alii trahendo pedes, alii eleuando corpus, iterumque ſpontaneo lapſui committendo, crudelem hanc miſericordiam proſecuti eò usque, ut increpationem incurrerint adſtantium judicum. Infertur mortua vel quaſi Theatro Anatomico. Apertâ ſepulcrali Arca obſeruatur lenis halitus, & fuit ex adſtantibus, qui miſeræ pectus cædebat pugnis, vitam ſic omnem ſublaturus. Sed acceſſere mox inſignes Medici, *Petty*, *Williſius*, *Batthurſt*, *Clerke*, qui poſtquam vitam obſeruarunt ſuperſtitem, corpus transferri juſſerant ex frigido conclaui in calidius, & porrò externis internisue remediis tractauerant, felici adeò ſucceſſu, ut inde à 14. ad 19. Dec. in eum fuerit redacta ſtatum, quo ſponte ſurgere, & cibos aſſumere potuerit, curata tandem plenè. Caſum & Ætiologiam doctiſſimam lege in exaſciato Hippocratis Heluetici, quem titulum jure meretur *Wepferus*, Tractatu *de Apoplexia* p. 181.

TAB. DCLXXVI.

Matth. Cap. IX. verſ. 20. 21. 22.

20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, cum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius.
21. Dicebat enim ſecum: Si tantum tetigero veſtimentum illius, ſalutem conſequar.
22. At JESUS conuerſus, ut vidit illam, dixit: Bono animo eſto, filia, fides tua ſaluam te reddidit. Et ſanitati reſtituta eſt mulier ab hora illa.

20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus.
21. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantum veſtimentum ejus, ſalua ero.
22. At JESUS conuerſus, & videns eam, dixit: Confide, filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora.

20. Καὶ ἰδὲ γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

21. Ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.

22. Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν αὐτὴν, εἶπε· θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σε σέσωκέ σε. Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Marc. Cap. V. verſ. 25. 26. 27. 28. 29. 34.

25. Et mulier quædam, quæ laborauerat profluuio ſanguinis annos duodecim,
26. Fueratque multa perpeſſa à compluribus Medicis, & inſumpſerat omnes facultates ſuas, neque quidquam adjumenti ſenſerat, ſed (a) plus detrimenti acceperat:
(a) Al. magis in deterius venerat.
27. Quum audiſſet de JESU, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum ejus.
28. Dicebat enim, ſi vel veſtimenta ejus tetigero, ſalua ero.

25. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim,
26. Et fuerat multa perpeſſa à compluribus Medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat:
27. Quum audiſſet de JESU, venit in turba retro, & tetigit veſtimentum ejus.
28. Dicebat enim: Quia ſi vel veſtimentum ejus tetigero, ſalua ero.

29. Et

MATTH. Cap. IX. v. 20. 21. 22.
Mulier αἱμορῥοῦσα sanata.

Matth. Cap. IX. v. 20. 21. 22.
Das Blut-flussige Weib.

Cath. Sperlingin sculps.

29. Et confestim siccatus est (b) fons sanguinis ejus, & sensit corpore, quod sanata esset (c) à supplicio.

(b) Id est, scaturigo.
(c) Verbi interpretatione, à flagello.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te seruauit, vade cum (d) pace, & esto sana à supplicio tuo.

(d) Id est, incolumitate.

29. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit in corpore, quia sanata esset à plaga.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te saluam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua.

25. Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα.

26. Καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα.

27. Ἀκούσασα περὶ τοῦ ΙΗΣΟΥ· ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

28. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.

29. Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.

34. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θύγατερ, ἡ πίστις σε σέσωκέ σε, ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σε.

Vid. Luc. Cap. VIII. vers. 43. 44.

EX circumstantiis Historiæ colligere facile est, fuisse hunc sanguinis fluxum insanabilem: transiuisse malum à fluidis partibus ad solidas: fuisse oscula vasorum hæmorrhoidalium, quæ vaginam uteri irrigant, & menstruatim superfluum sanguinem educunt, rigefacta jam, vel planè erosa, mansisse saltem aperta: defecisse ex continuo sanguinei laticis fluxu vires; non ullam reliquam fuisse spem recuperandæ sanitatis mulieri, quæ jam ὅλον τὸν βίον, omnia vitæ subsidia, consumpserat, & Medicis dederat. Neque est dubium, quin continuatum hoc malum conjecisset miseram in febrim hecticam, consumpto omni eo, quod nutritioni debebat impendi, & per aperta vasa amandato foras; vel in hydropem, quoniam euacuato sero tenui mansisset in corpore lympha crassa, obstructionum mater, qui morbi, hic illeue, haud dubiè acceleraſſent miseræ fata. Ita sanè *Francia* illa *Martella* apud *Poterium Cent.* III. *Obs. & Cur.* c. 49. post biennalem sanguinis ex utero fluxum præcipitata fuit in Leucophlegmatiam, cum febre hectica, siti inextinguibili, appetitu dejecto. Et fortè hæc ipsa nostra muliercula miraculo fuit per 12. annos seruata, ut sanaretur miraculo, confestim, sola fide in attactum fimbriæ vestimenti, & ante quidem, quàm audire poterat à Medico corporis & animæ hæc solatii plena verba: θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σε σέσωκέ σε, ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σε. Id inficias ire non possumus, mira sæpe præstare imaginationem, & fiduciam in Medicum, sed talia, quæ vires naturæ haud transcendunt. Huc spectat casus ille mulieris Lausannensis, à diuturno sanguinis fluxu curatæ sequenti schedula cartilagini Xiphoidi imposita. *In sanguine Adæ orta est mors: In eodem sanguine CHRISTI extincta est mors. In eodem sanguine CHRISTI impero tibi, o sanguis, ut fluxum tuum contineas. Helmont.* p. 672. *ex Vita Hildegardis* L. III.

TAB. DCLXXVII.

Matth. Cap. IX. verſ. 27. 29. 30.

27. Et cum diſcederet illinc JESUS, ſequuti ſunt illum duo cœci, clamantes & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.
29. Tunc tetigit oculos illorum, dicens: Juxta fidem veſtram fiat vobis.
30. Et aperti ſunt eorum oculi.

27. Et tranſeunte inde JESU, ſecuti ſunt eum duo cœci, clamantes & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.
29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis.
30. Et aperti ſunt oculi eorum.

27. Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ ΙΗΣΟΥ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβίδ.
29. Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.
30. Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.

QUalis fuerit cunque cauſa hujus cœcitatis, cataracta, amauroſis, glaucoma, neruorum obſtructio, humorum confuſio, membranarum diſruptio, certum id eſt, & ex circumſtantiis Hiſtoriæ clarum, patratum heic fuiſſe miraculum, imo duplex: duo cœci, fortè non ex eadem cauſa, ſanantur non manuali operatione, non applicatione remediorum ophthalmicorum externorum internorumue, ſed momento, ſolo attactu oculorum, non imaginatione aut fiducia morali, ſed κατὰ τὴν πίστιν, *juxta fidem*. Adlocutus illos JESUS v. 28. Πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Reſponſo dato, Ναὶ ΚΥΡΙΕ. Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Matth. Cap. IX. verſ. 32. 33.

32. Illis autem egredientibus, ecce, adduxerunt illi hominem mutum dæmoniacum.
33. Et ejecto dæmonio loquutus eſt mutus. Et admiratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam tale quid viſum eſt in Iſrael.

32. Egreſſis autem illis, ecce, obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.
33. Et ejecto dæmonio locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael.

32. Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν, δαιμονιζόμενον.
33. Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ.

Vid. Luc. Cap. XI. verſ. 14.

QUalinam ratione agat Diabolus, permittente DEO, in corpus animamue hominis, quem obſidet, quæſtio eſt haud facilè reſoluenda à Philoſopho. Ne quidem conſtat nobis, quomodo uniatur anima noſtra corpori noſtro, quomodo ens illud ſpirituale agat in corpus noſtrum. Quamuis certiſſimi ſimus de re ipſa. Ita heic difficile dictu, an lingua, hujusue nerui, fuerint à Diabolo conſtricti ſpaſtico motu, vel nimiùm relaxati? impoſſibile explicatu τὸ διότι. Complicato morbo laborabat hic æger, dæmoniacus ſimul & mutus. Poſcebat utrumque malum Medicum operantem per miracula. De ſurditate ipſa, ejusque cauſis commodior dabitur alibi differendi occaſio.

TAB.

MATTH. Cap. IX. v. 27. 29. 30.
Cæci vident.

Matth. Cap. IX. v. 27. 29. 30.
Die Blinde ſehen.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCLXXVIII.

Matth. Cap. X. verſ. 16.

Ecce, ego emitto vos velut oues in medio luporum. Eſtote igitur prudentes veluti ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Ecce, ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Ἰδὲ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Γίνεσθε ἓν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.

Vid. Luc. Cap. X. verſ. 3.

SUnt fideles, genuini ſubditi CHRISTI, veri Oeo-lyci, Oui-lupi. Epitheton hocce dat *Herodotus* L. IV. Spartæ filio, de quo in Nauigaturo ad Calliſtham Inſulam Theras, debere ipſum καταλείψειν ὅιν ἐν λύκοισι, *relinquere ut ouem inter lupos.* Ex Hiſtoria naturæ conſtat, eſſe oues animalia imbellia, inermia, lupos è contra, harum hoſtes, armatos, voraces. In ſenſu morali ſunt oues viri probi, innocentes, lupi Tyranni, qui illis inſidias ſtruunt continuas, deuoraturi, ubi occaſio fert. Ezech. XXII. 27. *Principes ejus in medio ejus ſunt quemadmodum lupi diſcerpentes prædam, ut effundant ſanguinem, ut perdant animas, & ut auaritiæ & lucro inhient, (& auarè ſectentur lucra.)* Zeph. III. 3. *Proceres ejus ſunt in ea leones rugientes, judices ejus lupi veſpertini, oſſa non reliqua faciunt usque manè.* Eſt nempe hæc luporum indoles, rapax ſimul & vorax, & hoc duntaxat inter lupos naturales & morales diſcrimen, quod illi non, hi grauiter peccent, illi conuenienter ſuæ naturæ agant, hi rationem reddere debeant de ſuis actionibus malis.

Videntur quidem peccare & illi, dum oues innocuas dilacerant, ſi verum eſt, eſſe ὄφεις φρονίμους in ſenſu proprio, περιστερὰς ἀκεραίας. Non hac ſolâ occaſione ad brutorum ſcholas ablegatur homo. Prov. VI. 6. *I ad formicam, o piger, inſpice vias ejus, ut ſapiens ſias. (Vade ad formicam, o piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.)* Jeſ. I. 3. *Agnoſcit bos Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui: at Iſrael non agnoſcit, populus meus ſeſe non intelligit.* Jer. VIII. 7. *Ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ: at populus meus non cognouit judicium* DOMINI. *(Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit judicium* DOMINI.) In ſchola apum erudiebatur *Horatius* L. IV. *Od.* 2.

\- - - - *Ego Apis Matinæ*
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uuidique
Tiburis ripas operoſa paruus
Carmina fingo.

Redit quæſtio ad modum, quo *ſerpentes* dici queant *prudentes*, *columbæ ſimplices.* Aſtutiei ſerpentinæ triſte exemplum ſuppeditat Protoplaſtorum lapſus. Erat *ſerpens callidior omni beſtia agri*, Gen. III. 1. Quin imo Euam ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῆς, 2. Cor. XI. 3. In ſenſu figurato ſerpenti tribui poteſt & πανουργία, & φρόνησις, mechanica nempe promptitudo extricandi ſe ex inſidiis, liberandi à periculis, nempe miris conuolutionibus ſuis. Qui proprium in fauorem rationalitatis brutorum heic adoptat ſenſum, non extricabit ſe ex obuiis difficultatibus, ſed potius intricabit; coactus rationem tribuere cœlo, ſtellis, aëri, imo toti mundo. Plura in hanc rem lege ad locum ſupra citatum Gen. III. 1. ubi docuimus, non intelligi debere ſeductoris nomine ſerpentem naturalem, ſed myſticum. Par ratio eſt ſimplicitatis columbarum, quam *Tzetzes* etiam explicat per φρόνησιν, τὸ φρόνιμον καὶ ἀκέραιον agnoſcens pro ſynonymis, in *Chil.* IX. *Hiſt.* 263.

Ἀκέραιοι δὲ γίνεσθε, ὡς αἱ περιστεραί, μοι,
Καὶ τοῦτο πάλιν τὸ αὐτὸ δηλοῖ τε καὶ σημαίνει.
Ἀκέραιοι γὰρ λέγονται περιστεραὶ τοιῶσδε,
Φρόνιμοι, ὥσπερ λέγεται περιστερὰ τοῦ Νῶε.

Simplices autem mihi ſitis ſicut columbæ,
Et hoc rurſus idem indicat ac ſignificat.
Simplices enim dicuntur columbæ tali modo
Prudentes, ut dicitur columba Noæ.

Et conſiſtit juxta *Tzetzem* prudens columbæ ſimplicitas in eo, ut ad exemplum Columbæ Noachicæ ad Arcam, Eccleſiam, aduolent fideles, inde nulla vi ſeparandi. Notandum nihilominus, ſerpentem diſtingui à columba, & ſic quoque in Lingua Græca τὸ φρόνιμον ab ἀκεραίῳ, imo contra diſtingui, ita tamen, ut in applicatione

morali contemperari queant inuicem. Sic apud *Martialem Epigr.* 47.

Prudens ſimplicitas, pares amici.

Prudentia absque ſimplicitate eſt verſuties, & ſimplicitas absque prudentia fatuitas. Apud Solomonem oppoſitas haud ſemel leges binas hasce qualitates. Prov. I. 4. Sapientia *tradit ſimplicibus ſolertiam.* VIII. 5. *Intelligite, o vos incauti, ſolertiam. (Intelligite, paruuli, aſtutiam.)* XIV. 15. *Simplex omni ſermoni credit, at cautus prudentur diſponit greſſus ſuos. (Innocens credit omni verbo: aſtutus conſiderat greſſus ſuos.)* XIX. 25. *Prudentem ſi corripias, intelliget ſcientiam.* XXII. 3. *Cautus videt malum, & ſeſe abſcondit: ſimplices autem perrumpunt, & damnum accipiunt. (Callidus videt malum, & abſcondit ſe: innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno.)* φρόνιμος audit ſerpens Gen. III. 1. ſed columba פֹּתִי *fatua.* Hoſ. VII. 11. *Factus eſt Ephraim ſicut columba ſtolida. (Seducta non habens cor.)* Et forſitan ad bina hæc Veteris Teſtamenti loca modò allegata inprimis reſpexit CHRISTUS, licet in utroque non virtutes exprimantur, ſed vitia. Sciendum tamen, vocem עָרוּם *arom* ſumi quoque pro prudenti, ſapienti, uti in allegatis locis Solomoneis, & ſic quoque פֶּתִי *pethi* pro ſincero, honeſto. Ut in Germanica quoque Lingua æquiuoca ſunt *liſtig* & *einfältig*, vitiis atque virtutibus communia. Virtus prodit ex juſta horum attributorum combinatione, uti ſolent & poſſunt Medici remedia parare ſalutaria ex mixtura oppoſitorum ſalium, ſpirituum acrium cum aquis deſtillatis ſimplicibus. Simplicitatis rectrix eſto prudentia, & prudentiæ ſinceritas, candor: ne transmutetur illa in verſutiem, hæc in ſtoliditatem. Egregia ſunt verba *Iſidori* L. III. *Epiſt.* 175. ἡ φρόνησις τῇ ἁπλότητι κιρνωμένη θεῖον τι χρῆμα, Φημίδι, ἐντελεστάτην ἀρετὴν ἀποτελεῖ. εἰ δὲ θατέρα θατέραν χωρισθείη, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ. *Prudentia ſimplicitate temperata diuinam quandam rem, hoc eſt, numeris omnibus abſolutam virtutem parit. At ſi altera ab altera ſejungatur, illa in peruerſitatem incidit, hæc verò in ſtultitiam deſinit.* Similia legas apud *Greg. Nazianz. de Patre Orat.* 19. *Hieron. ad Paulinum de Inſtitutione Monachi. Fauſt. de Lib. arbitrio* L. II. c. ult. *Gregor. in Job.* L. I. c. 2. *S. Bernard. Epiſt.* 327. Ἀκέραιος nonnullis idem ſignificat, quod ἀκέρως, ἀκέρατος, qui cornua non habet, ἀβλαβὴς, innoxius; ſed potiori jure deriuatur ἀκέραιος abſq; priv. & κεράω, miſceo, notat proin hominem, qui rectâ incedit viâ, quam dictat conſcientia ab omni falſitate aliena. Huc quadrat admonitio Apoſtoli Rom. XVI. 19. conformis monito CHRISTI: θέλω δὲ ὑμᾶς σοφὸς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακὸν.

Dictu non ita eſt facile, in quo conſiſtat *columbarum ſimplicitas*, an in eo, quod pullos ſibi abripi patiatur, & occidi, & tamen reuertatur ad nidum ſuum? quum contra aliæ aues contra niſos aliasque aues rapaces pullos ſuos defendant ſæpe cum jactura propriæ vitæ, jacturam ſaltem querula voce deplorent. Hujusmodi cogitata reperias apud Arabes, & Patres, *Theodoretum, Theophylactum, Hieronymum.* Contra alii φιλοσοργίαν columbarum erga pullos collaudare ſatis non poſſunt. Lege *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 7. *Ælian. Hiſt.* L. III. c. 45. *Varior.* L. I. c. 15. *Athenæum* L. IX. c. 11. *Porphyrium* περὶ ἀποχῆς, *Plinium* L. X. c. 34. de mare & fœmina. *Amor utrique ſobolis æqualis, ſæpe ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos.* Alii ſimplicitatem in eo conſiſtere putant, quod laqueos aliasue inſidias ſibi paratas haud euitent, ſed ſeſe ipſas in pericula præcipitare ſoleant: notum illud *Juuenalis:*

— *vexat cenſura columbas.*

Et eſt apud *Suidam* ἡμένη πελειὰς, *columba ſedens* ſymbolum τῶν ἀπλεγάτων, hominum ſimpliciſſimorum, qui capi & decipi ſe facile patiuntur. Ut *Aloyſius Cadamuſtus Nauigation.* c. 40. deſcenſu ſuo in Canarias Inſulas adeò domeſticas offendit columbas, quæ manibus fere capi potuerint. Hoc ſenſu volunt Hoſeam Iſraëlitarum incuriam comparaſſe cum ſimplicitate columbarum. Alii quærunt τὴν ἀκεραιότητα columbarum in indole miti, unde *Ouidio* L. VII. *Fab.* 12. cluent *placidæ. Cyrillus Lib. de Adorat.* πρὸς ἄκρον ἥκειν πραότητος, *ſupremum manſuetudinis faſtigium attingere.* Imo ſunt, qui columbam ἄχολον, bile carentem, prædicant. *Sedulius* L. II. *Carm.*

Manſuetumque decet, multumque incedere mitem,
Per volucrem, quæ felle caret.

Sed refragatur experientia.

Ex *Linckiano* Muſeo

Fig. 1. Serpens Americanus flauo cinereus, ſtriis per dorſum nigris, caput verſus denſioribus pictus, caudâ longâ tenui.

Serpens Americanus ex flauo cinereis ſtriis in dorſo variis per longitudinem notatus.

Serpens Americanus tenuis maculis nigris & variegatis, cauda longa ac tenui. Ex Noua Hiſpania *Vinc. Cent.* III. 91.

Serpens minor Americanus ſtriis variegatis, cauda longa tenui. *Vinc. Cent.* V. 46.

Fig. 2. Amphisbæna Americana ex albo & nigro varia, tæniis nigris angularibus anguſtioribus, albis iisque veluti reticulatis latioribus.

Amphisbæna Americana ex albo & nigro varia, capite rubro.

Amphisbæna ſiue Serpens biceps Africana, cute alba, tergo & ventre diuerſis laminis & maculis notato, marmorea, annulata. *Vinc. Cent.* IV. 60.

Amphisbæna Americana ſiue ſerpens biceps eleganter maculata, tæniata, marmorea. *Vinc. Cent.* V. 1.

Fig. 3.

MATTH. Cap. X. v. 29. 30. 31.
Providet Deus passerculis.

Matth. Cap. X. v. 29. 30. 31.
Gott ſorget auch für die Sperlinge.

I. G. Pintz sculps.

Fig. 3. Dipſas longa tenuis capite ex fuſco & albo perbellè picto, ex carneo, fuſco, nigro & albo flaueſcente varia, collo & cauda prætenuibus longis: dorſum pingitur maculis, in collo & cauda ſublongis, in medio corpore triangularibus fere fuſcis, ſed atro colore punctatis.

Dipſas ex albo ſubnigro aliisue coloribus varia.

Hæmorrhous corpore puſillo, pedem longo, oculis igneo quodam fulgore micantibus, cute ſplendidiſſima, dorſo multis albis & nigris notis maculato, ceruice anguſta, cauda prætenui, corniculis ſupra oculos. *Raj. Syn.* 287.

Fig. 4. Vipera capite ex lurido & nigro vario, linea alba per mediam dorſi longitudinem, eaque nigris oualibus lineis picta, ad ejus latus utrinque ſubnigra, ventre albo flaueſcente, nigris punctis notato ſupernè, cauda tenui acuta.

Serpentis genus albis nigrisque punctis variegatum, *Hæris* Turcis. *Meninzk. Lex.* 1752.

Serpens Surinamenſis elegantiſſimus, tenuiſſimus, collo longo. *Vinc. Cent.* I. 75.

Serpens minor Surinamenſis cauda longa & tenui. *Vinc. Cent.* IV. 80.

Matth. Cap. X. verſ. 28.

— Ne metuatis ab his, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed metuite magis illum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna.

— Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

— Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

EST immotæ veritatis indeſtructibilitas animæ, omnibus naturæ viribus inuicta illius eſſentia. Nihil heic valent omnia tormenta, omnes Tyrannorum conatus, nihil omnes naturæ motuumque leges, harumque mechanica applicatio. Solius DEI eſt, qui illam creauit, à quo immediatè dependet, eam, ſi vult, annihilare. Sed non velle docet & ratio, & Scriptura Sacra, fierique animas ſolutas à corpore vel æternùm beatas, vel ſine fine miſeras. Fundamentali hac veritate nititur CHRISTI hoc, de quo nunc, effatum. Μὴ φοβηθῆτε, ô Apoſtoli, omnesque fideles, à Tyrannorum ſæuitia, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, qui corporis mortalis partes ab inuicem, imò illud ab anima ſeparare valent, τὴν δὲ ψυχὴν, animam immortalem, à tota natura independentem, μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ, Creatorem omnium rerum, DEUM, Judicem ſanctiſſimum & juſtiſſimum.

TAB. DCLXXIX.

Matth. Cap. X. verſ. 29. 30. 31.

29. Nonne duo paſſerculi minuto aſſe veneunt? & unus ex illis non cadet in terram ſine Patre veſtro.
30. Veſtri verò etiam pili capitis omnes numerati ſunt.
31. Ne igitur metuatis. Vos pluris eſtis, quàm multi paſſerculi.

29. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro.
30. Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt.
31. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis vos.

29. Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

30. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί.

31. Μὴ οὖν φοβηθῆτε. πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Luc. Cap. XII. verſ. 6. 7.

6. Nonne quinque paſſerculi veneunt minutis aſſibus duobus? & unus ex illis non eſt in obliuione coram DEO.

7. Sed & pili capitis veſtri omnes numerati ſunt. Ne igitur metuatis. Multis paſſeribus præſtatis.

6. Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio? & unus ex illis non eſt in obliuione coram DEO.

7. Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Nolite ergò timere: multis paſſeribus pluris eſtis vos.

6. Οὐχὶ πέντε στρθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ ΘΕΟΥ.

7. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. Μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρθίων διαφέρετε.

EXiguæ ſæpe res magnas habent difficultates, ut heic paſſerculi unius, duorum, vel quinque, pretium. Non enim adeò planum, quid ſit Ἀσσάριον, *Aſſarium*. Ex Gloſſis Latino-Græcis veteribus idem videtur cum aſſe. Alibi habent *ſeſquas*, ἓν ἥμισυ ἀσσάριον, pro quo legendum, ἓν ἥμισυ καὶ ἀσσάριον. Gloſſæ *Philoxeni*. Ἀσσάριον. *Hic As*, Ἀσσαρίε ἥμισυ, *ſeſquas*, ubi iterum legendum ἓν ἀσσάριον καὶ ἥμισυ, aſſis & dimidius. Notandum, apud Romanos *aſſem* pro *ære* (*as* pro *æs*) in ære ponderaſſe 8. uncias; pretium reducit *Eiſenſchmid. Pond. & Menſ.* p. 184. ad 18. crucigeros. Sed ſumitur quoque *as* pro $\frac{1}{16}$. Denarii, ut heic, & *Eiſenſchmidio* dat $\frac{3}{4}$. crucigeri. Celeberrimus noſter *Joh. Baptiſta Ottius*, Capituli Thuricenſis Canonicus, *Epiſt. ad Reland.* p. 85. *aſſario*, *aſſiculo*, *aſſi minuto* dat dimidium crucigerum, *ein halbs Berner-Kreutzerlin, zwey Zürich-Angſter*, & 120. poſcit pro Siclo. Juxta *Eiſenſchmidium* Siclus conſtat 45. crucigeris, qui reſponderent 90. aſſariis. In *Maimonidis Tractatu de Siclis* c. 13. hæc legas: *Siclus valet 4. denarios. Denarius 6. obolos. Obolus autem Gera vocabatur diebus Magiſtri noſtri. Obolus valet duo pondia, & pondium duo aſſaria. Et Peruta eſt aſſarii octaua pars. Oboli pondus, qui gera dicitur, eſt 16. granorum hordei. Pondus aſſarii 4. granorum, Peruta dimidii grani.* Juxta hunc computum, & valorem Sicli in 45. crucigeris, denarius foret 11. crucig. 1. denar. Obolus 1. crucig. 3. denar. 1. obol. Pondium 3. denar. $1\frac{1}{2}$. obol. Aſſarium 1. den. $1\frac{1}{2}$. obol. cui calculo reſpondet fere Verſio noſtra vernacula, quæ *aſſarium* vertit *Pfenning*. Sed forſitan Textus in genere vult pretium minutum valde, quo veneant duo vel quinque paſſerculi. Hoc ſenſu *aſſem* ſæpe ſumſere Veteres. *Catullus* in *Lesbia*.

Rumoresque ſenum ſeueriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.

Idem in *Vibennios*.

Fili, non potes aſſe venditare.

Alibi.

Non aſſis facis? o lutum, lupanar!

Cicero pro Quintio, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibusque ſocietatis omnibus decidiſſet. Juuenalis Sat. 10.

Quisquis adhuc uno partem colit aſſe Mineruam.

Hoc ſenſu Græci ſumſerant ὀβόλε nomen. De *Philocrate* querelas mouent *aues* apud *Ariſtophanem*, quod fringillas ſeptem vendiderit obolo.

— συνείρων τὰς σπίνας, πωλεῖ καθ' ἑπτὰ ὀβολοῦ.

— *Fringillas connectens ſeptem vendit uno obolo.*

Obolo, id eſt, *duobus aſſariis*, fere ut CHRISTUS de *paſſerculis*. *Oboli* ſignificatus peti poteſt ex *Polybio Hiſt.* L. II. ὡς μὲν ἓν ἐπὶ τὸ πολὺ πλείονται τὰς καταλύτας, οἱ πανδοχεῖς ἡμιασσαρίε, τοῦτο δ' ἐστὶ τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. *Hoſpites ſuos plerunque caupones accipiunt ſemiſſe, ſeu dimidio aſſario, quod eſt oboli quarta pars.* Quinque igitur paſſerculi in Textu, qui veneunt duobus aſſariis, veneunt obolo. At *Eiſenſchmid* pro *obolo* ponit $2\frac{1}{4}$. crucigeros, *aſſarium* proin erit 1. cruc. 1. obol. Athenis proin ſi ſeptem frangillæ venditæ fuere obolo, fuit pretium unius 1. den. $\frac{3}{7}$. obol. vilius adhuc illo auicularum temporibus CHRISTI inter Judæos. Quadrabit magis *Ariſtophanis* allegatus locus Textui noſtro, ſi pro *fringilla* ponamus *paſſerem*. Sanè in Gloſſis *Philoxeni* legitur: Σπίνος, ὁ στρθὸς, *francillus, fringillus*. Nos Germani ſolemus dicere: *Ich wolte nicht einen Kreutzer, einen Heller, geben.* Galli, *je ne donnerois pas un liard.* Nota, quod in reductione

ductione ad noſtras monetas uſuales *obolum* ſumam pro *Heller*, *Haller*, ½. crucigeri. His omnibus addi poteſt, ſumſiſſe *Heſychium* λεπτὸν pro ἀσσαρίῳ. Si verum hoc, minus rectè interpretatus eſt Lucam *Chryſoſtomus*, δύο λεπτῶν, τοῦτ' ἐστι δύο ὀβόλων.

Immorati fortè nimis, quàm par eſt, fuimus rei minutæ. Certum quippe, CHRISTI intentionem non fuiſſe, ut maximâ ſollicitudine inquireremus verum & genuinum *aſſarii* ſignificatum, ſed adoraremus ſpecialiſſimam DEI Prouidentiam circa res adeò contemptibiles & parui pretii, quandoquidem duo paſſerculi veneant uno, vel quinque duobus aſſariis, nullus tamen illorum *cadat in terram* abſque Diuinæ voluntatis nutu. Congrua ſunt Regii Pſaltis verba CIV. 27. *Uniuerſa ex te pendent, ut eis cibum des ſuo tempore.* De veritate hac fundamentali nemo dubitabit, qui vel ex ſolo rationis lumine ideam ſibi formauit de DEI omniſcientia, omnipræſentia, aliisque perfectionibus infinitis. Et parum abeſt, quin vel à ſanioribus moderni æui Philoſophis albo (vel nigro potius) Hæreticorum inſcriberetur Diuus *Hieronymus*, qui ita in *Habacuc* c. 1. *Abſurdum eſt, ad hoc DEI deducere Majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula, quot naſcantur culices, quotue moriantur: quæ cymicum, & pulicum & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua natent: & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Ne ſimus tam fatui adulatores DEI, ut, dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipſos injurioſi ſimus: eandem rationabilium quam irrationabilium prouidentiam eſſe dicentes.* Dura nimis ſancti Patris verba temperari vix alia ratione poſſunt, quàm ſi dixeris, ſollicitam magis eſſe DEI Prouidentiam pro hominibus, quàm pro hujusmodi animantibus. Sed ſtringit magis literalis ipſe Textus noſtri ſenſus: ſi res adeò contemptibiles, quales ſunt paſſerculi & pili, ſpecialiſſimæ DEI Prouidentiæ ſunt ſubjectæ, quidnî potius nobiliſſima creaturarum, homo? *Neque DEUS regere & conſeruare dedignatur, quæ creare dignatus eſt. Cauendum, ne figamus limites illius prouidentiæ, quam ut nec maxima onerant, ſi nec minima effugiunt, aut ab ea negliguntur.* *Bochart. Hieroz.* P. II. L. I. c. 23. Quis quæſo adeò injurius in ſummas DEI perfectiones dicere auſit, ignorâſſe DEUM numerum illarum ſeu coturnicum, ſeu locuſtarum, quibus populum ſuum cibauit in deſerto? vel numerum ranarum illarum & pediculorum, quos immiſit Ægyptiis? vel locuſtarum illarum, quæ Joel II. 11. *Exercitus* DEI cluent? Quidnî ſciat Imperator numerum ſuarum copiarum? Quadrant, quæ ex Talmude Hieroſolymitano allegat *Buxtorf. Lex. Talm.* p. 553. *Rabbi Simeon Ben Jochai latebat in quadam ſpelunca. Die quodam ſedens ad oſtium ſpeluncæ, & videns aucupem aues capientem, & rete extendentem, audiuit filiam vocis (oraculum), quæ cum dicebat* דימוס *dimos* (id eſt, *liberatio*) *tum euadebat auis. Quando verò filia vocis dicebat* סְפִיקוּלָא *ſpicula*, (id eſt, *ſententia mortis*,) *tum auis capiebatur. Proinde dixit Oraculum:* Auicula ſine cœlo, *(id eſt, ſine DEI voluntate & prouidentia,)* non perit, quantò minus homo? Non poterat hæc luce ipſius rationis colluſtrata veritas de oculo omnia vidente, voluntate omnia regente, ſapientia cuncta diſponente, latere Gentiles ipſos. Docet alicubi *Plutarchus* ex *Homero*, perſuaſiſſimas fuiſſe antiquiſſimas Gentes, curæ eſſe DEI ἐ μόνον βόας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ζῶα, & *Ælianus Hiſt.* L. XI. c. 31. ἴδιον δὲ ἄρα τῶν ζώων καὶ ἐκεῖνο ἀγαθὸν, πρόνοιαν αὐτῶν καὶ οἱ Θεοὶ ποιένται, καὶ ἔτε αὐτῶν καταφρονέσιν, ἀδὲ μὴν ὀλιγώρως ἔχεσιν. *Etiam brutis competit hoc bonum, quod iis Dii prouident, neque illa deſpiciunt, aut ſusque deque habent.*

Optimus Saluator noſter, ut oſtenderet, prouidentiæ hujus ſpecialiſſimæ regimini ſubeſſe totum hominem, hujus actiones & paſſiones, cogitationes, dicta, facta, intellectum, voluntatem, fata proſpera & aduerſa, vitam & mortem, ſanitatem & morbos, animam & corpus, in teſtes vocat *pilos*, qui ne quidem à multis inter partes corporis numerantur, ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶ. Argumentatio hæc eſt à minori ad majus. De pilorum autem ſtructura egi alibi.

A. Paſſer montanus.

B. Paſſer canarius.

TAB. DCLXXX.

Matth. Cap. XII. verſ. 10. 13.

10. Et ecce, homo erat manum habens aridam. —
13. Tunc dicit homini: extende manum tuam: & is extendit, ac reſtituta eſt (a) ſanitati, ſicut altera.

(a) Al. ſana.

10. Et ecce, homo manum habens aridam. —
13. Tunc ait homini: extende manum tuam. Et extendit: & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera.

10. Καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηρὰν. —

13. Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε, καὶ ἐξέτεινε. Καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

Vid. Marc. Cap. III. verſ. 1. 5. Luc. Cap. VI. verſ. 6. 10.

ANalogus eſt hic morbus cum illo impii Jeroboami, cui manus extenſa contra Prophetam proteſtantem *areſcebat, ut eam ad ſe retrahere non poſſet*, 1. Reg. XIII. 4. Hoc obſeruato diſcrimine, quod ibi & morbus & cura miraculo fuerint inducta, heic verò cura duntaxat ſit miraculoſa. Adeſt utrobique paralyſis manus vel brachii, ab obſtructis, vel contractis, vel relaxatis nimiùm neruis orta, quæ non ſine emphaſi dicitur ξηρὰ, ἐξηραμμένη. Caſum hunc ſi conferas cum *Hippocrate*, fuit hic homo *manibus tantùm reſolutus*. Ita is *Epid.* L. VI. *Sect.* 7. t. 16. ἐς χεῖρας μόνον παραπληγικῶς, & *Epid.* L. II. *Sect.* 2. t. 22. ἡ χεὶρ ἡ δεξιὴ παρελύθη παραπληγικῶς. ἄλλο δὲ κὸν ἀλλοιώθη, ἄτε πρόσωπον, ἄτε γνώμην, *manus dextra apoplecticum in modum reſoluebatur, quoad alia verò non alterabatur corpus, neque facie, neque mente. Prædict.* L. II. c. 16. t. 28. χεὶρ λεπτὴ καὶ ἀκρατὴς, *manus tenuis ac impotens.* Quamdiu nempe membrum quodcunque corporis liberо animatur liquidi neruei & ſanguinis influxu, quamdiu muſculi, horumque tendines in ſtatu ſunt ſano, tamdiu adeſt & ſenſus, & motus, & vita, & nutrimentum. Deficientibus ſpiritibus animalibus progreditur quidem ſanguinis circulus, ſed relaxantur neruorum & muſculorum fibræ, minus rité procedit ſecretio cutanea, deficit nutritio, corrugantur omnia, fit contractura, membrum aridum. Sunt autem hujusmodi morbi ejus indolis, ut vel eludant omnes Medicorum conatus, vel longæ moræ poſcant curam, quæ inſtitui debet inunctionibus oleoſo-ſpirituoſis, fomentis, balneis, roborantibus neruinis. Satis autem ſuperque indicant modi loquendi, quibus tres Euangeliſtæ utuntur, fuiſſe hanc paralyſin viribus naturæ & Medicorum inuictam: manum, at illa fuit *ficus*, ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν, Marc. XI. 20. Quinimo non tam intelligi debet *manus* propriè ita dicta, χεὶρ ἀκρὴ, *manus extrema*, quàm totum *brachium*, quod quoque χειρὸς nomine venit. Extendit Propheta ille Altari adſtans contra Jeroboamum non ſolam manum, ſed integrum brachium, & tamen de Rege legitur, καὶ ἰδὲ, ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. Fuit procul omni dubio cura, quam ibi effectui dedit ſeruus DEI, ſed operante DEO, heic DEUS ipſe, miraculoſa. Haud ſuffenæ ſunt omnes humanæ, imo totius naturæ, vires tendendis fibris relaxatis, reſtituendo ſpirituum influxui, reparandis ſecretionibus, reddendæ nutritioni & robori, & quidem ſolo verbo, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε.

Matth. Cap. XII. verſ. 22.

Tunc adductus eſt ei dæmoniacus, cœcus ac mutus, & ſanauit illum, ita ut cœcus ac mutus & loqueretur & cerneret.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cœcus & mutus: & curauit eum, ita ut loqueretur, & videret.

Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφὸς· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

MATTH. Cap. XII. v. 10. 13.
Manus arida miraculo extensa.

Matth. Cap. XII. v. 10. 13.
Eine dürre Hand wird gesund.

G. D. Heümann sculps.

SUpra, Matth. IX. 32. conſtrinxerat dæmon duntaxat neruos linguæ motorios, heic inſuper deuinctos tenet opticos. Fuit δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός. Et ecce, tantæ eſt efficaciæ miraculoſa DEI potentia, ut triga hæc malorum naturâ inſanabilium momento fuerit pulſa. Dictum factum. Ἐλάλησεν καὶ ἔβλεψεν τυφλὸς καὶ κωφός.

Matth. Cap. XII. verſ. 34.

Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali? Siquidem ex abundantia cordis os loquitur.

Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur.

Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τῆς περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.

Vid. Luc. Cap. VI. verſ. 45.

DE *viperarum progenie* legatur exegeſis Matth. III. 7. Si juxta Saluatoris effatum ἐκ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα, inferet facile quis, ſedem animæ in corde eſſe, non in cerebro. Ita ſanè philoſophatur tota Scriptura Sacra. Notandum heic, poſſe *ex abundantia cordis os loqui*, & tamen animæ ſedem eſſe in cerebro. Eſt cerebrum, ſi ita loqui licet, regia ſedes, ſed cor præcipua officina, ubi effectui dantur mandata animæ. Vix excitari poteſt affectus in mente hominis, & protinus tranſeunt ſpiritus ex cerebro ad cerebellum, ex cerebello per neruos paris vagi ad cor. Prouti verò palmaria hæc corporis rota celerius mouetur vel tardius, pellitur pari ratione ſanguis ſicuti in omnes totius corporis partes, ita & ad os & linguam, & conformabit ſe loquela ad nutum paſſionum.

Matth. Cap. XII. verſ. 40.

Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, ac tribus noctibus; ſic erit filius hominis in (a) penetrali terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti, tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus, & tribus noctibus.

(a) Vel, in receſſu, vel, in interiore parte terræ. Nam in corde terræ Hebraiſmus eſt, & metaphora Latinis inſueta.

Ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· Οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

Vid. Jon. Cap. I. verſ. 17. Cap. II. verſ. 2.

TAB. DCLXXXI.

Matth. Cap. XIII. verſ. 3-8.

3. Ac locutus eſt illis multa per ſimilitudines, dicens: Ecce, exiit ſeminator ad ſeminandum.
4. Et cum ſeminaret, alia quidem ceciderunt juxta viam, veneruntque volucres, ac deuorauerunt ea.
5. Alia verò ceciderunt in loca ſaxuoſa, ubi non habebant multum terræ, & protinus exorta ſunt, quod non haberent profunditatem terræ.
6. Cum autem exortus eſſet Sol, exuſta ſunt, & quia non habebant radicem, exaruerunt.
7. Alia rurſus ceciderunt in ſpinas, & (a) ſuccreuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea.

(a) Vel, aſcenderunt, aut inſurrexerunt.

8. Alia verò ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud quidem centuplum, aliud verò ſexagecuplum, aliud verò trigecuplum.

3. Et locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce, exiit, qui ſeminat, ſeminare.
4. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam: & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.
5. Alia autem ceciderunt in petroſa, ubi non habebant terram multam, & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ.
6. Sole autem orto æſtuauerunt, & quia non habebant radicem, aruerunt.
7. Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea.
8. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud triceſimum.

3. Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδὲ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν.

4. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν· καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.

5. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν. Καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

6. Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη. Καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.

7. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.

8. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδε καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

Vid. Marc. Cap. IV. verſ. 3-8.

Luc. Cap. VIII. verſ. 5-8.

5. Exiit ſeminator ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud cecidit circa viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli deuorauerunt illud.
6. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem.

5. Exiit, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud.
6. Et aliud cecidit ſupra petram: natum & aruit, quia non habebat humorem.

7. Et

MATTH. Cap. XIII. v. 3-8.
Exit ſeminator ad ſeminandum.

Matth. Cap. XIII. v. 3-8.
Ein Säemann gehet aus zu säen.

G. D. Heümann sculps.

7. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum attulit fructum centuplum. —

7. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum, fecit fructum centuplum. —

5. Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

6. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.

7. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

8. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. —

PErcommodam heîc nanciſcitur occaſionem Verbi Diuini præco inſtruendi colonos & hortulanos tum de literali, tum de myſtico, horum Textuum ſenſu. Schola & Cathedra poterit eſſe ager, hortusue quiuis, vinea quæuis, pratum quoduis: demonſtrandi ea, quæ concernunt plantarum nutritionem, radicationem, augmentum. Quàm ſemen quoduis contineat tum materiam primæ nutritioni idoneam, tum germen, quod ſenſim protruditur, & conſtat ex radicula, binis foliis radicalibus & gemma. Quomodo ex gemmula quauis ſuccreſcere poſſit integra arbor: foliola radicalia inſeruiant nutriendæ & maturandæ gemmæ; in quouis geniculo ſiue nodo, unde ſolia emergunt, lateat germen cum ſua radice: quæ aſcendentem per corticem ſuccum nutritium attrahat: tota planta, medulla cumprimis, plena ſit gemmarum. Succreſcit autem, quod ex Celeb. *Wolfii Wunderb. Vermehr. des Getreydes* p. 60. diſcimus, ex ſemine planta, ex grano ſiue nucleo arbor ſequenti ratione. Latent in quouis ſemine partes, quæ intumeſcenti ab aqua nutriendo inſeruire valent. Subintrat hic ſuccus germen, & folia radicalia, quæ inde expanduntur; Radix, naturâ ſuâ deorſum tendens, ſuccum terrâ exuctum affert foliolis radicalibus, ubi ille ulterius præparatus alendæ gemmæ redditur idoneus. Gemma ubi ad maturitatem ſuam peruenerit, germinat ita, ut ſuccus ex radice in culmum vel truncum protruſus, partes omnes plantæ magis euolutas & magis expandat. Ex his jactis jam fundamentis illuſtrari poſſunt omnia, quæ agricolæ in Textu acciderunt, vel accidere poſſunt. ὃ μὲν, inquit Saluator, ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, aues nempe frugiuoræ, καὶ κατέφαγεν αὐτὰ. Addit Lucas, κατεπατήθη, nempe ab hominibus, qui fortè triuerunt illam viam. Intelligi hæc poſſunt de ſemine, quod non tam cecidit in viam ipſam, ſed παρὰ τὴν ὁδὸν, ad viam, in agri ipſius extremos limites, conculcari ſæpe ſolitos ab hominibus, & ubi paſſeres aliæque aues frequenter conſpici ſolent. Poſcit ſemen, quod germinare debet, terram poroſam, quamobrem ager integer aratro ſulcari debet & occari: In hujusmodi enim terra radices deorſum, & truncus ſurſum trudi facile poſſunt, quum contra tanta ſit in terra compreſſa reſiſtentia, quæ à tenerrima plantula ſuperari nequit.

Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. Lucas: Ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα ἐξηράνθη. Heic loci per τὸ πετρῶδες intelligi debet non tam ager lapidibus quaſi obſitus, quales in terris noſtris Helueticis occurrunt frequentiſſimi. De hujusmodi agris facile naſci poteſt ſuſpicio aduenis, eſſe ſteriles, ſuſpicio, inquam, quam haud fulcit experientia. Sunt quippe ſilices, aliique lapides, magno uſui agris noſtris, quoniam calorem à Sole conceptum diutius retinent, terræque ſubjacenti communicant, unde felicius progerminant & ſuccreſcunt plantæ; ut omnino hoc naturæ beneficium comparare commodè poſſis cum domunculis illis feneſtratis, *Glaß- oder Treib-Caſſa*, quibus hodie ſolent Hortulani plantas exoticas, ardenti ſub Sole Indico natas feliciſſimo euentu colere, & ad maturitatem perducere. Sed intelligitur, Luca interprete, πέτρα in terra latens pauco ſolo tecta, ubi germinare quidem poteſt ſemen, imo, propter reflexos ab ipſa petra radios, petramque ipſam, majorem vim caloris concipientem & ſeruantem, ἐξανατέλλει εὐθέως, citius, quàm in ſolo fœcundiſſimo. In hoc quippe caſu promptius & fortius truditur ſuccus nutritius in germen & foliola radicalia, quàm in ipſas radices. Propterea duo Euangeliſtæ ita ſe explicant, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. Non proin mirum, ſi planta *exuſta veluti exareſcat*, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. Deficit & terra, & terræ nutritius ſuccus, & aquæ vehiculum. Et fortean ἰκμὰς utrumque ſignificat. Sanè apud *Galenum* occurrit οἰκεία ἰκμὰς τῶν μορίων, *humor vitalis vel proprius partium*, ſucci plantarum nutritii mucilaginoſi, in terræ poris deliteſcentis æmulus: ſed quoque in genere notat *humorem, vaporem*. Euaporat mox pluuia in πετρώδες decidua, tantò autem citius, ſi interdiu à Solis ardore incaluerint petræ. Unde & Matthæus & Marcus Solem ipſum in conſortium actionis trahunt.

hunt. Ἡλίε ἀνατείλαντος, poſtquam Sol radiis ſuis locum natalem verberare & calefacere cœpit, ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη. Eſt namque radix injuriis ardoris non ita expoſita, ut aliæ partes plantæ, quæ exareſcere poſſunt à continuato Solis æſtu, integra manente radice. Vidimus A. 1719. & in aliis quoque annis torrefacta à Solis ardore prata & paſcua, ſed breui poſt pluuiam lapſam reuireſcentia. Euidens ita fit ratio, cur binas allegent pereuntis ſeminis cauſas Euangeliſtæ, τὸ ἐκαυματίσθη reſpicit Solis actionem in culmum enatum, & τὸ ἐξηράνθη radicem, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.

Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. Num intelligat CHRISTUS per ἀκάνθας omnis generis frutices ſpinoſos, vel & herbas aculeatas, quales ſunt cardui, vel peculiarem quandam ſpeciem agris infeſtam, non ita facile eſt dictu; auget difficultatem, ſi inſurrexere radicetenus unà cum ſemine. Darem ego ſuffragium ſepibus ſpinoſis jam ante ſeminationem plantatis, ſed eo tempore, quo ſemen projectum fuit in terram ἀφύλοις & decurtatis, intelligerem proin τὸ συμφυεῖναι de illarum luxuriatione, ut ſub earum umbra ſurgentes culmi aſſurrexerint quidem, ſed non peruenerint ad plenam ſpicarum maturitatem, tum propter deficientem ſolis calorem, tum propter ſucci nutritii inopiam conſumpti à ſepibus ipſis.

Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδε καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. Id eſt, dedit unica frumenti ſpica 100. 60. 30. grana, quæ juxta modernorum hypotheſes delituerant antea in unico frumenti grano. Commodam heic nanciſcor occaſionem diſſerendi de artificioſa frumenti multiplicatione, quæ hodie exercet ingenia politiſſima atque fatigat. Adfert *Wallemont dans ſes Curioſitez de la Nature & de l'art ſur la vegetation, ou l'agriculture, & le jardinage dans leur perfection* p. 171. inter alia exemplum ex *Eph. Nat. Curioſ.* A. 1671. ſpicæ hordeaceæ, quæ geſtauit 15. ſpicas majores, & 9. minores, plenas granis omnes, p. 184. Experimentum inſtitutum à *Dionyſio*, Medico Regio, qui ultra 200. ſpicas produxit ex unico grano, p. 187. Hordei, quod oſtenderant Patres Doctrinæ Chriſtianæ Pariſiis, culmorum 249. granorum 18000. ex unico grano natum p. 196. ex Itinerario Monconyſiano, Nobilis Angli, qui reſectione frumenti, quod nondum in culmos ſurrexerat, ex ſingulis radicibus protruſerit ad 100. usque ſpicas p. 208. ex *Mem. de l'Acad. Roy. des Sciences* A. 1700. de binis granis, quorum unum dederit ſpicas 100. alterum 60. item binorum aliorum tritici, è quorum uno enati culmi 32. in quouis culmo ſpicæ 10. in quauis ſpica grana 30. in media 36. ut in totum computatæ fuerint ſpicæ 320. grana 9792. Tanta hæc, & extraordinaria multiplicatio, ſed & ordinaria quæuis trigecupla, ſexagecupla, centupla opus eſt ſoli Diuinæ Potentiæ adſcribendum. Siue euolutionis adoptes ſyſtema, ſiue quodcunque aliud, recurrendum tibi tandem eſt ad DEI voluntatem atque potentiam. Euolutionem ſi aſſumas pro baſi, non explicabis facilè artificioſam frumenti multiplicationem, neque unico anno perduces ad maturitatem germina, quæ juxta ordinarium naturæ curſum ſecundo demum, tertio, quartoue anno procreſcerent: ex hypotheſi quippe latent grana ſecundi anni in grano primi, grana tertii in grano ſecundi, prima proin matura eſſe debent, antequam proles ſecundi anni euolui queunt, & hæ iterum ante, quàm tertii anni grana. Conforme magis naturæ, rationi & experientiæ eſt Cel. *Wolfii* ſyſtema, quod huc breuiter redit, contineri in unico grano unicum germen, ex quo ſurgat unicus culmus cum unica ſpica; ſed in quouis geniculo ſeu nodo latere nouum culmum, nouamque ſpicam, qui, ſi terra obtegens adſit, radices agat & germinet. Ad artificioſam proin multiplicationem neceſſe id duntaxat eſſe, ut ſemen profundè ſatis recondatur ſub terra, quò germinantes nodi poſſint enutriri. Ipſe laudatus Vir experimentis variis inſtitutis proſecutus eſt multiplicationem ad 1000. & 2000. Experimenta alia lege in Cel. *Kanoldi Breßl. Natur- und Kunſt-Geſch.* 1718. p. 1002. & paſſim alibi in Collectaneis hisce omnigeno rerum Phyſico-Medicarum apparatu refertiſſimis.

TAB.

MATTH. Cap. XIII. v. 25.
Zizania inter Triticum.

Matth. Cap. XIII. v. 25.
Unkraut unter dem Weitzen.

I.G.Pintz sculps.

TAB. DCLXXXII.

Matth. Cap. XIII. verſ. 25.

Dormientibus autem hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticum. —

Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici. —

Ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τὰς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου. —

SUnt in mundo morali impii commixti piis, ſic & in mundo materiali ſunt bona mixta malis. Quemadmodum in hoc omnes homines, metaphyſico ſenſu, ſunt boni, ita & in regno vegetabili omnes plantæ, neque eſt ulla adeò abjecta, cui non competat ſua à Creatore ordinata ſtructura, ſuus in harmonia uniuerſali locus, ſuus uſus. Culinæ ſi non inſeruit, vel nutritioni, adhibetur ad Medicinam, vel uſui cedit artificibus. Ita agri zizania, & hæc inter lolium, cibo inidoneum, imò ſanitati nociuum, ſuo tamen haud caret uſu. Num Saluatori ζιζανίων nomine veniant herbæ qualescunque ſponte inter frumenta naſcentes, vel certa quædam ab aliis diſtincta ſpecies, determinatu haud ita eſt facile. Id quidem ex circumſtantiis Hiſtoriæ colligi poteſt, non intelligi debere herbas vel herbulas repentes, ſed ſurgentes æquè altè ac triticum. Conſtat id ex mandato, quod Paterfamiliàs dedit meſſoribus, verſ. 30. Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά. Circumſtantiæ huic omnimodè reſpondet *Lolium Dioſcoridis ſeu gramen loliaceum ſpicâ longiore* C. B. *Gramen loliaceum ſpica longiore ariſtas habens* C. B. *Lolium gramineum ſpicatum*, *caput tentans* I. B. quod deſcribit in *Agroſtographia* ſua chariſſimus frater p. 31. Germ. *Lolch*, *Twalch*, *Treſpe*, *Trümmel*. Scriptoribus Talmudicis in *Kilaim* c. 1. זונין *zonin*, cui vocabulo affinia ſunt Turcarum *zivan*, *ziüan*, Arabum *ziivan*, *Meninzk. Lex.* 1645. 2480. 6071. quin imò ex Oriente videtur ad Græcos delatum ipſum ζιζάνιον. Veteribus Græcis, *Dioſcoridi*, *Ariſtoteli*, *Theophraſto*, *Galeno*, *Æginetæ*, & aliis hæc planta vocatur Αἶρα, quam *Suidas* vocat τὸ σῖτα διαφθεῖρον, *frumenti corruptionem*. Eodem ſenſu occurrit *zizanion* ipſum apud *Conſtantinum*, quod idem ſit ac ζιζάνιον à σῖτος & σίνω, quod noceat frugibus. Etiam Hiſpani utuntur voce *zizania*, Auicenna *zinzania*. Planta hæc, quam ſiſtimus Fig. I. pedalis & bipedalis, tritico non ſolùm ſuffuratur alimentum, ſed ſemen ejus frumento commixtum, panique immixtum, *Virgilio infelix lolium*, vertiginem & temulentiam homini infert, imò ſæpe ſoporem profundum atque lethalem, *graue* hinc dictum *Theophraſto* & *caput tentans*, oculis inſuper nociuum. *Ouidius Faſt.* I.

Et careant loliis oculos vitiantibus agri.

Poteſt & heic locus concedi *Feſtucæ gramineæ glumis hirſutis* C. B. ſeu *Gramini Gros Montbelgardenſium* I. B. *Scheuchz. Agroſtograph.* p. 250. Fig. II. quod *Lobelius*, *Dalechampius*, *Tragus* agnoſcunt pro vero *Lolio Dioſcoridis* & *Zizanio*, vel ὄρυζα, ad binos usque aſſurgens cubitos.

Allegorizare ut alibi ita & heic licet Verbi Diuini præconi; cum lolio comparari utique poſſunt Pſeudo-Chriſtiani Hypocritæ, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, 2. Tim. III. 5. Sed caue nominare hos degener triticum. Antiqua fuit opinio, mutari lolium in triticum, triticum in lolium. Vid. *Scaliger. in Theophr. Libr. de Cauſ. Plantar.* p. 141. 148. 274. *Theophraſt.* L. II. cui & ſubſcribit Cl. *Hiller. Hierophyt.* P. II. p. 119. Fabulam hanc diſcuſſere *Camerarius Diſſ. de Frument. ſement. & meſſe* p. 5. *Malpighius opere* poſthumo, *Valliſnerius de Arcano Lenticulæ paluſtris ſemine* p. 3. ubi inter alia de lolii transmutatione in triticum, uuarum in capreolas, arborum in agnos, frondium in aues, fructuum in vermes, granorum in mures, ita: *Alterari poſſe ultronei concedimus, transformari in totum ambigimus. Statutas & plantæ ſuas leges habent, & monſtrorum ipſa generatio non eſt penitus exlex. Creationis etenim non mutationis naturam redolet perfecta metamorphoſis. Seminum illa turpis immixtio ſuas ſeruat motuum & figurarum coordinationes, cognatasque cohærentias, quorum quodlibet ſuo munere fungitur, non violato penitus primo illo indito imperio, ſed alterato, propter diuerſum aliqualiter loci genium, diuerſos contactus, intruſasque diuerſas, ſed amico plexu moleculas. Hinc monſtra utriusque parentis naturam ſapiunt. Iisdem & plantæ, ſi ſpecierum ordinem ſpectes, obſtringuntur legibus, ac animalia. Alterari poſſunt, immiſceri ſemina, non antiquam penitus exuere formam, ſiue ſtructuram nouam induere.*

TAB. DCLXXXIII.

Matth. Cap. XIII. verſ. 31. 32.

31. Aliam Parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod acceptum homo ſeminauit in agro ſuo.
32. Quod minimum eſt omnium ſeminum, cæterum ubi excreuerit, maximum eſt inter olera, & in arborem excreſcit, adeò ut veniant volucres cœli, & nidulentur in ramis illius.

31. Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo.
32. Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cum autem creuerit, majus eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

31. Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

32. Ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον τῶν λαχάνων ἐστὶ. Καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

Vid. Marc. Cap. IV. verſ. 31. 32. Luc. Cap. XIII. verſ. 19.

AGitur primariò heic de *ſinapeos* ſpecie, quæ deſcriptioni Saluatoris reſpondeat, & judicibus *Roſenbach. meth. omniſc. Chriſt.* p. 256. & *Wedelio de Sinapi Scripturæ Dec.* V. *Exercit.* III. p. 11. eſt *ſinapi ſatiuum ſiliquâ latiuſcula glabrâ ſemine ruſſo.* I. B. *Sinapi 2. ſatiuum Ger. emac.* quod folia habet rapacea, caulem teretem, ſuperius glabrum, tres, quatuor, vel quinque cubitos altum, in multos ramos diuiſum, foliis anguſtis, oblongis deorſum dependentibus, ſuperiore præſertim parte veſtitos, ſiliquas breues, cauli appreſſas, & fere quadrangulas, ſemen ruſſum, aut ex ruſſo nigricans. Occurrunt apud *Aëtium Tetrab. Sect.* I. p. 50. & *Athenæum* L. IX. c. 1. bina loca verbis CHRISTI propemodum parallela. Ille ita: Ἄριστον δὲ (σίναπι) καὶ τὸ Αἰγύπτιον, ἢ τὸ Συριακόν, μικρότερον δὲ τῷ ὄγκῳ καὶ ἀναμότερον κεκερωσμένον. *Optimum Ægyptium aut Syriacum* (cum Judaico noſtro idem) *& quod mole minus eſt, & minus cruentè coloratum.* Hic illud vocat Νάπυ. ὅιον ναῦν, ὅτι ἐξέρηται Φύσεως. ἀφυὲς γὰρ καὶ μικρὸν, ὥσπερ καὶ ἡ ἀφύη, *deſtitutum à natura. Abjectum enim & paruum eſt ſicut Apua.* Sicut nempe apua minimus eſt inter piſces, ita ſinapeos ſemen minimum inter alia. Eſt autem, quod explicando effato CHRISTI ſeruit, ſemen ſinapeos non abſolutè minimum, ſed relatiuè. Dantur quippe plantarum ſemina incredibiliter minora, vix ſub microſcopio conſpicua. Exiguum eſt reſpectu plantæ, quæ inde ſurgit, exiguum, ſimul & magnum reſpectu aliarum plantarum hortenſium, quæ in Textu generali λαχάνων, *olerum*, nomine veniunt, & in Vernacula noſtra melius reddi potuiſſent *Garten-Gewächſe* quàm *Köhl*, hæc quippe vox ſpeciali ideæ eſt alligata. Oleribus autem adſociatur ſinapi, quod culinæ ſeruiat magis, quàm officinis Medicorum, ad cibos magis quàm medicamenta utile, quamuis in Medicina egregio ſuo haud careat uſu. Sic quoque vox Δένδρον non accipi debet ſtricto *arboris* ſenſu, ſed latiori pro alta dendroide planta, ut apud Botanicos occurrunt Sedum, Malua, Hypericum, Geranium, Tithymalus, arboreſcentia, non quod ad arboris usque excreſcant altitudinem, ſed alias ſuorum generum ſpecies proceritate ſuperent. Eſt ſinapi planta, quæ ſeminatur, ut alia hortenſia olera: de arboribus non eadem utimur ſationis voce. Cluet, quod ſupra dedimus, ſinapi *Rajo Hiſt. Plant.* p. 803. *omnium hujus generis nobis cognitorum ramoſiſſimum, & elatiſſimum, licet è tam exiguo ouulo enatum:* ita ut *aues cœli*, nempe aërei, commodè poſſint ramis hujus plantæ inſidere, ibique morari, ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ, potius quàm nidulari. Correctionem heic admittunt Verſiones noſtræ, notat quippe κατασκηνοῦν propriè *morari, diuertere*, quo ſenſu etiam ſumitur Pſ. XXIII. 2. *de paſcuis herbidis*, in quibus *accubare* licet. Sciendum interim variare multùm plantas ratione altitudinis pro climatum varietate. Vidit *Alonſo d' ouaglie* ex Jeſuitarum ordine, teſte *Marggrauio Append.* L. VIII. *Hiſt. Rer. Natur. Braſil.* c. 6. p. 291. in Regno Chili Sinapi brachii craſſitie adeò altum, ut ſuperauerit equitem

MATTH. Cap. XIII. v. 31. 32.
Simapi semen minimum, olerum maximum.

Matth. Cap. XIII. v. 31. 32.
Senff-Kraut.

G. D. Heümañ sculps.

tem inſidentem equo. Sed hyperbolica ſunt forſan, quæ leguntur in Talmude Hieroſolymitano Tract. *Peah* f. 20. *Fuit in Sichin arbuſcula ſinapis, quæ tres habuit ramos: auulſo uno tectum fuit tugurium figulorum, repertique in eo tres ſeminis cabi. Teſtatur quoque R. Simeon filius Chalaphtab, ſe caulem ſinapis habuiſſe in horto ſuo, in quem conſcendere ſolitus ſit, ut in ficum.* Memorari heic quoque merentur *Sinapi Orientale maximum rapi folio*, *item Sinapi Orientale altiſſimum Eryſimi folio* ex *Tournef. Corollario*, quarum ſpecierum non hactenus nouimus niſi nomina. Coronidis loco animaduerto, occurrere arbores grandiſſimas ex paruo ſemine natas. *Cupreſſi* damus exemplum ex *Plinio* L. XVII. c. 10. *Minimis id granis conſtat, ut vix perſpici quædam poſſint: non omittendo naturæ miraculo, è tam paruo gigni arbores, tanto majore tritici & hordei grano: ne quis Fabam reputet. Quid ſimile originis ſuæ habent malorum pyrorumue ſemina: his principiis reſpuentem ſecures materiam naſci, indomita ponderibus immenſis præla, arbores velis, turribus murisque impellendis arietes? Hæc eſt naturæ vis, hæc potentia.*

A. *Sinapi Rapi folio.* C. B.

B. *Sinapi Erucæ folio.* C. B.

Matth. Cap. XIII. verſ. 33.

— Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentaretur totum.

— Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.

— Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

Vid. Luc. Cap. XIII. verſ. 21.

OBuia ubique res eſt *fermentatio*, haud ignota piſtoribus, ancillis, agricolis, patribusfamiliàs, quibus vel vinum fermentat in doliis, vel maſſa panis in mactra. Sed mirè cruciat hæc vel actio vel paſſio ruſpatores naturæ. Dictu eſt facile, expandi particulas fermenti acidas & volatiles per omnem maſſam. Sed quæritur, an & quomodo ſeſe multiplicet fermentum? quâ ratione hoc, accedente ſubactione, maſſa poroſa reddatur & intumeſcat, quæ ſi non ſubigatur compacta manet & denſa. Multa in hanc rem ſcripta legimus paſſim, experimentis potius quàm rationibus ſolidis nixa. Solutionem haud ita eſſe facilem vel ex eo conſtat, quod Academia Scientiarum Burdigalenſis Problema hoc *de fermentorum multiplicatione* doctis ſoluendum propoſuerit ſub 1. Maji 1718. oblato 300. librarum pretio. Extricabimus nos forſan ex labyrintho difficultatum, ſi panis fermentationem conferamus cum illa vini, & potiſſimas partes tribuamus aëri denſiori: de qua re aliàs egimus fuſius.

Σάτα, *Sati*, *Seah*, notionem dedimus ad TAB. LXXVIII. quod menſura hæc aridorum reſpondeat 674. pollicibus cubicis Pariſinis, $6\frac{333}{1000}$. modiolis Tigurinis; cujusmodi 16. conficiunt Quartale, *ein Viertel*. Hæc reductio ſi juſta, correctionem admittit Verſio Vernacula noſtra, quæ σάτα τρία reddit *drey Viertel*, ſiue 48. modiolos, proinde peccat exceſſu $29\frac{184}{333}$. modiolorum, tria quippe ſata ex hac hypotheſi duntaxat dant $18\frac{666}{1000}$. modiolos.

Matth. Cap. XIII. verſ. 45. 46.

45. Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti pulchras margaritas.

46. Qui quum inueniſſet unam pretioſam margaritam, abiit, & vendidit omnia, quæ poſſidebat, & mercatus eſt illam.

45. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46. Inuenta autem una precioſa margarita, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

45. Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.

46. Ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα, ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

VOcatur hujusmodi ſelecta & pretioſa margarita, in quam incidit mercator, *unio*, tanquam *unica*, quæ ſui ſimilem vix habet, ad diſcrimen aliarum communium, quas *Zahl-Perlen* vocant gemmarii. Corrigendus heic venit *Plinius*, qui L. IX. c. 35. unionum nomen aliunde deriuat. *Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promtis rebus, in tantum, ut nulli duo reperiantur indiſcreti, unde nomen* unionum *Romanæ impoſuere deliciæ.* Ni ſenſus viri Hiſtoriæ naturalis peritiſſimi fuerit, inter innumeras vix reperiri duas prorſus æquales. Non impedit hoc, quò minus raræ magnitudinis margarita unionis nomen mereatur præ alia. Subjungam nonnulla magnarum margaritarum exempla. Narrat *Ramuſius Peregr.* T. I. inuentam fuiſſe in Inſula Perlarum margaritam nucis juglandis magnitudine, venditam 1200. aureorum pretio. In Sinu Perſico ad Catiffam A. 1633. inuenta & à Rege Perſarum pro 32000. Tomanis empta, cujus meminit *Tauernier* in ſuis Itinerariis. Coronæ Rudolfi Imperatoris inſerta pyri minoris magnitudine & figura, de qua *Boëth. à Booth.* c. 37. p. 170. In Capite Bonæ Spei vidit *Herm. Nic. Grimm* uncialem pondere, ſed eroſam in ſuperficie, *Eph. Germ. Dec.* II. *Ann.* III. *Obſ.* 36. *Egnatio* teſte *Itiner.* c. 19. in Regno Biſnagar vendita fuit Regi Odialcam margarita pro 1000000. aureis. Una fortè ex maximis & pretioſiſſimis fuit illa, quam aceto ſolutam appoſuit Antonio Cleopatra, de qua *Plin.* L. IX. c. 35. *Macrob. Saturn.* L. III. c. 17. *Athenæus Deipnoſoph.* L. IV.

TAB. DCLXXXIV.

Matth. Cap. XIV. verſ. 19. 20. 21.

19. Et juſſis turbis diſcurrere ſuper gramina, ſumptisque quinque panibus ac duobus piſcibus, ſublatis in cœlum oculis, (a) benedixit: & cum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcipuli verò turbis.

19. Et cum juſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem dederunt turbis.

(a) Vel, benè precatus eſt, aut, laudes egit, vel, gratias egit. Hoc enim ſibi vult Hebraiſmus hic.

20. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt, (b) quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim cophinos plenos.

20. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

(b) Vel, reliquiarum de fragmentis.

21. Porrò qui comederant fuere virorum ferme quinque millia, præter mulieres ac pueros.

21. Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

19. Καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε. Καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

20. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

21. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Vid. Marc. Cap. VI. verſ. 41 - 44. Luc. Cap. IX. verſ. 16. 17.

Joh. Cap. VI. verſ. 9 - 13.

9. Eſt puellus unus hìc, qui habet panes quinque hordeaceos, & duos (c) piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos?

9. Eſt puer unus hìc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos?

(c) Ὀψάριον diminutiuum eſt ab ὄψον, quod ſignificat edulium, quod pani additur. Sed & apud Latinos pro piſcibus poſitum inuenitur.

10. Di-

MATTH. Cap. XIV. v. 19. 20. 21.
Convivium miraculosum.

Matth. Cap. XIV. v. 19. 20. 21.
Wunder-Gastmahl.

I. G. Pintz sculps.

10. Dixit autem JESUS: Facite, ut homines diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergò virorum numero ferme quinque millia.
11. Accepit autem panes JESUS, quumque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus, quantum volebant.
12. Ut autem ſaturati ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite, quæ ſuperfuerunt, fragmenta, ne quid pereat.
13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant his, qui comederant.

10. Dicit ergo JESUS: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia.
11. Accepit ergo JESUS panes: & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus, quantum volebant.
12. Ut autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite, quæ ſuperauerunt, fragmenta, ne pereant.
13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt his, qui manducauerant.

9. Ἔϛι παιδάριον ἓν ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια. ἀλλὰ ταῦτα τί ἐϛιν εἰς τοσούτους;

10. Εἶπε δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. Ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.

11. Ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ ΙΗΣΟΥΣ, καὶ εὐχαριϛήσας δέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις. Ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.

12. Ὡϛ δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται.

13. Συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

COnſiderandum heic venit miraculum, quod non ſolùm attentos, ſed quoque attonitos reddit Philoſophos quoscunque; quod vel ſolum Judæam Gentem conuincere & potuiſſet & debuiſſet de Diuinitate CHRISTI Meſſiæ; majus longè illo, quo tres incirca milliones hominum cibati fuere Manna & coturnicibus, ſeu locuſtis. Cibantur heic & ſaturantur 5. panibus & duobus piſcibus 5000. viri, vel 10000. ad minimum homines. Et remanent, ſaturatis his omnibus, cophini pleni duodecim. Heic nemo cogitet de faſcinatione quadam, vel cibis duntaxat pictis, ad videndum, non ad guſtandum appoſitis. Venter caret auribus. Nutrimento, eoque ſolido, indigebat, in loco deſerto, à pagis remoto, hominum, qui per totius diei decurſum CHRISTI ſequaces fuere defatigati, turba. Ipſos diſcipulos ſollicitos tenet temporis & loci circumſtantia, & cibi neceſſitas. Ita hi v. 15. ad Magiſtrum: Ἔρημός ἐϛιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παῆλθεν. ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. Poterat equidem Saluator, ut unico verbo, voluntatisque nutu ſanauit inſanabiles morbos, reſuſcitauit mortuos, ita & ſedare totius populi famem, ſaturare nihilo. Suffeciſſet certè unicum χορτάσθητε. Sed volebat illos cibare, imo cibis ſaturare. Neceſſaria fuit heic panis piſciumque multiplicatio, quæ infinitis paraſangis ſuperat Philoſophorum Horizontem; uti quoque Matth. XV. 36. 37. quâ occaſione 7. panes & pauci piſciculi ſaturauerant 4000. viros, relictis σπυρίδεσι ſeptem. Fuit & heic & ibi immediata creatio, an ex nihilo, aëre, aliaue materia jam exiſtente, meum haud eſt operosè inquirere. Æquari fortè poſſint heic σπυρίδες ſeptem cum κοφίνοις illis duodecim. Notat quippe σπυρὶς corbem, eumque ſat magnum, in dorſo geſtari ſolitum, qualis ille fuit, quo demittebant Paulum ex muris Damaſci, Act. IX. 25. Sed κόφινος corbiculum, ſportellam, qualis manibus, vel ſub axillis geſtari poteſt.

TAB. DCLXXXV.

Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Quarta autem noctis vigilia abiit ad illos JESUS ambulans ſuper mare.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare.

Τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτὲς ὁ ΙΗΣΟΥΣ περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

Marc. Cap. VI. verſ. 48.

Viditque eos laborantes in remigando. (Erat enim ventus aduerſus eis.) Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſuper mare. —

Et videns eos laborantes in remigando, (erat enim ventus contrarius eis) circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſupra mare. —

Καὶ εἶδεν αὐτὲς βασανιζομένες ἐν τῷ ἐλαύνειν (ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς) καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτὲς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. —

Joh. Cap. VI. verſ. 18. 19.

18. Mare autem vento magno flante intumeſcebat.

19. Quum remigaſſent ergo ferme ſtadia viginti quinque, aut triginta, vident JESUM ambulantem ſuper mare, & adpropinquantem naui: ac timuerunt.

18. Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19. Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, vident JESUM ambulantem ſuper mare, & proximum naui fieri: & timuerunt.

18. Ἥ τε θάλασσα ἀνέμε μεγάλε πνέοντος διηγείρετο.

19. Ἐληλακότες ἓν ὡς σταδίες εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα, θεωρῶσι τὸν ΙΗΣΟΥΝ περιπατῆντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τῶ πλοίε γινόμενον. Καὶ ἐφοβήθησαν.

OCcurrunt heic conſideranda circumſtantia temporis, locus, & miraculum ipſum patratum.

Tempus eſt τετάρτη φυλακὴ, *quarta noctis vigilia.* Diſpartiebantur nempe veteres Judæi *noctem* in certas *vigilias*, *cuſtodias*, אַשְׁמֹרוֹת, *aſchmyroth*, ita dictas, quod certi homines, aliis dormientibus, vigilauerint, per vices, id quod hodienum fit in urbibus & pagis. Hujusmodi *vigiliæ* fuere primùm tres. *Prima* vocabatur ὀψὲ, *veſpera*, רֹאשׁ אַשְׁמֹרוֹת, *roſch aſchmyroth*, *caput vigiliarum*, *prima vigilia* Thren. II. 19. Extendebat ſeſe per trihorium inde à Solis occaſu. *Secunda* ab hora nona, juxta noſtrum computandi modum, usque ad μεσονύκτιον, unde & vocatur μεσονύκτιον, ἡ δευτέρα φυλακὴ, *ſecunda vigilia*, Luc. XII. 38. *media vigilia*, Jud. VII. 19. *Nox concubia*, *intempeſta* Latinis. *Tertia vigilia*, Luc. XII. 38. אַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר *aſchmoreth habboker*, *vigilia matutina* Exod. IV. 24. ἀλεκτοροφωνία, ἀλεκτρυοφωνία, *Gallicinium*, quoniam tunc primùm auditur galli cantus, ad diſcrimen ſecundi gallicinii, Marc. XIV. 30. Protendebat ſe hæc vigilia à media nocte ad horam tertiam antemeridianam. *Quarta* denique vigilia, cujus mentio fit in Textu, inſtituta fuit Pompeji & Romanorum tempore, durauitque ab hora tertia ad ſextam, ſiue à gallicinio ſecundo ad diem apertum. Vocatur πρωὶ *manè*, *conticinium*, quo galli conticere incipiunt. Aliàs integram *noctem* nuncupabant Judæi עֶרֶב *erebh*, *veſperam*, ὀψίαν, ὀψὲ, contradiſtinctè ad בֹּקֶר *boker*, *manè*. Videtur Lucas XII. 38. ex veteri conſuetudine dunta-

MATTH. Cap. XIV. v. 25.
Iesus super mari ambulans.

Matth. Cap. XIV. v. 25.
Jesus wandelt auf dem Meer.

I. G. Pintz sculps.

duntaxat poſuiſſe tres vigilias, ut tertia fuerit ultima.

Locus, ubi miraculoſum contigit φαινόμενον, fuit *Mare Galilæum*, & quidem 25. vel 30. ſtadiis, σταδίους, diſſitum à Nazaretho verſus Bethſaidam. Eſt autem Στάδιον, Στάδιος, menſura 600. pedum. Apud *Herodotum* L. II. legas: αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαι εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον. *Centum orgiæ juſtæ ſunt ſtadium ſex plethrorum.* Et memorat *Strabo* L. XVII. fuiſſe Pyramides Ægyptias altitudine ſtadii. Inuenit autem maximæ longitudinem vel latitudinem *Chazelles*, licet inæquali paulùm ſolo 690. Pedum Pariſinorum, apud *du Hamel Hiſt. Reg. Scient. Acad.* L. IV. c. 2. quæ parùm diſcrepat à P. *Elzeari* Capucini computo, qui ponit 682. Pedes apud *Thevenot Voyag.* P. I. p. 412. pro altitudine habet is 520. pedes, 208. nempe gradus, $2\frac{1}{2}$. ſingulos: *Chazelles* 600. Quod ſi exterior Pyramidis ſuperficies, tradente *Chazellio*, conſtat ex 4. triangulis æquilateris, erit altitudo perpendicularis æqualis ſemiſſi diagonalis baſeos, proin non major 482. pedibus. Eſt autem Pyramis hæc maxima truncata, & area in ſummo quadrata, cujus latus $16\frac{3}{4}$. pedd. ſubtrahi proin debent à memorata modò altitudine inſuper 12. pedes, eritque altitudo duntaxat 470. pedum, quæ 25. pedibus tranſcendit Argentoratenſium turrim. Dat *Eiſenſchmidius Pond. & Menſ.* p. 111. pedes Pariſinos 575. Ex qua hypotheſi conficiunt 25. ſtadia 14275. 30. verò 17250. Pedes Pariſinos. Poſitis pro Milliari Germanico 5000. paſſibus, & ſingulis, quales Romani fuerunt, $4\frac{863}{1000}$. Pedd. erit hujusmodi Milliare $22992\frac{7}{10}$. pedd. diſſiti proin fuere diſcipuli ab oppido Nazareth in circa $1\frac{1}{2}$. milliare.

Patrauit Saluator optimus miraculum hocce in ſe ipſo & Petro. Habebat CHRISTUS corpus aliis humanis ſimile, ſed ἀναμάρτητος. Proin non poterat quà homo inambulare aquis, elemento fluido. Quiuis enim homo ſpecificè grauior eſt aquâ, ut in ſuperficie aquæ neque ſtare poſſit, neque jacere, niſi artis ſubſidio. Tantò minus autem ſuccedere potuiſſet hæc deambulatio, quoniam τὸ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων. ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος, Matth. XIV. 24. Erant βασανιζόμενοι ἐν τῷ ἐλαύνειν (ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς,) Marc. VI. 48. ἥ τε θάλασσα ἀνέμῳ μεγάλῳ πνέοντος διηγείρετο, Joh. VI. 18. Abſorberi debebant à fluctibus & CHRISTUS, & Petrus, qui vadum periculoſiſſimum & profundiſſimum quoque tentauerat. Sed hoc non fit. Ambulat CHRISTUS in mari, eoque æſtuoſo, tanquam in æquabili ſolo, per horam & dimidiam. Tentat & Petrus paſſus nonnullos. Uterque conſcendit nauim, καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, v. 32. Eſt hoc tertium miraculum, quod patrauit JESUS in aëre, & aqua. Non poterat autem non ſtupendum adeò miraculum attonitos reddere quosuis periculi ſocios. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς ΘΕΟΥ υἱὸς εἶ, v. 33. ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσαντο, καὶ ἐθαύμαζον, admirati magis hoc, quàm breui ante cœnam miraculoſam in deſerto 5000. viris appoſitam, οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη, Marc. VI. 51. 52.

Matth. Cap. XIV. verſ. 26.

Et quum vidiſſent eum diſcipuli ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Spectrum eſt, ac præ metu exclamauerunt.

Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt, & præ timore clamauerunt.

Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες· ὅτι φάντασμά ἐστι· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.

Vid. Marc. Cap. VI. verſ. 49.

EST φαντασμολογία pars abſtruſæ & maximâ ſui parte occultæ adhuc Philoſophiæ ſpirituum. De ſpectris plus diſputamus quàm nouimus. Sunt, qui ſpectra fingunt ex quouis inſolito motu, vel miro quodam φαινομένῳ. Sunt alii è contra, qui *Bekkero* duce de ſpectris nihil credunt. Juxta illos circulat Diabolus ubique, diuque noctuque: dum hi eum canis ad inſtar catenis deuinctum volunt, nullibi niſi in Tartaro obuium. Illis commodo venit uniuerſale hominum apud omnes gentes præjudicium: Hi placere cupiunt nouitate, opinionisque ſingularitate. Medio fortè ibimus tutiſſimi. Negari nequit, fultas eſſe plerasque ſpectrorum hiſtorias dolo, vel imaginatione, ignorantia, metu, ſuperſtitione, credulitate. Attamen propterea omnia negari nequeunt. Nulla ratione negari id poteſt, quod non cognoſcimus. Certum id eſt, credidiſſe diſcipulos hunc de exiſtentia ſpectrorum articulum. Magiſtrum ſuum CHRISTUM in mari ambulantem habent pro ſpectro. Non tamen legimus alibi, an Saluator hunc diſcipulorum conceptum approbauerit, vel reprobauerit. Sic quum ex improuiſo viderunt in medio ſui ſtantem CHRISTUM poſt reſurrectionem, πτοηθέντες καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, Luc. XXIV. 37. At neque hac occa-

ſione reſoluit CHRISTUS dubium hoc de exiſtentia & apparitione ſpirituum vel ſpectrorum problema, ſed philoſophatur duntaxat de entium ſpiritualium & corporeorum diſcrimine.

Verſ. 39. Ἴδετε τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι. ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

Matth. Cap. XV. verſ. 17.

Nondum intelligitis, quod, quidquid ingreditur in os, in aluum abit, & in ſeceſſum ejicitur?

Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?

Οὔπω νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται;

Marc. Cap. VII. verſ. 18. 19.

18. Et dicit illis: Siccine & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quod omne foris introiens in hominem, non poſſit eum inquinare?

19. Quia non intrat in cor ejus, ſed in ventrem, & in ſeceſſum exit, expurgans omnes cibos.

18. Et ait illis: Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis, quia omne, extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum coinquinare?

19. Quia non intrat in cor ejus, ſed in ventrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas.

18. Καὶ λέγει αὐτοῖς. Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;

19. Ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζων πάντα τὰ βρώματα.

NOtum eſt ex Euangelica & Judaica Hiſtoria, magni feciſſe Judæos, horumque proceres, externæ munditiei leges, quas hodienum ad rigorem usque obſeruant Turcæ. Marc. VII. 3. 4. Οἱ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι. Καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν. Injuncta fuit mundities Lege Diuina, ſed per traditiones ad exceſſum usque ſuperſtitionis veluti ſublimata, ſi ita rem chymico termino exprimere licet, eò quidem usque, ut apud Judæos obſeruantia hujusmodi legum ſtricta totum penè cultum abſoluerit. Ut paſſim hodie, in Eccleſiis etiam orthodoxis, frequentatio concionum, celebratio Feſtorum ſolennium, modeſtia in veſtibus, geſtibus, aliaque cultus externi officia, plurimis maximam Diuini cultus partem explent. *Populus iſte ore ſuo ad me accedit, & labiis ſuis me honorifice prædicat, cor autem ejus longè abeſt à me*, Jeſ. XXIX. 3. Videntur ita philoſophati Judæi veteres: Impuritas etiam minima, quæ per os corpus hominis intrat, vel & per poros ipſius cutis penetrat, ſanguinem vitiat, & per conſequens impuritatis labem adſpergit ipſi animæ humanæ, de qua aliàs formarunt ſibi materiales nimis conceptus. Sed ſoluit hunc nodum CHRISTUS, philoſophatur & ipſe, clarè docens, in quo puritas & impuritas conſiſtant propriè. Diſtinguit ſollicitè immunditiem corporis & animæ. Eò autem pergit usque, ut diſertè demonſtret, ne impurum quidem materiale, per os aſſumtum, impurum reddere corpus aut ſanguinem. De hac veritate conuincetur facile, cui ex Anatomiæ principiis conſtat negotium ſecretionum, & perſpecta eſt viſcerum fabrica. Πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα, quodcunque homo ore adſumit, dentibus comminuit, mediante ſaliuâ maſticat, per gulæ artificioſiſſimum canalem deglutit, vel propriè loquendo, deprimit, οὐ δύναται τὸν ἄνθρωπον κοινῶσαι, ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν, non rectà, absque præuia mutatione tranſit ad rotam illam corporis primariam, cor, ex quo ſanguis in omnes partes expellitur, ſed εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, in ventriculum, & inteſtina, quæ bina viſcera commodè heic κοιλίας nomine venire poſſunt. De hac voce appoſitè *Galenus* & *Philotheus Aphor.* 20. *Sect.* 6. adnotant, omnem cauitatem, etiam cerebri, thoracis, cordis, κοιλίαν vocari

MATTH. Cap. XV. v. 22. 28.
Mulier Cananæa Christo supplex.

Matth. Cap. XV. v. 22. 28.
Die Teuffs-fällige Cananitin.

G. D. Heümañ sculps.

ri absque articulo præpoſitiuo, ſed ubi de ventre inferiore ſermo ſit, τὴν κοιλίαν cum articulo, ἡ κάτω κοιλίαν cum adjectione dici. Et *Erotianus*, τὴν κοιλίαν ab *Hippocrate* dici πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸ διάφραγμα εὐρυχωρίαν, *omne, quod ſub diaphragmate eſt ſpatium latius.* Subeunt ingeſta in memoratis modò partibus, ventriculo & inteſtinis, ἐν τῇ κοιλίᾳ, tot mutationes, ut mox ab aſſumptione cibos potusue diſtinguere haud liceat. In ventriculo nempe mutantur, trituratione partim, partim beneficio lymphæ ſtomachicæ, in lactei coloris chylum, ſed multis adhuc impuritatibus commixtum. Chylus hic per pylorum ad inteſtina delatus, diluitur ſtatim in duodeno, ab affluente bile & ſucco pancreatico, lymphaque inteſtinali, & ſecernitur: Potiſſima autem & propriè ita dicta ſecretio peragitur in minimis oſculis inteſtinorum tenuium, per quæ, tanquam cribrum ſubtiliſſimum nonniſi puriſſimus & defæcatiſſimus chylus tranſit ad vaſa lactea, excrementis craſſioribus remanentibus in inteſtinis, & mediante periſtaltico motu ad aluum detruſis. Id eſt, quod Saluator vult, εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται, vel ἐκπορεύεται, ubi fortè ἀφεδρὼν non tam eſt latrina, ut Scapula explicat, quàm aluus ipſa, inteſtini recti exitus. Sanè à Græco ἀφεδρὼν deſcendere videtur Germanicum vocabulum *Affter.*

TAB. DCLXXXVI.

Matth. Cap. XV. verſ. 22. 28.

22. Et ecce, mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miſerere mei, DOMINE, fili Dauid, filia mea miſerè à dæmonio agitatur.

28. Tunc reſpondens JESUS, dixit illi: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Et ſanata fuit filia ejus ex hora illa.

22. Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei: Miſerere mei, DOMINE, fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur.

28. Tunc reſpondens JESUS, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia ejus ex illa hora.

22. Καὶ ἰδὲ, γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραύγασεν αὐτῷ, λέγουσα· Ἐλέησόν με ΚΥΡΙΕ, υἱὲ Δαβὶδ, ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

28. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῇ. Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Coll. Marc. Cap. VII. verſ. 25. 26. 29. 30.
Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 24.

Matth. Cap. XV. verſ. 32-38.

32. JESUS autem aduocatis diſcipulis ſuis dixit: Intimè miſeret me turbæ, propterea quod jam triduum perſeuerant apud me, & non habent, quod edant, & dimittere eos jejunos nolo, ne quando deficiant in via.

33. Et dicunt ei diſcipuli ejus: Unde nobis in ſolitudine panes tam multi, ut ſaturemus turbam tantam?

32. JESUS autem, conuocatis diſcipulis ſuis, dixit: Miſereor turbæ, quia triduo jam perſeuerant mecum, & non habent, quod manducent, & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.

33. Et dicunt ei diſcipuli: Unde ergo nobis in deſerto panes tanti, ut ſaturemus turbam tantam?

34. Et dicit illis JESUS: Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos.
35. Et juſſit turbas diſcumbere humi.
36. Et ſumpſit ſeptem panes ac piſces, & actis gratiis, fregit, deditque diſcipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.
37. Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt, quod ſupererat, fragmentorum ſeptem ſportulas plenas.
38. At hi, qui comederant, erant quatuor millia virorum, præter mulieres & pueros.

34. Et ait illis JESUS: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos.
35. Et præcepit turbæ, ut diſcumberent ſuper terram.
36. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agens, fregit, & dedit diſcipulis ſuis: & diſcipuli dederunt populo.
37. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et, quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas.
38. Erant autem, qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos & mulieres.

32. Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ προσκαλεσάμενος τὸς μαθητὰς αὐτῦ, εἶπε· Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι. Καὶ ἀπολύσαι αὐτὸς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

33. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτῦ· Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

34. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.

35. Καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

36. Καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, καὶ τοὺς ἰχθύας, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτῦ· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

37. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας πλήρεις.

38. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Marc. Cap. VIII. verſ. 2-9.

2. Intime miſereor turbæ, quia jam triduo manent apud me, nec habent, quod edant.
3. Et ſi dimiſero eos jejunos domum ſuam, deficient in via: Quidam enim ex eis è longinquo venerunt.
4. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde iſtos quis poterit hic ſatiare panibus in ſolitudine?
5. Et interrogabat eos: Quot panes habetis? Illi verò dixerunt: Septem.
6. Et præcepit turbæ, diſcumbere humi. Et acceptis ſeptem panibus, cum (a) gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis, ut adponerent, & adpoſuerunt turbæ.

2. Miſereor ſuper turbam, quia ecce jam triduo ſuſtinent me, nec habent, quod manducent.
3. Et ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.
4. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde iſtos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?
5. Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.
6. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit: & dabat diſcipulis ſuis ut apponerent: & appoſuerunt turbæ.

(a) Hic liquet, quid ſit benedicere, quod mox in eodem ſenſu ponitur.

7. Et

7. Et habebant piſciculos paucos, & quum *(b)* benedixiſſet, juſſit adponi & hos.

(b) Id eſt, gratias egiſſet, vel, benè precatus eſſet.

8. Comederunt autem, & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt, quæ ſuperfuerant, fragmentorum ſeptem ſportas.

9. Erant autem eorum, qui comederant, ferme quatuor millia. —

7. Et habebant piſciculos paucos, & ipſos benedixit, & juſſit apponi.

8. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt, quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas.

9. Erant autem, qui manducauerant, quaſi quatuor millia. —

2. Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον· ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

3. Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ. Τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκασι.

4. Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Πόθεν τούτους δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;

5. Καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· Πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτά.

6. Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι. Καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

7. Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα. Καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά.

8. Ἔφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας.

9. Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες, ὡς τετρακισχίλιοι. —

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. &c.

Matth. Cap. XVI. verſ. 2. 3.

2. At ille reſpondens, dixit eis: Cum adueſperauerit, dicitis: Serenitas (erit) nam rubet cœlum.

3. Et manè: Hodie tempeſtas, rubet enim cœlum triſte.

2. At ille reſpondens, ait illis: Facto veſpere dicitis, Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum.

3. Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum.

2. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὀψίας γενομένης λέγετε· Εὐδία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός.

3. Καὶ πρωΐ· Σήμερον χειμών· πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός.

MAgnificum quid, reuera μεγαλεῖον, oſtentant *colores* apparentes in aëris nubiumque theatro, quibus oculi mentesque mirè delectantur: ex primariis *niger* in nocturnis tenebris, eclipſibus decidua pluuia denſa, ſæuiente tempeſtate, mediis quandoque nubibus denſis: *albus* interdiu, poſt pluuiam lapſam, in medio nubium tenuium: *cœruleus* cœlo ſereno, aliquando & in nubibus, oculo & Soli interjectis: *Itiner. Alpin. Edit. Lugd. Bat.* p. 127. *ruber* in nubibus Soli oppoſitis, quandoque etiam, licet rarius, in nubibus Soli orienti appoſitis: *flauus* in Sole ortiuo & occiduo, nubibus Soli circumjectis, imminente etiam graui tempeſtate. Præter *colores* hosce *primarios* in oculos quoque incurrunt *ſecundarii*, mixti, innumera eorum genera, citæ mutationes, pulcherrimæ umbrarum gradationes, peritiſſimis quibusque pictoribus inimitabiles prorſus. Ex horum mixtorum colorum ordine exhibet Saluator in Textu πυῤῥὸν, nobis *rubentem*, *roth*. Ubi notandum, rubri coloris eſſe ſpecies varias: *roſeus* de albo participat, conſpicuus ſubinde in nubibus pruinoſis, æquam fere luminis & umbræ partem transmittentibus: *rutilus*, vel *igneus*, conſpicitur in flamma, ubi ſeſe terminat ejus color flauus, & transeunt pauciores lucis partes: *ſanguineus* ubi tranſit eadem fere lucis portio, ſed fulgore deſtituta: obſeruabilis in nubibus roridis, à Sole colluſtratis: *rubidus*, qualis in charta apparet à contuſis rubi Idæi fructibus, vel cerаſis: hic ut plurimùm eſt uti crepuſculi veſpertini ſequax, ita matutini, utriusque rubri, prodromus, eſtque incipiens veluti rubedo: *puniceus*, *purpureus*, affinis magis cœruleo, quàm ſanguineus, quem etiam pictores producunt ex mixtura cœrulei pauci cum rubro. Noſtrâ Philoſophorum linguâ in Saluatoris effato, εὐδία, πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανὸς, intelligi debet color rutilus, qui ſeſe exhibet in nubibus pruinoſis & ſterilibus, inſtar πυρὸς, ignis, cum ſplendore rubens. Hunc ſiſtit charta oleo tincta, ſæpius complicata, noctu per candelæ clarum

lumen viſa. Hujusmodi nubes quia ſunt tenues, paucis conſtantes vaporibus, qui & ipſi noctu decidunt, pro craſtino die vix dabunt pluuiæ materiam. Sed πρωΐ, σήμερον χειμὼν· πυῤῥάζει γὰρ συγνάζων ὁ ἀὴρ, *triſte rubet cœlum.* Intellige heic colorem, *ſanguineum*, qualis apparet in nubibus ad pluuiæ effuſionem pronis, ejus proin indicibus. Hunc colorem fiſtit charta humectata, complicata aliquoties, & candelæ lumini expoſita. In Orientalibus Regionibus uti ſunt aëris mutationes regulares magis, ita ſunt earum indicia certiora quoque, quàm in noſtris climatibus, hinc dicit CHRISTUS Judæis, poſſe eos τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ ἀέρος διακρίνειν. In noſtris oris præſagia eadem aliquando fallunt, propter variantes magis, inprimis à ventorum inconſtantia, mutationes. Par ratio eſt prognoſticorum, quorum mentio fit Luc. XI. 54. 55. Ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται· Καὶ γίνεται οὕτω. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε· Ὅτι καύσων ἔσται· καὶ γίνεται.

Commoda heic ſeſe offerret occaſio, ſi digreſſionibus delectarer, oſtendendi, quàm ficulneo nixa ſint fundamento prognoſtica illa, quæ formantur vel finguntur ex ſitu & motu ſyderum, & in Chriſtianæ Religionis ignominiam adhuc comparent in Calendariis: ſic & loquendi de variis ruſticorum prognoſticis, *Bauren-Reglen*, ex quibus ſæpe integros vel menſium, vel annorum decurſus hariolando determinant. Haruſpicinæ huic, ut benè multis ſuperſtitionibus aliis, addicti fuere Judæi. Sanè de Zipporenſis Academiæ Rabbinis gloriatur R. *Acha* in *Talmude Hieroſolymitano* f. 65. b. potuiſſe eos, naſutulos, ex primæ anni pluuiæ odore prognoſticari conſtitutionem totius anni humidam. Legatur *Funccius de Colorib. Cœli* p. 123.

TAB. DCLXXXVII.

Matth. Cap. XVII. verſ. 15. 18.

15. — DOMINE, miſerere filii mei, quoniam lunaticus eſt, & miſere adfligitur, nam ſæpe cadit in ignem, & ſæpe in aquam.

18. Et increpauit illud JESUS. Et exiit ab eo dæmonium, & ſanatus eſt puer *(a)* ab hora illa.

(a) Vel, à tempore illo.

15. — DOMINE, miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & malè patitur: nam ſæpe cadit in ignem, crebrò in aquam.

18. Et increpauit illum JESUS: & exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.

15. — ΚΥΡΙΕ, ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει. Πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

18. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ. Καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον. Καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Marc. Cap. IX. verſ. 17. 18. 20. 21. 22. 25. 26.

17. Et reſpondens unus è turba, dixit: Præceptor, adduxi filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.

18. Et quandocunque eum corripuerit, *(b)* lacerat eum, & ſpumat, ac ſtridet dentibus ſuis, & areſcit. —

(b) Vel, lacerat eum, ut ſpumet, ac ſtrideat dentibus ſuis, & areſcat. Varius enim uſus eſt unius conjunctionis copulativæ apud Hebræos. ----

20. Et adduxerunt illum ad eum. Et viſo illo, continuo ſpiritus *(c)* diſcerpebat eum. Et prolapſus in terram voluebatur ſpumans.

(c) Vel, raptabat.

17. Et reſpondens unus de turba dixit: Magiſter attuli filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.

18. Qui ubicunque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit. —

20. Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbauit illum: & eliſus in terram, volutabatur ſpumans.

21. Et

MATTH. Cap. XVII. v. 15. 18.
Lunaticus ſpumans miraculo ſanatus.

Matth. Cap. XVII. v. 15. 18.
Wunder-Cur an einem Mondſüchtigen.

I. G. Thelot sculps.

21. Et interrogauit patrem illius: Quantum temporis eſt, quod hoc accidit ei? At ille dixit: A puero.
22. Et frequenter illum & in ignem abjecit, & in aquas, quo perderet eum. Age, ſi quid potes, ſubueni nobis, intimè miſertus noſtri.
25. Quum vidiſſet autem JESUS, turbam ſimul accurrere, increpauit ſpiritum immundum, dicens illi: Spiritus mute & ſurde, ego tibi impero, exi ab iſto, & ne poſthac ingrediaris in illum.
26. Et quum clamaſſet (ſpiritus) multumque diſcerpſiſſet eum, exiuit. Et euaſit ſimilis mortuo, adeò ut multi dicerent: mortuus eſt.

21. Et interrogauit patrem ejus: Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia.
22. Et frequenter eum in ignem & in aquas miſit, ut eum perderet: ſed ſi quid potes, adjuua nos, miſertus noſtri.
25. Et cum vidiſſet JESUS concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.
26. Et exclamans, & multum diſcerpens eum exiit ab eo: & factus eſt ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt.

17. Καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρός σε ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.

18. Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται. —

20. Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων.

21. Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· πόσος χρόνος ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· Παιδιόθεν.

22. Καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

25. Ἰδὼν δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

26. Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθε. Καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν· ὅτι ἀπέθανεν.

Luc. Cap. IX. verſ. 39. 42.

39. Et ecce, ſpiritus corripit eum, ſubitoque clamat, & conuellit eum cum ſpuma, & vix diſcedit ab eo conterendo eum.
42. Adhuc autem accedente illo, laniauit illum dæmonium, & conuulſit. Increpauit autem JESUS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, reddiditque illum patri ſuo.

39. Et ecce, ſpiritus apprehendit eum, & ſubitò clamat, & elidit, & diſſipat cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum.
42. Et cum accederet eliſit illud dæmonium, & diſſipauit. Et increpauit JESUS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum: & reddidit illum patri ejus.

39. Καὶ ἰδὲ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν.

42. Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν. Ἐπετίμησε δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα. Καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

OCcurrit heic æger ex rariſſimis, & obſtinatiſſimis, qui ſanè Neo-Doctoribus illis, diſcipulos puta, non ceſſerat, de cujus ipſo nomine ne quidem conſentiunt Euangeliſtæ,

vel potius conſentire videntur. Matthæus de miſero ſolliciti Patris filio, ὅτι σεληνιάζεται, Marcus, habuiſſe πνεῦμα ἄλαλον, Lucas ſimpliciter, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν. Variant iidem in circumſtantiis, apud Matthæum pater, κακῶς πάσχει, πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ, apud Marcum, ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ (τὸ δαιμόνιον,) ῥήσσει αὐτὸν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται, apud Lucam, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν. Addit Marcus hanc circumſtantiam, quod morbo hoc afflictus fuerit παιδιόθεν, Lucas irruiſſe paroxyſmum præſente Medico, ἔῤῥηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν, corripuiſſe tantâ violentiâ, ac ſi dilaniare vellet. Marcus porrò, de ultimo hocce paroxyſmo, κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθε. Καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν. Qui unquam Epilepticos vidit, hunc ipſum pro tali agnoſcet. Conſentiunt in eo Interpretes, in hoc duntaxat variantes, potiores & ſaniores epilepſiam hanc nuncupare dæmoniacam, morbo comitem dantes dæmonem, quem ſcenâ excludunt Bekkeriani. Conſiderabimus nos, majoris dilucidationis ergo, unam poſt aliam circumſtantiam, epilepſiæ applicaturi.

Σεληνιαζόμενος audit miſer hic, haud dubiè, quod paroxyſmus eum corripuerit præcipuè in phaſibus oppoſitis, Lunâ noua & plenâ. Obſeruamus id ordinariè non ſolum in epilepticis, ſed aliis quoque motibus ſpaſticis ſeu conuulſiuis. Neque αἰτιολογία nos latet: preſſio quippe fortior eſt in hanc terram, poſito nempe, Lunam in Plenilunio atque Nouilunio eſſe in ſuo perigeo: Dæmon ſi ſeſe huic ſcenæ immiſcuit, poterat tanquam δαίμων, naturæ peritus, attendere ad hanc ipſam motus lunaris circumſtantiam, & diſponente ad paroxyſmum ipſâ naturâ, rem quoque ſuam agere. Sed quid, inquies, opus dæmone, ſi naturæ ipſi & ſoli tribui poteſt effectus? Immiſcuit ſeſe utique impurus ſpiritus, quia adfuiſſe dicitur Scriptoribus ſacris. Haud diffiteor, quod *Bekkero* fauere videtur, adhuc hodie multa tribui Lunæ, ejusque phaſibus, creſcenti, decreſcenti, quæ ſatelliti huic terræ nullo jure conueniunt. Ordinant pro variis phaſibus Calendariographi ſeminationem, plantationem, transplantationem, ſcarificationem, venæſectionem, unguium reſectionem, & quæ hujus generis aniles ſunt fabulæ aliæ: Inſpice, ſi lubet, Calendaria, videbis mox, eſſe inania cerebri otioſi figmenta. Influere omnia Zodiaci ſigna in Lunam, & cum Luna in omnia & ſingula corporis membra, capiti dominari arietem, pectori taurum, aliis partibus ſigna alia; &, ſi fortè credere nolles, ipſum hoc ſignorum & Lunæ eminens dominium æri vel ligno ſaltem incidi. Hæc nos non morantur, quia vidiſſe vel legiſſe eſt refutaſſe. Videamus nunc porrò, quid lunatico huic contigerit, pro baſi ratiociniorum ponentes, quod Anatome nos docet, eſſe epilepſiam ſpaſmodicam membranarum totius corporis contractionem, cujus cauſa ut plurimùm hæret in lympha acri extrauaſata duræ matri affixa.

Hinc eſt, quod hujusmodi miſer, pedibus ſtare neſcius procidat, πίπτει, πολλάκις εἰς τὸ πῦρ, πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. Sublatis & ſenſibus & motibus voluntariis ea ſubit vel pericula vel fata, quæ ſupremi Numinis directio decreuit. Prolabens in faciem, & facie in lectum mollem, ſuffocatur facilè: in ignem, comburitur: in aquam, ſubmergitur: per ſcalas, alliſione & concuſſione in mortis iterum irruit fauces. Hæc eſt ratio, quod in rebus publicis benè ordinatis hujusmodi ægri ſoleant in Noſocomiis publicis excipi, & ſollicitæ curæ tradi.

Eſt hoc Lunaticum Δαιμόνιον, vel πνεῦμα nunc ἄλαλον, nunc κράζον. Docet nos experientia, quod Epilepticis lingua nunc ſoluatur, ſpeciatim in primo inſultu, ut altùm clament, motis violenter linguæ muſculis motoriis; nunc conſtringantur ita, ut alii totius corporis nerui, ſic & linguales, ut neque loqui poſſint, neque deglutire quidpiam. Illas conuulſiones vocare ſolemus clamantes, *ſchreyende Gichter, oder Kindenwehe*, ita & clamauit noſter, σπαρασσόμενος. Clamori autem ſuccedit κώφωσις, conſtrictis, qui relaxati ante fuerant, neruis. Exprimunt voces, σπαράσσειν, συνσπαράσσειν, raptare, laniare, diſcerpere, emphaticè morbi ipſius cauſam proximam, ſupra jam explicatam. In dura matre eſt σπάραξις, in aliis neruis & membranis corporis συνσπάραξις.

Eſt *ſpuma*, ἀφρὸς, ex ſignis *morbi ſacri* (ſic epilepſiam nuncuparunt vetuſtiſſimi Medici, ἱερὰν νοῦσον) pathognomonicis; oriturque à contractis ſpaſmodicè glandulis ſaliualibus, oris, faucium, gulæ, tracheæ, è quibus expreſſa lympha aërique intermixta ore prodit. Ἀφρὸς ἐκ τοῦ στόματος προέρχεται ἐκ τοῦ πνεύμονος. ὅταν γὰρ τὸ πνεῦμα μὴ εἰσίῃ ἐς ἑωυτὸν, ἀφρέει καὶ ἀναβλύει, ὥσπερ ἀποθνήσκων. *Spuma ex ore prodit ex pulmone. Quum enim ſpiritus non ingrediatur in ipſum, ſpumeſcit & ebullit velut moriens. Hippocr.* περὶ ἱερῆς νόσου. §. VIII. Aliter paulo περὶ Φύσων. §. XXII. Utrobique ſano explicandus ſenſu.

Τὸ τρίζειν τοὺς ὀδόντας ſymptoma eſt non ſolùm epilepticis familiare, ſed & aliis, qui morbis vel ſpaſticis vel conuulſiuis afficiuntur, oriturque à forti contractione muſculorum maxillæ inferioris.

Sequitur τὸ ξηραίνεσθαι, *tabeſcere*. Deficit tandem fibris toties violenter contractis, iterumque relaxatis tonus, ut non ſufficiant amplius adaptando nutrimento. Et eſt hoc ex epilepſiæ radicatæ, & inſanabilis indiciis.

Luca teſte συνέτριψε dæmon miſerum. Solent namque epileptici pugnis aliquando & pectus & caput cædere. Eſt hoc ſymptoma haud infrequens in aliis quoque ſpaſticis morbis, ubi motus ſanguinis circa præcordia ſufflaminatur,

&

MATTH. Cap. XVII. v. 27.
Piſcatura Petri miraculosa.

Matth. Cap. XVII. v. 27.
Der von Petro gefangene Wunder-Fiſch.

G. D. Heümann sculps.

& tanto veluti pondere opprimitur æger, ut omni niſu ſeſe ab eo liberare tentet.

Eodem fundamento nititur τὸ κυλίεσθαι, licet heic animaduertenda ſit inæqualis muſculorum ſpaſmus.

Obſeruamus tandem in praxi, quod de lunatico quoque memorantur, affligere epilepſiam perſæpe παιδιόθεν, & terminari aliquando ordinarias conuulſiones in epilepſia. Et ſunt hujusmodi morbi iterum inſanabiles. Vendunt ſæpe Pyrgopolynices, qui magna jactant, pro arcanis fumum. Ἰητὸν εἶναι (μοι δοκέει), καὶ ἀδύνατον ἧσσον ἑτέρων. ὅτι ἤδη μὴ ὑπὸ χρόνου πολλοῦ καταβεβιασμένον ἔη, ὥστε ἤδη εἶναι ἰσχυρότερον τῶν Φαρμάκων τῶν προσφερομένων. *Sanabilis mihi videtur nihilo minus quàm alii morbi, niſi jam præ temporis longitudine inualuerit, ut fortior ſit medicamentis, quæ adhibentur. Hippocr.* περὶ ἱερῆς νούσου §. V.

Mirum habet & tremendum præſentibus aſpectum epilepſia, ut haud mirum ſit, ſi Judæi, vel tacentibus Euangeliſtis, diuini quid vel dæmoniaci ſubeſſe judicauerint. Hinc *morbi ſacri* nomen, quaſi ἀπὸ μηχανῆς inducatur à Diis. Sic audit *Hippocrati* Libello integro. Sic *Cœlio Aureliano* L. I. *Chron.* c. 4. Diuerſas allegat denominationis hujus rationes *Aretæus* L. I. c. 4. Dignus eſt, quem integrum heic ſiſtamus, locus. Ἀτεχνὴς μὲν ἡ τοῦ παροξυσμοῦ θέη, αἰσχρὴ δὲ καὶ ἡ ἀπόλειψις αὐτέου, ἐπὶ ἀφόδῳ καὶ ἔρεισι καὶ αὐτομάτῳ κοιλίῃ. ἀλλὰ καὶ ἄδοξος ἡ ξυμμορφὴ· δοκέει γὰρ τοῖσι ἐς τὴν σελήνην ἀλιτροῖσι ἀφικνεῖσθαι ἡ νοῦσος· Τοὔνεκεν ἱερὴν κικλήσκεσι τὴν πάθην. αὐτὰρ καὶ δι' ἄλλας προφάσιας, ἡ μέγεθος τοῦ κακοῦ (ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα) ἢ ἰήσιος ἐκ ἀνθρωπείης, ἀλλὰ θείης, ἢ δαίμονος δόξης ἐς τὸν ἄνθρωπον εἰσόδου, ἢ ξυμπάντων ὁμοῦ, τὴν δὲ ἐπίκλησιν ἱερὴν. *Triſte medius fidius eſt ipſius inuaſionis ſpectaculum, turpis & ejus deſinentia, cum ſtercore & lotio, & ſpontanea ventris ſolutione. Ipſius quoque morbi origo mirabilis, & præter hominum opinionem eſt: quippe nonnullis flagitioſis hominibus à Luna immitti exiſtimant: cujus rei cauſa & ſacrum hunc morbum nominant. Verùm & aliis rationibus id nomen ei fuit impoſitum: aut ob magnitudinem (omne enim magnum ſacrum dici conſueuit) aut quod non humana ope tolli queat, ſed diuina: aut quoniam dæmone correptus eſſe homo videatur: aut ob hæc ſimul omnia ſacer morbus appellatus eſt.* Confirmamur autem tantò magis in hujusmodi præjudiciis, ſi, quod haud rarò contingit, ægri durantibus conuulſionibus viſiones vident, ſermones pios, confeſſiones fidei, admonitiones ad pietatis officia ſerunt, ipſis illis, qui loquuntur, rerum harum, dictorum, factorum penitus ignaris, animâ, ut ita loquar, in ſe ipſam concentrata, in ideis formandis liberâ & exercitâ. Lucem fœnerari poteſt fortè hæc meditatio modernis inſpirationibus, quas orthodoxi pro ludibriis Satanæ venditant, alii pro Spiritus Sancti immediatis operationibus. Nota mihi pientiſſima virgo, alieniſſima ab omni fuci ſuſpicione, tremendis conuulſionibus agitata à multis annorum luſtris, corporis animique debilitatem inde paſſa, quæ durante paroxyſmo de rebus diuinis pulcherrimè, & ad ſtuporem adſtantium diſſerit, extra paroxyſmum incapax. Sed de hiſce unicuique liberum linquo judicium, quod & mihi reſeruo.

TAB. DCLXXXVIII.

Matth. Cap. XVII. verſ. 27.

Verum ne ſimus illis offendiculo, profectus ad mare, mitte hamum: & eum piſcem, qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius, inuenies ſtaterem; acceptum eum da illis pro me & te.

Ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore ejus, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te.

Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτὰς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

OFfert ſe heic miraculum ex rariſſimis. Juſſu ejus, qui nutu ſuo uti creauit, ita gubernat uniuerſum, cui cœlum ſolium, terra ſcabellum pedum ſuorum, terrigenæ verò non erat in poſſeſſione didrachma, quod ſoluere poſſet Capernaumi, juſſu inquam pauperrimi ſimul & ditiſſimi, commutatur piſcis in argentifodinam, imò in officinam monetariam. Cuditur moneta, eaque ſignata, in fluidiſſimo aquæ elemento, in ore vel faucibus piſcis, abſque metallo & modulo. Adeſt heic verus & unicus Philoſophorum lapis, qui & aquam, imo nihil, commutat in metallum, imo numiſ-

ma cuſum. Non poterat non id eſſe Omnipotentiæ Diuinæ τεκμήριον, CHRISTI Meſſiæ argumentum demonſtratiuum, Omniſapientiæ item, quoniam nouerat, primi piſcis, quem capturus ſit Petrus, ori ineſſe στατῆρα, monetam argenteam æqualem τετραδράχμῳ, ſiue Siclo, crucigeris 54.

Lucem fœneratur hic locus valori veterum numiſmatum. Ex commate 24. conſtat, pro tributo perſonali ſoluendum fuiſſe δίδραχμα, nos in Vernacula noſtra reddimus generali termino *Schatzungs-Pfenning*, v. 27. verò Petrus hamo piſcaturus eſt στατῆρα, ſoluendo pro CHRISTO & ſe. Fuit igitur στατὴρ τετράδραχμον, Siclus. Quiuis enim Judæus tenebatur quotannis Templo inferre dimidium Siclum, ſiue δίδραχμα. De hac Sicli Judaici cum Tetradrachmo Athenienſium conuenientia erudit nos *Joſephus Ant.* L. III. c. 9. ὁ δὲ Σίκλος νόμισμα ἕβραῖον ὢν ἀττικὰς δίχεται δραχμὰς τέσσαρας. *Siclus autem Nummus Hebræorum Atticas capit drachmas quatuor.* Inuenit *Eiſenſchmid. Pond. & Menſ.* p. 53. ex accurata collatione Siclorum veterum & τετραδράχμων, Sicli pondus 260. gran. Pariſienſium, 8. granis ſuperans ſemunciam Romanam veterem, ſed 64. granis leuius Tetradrachmâ Atticâ, unde Siclo Hebræo valorem dat 45. Tetradrachmæ verò 54. crucigerorum.

Matth. Cap. XVIII. verſ. 24.

Et quum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talentorum.

Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

COmmoda heic ſeſe offerret occaſio celebrandi laudes & uſum Arithmeticæ, quæ una eſt ex binis columnis totius Matheſeωs, & quàm latè ſe extendat is ad omnes homines, patresfamiliâs, creditores & debitores, adeò latè, ut absque hac ſcientia ſocietas humana ſubſiſtere nequeat. Sed eſt hæc res adeò nota, ut demonſtratione haud indigeat. Pergo ad *talentum*, ponderum maximum, quod quidem in uſum traxere veteres, & lucem fœneratur non ſolùm Scripturæ Sacræ, ſed quoque profanæ Hiſtoriæ.

De *Talento Græco*, ejusque collatione cum ponderibus Romanis extat inſignis locus apud *Liuium* L. XXXVIII. *Argenti probi Attica Talenta duodecim millia dato, intra duodecim annos penſionibus æquis. Talentum ne minus pondo* LXXX. *Romanis ponderibus pendat.* Inita nempe Antiochum Regem inter & Romanos pace pactum fuit, ut ille duodecim annorum ſpatio tot talenta perſolueret, quorum ſumma aſcenderet ad 12000. & pondus talenti præciſum determinatum 80. librarum. Habebat autem Talentum Atticum 6000. Drachmas, quæ reſpondent 6720. Denariis Conſularibus. Ita *Plinius* L. XXXV. c. 11. *Talentum Atticum (6000. Drachmarum)* X. VI. *(id eſt, denarium ſex millibus) taxat M. Varro.* Et L. XXI. c. ult. *Drachma Attica denarii argentei habet pondus.* Hujusmodi autem ſeu drachmæ ſeu denarii 84. dabant libram. *Scribon. Largus ad Calliſthum. Erit nota denarii unius pro Græca drachma, æquè enim in libra denarii 84. apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt.* Apud quos Mina ſeu Libra Attica conſtabat 100. Drachmis, Græcis nempe. Reductum Talentum Græcum ad pondera moderna dat libras 54. uncias 2. drachmas 5. grana 24. 00. ponderis Pariſini: ſiue marcas 113. ſemuncias 6. drachm. 1. grana 60, 19. ponderis Colonienſis, ſiue libras 56. ſemuncias 8. drachmas 2. grana 11, 82. Argentoratenſis, ſiue libras 74. uncias 0. drachmas 2. ſcrupulos 0. grana 2. 99. Veneti. In valore monetario prodeunt 900. Imperiales.

De Talento Hebraico כִּכָּר, *ciccar* dicto, egimus alibi. Id juxta computum initum, ſi argenteum fuerit, æquiualet 1500. Imperialibus, in Auro 12220. Ducatis. Erunt proin 10000. Talenta, de quibus in Textu, in Argento 15000000. Imperiales, in Auro 122200000. Ducati. Quæ ſumma ad ἑκατὸν δηνάρια v. 28. ſiue 20. florenos relata rationem habet ut 244400000. ad 1. Ducato ſiue Nummo aureo ſumto pro 4. florenis. Quæ ſanè ratio, denariorum ſcilicet ad illa talenta, oppidò eſt exigua, *Luthero, wie ein Birenſtiel gegen eine Tonne Golds.* Quâ Saluator optimus eleganter exprimit rationem debitorum ſiue peccatorum noſtrorum, quam reddendam habemus DEO, & eorum officiorum, quæ poſcimus à proximo.

Matth. Cap. XVIII. verſ. 28.

Egreſſus verò ſeruus ille, inuenit unum conſeruorum ſuorum, qui debebat ipſi centum denarios. —

Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit unum de conſeruis, qui debebat ei centum denarios. —

Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια. —

VIdentur beatæ memoriæ translatores Bibliorum noſtrates vocem *Pfenning* ſumſiſſe in genere pro qualicunque moneta: ſupra quippe hac ipſa voce expreſſere δίδραχμα, Matth. XVII. 24. στατῆρα, v. 27. heic δηνάριον, qui tamen Numi omnes certò ſunt diuerſi quoad valorem & pondus, & non majori jure eodem denariorum, *Pfenninge*, nomine venire poſſunt, atque noſtri Imperiales, Floreni, Bazii, Aſſes, Crucigeri, Oboli. Quæritur proin, numne verſio noſtra vernacula locis citatis admittat correctionem, quâ ſenſus planior reddi poſſet.

Δηνάριον eſt heic Numus Romanus argenteus; conficiebant autem 7. unciam, & duodecies 7. ſiue 84. libram. *Celſus de Re Medica* L. V. c. 17. *Sciri volo, in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Plin.* L. XXXIII. c. 9. *Juſtum eſſe* LXXXIV. *(denarios) è libris ſignari.* Eadem autem ſubiere fata denarii, quæ hodienum ſubeunt modernæ monetæ; valor internus non idem ſemper fuit. Republica florente, ſub Conſulibus, & usque ad finem Imperii Auguſti pondus denarii ut plurimùm eſt 74. vel 74½. granorum Pariſienſium. Sub Tiberio, Cajo, Claudio 9. granis fuere leuiores & ſub Nerone ponderant duntaxat 65. grana, & horum 8. ſumi debebant pro uncia. Ejusdem prope erant tenoris usque ad Septimium Seuerum. Sub Pupieno & Balbino auctum quidem fuit pondus usque ad 90. grana, ſed debilitatus valde valor immixto plumbo, & ſubſequentibus temporibus magis magisque ad Gallienum usque & Poſthumum, quibus imperantibus corruit penitus fere rei monetariæ antiquæ ſplendor. *Denarii* autem vocabantur hæ monetæ, quoniam decem aſſes æquualebant denario. Sub Conſulibus & binis primis Imperatoribus cudebantur hi denarii ex argento puro, & marcæ uni 5. grana duntaxat alieni metalli admixta fuerunt, juxta δοκιμασίαν initam à *Bouteroue* apud *Eiſenſchmid. de Pond. & Menſ.* p. 135. Pondus nempe denarii conſularis eſt juxta Pariſienſes 1. gros. 2, 29. gran. Colonienſes 1. drachm. 6, 08. gran. Argentoratenſes 1. drachm. 5, 17. gran. In Veneto, 1. drachm. 3. 45. gran. In valore monetæ dat 1. denarius 16. aſſibus conſtans 12. crucigeros, ſiue 8. aſſes Tigurinos, *ein doppeltes Pieclin.* Aſſis quippe æquiualet ¾. crucig. proin 100. denarii in Textu memorati florenis 20.

Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Et iterum dico vobis: Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in regnum DEI ingredi.

Et iterum dico vobis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.

Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν· εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ ΘΕΟΥ εἰσελθεῖν.

Vid. Marc. Cap. X. verſ. 25. Luc. Cap. XVIII. verſ. 25.

OFfert exegeſis hujus loci non unam difficultatem: conſentiunt in eo Interpretes omnes, locutionem hanc eſſe prouerbialem, ſed nec diſſentiunt circa ſcopum. Difficultates mouet tum *Camelus*, tum *foramen acus.*

Sunt, qui prætendunt, non loqui heîc Saluatorem de *Camelo* animali, ſed de fune craſſo nautico, κάμιλος dicto. Τὸ παχὺ σχοινίον, ᾧ χρῶνται οἱ ναῦται πρὸς τὸ βίπτειν τὰς ἀγκύρας, *craſſus rudens, quo nautæ utuntur ad jaciendas anchoras.* Occurrit hæc vox hoc ſenſu apud *Cyrillum Alexandrinum, Theophylactum, Euthymium, Phauorinum, Scholiaſten Ariſtophanis, Suidam*, ſed ubique ſcribitur κάμιλος, non κάμηλος. Et conjectat *Druſius*, legi debere κάβιλος, voce affini Belgarum *Cabel*, Gallorumue *Cable.* Etiam Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus, & Arabibus nauticus funis vocatur חֶבֶל *chebhel*, & *chabhal*, & hinc apud Jonam & Ezechielem nautæ di-

cuntur חֻבְלִים *chobbelim*. In Oriente proin potius Asiatico quæsiuerit *Drusius* suum *Cabel* quàm in Græcia. In Arabica lingua nominetenus affines sunt *Camelus* & *rudens nauticus*. Ille Arabibus & Turcis audit *abal*, *Meninzk. Lex.* p. 11. *gemel*, *geml*, Plur. *gimal*, *egmal*, *gimalet*, *gimalat*, & Plur. Plur. *gemail*, Id. 1652. Hic *giomal*, *giommal*, *gioml*, *geml*, *gimal*. Unde & Hispanorum *gumena*, Italorum *gomena*, Gallorum *gomeine*. Syris *gamol* notat & Camelum & funem nauticum. Videatur *Nouaria* in *Nomenclatore Arabico - Syro - Latino Tract.* q. c. 8. *Bapt. Ferrarius Lexic. Syr.* voce גמל. Volunt namque, qui pro fune nautico stant, quadrare rudentem nauticum melius foramini acus quàm Camelum animal, & allegant insuper Talmudicorum prouerbium, *grauis est exitus animæ ex corpore, ut rudentis per foramen angustum*, quod *Buxtorffius* producit in פיטורין ex *Moed Katon*.

Sed placet *Camelus* animal plerisque Interpretibus, quoniam tres Euangelistæ κάμηλον scribunt per η non per ι. Et sunt ex iis, qui, explanaturi difficultates, volunt, fuisse Hierosolymæ portam à foramine acus nomen sortitam, angustam adeò, ut Camelo, præsertim onerato, introitus per illam haud patuerit. *Grotius*, *Bochartus*, alii, admittunt simpliciter Camelum, & in sententiæ hujus patrocinium adferunt prouerbium Judæis usitatum de *Elephante per foramen acus transeunte*. In *Baua Metsia* legitur: *Fortè ex urbe Pompoditha es, ubi immittunt Elephantem per foramen acus.* In *Beracoth. Non ostendunt homini* (res insolitas) *neque Palmam auream, neque Elephantem, qui intret per foramen acus.* Ita heic Elephantis loco sumserit CHRISTUS Camelum, animal Judæis notius, ut Matth. VII. 3. placuere oculi præ dentibus. Τὶ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σε, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; qua phrasi usi sunt Judæi de dentibus, non de oculis. Seligit quoque Camelum *Prudentius* L. III. *Er.* II.

Tunc sic discipulis vitæ spes unica fatur:
Difficile est terris affixos diuite gaza
Auelli, cœlique leues in regna venire.
Nam citius tenuis per acus transire foramen
Deformis poterunt immania membra Cameli,
Quam valeat diues cœlestia regna videre.

Κάμηλον si conferas cum καμίλῳ, dixeris, faciliorem esse rudentis nautici transitum per foramen acus, quàm Cameli, si nimirum is resoluatur prius in tenuia filamenta.

TAB. DCLXXXIX.

Matth. Cap. XX. vers. 30. 34.

30. Et ecce, duo cœci sedentes juxta viam, quum audissent JESUM præterire, clamauerunt, dicentes: Miserere nostri, DOMINE, fili Dauid.
34. Intimè autem affectus miseratione JESUS tetigit oculos eorum: & confestim visum receperunt oculi illorum, & sequuti sunt eum.

30. Et ecce, duo cœci sedentes secus viam, audierunt, quia JESUS transiret: & clamauerunt, dicentes: DOMINE, miserere nostri, fili Dauid.
34. Misertus autem eorum JESUS, tetigit oculos eorum, & confestim viderunt, & secuti sunt eum.

30. Καὶ ἰδὲ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες, ὅτι ΙΗΣΟΥΣ παράγει, ἔκραξαν, λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, ΚΥΡΙΕ, υἱὸς Δαβίδ.

34. Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Vid. Marc. Cap. X. vers. 46. 52.

Luc. Cap. XVIII. vers. 35. 42. 43.

35. Euenit autem, quum adpropinquaret Hiericho, ut cœcus qui-

35. Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, cœcus quidam

MATTH. Cap. XX. v. 30. 34.
Coeci ſanantur miraculo.

Matth. Cap. XX. v. 30. 34.
Zwey ſehend gemachte Blinde.

H. Sperling sculps.

MATTH. Cap. XXI. v. 2. 5.
Asini triumpho parati.

Matth. Cap. XXI. v. 2. 5.
Esel zum Triumph-Zug gebraüchet.

P. G. Harder sculps.

dam ſederet juxta viam, mendicans.

42. Et JESUS dixit ei: Recipito viſum, fides tua ſaluum te reddidit.

43. Et confeſtim viſum recepit, ac ſequebatur illum, (a) glorificans DEUM. Et omnis populus ut vidit, (b) dedit laudem DEO.

(a) Vel, gloria extollens.
(b) Vel, laudauit DEUM.

dam ſedebat ſecus viam, mendicans.

42. Et JESUS dixit illi: Reſpice, fides tua te ſaluum fecit.

43. Et confeſtim vidit: & ſequebatur illum, magnificans DEUM. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem DEO.

35. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἰεριχὼ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν·

42. Καὶ ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίςις σε σέσωκέ σε.

43. Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν ΘΕΟΝ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν, ἔδωκεν αἶνον τῷ ΘΕΩ.

EST *cœcitas* morbus ex difficillimis, maximè incommodis, perſæpe inſanabilibus, ſi nempe pro cauſa agnoſcat permixtionem humorum, obſtructionem nerui optici rebellem, vulnus, quo omnes humores oculi effluunt; Cataracta ſola ferè ſpem facit recuperandi viſus, ſi deponatur acu ſeu pellicula pupillam obducens, ſeu cryſtallinus ipſe humor. Qualisnam fuerit cauſa cœcitatis in binis illis viris, ad mœnia urbis Hierichuntinæ mendicantibus, in Textu haud exprimitur. Certum id eſt, fuiſſe cœcos, egenos, certum item, adhibuiſſe CHRISTUM neque medicamenta, neque operationem manualem, ſed oculis reddidiſſe viſum ſolo omnipotenti verbo, ἀνάβλεψον. Quale quid omnium ὀφθαλμιάτρων & voluntatem, & facultatem, & captum ſuperat.

TAB. DCXC.

Matth. Cap. XXI. verſ. 2. 5.

2. — Ite in vicum, qui eſt è regione veſtri, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite & adducite mihi.

5. Dicite filiæ Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi manſuetus, & ſedens ſuper aſinam, & pullum (a) filium ſubjugis.

(a) Malim interpretari, natum ſubjugi: quamuis Columella quoque filios equorum vocet pullos eorum.

2. — Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.

5. Dicite filiæ Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi manſuetus, & ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubjugalis.

2. — Πορεύθητε εἰς τὴν κώμην, τὴν ἀπέναντι ὑμῶν. Καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

5. Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδὲ ὁ βασιλεύς σε ἔρχεταί σοι πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

Vid. Marc. Cap. XI. verſ. 2. Luc. Cap. XIX. verſ. 30.

Joh. Cap. XII. verſ. 14. 15.

14. Nactus autem JESUS (b) aſellum, inſedit ei, ſicut ſcriptum eſt.

(b) Ὀνάριον, aſellum, quem Propheta vocat pullum aſinæ.

14. Et inuenit JESUS aſellum: & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt.

15. Ne metue, filia Sion: Ecce, Rex tuus venit, ſedens ſuper pullum aſinæ.

15. Noli timere, filia Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi, ſedens ſuper pullum aſinæ.

14. Εὑρὼν δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτὸ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον.

15. Μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών· Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σε ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.

VEcturâ aſinorum utebantur olim, ut adhuc in Italia, viri fœminæque illuſtres authoritate graues. In Sacris Abrahamus Gen. XXII. 3. Moſes, Exod. IV. 20. Bileamus, Num. XXII. 21. alii duo Prophetæ, de Bethel unus, ex Juda alter, 1. Reg. XIII. 13. 23. Acſa, Calebi filia, Joſ. XV. 18. Jud. I. 14. Abigail, 1. Sam. XXV. 20. Ahitophel, Conſiliarius Regius, 2. Sam. XVII. 23. Mephiboſeth, nepos Regis, 2. Sam. XIX. 26. Judicum Iſraëliticorum, Jairi 30. & Abdonis 40. filii, atque 30. nepotes, Jud. X. 4. XII. 14. Hinc Debora in Cantico Jud. V. 10. *Vehentes mulis nitidis, qui præſidetis judiciis. (Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis in judicio.)* Sic & Saluator optimus in humillimo ſimul & majeſtatico ſuo introitu vehi voluit aſino, ut implerentur Prophetiæ, Jacobi morientis, verbis quidem ambigui ſenſus, Gen. XLIX. 11. *Ligans ad vitem pullum ſuum, & ad Sorek filius meus aſinam ſuam; (Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinam ſuam;)* ſed clariſſimis, quæ omni Judæo aperire debuiſſent oculos, & digitis monſtrare Meſſiam, Zach. IX. 9. *Exulta vehementer, filia Zion, jubila, filia Jeruſalem, en Rex tuus veniet tibi juſtus & ſeruator ipſe, mitis, vehens ſuper aſino, & pullo aſinarum. (Exulta ſatis, filia Sion, jubila, filia Jeruſalem: Ecce, Rex tuus veniet tibi, juſtus & ſaluator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum, filium aſinæ.)* Eſt hæc vectura percommoda, aſinorum inceſſus tardus, & blandus, æqualium ſimul & longorum paſſuum, ut commodè ægri à loco in locum transuehi poſſint. Alcairi aſinis vehi malunt nobiles fœminæ quàm equis, teſte *Leone Africano* L. VIII. Idem teſtimonium de ſexu nobiliori & ſequiori Romanæ Nationis legas apud *Lampridium* in vita *Heliogabali*. Superbiæ notam incurrit *Chryſoſtomus*, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, quod οἰκέτας ἔχει τὰς διακονεμένας αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ὄνου ὀχεῖται, *ſeruos habet, qui illi miniſtrent, & aſino vehitur*, teſte ipſomet in *Hom.* I.

TAB. DCXCI.

Matth. Cap. XXI. verſ. 18. 19.

18. Mane autem reuertens in ciuitatem eſuriit.

19. Et quum vidiſſet fici arborem, unam in via, venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi: Ne poſthac ex te fructus naſcatur in æternum. Et arefacta eſt continuo ficus.

18. Manè autem reuertens in ciuitatem eſuriit.

19. Et videns fici arborem unam ſecus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantùm, & ait illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum. Et arefacta eſt continuò ficulnea.

18. Πρωΐας δὲ ἐπαναγων εἰς τὴν πόλιν ἐπείνασε.

19. Καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

Marc. Cap. XI. verſ. 12. 13. 14. 20.

12. Et poſtero die, quum exiiſſent Bethania, eſuriit.

13. Quumque vidiſſet arborem fici procul, habentem folia, veniebat, an

12. Et alia die, cum exirent à Bethania, eſuriit.

13. Cumque vidiſſet à longe ficum habentem folia, venit, ſi quid forte videli-

MATTH. Cap. XXI. v. 18. 19.
Ficus maledicta.

Matth. Cap. XXI. v. 18. 19.
Der verfluchte Feigenbaum.

G. D. Heümann sculps.

videlicet inuenturus eſſet aliquid in ea. Et quum veniſſet ad illam, nihil inuenit niſi folia. Non enim erat (a) tempus ficorum.

(a) Vel, tempeſtiuitas.

14. Et reſpondens JESUS dixit ficui: Ne poſthac ex te in æternum quisquam fructum edat. Et audiebant diſcipuli illius.

20. Et mane prætereuntes viderunt ficum aruiſſe radicitus.

inuenerit in ea. Et cum veniſſet ad eam, nihil inuenit præter folia: non enim erat tempus ficorum.

14. Et reſpondens, dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant diſcipuli ejus.

20. Et cum manè tranſirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

12. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπείνασε.

13. Καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τί ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν, οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

14. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα οὐδεὶς καρπὸν φάγοι. Καὶ ἦκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

20. Καὶ πρωὶ παραπορευόμενοι εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

OCcurrunt in hac ficus maledictæ à CHRISTO hiſtoria difficultates variæ. Venerat Saluator Bethaniâ, ubi beneficos habuit hoſpites, qui certè eum dimiſerant haud famelicum, & tamen *eſurit*, bono manè, πρωΐας, nondum multo labore fatigatus. Mirum eſt, quæſiuiſſe CHRISUM fructus in ficu, inueniſſe nullos. Objecerit cornutum Phariſæus Logicus: vel ſciuiſſe, arborem fuiſſe ἄκαρπον, vel ignoraſſe: ex utroque lemmate ſequi defectum vel ſapientiæ, vel prudentiæ. Prudentis ſanè non eſt, quærere, quod quis certò certius haud inueniet. Ut probabilius omnino ſit, neſciuiſſe, Marco ipſo ſuffragante, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τί ἐν αὐτῇ. Sed quî ignoraſſet, in quo reſederat ſpiritus ſapientiæ, cognitionis & conſilii? qui ne quidem oculari inſpectione indiguit? qui arcana nouit hominum cogitata? *Qui nouit omnia? Numquid fructuum tempus ignorat fructuum & arborum temporisque Creator? Euſebius Emiſſenus.* CHRISTUM ſi conſideremus tanquam hominem, ignorare is haud poterat, quod nemini non ex vulgo notum erat, nondum maturos eſſe ficus. Contigit quippe Hiſtoria hæc quatriduo ante Paſcha, die 11. menſis Niſan, ſub Martii finem, quo tempore fructus ficus nondum ſunt maturi, ſed demùm æſtate. Ipſe Saluator à matura ficu parabolas fuit mutuatus, Matth. XXIV. 32. ἀπὸ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος Luc. XXI. 29. 30. Ἴδετε τὴν συκῆν, καὶ πάντα τὰ δένδρα. Ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. Vix proin tunc temporis progerminarunt folia. Et quî excandeſcere ita poterat manſuetiſſimus JESUS, ut ficui innocenti maledixerit? οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων. Vel, annon ſtetit à potentiſſimo Saluatore, ſterili hactenus arbori mandare, ut confeſtim protruderet maturrimos fructus, & tantâ copiâ, tantoque ſelectu, quibus fames ſedari poſſet? demonſtrare inſimul infinitam ſuam potentiam, Apoſtolorum corroborare fidem? Arborem ἄκαρπον fœcundare pro longa annorum ſubſequentium ſerie? tantò hæc magis, quod omnia alia à CHRISTO patrata miracula τεκμήρια ſint immenſæ ſuæ bonitatis, hocque ſolum maledictionem habuerit comitem. Eo tandem quæſtio redit, quid ſibi voluerit CHRISTUS raro adeò miraculo & prorſus ſingulari?

Non impediunt propoſitæ hactenus difficultates, quò minus Gloria Sapientiæ, & Sanctitatis, & Bonitatis, & Diuinitatis Saluatoris ſaluari queat. Certum id eſt, eſuriiſſe CHRISTUM; ἐπείνασε eſt vox, qua utuntur Euangeliſtæ, ubi ſermo eſt de fame Dauidis & ſociorum Matth. XII. 3. Marc. II. 25. Apoſtolorum Matth. XII. 1. CHRISTI ipſius Matth. IV. 2. An fuerit fames hæc naturalis, vel œconomica, ut quidam ſubtiliter nimis diſtinguunt, inquirere meum non eſt. Contingere facile poterat, ut CHRISTUS pridie docendo defatigatus veſperi Hieroſolymis Bethaniam venerit, & præ laſſitudine nimia cibos haud aſſumſerit, noctem inſuper vel magnam ejus partem precando conſumſerit, & meditando, quò præpararet ſeſe ad paſſionem inſtantem. Quid mirum igitur, ſi poſtero manè ad iter ſeſe accingens eſuriit? in ventriculo teneram illam ſenſerit titillationem, quæ famis nomine venit? Mirum omnino, ſi tot animi corporisque laboribus fatigatum non ceperit amor edendi. Adfuit proin fames, ſed à labe omni peccati immunis, quæ CHRISTO non magis vitio verti poterat, quàm ſomnus ille in naui, ſitis in cruce.

Ex dilemmate illo: CHRISTUS aut ſciuit, eſſe ἄκαρπον ficum, aut ignorauit; nil inferri

potest, quod diuinæ sapientiæ suæ præjudicio esse possit. Si sciuit, ut sciuit, ad ficum accessit haud absque sanctissimis rationibus. Dederat propria sua fames ipsi ansam loquendi de fidei in DEUM efficacia; absentia fructuum & insecuta arboris maledictio instillandi diuinos suos sermones Apostolorum animis. Si nesciuit, nesciuit ut homo. Quà DEUS quippe & Mediator nihil ignorare poterat. Fuit in omnibus ὅμοιος ἀνθρώποις, ἀνομίᾳ solâ exceptâ. Scrupulum, quem mouent verba Marci, ἦ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων, soluit *Heinsius* in suis *Exercitationibus* unica accentus & commatis mutatione, legens: ἦ γὰρ ἦν, καιρὸς σύκων, *ubi enim erat tempus erat ficuum*, quam mutationem ne orthodoxissimi quidem improbare possunt, quoniam constat, vetustissimos Codices carere commatibus & accentibus, Textui proin originali nihil decedit. Sed id demonstrare debet, potuisse hoc tempore, & heic loci, ficus esse maturos. *Plinio* teste crescunt ficus in Climatibus Orientalibus Martio mense, seu Nisan. Hac de re extat testimonium Cant. II. 13. *Ficus protrusit grossos suos, & vineæ florentes odorem reddunt.* Sunt nempe hæc indicia veris. Nam paulò ante vers. 11. legitur, *ecce hyems præteriit.* Et fortè ab hisce פַּגִּים *phagim*, *grossulis*, ficubus præcocibus, nomen accepit ipse pagus *Bethphage*, quod ibi citius maturuerint quàm alibi, delicioso præ aliis. Loquitur & Jesaias XXVIII. 4. de hujusmodi *præcoquo fructu antequam autumnus* (aliis æstas) *adest, quem simul atque videt aliquis, dum adhuc in manu est, eum deuorat. Quis ergò*, inquit *Heinsius*, *dubitet, quin, ubi* DOMINUS *tum fuit, maturas fuisse ficus Euangelista dicat? istam autem ideò damnatam, quod dissimilis tum cæteris spem dubitantis ac esurientis* DOMINI *eluderet, aut frustraretur.* Celeb. *Witsio Diss. de Ficu diris à CHRISTO deuota*, quæ Commentario huic præbet materiam, nil fere obstat, quò minus sententiæ huic subscribat, quàm unanimis omnium Codicum atque Versionum consensus, discedens ab *Heinsio*. *Nouam lectionem pro arbitrio sibi fingere, quantumuis plausibili prætextu, ab hominis Theologi modestia alienum esse arbitror.* Sic ille, totus in eo, ut absque ulla Textus mutatione explicationem det Sapientiæ simul & Justitiæ CHRISTI congruam. In anteceſſum autem memorat, sentire quosdam cum *Hammondo*, καιρῷ nomine non venire heic mensem vel diem, quo Historia hæc contigit, sed annum integrum, esseque verba Marci, οὐκ ἦν καιρὸς σύκων, interpretanda ita, *non erat annus ficuum ferax, want het en was geen goed Vyge Jaar, es war kein gut Feigen-Jahr*, ut apud *Horatium* legitur *pomifer & locuples frugibus annus.* Ita nos Germani, *ein Wein-Jahr, Obs-Jahr.* Quæ sententia admitti facile posset, si Græca Lingua nobis suppeditaret hujusmodi loquendi formulas, speciatim verò Scriptura Sacra, ubi è contra occurrit καιρὸς θερισμοῦ, Matth. XIII. 30. Καιρὸς τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος, Luc. XX. 10. *Witsii* ipsius cogitata nunc sequuntur. Ex supra jam dictis constat, duplicis generis fuisse *ficus* in Judæa, *præcoces, præcoquas*, maturas vere, & *serotinas*, vergente æstate. Vocantur illæ Hos. IX. 10. בִּכּוּרָה. *Uuas in deserto reperi Israelem, quasi primos fructus in ficu, in initio ejus vidi patres eorum. (Quasi uuas in deserto inueni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi patres eorum.)* De serotinis lege Num. XIII. 24. *Venerunt denique usque ad torrentem Eschol, inde decerpserunt termitem, & botrum uuarum — acceperunt quoque de malogranatis & de ficubus.* Sic & Matth. XXIV. 32. De præcocibus ficis *Plinius* L. XV. c. 18. *Paruarum genus arborum post autumnum fimo contegunt, deprehensasque in hyeme grossos: quæ mitiore cœlo refossæ cum arbore, atque in lucem remissæ, nouos Soles, aliosque, quam quibus vixere, auidè tanquam iterum natæ accipiunt: & cum venientium flore maturescunt, alieno præcoces anno, in tractu vel gelidissimo.* Hujusmodi igitur ficus quærebat Salvator in arbore πολυφύλλῳ, nec tamen inueniebat, quoniam non fuit ex præcoquarum genere. Et asserit celebratissimus Theologus, neutiquam præjudicio esse CHRISTO, si dicatur, quà homo, eminus conspectam arborem haud distinxisse, num esset ex præcocibus, vel serotinis. Addi potest ex *Lightfooto* & Talmudistis, fuisse in Judæa diuersi generis ficus, fructus tulisse aliquas quotannis, in aliis maturuisse demum altero tertioue anno fructus, seruasse tamen folia etiam per hyemem.

Pergimus ad memorabilem ficus maledictionem, de qua pulchrè *Chrysostomus*, voluisse mansuetissimum per omnem vitam Saluatorem manifestare potentiam, qua polleat, puniendi, argumento Apostolis pariter atque Judæis, posse, si vellet, eos, qui ipsum crucifixuri essent, verbo unico prolato internecioni tradere; & potius quidem hanc suam potentiam exerere in ficu succi plena, quàm alia quacunque ficcioris constitutionis arbore, ut Diuinitas sua illuceseret magis. Sanè *portentificæ* CHRISTI *potentiæ validum argumentum est, quod tam subitò hæc arbor, tam succulenta, tamque frondosa, non apposito igne, non ferro cædente, non euulsa vento, non defossa radicibus, solo omnipotente DOMINI verbo tota exaruerit. Witsius. Chrysostomo* succinit *Grotius. Clementissimus DOMINUS, quum innumeris miraculis sua in nos æterna beneficia figurasset, seueritatem judicii, quod infrugiferos homines manet, uno duntaxat signo, idque non in homine, sed in non sensura arbore, adumbrauit, ut certi essemus, bonorum operum sterilitatem gratiæ fœcundantis ademtione puniri.*

Quanam ratione potuerit exemplo maledictæ hujus ficus sibi ipsi meritissimam dictare pœnam populus Judaicus, qui alibi in Sacris Jer. XXIV. 2. Luc. XIII. 6. ficui comparatur, à quo *præcocem fructum* præstolabatur DOMINUS.

MATTH. Cap. XXIII. v. 23.
Decimatio menthæ et rutæ.

Matth. Cap. XXIII. v. 23.
Münz- und Kräuter Zehend.

I. A. Fridrich sculps.

NUS, Mich. VII. 1. Discipuli CHRISTI occasione hujus miraculi efficaciam fidei edocti? Saluator ipse fiduciam suam in DEUM Patrem tolerantiâ famis manifestauerit? Has & alias hujus generis meditationes explanandas linquo Verbi Diuini præconibus.

A. Ficus Indica maxima folio oblongo, funiculis è summis ramis demissis radices agentibus se propagans, fructu minore sphærico sanguineo Fig. B. Ill. *Sloane Natural History of Jamaica* Vol. II. p. 140.

TABB. DCXCII. DCXCIII.

Matth. Cap. XXIII. vers. 23.

Væ vobis, Scribæ & Pharisæi, Hypocritæ, quia decimatis Mentham, & Anethum, & Cyminum, —

Væ vobis, Scribæ & Pharisæi, hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cyminum, —

Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατεῖτε τὸ Ἡδύοσμον, καὶ τὸ Ἄνηθον, καὶ τὸ Κύμινον. —

Luc. Cap. XI. vers. 42.

Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis Mentham, & Rutam, & quoduis olus. —

Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentam, & rutam, & omne olus. —

Ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατεῖτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ πήγανον, καὶ πᾶν λάχανον. —

MInorum, imo fortè minimarum, *decimarum* heic occurrit exemplum, quales non præcepere unquam Leges Civiles aut Canonicæ, sed spontanea introduxit generositas, vel potius, hypocritica Reverendorum Pharisæorum sanctitas, qui maximæ duxere laudi, ebuccinare per omnia viarum compita, quod decimas soluant de omnibus, quas possiderent, reculis, vel minimis, Thrasonis ad instar illius, Luc. XVIII. 12. ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

Anatomen horum Hypocritarum, vel & applicationem ad Christianismi moderni corruptos mores, linquo aliis. Fori mei est descriptio & repræsentatio plantarum ab Euangelistis memoratarum, quæ res non adeò est facilis, ut quidem existimatur vulgò, indaginis. Norunt id Botanici moderni, ii cumprimis, qui in *Dioscoridem*, *Theophrastum*, *Plinium*, alios sunt commentati.

Πᾶν λάχανον, *quoduis olus*, *alles Köhl*, meliùs fortè redderetur, *allerhand Garten-Gewächs*, vox quippe, *Köhl*, ideam specialem *Brassicæ* alligatam habet. Καλέομεν λάχανα τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν χρείαν, *vocamus olera, quæ nobis usui cibario sunt: Theophrast. Hist. Plant.* L. VII. c. 7. Veniunt proin λαχάνων nomine omnes illæ plantæ hortenses, quæ coctæ mensis inferri solent. Fuere quidem, & sunt, etiam λάχανα ἄγρια, *olera sylvestria*, sponte in pratis, agris, syluis nascentia, quorum mentio fit apud *Theophrastum*, *Hippocratem*, *Aristophanem in Pluto*. Et nemini non notum, in cibos quæri & venire Gallis hujusmodi olera agrestia, quorum consideratio hujus loci non est. Suppeditat Textus noster plantarum hortensium nouam, inusitatam saltem, distinctionem in *cibarias* & *condimentarias*. Illæ sunt inprimis πᾶν λάχανον, omne olus, quod venit in cibum, & nutritioni inseruit, licet *Celsi* judicio, parum solidæ. Tales sunt, pro regionum varietate variæ, *Allium*, *Cœpa*, *Porrum*, *Asparagus*, *Beta*, *Brassica*, *Lactuca*, *Atriplex*, *Petroselinum*, *Nasturtium*, *Cucumis*, *Cucurbita*, *Raphanus*. Habebant Græci insuper alias, hodie minus usitatas, *Mercurialem*, *Senecionem*, *Lampsanam*, *Lapathum*, *Urticam*, laudatque speciatim *Maluam* & *Asphodelum Hesiodus Oper.* & *Dier.* v. 41.

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν, ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μεγ' ὄνειαρ,
Κεύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.

Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,
Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.
Occultarunt enim victum Dii hominibus.

In condimentariarum plantarum Classem eæ veniunt, quæ non tam nutriunt, quàm oleribus, cibisue aliis gratum, aromaticum conciliant saporem, imo & stomachicis aliisue præditæ sunt qualitatibus. Huc speciatim pertinent *Allium*, *Cepa*, *Nasturtium*, *Saluia*, *Sinapi*, *Coriandrum*, *Pulegium*, *Hyssopus*, *Basilicum*, *Thy-*

mus, Mentha, Ruta. Ex hujusmodi plantis quatuor memorat Saluator, ordine deſcribendas.

1. Ἡδύοσμον vertit *Gaza* apud *Theophraſtum Menthaſtrum*, ſed rectius redditur *Mentha*, *Miintz*, imo *Mentha hortenſis*, *Garten-Miintz*. Conſtat id ex *Galeno* L. VI. *Simplic.* ἡδύοσμος, ἔνιοι δὲ μίνθην προσαγορεύουσι, *Hedyoſmos*, *quidam verò Mentham appellant*. *Plin.* L. XIV. c. 8. *Mentæ nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui Mintha vocaretur, unde noſtri nomen declarauerunt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Dioſc.* L. III. c. 41. ἡδύοσμος, οἱ δὲ μίνθην — ᾗ καθόλε ἐςιν εὐοσμαχον, ᾗ ἀρτυματικῶδες. *Hedyoſmos, alii Mentham — in ſumma hominibus utilis eſt, & in condimentis peculiarem habet gratiam.* Menthæ hortenſis ſeu ſatiuæ aliquot habemus ſpecies. Nobis impræſentiarum ſiſtitur Fig. I. *Mentha hortenſis verticillata Ocymi odore* C. B. *Mentha verticillata minor acuta, non criſpa, odore Ocimi* I. B. præeminens reliquis Menthæ ſpeciebus ſuauiſſimo odore ocymi, & ſapore Meliſſæ. Characteres ad marginem quoque exhibentur Lit. A.

2. Πήγανον, *Ruta*, nempe domeſtica, ſyluestris quippe ἄβρωτος πρὸς βρῶσιν, *cibis non apponitur. Dioſc.* L. III. c. 52. quum contra illa ſit ἐδωδιμώτερος, *magis edulis*, commendata olim magis quàm hodiè, licet ſint, qui ad viſum acuendum cum Butyro comedant, vel & maſticent. *Schola Salernitana:*

Nobilis eſt Ruta, quia lumina reddit acuta:
Auxilio Rutæ, vir lippe, videbis acute.

Item:

Fœniculum, Verbena, Roſa, Chelidonia, Ruta,
Ex his fiet aqua, quæ lumina reddit acuta.

Placet ex Rutarum genere *hortenſis latifolia* C. B. *ſatiua vel hortenſis* I. B. Fig. II. & Litera B. notantur Characteres ad marginem.

3. Ἄνηθον, *Anethum*, non eſt *Aniſum*, *Aniß*, ut nos in vernacula Verſione reddimus, ſed *fœniculo* ſimilis planta, qua adhuc condimenti loco utimur ad Braſſicam muriaticam, Cucumeres, pro carminatiuo. Siſtitur hoc *Anethum hortenſe* C. B. *Anethum* I. B. TAB. DCXCIII. Fig. III. atque Litera C. oſtendit Characteres ad marginem.

4. Κύμινον, *Cuminum, condimentorum omnium faſtidiis amiciſſimum Plinio.* Hoc ſemine adhuc utimur ad condienda Rapa, ipſum quoque panem. Mentio hujus fit Jeſ. XXVIII. 27. *Neque tribula dentata exteritur vicia, nec circunducitur rota plauſtri ſuper cyminum, ſed virga excutitur vicia, & cyminum baculo. (Non in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.)* Unde Cumini uſus apud Judæos inferri poteſt antiquiſſimus. Sed non tam heic intelligi debet *Cuminum pratenſe ſeu Carui officinarum* C. B. ſed potius *Cuminum ſemine longiore*, item *ſemine rotundiore & minore* C. B. *Cyminum ſiue Cuminum ſatiuum* I. B. Melitenſibus *Cumino agro*, i. e. acre dictum, qui id copiosè ferunt, eoque pro condiendo pane mercaturam exercent. Id, quod ſeligimus, *fœniculum eſt Orientale Cuminum dictum. Tournef.* Fig. IV. Plantam exhibet & Characteres Lit. D. Legatur *Wedelius Dec.* VIII. *Exercit.* V. *de Decimatione Olerum.*

Matth. Cap. XXIII. verſ. 24.

Duces cœci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Duces cœci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

NAtiuis coloribus heic depinguntur, qui obliquato incedunt capite, ἀκριβοδίκαιοι homines, Hypocritæ, qui decimas ſoluebant de Cumino, Anetho, aliis minutiis, interim dum præcipua Legis officia neglexerunt, διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Muſcâ infinities fere minora dantur animalia, ſed & *Camelo* majora: interim huic contradiſtinguitur illa: ut *Libanius ad Caſilum* Muſcæ opponit Elephantem, ὅιον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος. Notior autem Judæis Camelus fuit Elephante, à CHRISTO propterea in Prouerbium ductus. Paruum animal *Muſca* vel *Culex*, nam utrumque κώνωψ ſignificat, ſed Cameli proportionem habet collata cum aliis minoribus, quæ microſcopia detegunt, animalculis. Vitrum tenuiſſimum deſcribens *Martialis* L. VIII. *Epigr.* 33.

Illa poteſt culicem longè ſentire volantem.

Et de prædiolo quodam Lupi L. XI. *Epigr.* 19.

Conſumpto moritur culex ſaliſto.

Sed ſunt innumeræ Muſcarum ſpecies. Heic κώνωψ notat propriè *vinulam*, *vinarium culicem*, qualis generatur in vino acidulo, vel aceto ipſo. *Ariſtot. Hiſt.* L. V. c. 19. οἱ δὲ κώνωπες ἐκ σκωλήκων, οἱ γίνονται ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος. *Vinulis origo eſt ex vermiculis, qui ex aceti fæce oriuntur.* L. IV. c. 8.

& de

MATTH. Cap. XXIII. v. 23.
Anethi et Cumini decimatio.

Matth. Cap. XXIII. v. 23.
Kümmel und Dill verzehnden.

G. D. Heümann sculps.

ὁ δὲ κώνωψ πρὸς ἡδὺν γλυκὺ προστρέχει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ὀξέα. *Vinarius culex non aduolat ad dulce quidquam, ſed ſolum ad acida. Plutarch. contra Stoic.* κώνωπες γὰρ (οἱ κώνωπες) λάμπη καὶ ὄξει. Τὸν δὲ πότιμον καὶ χρηστὸν οἶνον ἀποπετόμενοι φεύγουσιν. *Spuma vini & aceto vinulæ gaudent: poculentum verò ac ſuaue vinum auolantes fugiunt.* Et præcipit *Anatolius Geopon.* L. VI. uuis in torculari preſſis aream mundare probè, ne reſiduus liquor vinarium culicem generet, τὸν κώνωπα ποιεῖ. Hujusmodi vinum debebat percolari, & in colo vel cribro remanentes culices rejici. Incumbebat id inprimis Judæis, nè fortè muſca aliudue impurum inſectum, lege prohibitum, imprudentius deglutiretur. Hinc Interpretes Græci Amos VI. 6. pro Hebræo הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן ponunt, οἱ πίνοντες τὸν διῦλισμένον οἶνον, *qui vinum percolatum bibunt.* Et mentio apud Talmudiſtas fit τῶν יבקשין *jabbkuſchin, vinularum.* Quadrant huc inprimis, quæ *Maimonides* ſcribit *de Cib. vetit.* c. 2. f. 22. *Qui colat vinum aut acetum, aut ſiceram, & comedit jabbkuſchin, aut culices & vermiculos, quos percolauit, vapulat.* Vinulas hasce deſcribit, earumque generationem ex vermiculo demonſtrat *Vallisnerius Dialoghi* p. 151.

Ex hactenus dictis clarum, qualesnam muſcas, & quomodo, colarint Judæi & Phariſæi, ſed non æquè, quomodo deglutiuerint Camelos. Quapropter ſuſpicio nata *Cajetano*, denotare forſan κάμηλον certum muſcarum genus, ſed majus vinulis, quæ unà cum vino deglutiri potuerint; in Parabola enim intelligendas eſſe res, quæ deglutiri poſſint, & forſan ipſum Textum tum Græcum, tum Latinum eſſe corruptum. Sed pro defenſione Textus, & omnium omnino, etiam Arabicæ & Æthiopicæ Verſionum faciunt, quæ *Ambroſius Catharinus* habet *Annot. ad Cajetani dogmata* p. 76. *Verè non ſolet deglutiri Camelus, ſed nec ſolet Aſinus ad Lyram: & tamen etiam jucundè dicitur, Aſinus ad Lyram, congruâ certè metaphorâ, quum hominem ad rem quampiam ineptum volumus ſignificare. Verùm, ut per Scripturas confutetur, nonne dixit Dominus: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Nunquid ergo ſolet eſſe Trabs in oculo? Item, ſciebat Dominus, qui nouit omnia, non ſolere deglutiri Camelum: ſed ob hoc ipſum conueniebat Parabola. Talia enim erant Phariſæorum crimina, quale illud animal, nempe immanitate ingentia, iniquitate tortuoſa, ac per hoc ſuapte naturâ inglutibilia, quæ tamen illi facile admittentes tanquam glutiebant, quum nihilominus vitarent parua.* Confert *Eraſmus* Parabolam hanc de Muſca & Camelo cum Græcorum illa, ἀνδρίαντα γαργαλίζειν, *ſtatuam colare gutture:* ſed notat γαργαλίζειν non *colare*, ſed titillare.

Matth. Cap. XXIII. verſ. 33.

Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis (a) judicium gehennæ?

(a) Judicium pro ſupplicio, Hebraiſmus eſt & Synecdoche.

Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ?

Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 7.

TAB. DCXCIV.

Matth. Cap. XXIII. verſ. 37.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te ipſam miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis?

Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti?

Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς Προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σε, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;

Luc. Cap. XIII. verſ. 34.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui miſſi ſunt ad te, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum auis (a) nidum ſuum ſub pennas, & noluiſtis?

Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti?

(a) Id eſt, pullos ſuos, continens pro contento.

Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς Προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σε, ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;

SIgnificat Græca vox ὄρνις in genere *auem*, heic *gallinam*. Sic & apud *Platonem* L. VII. *de Leg.* ſunt ὀρνίθων θρέμματα, *gallinarum pulli*. *Ariſtoph. in Veſpis*, ὀρνίθων γάλα, *gallinarum lac*. *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 50. ὄρνιθες, *galli*; *de Generat. Anim.* L. I. c. 21. αἱ ὄρνιθες, *gallinæ*. Aliis locis ſupersedeo. Ante *Platonis* æuum in *Homeri* & *Heſiodi* Scriptis ὄρνις notat in genere *auem*. *Athenæus* L. IX. Ἀλλὰ μὴν ἡ ὄρνιθας καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem fert conſuetudo, ut ſolæ* (gallorum) *fœminæ* ὄρνιθες *dicantur & ὀρνίθια*. Conſtat hinc, quàm rectè ὄρνις in Textibus vertatur à *Cypriano*, *Hilario*, *Hieronymo*, *Auguſtino*, omnibus aliis Interpretibus, per *gallinam*.

Eſt omnibus auibus connata, admiranda nobis, erga pullos φιλοσοργία, licet merè mechanica, & materialis. Gallinarum in ſpecie eſt, non duntaxat fouere oua, & fœcundare, ſed & pullos cuſtodire ſub alis, & fotu defendere. *Anthолog.* L. I. c. 87. ex *Alpheo Mitylenæo*.

Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς ὄρνις
Τέκνοις ἐυναίας ἀμφέχει πτέρυγας.

Μεσφάμιν ἐράνιον κρύος ὤλεσεν. ἦ γὰρ ἔμεινεν
Ἀνθέρος ἐρανίον ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη, καὶ Μήδεια, κατ' αἰδιος αἰδέσθητε
Μητέρες, ὀρνιθίων ἔργα διδασκόμεναι.

Hyemalibus niuibus aſpera mitis gallina
Pullis ſoporiferas circumfudit alas.
Donec illas perdidit cœleſte frigus: certè permanſit
Cœleſtium oppugnatrix nubium.
Progne, & Medea, in inferis erubeſcite
O matres, gallinarum opera diſcentes.

Legatur & *Plutarchus Lib. de Philoſtorgia*. *Auguſtin. Quæſt. Euangel.* L. I. *Quæſt.* 36. *Quod difficilius in cæteris animantibus inuenies, alis ſuis filios protegens contra Miluum pugnat.* Idem *in Pſ.* LVIII. *Infirmatus eſt* (CHRISTUS) *usque ad mortem, & aſſumpſit infirmitatis carnem, ut pullos Jeruſalem colligeret ſub alas ſuas, tanquam gallina infirmatur cum paruulis.* Certè notam rem dico, quæ in conſpectu noſtro quotidie verſatur. Quomodo rauceſcit vox? quomodo hiſpidum fit totum corpus, demittuntur alæ, laxantur

MATTH. Cap. XXIII. v. 37.
Hierosolyma Gallinæ pullis comparata.

Matth. Cap. XXIII. v. 37.
Jerusalem denen Küchlein der Henne vergliechen.

P. G. Harder sculps.

xantur plumæ ? Hinc apud *Euripidem* in *Hercule furente* ſollicita pro liberis ex Hercule genitis Megara deſcribitur ſymbolo pullis inſidentis gallinæ.

Οἱ θ' Ἡράκλειοι παῖδες, ἃς ὑποπτέρας
Σώζω νεοσσὰς, ὄρνις ὡς ὑφειμένη.
Et quos ſub alis ſeruo natos Herculis,
Pullis ut incubare gallina aſſolet.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 27.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & relucet usque in Occidentem: ita erit aduentus filii hominis.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & aduentus filii hominis.

Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀσραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Luc. Cap. XVII. verſ. 24.

Nam ſicut fulgur fulgurando è regione, quæ ſub cœlo eſt, in alteram, quæ ſub cœlo eſt, relucet regionem, ita erit filius hominis in die ſuo.

Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cœlo, in ea, quæ ſub cœlo ſunt fulget: ita erit Filius hominis in die ſua.

Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀσραπὴ ἡ ἀσράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει. Οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

REſpicit *Ortus* & *Occaſus* vel globum duntaxat hunc terr-aqu-aëreum, vel cœlum, per cujus immenſa ſpatia protendi poteſt linea. Heic locum habet prior ille ſenſus, certum quippe, *fulgur*, Meteorum igneum, ex accenſis halitibus ſulphureis ortum, in aëre eſſe, non in cœlo ſtellifero, imo ne quidem in ſuperiori aëris regione verſus Lunam, ſed prope terram. Poſſunt & verba, ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, intelligi de integro Horizonte ortiuo & occiduo, & aduentus Filii hominis, judiciique tum generalis illius, tum particularium quorumcunque comparari non ſolùm cum celeritate fulguris, quod momento citius à puncto Horizontis tendit ad oppoſitum, omnemque Atmoſphæram nocte tenebricoſa colluſtrat, ſed quoque cum incerto loco, unde fulgur venit. Prorumpit quippe Meteorum hocce nunc ex hac, nunc ex alia plaga, & repetitis ſæpe vicibus ex una eademque. Ne quis putet, viam fulguris eſſe duntaxat ab Ortu ad Occaſum, Lucas in genere loquitur de plagis, de omnibus plagis. Quinimò experientiâ teſte perſæpe ex Occidentali vel Auſtr-Occidentali plaga ſeſe protendit ad Horizontem ortiuum.

TAB. DCXCV.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 28.

Ubicunque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur aquilæ.

Ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ.

Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Luc. Cap. XVII. verſ. 37.

— Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

— ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ.

— Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CIrca explicationem horum locorum conueniunt Hiſtoriæ Naturalis Scriptores citius quàm Theologi. Norunt illi, eſſe aquilam ex auibus carniuoris, poſſidere ad hunc finem ſtructuram vitæ generi adæquatam, pollere viſu & odoratu, ut eminus & videat cadauer, & odoretur. Commentarii loco ſint verba Jobi XXXIX. 28-30. *Habitat* (aquila) *in petra, & moratur in præruptis ſaxis, & loco inacceſſo. Indeque ſpeculatur, ut cibum nanciſcatur, cujus oculi proſpiciunt longinquas res. Ejusque pulli ſanguinem lambunt, & ubicunque ſunt cadauera, eum locum frequentat.* (31-33. *In petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus. Inde contemplatur eſcam, & delonge oculi ejus proſpiciunt. Pulli ejus lambunt ſanguinem, & ubicunque cadauer fuerit, ſtatim adeſt.*) Et conjectat *Bochartus Hieroz.* P. II. L. II. c. 3. 4. intelligi non tam communem aquilam, quàm *Percnopterum* vel *Gypæetum*, vulturis ſpeciem, *quæ ſola aquilarum exanima fert corpora. Plin.* L. X. c. 3. ex *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 32. Σῶμα apud Lucam idem eſt, quod πτῶμα Matthæo, nempe *cadauer*, & hoc quoque ſenſu ſumitur apud *Homerum*, *Xenophontem*, *Plutarchum*, *Porphyrium*, alios. Myſticum quod attinet ſenſum, in diuerſa abeunt, imo oppoſita Interpretes; *Bezæ*, *Chryſoſtomo*, *Bocharto* cadaueris nomine venit CHRISTUS, aquilæ titulo fideles: aliis verò Satanas, vel ſæui Tyranni. Hanc controuerſiam Theologis linquo.

Percnopteri ſeu *Pygaeti*, *Oripelargus* etiam dicti, damus & iconem, & deſcriptionem ex *Willoughby Ornithol.* p. 34. Magnitudine aquilam æquat ſuperatue. Caput & collum plumis deſtituta, alba tantùm lanugine veſtiuntur. A roſtro ad oculos usque cutis nuda eſt, colore cœruleo. Plumæ fere omnes corpus veſtientes dilutè ferrugineæ: ad imum colli infra lanuginem quidam veluti torquis longiorum plumarum albarum. Remiges alarum & cauda nigra. Roſtrum magnum lari quàm aquilæ ſimilius, roſtri extremum albet. Nares cute nigra integuntur. Oculorum Irides ex rubro auellaneæ. Medius digitus reliquis multò longior. Extimus ad primum usque articulum membrana medio junctus. Pedes plumbei, ungues nigri. Crura ex parte interiore alba. Ungues minores minusque incuruati quàm in aquilis. Hæc ille.

TAB.

MATTH. cap. XXIV. v. 28.
Ubi cadaver ibi aquilæ.

Matth. Cap. XXIV. v. 28.
Wo ein Aas iſt, da ſamlen ſich die Adler.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCXCVI.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Statim autem poſt adflictionem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, viresque cœlorum commouebuntur.

Statim autem poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur.

Ευθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Marc. Cap. XIII. verſ. 24. 25.

24. Cæterùm in illis diebus, poſt adflictionem illam, Sol obtenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.

25. Et ſtellæ cœli decident, & (a) vires, quæ in cœlis ſunt, concutientur.

(a) Siue, robora & moles.

24. Sed in illis diebus poſt tribulationem illam, Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.

25. Et ſtellæ cœli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cœlis ſunt, mouebuntur.

24. Ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

25. Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, σαλευθήσονται.

Luc. Cap. XXI. verſ. 25. 26.

25. Et erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis: & in terra anxietas gentium in (b) perplexitate, reſonante mare & fluctu.

(b) Vel, potius anguſtia, ſcil. animi, & quaſi contractio.

26. Extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi (terrarum.) Nam vires cœlorum mouebuntur.

25. Et erunt ſigna in Sole & Luna & ſtellis: & in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris & fluctuum.

26. Areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ ſuperuenient uniuerſo orbi: nam virtutes cœlorum mouebuntur.

25. Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις. Καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης, καὶ σάλου.

26. Ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Act. Cap. II. verſ. 19. 20.

19. Et dabo prodigia in cœlo ſupernè, & ſigna in terra infernè, ſanguinem & ignem, & (c) vaporem fumi.

(c) Hebraiſmus eſt, pro vaporem fumidum.

20. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniet dies ille DOMINI magnus atque illuſtris.

19. Et dabo prodigia in cœlo ſurſum, & ſigna in terra deorſum, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi.

20. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies DOMINI magnus & manifeſtus.

19. Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ ἀρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα, καὶ πῦρ, καὶ ἀτμίδα καπνοῦ.

20. Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν ΚΥΡΙΟΥ τὴν μεγάλην καὶ ἐπίφανῆ.

2. Petr. Cap. III. verſ. 10.

Veniet autem dies DOMINI ſicut fur in nocte, qua cœli (d) procellæ in morem tranſibunt: Elementa verò æſtuantia ſoluentur, terraque, & quæ in ea ſunt opera, exurentur.

(d) Auguſtin. magno impetu transcurrent.

Adueniet autem dies DOMINI ut fur: in quo cœli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem & omnia, quæ in ipſa ſunt opera, exurentur.

Ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα ΚΥΡΙΟΥ ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ ἀρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.

Apoc. Cap. VI. verſ. 12. 13. 14.

12. Et vidi, quum aperuiſſet ſigillum ſextum, & ecce, terræ motus magnus factus eſt. Et Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.

13. Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus abjicit (e) groſſos ſuos, quum à vento magno mouetur.

(e) Ὀλυνθοι ficus ſunt immaturæ.

14. Et cœlum receſſit, ſicut liber, qui circumuoluitur: & omnis mons & Inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.

12. Et vidi, cum aperuiſſet ſigillum ſextum: & ecce, terræ motus magnus factus eſt, & Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.

13. Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, cum à vento magno mouetur.

14. Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus: & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.

12. Καὶ εἶδον, ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἕκτην, καὶ ἰδὲ σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο μέλας ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ὅλη ἐγένετο ὡς αἷμα.

13. Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ ἀρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη.

14. Καὶ ἀρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος. Καὶ νῆσοι ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

Eadem

MATTH. cap. XXIV. v. 29.
Terra περίφλεγὴς.

Matth. Cap. XXIV. v. 29.
Die brennende Erde.

I. G. Pintz sculps.

EAdem certitudine, quâ primæua terra Paradisiaca per aquam destructam nouimus, constat nobis, hanc, quam incolimus, terram igne destructum iri. Eminus conspiciebant Veteris Testamenti Prophetæ triste hoc terræ flammantis, fumantis, & trementis spectaculum. Jesaias XIII. 9. 10. 13. *Ecce, dies DOMINI sæuus aderit, & excandescentia atque æstus nasi, ut redigat terram in solitudinem, & peccatores ejus ex ea excindat. Nam stellæ cœlorum & sydera eorum non splendebunt lumine suo. Obtenebrescet Sol in ortu suo, & Luna non lucebit lumine suo. — Propterea concutiam cœlos, & terra loco suo mouebitur in excandescentia DOMINI Exercituum, & in die caloris furoris ejus. (Ecce, dies DOMINI veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea. Quoniam stellæ cœli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo. Super hoc, cœlum turbabo: & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem DOMINI exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.)* XXIV. 19. 20. *Vehementer crepabit terra, grauiter rumpetur terra, atrociter commouebitur terra. Nutando nutabit terra sicut ebrius, & transferetur sicut tabernaculum nocturnum. (Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra. Agitatione agitabitur terra, sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis.)* Ezech. XXXII. 7. 8. *Obtegam cœlos in extinctione tui, & obfuscabo stellas eorum, solem obducam nubibus, & Luna non lucebit lumine suo. Omnia luminaria lucentia in cœlis obfuscabo super te, & dabo tenebras super terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS. *(Et operiam, cum extinctus fueris, cœlos: & nigrescere faciam stellas ejus: Solem nube tegam, & Luna non dabit lumen suum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te: & dabo tenebras super terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS.) XXXVIII. 19. 20. *Ascendet furor meus in indignatione mea, in zelo meo, in igne iræ meæ loquutus sum, si non in die illa fuerit commotio magna in Terra Israel. Commouebuntur enim à facie mea pisces maris, & volucres cœli, & bestiæ agri, & omne reptile, quod reptat super terram, omnes homines denique, qui sunt in superficie terræ, & subruentur montes, & cadent aggeres, & omnes muri in terra cadent.* Joel. II. 10. 31. *Contremiscit terra, quin & cœli commouentur, Sol & Luna obtenebrantur, Stellæque splendorem suum contrahunt. — Sol vertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies ille DOMINI magnus & tremendus.* Uno ore loquuntur, quod vides, Prophetæ, CHRISTUS, Petrus, & vidit Apostolus Johannes Vates, qui mira notabat visa DEI jussu, sexto sigillo aperto terram flammis undique surgentibus coopertam, argumento euidentissimo, certò impletum iri vaticinia. Quodsi considereremus & nos ultimam hanc & fatalem mundi mutationem, incerti prorsus, quandonam illa futura sit, illucebit oculis nostris quoque Majestatici aduentus CHRISTI fulgor cœlestis, Sodoma igne & sulphure comburenda; Sanguine rubentia, igne fumantia omnia; æstu bulliens mare; igniuomi cum fragore collabentes montes; tristis Solis nigerque aspectus; Luna coloris sanguinei; tremores, clamores, ejulatus ubique. Difficile admodùm dictu, qualisnam secunda futura sit tremendæ adeò & fatalis Catastrophes causa, Scriptura tacente. Num erupturus sit ex carceribus suis centralis ignis, quemadmodum in fatali illa & uniuersali diluuiana inundatione *rupti fuere omnes fontes abyssi magnæ*, Gen. VII. 11? Num Atmosphæram nostram trajecturus sit Cometa à Sole ignitus, quæ plurimorum modernorum, & maximi nominis Philosophorum est sententia? Certum id est, combusturum esse DEUM hocce indignissimorum incolarum habitaculum, qualibuscunque placuerit mediis. Liberum interim est cuique Philosopho, cogitata sua de tanti momenti conflagratione in medium proferre, dummodò ea Scripturæ Sacræ sint conformia. Cum illis nihil mihi est negotii, qui omnia loca citata in allegorias vertunt, & metaphoricos de internecione hostium CHRISTI conceptus, qui utique tandem pudefacti interibunt, ut Babylon Jes. XIII. Pharao Ezech. XXXII. Non latet eos, qui in Scriptis Propheticis vel parum sunt versati, posse unum eundemque locum sumi in naturali & mystico sensu, applicari Tyrannis veteris & noui æui, destructioni Hierosolymæ, & finali mundi; posse unum esse typum, alterum antitypum. Confluunt tandem specialia DEI de his illisue DEI & Ecclesiæ hostibus judicia, veluti totidem riuuli, in vastissimum illum ultimi judicii Oceanum. Natent, per me licet, Interpretes in allegoriarum vasto mari: Manebo ego intra sphæram & limites Philosophiæ Naturalis, & simul literali sensu.

Sexto sigillo aperto vidit Diuus Johannes σεισμὸν μέγαν. Notum est de hoc, si tale est, Meteoro, esse ei obnoxias inprimis Regiones Vulcanis vicinas, vel ignem in visceribus suis nutrientes. Inflammabilis prostat materia ubique in terræ penetralibus, & sunt cauernæ subterraneæ repletæ aëre pro ratione incumbentis ponderis compresso; qui à quouis igne, vel prætereunte fortè Cometa mirum in modum sese expandet, quinimò eleuabit strata terræ ita, ut oppida, urbes, Prouinciæ nictu oculi citius fere absorberi queant. Huc quadrant loca supra citata Ezech. XXXVIII. 19. 20. Jes. XXIV. 17-19. Quemadmodum autem prima terra non solùm inundata fuit tempore diluuii, sed totalem destructionem passa, ita & hæc nostra terra non consumetur lentè instar carbonis vel cespitis bituminosi igniti, sed fissuras

patietur & hiatus ingentes, & comites excidii hujus ultimi erunt tremores, fragores, crepitus terribiles.

Mentionem Lucas facit ἠχέσης θαλάσσης καὶ σάλου. Rebus sic, ut dictum jam fuit, stantibus, ebullit mare, & in spumosos enormes agitabitur fluctus. Imò passim promicabunt flammæ ex mediis fluctibus. Interim dum tristia hæc subit fata terræ habitaculum, erit ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, erunt homines ἀποψύχοντες ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ. Quotus quæso est, qui non summo premetur angore, si videat adeò enormes paroxysmos in cœlo ac terra, mari & arido? omnia adeò violenter commota: omnia ruinam minantia? si medios inter ignes, veluti malleum inter & incudem, præcipiti lapsu videt cadentes montes, absorptas urbes? Posse autem flammas ipsas erumpere ex medio mari, testari possunt, qui in Archipelago viderunt ex fundo maris surgentem Insulam *Santerinam* A. 1709. Pari ratione volunt nonnulli exortas fuisse Insulas illas Vulcanias Siciliæ adsitas, à terræmotibus nempe, *qui humum intus suscitantes sursum propellunt immanissimas moles. Ammian. Marcellin.* L. XVII. Idem ortus tribuitur Insulæ inter Theram jacenti & Therasiam in Archipelago. Testis est locus apud *Strabonem* L. I. dignus, qui heic inseratur: ἀνὰ μέσον θήρας καὶ θηρασίας ἐκπεσεῖσαι φλόγες ἐκ τῆς πελάγους ἐφ' ἡμέρας τέσσαρας, ὥστε πᾶσαν ζέειν καὶ φλέγεσθαι τὴν θάλασσαν. ἀνεφύσησαν κατ' ὀλίγον ἐξωμαλυνθεῖσαν ὡς ἂν ὀργανικῶς, καὶ συντεθειμένη ἐκ μύλων νῆσον, ἐπέσχασαν δώδεκα σταδίων τὸν περίμετρον. *Medio inter Theram & Therasiam loco è mari flammæ emicuerunt per quatuor dies, adeò ut totum ferueret, atque arderet mare. Eæque flammæ paulatim, elatam veluti instrumentis quibusdam, atque è massis compositam Insulam ediderunt, ambitu 12. stadiorum.* Alia hujus generis exempla silentio nunc prætereo. Hujusmodi eruptiones si contingent versus mundi finem, & in diuersis Oceanis, non mirum erit, si in enormes excitabuntur maria fluctus, commercio omni inter Nationes cis- & transmarinas rescindendo.

Judicare facile est ex dictis, qualisnam mutatio futura sit in arido. Vidit Johannes πᾶν ὄρος καὶ νῆσον ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν κεκινημένας. Collabentur passim montosa juga cum crepitu & fremitu, explebuntur valles, absorbebuntur oppida, Prouinciæ, Insulæ, ædium ad instar, quæ flammis consumptæ cum cantheriis, trabibus & contignationibus integris concidunt. Neque immunes ab hoc excidio erunt montes illi Septentrionalium Regionum æternâ niue tecti.

Ultra Sauromatas fugias licet, & glacialem
Oceanum, non te eripies his, improbe, flammis.

Eleuantibus nobis cum CHRISTO & Prophetis oculos in cœlum, tristissimus iterum obuenit rerum aspectus. ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. — ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα. — Vidit Johannes τὸν ἥλιον μέλανα ὡς σάκκον τρίχινον, καὶ τὴν σελήνην ὡς αἷμα. Quis in tanta rerum Catastrophe miretur tantam metastrophen? si tota atmosphæra implebitur igne, fumo, halitibus? In testes accersimus Ætnæ & Vesuuii accolas. Meretur heic adduci locus ex *Dione Cassio* L. XVI. de flammiuomo Vesuuio sub Tito Vespasiano, quo simul exposita hactenus confirmantur. *Posthæc consecuta est maxima siccitas, ac repente ita graues terræ motus facti, ut omne id solum efferuesceret, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus tum subterranei, tanquam tonitrua, tum super terram mugitibus similes extiterunt. Deinde mare simul fremere, omne cœlum quasi una sonare, ingensque & repentinus fragor, quasi montium simul corruentium, exaudiri. Tum exilire primum immensi lapides, & ad summos vertices peruenire: deinde magna copia ignis, fumique, ita ut omnem aërem obscuraret, occultaretque Solem non aliter, ac si defecisset. Igitur ex die nox, & tenebræ ex luce factæ erant, putantibus nonnullis, gigantes seditionem inter se facere, quod multæ imagines eorum in fumo conspicerentur; quodque clangor tubarum audiretur. Alii existimabant, aut mundum in Chaos redigi, aut igne consumi: ob eamque causam properabant alii ex ædibus in vias, alii de viis in ædes confugere: atque è mari in continentem, & ex continenti in mare se recepere: omnem aliam conditionem propriâ tutiorem existimantes. Tanta verò erat copia cineris, ut terram, mareque, adeoque ipsum aërem compleret. Quæ res multa damna, ut cuique sors tulit, apportauit: non solùm hominibus, prædiisque & pecoribus, sed etiam pisces volucresque omnes peremit: duasque integras urbes, Herculanium & Pompejos, populo sedente in theatro, penitus obruit. Postremò tantus fuit cinis, ut inde peruenerit in Africam, Syriam & Ægyptum: introieritque Romam, ejusque aërem compleuerit, & Solem obscurauerit. Id Romæ accidit paucis post diebus, cum omnes ignorarent id, quod factum erat in Campania, nec, quid esset, conjectura assequi possent. Itaque etiam ii putare cœperunt, omnia sursum deorsum ferri, Solemque in terram cadere, ac terram in cœlum conscendere.* Non est res ita concipienda, ac si Sol reuerà, uti tempore CHRISTI patientis & morientis factum, lucem suam sit amissurus: pleno suo fulgore collustrare is potest, ut primum illud terræ Chaos in creatione, ita in ultimum hunc telluris chaoticam σύμμιξιν, sed is haud penetrat per densam adeò & confusaneam atmosphæram: quapropter nunc inconspicuus euadet prorsus, nunc variis & terrificis comparebit formis, pro varietate refractionis radiorum, ater, sanguineus, pallidus. Contendere nolo, si quis in Sole ipso defectum lucis statuerit; maculæ si ita augeantur, ut magnam sideris hujus partem sint obducturæ, poterunt & Planeticolæ alii notabilem hanc & finalem mundi mutationem contemplari, imò & flammantem ter-

terram. Præcisè determinare velle, quousque pertingant mutationes hæ in vortice Solis, vel aliis Fixarum, arduum eſt.

His ultimis cogitatis anſam præbere poſſunt Matthæus, Marcus & Lucas, qui uno ore, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, Lucas in Actis, fore τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, Petrus, οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται. Vidit ipſe Johannes τὸν οὐρανὸν ἀπεχωρισμένον ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον. Sed haud opus eſt adeò ſcandere altùm in Planetarum, vel & Fixarum vortices, poſſunt quippe hæ οὐρανῶν δυνάμεις terminari in ſolo vortice terræ. Non interim adſtipulor *Burnetio*, qui pertendit, in ultima hac mundi conflagratione terram iterum ex obliquo ſitu in rectum ad Eclipticæ axin reſtitutum iri, quem obtinuiſſe vult ante diluuium, quo caſu utique alia futura foret cœli facies, & ſtellæ comparituræ veluti ſedibus ſuis dimotæ. Commodè ſanè applicari poſſunt δυνάμεις illæ atmoſphæræ noſtræ, ſiue aëri extenſo inde à terra usque ad Lunam, tantò quidem longius, quia ab igne rarefit, fortè usque ad confinia Martis, ut omninò crepuſcula in hoc rerum ſtatu futura ſint & altiora ratione ſitus, & longiora ratione durationis. Undatim aſſurgentes è terra fumi ideam formabunt βιβλίῳ εἱλισσομένῳ, vel corrugatæ ab igne pellis. Sæuientibus inſimul, ut in omni incendio ſpirare fortius ſolent, ventis, auribus percipientur frementes in aëre ſonitus, quibus inprimis applicari debet illud ῥοιζηδὸν apud Petrum.

Quod tandem attinet *caſum ſtellarum ex cœlo*, cujus Matthæus meminit & Marcus, quasue lapſas vidit Johannes, οἱ ἀστέρες τὸν οὐρανὸν ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη, explicari ille haud facile poteſt de Planetis, quorum plerique terra ſunt majores, & lapſu ſuo nunc contererent, vel ſaltem orbita ſua extruderent; multò minus de Stellis Fixis, quarum ſingulæ tellurem millioneſies forſan ſuperant, ſed potius de Meteoris ſtellæformibus, quæ denſo comparebunt agmine, diſcurſitantes hinc inde, & pluuiæ ad inſtar cadentes, ut olim, apertis cœlorum feneſtris, per amphoras effuſæ fuerunt aquæ in diluuiana cataſtrophe. Vel, ſi literæ inhærere malis, commodè applicabis hoc vaticinium tranſeuntibus in noſtrum Solis vorticem Cometis, cauſa fortè ipſius conflagrationis occaſionalis extituris. Sunt enim hi reuerà ſtellæ, trajicientes ex uno vortice in alium, ordinato curſu cadentes verſus Solem, indeque reuertentes, quo ſenſu reuerà poſſunt terrorem incutere terricolis.

Elementa, τὰ στοιχεῖα, ἃ καυσόμενα λυθήσονται, ſunt procul omni dubio aqua & aër. Abibit illa in vapores, exiccabuntur fluminum, lacuum, maris aluei. Extra modum rarefiet aër, & totus quantus implebitur tonitrubus, fulminibus, fulguribus, meteoris ignitis aliis. Magno fragore incenſa videbitur atmoſphæra integra.

Tragœdiæ finis hic eſt, ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Urbes omnes, pagi, ſyluæ, campi, montes, valles, homines, animalia, plantæ, theſauri omnes, & diuitiæ ignis voraciſſimo elemento in rapinam cedent, eritque tota terra teſta vel pumex exuſtus, cinerum nullius pretii cumulus. Si cui eminus conſpicere daretur triſte hoc ſpectaculum, videret is Phlegetontis undas, fauces auerni, Tartarum igneum, vaſta voragine gurgites æſtuantes, flammas undique ex nigrore promicantes, lacus ſulphureos, flumina ignea.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 32.

Ab arbore autem fici diſcite ſimilitudinem, quum jam ramus ejus tener extiterit, & folia fuerint enata, ſcitis, prope eſſe æſtatem.

Ab arbore autem fici diſcite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, ſcitis, quia propè eſt æſtas.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος.

Vid. Luc. Cap. XXI. verſ. 18.

TAB. DCXCVII.

Matth. Cap. XXV. verſ. 6.

Porrò medio noctis clamor factus eſt: Ecce, ſponſus venit, exite obuiam ei.

Media autem nocte clamor factus eſt: Ecce, ſponſus venit, exite obuiam ei.

Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· ἰδὲ, ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτῦ.

PArabola hæc de virginibus prudentibus ac fatuis, atque aduentu ſponſi uti in ſenſu myſtico intelligenda venit de ultimo CHRISTI aduentu ad judicium, ita per μεσονύκτιον is adumbratur Eccleſiæ ſtatus, quo ſocordia, torpor, atque ſecuritas ſupremum attigit gradum, & peccatorum lethargo oppreſſus ſtertit totus orbis, periculorum venturorum incuria. Erit utique tunc temporis alicubi terrarum μεσονύκτιον. Non datur quippe in νυχθημέρῳ minutum temporis, quo non heic ſit media nox, meridies alibi, nempe apud Antipodas. Hinc conſtat, erraſſe priſcæ Eccleſiæ Patres, perſuaſos, aduenturum CHRISTUM præcisè mediâ nocte. Qui ideam ſibi formauit de diei decurſu, dierum atque noctium viciſſitudine, is facile concipit, uno eodemque tempore uno in loco mediam eſſe noctem, alio medium diem, alio aliam diei partem. Fluit etiam ex hac conſideratione ſcientia de longitudinibus locorum.

TAB. DCXCVIII.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Acceſſit ad eum mulier, habens alabaſtrum unguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius accumbentis.

Acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis.

Προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρε ἔχουσα βαρυτίμε, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῦ ἀνακειμένε.

Marc. Cap. XIV. verſ. 3.

— Venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi (a) piſticæ pretioſæ, & comminuto alabaſtro, effudit illi in caput.

— Venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi ſpicati precioſi: & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput ejus.

(a) Id eſt, ſynceræ, incorruptæ, quaſi fidem merentis, grecht und gut.

— Ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρε, νάρδε πιστικῆς πολυτελῦς, καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Luc. Cap. VII. verſ. 37. 38.

37. Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit eum

37. Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate, peccatrix, ut cognouit, accu-

MATTH. Cap. XXV. v. 6.
Sponsus media nocte veniens.

Matth. Cap. XXV. v. 6.
Siehe, der Bräutigam kommt.

I. A. Fridrich sculps.

MATTH. Cap. XXVI. v. 7.
Iesus unguento pretioso unctus.

Matth. Cap. XXVI. v. 7.
Jesus mit köstlicher Salbe begossen.

P. A. Kilian sculps.

accubuiſſe in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti.

38. — unguentoque ungebat.

quod JESUS accubuit in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti.

38. — & unguento ungebat.

37. Καὶ ἰδὲ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα, ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου.

38. — Καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

Joh. Cap. XII. verſ. 3.

Maria ergò accepit libram unguenti Nardi (a) piſticæ pretioſæ, & unxit pedes JESU, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore unguenti.

Maria ergo accepit libram unguenti Nardi piſtici precioſi, & unxit pedes JESU, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: & domus impleta eſt ex odore unguenti.

(a) Id eſt, ſynceræ, non adulterinæ, ſed fideliter paratæ, q. d. μετὰ πίστεως ἀνοθεύτου.

Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ ΙΗΣΟΥ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.

IN explicatione memorabilis hujus, & ſolatii plenæ Hiſtoriæ, quam uno ore atteſtantur Euangeliſtæ quatuor, digniſſima, quæ prædicaretur in toto orbe, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς, Matth. XXVI. 13. In hac, inquam, Hiſtoria conſideranda nobis veniunt continens, contentum, & pondus ſiue menſura.

Hodie veniunt unguenta, ſolo Pomato excepto, in uſum medicum, non voluptuarium, ut olim. Notum Democriti illud reſponſum; ad quæſtionem, quanam ratione vitam agere poſſimus commodam & ſanam; ſi extus ungamur oleo, intus melle. Fuit unguentum, quo Maria, Marthæ & Lazari ſoror, CHRISTUM paucis ante diram paſſionem diebus veluti ad ſepulturam præunxerat, ex pretioſis, μύρον βαρυτιμον, πολύτιμον, πολυτελὲς. Calculo ſubducto judicarat Oeconomus & Quæſtor Iſcariota, vendi potuiſſe ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων Marc. XIV. 5. id eſt, 37. florenorum & dimidii pretio, denario ſumto pro 7½. crucigeris. *Nouum non fuit excedere quadringenos denarios libras. Plin.* L. XIII. c. 3. Denarium ſi ſumamus pro Drachma Athenienſi, quæ 13½. crucigerorum pretium habet, aſcendit libra hæc unguenti ad 67½. florenos.

Inſpicienda nunc venit propius materia, ex qua hujus unguenti pretioſi. Matthæus & Lucas ingredientium nullam faciunt mentionem, ſed ſimpliciter memorant μύρον, ſed Marcus & Johannes μύρον νάρδου πιστικῆς. Notum eſt hoc unguentum veteribus Medicis, quibus audit nunc ἡ νάρδος, nunc τὸ διὰ τῆς νάρδου μύρον, nunc μύρον νάρδινον, *unguentum nardinum*, quoniam ex præcipuis ingredientibus fuit *Nardus* ſiue *Spica Indica*. In maximo fuit hoc unguentum, ut Nardus ipſa, æſtimio veteribus propter odoris flagrantiam. Cant. IV. 13. 14. *Emiſſiones tuæ ſunt Paradiſus malorum punicorum cum fructu pomorum, & Cyperi cum nardis. Nardus & Crocus* &c. Apud *Horatium Epod.* V. legitur: *Nardo perunctum, quale non perfectius meæ laborarunt manus. Tibullus:*

Jamdudum Syrio madefactus tempora nardo.

Illius puro diſtillent tempora nardo.

Seneca Herc. Fur. Fortem vocamus, cujus horrentes comæ maduere nardo. Vox πιστικὴ denotat, ut Gloſſæ Latinæ noſtræ explicant, aliquid ſincerum, non fucatum, haud adulteratum. Conſtat hodie, exemplo lapidis Bezoar, Opobalſami, Orientis & Indicorum, Theriacæ, Moſchi, pretioſorum quorumcunque materialium, non ad lucrum duntaxat augendum, ſed ad malitiam usque excogitari adulterationes. Hoc idem fatum ſubiit nardinum unguentum: Quod Neapoli parabatur, pro nihilo fere habitum fuit, collatum cum Aſiatico. *Galen. Meth. med.* L. XI. c. 16. ἔγω δὲ καὶ τοῦτ' ἄριστον. Οὐ σμικρὰ γὰρ ἡ διαφορὰ τοῦ τοιούτου πρὸς τὸ φαῦλον. Ὁ γ' ἐν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας σκευάζεσιν, ὄνομα μόνον ἐστὶ μύρου νάρδινον, παραβαλλόμενον τῷ κατὰ τὴν Ασίαν. Ἔμπροσθεν μὲν ἐν Λαοδικείᾳ μόνῃ σκευαζόμενον, νυνὶ δὲ ἐν πολλαῖς ἤδη πόλεσιν. *Eſto autem optimum id quoque. Neque enim parum intereſt inter id, quod vitioſum eſt. Cum id, quod Neapoli in Italia conficiunt, nomine tantùm Nardinum unguentum ſit, ſi cum eo, quod in Aſia fit, conferatur. Id antea Laodiceæ*

tantùm componebatur; nunc etiam in multis fit oppidis. Prima igitur quæstio agitabatur circa locum, ubi unguentum hoc fuerit paratum. Deinde Nardus seligebatur optima Indica, huic enim substituebant nouem alia plantarum genera. *Plin.* L. XIII. c. 1. *Nardinum siue foliatum constat Omphacio, Balanino, Junco, Costo, Nardo, Amomo, Myrrha, Balsamo. In hoc genere conueniet meminisse herbarum, quæ Nardum Indicum imitentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est.* Specialior est *Dioscorides* L. V. c. 76. Νάρδινον μύρον ποικίλως σκευάζεται διὰ τὸ μαλαβαθρίνε φύλλε, καὶ δίχα τέτε. ὡς τὸ πολὺ δὲ μίγνυται τῷ βαλανίνῳ ἐλαίῳ, ἢ ὀμφακίνῳ. Πρὸς μὲν τὴν σύψιν τὸ ἐλαίε ὄγχνος. Πρὸς δὲ τὴν ἐυωδίαν κόσος, ἄμωμον, νάρδον, σμύρνα, βάλσαμον. Ἐσὶ δὲ χρησὴ ἡ λεπτὴ, μὴ δριμεῖα, ἔχεσα τὴν ἐυωδίαν τῆς ξηρᾶς νάρδε ἢ ἄμώμε. — Σκευάζεται δὲ καὶ λιτὴ δι' ὀμφακίνε ἐλαίε, καὶ ὄγχνε, καὶ καλάμε, καὶ κόσε, καὶ νάρδε. *Ratio nardini faciundi euariat. Nam aut Malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino: Juncus odoratus spissamenti gratia adjicitur: sicuti propter odoris suauitatem Costus, Amomum, Nardum, Myrrha, Balsamum. Laudatur tenue, non acre, Nardi aridæ, aut Amomi odorem referens. — Fit etiam simplex ex omphacino Oleo, Junco, Calamo, Costo & Nardo.* Sunt, qui πιστικὸν idem volunt, quod πινικὸν, à πίνω, q. d. unguentum potabile, siue liquidum, quod vel tenue fuerit & fluidum, vel forte etiam internè adhibitum, ut hodie Balsama, Orientale, Peruanum, Copaiuæ interno externoue usui seruiunt. Licet substitutio vocis, πινικὸν, fundata non sit, certum tamen id est, fuisse unguentum nardinum internè quoque propinatum. Testis est *Galenus de Comp. Med.* L. VIII. c. 4. ἢ νάρδινον μύρον, ἢ τῶν λίαν πολυτελῶν τὶ δίδε μετ' ὕδατος. *Aut unguentum nardinum, vel aliquod pretiosum datum ex aqua.*

Pergo ad vas, pretiosum hoc unguentum nardinum continens, & ex quo in Sanctissimum Saluatoris corpus fuit effusum. Tres Euangelistæ vocant illud ἀλάβαστρον, quod rectè redditur *alabastrum, eine alabasterne Büchs,* hæc quippe vox denotat non solùm marmoris mollioris genus, quod ad distinctionem durioris *alabastri* nomine apud omnes Gentes Europæas venit, sed quoque vas ipsum, quod inde tornatur. Testimonium extat in *Euchologio* p. 637. τὸ δὲ ἀλάβαστρον ἀγγεῖον ὑελινόν ἐσι ἄνευ λαβῆς πεποτημένον τινὸς, ὁ δὴ βυκίον ἔτωσι λέγεται. p. 630. καὶ ἐμβάλλεται παρὰ τὸ πρωτοπαπᾶ τῷ ἐν τῷ ἀλαβάστρῳ μύρον εἰς τὸ ἀγγεῖον ἔνθα ἐσὶ τὸ ναρδῖον. Loquitur nempe de chrismate seu unguento sacro, & vase, quo illud continebatur, cui vasiculo simul & lapidi nomen quoque datum *Onychis.* ἀλάβαστρίτης λίθος ὁ καλάμενος ὄνυξ. *Alabastrites lapis, qui vocatur Onyx. Dioscor.* L. V. c. 153. *Horatius:*

Nardi paruus Onyx eliciet cadum.

Propertius.

Cum dabitur Syrio munere plenus Onyx.

Martialis.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus Onyx.

Quantitatem quod attinet effusi super CHRISTI corpus unguenti, sciendum, *libram,* λίτραν, apud Johannem constitisse apud Romanos 12. unciis, ut adhuc in pondere Medico seu Veneto. Reductum hoc pondus ad Parisiense dat 10. uncias, 6. drachmas, 48, 00. grana: ad Colonienſe Marcam, semuncias 6. drachmas 2. grana 54, 90. ad Argentoratense semuncias 22. drachmas 2. granum 1, 95. ad Medicum uncias 11. drach. 0. scrupula 2. grana 9, 54. *Eisenschmied. Ponder. & Mensur.* p. 152.

Restant pauca circa hanc unctionem monenda. Memorat Marcus, confractum fuisse vas hoc alabastrinum super caput CHRISTI, non casu, ac si fuisset tenuioris testæ, sed studio, ne supereſſet pretiosi liquoris guttula, quæ non impenderetur sacro usui, quo sensu haud dubiè ex fragminibus absterserat omnes unguenti guttas sancta fœmina, digitis nempe, quod integro manente vasculo commodè fieri non poterat. Est hæc communis interpretatio, quam sustinent Versiones. Si quis tamen fortè metueret, ne cadant ipsa fragmina in caput Saluatoris, vel & confracto vase in terram decidat quid de pretioso liquore, poterit is, præeunte *Joh. Fabricio Spicileg. Explicat. Select. Script. locor.* p. 23. vocem συντρίβειν reddere per *conquassare, concutere,* quo sensu occurrit quoque in Glossario veteri, & apud *Phauorinum,* συντρίβει, συνθλᾷ, *conquassat.* Ita sanè non solùm poterat omnis liquor effundi, sed & odor fortior per aëra vicinum diffundi.

Sanè ἡ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τὲ μύρε, à particulis oleosis aromaticis volatilibus, teste Johanne.

Matthæo & Marco scriptoribus effusum fuit hoc unguentum non solùm ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ΙΗΣΟΥ, sed Johanne narrante Maria ἤλειψε τοὺς πόδας. Ubi memorandus venit Orientalium mos ungendi & lauandi hospitum pedes, qui constat ex Gen. XVIII. 4. Luc. VII. 44. & fœminas decebat ipsas teste Paulo 1. Tim. V. 10. ubi laudatur vidua, quæ ἁγίων πόδας ἔνιψεν. Etiam in conuiuiis apponebantur non cibi duntaxat, sed quoque unguenta odorifera pretiosa. *Horat.* L. II. *Od.* 11.

Dum licet, Assyriaque nardo potamus uncti.

Wedel. de Unguento Nardino in Dec. IV. *Exercit.* I.

MATTH. Cap. XXVI. v. 37. 38.
Iesus περίλυπος.

Matth. Cap. XXVI. v. 37. 38.
Der Sagende Jesus.

P. A. Kilian sculps.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 15.

Et ait: quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Et ait illis: quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

Ἀργυρίων ſiue Siclorum pretium determinatum alibi 45. crucigerorum: aſcendit proin maledicta turpiſſimo proditori promiſſa atque ſoluta merces ad florenos 22½. Debebat vel ſola hæc circumſtantia Judaicæ Nationi aperire oculos, ad literam quippe prædicta & impleta. Zach. XI. 12. 13. *Et dixi ad eos: Si vobis videtur, cedite mercedem meam: ſin minus, omittite: appenderunt igitur mercedem meam triginta, nempe argenteos. Aitque DOMINUS ad me: Abjice hoc ad figulum, magnificum illud, videlicet, pretium quo licui ab eis. Tuli itaque triginta argenteos, & abjeci ad figulum in domo DOMINI. (Et dixi ad eos: Si bonum eſt in oculis veſtris, afferte mercedem meam: & ſi non, quieſcite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit DOMINUS ad me: Projice illud ad ſtatuarium, decorum precium, quo appreciatus ſum ab eis. Et tuli triginta argenteos: & projeci illos in domum DOMINI ad ſtatuarium.)*

Matth. Cap. XXVI. verſ. 34.

Ait illi JESUS: Amen dico tibi, hac nocte antequam gallus cantet, ter negabis me.

Ait illi JESUS: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

Ἔφη αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ: Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

TAB. DCXCIX.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 37. 38.

37. Et adſumto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit affici mœſtitia & anxietate.

38. Tunc ait illis JESUS: Mœſta eſt anima mea usque ad mortem: manete hìc, & vigilate mecum.

37. Et aſſumto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe.

38. Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea usque ad mortem: ſuſtinete hìc, & vigilate mecum.

37. Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

38. Τότε λέγει αὐτοῖς· Περίλυπος ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

Marc. Cap. XIV. verſ. 33. 34.

33. Et aſſumit Petrum, & Jacobum, & Johannem ſecum, cœpitque expaueſcere, & (a) adflictari.

(a) Vel, angi.

34. Et dicit illis: Dolore afficitur anima mea usque ad mortem. Manete hìc, & vigilate.

33. Et aſſumit Petrum, & Jacobum, & Johannem ſecum: & cœpit pauere & tædere.

34. Et ait illis: Triſtis eſt anima mea usque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate.

33. Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

34. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. Μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε.

FUit CHRISTUS, quod nemini non Chriſticolarum notum, nobis per omnia ſimilis, ſed ἀναμάρτητος, verus homo, verus DEUS. Quà DEUS, immutabilis, infinitè perfectus, nulli infirmitati, nulli paſſioni, ſed quà homo omnibus infirmitatibus, ſed minimè peccaminoſis, obnoxius. Quà DEUS, præuidet, veluti in ſpeculo, paſſiones omnes, easque diriſſimas, quæ ipſum manebant, quà homo λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖ, ἐκθαμβεῖται καὶ ἀδημονεῖν. Exprimit ſpeculum hocce paſſionale, angor hic extremus dulciſſimo Saluatori amariſſimam hanc querelam. Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. Fuit acerbiſſima hæc, in quam totius orbis peccati CHRISTUM conjecerant, ex affectibus humanis, ſed aliena ab omni infirmitate peccaminoſa. Explicari proin deberet ex naturæ legibus, ſed non molietur Philoſophorum Chriſtianorum ullus, conceptum formare rei adæquatum, quæ infinities tranſcendit intellectus humani Horizontem; adorari potius ſanctiſſima deuotione meretur, quàm curiosè inquiri.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Et venit, & reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati.

Καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

Marc. Cap. XIV. verſ. 40.

Et reuerſus, offendit illos rurſum dormientes, (erant enim oculi eorum grauati,) neque ſciebant, quid illi reſponderent.

Et reuerſus, denuò inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant, quid reſponderent ei.

Καὶ ὑποστρέψας, εὗρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας, (ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι) καὶ οὐκ ἤδεισαν, τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.

Luc. Cap. XXII. verſ. 45.

Et quum ſurrexiſſet à precatione, veniſſetque ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitia.

Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia.

Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης·

Sunt

MATTH. Cap. XXVII. v. 5.
Iudas πρηνὴς.

Matth. Cap. XXVII. v. 5.
Der erhenckte Judas.

P. G. Harder sculps.

SUnt *ſomni* cauſæ naturales, eſt & finis ſalutaris. Fuit heic quoque diſcipulorum CHRISTI ſomnus naturalis, non excluſâ, ut in omnibus aliis rebus, ſpeciali DEI Prouidentiâ. Debebat DEI Filius iræ diuinæ *torcular ſolus calcare*, & *nemo* diſcipulorum illi *adeſſe*, laturus auxilium. Jeſ. LXIII. 3. Et hactenus fuere aliàs diſcipuli lethargo ſpirituali veluti oppreſſi. Præ foribus ſtabat Hannibal, inſtabat ignominioſiſſima Magiſtri paſſio, & tamen adhucdum manſerant cœci. Naturalis autem eorum ſomni quatuor hasce allegare poſſumus rationes, noctem irruentem, cœnam paulò ante peractam, motum finitâ cœna ſuſceptum, ſollicitas varias plenas timoris curas. Per diei decurſum impenduntur ſpiritus variis & corporis & animi motibus, & exhauſti tandem atque fatigati hominem diſponunt ad quietem, quâ durante ſunt reficiundi. Poſt paſtum replentur ſanguifera vaſa, ſpeciatim cerebri, & illorum diametris ampliatis prohibetur, preſſo ſimul cerebro, liquidi neruei influxus, & neruorum ipſorum viua oſcillatio: & qui in extremis ſenſuum organis veluti excubant ſpiritus, ſeſe retrahunt ad meditullium τῆ ἐγκεφάλε. Hinc οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι, grauatæ clauduntur oculorum valuæ, palpebræ. Luca tradente dormiebant diſcipuli ἀπὸ τῆς λύπης. Abripit aliàs hæc paſſio ſomnum, & per ſeptimanas ſæpe, imo menſes ſomnum vix inueniunt, qui triſtitiâ ſunt affecti: ſed quoque ab animi ſollicitis meditationibus & curis exhauriuntur ſpiritus, & depauperati ad quietem redeunt. Eſt autem talis ſomnus grauis, profundus, homini inuictus. Adeò ſanè grauati fuere ſomno diſcipuli, ut tertiâ vice repererit Saluator dormientes, in nocte hac ſua paſſionali.

TAB. DCC.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 5.

Et projectis argenteis in Templo, receſſit, & abiit, & laqueo ſe ſuffocauit.

Et projectis argenteis in Templo receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.

Καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.

Act. Cap. I. verſ. 18.

— (a) ſuſpenſusque crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera ejus.

— & ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.

(a) Πρηνὴς γενόμενος, id eſt, pronus factus. Expreſſit geſtum ſuſpenſi. Auguſt. alibi legit, dejectus in faciem.

— Καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτε.

MAgnam crucem omnis æui literatis fixit miſerrima infauſti proditoris Judæ, qui abiit in malam crucem, mors, & vel ſola vocula, ἀπήγξατο, qua Matthæus utitur, apertum concitauit bellum inter magni nominis viros *Gronouium* & *Perizonium*. Vox populi, Verſionibus plerisque fundata, hæc eſt, ſuſpendiſſe ſeipſum nefandum proditorem laqueo. Sic & infauſtum Pſeudo-Politici Ahitophelis exitum deſcribunt LXX. 2. Sam. XVII. 23. Καὶ ἀπήγξατο, καὶ ἀπέθανε. Hac eadem voce, ἀπάγχεσθαι, utitur quoque de ſpontanea ſtrangulatione *Hippocr.* II. *Aph.* 43. τῶν ἀπαγχομένων, μήπω δὲ τεθνηκότων ἐκ ἀναφέρεσιν, ὅσιν ἂν ἀφρὸς ᾖ περὶ τὸ ςόμα. *Ex his, qui ſtrangulantur, nondum autem mortui ſunt, non ad ſe redeunt, quibus ſpuma circa os fuerit. Galenus* id de iis explicat, qui laqueo ſuffocati pereunt. *Hippocrates* ipſe, ubi de κυνάγχη, perniciosiſſima anginæ ſpecie, loquitur, L. III. *de Morb.* c. 10. t. 5. ſuffocari hominem τῷ ὀφθαλμῷ πονίστόν τε καὶ ἐξέχετον, ὡς ἀπαγχομένοισι, *oculis affectis ac prominentibus, veluti ſtrangulatis.* Et *Lib. de Virgin. Morb.* c. 1. t. 8. præ metu melancholicos aliquando ſeipſos ſtrangulare, ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὄψιος πολλοὶ ἤδη ἀπηγχονίσθησαν, *ab hujusmodi ſpectris multi ſe jam ſtrangulauerunt.* Ubi per ὄψιν intelligi debent haud dubiè meticuloſa, quæ ſibi fingunt deliri vel melancholici, phantaſmata. Hoc modo vitam deſperatus finiit Judas, ἀπελθὼν.

Difficilius eſt explicatu, quod legitur in Actis, ἐλάκησε μέσος, ubi intelligenda videtur talis disruptio, quæ fit cum ſonitu, vel crepitu, veluti diſrupta veſica, aut apoſtemate, ſiue illa fiat à vi quadam interna ſeſe expandente, ſiue à

lapſu. Difficultatem haud ſoluit, ſi dixeris, eò usque manſiſſe Judam ſuſpenſum de trabe aut arbore, donec ab interna fermentatione diſrupto abdomine ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα, putredine conſumta. Apud omnes enim Nationes moratas liberantur mox hujusmodi αὐτόχειρες laqueo, & incumbebat id Judæis effectui dare ante Solis occaſum, quod ex Sacro Codice conſtat. Impoſſibilem reddit ſuſpenſi talem diſruptionem tot membranarum, muſculorum & integumentorum abdominis fortiſſima reſiſtentia. Neque ullibi proſtant exempla, quæ illam comprobent. Id quidem aliquando euenit hydropicis, ut extenſum nimis ab aqua abdomen in umbilico, ubi minima eſt reſiſtentia, diſrumpatur, vel viuis, vel jam mortuis. Sed hæc diſruptio morti Judæ haud quadrat, ut nec ruptura illa Peritonei, quæ contingit Herniosis. Præeunte *Wedelio Dec.* I. *Exerc.* I. *de Morte Judæ proditoris* commodè applicari poteſt τὸ ἐλάκησε inteſtinis à pituita, flatibus, excrementis, obſtructionibus extenſis atque inflammatis & diſruptis. Exempla proſtant iliacorum, qui hac ratione miſeram finiunt vitam; qui ipſe morbus, *Miſerere* dictus, & diriſſimis doloribus ſociatus, juſtiſſimo DEI judicio corripuit forſan monſtrum hominum, ut contracto præ acerbo dolore corpore diſruptum fuerit inteſtinum, mox autem miſerrimus mortalium arrepto laqueo ſeſe ipſum ſtrangulauerit, quæ interpretatio ſimul explicat τὸ πρηνὴς γενόμενος, ἐλάκησε μέσος, & ἀπήγξατο. Sed ita τὸ πρηνὴς γενόμενος non reddi debet *ſuſpenſus*, *als er geſtiirtzet ward*, ſed potius, ut Latinæ noſtræ Gloſſæ, *pronus factus*, corpore incuruus redditus, & πάντα τὰ σπλάγχνα non erunt *omnia viſcera*, *alles Eingeweid*, ſcilicet abdominis atque thoracis, hepar, lien, renes, cor, pulmones, veſica, ſed inteſtina duntaxat, quæ ἐξεχύθη, effuſa fuere, unà cum excrementis & ſanguine, in cauum ſcilicet abdominis. Hujusmodi tragico & miſerrimo fato ad plures abiit impiiſſimus ille Diuinitatis CHRISTI oſor *Arrius*, qui *Athanaſio* teſte L. I. contra *Arian.* p. 30. craſtinâ luce, maximo fidelium ſcandalo, in communionem Eccleſiæ recipiendus, χρείας αὐτὸν ἑλκυσάσης εἰς τόπον, ἐκεῖ κατέπεσεν, καὶ τὰ ζῆν ἐξερήθη, *cum neceſſitas illum in locum detraxerat, ibi collapſus eſt, ut vitâ ſpoliatus.* Quæ ultima fata idem Diuus Pater *Epiſt. ad Serapion.* p. 523. ex ore αὐτόπτε Macarii enarrat ſpecialius. εἰσῆλθεν εἰς θάκας ὡς διὰ χρείαν τῆς γαστρὸς, καὶ ἐξαίφνης, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ πεσὼν εὐθὺς ἀπέψυξεν, *in ſeceſſum abiit quaſi ad uſum alui, & derepente, juxta quod ſcriptum eſt, pronus factus medius crepuit, humique lapſus expirauit.* In qua quidem narratione id animo meo hæret dubium, num abdomen aperuerit *Macarius*, vel ſectioni cadaueris fuerit præſens, quandoquidem diſruptio ante memorata inteſtinorum absque anatome conſtare nequit? vel, an inuenerit duntaxat in latrina jacentem & excrementis ſuis fœdatum? numne fortè mutuò petierit orthodoxæ fidei defenſor *Athanaſius* verba Textus ex pio zelo, impiam *Arrii* doctrinam atro carbone notaturus?

De morte Judæ proditoris tot fere ſunt ſententiæ, quot capita. Sed aliquæ ex illis ridiculæ, quæ fidem hac noſtra ætate haud inueniunt. Ridicula ſanè, quæ legitur apud *Oecumenium* ex *Papia*, intumuiſſe adeò hydropico proditori caput & corpus, ut tranſitum haud inuenerit, quà currus tranſire ſolent, prolapſum dehinc crepuiſſe medium. Tolerabilius eſt, quod legitur apud *Theophylactum*, incuruatum fuiſſe & fractum, è quo ſuſpenſus fuerat miſer, arboris ramum, & viuum adhuc decidiſſe. Jungit *Thomas Bartholinus Morb. Biblic.* c. 22. Morbum hypochondriacum hydropi, vultque is, tantùm non præfocatum fuiſſe miſerum tum ab angore animi, tum ab aqua in cauo corporis collecta, hinc πρηνὲς γενόμενον concidiſſe adeò duriter, ut medio crepanti & aqua & inteſtina fuerint effuſa. Præfocationem ſi intellexeris per τὸ ἀπήγξατο, potuit obiiſſe *anginâ*, Græcis ἀγχόνη dicta, quæ faucium inflammatio ſi in apoſtema abiit, effundi vel poſt mortem poterat puris copia.

De morte Judæ ſequentia habet *Iſaacus Caſaubonus Exercit. in Baronii Annales. Matthæus expreſſit facti initium, Lucas finem, ſupplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Conſilium proditoris fuerat, ſtrangulatione ſibi vitam eripere: aptat collo laqueum, impellit ſe, ut eò facilius fauces elidat. Placuit Diuinæ Prouidentiæ, ut non ſimplici morte ſceleratus proditor periret. Frangitur laqueus, cadit in faciem Judas: id enim eſt* πρηνὴς γενόμενος. *Cadit autem vel in ſaxum fortaſſe aſperum, vel in ligni truncum acutum, aut alias. DEI judicio venter illi finditur, inteſtina effunduntur. Vox* ἐλάκησε *ſuadet, non tam caſus violentia, quàm arcana DEI voluntate, fiſſionem in ejus corpore factam eſſe, vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc eſt Scripturarum ſimplex narratio.* Quæ contra hanc illuſtris *Caſauboni* ſententiam afferri poſſunt, lege apud *Gronouium* cap. 5. & 6.

Daniel Heinſius Exercit. Sacr. Hebræum *machanac*, quod legitur de morte Ahitophelis 2. Sam. XVII. 23. & Græcum ἀπήγξατο in Hiſtoria mortis Ahitophelis & Judæ, ita explicat, quod obierint ex mœrore. Ita, inquit, anima Jobi eò anguſtiæ fuit reducta, ut *ſuſpendium*, *machanac*, ſibi *elegerit.* Job. VII. 15. ubi Aquila, καὶ αἱρεῖται ἀγχόνην ἡ ψυχή μου. Et Sara Tob. III. 12. ταῦτα ἀκούσασα ἐλυπήθη σφόδρα, ὥστε ἀπάγξασθαι. *Heinſio* fauere poſſet αὐτοχειρία illa mancipiorum Afrorum, qui præ faſtidio vitæ retinendo halitum præfocantur. Id etiam vocari poſſet ἀπάγξασθαι. Jungit & *Æſchines* ἀγχόνην καὶ λύπην, ταῦτα δὲ ἦν ἀγχόνη καὶ λύπη τοῦτο. *Hæc ſtrangulatio & mœror illi erant. Ouid. Triſt.* L. V. El. I.

Strangulat incluſus dolor atque exæſtuat Intus.

Ipſæ

Ipſæ voces λάκησις, λακεῖν in Actis Græco Idiomate notant vehementiſſimam animi paſſionem, qua veluti anima ſcinditur media. Quò pertinet vox διαῤῥαγείη apud *Ariſtophanem*, pro qua *Plautus*, *abi & ſuſpende te*, alii, *inuidia rumpantur ut ilia Codro*. Nos Germani, *es möchte mir diß meine Seel durchſchneiden: es muß den oder dieſen Weg, und ſolte gleich jener Titius zerberſten.* De hoſtibus Apoſtolorum & Stephani. Act. V. 33. διεπρίοντο. Act. VII. 55. διεπρίοντο ταῖς καρδίαις. Foret adeò τὸ ἀπάγχεσθαι ῥηγνύμενον, ſi quis ex mœrore vitam finit. Legatur de hac *Heinſii* ſententia iterum *Gronouius* cap. 7. cui ſociari poteſt illa *Joh. Pricæi*, cui ἀπάγχεσθαι apud Matthæum denotat quoque ſummi gradus mæſtitiam, quæ mortis deſiderium comitem habet, & idem, quod *Apulejo*, *facinoris conſcium mori cupere; Gellio*, *tædium vitæ capere*, *voluntas mortis obeundæ*. Qui extremus angor ſollicitauerit ſceleratum ad ſui ipſius non tam ſuſpendium, quàm præcipitium, utrumque juxta *Salmaſium Ep. III. de Cruce*. Legatur *Gronouius* c. 11. & cap. 15. de ſententia *Lightfooti*, qui Diabolo omnia tribuit, obſeſſionem, ſtrangulationem, & præcipitationem.

Meretur cumprimis exponi ſententia celebris *Gronouii*, qui primò oſtendit, τὸ ἀπάγχεσθαι procul omni dubio notare ſuſpendium ſui ipſius, ut πνίγειν & ἀποπνίγειν ſumitur *de omni alia ſtrangulatione vel ſuffocatione per os, ſiue pluuinis illi extrinſecus injectis, ſiue miſſo aliquo interne in gulam.* Idem, quod ἀπαγξάμενος, denotare τὸ πρηνὴς γενόμενος apud Lucam in Actis. Qui enim ſe ſuſpendio enecat, ſimul ſeſe præcipitat, licet non cadat in terram. *Silius:*

Imoque cadat barba hiſpida mento.

Stat. I. *Theb. lapſus mons* pro *vergente*. Non poterat autem manere ſuſpenſus proditor, & in medio aëre putreſcere. Non permiſerant id Leges Judæorum, imo nec permittunt naturales & ciuiles. Vult proin vir celebris, liberatum à laqueo triſte ſpectaculum projectum fuiſſe in foueam profundam, & hoc præcipiti ad alia brutorum hominumue cadauera lapſu ſtipitibus nodoſis, ſpinoſis, vel & ſaxis alliſum corpus vulneratum ita, ut viſcera fuerint effuſa. Quadrat huic ipſi præcipitio quoque τὸ πρηνὴς γενόμενος, intelligendum non in actiuo, quaſi ſeſe ipſum præcipitaſſet miſer, ſed in paſſiuo, quod præcipitatus fuerit, id quod fuſius ex locis parallelis Scripturæ comprobat *Gronouius* p. 102. 103. Liberare debebant quidem à laqueo Judæi hujusmodi αὐτοχείρων, uti & aliorum maleficorum corpora, ſed non ſepeliebant ea, verùm in foueas præcipitabant. Ita de Juda & Ario *Arator Subdiaconus Hiſt. Apoſt.* L. I.

\- - - *Qui criminis auctor*
Errorisque tui eſt, fuſa ruit Arius aluo
Infelix, plus mente cadens, lethumque peremptus
Cum Juda commune tulit; qui gutture pendens
Viſceribus vacuatus obit: nec pœna ſequeſtrat,
Quos par culpa ligat. Cœli terræque peroſus
Inter utrumque perit: nullis condenda ſepulcris
Viſcera rupta fluunt.

Athanaſius cap. 14. ῥήσεων καὶ ἑρμηνειῶν τῶν παραβολῶν εὐαγγελικῶν Judam inſepultum auibus rapacibus fuiſſe expoſitum tradit. ὁ σπεῖρος περιπεσὼν εἰς τὴν ἄκανθαν ὁ Ἰούδας. ἀπελθὼν γὰρ ἀπήγξατο, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ ἀέρος κατέφαγον αὐτόν. Habuere & Gentiles foueas certas, in quas præcipitati fuere, viui vel mortui, αὐτόχειρες, vel ſerui Dominorum ſuorum proditores. ἀλμυρίδες αἰγιαλοὶ ἢ τόπος ἐν τῇ Ἀττικῇ παρὰ τὰς ἐρχατίας, ἔ τὰς νεκρὰς ἐξέβαλλον. Notus in ſpecie locus Megaram inter & Athenas, ὀργὰς dictus, quò projiciebantur ſacrilegi & proditores. Sic explicant Grammatici illud βάλλ' εἰς κόρακας, quod idem ſit ac, ἄπαγε εἰς ὄρη καὶ κρημνούς. Et extat in *Themiſtocle Plutarchi* locus in Judam quadrans, ἃ νῦν τὰ σώματα τῶν θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τὰς βρόχους τῶν ἀπάγχομένων καὶ καταιρεθέντων ἐκφέρουσιν. Talem quoque locum deſcribit *Polybius* L. VII. c. 4.

Hæc hactenus ex *Gronouio*, qui præcipitationem ad cadauer Judæ, non ad viuum applicat, maſculè refutatus à *Perizonio*. Oſtendit hîc, vocem πρηνὴς notare ubique *pronum*. Teſtis *Homerus* Il. Ω. v. 11.

Ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρὰς κατακείμενος, ἄλλοτε δ' αὖτε
Ὕπτιος, ἄλλοτε δὲ πρηνής. —

Modo decumbens in latera, modo iterum
Supinus, modò pronus. —

Γενόμενος non ſemper in paſſiuo ſumi, ſed & in actiuo, & medio. Act. I. 16. περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν ΙΗΣΟΥΝ, *de Juda, qui fuit ductor eorum, qui ceperunt* JESUM. Alia loca omitto. Non manſiſſe etiam apud Judæos, qui ſibi ipſis conſciuerant mortem, & maleficos inſepultos, ſed quidem in communia vilium cadauerum ſepulchra conditos, quod conſtat exemplo Uriæ Jer. XXVI. 23. & *Maimonide Tract. Sanhedrin.* c. 14. Verba ἄγχω, ἀγχόνη, non ſemper habere ſuſpendii ſignificationem, ſed denotare quoque dolorem, angorem, vexationem animi ſummam. Unde & Latinorum *angina*, & variantes hujus morbi ſpecies, *ango* idem quod ἄγχω. Sic & compoſitum ἀπάγχειν non duntaxat ſignificare ſtrangulationem, ſed quouis modo elidere ſpiritum & letho dare. Sic & ἀπάγχεσθαι aliquando præ mœrore, dolore mori; ut animus dicitur ἀπάγχεσθαι ab amicis, *Ariſtoteli Polit.* VII. 7. Pronum hinc, accedere *Perizonium* ad *Heinſii* caſtra. Quic-

quid tandem ſit de tot variantibus circa mortem Judæ ſententiis, ſecuriſſima tandem ea eſt, quam Verſiones habent, laqueo ſibi eripuiſſe vitam proditorem, quoniam in eo omnes conſentiunt, ἀπάγχεσθαι in proprio ſignificatu denotare ſtrangulationem.

Legantur

Jacobi Gronouii Exercitationes Academicæ de pernicie & caſu Judæ τῦ προδότε habitæ. A. 1682. Lugd. Bat. ap. Dan. à Gaesbeck. 1683. 4.

Jacobi Perizonii Diſſ. de Morte Judæ ex verbo ἀπάγχεσθαι, in qua explicantur & conciliantur loca Matth. XXVII. 5. & Lucæ Act. I. 18. ac vindicantur, quæ ad Æliani Var. Hiſt. V. 8. erant notata. Lugd. Bat. ap. Joh. du Vuie & Iſaacum Seuerinum 1702. 8.

Wolfg. Wedelius de Morte Judæ proditoris. Decad. I. Exercit. 1.

Warneccius ſub *Gœzio de Suſpendio Judæ.*

Röſer de Morte Judæ proditoris.

TAB. DCCI.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 19.

Sedente autem ipſo pro tribunali, mandata miſit ad eum uxor ipſius, dicens: (a) Nihil tibi rei ſit cum juſto illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum.

Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum.

(a) Vel, miſſum fac juſtum iſtum.

Καθημένε δὲ αὐτε ἐπὶ τε βήματος, ἀπέςειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτε, λέγεσα· Μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.

IN multis ſomniis vanitates multæ. Eccl. V. 6. Nempe ut vigilantibus motus ſpirituum animalium reguntur à ratione, ita in ſomno ducitur hæc hac illac ab illis. Prouti hæ illæue chordæ tanguntur in cerebro, menti obſeruantur hæ illæue cogitationes. Hinc conſtat, nihil ominoſi ſecum ferre ſomnia naturalia, imò totam illam Oneirocriticam Veterum merum eſſe inſomnium: excipias, per nos Medicos licet, ſigna temperamentorum diagnoſtica, & aliquando morborum prognoſtica. Sed alia prorſus eſt ſomniorum ſupernaturalium ratio. Operatur DEUS liberrimè ut in macrocoſmum, & in ſpirituum microcoſmum, idque non ſolùm juxta leges in naturam introductas, ſed & ſupra eas. Ubi autem locum habent immediati tales influxus, & Auræ Diuinæ afflatus, ceſſat omne ratiocinium philoſophicum. Repræſentantur heîc objecta, quæ Horizontem noſtrum tranſcendunt. Ex hoc genere eſt inſomnium uxoris Pilati, teſtimonium innocentiæ CHRISTI irrefragabile, imo monitum pro Pilato diuinum, execrabilis Judæorum & Cleri Judaici odii index. Occurrunt exempla hujus generis inſomniorum benè multa in Sacris & profanis Hiſtoriis, quæ etiam contigerunt Gentilibus: Abimeleco, Labani, Pharaoni, ejus Pincernæ & Piſtori, Nebucadnezari. Ejusdem diei manè, quo Julius Cæſar fuit interfectus, viderat Calpurnia, primi hujus Imperatoris conjux, Palatii ſui faſtigium collapſum, & thori ſocium in proprio ſuo ſinu multis vulneribus transfoſſum, id quod effectui dederant Caſſius & Brutus. Talis Prophetiſſa fuit & Pilati conjunx, paucis quippe poſt annis fuit injuſtiſſimus judex maritus à Cajo Caligula Lugdunum in exilium miſſus, ubi præ ſummo animi mœrore violentam ſibi ipſi conſciuerat mortem, teſte *Euſebio Hiſt. Eccleſ.* L. II. c. 7. *Legendas* omitto, quæ noſtrum *Pilati montem* Lucernæ adſitum ſpectant, quia ſunt *Lugendæ.*

MATTH. Cap. XXVII. v. 19.
In somno veritas.

Matth. Cap. XXVII. v. 19.
Pilati träumendes Weib.

I. M. Preisler sculps.

MATTH. Cap. XXVII. v. 26.
Iesus flagellatus.

Matth. Cap. XXVII. v. 26.
Der gegeisselte Jesus.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCCII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 26.

— JESUM autem flagellatum tradidit, ut crucifigeretur.

— JESUM autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

— Τὸν δὲ ΙΗΣΟΥΝ φραγελλώσας παρέδωκεν, ἵνα σταυρωθῇ.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 15. Joh. Cap. XIX. verſ. 1.

ACerbiſſimis, quos paſſus eſt Saluator noſter, doloribus accenſendi quoque veniunt, quos immiſerat *flagellatio*, quæ alia fuit apud Judæos, apud Romanos alia. Ibi debebat patiens ſeminudus & pronus ictus deſtinatos excipere, ſed non ſupra 40. infligendos loris expellibus vitulinis vel bouillis, Deut. XXV. 2. 3. Cogitatu eſt facile, fuiſſe à numeroſis ictibus, inprimis valido inflictis brachio, cutim ſanguine ſuffuſam, circulum ſanguinis impeditum, fibras eleuatas in tumorem, paſſim etiam à loris diſſectas, ut ſanguine manârit corpus. Aſt crudelior longè fuit flagellatio uſitata Romanis, cujus frequentiſſimè meminit *Plautus*. Nudus toto corpore alligabatur columnæ duos circiter cum dimidio pedes altæ, ut flagellorum ictibus expoſitum fuerit pectus & dorſum, quorſum incertus fuit numerus, ut haud rarò miſer ſub carnificis manu exhalârit vitam, vel hic laſſus prius fuerit flagellando, quàm ille paſſionis expertus fuerit finem. Extrema lororum fuere vel nodis vincta, vel oſſiculis, ſpinis, uncis, calcaribus horrida. Vocabantur hujusmodi flagella μάστιγες ἐξ ἀστραγάλων, *lora taxillata*, *flagella horribilia*, *flagra pecuinis oſſibus catenata*, *Scorpiones* quibusdam 1. Reg. XII. 14. Romana hæc, & barbara, flagellatio reddebat non ſolùm infames, ſed crucifixionis ut plurimùm fuit antecedanea, unde Titus Veſpaſianus Judæos illos, quos durante obſidione Hieroſolymæ & poſt eam crucifigi voluit, prius flagellari juſſit. Comites habebat flagellatio hæc, non ciuibus Romanis, ſed ſeruis atque mancipiis adhibita, acerbiores longè dolores quàm Judaica. Dilaniabatur prorſus cutis, eique ſubjecti muſculi ac tendines, imo carne nudata oſſa, cruor copioſus manabat undique, durante carnificinâ & poſt, acutiſſimos ſentiebat maleficus dolores urentes, & haud dubiè conciderat perſæpe miſer in λειποψυχίας. Sic flagellatus Saluator optimus, & dilaniatus crudeliſſimè, Judæos commouiſſet utique ad commiſerationem, niſi hominem exuiſſent ex homine. Commiſeratione certè ductus ſupremus Judex ita ad Judæos, ἴδε ὁ ἄνθρωπος, Joh. XIX. 5. & vult *Auguſtinus*, Pilatum hunc in finem adeò acerbè flagellari juſſiſſe JESUM, *ut Judæi hæc ludibria cupidè biberent, nec ulterius ſanguinem JESU ſitirent.* Sed fortean injuſtus hic judex pœna hac, veluti quæſtionis genere, ulteriorem exprimere volebat læſæ Majeſtatis Romanæ confeſſionem. Fieri interim debebant hæc omnia in complementum Prophetiarum. Pſ. XXII. 15. *Effuſus ſum velut aqua, diſſociantur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera liqueſcens in medio ventris mei.* Jeſ. L. 6. *Corpus meum præbui percutientibus.* Jeſ. LIII. 3. 4. 5. *Deſpectus eſt & contemptiſſimus virorum, vir dolorum, & qui infirmitatem eſt expertus: erit ut is, à quo abſconderet quis faciem, nempe contemptus, ut eum nihili reputemus, quum tamen ipſe portet noſtras infirmitates, & dolores noſtros ipſe bajulet. Nos autem exiſtimabamus eum tactum percuſſione DEI, & adflictum. Ipſe verò vulneratus eſt propter transgreſſiones noſtras, & attritus propter iniquitates noſtras. (Deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus, unde nec reputauimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à DEO, & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra.)* Ita factus JESUS *vermis* (תּוֹלַעַת ſanguinei vel ſcarlatini coloris vermiculus) *& non vir, opprobrium hominum, & contemptus à populo*, Pſ. XXII. 7. Ita debebant ſanguine *aſpergi veſtes* ipſius, *rubra* fieri *veſtis & indumenta ſicut ejus, qui calcat in torculari*, Jeſ. LXIII. 2. 3. *Elui in vino veſtimentum, & in ſanguine uuarum operimentum ſuum*, Gen. XLIX. 11.

Siſtit A. Flagellationem Judæorum.

B. Flagellationem Romanorum, exemplo CHRISTI.

TAB. DCCIII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Et coronam è ſpinis contextam impoſuerunt capiti ejus, & harundinem in dexteram ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Judæorum.

Et plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Judæorum.

Καὶ πλέξαντες ϛέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτῦ. Καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες· Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 17. Joh. Cap. XIX. verſ. 2.

QUadrat jure ſpineæ huic, quam ſanctiſſimo capite geſtabat optimus noſter Saluator, coronæ inſcriptio, OB HOMINES SERVATOS, ad imitationem querceæ illius apud Romanos, circa quam legitur, OB CIVES SERVATOS, geſtari ſolitæ ab iis, qui ciuem Romanum vel aliquos morte eripiebant. *Spineam coronam* generali termino memorant Scriptores ſacri, non ſpinoſas vel plantas, vel frutices, ex quibus plexa fuerat. Spinas autem ſiue aculeos offendimus in foliis, fructibus, truncis, ramis. Vix vero eſt ſimile, plexiſſe hos Tigrides coronam ex herbis ſpinoſis, quod *Marcellus* voluiſſe videtur, qui ſub Theodoſio ſeniore vixit, *Lib. de Medicamentis* c. 23. *Herba ſalutaris, id eſt, ſpina alba, qua CHRISTUS coronatus, quæ veluti uuam habet.* Eſt hæc dubio procul ex *Carduorum* genere, quibusdam *Carduus ſphærocephalus latifolius vulgaris* C B. aliis *Carduus tomentoſus capitulo minore* C B. aliis *Spina alba tomentoſa latifolia ſylueſtris* C B. Sunt herbæ hæ ſpinoſæ utplurimùm mollioris, fragilis ſubſtantiæ: neque dubitare nos ſinit ratio, ſumſiſſe carnifices frutices aculeatos, qui tenacioris ſunt texturæ, & tales quidem, qui in Hieroſolymæ vicinia creſcunt. Licet perdifficile ſit præcisè dicere, qualesnam illi fuerint. Perſuaſus eſt *Rauwolf. Itiner.* P. III. c. 8. p. 381. fuiſſe fruticem Arabibus *Hauſegi* dictum, qui *Rhamnus* eſt *ſpinis oblongis flore candicante* C B. & quem ipſum *Bellonius* L. II. *Obſ.* c. 88. p. 45. copiosè creſcentem vidit circa Hieroſolymam, & præter hunc neque rubos, neque alios frutices aculeatos, exceptis *Capparibus ſpinoſis.* Seligit *Columna min. cogn. ſtirp.* P. I. c. 10. p. 38. aliam *Rhamni* ſpeciem *ſancta* hinc dictam, quæ *Rhamnus eſt alter foliis ſalſis flore purpureo* C B. Placet aliis *Uzeg* Alpini, ſpinis apprimè aculeatum, quod *Lycium* eſt *Indicum alterum* C B. Aliis *Rhamnus folio ſubrotundo, fructu compreſſo* C B. ſiue *Rhamnus tertius Dioſc.* & Matthioli *Spina Judaica* Creſcentio, *Spina* CHRISTI aliis dictus. *Cæſalpino* L. III. *Plant.* c. 37. *Geniſta ſpartium ſeu Geniſta ſpinoſa major* C B. *Bodæo Comm.* in *Theophr. Hiſt. Plant.* L. III. c. 17. *Meſpilus Apii folio ſylueſtris ſpinoſa ſiue oxyacantha* C B. Aliis *Prunus ſylueſtris* C B. ſiue *Acacia Germanica*, familiaris Judææ, & ἀκάνθη Veteribus κατ' ἐξοχὴν dicta. *Wedelio de Corona CHRISTI ſpinea Dec.* IX. *Exerc.* III. *Roſa*, vel hortenſis, vel ſyluatica, cui apud *Dioſc.* L. I. c. 124. ſunt ἀκάνθαι περὶ τὰς ῥάβδες ἰσχυραὶ, *robuſtæ circa ramos ſpinæ.* Fuere autem Roſæ Judæis cumprimis gratæ, & ex Hiſtoria Romana conſtat, apud *Plinium* L. XXI. c. 4. inſertiiſſe illas ſertis ſiue corollis. *Roſarum calyculis coronemur, antequam marceſcant*, Sap. II. 8. Ita ſanè vero probabile videtur, roſarum frutices adhibuiſſe milites non ſolùm *in* pœnam, ſed quoque in ignominiam. Pondus addit huic ſententiæ, quod *Roſa de Saron* Typus fuerit CHRISTI. Et conjectat laudatus ſæpe *Wedelius*, Roſam fuiſſe *vepretum* illud, cui *aries implicitus* erat, ab Abrahamo poſtea immolatus, Gen. XXII. 13. *Rubum* item illum, qui *ardebat igne*, Moſi viſum Exod. III. 2. ad quem locum vide plura, quæ ad rem faciunt præſentem. Quicquid ſit de variantibus tot opinionibus, monendi id ſaltem ſumus, ut quoties videmus vel roſam, vel rhamnum, vel fruticem qualemcunque ſpinoſum, animis noſtris obuerſentur acerbi, quos paſſus eſt Saluator, dolores ex corona ſpinea, quæ non uno conſtabat ſarmento, ſed, quantum conjicere licet, ex tribus ramis inuicem implexis. Suadet id trium Euangeliſtarum teſtimonium, qui habent, πλέξαντες ϛέφανον. Fuit proin *corona* hæc *plectilis Plauto*, ϛέφανος πλεκτὸς. Et à Græco πλέκειν deſcendit ut Latinorum *plectere*, ita Germanorum *flechten.*

Ita videmus CHRISTUM coronâ redimitum tanquam Regem, ſed ſpineâ ut miſerabilem; maledictionem primæ terræ indictam ſta-

tim

MATTH. Cap. XXVII. v. 29.
Iesus ſpinis coronatus.

Matth. Cap. XXVII. v. 29.
Der mit Dornen gekrönte Jeſus.

P. G. Harder sculpſ.

MATTH. Cap. XXVII. v. 34.
Iesu acetum cum felle propinatur.

Matth. Cap. XXVII. v. 34.
Jesu wird Essig und Gallen gereichet.

G. D. Heümann sculps.

tim à lapſu inductam Gen. III. 18. ſed in CHRISTO Redemptore completam: *Lilium inter ſpinas*, Cant. II. 2. Sed non terminanda venit meditatio noſtra in ſola ſpinas, è quibus plexa fuerit corona, inueniendi curioſitate; conjiciendi ſunt inprimis mentis oculi in patientem CHRISTUM, dolores acerbiſſimos, quos paſſus à ſpinis paſſim cutim ipſam perforantibus, imo conuulſiones & metamorphoſes faciei ſanctiſſimæ varias, quæ fortè ipſæ carnificibus crudeliſſimis anſam dederant ad irriſiones contumelioſiſſimas: de acerbiſſimis loquor doloribus, & diris ſpaſmis, ortis ex perfoſſa non ſola cute, ſed puncto paſſim & læſo Pericranio, quod immediatum habet cum ipſa Dura Matre nexum, unde fortè non ſolùm facies in miras diſtorta fuit conuulſiones, ſed per conſenſum ſpaſticè fuere conuulſæ etiam remotiores corporis partes. *Eat nunc Plinius, & uſum roſæ in coronamentis prope minimum eſſe contendat, cum & in ſpinis ſit maximus. Hæ ergò quotiescunque uſurpantur oculis, uti frequentiſſimè omnium occurrunt, in memoriam vocent coronam* CHRISTI *ſpineam velut amuletum quoddam peccatorum, ſolamen animæ, excitabulum pietatis, materia deuotionis, remora exceſſuum, qui cum alibi, tum in ætate juuenili extimulant animos. In hanc intuentes, longè rectius Pilato auribus & pectori inclamari putabimus:* ECCE HOMO. *Wedelius.*

Paucis, ne ſilentio prorſus tranſeat, tangimus purpuream CHRISTI veſtem, quam Matthæus XXVII. 28. vocat χλαμύδα κοκκίνην, Marcus XV. 17. 20. πορφύραν, Johannes XIX. 2. 5. ἱμάτιον πορφυροῦν. Non uno ſcilicet nomine venit ſcarlatinus ſiue coccineus color. *Horatius* L. II. *Sat.* VI.

\- - - *Rubra ubi cocco*
Tincta ſuper lectos candebat veſtis eburnos.

Mox de eadem veſte.

Ergo ubi purpurea porrectum in veſte locauit.

Apud *Euſtathium in Odyſſ. γ'. Porphyrion auis dicitur à puniceo roſtri colore.* Καλεῖται δὲ πορφυρίων διὰ τὸ τὲ ῥύγχες φοινικᾶν. Alia hujusmodi teſtimonia prætereo. Id tamen notari meretur, fuiſſe quidem *coccineum* colorem & *purpureum* utrumque rubedinis ſaturæ, ſed tamen diuerſos: prior ille ſeu carmeſinus pro matre agnoſcit regnum vegetabile, hic ex ſanguine purpuræ cochleæ ortum duxit. Permiſſus ille fuerat priuatis quoque, ut Equitibus Romanis, hic proprius erat Imperatoribus.

Siſto heic *Uzeg* Alpini ſeu *Lycium Indicum alterum* C B. Lit. A.

TAB. DCCIV.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 34.

Dederunt ei potui acetum cum felle mixtum: & quum guſtaſſet, noluit bibere.

Et dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum, & cum guſtaſſet, noluit bibere.

Ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον. Καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν.

Marc. Cap. XV. verſ. 23.

Dederuntque illi bibere vinum myrrhinum; ſed ille non ſumpſit.

Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

NOn eſt amara hæc potio confundenda cum illa, cujus meminit Johannes XIX. 29. 30. Illa propinata fuit ante quàm cruci fuit affixus Saluator, hæc poſt, mox expiraturo. Ut nempe hodienum vinum præſentari ſolet maleficis, qui ducuntur ad ſupplicii locum, ut excitentur ſpiritus metu inſtantis mortis oppreſſi, ita obtinuit hic mos apud Judæos & Gentiles. Præſcribit hanc Legem Regum ſapientiſſimus Prov. XXXI. 6. 7. *Damnatis date ſiceram, & vinum bis, qui amaro ſunt animo, ut poti obliuiſcantur paupertatis ſuæ, & moleſtiæ ſuæ non recordentur amplius. (Date ſiceram mœrentibus,*

& vinum his, qui amaro ſunt animo: Bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.) Dimicandum habet maleficus cum morte, ignominioſa ſæpe & dolorifica, quam breui pati debet, in ſummum conjectus mœrorem, ut quò ſe vertat neſciat, quod loquatur neſciat, vel prorſus fiat ἄλαλος, obruitur mens variis, confuſis peruerſisque ideis, ſuccumbit graui oneri cor, languescit ſanguinis motus. Rebus ſic ſtantibus, qui letho turpi mox perit, opus habet corroboratione virium quà animi, quà corporis, ut omnes depreſſi ingenii vires impendi queant unice rebus ad ſalutem æternam ſpectantibus. Huic autem ſcopo quadrat cumprimis vini potus, melius certè Turcarum Opio, quo obtunditur hebeſcitque mens, & veluti extra ſe rapitur, atque absque doloris ſenſu crudelia etiam fata ſubit. Ad hunc ipſum inſenſilitatis procurandæ finem dicuntur Judæi vino immiſcuiſſe thus. Talmudici Doctores in *Sanhedrin* c. 6. f. 43. *Ei, qui exit neci tradendus, propinatur granum thuris in calice vini, ut mens ejus perturbetur;* ubi Gloſſator, *ne mœreat, atque ut ſtupidus fiat, cum morti addicitur.* Vim hanc ſtupefaciendi thuri quoque adſcribit *Dioſcorides Lib.* I. μανιώδες ἐστὶ πινόμενον, ὑπὸ τῶν ὑγιαινόντων, *à ſanis potum furorem excitat.* Ubi ſunt, qui generali *thuris* nomine etiam *myrrham* intelligunt, vel thus myrrhæ commixtum. De myrrhæ quippe vi torpefactiua teſtimonia paſſim legimus apud Veteres. Καρωτικὴ, *ſoporifera* cluet *Dioſcoridi* L. I. c. 78. *Galeno ſimpl. Med.* L. XV. c. 19. *Apulejo Aſin. aur.* L. X. *maleficus obfirmatus myrrhæ præſumtione nullis verberibus, ac ne ipſi quidem ſuccubuit igni.* Et *Metam.* L. VIII. alius *multimodis ſeſe commaculat ictibus, myrrhæ præſumtione munitus.* Vix hæc, quæ augmentum potius virium corporis & animi quàm earundem oppreſſionem arguunt, conciliaueris cum ea veterum hypotheſi, quæ ex frigido & humido ſoporem deriuat; facilius cum modernorum ſyſtemate, quod myrrhæ, uti & opio, tribuit vires potius reſoluentes, ſanguinem rarefacientes, unde dilatata ſanguifera cerebri vaſa impediunt ſpirituum in neruos influxum. Teſte *Laur. Ramirez in Pentecontarcho* c. 9. Hiſpani adhuc hodie torturæ vim eluſuri thus & myrrham adſumere dicuntur. Sic & apud Romanos *potum ex vino erucæ ſemen verbera ſubituris duritiem quandam contra ſenſum inducebat. Plin.* L. XX. c. 13. Lucem fœneratur fortè hic vinum myrrhatum damnatis propinandi mos Judæis uſitatis Locis Scripturæ variis. *Satiaberis & tu ignominia magis quàm gloria, bibe & tu, ut conſopiaris, verſabitur ſuper te calix dexteræ* DOMINI. *(Repletus es ignominia pro gloria, bibe tu quoque, & conſopire: circundabit te calix dexteræ* DOMINI.) Habac. II. 16. *Sume calicem vini furoris hujus de manu mea, & fac ex eo bibant omnes gentes, ad quas ego te mitto; & bibent, commotique inſanient metu gladii, quem ego inter eos mittam. (Sume calicem vini furoris hujus de manu mea; & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. Et bibent, & turbabuntur, & inſanient à facie gladii, quem ego mittam inter eos.)* Jer. XXV. 15. *Dura feciſti experiri populum tuum, potum dediſti nobis vinum lethale. (Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos vino compunctionis.)* Pſ. LX. 5. Καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ ΘΕΟΥ, τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Apoc. XIV. 10.

Diſſipanda venit ἐναντιοφάνεια. Memorat Matthæus ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον, Marcus ἐσμυρνισμένον οἶνον. Intelligit fortè uterque Euangeliſta vinum mortuum & acetoſum, vel acre, quale apud *Horatium* opponitur Chio & Falerno.

Si poſitis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis (nihil eſt trecentum millibus) acre
Potet acetum.

Χολὴ non ſemper denotat *bilem*, ſed in genere amarum omne, amaritiem, uti & Latinorum *fel* & Germanorum *Galle.* Eſt autem myrrha amara, οἶνος ἐσμυρνισμένος proin ad literam erit vinum myrrhatum, amarum, genuinum, quale maleficis propinari debebat. Sed non negauerim, Judæos, mordaci felle plenos, acetum cum felle immiſcuiſſe potui, *ut ſolita miſeris reis miſericordia CHRISTO verteretur in vexationem.* Quæ explicatio conciliari facilè poſſet cum illorum ſententia, qui volunt, pias mulieres, Saluatoris ad crucem ſocias, ex deuota commiſeratione attuliſſe verum vinum myrrhatum, quod poſtea corruperint milites, quorum corda felle erant lita atque acerba aceto. Vid. *Lightfoot. Hor. Hebr.* in h. l. Sed deeſt huic conjecturæ veſtigium in ipſa Hiſtoria Sacra. Eſt vero ſimilius, propinaſſe milites vel vinum myrrhatum, vel ex aceto ac felle mixtum, ad augendum CHRISTO ſupplicia, & vires ad grauiora tormenta roborandas, veritos, aliàs ne poſt vigilias, vexationes nocturnas, flagellationem, ſecutosque labores ante ultima fata obiret, quàm affigeretur cruci.

Addo ſub finem hujus tractationis, quæ in rem præſentem habet Cl. *Specht Geſchicht unſerer Erlöſung* p. 423. profundam ſpirantia eruditionem. *Quæritur, quid illud, quo potum miſcuerunt, propriè fuerit?* Bilem *fuiſſe adeò nullam rimari poſſum cauſam finalem, ut dubitem vel maximè: ſed ad argumenta. Duo ſunt ſolummodo, qui hanc materiam nominant, Matthæus & Dauid. Ille* χολὴν *appellat: hoc vocabulum adeò æquiuocum eſt, ut fere omne amarum illo nominetur*, abſinthium, bilis, venenum, *videantur* LXX. *Nihil itaque hinc certi poſſumus haurire. Sed Pſalmus* LXIX. 22. *omne dubium tollit, hanc materiam* ראש *nominando. Hoc vocabulum in tota S. Scriptura* bilem *ſignificat nullibi, ſed in altera ſua ſignificatione* venenum *perpetuò, ita ut verba Pſalmi propriè ita habeant:* Sie geben mir Gifft zu eſſen. *Confirmat hoc Chaldæus, ut*

qui

MATTH. cap. XXVII. v. 35.
Iesus crucifixus.

Matth. Cap. XXVII. v. 35.
Der gekreützigte Jesus.

P. A. Kilian sculps.

qui vel maximè, hanc vocem ſiquidem reddere ſolet רישי חורמני venenum ſerpentum, *præſentem locum ita interpretatur*, מרירת רישי חורמני, ſie geben mir zu eſſen die Bitterkeit des Schlangen-Giffts. *Hic potus itaque inſtar cicutæ fuit: quemadmodum Judæi granum thuris in potum morti adjudicatorum injiciebant, ita hic milites, eundem ad finem, ut intellectus abalienetur, & mors crucis tam tarda acceleretur, gutta veneni utuntur. — Aliud eſt* σμύρνινος, *quod è myrrhis conſtat, aliud* ἐσμυρνισμένος, *quod è myrrhis non conſtat, ſed illarum ſaporem tantummodo imitatur. Nam* σμυρνίζειν *eſt verbum imitatiuum, prout terminatio indicat. Quemadmodum itaque* Ἀττικίζειν *non eſt Athenienſem eſſe, ſed Athenienſem imitari, ita* σμυρνίζειν *non eſt, myrrham eſſe, ſed aliqualem myrrharum ſimilitudinem habere, nempe amaritudinem.*

TAB. DCCV.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Poſtquã autem crucifixerunt eum — Poſtquã autem crucifixerunt eum —

Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν —

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 24. Luc. Cap. XXIII. verſ. 33. Joh. Cap. XIX. verſ. 18.

HAbet crux CHRISTI, in qua ſeſe exerceat utiliſſimè Chriſticola quiuis, cujuscunque is ſit ætatis, ſexus, conditionis, Paſtor & Oues, Profeſſor atque Diſcipuli, Theologus, Philologus, Philoſophus, Juris-Conſultus, Antiquarius, Hiſtoricus, Pictor, Sculptor, Medicus. Exigit à me inprimis propoſiti ratio, ut Lectoribus ob oculos ſiſtam acerbiſſimos, quos paſſus eſt pro nobis optimus Saluator noſter, dolores in ligno crucis, & id quidem ex Anatomes fundamentis.

Ad hunc finem neceſſe eſt deſcribere, quod paucis fiet, crucem ipſam, qua veluti per acerbiſſimorum dolorum ſcalam ductus fuit, vel tractus, maleficus ad mortem. Fuit aliquando imo trunco affixum *ſuppedaneum*, ὑποπόδιον, non ut Cruciarius ei inniti queat, ſed ut eo mediante conſcenderet *ſedile*, vel *ſedilis exceſſum*, uti *Tertullianus* vocat, lignum nempe per truncum medium transfixum, & prominens, cui miſer imponebatur, ne laberetur deorſum. Fuit id ſedile aliquando cylindricum, aliquando triangulare priſmaticum ad augendos cruciario cruciatus. Ita intelligenda venit *acuta crux* apud *Senecam Epiſt.* 101. *Suffigas licet, & acutam ſeſſuro crucem ſubdas. Unicornis in medio ſtipite palus. Tertullian. Lib. adv. Judæos* c. 10. quod prominuerit ab anteriore parte duntaxat. Hujusmodi acuta cruce mortificabant forſan Saluatorem Judæi bile toti ſuffuſi, militesque rabioſi. Si hoc, ſuſtinuit CHRISTUS intenſiores dolores quàm crucis ſocii. Tranſibat priſmatica hæc crux inter nudas nates, nec duntaxat excitare debebat dolorificam valde inflammationem, ſed vulnerabat poſteriora corporis, ut apertis hæmorrhoidalibus vaſis largus profluxerit per crucis latera ſanguis. Inſeſſum hunc nuncupabant Veteres ἐποχεῖσθαι. *Juſtinus in Tryphonis Dialogo:* Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας, καὶ αὐτὸ ἔξέχον ἐστὶν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι. *Et quod in medio impactum eſt, inſtar cornu & ipſum eminet, cui inequitant, & quo vectantur, qui cruci affiguntur.* Truncus ipſe crucis, *furca, patibulum, infelix arbor, infamis ſtipes, infelix lignum*, fuit ſtipes ſeu palus longus & arrectarius, ex quo pendebat miſerum miſeri corpus. Huic ſtipiti infixum fuit tignum aliud tranſuerſum, cui alligata fuere extenſa primùm brachia. Partem hanc crucis vocat Tertullianus *antennam*, ut crucem ipſam malum, aliàs *ſtaticulum, ſtatumen*. Extremitates crucis, τὰ ἄκρα, *cornua* nuncupat *Tertullianus*, qui Diuus Pater palum medium crucis haud altiorem facit tignis transuerſalibus, ut proin maleficus caput retrorſum flectere potuerit. Fuerit proin forma crucis eadem, quæ Græcæ Literæ Thau T. *Dicit Dominus ad me, pertranſi in medio portæ Jeruſalem, & da ſignum Tau in frontibus virorum. Ipſa eſt enim Litera Græcorum Tau, noſtra autem* T. *ſpecies crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris apud veram & Catholicam Hieruſalem. Tertull.* L. III. *contra Marcion.* c. 22. Juxta hanc ſententiam fuit *crux bicornis*, habebatque duntaxat duo ἄκρα, nempe in extremis tignis transuerſis, tertio terræ infixo. Dat *Irenæus* cruci in terra jacenti quinque ἄκρα, duo nempe in antenna, unum in ſummo, aliud in imo palo, quintum in ſedili. Nam ei palus ſupereminuit tigno transuerſo, ut affigi poſſet ſupra caput Titulus, qui quidem etiam poterat laminæ inſcriptus affigi tigno transuerſo. Alii tria ἄκρα ſtatuunt in cruce erecta, bina in antenna, tertium ad ſedile. *Juſtinus* quatuor, unum in ſummo palo, bina in antenna, quartum in ſedili. Et comparat hic priſcæ Eccleſiæ Pater crucem CHRISTI cum veru, in quo

affatus fuerat Agnus Paſchalis, quod non ſolùm habebat medium palum, ſed quoque brachia bina per crura anteriora Agni transfixa. Ita is in *Tryphone*. Τὸ γὰρ ὀπτόμενον πρόβατον σχηματιζόμενον ὁμοίως τῷ σχήματι τοῦ σαυροῦ ὀπτᾶται. Εἰς γὰρ ὄρθιος ὀβέλισκος διαπερονᾶται ἀπὸ τῶν κατωκάτω μερῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς, καὶ εἰς πάλιν κατὰ τὸ μεταφρενον, ᾧ προσαρτῶντω καὶ αἱ χεῖρες τοῦ προβάτου. *Unum quippe directum veru ab infimis partibus usque ad caput transfixum pertinebat. Alterum rurſus tranſibat per armos, cui & adfixi erant pedes agni anteriores.* Ex hactenus dictis conſtat, ſediſſe partim, partim ſtetiſſe cruciarium. Inſidebat ſedilis cornui, quod totam ſuſtinere debebat corporis molem, hujusque lapſum impedire, ſed & ſimul torturam crucis cum vita prolongare, quæ certè finiiſſet citius absque ſedili. Inſiſtebat, non ſuppedaneo, quod *Gregorius Turonenſis* vult *Lib. de Gloria Martyrum* c. 6. ſed pedibus per clauos affixis. Hujus quippe ſuppedanei nullam faciunt mentionem vetuſtiſſimi Patres, *Irenæus*, *Juſtinus* & *Tertullianus*, quorum æuo crucis pœna adhuc fuerat in uſu, abolita demum à Conſtantino Magno. Poterat & ſedile illud, quale deſcripſimus, corpus erectum ſeruare etiam poſt mortem, ad ultimam usque putrefactionem. Suppedanei uſus ſupra oſtenſus. Hinc formulæ loquendi Veteribus familiares, *Plauto*, *inſilire in crucem*, *aſcendere crucem*, *cruciſalus* in *Bacchidib. Act.* II. *ſcen.* 3. ubi *Chryſalus* ita: *Quid mihi fiet poſtea? Credo hercle aduenienſ nomen mutabit mihi, facietque exemplo* (ſiue, extemplo) *Cruciſalum me ex Chryſalo.* Legas ſubinde, *in crucem leuati*, *ſubleuati*, quoniam carnifices aliquando corpus malefici eleuabant, donec inſederat ſedili, quod in crucifixione ordinaria fieri poterat facile, non adeò altè erecta cruce; altior ſi fuit crux, qualis fortè heic fuit CHRISTI, opus fuit ſcalâ, ut hodie in ſuſpendii pœna. Sed vix poterat crux CHRISTI præeminere multùm ordinariâ, quoniam moris erat, ut quilibet Cruciarius crucem ſuam portaret ad ipſum ſupplicii locum. *Patibulum ferat per urbem, deinde affigatur cruci. Plautus in Carbonaria apud Nonium.* Saluator etiam ipſe corpore ſuo, doloribus licet & laboribus fatigato, portauit aliquandiu; Titulus etiam cruci affixus à quolibet adſtantium legi poterat. Colligere idem etiam licet ex oblata ſpongia aceto intincta per calamum, & transfoſſione lateris per lanceam. Concipi id facile poteſt, non ejusdem fuiſſe longitudinis cruces omnes, poſtulabat qui longioris ſtaturæ fuit longiorem, alius breuiorem. Conſtat id vel ex veteri diſticho *Lucillii* in inuidum quendam, ex liuore in cruce mortuum, quod alium ejusdem pœnæ ſocium viderit pendentem ex longiore, quam ipſe habuit, cruce.

Μακροτέρῳ σαυρῷ σαυρούμενον ἄλλον ἑαυτοῦ
Ὁ φθονερὸς Διοφῶν ἐγγὺς ἰδὼν ἐτάκη.

Dum Diophon cruce, ſuffixum majore videret
Altius eſſe alium, tabuit inuidia.

Seligebant aliàs altiorem crucem pro iis, qui ignominioſius tractandi erant, vel qui magè fuere ſcelerati. Hujusmodi crux audiebat *improbum patibulum. Salluſt. IV. Hiſtor. apud Non. Inquis notiſſimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbo patibulo eminens affigebatur.* Conferri tamen nulla crux poteſt cum patibulo illo extraordinariæ prorſus altitudinis, ex quo ſuſpenſus fuit Haman, quoniam carnifices damnatorum cadauera clauis frangere conſueuerant. Conſtat id ex ipſa Paſſionali Hiſtoria Joh. XIX. 32. 33. ἦλθον οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. Ἐπὶ δὲ τὸν ΙΗΣΟΥΝ ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. Executioni dabatur crudelis hæc miſericordia ad promouendum ultimi momenti fata, & conferri poteſt illi rotæ ictui, quem carnifices infligunt pectori homicidarum ad rotas damnatorum. Et conjectare facile eſt, fuiſſe fractos artus non de ſcala, ſed à militibus inſiſtentibus ſolo, ut pedes cruciariorum non ultra tres pedes diſtare potuerint à terra. Notandum porrò, promotam fuiſſe miſeris cruciariis lentam aliàs mortem ultimis aliis, ſed crudeliſſimis mediis; fuere nonnulli igne aduſti, alii à beſtiis deuorati, alii à fumo & igne ſuffocati, ſurgentibus ex ligno viridi. Teſtimonium extat apud *Ciceronem ad Quintum fratrem: illum crucem ſibi conſtituere, ex qua tu eum ante detraxiſſes, te curaturum fumo ut comburatur tota plaudente Prouincia.* In Martyrologiis legas paſſim, *plures confixos clauis in cruce, aggeſtis lignis combuſtos fuiſſe.* De Blandina martyre in *Epiſtola Lugdunenſium* apud *Euſebium*: Βλανδῖνα ἐπὶ ξύλε κρεμασθεῖσα προύκειτο τῶν εἰς βαλλομένων θηρίων. *Blandina in ligno ſuſpenſa ferarum voratrinæ patebat.* Cruciariam autem fuiſſe conſtat ex ſerie Hiſtoriæ, in qua σαυρῷ σχήματι extenſa dicitur. Hodie cruci ſubſtituitur rota, in qua malefici cruciati aliquandiu viuunt, haud altè ſupra terram eleuati, ut etiam à lupis & canibus deuorari queant. Lentam autem fuiſſe crucis mortem vel inde patet, quod nonnulli fame perierint, alii ad nonum usque diem vitam miſerrimam traxerint.

Pergo properante pede ad dolores, quos Saluator cruciarius ſuſtulit, acerbiſſimos. Poſtquam is ſedili fuerat impoſitus, fuere brachia & crura in longum & latum crucis violentiſſimè extenſa, illa prius funibus antennæ fortiſſimè alligata, mox clauis fortibus per medias palmas transfixa, quod idem contigit & pedibus, qui non, ut pingi paſſim ſolent, fuere decuſſatim poſita, ſed ſinguli ſeorſim cruci affixi. Sola illa extenſio ſocios habuit dolores, quorum natura conſiſtit in forti nimis tenſione. Interim dum hæc fiunt, & tenſio occupat artus, ſanguis non velocius fluit, ſed tardius, quo-

MATTH. Cap. XXVII. v. 45.
Eclipsis passionalis.

Matth. Cap. XXVII. v. 45.
Wunderbare Sonnen-Finsterniß.

I. G. Pintz sculps.

quoniam vas tenſum oſcillatorium ſuum & contractorium motum perſequi nequit. Sed tardior reddebatur ſanguinis circulus alligatione per funes, ut extremitates artuum cœruleo primùm dehinc nigro colore fuerint ſuffuſæ, imò gangræna fuerit ineuitabilis. Quàm acerbi autem imo urentiſſimi, in artubus tam ſuperioribus quàm inferioribus excitari debuerint dolores, atteſtari poterunt, qui absque adeò violenta cauſa ex inflammationibus incidunt in gangrænam, & ex hac in ſphacelum. Dolores ex transfixis clauis ortos intenſiſſimos nemo in dubium vocauerit, cui ſenſilitas tot membranarum, neruorum, tendinum & ligamentorum eſt perſpecta. Quoniam per arterias major ſemper fuit ſanguinis affluxus, quàm per venas refluxus, fieri aliter non poterat, quàm ut ſanguis ex vulneratis per clauos locis copioſus manarit. Interea fuit neceſſario cor magis & magis obrutum, ſuccumbebant vires, deficiebat motus progreſſiuus ſanguinis ad extrema, arteriæ, cor ſecundarium, munere ſuo haud fungebantur; Facies haud dubiè rubore, tandemque nigrore, fuit ſuffuſa, quoniam progreſſus ſanguinis per carotides minus, quàm aliæ partes, ſuſtinuerat impedimentum; quinimò ex violenta vaſorum cerebri expanſione oriri debebat acerbiſſimus capitis dolor: oppreſſio ſimul præcordiorum, corde grauato magis & magis. Neque immunia manſere viſcera interna, in pulmonibus quippe & aliis partibus nobilioribus excitari debebant inflammationes ſtipatæ doloribus pungentiſſimis. Tot inter, dolorificos omnes, inſultus ſuccumbere debebat tandem miſerum corpus, noua quæuis inflammatio nouos addebat prioribus cruciatus, nouas parabat ad mortem vias; quam citius obtinuit dulciſſimus Saluator, tot præcedaneis cruciatibus defatigatus, citius, inquam, præ aliis cruciariis, quapropter demortuo haud fracti fuere artus, ut implerentur vaticinia.

TAB. DCCVI.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

A (a) ſexta autem hora tenebræ (b) obortæ fuerunt ſuper uniuerſam terram usque ad horam nonam.

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram, usque ad horam nonam.

(a) Scilicet à ſexta noſtra antemeridiana (quæ Hebræis prima fuit) numeranda. Ea autem ſexta Hebræorum noſtra eſt duodecima. Nona vero Hebræorum noſtra eſt tertia poſtmeridiana.

(b) Vel, extiterunt, vel, fuerunt.

Ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 33. Luc. Cap. XXIII. verſ. 44. 45.

IN Veteri Teſtamento bina legimus miracula in Sole patrata, unum tempore Joſuæ, quo *conſtitit Sol in medio cœli*, Joſ. X. 12. alterum ſub Ezechia Rege, *Solis umbra retracta per gradus*, 2. Reg. XX. 11. 2. Paralip. XXXII. 24. 31. Ibi, nondum orto Sole Juſtitiæ, Solis occaſus fuit per aliquod tempus prohibitus. Nunc, prolucente Sole diuino ex denſiſſimis Paſſionis ſuæ tenebris, mandat Soli materiali ejusdem & uniuerſi DOMINUS, ut *non oriatur*, Job. IX. 7.

Conſideranda heic venit *Eclipſis*, quæ ſui ſimilem nec ante habuit, nec poſt. Miraculum omnes naturæ vires tranſcendens, quod non, ut alia à CHRISTO patrata, factum fuit in angulo Templi, non in hoc illoue monte, agro, domo, non Hieroſolymæ duntaxat, vel Nazarethi, vel Capernaumi conſpicuum, ſed in toto terrarum orbe, ἐπὶ πᾶσα τῆ γῆ. Venit equidem paſſim Palæſtina ſola nomine *terræ*, imo *terræ totius*, paſſim Ruth. I. 1. Jer. IV. 20. XII. 11. XXII. 29. Luc. IV. 25. Jac. V. 17. Et fuere viri docti, *Eraſmus*, *Beza*, *Caſaubonus*, *Gerh. Joh. Voſſius*, *Seldenus*, perſuaſi, non obſeruatam fuiſſe hanc Eclipſin paſſionalem niſi in Judæa, ut olim fuere tenebræ *ſuper uniuerſam terram Ægypti*, *Iſraeli* autem *lux in ſuis habitationibus* in Goſen, Exod. X. 21. &c. Inuoluit hæc ſententia duplex miraculum, unum patratum in Judæa, alterum in hemiſphærio terræ tunc illuminando: Miraculum ibi tenebræ, heic lux; Ibi Judæis, heic Gentilibus. Pollicem, ne entia multiplicentur præter neceſſitatem, premo *Grotio*, *de Dieu*, *Huetio*, aliis, qui totam terram tenebris tunc inuolutam volunt denſiſſimis.

Nil nos moretur *Dionyſii Areopagitæ* teſtimonium *Epiſt. 7. ad Polycarpum* & 12. *ad Apollophanem* de maxima hac Eclipſi Heliopolis in Ægypto viſa, de quo apud *Suidam*, ἢ τὸ θεῖον πάσχει, ἢ τῷ πάσχοντι συμπάσχει, *aut DEUS naturæ patitur*, *aut patienti compatitur*. Suppoſititia eſſe *Dionyſii* illius Scripta jam pridem oſtendit *Joh. Dallæus*.

Majoris momenti eſt *Phlegontis Tralliani* teſtimonium, qui Auguſti vel Hadriani Libertus accuratus Chronologus cluet apud *Euſebium Canone Chronico* in *Vita Tiberii* p. 202. & *Chronic. in Olympiadas* L. XIII. Textus integer *Euſebii* ita ſe habet. ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ ὁ υἱὸς τῦ ΘΕΟΥ ὁ κύριος ἡμῶν κατὰ τὰς περὶ αὐτῦ προφητείας ἐπὶ τὸ πάθος πρόηει ἔτες ιθ. τῆς Τιβερίε βασιλείας, κάθ' ἓν καιρὸν, καὶ ἐν ἄλλας μὲν ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὑρομεν ἱστορέμενα κατὰ λέξιν ταῦτα. ὁ ἥλιος ἐξέλιπεν, Βιθυνία ἐσείσθη, Νικάας τὰ πολλὰ ἔπεσεν. ἃ καὶ συνάδει τοῖς περὶ τὸ βάθος τῦ Σωτῆρος ἡμῶν συμβεβηκόσι. Γράφει δὲ καὶ λέγει ὁ τὰς Ὀλυμπιάδας - - - περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ ιγ. βήμασιν αὐτοῖς τάδε. τῷ Δ. ἔτει τῆς ΣΒ. ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίε μεγίση τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον, καὶ νὺξ ὥρα ς' τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥςε καὶ ἀςέρας ἐν ἀρανῷ φανῆναι. Σεισμὸς δὲ μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικάας κατεςρέψατο. Καὶ ταῦτα ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ. Τεκμήριον δ' ἂν γένοιτο τῦ κατὰ τόδε τὸ ἔτος πεπονθέναι Σωτῆρα ἡ τῦ καλῦ Ἰωάννην Εὐαγγελίε μαρτυρία, ἥτις μετὰ τὸ ιε. ἔτος Τιβερίε τριετῦ. Χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτῦ διαγένεσθαι μαρτυρεῖ. i. e. ut interpretor: JESUS CHRISTUS *Filius* DEI, DOMINUS *noſter paſſus eſt juxta Prophetias Anno XVIII. Tiberii, quo tempore teſtantibus Scriptoribus profanis Gentilibus Solem legimus obſcuratum, Bithyniam terræ motu concuſſam, Nicææ collapſas multas ædes. Quæ omnia congruunt iis, quæ patiente DOMINO contigerunt. Scribit autem hac de re Phlegon, accuratus Chronologus Olympiadum Libro* XIII. *ita:* Quarto Anno CCII. Olympiadis Eclipſis Solis fuit maxima omnium, quæ antea viſæ fuerant. Nam ſexta diei horâ adeò denſa ingruit nox, ut & ſtellæ in cœlo fulgentes conſpici potuerint. Eodem tempore ingens terræ motus Bithyniam concuſſit, & in urbe Nicææ plures collapſæ ſunt ædes. *Hæc ſcribit ante memoratus* (Phlegon): *Eodem autem anno paſſum fuiſſe Saluatorem noſtrum teſtatur Euangelium Johannis, in quo legitur CHRISTUS per triennium inde à XV. anno Tiberii prædicaſſe.* Prouocat & *Origenes in Matth. Tract.* XXXV. ad Phlegontis teſtimonium, *in principatu Tiberii Cæſaris deliquium Solis factum;* & L. II. *contra Celſum. De Sole autem Tiberii Cæſaris tempore obſcurato, quo imperante JESUS creditur cruci fuiſſe affixus, & de magnis terræ motibus tunc factis ſcripſit Phlegon in XIII. vel XIV. ut arbitror de Temporibus Libro.* Porrò apud *Africanum* legitur, narrante Phlegonte ſub Tiberio Solem obſcuratum fuiſſe ἐν πανσελήνῳ. In quo Phlegontis teſtimonio id utique attentionem meretur, congruere XVIII. Annum Tiberii, horam diei, magnitudinem Eclipſeos, & eodem tempore concitatum terræ motum cum ipſâ Hiſtoria Euangelica. Obſeruant autem Aſtronomi, calculis ſubductis, Anno IV. Olympiadis CCII. nullam in Aſia factam fuiſſe Solis Eclipſin, quæ à Phlegonte notari potuiſſet. Qui Annus IV. Olympiadis CCII. incepit Anno Chriſti XXXII. poſt Solſtitium æſtiuum, vid. *Kirch. Miſcell. Berolin. Contin.* I. p. 139. In teſtes adducit quoque *Euſebius* alios Chronologos Græcos, nominatim *Thallum*, qui ita, ὁ ἥλιος ἐξέλιπε, Βιθυνία ἐσείσθη, Νικάας τὰ πολλὰ ἔπεσε. Hujusdem Thalli meminit quoque *Africanus* apud *Grotium in* Matth. XXVII. 45. Alii ex Chriſtianæ Eccleſiæ Patribus ſi quando Gentilibus objecere rariſſimam hanc & ſtupendam Eclipſin, prouocarunt ad Archiua & Acta publica. Ita *Tertullianus Apolog.* c. 21. *Eodem momento dies medium orbem ſignante Sole ſubducta eſt. Deliquium utique putauere, qui id quoque ſuper* CHRISTO *prædicatum neſcierunt, & tamen eum mundi caſum relatum in Archiuis veſtris habetis.* Ipſum Phlegontem intellexerat diuus Pater, conjectante *Joſepho Scaligero Animadv. in Euſeb.* p. 186. De hac à Phlegonte annotata Eclipſi id reticendum haud eſt, quod celebris Aſtronomus *Keplerus Tabb. Rudolphin.* c. 17. p. 43. illam congruere haud putet cum Paſſionali noſtra, quoniam Annus IV. Olympiadis CCII. reſpondeat Anno XXXII. CHRISTI, Saluator autem paſſus fuerit Anno XXXI. Sed oſtendit contra *Ricciolus Chronol. Reform.* T. I. L. VIII. c. 11. & 12. ex diuerſis de Anno Mortis CHRISTI ſententiis, variantibus inter Annum ætatis XXIX. & XXXVI. optimam eam eſſe, quæ Paſſionem & Mortem CHRISTI refert ad Annum XXXIII. Æræ Chriſtianæ. Probat id non ſolùm ex ipſâ hac Eclipſi, ſed & ex eo, quod CHRISTUS obierit eo anno, quo Plenilunium Paſchale incidit in Feriam ſextam, Pilato Præſide.

Aliam memorat, & ex maximis, Eclipſin *Huetius Demonſtr. Euang. Prop.* III. §. 8. 9. viſam in China teſtibus Annalibus Sinicis Anno VII. *Quanguuti* ſiue Cyclici Sinici XLVI. Anno 28. quæ incidit in Annum CHRISTI XXXI. Hoc anno ordinaria ſiue naturalis Eclipſis Solis in China obſeruari debuit notabilis ſatis Solis defectus d. 10. Maji, nempe 9. digitorum & 26. minut. juxta calculum Cl. *Kirchii* lib. cit. p. 133. uti & anno præcedente VI. Quanguuti ſeu 30. Æræ Chriſtianæ alia major 11. circiter digitorum, ut non neceſſe judicet laudatus *Kirchius* naturali ſubſtituere aliam præternaturalem, *quum annus, menſis & dies, calculi & obſeruationis planè congruant.*

Id ſilentii ſipario inuolui haud debet, quod calculante *Ricciolo Almag.* T. I. L. V. c. 18. §. 5. veſperâ ejusdem diei, quo Eclipſis Solis Paſſionalis Hieroſolymæ contigit horâ circiter ab Occaſu Solis ibidem obſeruari potuerit Eclipſis Lunæ 6. digitorum, quæ durauit usque ad horam 9½, quâ Judæi ſolebant manducare Agnum Paſchalem. Ut proin ad literam impletæ fuerint Prophetiæ Veteris Teſtamenti Joel. II. 31. *Sol vertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem.* Ezech. XXXII. 7. 8. *Obtegam cœlos in extinctione tui, & obfuſcabo ſtellas eorum, Solem obducam nubibus, & Luna non lucebit lumine ſuo. Omnia luminaria lucentia in cœlis obfuſcabo ſuper te, & dabo tenebras ſupra terram tuam,* dicit

cit DOMINUS DEUS. *(Operiam cum extinctus fueris, cœlos: & nigreſcere faciam ſtellas ejus: ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS.) Amos VIII. 9. *Quo die, inquit* DOMINUS DEUS, *efficiam, ut Sol occidat in meridie, claraque luce terram tenebris obducam. Vertam denique dies veſtros ſolennes in luctum, & uniuerſa Cantica veſtra in carmen lugubre. (In die illa, dicit* DOMINUS, *occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. Et conuertam feſtiuitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum.)*

Ex Aſtronomiæ principiis conſtat, eſſe ordinariam ſeu naturalem ita dictam Solis Eclipſin terræ potius Eclipſin quàm Solis: Sol nihil deficit, ſed radiis ſuis, propter intermedium corpus Lunæ terram colluſtrare nequit. Sed hæc, de qua nunc, vera fuit Solis ipſius Eclipſis, licet per conſequens & terræ. Ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος. Quin & denſiſſimis tenebris inuolutum vidiſſes non ſolùm Solem cum terra, non ſolùm Terram Judaicam, ſed totam, qua latè patet, imo non terram ſolum, ſed totum cœlum planeticum omnes Planetas tum primarios tum ſecundarios, cum ſuis incolis, in toto vortice ſolari. *Sedulius.*

- - - Sol nube coruſcos
Abſcondens radios tetro velatus amictu
Delituit, triſtemque infecit luctibus orbem.

Fiunt ordinariæ Solis vel Terræ Eclipſes in Nouilunio, ſed Paſſionalis hæc facta tempore Paſchatis, per conſequens in Plenilunio, quo terra interjecta fuit inter Solem & Lunam, adeoque Solem inter & terram nihil, quod radiis ſolaribus impedimento eſſe poterat. Aliud, & demonſtratiuum, Diuinitatis miraculi, quod contigit, argumentum præbet duratio. Naturalis, totalis licet, talis non ſeſe extendit ultra 3. vel 4. minuta. Sed hæc ſupranaturalis durauit per trihorium, à ſexta usque ad nonam, vel, noſtro loquendi more à meridiana ad tertiam pomeridianam. Thema Cœli ad Annum CHRISTI 33. d. 3. Apr. h. 2. p. ad Hieroſolymæ Meridianum erectum vide apud *Junctinum Comm. in Sphæram Joh. de Sacro Boſco.* p. 876.

Quomodo autem patrauerit DEUS miraculum hocce in corpore Solis, an ampliando Solis maculas, vel cingendo lucidiſſimum hoc corpus denſo cortice, vel retrahendo vires centricas radiantes determinare non poſſumus, quoniam ex innumeris, quibus DEUS uti poterat, modis nullus per reuelationem nobis conſtat. Valeat Canon ille *Joſ. Scaligeri.*

Neſcire velle, quæ Magiſter optimus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Legantur

Sigiſm. Kißling. Diſſ. de Labore Solis laborante Sole Juſtitiæ. Præſ. Joh. Andrea Schmidt. Jen. 1683. 4.

Theophr. Sigfr. Bayer de Eclipſi Sinica Liber ſingularis, Sinarum de Eclipſi Solis, quæ CHRISTO in crucem acto facta eſſe creditur, judicium examinans. Regiom. 1718. 4.

Poſner Diſp. Phyſ. de ſingularibus ac mirandis quibusdam, quæ morte CHRISTI in natura acciderunt, utrum à natura fuerint.

Chriſtfried Kirch Breuis Diſquiſitio de Eclipſi Solis, quæ à Sinenſibus Anno 7. Quanguuti notata eſt. In Miſcellan. Berolin. Contin. I. p. 133.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Circa autem horam nonam exclamauit JESUS voce magna. —

Et circa horam nonam clamauit JESUS voce magna. —

Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ΙΗΣΟΥΣ Φωνῇ μεγάλῃ. —

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 34.

SI quis perpendat mecum, quæ & quanta Saluator noſter ante perpeſſus fuerit, quàm cruci fuit affixus, quales & quàm acerbos paſſus fuerit dolores in cruce, quàm tandem maximum molis ſanguineæ onus, ſociatum doloribus tum grauatiuis, tum pungitiuis, oppreſſerit cor atque pulmones; expleto ſimul, quod conjectare licet, cauo pectoris à lympha extrauaſata, quæ maximo fuit impedimento tum expanſioni pulmonum, tum reſpirationi: quàm extrema artuum ſenſim ac ſenſim fuerint mortificata, & veluti lento igne exuſta; Cor tandem, uti in ſenſu ſpirituali æquè ac naturali, fuit primum viuens, fuerit heic quoque ultimum moriens. Quodſi inquam æqua animi lance perpendamus cruciatus crucis comites, & mortem neceſſariò inſecutam ex una parte, ex altera vires collapſas, Φωνῇ μεγάλῃ minimè ſuffenas, offeret ſeſe hæc ipſa *vox magna* tanquam miraculum vires naturæ, & CHRISTI hominis ſuperans: elata non ſub initium diriſſimi ſupplicii vel in mediis cruciatibus, ſed ſub finem, *circa horam nonam*, à CHRISTO mox expiraturo; quæ

væ exclamat in terrores tenebrarum inferni: quæ ardentiſſimum iræ diuinæ ignem calenti diuino amore extinguit; quæ non ſolùm Hieroſolymá perſonauit Hierichuntem usque, quod de illa voce ſummi Sacerdotis propitiationis die elatâ tradunt Judæi, ſed ad ultimos usque mundi fines, perſonatque adhuc, ubicunque prædicatur τὸ τετέλεσται, *verba rugitus* דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי Pſal. XXII. 2. ubi Hebraica vox Græcæ noſtræ ἀνεβόησε eſt parallela, & propriè ſumitur de rugitu leonis, ut Græca de mugitu bouis. Sunt autem animantium horum clamores alti, terrifici, penetrantes. Vox, quæ manifeſtiſſimo fuit indicio mortis ſpontaneæ, haud coactæ. Ἐγὼ, inquit Saluator, τίθημι τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ, Joh. X. 17. 18. Vox, quæ expreſſit extremum angorem, precum fuſarum ardorem, ardens inſtantiſſimi diuini auxilii deſiderium: quæ impleuit tot ſub ſeceſpitis ſacerdotum balantium ouium & mugientium boum typos; quæ ſanctificauit miſerabiles & anxios fidelium clamores: adlocutio tandem ad Judaicam Nationem, & uniuerſi orbis incolas, ſimilis illi, *ô terra, terra, terra, audi verbum* DOMINI, Jer. XXII. 29. Verbo, poſtquam Saluator optimus tot per vitam ſuam patrauit miracula in incurabilibus, in mari, terra, ſaxis, ſole, Templi aulæo, mortuis, qui reſurrexerant, ultimum hoc alti clamoris patrare voluit in proprio ſuo corpore.

TAB. DCCVII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Et continuo currens unus ex eis, acceptam ſpongiam, quam impleuerat aceto, impoſuit harundini, dabatque ei potum.

Et continuo currens unus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.

Καὶ ἐυθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 36. Luc. Cap. XXIII. verſ. 36.

Joh. Cap. XIX. verſ. 28. 29.

Poſtea ſciens JESUS, omnia jam conſummata eſſe, ut conſummaretur Scriptura, dicit: Sitio.

Vas igitur erat poſitum aceto plenum. Illi verò impleuerunt ſpongiam aceto, & hyſſopo impoſitam admouerunt ori ejus.

Poſtea ſciens JESUS, quia omnia jam conſummata ſunt, ut conſummaretur Scriptura, dicit: Sitio.

Vas ergo erat poſitum aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

28. Μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει· Διψῶ.

29. Σκεῦος ἔκειτο ὄξους μεστὸν. Οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

ALius eſt ſori *ſitis*, eaque ardentiſſima, qua appetebat dulciſſimus Saluator aquas ſolatii diuini limpidiſſimas, liberationem ex cruciatibus, gaudia cæleſtia, ſalutem ſuorum fidelium. Meum eſt, inquirere in cauſas naturales *ſitis*, inuentu haud difficiles, & adeò obuias, ut omnes, quæ ſitim excitare valent, in uno veluti centro concurriſſe videantur. Cauſa communiſſima & generalis eſt defectus liquidi lymphatici in glandulis faucium, colli, gulæ & tracheæ, quæ ſuas iterum ſubordinationes habet. Diu ſatis erat, ex quo CHRISTUS abſtinuit à cibo & potu, caruit quiete & ſomno, ad vitam & humectationem neceſſariis: defatigatus tot laboribus, quos cauſabantur tot violentæ deductiones, & reductiones: conſumptus penè doloribus acerbiſſimis, copioſâ ſanguinis profuſione, preſſura ipſorum ſanguinis grumorum per ſpiracula cutis, crudeli coronæ ſpineæ ad ſanctiſſimum caput applicatione, flagellatione plusquam barbara, angoribus

MATTH. Cap. XXVII. v. 48.
Acetum Iesu propinatum in ſpongia.

Matth. Cap. XXVII. v. 48.
Jeſus mit Eſſig getränket.

P. G. Harder sculps.

ribus internis, prætuisâ ignominioſiſſimâ morte, cruciatibus crucis, noua in ipſa cruce hæmorrhagia, viſcerum inflammatione pungentiſſima, γαγγραινώσει extremorum artuum, effuſione lymphæ in cauum pectoris. Quid mirum, ſi tot cauſis concurrentibus *exaruit ut teſta?* Pſ. XXII. 16. Quid mirum, ſi, poſtquam omnia & ſingula corporis membra extremis fuere cruciata doloribus, ordo tandem tetigerit glandulas linguæ, faucium, colli? Ut omnino antitypus mutuari potuerit acerbam illam Simſonis querelam, ſummè defatigati à clade cruenta cum Philiſtæis. *Tu effeciſti magnam hanc ſalutem per manum ſerui tui, & nunc ſiti enecor, & incido in manum incircumciſorum iſtorum. (Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximam, atque victoriam: & en, ſiti morior, incidamque in manus incircumciſorum.)* Jud. XV. 18. Dauidis, qui in expeditione contra Philiſtæos ſiti cruciatus exclamat 2. Sam. XXIII. 15. *Utinam quiſpiam mihi ex aqua fontis illius, qui eſt in Bethlehem ad portam potum ferat. (O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem juxta portam.)* Ejusdem Typi Pſal. XXII. 15. 16. *Effuſus ſum velut aqua, diſſocientur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera, liquefactum intra viſcera mea. Exaruit ut teſta virtus mea, lingua mea adhæreſcit faucibus meis, & in puluerem mortis redegiſti me.*

Sed quî, quæſo, obuiam itur intenſiſſimæ huic Saluatoris optimi ſiti? num aquæ frigidæ potu, vel hauſtu vini? Audite querulum iterum Meſſiæ typum. Pſ. LXIX. 21. 22. *Opprobrium frangit cor meum, adflictor, & expecto, ſi quis mei cauſa circumcurſitet, ſed nemo erat: conſolatores, nec inueni. Et dederunt in cibo meo fel; & quum ſitirem, potarunt me aceto. (Opprobrium expectauit cor meum & miſeriam. Et ſuſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni. Et dederunt in eſcam meam fel; & in ſiti mea potauerunt me aceto.)* Omnia hæc en impleta ad literam! Unanimi ore teſtantur omnes Euangeliſtæ, propinatum fuiſſe loco vini vel aquæ *acetum*, non ut abigerentur lipothymiæ, vel recrearetur CHRISTUS, quod beneficium largiri ſolemus moribundis, vel lipothymicis, ſed ut ei *illuderent*, Luca teſte. Ultimam en barbarorum ſæuitiem, qua nemo facile tractaret infeſtiſſimum hoſtem! Diſcordant quidem Interpretes circa cauſam præſentiæ aceti. Sunt, qui volunt, Romanis in uſu fuiſſe, vaſa aceto plena deferre ad loca ſupplicii, ad promouendam, alii ad retardandam mortem, prolongandos cruciatus & augendos, ſanguinemque ſiſtendum. Quæ omnia acetum præſtat, experientia teſte. Excitantur Spiritus à partibus aceti volatilibus, ut adauctis viribus influant in cor. Eſt acetum ex potionibus vulnerariis, intus aſſumptum attenuat atque reſoluit ſanguinem ad coagulationem diſpoſitum. Et hoc ipſo fine poterant Romani cruciariis offerre acetum, tum externè, tum internè, quoniam acerbiſſimi dolores frequentes inferre debebant lipothymias, illisque ſanguis magis ac magis fuit coagulatus. Acetum vulneri infuſum intenſum quidem excitat dolorem ſpiculis nempe ſuis ſalinis, etiam ſub microſcopio conſpicuis, ſed inſimul contrahendo tubulos læſos ſanguinis effluxum ſiſtit. Prætendunt alii, adfuiſſe acetum ex Judæorum more, ſed immiſcuiſſe hæc hominum monſtra fel, fuiſſeque hoc ipſum acetum idem, quod CHRISTO Golgatham aduentanti propinabant. Simpliciſſima & fortè optima ſententiarum hæc eſt, adfuiſſe acetum aquâ mixtum *poſca* dictum (fortè à potando, ut *eſca* ab edendo) in uſum ipſorum militum, qui ſupplicii fuere adminiſtri. Ut olim quoque plebejis Judæis in uſu fuit hujusmodi potus pro leuanda ſiti. In teſtimonium vocamus Boas adloquium ad Ruth II. 14. *Quum tempus eſt edendi, concede huc, & comede de pane, & intingito buccellam tuam in acetum.* Quadrant hæc ipſi, cujus Lucas meminit, illuſioni. Quemadmodum nempe loco Pallii Regii induebant ipſum vili, licet ſaturi coloris, tunica militari, Sceptri loco in manus tradebant debilem calamum, vice coronæ aureæ imponebant ſpineam capiti, pro *Viuat Rex* acclamabant illuſoriè, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτὸν, Luc. XXIII. 37. Ita heic loco vini generoſi, quod meruiſſet Rex, propinarunt viliſſimum potum militarem, vel talem, qualis conueniebat mancipiis. Quadrat huc jocus ille illuſorius in Gripum ſeruum, qui regios ſomniabat conceptus. *Sed hic Rex cum aceto pranſurus eſt & ſale, ſine bono pulmento. Plaut. Rud. Act.* IV. *Sc.* 2.

Potui reſpondebit haud dubiè vas potorium. Ex Scypho CHRISTUS clauis affixus bibere haud poterat. Neque militum quiſpiam eam ſibi creaſſet moleſtiam, ut eò aſcenderet usque, quò ſcyphum admoueri potuiſſet cruciarii ori. Seligunt proin carnifices *ſpongiam*, quam exſugere poſſet Saluator, & quæ forte ad manus militibus fuit, ut ea ſanguinem veſtibus ſuis propriis abſtergere poſſent: imo conjectare licet, fuiſſe hanc ipſam ſpongiam ſanguine à militum manibus impuris abſterſo jam imbutam, ut tantò majus crearetur cruciario faſtidium. Fuit autem hæc *ſpongia*, ut ori commodè admoueri poſſet, *impoſita arundini*, καλάμῳ, Johanne αὐτόπτῃ teſte, ὑσσώπῳ. Diuerſis opinionibus, imo Tractatibus integris anſam dedit hæc materia, & Euangeliſtarum ἐναντιοφάνεια. Legit *Joach. Camerarius in Joh.* XIX. 29. ὑσσῷ pro ὑσσώπῳ. Fuit autem ὑσσὸς *pilum*, *haſta*. Haſta proin foret & κάλαμος apud Matthæum & Marcum. Quæ conjectura haud diſplicuit *Bezæ*, & aliis. Sed ita non facilè reconciliantur Euangeliſtæ. Nam κάλαμος & ὕσσωπος non ſunt ſynonyma. Neque probati Scriptores Latini Græciue *calamum* ſiue *arundinem* ſumunt pro *pilo*, vel *haſta*, ὑσσὸς dicta: ſed qui-

dem κάλαμος & arundo accipiuntur pro *ſagitta*, quoniam in Oriente ſagittæ fieri ſolebant ex arundine. *Plin.* L. XVI. c. 36. *Calamis Orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna additis calamis.* Hujusmodi ſagitta veneno tincta vel lethalis vocabatur τοξικὸς κάλαμος. *Virgilius.*

Hæret lateri lethalis harundo.

Martialis.

Dotatæ uxori cor harundine fixit acuta.

Alia eſt ratio arundinum Indicarum, ex quibus non ſolùm ſagittæ parari poſſunt, ſed quoque haſtæ.

Minoris adhuc valoris eſt opinio *Heinſii Ariſtarch. Sacr.* c. 29. qui ὀισύπῳ legit pro ὑσσώπῳ. Id negari nequit, in mediis Seculis Græcos pro ὕσσωπος ſcripſiſſe ὄισυπος. Et ſunt Arabibus duo hyſſopi genera, ſiccum & humidum, hoc vocabant ὕσσωπον, illud Oeſypum Græcorum. Sed in veteri Græcorum Lingua eſt ὄισυπος ὁ τῆς αἰγὸς ἰὺπος *Heſychio*, *demptus ab immundo ouis vellere ſuccus*, *Ouidio*. *Sordes pecudum*, *ſudorque feminum & alarum adhærentes lanis*, *Plin.* L. XXIX. c. 11. Τὸ ἐκ τῶν ὀισυπηρῶν ἐρίων λίπος, *ſuccidarum lanarum pinguis ſuccus*, *Dioſcoridi*. Qui huc prorſus non quadrat.

Mutat quoque Textum *Bochartus Hieroz.* P. I. L. II. c. 50. ſed tolerabilius illis. Pro ὑσσώπῳ in Datiuo legit is ὕσσωπον in Accuſatiuo, vult adeò is ſpongiam aceto impletam circumligatum fuiſſe *hyſſopum*, *ut ſcilicet aceti acore cum hyſſopi amaritudine mixto potus fieret ingratior.* Ita ſpongia non infixa fuiſſet hyſſopo, ſed eo cincta. Ita fere Vernacula noſtra, *ſie fülleten einen Schwamm mit Eſſig*, *und umlegten ihn mit Hyſſopen.*

Tutiores ibimus, ſi ἐναντιοφανείας tollere allaboremus absque ulla Textus mutatione, ita nempe, ut quod Matthæus & Marcus in generalibus terminis proponunt, Johannes clarius explicet. Illi memorant κάλαμον, hic plantam nominat, cujus fuerit ille κάλαμος, κάλαμος ὑσσώπε. Notandum nempe ex antiquitate, καλάμε nomine non venire duntaxat *arundinem*, ſed culmum, vel caulem plantæ cujusuis. Apud *Heſychium* legitur κάλαμος, καυλὸς τε σίτε, idem proin erit, quod *caulis*, *culmus*. Hac voce uſi inprimis Poëtæ in deſcribendis fiſtulis paſtoralibus, factis ex calamis inuicem appoſitis. Apud *Virgilium* edocuit Pan paſtores *calamos conjungere*. Hujusmodi *calami* etiam vocabantur *harundines*. *Fiſtula*, *cui ſemper decreſcit harundinis ordo*. Hinc etiam *ſcriptorii calami*. Et LXX. reddunt culmos illos Lini, quibus Rahab texerat exploratores, λινοκαλάμην, Joſ. II. 6. Eſt proin ὕσσωπος vel κάλαμος caulis hyſſopi. Ita & rem concepit *Origenes*. A qua ſimpliciſſima ſententia deflexerant poſteriorum temporum Scriptores fortè propterea, quod viſa ipſis fuerit crux alta, hyſſopus humilis nimis, Europæus inprimis. Sed facile obuiam itur his difficultatibus. In confeſſo jam eſt apud eruditos, cruciariorum pedes terra haud fuiſſe altiores duobus, tribus, quatuorue pedibus, ut proin mediocris etiam ſtaturæ homo potuerit bipedali baculo vel tripedali os cruciarii attingere. Redit autem huc inprimis quæſtio, an in Orientalibus Regionibus creſcat hyſſopus caulis adeò firmi, qui heic adhiberi potuerit? Vero enim eſt ſimile, creuiſſe hanc plantam in ipſo Golgotha monte, haud procul à loco ſupplicii. Teſtis eſt *Iſaacus Ben Omran* Scriptor Arabs, extendi hyſſopi montani circa Hieroſolymam creſcentis ramos cubiti altitudine à terra: & αὐτόπτης *Joh. Beuerouicius* ſe vidiſſe hyſſopum, *cujus lignoſi ſurculi duorum pedum ſuperarint altitudinem* apud *Barthol. de Latere CHRISTI aperto* p. 538. Et videtur ipſa Scriptura Sacra hyſſopum adnumerare non tam plantis, quàm arboribus, vel arbuſculis. *Diſſeruit* Solomon *ſapienter de lignis*, *à Cedro*, *quæ eſt in Libano*, *usque ad hyſſopum*, *quæ progerminat ex pariete*, 1. Reg. IV. 33. ubi plura videſis. Ipſe *Joſephus Ant.* L. VIII. c. 2. vocat hyſſopum εἶδος δένδρε. Ad frutices etiam moderni referunt, ob ſurculos lignoſos, juxta cum roſmarino. Tradunt inſuper Judæi Scriptores, caules hyſſopi inſeruiiſſe pro ligno, *Parah.* c. 2. §. 8. pro conſtruendis tentoriis in Tabernaculorum Feſto, *Succah.* f. 13. 1. quæ ſanè poſcunt in ſurculis robur & firmitatem. Sed ſuſpicio naſcitur, Judæos *hyſſopi* nomine intellexiſſe varios, ſed odoriferos, frutices, qui hodie ad diuerſa referuntur genera & ſpecies. Talis fuit אברתא, quod congruit cum Græcorum Ἀβρότονον: Alia אזכרין Græcorum ὑσσίβρυον, *marum*: Alia עתרי ſpecies *Origani*: alia tandem κατ' ἐξοχὴν אזוב *hyſſopus*, cujus iterum variæ dantur in Oriente ſpecies. Sanè *Dioſcoridis* L. III. c. 30. *Hyſſopus* non eſt idem cum Europæo, cujus flores in forma thyrſi, illius verò τροχοειδὲς, in umbellam diſpoſiti. Pro *Origano Cretico* C. B. habet *Anguillara*. Iconem dat *Alpinus Exot.* II. c. 22. & cubitalem ei dat altitudinem. Sed eſt ipſe *Dioſcoridis* hyſſopus duplex, montanus, ὀρεινὴ, & hortenſis, κηπευτὴ. Sumſerant fortè milites hyſſopum potius quàm aliam plantam in intentione reficiundi CHRISTUM odore nempe illius plantæ, exiſtimantes, aduocari à CHRISTO Eliam. Ἄφες, inquiunt, ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων αὐτὸν, Matth. XXVII. 49. Sanè Veteribus in uſu fuere hujusmodi plantæ odoratæ unà cum aceto in lipothymiis, pulegio e. g. vel hyſſopo. *Galenus.* πρὸς τὸ μὴ λειποθυμεῖν ὄξος καὶ γλήχωνα ὀσφραινέσθω, *ad deliquium acetum & pulegium olfaciat*: πρὸς δὲ τὴν τέτων ἀνάκτησιν ὄξος καὶ γλήχωνα προσάγωμεν τοῖς μυκτῆσι, *ad eos reuocandos & recreandos acetum & pulegium admouemus naribus*. Lucem id fœnera-

neratur Epigrammati cuidam *Lucillii* in Critonem auarum.

Οὐ γλήχωνι κρίτων ὁ φιλάργυρος ἀλλὰ δι' χάλκῳ
Αὐτὸν ἀποσφραίνει θλιβομένη στομαχῆ.

Non Pulegii Criton auarus, ſed nummi duos æreos valentis
Odorem trahit naribus in oppreſſione ventriculi ſeu deliquio.

Si fortè neutra ſententiarum hactenus propoſitarum arrideat, ſelige, ſi lubet, conciliatricem illam Cl. *Hilleri Hieroph.* P. II. p. 45. quæ arundinem hyſſopo jungit, prouocans ad authoritatem *Chryſoſtomi, Theophylacti, Hilarii, Auguſtini. Circa hyſſopi faſciculum ligatam fuiſſe ſpongiam aceto plenam, & arundine in hyſſopum infixa oppletam aceto ſpongiam CHRISTO porrectam. — Nimirum hyſſopus & ſpongia arundinem circumdedere, hyſſopus quidem proximè ei hærebat, hyſſopo interjecta ſpongia.* Sic nulla infertur mutatio literæ Textus, manent illibata Euangeliſtarum teſtimonia, nec opus eſt quærere hyſſopum fruteſcentem.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

JESUS autem cum clamaſſet iterum voce magna, emiſit ſpiritum.

JESUS autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 37. Luc. Cap. XXIII. verſ. 46. Joh. Cap. XIX. verſ. 30.

OStendimus ſupra ad v. 46. agonizantes ut plurimùm debilitari ita, ut vix ſubmiſſa voce loqui queant, infirmatis loquelæ & reſpirationis organis, inprimis verò ἄφωνον fieri tandem cruciarium poſt tot diros cruciatus, per conſequens ultimum hunc, repetitum nunc, altum clamorem adſcribendum eſſe miraculis, neque σημεῖον duntaxat fuiſſe, ſed τεκμήριον mortis ſpontaneæ, hilaris, victorioſæ & triumphantis. Exeruit ſeſe ſanctiſſima hæc ſpontaneitas immediatè poſt altam emiſſam vocem, & enuntiatum glorioſiſſimum τετέλεσται, quum *emiſerat ſpiritum*, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, animam corpori junctam, vel, ἐξέπνευσε. Voluntariam hanc, minimè coactam, ſpiritus emiſſionem indicant ſpeciatim voces, quibus utuntur Matthæus & Johannes, ἀφῆκε, παρέδωκε. Eſt mors hæc CHRISTI miraculorum, quæ unquam patrata fuere, maximum, miraculorum omnium obſignatio: miraculum, quod infinitis paraſangis ſuperat omnem angelorum hominumque intellectum, μέγας Θεὸς Πὰν τέθνηκε, quam vocem Ægyptius nauta Thamus Echinadas Inſulas præternauigans audiuiſſe legitur apud *Plutarchum* circa tempus mortis CHRISTI. Miraculum, quod, qui æternus eſt, cruci affixus pendeat, qui ipſe eſt ζωὴ αἰώνιος, & vitam aliis dat, moriatur.

TAB. DCCVIII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

Et ecce, velum Templi ſciſſum eſt (a) bifariam, à ſummo usque ad imum: & terra mota eſt, petræque ſciſſæ ſunt.

(a) Vel, ut vetus interpres, in duas partes.

Et ecce, velum Templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo usque deorſum: & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt.

Καὶ ἰδὲ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν·

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 38. Luc. Cap. XXIII. verſ. 45.

QUid mirum, χειρόφιλοι, ſi miraculoſa miraculoſi mors ſocia habet miracula ubique locorum, miracula in cœlo, in terra, ſub terra, in Templo, petris, hominibus ipſis Marpeſia caute durioribus?

Conſideranda veniunt impræſentiarum miracula tria, 1. in velo Templi, 2. in terra, 3. in ſaxis.

I. Illuſtrando primo horum miraculorum inſeruit hæc notitia, quod in Templo fuerint duo *vela* ſiue aulæa, *exterius*, quo Sanctum ſeparabatur ab atrio, & *interius*, Sanctiſſimum inter & Sanctum. Prius illud deſcribitur Exod. XXVI. 36. 37. *Et facies velum oſtio tentorii ex hyacinthino (ſerico) purpureo, coccino bis tincto, & byſſo torta opere acu pictoris. Et illi velo facies quinque columnas ex lignis Sitim, & obduces eas auro, & uncini earum erunt aurei, fundesque pro eis quinque baſes æreas. (Facies & tentorium tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumarii. Et quinque columnas deaurabis lignorum Setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea.)* Poſterius Exod. XXVI. 31. 32. *Facies & velum ex hyacinthino (ſerico) purpureo, coccino bis tincto, & byſſo torta, Cherubim facies in eo opere textorio. Affigasque illud ſuper quatuor columnas argenteas, quæ ſunt factæ ex lignis Sitim, auroque obductæ, uncinique earum aurei ſuper quatuor baſibus argenteis. (Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, pulchra varietate contextum: Quod appendes ante quatuor columnas de lignis Setim: quæ ipſæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, ſed baſes argenteas.)* Qualenam horum velorum fuerit ſciſſum, non memorant Euangeliſtæ, an *exterius*, κάλυμμα, ἐπίσπαστρον dictum, an *interius?* Priori fauet *Hieronymus*, poſteriori poſt *Cyrillum* plerique Literati, *Grotius*, *Gerh. Joh. Voſſius*, *Bynæus*, quod etiam *Philo* & LXX. reddunt καταπέτασμα. Fuit hoc, ex Judæorum traditione, digitos 4. craſſum, 30. cubitos altum, & addunt illi, quotannis factum fuiſſe nouum; imo in ſecundo Templo duo hujusmodi aulæa ejusdem texturæ & magnitudinis Sanctum inter & Sanctiſſimum ſuſpenſa. Scilicet, quia in primo Templo Sanctum inter & Adytum paries fuit cubitalis craſſitiei, dubium naſcebatur in ædificatione ſecundi Templi, num hic paries intergerinus Sancto accenſendus ſit, vel Sanctiſſimo, è re judicarunt Judæi plenam menſuram dare Sancto & Sanctiſſimo, illi nempe 60. cubitos, huic 20. & utrumque inter ſpatium linquere cubitale, & ad ejus extremitates ſingulas ſuſpendere velum. Hæc ſi ita fuerint, ſtatui utique poteſt, utrumque horum velorum fuiſſe moriente CHRISTO diſciſſum, ambo nempe, quia ſeruiebant pro uno, monadico exprimuntur numero. Fuit veli hujus, tanquam parietis inter veterem & nouam Oeconomiam myſtici intergerini diſciſſio verum miraculum, idque μέγα λίαν. *Sciſſum laceratumque velum, manu non humana, ſed diuina, tanquam nullius uſus poſthac futurum, æternùm valitura redemptione impetrata. Witſ. Miſc. Sacr.* L. II. *Diſſ.* II. §. 93. Quotus eſt, quæſo, quisque, qui concipere queat, tantæ altitudinis, craſſitiei, imo tanti pretii, & artificii, & æſtimii, tam ſacrum, tamque ſtudiosè cuſtoditum, fuiſſe ſponte, absque manuum humanarum ope, diſciſſum, eo tempore, quo Sacerdotes occupati erant accendendis ſuffitibus & lampadibus, omnisque populus precibus intentus, eo inquam præcisè tempore, horâ nempe tertia pomeridiana, qua CHRISTUS in cruce expirauit, & quidem ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, forſan eo impetu, ut Sacerdotes in Sancto munera ſua obeuntes ſtridorem frementem audire potuerint. Perſuaſi ſunt *Buxtorfius*, *Caſaubonus*, *Bochartus*, viri eruditi alii, eſſe hoc idem miraculum, cujus mentio fit in Talmudico Tractatu *Joma* c. 4. f. 39. b. Portæ nempe Templi ſponte ſua apertæ quadrageſimo ante deſtructionem Templi anno, in complementum vaticinii

MATTH. Cap. XXVII. v. 51.
Velum Templi ſciſsum.

Matth. Cap. XXVII. v. 51.
Der zerriſſene Vorhang im Tempel.

I. M. Preiſsler sculps.

ticinii Zach. XI. 1. *Aperi, Libane, portas tuas, ut ignis Cedros tuas deuoret.* Conf. *Juchaſin* p. 26. Vice enim portæ aderat hoc velum. Et exprimit Syrus interpres miraculum hocce apud Matthæum his verbis: *Et confeſtim fuit facies portæ Templi ſciſſa bifariam.* Vult è contra *Grotius*, fuiſſe portam illam, de qua *Talmud* & *Joſephus*, æream illam magnam, cui vel claudendæ vel aperiundæ vix ſuffeni erant 20. viri, quæ breui ante deuaſtationem Templi ſeſe aperuerit ſponte. Quicquid ſit, certum id eſt, voluiſſe DEUM hac veli diſciſſione manifeſtare juſtiſſimam ſuam indignationem de CHRISTIcidio Judæorum: replicam dare diſciſſioni illi veſtium ſummi Sacerdotis, auditâ rotundâ Meſſiæ confeſſione: oſtendere abolitionem plenariam omnium umbrarum, typorum, totiusque cultus Leuitici, quibus Redemptor & nouæ Oeconomiæ fundator hactenus inuolutus fuerat: remotum, qui DEUM à nobis ſeparabat, parietem intergerinum; apertam ad cœleſte Sanctuarium viam. Quæ omnia egregiè exprimit *Paulinus*, Chriſtianus Poëta, *Panegyrico de Obitu Celſi pueri ad parentes Pneumatium & Fidelem.*

Tunc & diſcuſſo nudata altaria velo
Amiſere ſacri religionem adyti,
Ut monſtraretur vacuandum Numine Templum,
Et fore ab hoſtili ſancta profana manu.
Quod duce Romano docuit poſt exitus ingens,
Euerſis Templo, ciuibus, urbe, ſacris.

II. *Terræ motum* ſolus memorat Matthæus, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη. Maximarum mutationum ſignum veluti dare debebat terra ſui concuſſione, quæ fortè obſeruata fuit non ſolùm Hieroſolymæ, & in περιχώρῳ, ſed & alibi terrarum, quod ſupra ex *Phlegonte* & *Euſebio* adnotauimus. Non fuit terræ hic motus naturalis, ex accenſis halitibus ſulphureo-nitroſis, vel violenta aëris ſubterranei expanſione, aut delapſu ſaxorum in caua terræ ortus. Tempus coincidit cum Solis Eclipſi, diſciſſione veli in Templo, ſciſſura petrarum, reſurrectione mortuorum, quæ Phænomena omnia accenſeri debent miraculis. Valeat heic illud: *Noſcitur ex ſocio, qui non cognoſcitur ex ſe.* Fuit reuera DOMINUS *in hac commotione*, 1. Reg. XIX. 11. Quid mirum, tremere terram, imo uniuerſum, ſi occiditur terræ totiusque mundi Creator? Quid mirum, nutare totam naturam, ſi è medio tollitur, qui omnia verbo virtutis ſuæ ſuſtentat? Imo, quis miretur, ſi collaberentur omnia? Si, qui *comprehendit tribus digitis puluerem terræ*, Jeſ. XL. 12. clauditur ſexpedali tumulo? Tremant oportet creaturæ ſenſu deſtitutæ quàm maximè, ſi ſummâ Creator afficitur injuriâ. *Annon hujus rei gratia terra contremiſcat? annon omnis eam inhabitans lugeat? (Nunquid ſuper iſto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus?)* Amos VIII. 8. Præuiderat concuſſionem hanc CHRISTI Typus Dauid, & tum occaſionem, tum cauſas prædixerat Pſal. XVIII. 5-8. *Circumdederant me funes mortis, & torrentes quidam hominum perditorum terruerant me. Circuncinxerant me funes inferorum, laquei mortis anteuerterant me. Dum itaque angebar, inuocabam DOMINUM, & ad DEUM meum clamabam. Et exaudiuit de Templo ſuo vocem meam, ut primum clamor meus ad aures ejus peruenit. Commouebatur ac contremiſcebat terra, fundamenta montium concutiebantur, quoniam ipſe iraſcebatur. (Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circumdederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocaui DOMINUM, & ad DEUM meum clamaui: & exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu ejus, introiuit in aures ejus. Commota eſt & contremuit terra: fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.)* Iratus propter ſummam Judæorum malitiam, qui digni non erant, quos terra portaret, digniſſimi, qui abſorberentur à terra viui, ut rebellium illa Koritarum cohors. Interim patitur Judæa ſuas conuulſiones, easque mortis politicæ & eccleſiaſticæ prognoſticas, inſtantis documenta rogi. Contremiſcebat olim terra coram facie DOMINI, coram facie DEI Jacob in νομοθεσίᾳ. Nunc tremit iterum, abolitâ lege. Alludit huc Hagg. II. 21. *Ego commoueo cœlos & terram, & ſubuertam ſolium regnorum.*

III. Αἱ πέτρας ἐσχίσθησαν. Forſitan, inquies, ab illa terræ concuſſione, ut obſeruamus à terræ motibus, & ipſo puluere pyrio in cuniculis accenſo non ſolùm vacillare turres & ædes, contremiſcere ſyluas, ſed & diſrumpi ſaxa, ubi nempe vis ſuperat reſiſtentiam, vel ignis erumpere cogitur per anguſtas rupium fiſſuras. Eſt autem περίχωρος Hieroſolymæ ſcopuloſa, ut montanæ aliæ regiones quælibet. Meretur heic commemorari terræ ille motus, quem deſcribit *Talthybius* in *Seneca Tragico Troad. Act.* II.

Pauet animus, artus horridus quaſſat tremor,
Majora veris monſtra vix capiunt fidem.
Vidi ipſe, vidi, ſumma jam Titan juga
Stringebat: ortus vicerat noctem dies,
Cum ſubito cœco terra mugitu fremens
Concuſſa cœcos traxit ex imo ſonos.
Mouere ſyluæ capita, & excelſum nemus
Fragore vaſto tonuit, & lucus ſacer,
Idæa ruptis ſaxa ceciderunt jugis.

Accreſcit in mente mea idea patrati heic miraculi, quò attentius hanc petrarum rupturam conſidero. Non valet petras ſolidas diſrumpere terræ motus utcunque fortis; Ignis licet hic vel ibi erumpat, attolli quidem poſſunt, vel & excuti ſaxa, vel ſaxum ab alio contiguo di-

uelli : eruptioni ſi liber eſt locus, haud diffinditur petra, niſi fortè ab æſtu nimio: ſed ignis particulis ſulphureo-nitroſis elaſticis conſtans ſi concentratus fuerit & clauſus, cedent ei duriſſima quæque ſaxa. Oſtendit id ſaxorum diffiſſio, quæ fit arte, & ignis pyrii ope. Sed heic nihil tale eſt. Non adſunt in vicinia Vulcani, non in anguſtias coactus pyrius puluis, nullus erumpit ex terræ viſceribus ignis. Hic ſi erupiſſet ullibi, inprimis durante Solis totali Eclipſi, videri potuiſſet facile, neque ejus commemoratione ſupersediſſent Hiſtorici ſacri. Imo, ſi erupiſſet, ſaxa nondum diffidiſſet. Judicamus ex hisce, diffiſſas fuiſſe petras miraculo, uti in deſerto fiſſa miraculo petra aquas limpidas reddebat, quæ ſolatio eſſent ſitibundis Iſraëlitis. Sed Legendis accenſeo fabuloſis rupturam illam Petræ Cajetanæ, quam contigiſſe volunt tempore mortis CHRISTI, ſed nullis authenticis teſtimoniis probant. Aduſus pios & ſacros ſi applicare lubeat hoc πετρόχισμα, occurrit ante omnia conſiderationi noſtræ ira DEI ad inferos usque feruentiſſima, ut omnino exclamare liceat cum Propheta Nah. I. 6. *Sub ejus excandeſcentia quis perſiſteret? in æſtu naſi ejus quis duraret? Calor ipſius conflat in morem ignis, ut ſilices ab ipſo diſſoluantur. (Ante faciem indignationis ejus quis ſtabit? & quis reſiſtet in ira furoris ejus? Indignatio ejus effuſa eſt ut ignis: & petræ diſſolutæ ſunt ab eo.)* Fuere Judæi σκληροκάρδιοι, ut ille Leuiathan, cujus *cor durum eſt ut lapis, & durum ut inferioris lapidis molaris fragmen. (Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.)* Job. XLI. 15. Sed heic finduntur duriſſimæ cautes, ſenſibiles ob inſenſilitatem Judæorum. Οἱ λίθοι κράζουσι, Luc. XIX. 40. Creaturæ mutæ altum clamant de mortuo JESU Meſſia teſtimonium. *O duriora ſaxis Judæorum pectora! ſcinduntur petræ, ſed horum corda durantur. Horum immobilis durities manet, orbe concuſſo. Ambroſius.*

TAB. DCCIX.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 52. 53.

52. Et monumenta aperta ſunt, multaque corpora Sanctorum, qui dormierant, ſuſcitata ſunt.
53. Et egreſſi è monumentis poſt *(a)* reſurrectionem ejus, intrauerunt in ſanctam ciuitatem, & adparuerunt multis.

(a) Vel, ſuſcitationem.

52. Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt.
53. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam ciuitatem: & apparuerunt multis.

52. Καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν· Καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη.

53. Καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

Μνημεῖα ſola ſi fuiſſent aperta, reſurgente nemine, potuiſſet illa apertura tribui ipſi terræmotui, & ſociæ petrarum ſciſſuræ. Fuere enim monumenta Judæorum ut plurimum è petris exciſa, & ſaxis prægrandis molis cuſtodita, quod ex ſepulchro CHRISTI conſtat, quæ ſaxa proin facile poterant forti concuſſione remoueri. Teſtimonium allegat ex Ariſtide *Grotius* in h. l. de terræmotu, qui Rhodum ſubuerterat, μνήματα ἀνεῤῥήγνυντο — ἔξω μὲν τὰ μνήματα ἀνέῤῥιπτε τὸς κειμένους. *Seneca* in *Troade.*

Tunc ſciſſa tellus aperit immenſos ſpecus
Et hiatus Erebi peruium ad ſuperos iter
Tellure fracta præbet, ac tumulum leuat.

Sed heic altioris momenti memorantur φανόμενα. Πολλὰ σώματα, cadauera, τῶν κεκοιμημένων, demortuorum, ἁγίων ἠγέρθη. Quorum corpora dudum in puluerem & cineres fuere collapſa, vel jam putrefacta. Et fortè in hoc miraculorum theatro comparuere Abrahamus, Iſaacus, Jacobus, Joſephus, Zacharias, Eliſabetha, Johannes, cruciarius ipſe conuerſus, forſan & in remotiſſima Regione Jobus, ſanctique alii. Ille ſi reſurrexit, vidiſſet, quod ſperabat c. XIX. 25. 26. 27. *Noui ego, quod vindex meus viuit, & nouiſſimo tempore adhibebit vim ſuam puluери. Poſtquam vero circundederint hoc mea cute, ſpectabo DEUM è carne mea. Quem ego mihi contemplabor, & oculi mei videbunt, & non alius. (Scio, quod Redemtor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et rurſum*

MATTH. cap. XXVII. v. 52. 53.
Sancti monumentis apertis prodeuntes.

Matth. Cap. XXVII. v. 52. 53.
Die aus den Gräbern auffstehende Heiligen.

I. G. Pintz sculps.

ſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo DEUM. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius.) Sanè alibi quoque extra Judææ limites obſeruatum fuiſſe terræmotum & Eclipſin Solis, memorauimus ſupra. Fuerit hæc reſurrectio prodromus reſurrectionis illius uniuerſalis in extremo judicio, & forſitan implementum vaticinii Enochi, de quo Judas v. 14. 15. Ἰδὲ, ἦλθε ΚΥΡΙΟΣ ἐν μυριάσιν ἁγίαις αὐτῦ, ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων. De reſuſcitatis his Euangeliſta: ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. Apparuere non ut ſpectra, vel ſpiritus, ſed corporibus ſuis. Siue nunc hi reſurrexerint in morte CHRISTI, & viſi fuerint reſurgente Saluatore, ſiue poſt, fuit id procul omni dubio verum, magnum, à DEO patratum miraculum. Certum quippe, haud ſuffenas eſſe totius naturæ vires reſuſcitando mortuo, putredine conſumto corpori, & reuniendo cum anima ſua, ut inſuffenæ ſunt formando & uniendo.

EVANGELIUM MARCI.

Marc. Cap. I. verſ. 6.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 4.

Marc. Cap. I. verſ. 10.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

Marc. Cap. I. verſ. 13.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 2.

TAB. DCCX.

Marc. Cap. I. verſ. 23-27.

23. Et erat in Synagoga eorum homo obnoxius ſpiritui immundo, & exclamauit,
24. Dicens: (a) Eja, quid rei nobis tecum eſt, JESU Nazarene? veniſti ad perdendum nos? Noui te, qui ſis, nimirum ille Sanctus DEI.

(a) Vel potius, Sine.

25. Et increpauit illum JESUS, dicens: Obmuteſce, & exi ab eo.
26. Et cum laniaſſet eum ſpiritus immundus, exclamaſſetque voce magna, exiit ab eo.
27. Et obſtupuerunt omnes, ita, ut rogitarent inter ſe, dicentes: Quid

23. Et erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo: & exclamauit,
24. Dicens: Quid nobis & tibi, JESU Nazarene? veniſti perdere nos? Scio, qui ſis, Sanctus DEI.
25. Et comminatus eſt ei JESUS, dicens: Obmuteſce, & exi de homine.
26. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo.
27. Et mirati ſunt omnes, ita, ut conquirerent inter ſe, dicentes: Quid-

MARC. Cap. I. v. 23 - 27.
Dæmoniacus in medium projectus.

Marc. Cap. I. v. 23 - 27.
Der Teufel fährt aus dem Besessenen.

I. A. Pfeffel Iun. sculps.

eſt hoc? Quæ doctrina noua hæc? Quia cum authoritate etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

nam eſt hoc? Quænam doctrina hæc noua? quia in poteſtate etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

23. Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε,

24. Λέγων· Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, ΙΗΣΟΥ Ναζαρινέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ ΘΕΟΥ.

25. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, λέγων· Φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

26. Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

27. Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτὰς, λέγοντας· τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

Vid. Luc. Cap. IV. verſ. 33-36.

ERit fortè hic primus ex Dæmoniacis à CHRISTO ſanatis. De hoc ſeu malo ſeu morbo egimus ad Matth. IV. 24. ubi oſtendimus, ex communi ſaniorum Interpretum mente intelligi debere veram & realem à Diabolo obſeſſionem, qui ex ſpeciali DEI permiſſione cumprimis temporibus CHRISTI cum infernalibus ſuis furiis Leonis ad inſtar rugientis circumcurſitauit, quæſiturus quem deuoraret: ex ſingulari verò *Bekkeri* opinione per πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου intelligendam eſſe imaginationem corruptam, ſimilem illi, quâ Nebucadnezar per ſeptennium fuerat perſuaſus, ſe eſſe brutum, Dan. IV. 33. ut adhuc hodie in Noſocomiis detinentur, qui ſibi ipſis obſeſſi, damnati, organa Diaboli, imo Diaboli ipſi videntur; & ille quoque, de quo nunc, fuerit perſuaſus, pugnam ſibi acerrimam ineundam eſſe cum JESU, inprimis poſtquam in Synagoga ipſa auribus ſuis perceperat argumenta pro Diuinitate Meſſiæ demonſtratiua: increpaſſe proin CHRISTUM & virum ipſum, quod falſos ſibi finxerit de obſeſſione corporali conceptus, & δαιμόνιον, id eſt, morbum, ut *increpauerat febrim*, Luc. IV. 39. *ventos & mare*, Matth. VIII. 26. 27. *Exiuiſſe* autem morbum poſt diras conuulſiones, ſiue σπάραξιν, rediiſſe mentem ſanam ad corpus ſanum. De *ſtupore*, quo perculſi fuere ἀυτόπται, nulla eſt inter diſſentientes lis, ut nec de judicio, quod hi tulerant. Τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ. Vel, juxta Lucam, τίς ὁ λόγος οὗτος; ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται. Certum quippe id eſt, fuiſſe curam hanc miraculoſam, ſiue Diabolus ipſe fuerit expulſus, ſiue corruptæ hic imaginationis homo derepente ſanatus.

Marc. Cap. I. verſ. 30. 31.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 14.

Marc. Cap. I. verſ. 40. 41. 42.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 2. 3.

Marc. Cap. II. verſ. 3. 10. 11. 12.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 2. &c.

Marc. Cap. II. verſ. 22.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 17.

Marc. Cap. III. verſ. 1. 5.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 10.

Marc. Cap. IV. verſ. 3 - 8.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 3 - 8.

Marc. Cap. IV. verſ. 31. 32.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 31.

Marc. Cap. IV. verſ. 36 - 39.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 24.

Marc. Cap. V. verſ. 2. 3. 4. 5. 13.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 28.

Marc. Cap. V. verſ. 22. 23. 35. 39. 41. 42.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 18.

Marc. Cap. V. verſ. 25 - 29. 34.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 20. &c.

Marc. Cap. VI. verſ. 41 - 44.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19.

Marc. Cap. VI. verſ. 48.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Marc. Cap. VI. verſ. 49.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 26.

Marc. Cap. VII. verſ. 18. 19.

Vid. Matth. Cap. XV. verſ. 17.

Marc. Cap. VII. verſ. 25. 26. 29. 30.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 24. Cap. XV. verſ. 22.

TAB. DCCXI.

Marc. Cap. VII. verſ. 32-35.

32. Et adducunt ei ſurdum, (a) impeditumque ad loquendum, & precantur eum, ut imponat illi manum.

(a) Vel, impeditæque linguæ ſcil. hominem.

33. Et quum (b) ſeduxiſſet eum a turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in aures ejus, & ſputo emiſſo tetigit linguam ejus.

(b) Vel, aſſumpſiſſet.

34. Ac ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait illi: Ephphata, quod eſt, aperire.

35. Et ſtatim apertæ ſunt ejus aures, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, ac loquebatur rectè.

32. Et adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecabantur eum, ut imponeret illi manum.

33. Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & expuens, tetigit linguam ejus.

34. Et ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephpheta, quod eſt, adaperire.

35. Et ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.

32. Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτῷ ἐπιθῇ τὴν χεῖρα.

33. Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. καὶ πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

34. Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι.

35. Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

CLarum eſt ex circumſtantiis hujus Hiſtoriæ, fuiſſe hominem hunc mutum ſimul & ſurdum, ut plerumque eſſe ſolent, quibus malum eſt connatum. Pendet loquela ex auditu: docet nos quoque experientia, addiſci linguas per imitationem, præloquenda ſunt, quæ alii exprimenda habent; ita organa loquelæ, lingua cumprimis & labia, eodem modo mouentur, ut ſyllabæ & voces integræ prodire queant, & unus alii animi ſui ſenſa exponere. Qui ſapientiſſimi regiminis diuini eſt effectus. Auditus ſi nobis deeſſet, haud aliter poſſent homines ſibi mutuò cogitata ſua communicare quàm ſignis, vel ſcriptis, vel impreſſis, vel per digitos factis, id quod fieri haud poſſet abſque magna in hominum ſocietate confuſione. Poſſunt equidem & linguæ à mutis addiſci imperato tali labiorum & linguæ motu, qualem poſcunt literæ, ſyllabæ, verba; qua arte mutos erudiendi celebrem ſe reddidit in Belgio Cl. D. *Ammianus* Scaphuſianus. Sed longi temporis requiritur mora. Heic occurrit κωφὸς μογίλαλος, cui nerui auditorii fuere obſtructi, ut, à natiuitate forſan, non perceperint unquam ſoni aliquam impreſſionem, qui, ſi quæ eſt, ſed difficulter, effatus, id addidicerat imitando, ut proin primaria mali cauſa delituerit in neruis acuſticis, vel interioris organi auditorii partibus. Qualis morbus pro incurabili habetur

MARC. Cap. VII. v. 32-35.
Surdo ἐφφαθα.

Marc. Cap. VII. v. 32-35.
Thue dich auf.

I. G. Pintz sculps.

habetur à peritis rei medicæ. Verùm enim verò quem ſubibit admiratio, audire confeſtim ſurdum, loqui mutum, ſi is aperit portas clauſas, qui formauit aurem? ſi is vincula linguæ ſoluit, qui artificioſiſſimum hoc organum fabricauit ipſe? Augetur miraculum, ſi mutus hic ab ortu fuit ſurdus, linguam enim loquitur, quam per vitam non audiuit unquam. Sunt autem media, quibus optimus Saluator utitur, ex naturæ viribus inſuffena prorſus huic curæ. Tanta autem fuit adſtantium fides, ut non petierint à CHRISTO aliud, quàm *manuum impoſitionem*, ἵνα αὐτῷ ἐπιθῇ τὴν χεῖρα. Suffeciſſet Medico omnipotens ἐφφαθα, imo unicus voluntatis omnipotentis nutus. Sed ex liberrimo arbitrio *mittit digitos ſuos in aures ægri*, πτύει καὶ ἅπτεται, ſaliuâ nempe, τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι. Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. De modo autem, quo miraculum hoc patratum fuerit, philoſophari non licet.

Marc. Cap. VIII. verſ. 2-9.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. Cap. XV. verſ. 32. &c.

Marc. Cap. VIII. verſ. 22-25.

22. — Et adducunt illi cœcum, & obſecrant eum, ut illum tangeret.
23. Et adpræhenſa manu cœci, eduxit illum extra vicum: & quum expuiſſet in oculos illius, impoſuiſſetque illi manus, interrogabat eum, an quid videret?
24. Et recepto (a) viſu, dicebat: video homines, quoniam velut arbores cerno ambulantes.

22. — Et adducunt ei cœcum, & rogabant eum, ut illum tangeret.
23. Et apprehenſa manu cœci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum, ſi quid videret?
24. Et aſpiciens ait: Video homines velut arbores, ambulantes.

(a) Vel potius, cum ſuſtuliſſet oculos, ſcilicet qui prius clauſi erant, utrunque enim ſignificat ἀναβλέπειν, oculos attollere, ut hic, & viſum recipere, ut mox.

25. Deinde rurſum impoſuit manus ſuper oculos illius, & fecit ut viſum reciperet. Et reſtitutus eſt, ac diſcernebat dilucide omnes.

25. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos ejus: & cœpit videre, & reſtitutus eſt, ita ut clare videret omnia.

22. — Καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.

23. Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης. Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴ τι βλέπει;

24. Καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας.

25. Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

EX variis cauſis pendet *cœcitas*: gignit neruorum opticorum obſtructio, vel retinæ inflammatio *Amauroſin*: opacitas humoris cryſtallini *glaucoma*; membranula in aqueo humore pupillæ obtenſa *catarrhactam*: viſum quoque adimit nimia dilatatio pupillæ, commixtio ſeu confuſio humorum oculi: Qui hasce, & alias, cœcitatis cauſas cognouit, artis medendi ſimul gnarus, & hanc à CHRISTO ſuſceptam curam cum methodis medendi uſitatis confert, adſcribet mox illam miraculis: ſed non mirabitur, ſi videt viſum reddi cæco ab eo, qui ipſe oculorum admirandam ſtructuram condidit. Singularem tamen attentionem meretur methodus medendi heic adhibita à Medico animæ corporisque ſupremo, remedium, quod *& ignominiæ & remedii charactere eſt inſignitum*, quod vel ex Hiſtoria Paſſionis CHRISTI conſtat. Conf. Deut. XXV. 9. Imo vel ſola exſpuitio in præſentia alterius fuit contemptus & ignominiæ nota. Job. XXX. 10. *Me abominantur omnes, & longe diſcedunt à me, neque ſputum continent à me. (Abominantur me, & longè fu-*

giunt à me : & faciem meam conſpuere non verentur.) Quantò magis expuitio in faciem? Mirjam illa leproſa miraculo curata per ſeptiduum excluſa caſtris fuit DEI ipſius mandato, qui ita. Num. XII. 14. *Si pater ejus ſerio ſpuiſſet in faciem ejus, annon ſeptem diebus pudore ſuffundi deberet?* Audi Patrem filio matrimonium incongruum diſſuadentem apud *Sophoclem Antigon.* v. 663.

Ἀλλὰ πτύσας ὡσεί τε δυσμενῆ, μέθες
Τὴν παῖδ' ἐν ἅδε τὴν δε νυμφεύσειν τινὶ.

Sed deſpuens velut inimicam, ſine
Puellam apud inferos nubere.

Plaut. Curcul. Act. IV. *Sc.* 2. v. 17. *Qui conſtitit, culpant eum, conſpuitur, vituperatur.* Nos communi loquendi more, *ich möchte darüber ſpeïen, ſpeützen.* Agnoſcit haud dubiè commune adeò pluribus gentibus vituperii ſignum cauſam naturalem communem. Gratum quid palato ſi appetimus, *ſaliua mouetur, das Maul wäſſeret uns*, ob copioſiorem ſanguinis & ſpirituum in glandulas ſaliuales influxum: quæ ſaliua debet cibis commiſta deglutiri. Sed faſtidium ſi oboriatur, exerit ſe niſus vomendi, contrahunt ſeſe fortiter ventriculi & gulæ fibræ, præſeruaturæ quaſi naturali hoc mechaniſmo corpus ab iis, quæ vel ingrata ſunt, vel moleſta, vel noxia: expreſſa glandulis lympha ſurgit quoque ad oris cauum, *wann uns das Hertz-Waſſer ankommt*, & mox exſpuitur. Sed diſtinguendum eſt ſputum à ſputo: quod ſalutare dicimus ſaliua eſt, quod contumelioſum, mucus ex palato excrementitius. Datur tamen & *morbus inſputatus*, ſputatione, inſputatione, curandus. De eo *Plautus Captiv. Act.* 3. *Sc.* 4.

Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit,
Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier.

H. Ne verere. Multos iſte morbus homines macerat,
Quibus inſputari ſaluti fuit, atque aliis profuit.

Videtur hæc eſſe *epilepſia. Plinius* L. X. c. 23. XXVIII. c. 4. *deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus.* Sed forſitan *deſpuere* hoc *Plinii* alium ſignificatum habet quàm *Plauti inſpuere*, nempe abominari. Hoc tamen non impedit, quo minus *inſputatus morbus Plauti* epilepſia ſit, poteſt quippe una eademque res & deſpui & inſpui, deſpui aduerſum, inſpui, quod ſalutare eſt. Forſitan veteres hunc ipſum morbum, qui epilepſiæ nomine venit, habuere pro Magiæ effecto, unde & ἱερὸν νόσον, *ſacrum morbum* appellitarunt, contra quem præmuniri volebant expuendo & inſputando. Forſan & hujusmodi ægri, uti primitus fuere inſputati, poſtmodùm affuſâ frigidâ vel ſalſâ ſupra caput fuere curati, quæ remedia magni facit *Celſus* L. III. c. 23. Interea ſaliuæ deneganda non eſt vis reſoluens, in multis morbis ſalutaris, uti ſolemus jejunâ ſaliuâ uti in variis morbis cutaneis impuris, ſcabie, herpete, cicatricibus, ſtrumis, gangliis; imò & in oculorum affectibus, inflammatione, rubore, ardore, doloribus. Exemplo eſt ipſe CHRISTUS, qui ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, Joh. IX. 6. Solent & ὀφθαλμίαται in depoſitione catarrhactæ frigidam ore hauſtam in oculos ægri inſpuere, ut ſubito veluti terrore compulſæ fibræ ſeſe contrahant, ſicque ſymbolam quoque ſuam ad pelliculæ liberationem conferant. Hic ipſe noſter æger, ſi laborauit catarrhactâ, & hic modus inſpuendi tunc temporis quoque fuiſſet uſitatus, ſignificaſſe videtur ἀχίατρος noſter, ſe ſola inſpuitione plus præſtare poſſe, quàm operator acu valet; quin imò verbo, impoſitione manuum efficere omnia. Quicquid ſit, non fuit hæc inſputatio remedium naturale, quo cœcus curari poſſit, ſed eſt & manet hæc cura miraculum.

Legatur *Wedelius de Morbo inſputato Dec.* IV. *Exercit.* VIII. p. 37.

Marc. Cap. IX. verſ. 17. 18. 20. 21. 22. 25. 26.

Vid. Matth. Cap. XVII. verſ. 15.

Marc. Cap. IX. verſ. 50.

Vid. Matth. Cap. V. verſ. 13.

Marc. Cap. X. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Marc.

Marc. Cap. X. verſ. 46. 52.

Vid. Matth. Cap. XX. verſ. 30.

Marc. Cap. XI. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Marc. Cap. XI. verſ. 12. 13. 14. 20.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 18.

Marc. Cap. XII. verſ. 42.

Et venit quædam vidua pauper, miſitque minuta duo, qui eſt quadrans.

Cum veniſſet autem vidua una pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans.

Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης.

Vid. Luc. Cap. XXI. verſ. 2.

Κοδράντης heic eſt idem quod Romanorum *Quadrans*, $\frac{1}{24}$. Denarii, qui valor reductus ad Germanorum monetas æquiualet $\frac{3}{176}$. crucigeri. λεπτὰ δύο quia, teſte Matthæo, dant Quadrantem, erit λεπτὸν $\frac{3}{352}$. crucigeri. Germanicè non præcisè vel adæquatè expreſſeris hos Nummos. Accedit proximè ad Κοδράντην *obolus*, *ein Heller*, qui $\frac{1}{8}$. vel $\frac{2}{176}$. eſt crucigeri, eſt quippe exigua inter $\frac{2}{176}$ & $\frac{3}{176}$. differentia.

Marc. Cap. XIII. verſ. 24. 25.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Marc. Cap. XIII. verſ. 28.

Vid. Matth. Cap. XXII. verſ. 18. Cap. XXIV. verſ. 32.

Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Vigilate igitur, neſcitis enim, quando dominus domus (a) venturus ſit, veſperi, an medio noctis, an in gallicinio, an diluculò.

(a) Vel, veniat.

Vigilate ergo, (neſcitis enim, quando Dominus domus veniat, ſerò, an media nocte, an galli cantu, an manè.)

Γρηγορεῖτε οὖν· (Οὐκ οἴδατε γὰρ, πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται· ὀψὲ, ἢ μεσονυκτίε, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ.)

VIgiliarii loco eſt *gallicinium*, quod excitat domeſticos è ſomno, Præconi Verbi Diuini argumentum præbet ad inſinuandam pœnitentiam, nempe in Hiſtoria Petri, Phyſico occaſionem ad inquirendum in cauſas, fortè & Aſtronomis ad inueniendas locorum longitudines, Chronologo ad diſpartiendum tempus: pigris porrò eſt incitamento, ſedulis imitationi, & ad labores proſequendos ſtimulo. Eſt hæc ἀλεκτοροφωνία, ἀλεκτυοφωνία, *galli cantus*, *gallicinium*, medium tempus inter mediam noctem & manè, vel Euangeliſta noſtro teſte. Suffragatur locus apud *Macrobium Saturnal.* L. I. c. 3. *Primum tempus diei dicitur media noctis inclinatio: deinde gallicinium, inde conticinium, cum & galli conticeſcunt, & homines etiam tum quieſcunt: deinde diluculum, id eſt, cum incipit dignoſci dies. Inde manè, dum dies clarus.* Sed bis cantat gallus, prima vice immediatè poſt μεσονύκτιον, altera inter mediam noctem & manè. Eſt hoc *gallicinium ſecundum.* *Ariſtophanes* in ἐκκλησιαζούσαις p. 735.

Οὐδ' εἰ μὰ Δία τότ' ἦλθες, ὅτε τὸ δεύτερον
Ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. —

Neque per Jouem ſi tunc veniſſes, cùm ſecundo Gallus canebat. —

Hinc natum prouerbium, πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. *Priusquam gallus ſecundo canat.* De quo legatur Eraſmus. Eſt hoc *ſecundum gallicinium* idem cum *vigilia quarta.* *Ammianus* L. XXII. de Sole. *Caſium montem aſcendit, unde ſecundis galliciniis videtur primò Solis exortus.* Sed *Mela* L. I. *ut ex ſummo vertice à quarta vigilia ortum Solis oſtendat.* *Plinius* L. X. c. 22. *Caſius, cujus excelſa altitudo quarta vigilia Orientem per tenebras Solem aſpicit.* Gallicinii igitur nomine, niſi exprimatur primùm, intelligi debet ſecundum, quo galli vel canunt acutius, vel homines opportunè ad labores excitantur, vel *galli* ſunt *lucis prænuntii.* *Iſidor. Orig.* L. V. c. 31. Neque ita difficile erit, rationem reddere clamoris altioris, eamque deriuare à perfecta digeſtione, refectis per quietem nocturnam viribus, nouo & efficaci fluidi neruei in omnes partes corporis, ſpeciatim quoque organa vocis, influxu, potius ſanè quam à ſingulari quapiam galli & Solis ſympathia. Obſeruamus ſanè, alias quoque aues ſtatim bono manè laudes DEI decantare, atque euigilant, omnia animalia exacto ſomno eſſe alacriora, hominem ipſum. Tribuit *Heliodorus* L. I. *Æthiopicωn* οἰόθησει Φυσικῇ τῆς τε ἡλίε καθ' ἡμᾶς περιφορᾶς ἐπὶ τὴν τε ΘΕΟΥ πρόσεκσιν κινωμένες, *naturali ſenſui Solis ad nos conuerſionis ad DEI ſalutationem incitatos.* Faciunt dicta hactenus de gallicinii differentia conciliandis Euangeliſtis circa tempus, quo Petrus abnegauit CHRISTUM. Marcus XIV. 30. σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. Cantauit autem gallus primâ vice poſt primam abnegationem v. 68. ſecundâ poſtquam ter abnegauerat DOMINUM. v. 72. Sed apud alios Euangeliſtas non cantat gallus ante tertiam abnegationem, Matth. XXVI. 34. πρὶν ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με, Luc. XXII. 34. οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ, μὴ εἰδέναι με, Joh. XIII. 38. οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς. Marcus primum memorat gallicinium & ſecundum, cæteri Euangelii præcones ſecundum tantùm. Quæ contra dici poſſunt, refutent alii. Coronidis loco ad confirmandum ea, quæ ſupra de cauſis gallicinii naturalibus attulimus, allego Textum ex *Cicerone de Diuinat.* L. II. *Quid in mente venit Calliſtheni dicere, Deos gallis ſignum dediſſe cantandi? — Democritus optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore, & in omne corpus diuiſo, & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos.* Placent hæc præ *occulta naturæ proprietate*, quam in ſcenam producit *Bochartus Hieroz.* P. II. L. I. c. 17.

Dubium gallicinio & gallo cantori in Hiſtoria Abnegationis Petri mouere videtur Lex Judæis lata, qua prohibita Hieroſolymæ ciuibus gallorum educatio legitur in *Babba Kama* VII. 7. ne ſcilicet immundi quid ex terra protraheretur ab his auibus. Procul hinc eſto inprimis, infortunata auis, à Cajaphæ ſummi Sacerdotis palatio. Sed nodum ſoluit exceptio Legi addita, quâ non educari quidem poterant galli à ciuibus, ſed emtione comparari. Præterea notandum, antiſtitio proximam fuiſſe regiam arcem, quam occupauerat Pilatus cum Præſidio Romanorum, qui Legi Judaicæ haud poterant eſſe adſtricti. Vid. *Specht. Geſchichte unſerer Erlöſung* p. 235.

Aliter ſeſe extricat Cl. *Altmannus* in *Bibl. Brem. Claſſ.* V. p. 451. per ἀλέκτωρος φωνὴν intelligens non galli propriè dicti cantum, ſed vigilum vel buccinatorum ſtationariorum ſonum, qui vel in proxima turri, vel ob temporis circumſtantias in ipſâ Pontificis æde ſtabant. Subſidio huic explicationi venit locus apud *Athenæi Deipnoſoph.* L. IV. p. 184. ubi ἀλέκτωρος nomine venit tubicen, qui pariter ut gallus homines è ſomno excitat.

Ἴων δ' ἐν Φοίνιξι ἢ καινεῖ, ἀλέκτορα τὸν αὐλὸν καλεῖ ἐν τούτοις.

Ἔπειθ' αὐλὸς ἀλέκτωρ λύδιον ὕμνον Ἀχαιῶν
Ἐν δὲ φρυγοῖς τὸν ἀλεκτρυόνα Ἰδαῖον εἴρηκε σύριγγα διὰ τούτων.

Πρόσθεν δὲ τρὶ σύριγξ Ἰδαῖος ἀλέκτωρ.

Jon in Phœnice ſiue Cœneo tibiam gallum ſic vocat,
Canebat verò buccina ſiue tibia Lydium hymnum. Achiuorum laudes continentem.

Idem

Idem in cuſtodibus, Idæam buccinam, fiſtulam vocauit in his,
Præcurrit verò fiſtulæ Idæus buccinator.

Similem ἀλέκτορος ſenſum habet *Theognides* p. 682. *Ariſtophanes* in σφηκ. 100.

Marc. Cap. XIV. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Marc. Cap. XIV. verſ. 30.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XIV. verſ. 33. 34.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 37.

Marc. Cap. XIV. verſ. 40.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Marc. Cap. XIV. verſ. 68.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XIV. verſ. 72.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XV. verſ. 17.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Marc. Cap. XV. verſ. 23.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 34.

Marc. Cap. XV. verſ. 24.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Marc. Cap. XV. verſ. 25.

Erat autem hora tertia, (a) cum crucifixerunt eum.

Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

(a) Et, Ebraiſmus eſt, in quo creberrima eſt iſta enallage conjunctionis pro quauis copula etiam aduerbiali.

Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Joh. Cap. XIX. verſ. 14.

Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora verò ferme ſexta. Et dicit Judæis: Ecce, Rex veſter.

Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta: & dicit Judæis: Ecce, Rex veſter.

Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. Καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

CRucem figit Interpretibus hora, qua CHRISTUS cruci fuit affixus. Johanne teſte mortis ſententia lata *circa horam ſextam*, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. Crucifixus juxta Marcum *hora tertia*, ἦν δὲ ὥρα τρίτη.

Volunt *Lud. de Dieu*, *Clericus*, & alii, Johannem numerare Horas Romanas, Judaicas Marcum. Illi verò, quod nos hodie, diei ciuilis initium computare ſolebant à media nocte. Vid. *A. Gell. Noct. Attic.* L. III. c. 2. *Cenſor. de Die Natali* c. 23. *Plutarch. Quæſt. Rom.* 83. Judæi verò à Sole oriente. Ex illorum proin mente mortis ſententia fuit lata horâ ſexta antemeridiana, ſed executioni data juxta Marcum horâ tertiâ Judaica, id eſt, nona antemeridianâ, noſtro loquendi more. Pondus addit ſententiæ huic, quod Johannes Euangelium ſuum ſcripſerit poſt Hieroſolymæ deſtructionem, tempus proin computarit Romanorum more. Obſtat autem, quod vix potuerint ea omnia fuiſſe peracta ante horam ſextam matutinam, quæ quidem peracta leguntur.

Steph. Morinus verba Marci, ἦν δὲ ὥρα τρίτη, non conjungit cum ſequentibus, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, ſed potius cum omnibus prægreſſis, interponens punctum. Ut proin Marcus non indicare velit horam crucifixionis, ſed primæ præſentationis JESU coram Pilato, nonam nempe, illam verò fuiſſe ſextam juxta Johannem, id eſt meridianam. Sed minus placet aliis illa verborum Marci cum præcedentibus connexio potius quàm cum ſequentibus, quod ipſo Marco teſte XV. 1. JESUS extraditus fuerit Pilato bono manè, ἐπὶ τὸ πρωΐ, quæ temporis circumſtantia non quadrat horæ nonæ antemeridianæ. Legatur interim tota *Morini Diſſ. de Horis ſaluificæ Paſſionis* JESU CHRISTI, DOMINI *noſtri*, *Lugd. Bat.* 1686.

Tertiam ſententiam fouet *Bynæus de Morte* JESU CHRISTI, L. III. c. 4. cui Literati benè multi ſubſcribunt. Legunt hi apud Johannem, pro ἕκτη, τρίτη, quam Lectionem ſulcit Codex Cantabrigienſis, qui *Bezæ* fuit, *Wechelii* item ſiue *Franc. Junii* Lectiones. Hanc correctionem ſi admittimus, cadit condemnatio in horam tertiam ſiue nonam, ſed crucifixio ipſa in ſextam ſiue duodecimam. Sic nodus ſoluitur quàm optimè, & reſpondet antitypum typis; horâ quippe tertiâ oblatum fuit ſacrificium matutinum, & nonâ ſiue tertiâ pomeridianâ, quâ CHRISTUS expirauit, veſpertinum.

Marc. Cap. XV. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

Marc. Cap. XV. verſ. 34.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Marc. Cap. XV. verſ. 36.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Marc.

Marc. Cap. XV. verſ. 37.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Marc. Cap. XV. verſ. 38.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

EVANGELIUM LUCÆ.

Luc. Cap. I. verſ. 15.

— Et vinum ſiceramque non bibet. —

— Καὶ ὄινον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ· —

— Et vinum, & ſiceram non bibet. —

TEmperanter viuere debebat præcurſor CHRISTI, absque ullo luxu in veſtitu, cibo & potu, καὶ ὄινον καὶ σίκερα μὴ πίνειν. Notauimus alibi, שֵׁכָר ſchecar, σικέρας, nomine intelligi debere potum omnem inebriantem, qualis fuit veterum Ægyptiorum *Zythum*, paratum ex hordeo, affine noſtræ *cereuiſiæ*, unde apud *Æſchylum* ἐκ κριθῶν μέθυ. Huc pertinet Babyloniorum & Indorum *palmeum vinum*. *Hieron. ad Nepotianum: Sicera Hebræo ſermone appellatur omnis potio, quæ inebriare poteſt: ſiue illa, quæ frumento conficitur, ſiue pomorum ſucco, aut quum faui decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua colatur.* Omnis proin potus, qui rarefactiua ſua virtute vaſa ſanguifera expandere, rationem obfuſcare, vel & è throno dejicere valet. Spectat huc Lex illa à DEO Naziræis præſcripta Num. VI. 3. *A vino & ſicera abſtineat* Naſir, *acetum vini & ſiceræ non bibat, imo quidquid reliquum eſt ex uuis non bibat, præterea nec recentes uuas nec paſſas comedat, idque toto tempore, quo ipſè Naſir eſt. (A vino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia portione, & quicquid de uua exprimitur, non bibent: uuas recentes ſiccasque non comedent, idque cunctis diebus.)* Talis Naſiræus fuit *Simſon* inde ab utero matris. Mater quippe ipſa *non edere* poterat, *quidquid de vite vinifera exit; non bibere vinum & ſiceram*, Jud. XIII. 14. Sacerdotibus permiſſum fuit vinum, ſed non in officio. Leuit. X. 9. extat Mandatum ad Aharorem: *Vinum & ſiceram non bibes, tu & filii tui, qui tecum ſunt, quum ingreſſi fueritis territorium conſtitutionis, ne moriamini: ſtatutum hoc ſit ſempiternum per poſteritates veſtras. (Vinum, & omne, quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filii tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonii, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras.)* Hæc Lex, quia immediatè poſtponitur Libertiniſmo filiorum Aharonis, anſam dedit Rabbinis cogitandi, quod hi ſeſe inebriare ſoliti fuerint, dum cultui vacarent ſacro. Hæc Lex Naſiræis, Sacerdotibus, data, cujus obſeruantiſſimus quoque fuit Johannes, ad id ſaltem facit Noui Fœderis Præconibus, ut ſollicitè ſibi caueant ab ebrietate, tanquam à peſte, in omni ſuo officio & vita, in omni ſocietate, conuiuiis nuptialibus, baptiſmaticis, aliis.

TAB. DCCXII.

Luc. Cap. I. verſ. 20. 22. 64.

20. Et ecce, eris tacitus, nec valebis loqui, ad eum usque diem, quo fiant hæc. —

22. Egreſſus autem non poterat loqui illis. — Et ipſe (a) innuebat illis, permanſitque mutus.

(a) Vel, nutu ſigna dabat.

64. Apertum eſt autem os ejus ilicò & lingua ejus, & loquebatur (b), benedicens DEO.

(b) Vel, prædicans DEUM.

20. Et ecce, eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant. —

22. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos. — Et ipſe erat innuens illis: & permanſit mutus.

64. Apertum eſt autem illicò os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens DEUM.

20, Καὶ ἰδὲ, ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα. —

22. Ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς. — Καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς, καὶ διέμεινε κωφός.

64. Ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ. Καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν ΘΕΟΝ.

COnjectare licet, fuiſſe Zachariam factum ſurdum ſimul & mutum, ligatos ei neruos tum auditorios, tum linguales, arctâ aliàs affinitate inuicem junctos, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσε τοῖς λόγοις τοῦ ἀγγέλου, v. 20. Interpretationem hanc fulcit genuinus ſenſus vocis κωφὸς, quæ mutum ſimul & ſurdum ſignificat apud LXX. & Euangeliſtas. Indicium ἀνηκοΐας fuit & hoc, quod amici & cognati non collocuti fuerint cum Zacharia, ſed ἐνένευον — τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν, v. 62. Quæ non conueniunt muto audienti. Sed ut miraculo ligati fuere illi bini ſenſus, ita &, nato Johanne filio, ſoluti miraculo. De modo non licet philoſophari.

Luc. Cap. III. verſ. 7.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 7.

Luc. Cap. III. verſ. 21. 22.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

Luc. Cap. IV. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 2.

Luc. Cap. IV. verſ. 9.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 5.

Luc. cap. I. v. 20.
Zacharias surdus et mutus.

Luc. Cap. I. v. 20.
Der taube und stumme Zacharias.

G. D. Heumann sculps.

Luc. cap. V. v. 4-7.
Captura piſcium copioſa.

Luc. Cap. V. v. 4-7.
Reicher Fiſchfang.

G. D. Heümañ sculps.

Luc. Cap. IV. verſ. 25.

Vid. 1. Reg. Cap. XVII. verſ. 1 - 6.

Luc. Cap. IV. verſ. 33 - 36.

Vid. Marc. Cap. I. verſ. 23 - 27.

Luc. Cap. IV. verſ. 38. 39.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 14. 15.

TAB. DCCXIII.

Luc. Cap. V. verſ. 4 - 7.

4. Ut ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Age nauim in altum, & laxate retia veſtra in capturam.
5. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborando, nihil cepimus, (a) tuo tamen juſſu laxabo rete.
(a) Ob tuum verbum.
6. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Diſrumpebatur autem rete eorum.
7. Et innuerunt ſociis, qui erant in altera naui, ut venirent, & adjuuarent ipſos: cumque veniſſent, impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur.

4. Ut ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam.
5. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.
6. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam: rumpebatur autem rete eorum.
7. Et annuerunt ſociis, qui erant in alia naui, ut venirent, & adjuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas: ita ut mergerentur.

4. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα. Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.
5. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ. Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σε χαλάσω τὸ δίκτυον.
6. Καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ. Διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.
7. Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς. Καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

Joh. Cap. XXI. verſ. 6.

At ille dixit eis: Mittite in dextras partes nauigii rete, & inuenietis.

Dicit eis: Mittite in dexteram nauigii rete, & inuenietis. Miſerunt

 Miſe-

Miſerunt ergo, & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

ergo: & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε. Ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

DEbebant piſcatores illi, prædeſtinati ἁλιεῖς ἀνθρώπων, certiſſimis non σημείοις duntaxat, ſed τεκμηρίοις, eſſe conuicti tum de extraordinaria ſua vocatione, tum de Diuinitate Domini ſui & Magiſtri. Ex his fuere miracula bina, quorum unum piſcantibus obueniebat ante paſſionem, alterum poſt reſurrectionem CHRISTI. Ibi δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἔλαβεν, ſed juſſu DOMINI χαλάσαντες τὰ δίκτυα συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολὺ· διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν. Heic ex ſiniſtra nauis parte in vanum laborantes, in dextram nauigii retia mittentes οὐκ ἔτι τὸ δίκτυον ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. Accurrunt, & heic, & illic, piſces, iique numeroſiſſimi, ſed juſſu ejus, qui piſces, imo totum mundum, creauit. Num veluti ad ſignum datum ex omni lacu huc aduolarint, vel de nouo fuerint creati, inquirere noſtrum haud eſt. Dependebat utrumque à liberrima DEI, qui humanâ aderat ſpecie, voluntate. Seruiebant autem cibario uſui hi hoſpites. Aliud & majus miraculum, ſi non Legenda eſt, legimus in Annalibus noſtris Helueticis de *Frowino*, docto aliàs & pio Monaſterii Angelimontani Præſule. Hic aliquando ex Portu Stationis Subſyluanorum, *Stansſtad*, Lucernam trajiciens tempore hyberno benedictionem impertiebatur *Albulis* maximo numero & copiâ capita ſua extra aquas erigentibus, hac quidem conditione, impleta ex poſt, ut quotannis circa idem tempus copioſi adeſſent pro cœnobii menſa. Legatur Celeb. *Hottinger. Helv. Kirchen-Geſch.* L. IV. p. 783. *Lang. Grund-Riß* p. 879. Ibi manſere piſces tales, quales fuere, ζῶα ἄλογα, ſed heic fiunt, mirâ metamorphoſi, λογικὰ: ibi capiuntur ad patinas & culinam: heic cum attentione ſummâ audiunt prædicantem Monachum, benedictionem flagitant, & impetrant. Commutatur Lacus in Templum; eſt Abbas Miſſionarius, Piſces Proſelyti. Miraculis illis, quæ CHRISTUS patrauerat, demonſtrari debebat veritas promiſſi & miſſi Meſſiæ, ſed pſeudomiraculis, in mediis ſeculis cumprimis frequentibus, procurari & augeri monaſteriorum reditus.

Reſtat obſeruatio circa piſcaturam hanc miraculoſam, quam ſuggerit Mandatum à CHRISTO Simoni datum, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, Latini, *age nauim in altum*, nam βάθος non ſolùm profunditatem ſignificat, ſed & altitudinem. Ita Germani, *fahr auf die Höhe hinaus, auf das hohe Meer*. Ridicula eſt, quam ex hac phraſi deducunt nonnulli, conſequentia, eſſe mare altius terrâ, quam vel ſolum barometrum ut nebulam tenuem diſſipat. Deſignat una eademque linea & altitudinem & profunditatem, illa in puteo eſt linea ex fundo ad ſummum, hæc eadem à ſummo ad imum ducta. Significantius tamen de naui ex portu ſoluente dixeris, agi in profundum, quàm in altum, imo Mathematico ſenſu, ſi Oceani ſuperficiem æquidiſtantem à centro conſideres, neque in altum vehitur nauis, neque in profundum. Senſuum verò teſtimonium ſi valet, nauis è portu ſoluta deſcendet, aſcendet verò, quæ urbi appropinquat.

Luc. Cap. V. verſ. 12. 13.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 2. 3.

Luc. Cap. V. verſ. 18. 24. 25.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 2.

Luc. Cap. V. verſ. 37. 38.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 7.

Luc. Cap. VII. v. 12-15.
Mortuus resurgit.

Luc. Cap. VII. v. 12-15.
Der auferweckte Jüngling.

Catharina Sperlingen sculps.

Luc. Cap. VI. verſ. 6. 10.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 10.

Luc. Cap. VI. verſ. 44.

Vid. Matth. Cap. VII. verſ. 16.

Luc. Cap. VI. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 34.

Luc. Cap. VII. verſ. 2. 10.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 6.

TAB. DCCXIV.

Luc. Cap. VII. verſ. 12-15.

12. Cum autem adpropinquaſſet portæ ciuitatis (Nain), ecce, defunctus efferebatur, filius unigenitus matri ſuæ, & ea vidua erat, turbaque ciuitatis multa cum illa.
13. Quam cum vidiſſet DOMINUS, intimè miſertus ejus, dixit illi: Ne fleas.
14. Et acceſſit, tetigitque loculum. Porro qui portabant, ſubſtiterunt, & ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge.
15. Et reſedit, qui fuerat mortuus, & cœpit loqui, tradiditque illum matri ſuæ.

12. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce, defunctus efferebatur, filius unicus matri ſuæ, & hæc vidua erat: & turba ciuitatis multa cum illa.
13. Quam cum vidiſſet DOMINUS, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere.
14. Et acceſſit, & tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, ſteterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico: Surge.
15. Et reſedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ.

12. Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδὲ, ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

13. Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ ΚΥΡΙΟΣ, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.

14. Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ (οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν), καὶ εἶπε· Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.

15. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Mira ſæpe occurrunt in Medicina, quæ tamen non ſunt *miracula:* vulnera lethalia, aliique morbi, quos inſanabiles judicant Medicorum peritiſſimi, qui ſanantur, ad ſtuporem usque noſtrum, qui modi licet neſcii non tamen ad miracula propriè ſic dicta ejus-

modi curas reponimus. Huc fortè pertinent curæ multæ, per pias fraudes extortæ. Fortè & Judæi curas miraculoſas CHRISTI adſpexere ut miras, ſed quæ vires naturæ haud tranſcendunt. Sed ex mortuis reſuſcitare filium viduæ Nainiticæ, tumulo mox inferendum, Lazarum, qui jam ante triduum ſepulchro illatus in putrilaginem abire cœpit, non poterat non haberi pro miraculo. Docet quippe nos & ratio, & experientia, ei ſoli competere jus, animam corpore ſolutam reuniendi, qui bina illa entia toto cœlo diuerſa primitus conjunxit. Unde non eſt cur miremur, ſtupore & terrore correptos fuiſſe omnes, qui exequiis aderant. Ἔλαβε φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν ΘΕΟΝ, λέγοντες ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ ΘΕΟΣ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος, factum hoc, fama hæc, ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, v. 16. 17.

Luc. Cap. VII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 4.

Luc. Cap. VII. verſ. 37. 38.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Luc. Cap. VIII. verſ. 5-8.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 3. &c.

Luc. Cap. VIII. verſ. 23. 24.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 24.

Luc. Cap. VIII. verſ. 27. 29. 33.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 28.

Luc. Cap. VIII. verſ. 42. 52. 53. 54. 55.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 18. &c.

Luc. Cap. VIII. verſ. 43. 44.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 20. &c.

Luc. Cap. IX. verſ. 16. 17.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. &c.

Luc. Cap. IX. verſ. 39. 42.

Vid. Matth. Cap. XVII. verſ. 15.

Luc. Cap. IX. verſ. 58.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 20.

Luc. Cap. X. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. X. verſ. 16.

TAB. DCCXV.

Luc. Cap. X. verſ. 19.

Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſuper Serpentes & Scorpiones, & ſuper omnem (a) virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

(a) Vel, potentiam.

Ecce, dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra Serpentes & Scorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

Ἰδὲ, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει.

FUere ex priſcæ Eccleſiæ Patribus, qui verba hæc myſticè interpretati ſunt de dæmonibus, *Clemens Alexandrinus*, *Beda*, *Theophylactus*, & hic quidem nomine ſerpentum intellexit Diabolos illos, qui aperto Marte aggrediuntur, Scorpionum nomine verò eos, qui clanculum vel aſtu. ὅσοι μὲν ἐμφανέστερον πλήττουσιν, οὗτοι ὄφεις. ὅσοι δὲ ἀφανέστερον, οὗτοι σκορπίοι. Nil impedit hoc, quò minus dicamus, intellexiſſe CHRISTUM naturales quoque Serpentes & Scorpiones, & muniuiſſe Apoſtolos contra horum venena. Conſtat id ex Marc. XVI. 18. ὄφεις ἀροῦσι κἂν θανάσιμόν τι πίνωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει. Promiſſis ſteterat Saluator Paulo Act. XXVIII. 5. qui ἀποτινάξας τὸ θηρίον (ἔχιδναν) εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. Extat parallela promiſſio Pſ. XCI. 13. *Pardum calcabis & aſpidem, conculcabis Leunculum atque Draconem. (Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.)* Quid mirum, ſi qui miracula patrarunt in aliis, patrauerint quoque in ſemetipſis, virtute nempe ſuperiori diuinâ? Ut ſanè hoc eſt miraculum, ſi animal naturâ venenatum & noxium vel ita cohibetur, ne morſu inferat noxam, vel morſus illatus redditur innoxius. Accedit, quod pientiſſimis his Miſſionariis Itinera fuerint ſuſcipienda benè multa, longinqua, periculorum plena, illique præmuniendi contra omnis generis noxas. Non tollit ſenſus hic proprius figuratum: occurſabant Apoſtolis hoſtes & naturales, & myſtici, Serpentes & Scorpiones, merenturque & illi nuncupari δύναμις τοῦ ἐχθροῦ. Eſt Diabolus Princeps ut tenebrarum ita & mortis, poſſuntque illi pro organis inſeruire venenata quælibet, ut carnifici torturæ inſtrumenta, quibus maleficos cruciat.

Ex Serpentibus, qui in *Linckiano Muſeo* aſſeruantur, adſint.

Fig. 1. Serpens Americanus tribus faſciis per totam dorſi longitudinem ferrugineis in collo punctatis, quas ſequitur ad latus utrumque ſeries quadratulorum ſeu rhomborum dilutioris coloris in area albida, hanc iterum linea obſcurioris coloris angulata, tandemque venter alboflauus transuerſim ſtriatus.

Serpens Americanus variis ſtriis ferrugineis & maculis per longitudinem exporrectis.

Typhlops fuſcus per totum corpus, aut obſcurè maculoſus.

Geſſn. Serp. p. 36. ſed eſt hæc Cæcilia.

Πολλάκι δ' αἰθαλόεσσα.

Sæpe etiam fuliginoſus.

Nicand. Ther. v. 172. de Aſpide.

Ἄλλοτε μὲν χροιῇ φολίδες, ὁτὲ δ' ἔμπαλιν αἰθὴς.

Quandoque colore eſt ardens, quandoque fuliginoſus.

Id. v. 288. de Hæmorrhoo.

Αἰθαλόεις μὲν νῶτα.

Dorſo quidem fuliginoſus.

Id. de Dryino. v. 420.

Jarara epeba, linea rubri coloris catenulæ inſtar ſupra dorſum & ſub ventre diſcurrit, cæterà fuſcus aut cinereus. *Raj. Syn.* 330.

Fig. 2. Jaculatrix Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris à capite ad caudam in dorſo, longa & tenuis. Belgis *Ratten-Vanger*.

Serpens Americanus longiſſimus & tenuiſſimus, vulgò *Gliricarpus Vinc. Cent.* I. 65. VI. 197.

Serpens tenuiſſimus flagelli inſtar, punctis marmoreis & variegatis, capite lato & oblongo, ex America. *Preneur des Rats. Vinc. Cent.* III. 16.

Acontia ſiue Jaculus verſicolor longus anguſtus lori inſtar, vulgo Gliricarpus ex utraque India. Id. *Elench. Tab.* p. 25.

TAB. DCCXVI.

Luc. Cap. X. verſ. 34.

Et acceſſit, obligauitque vulnera ejus, infundens oleum ac vinum. —

Et appropinquans, alligauit vulnera ejus, infundens oleum & vinum. —

Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτῶν, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. —

PEriti Chirurgi officio defungitur miſericors Samaritanus, qui ſemimortuo in ſanguine ſuo jacenti, ac vulnerato grauiter applicat remedia congrua. Eſt vulnus quoduis continui ſolutio, fibris nerueis ac muſculoſis diſciſſis ſtipata effuſione ſanguinis, dolore, inflammatione, anomalo ſanguinis motu, febri, ſymptomatibus aliis, de quibus multa ex modernæ Medicinæ mechanicæ principiis dicenda forent, ſi anguſtia chartæ id permitteret. Sed contrahenda ſunt vela. *Vinum*, cumprimis Orientale illud & generoſum, mundificat vulnera, à putredine præſeruat, claudendo vaſorum orificia aperta ſanguinem ſiſtit, & circulum ejus promouet: *Oleum*, in neruoſarum cumprimis partium vulneribus, iisque dolorificis præſtans, dolores mitigat, tenſionemque nimiam relaxat: juncta hæc dant οἰνέλαιον, quod balſami vulnerarii vicem præbet, vel teſte *Samaritano* illo *oleo*, quod ex anaticis olei vinique partibus coctum interno externoue valet uſu. Sic præcellentibus traumaticis adnumerandus venit *ſpiritus vini*, ſubtile illud οἰνέλαιον, in omnibus vulneribus, contuſionibus, tumoribus, inflammationibus adeò utile, ut eo Chirurgus caſtrenſis carere nequeat. Videtur Samaritæ noſtro oleum & vinum inſeruiiſſe *digeſtiui unguenti*, vel *balſami vulnerarii* loco, quo deligari ſolent hodie vulnera, parato ex terebinthina, melle roſato vel communi, & oui vitello. Eſt ſanè olei uſus perantiquus. Egregius extat locus Jeſ. I. 6. *A planta pedis ad verticem usque nihil eſt integrum in eo, vulnus, tumor, purulentaque plaga. Non ſunt fota, non obligata, non oleo emollita. (A planta pedis usque ad verticem non eſt in eo ſanitas, vulnus, & liuor, & plaga tumens: non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.)* Sed dubia manet quæſtio, an hoc, de quo nunc, oleum Samaritanum fuerit commune oliuarum oleum, vel ex fructibus & herbis coctum? imò, num oleum fuerit, vel unguentum? ut unguenti conſiſtentiam habet ipſum ita dictum oleum Samaritanum. Nominant & moderni Græci ἐλαιόλαιον ſuum, quo ægrotos ungunt, μύρον, unguentum. Sed de oleorum & unguentorum apud Veteres multiuario uſu legatur *Le Clerc Hiſt. de la Medicine* P. III. L. II. c. 1.

Luc. Cap. XI. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 11.

LUC. Cap. X. v. 34.
Samarita Medicus.

Luc. Cap. X. v. 34.
Der barmherzige Samariter.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCCXVII.

Luc. Cap. XI. verſ. 11. 12.

11. — Et ſi piſcem, num pro piſce ſerpentem dabit illi?
12. Aut ſi petierit ouum, num porriget illi Scorpium?

11. — Aut piſcem, nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi?
12. Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi Scorpionem?

11. — Τἰ καὶ ἰχθῦν (αἰτήσει), μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;
12. Ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὠὸν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

SErpentibus heìc conferuntur *piſces*, haud dubiè anguilliformes, vel & anguillæ ipſæ, ſtructurâ ſua ſerpentibus ſimiles, & ut hi in limo aquoſo proſerpentes. Sed quî, inquies, conuenit *Scorpio* cum *ouo?* nonne diſcrepant & figurâ, & magnitudine, & colore? Sciendum heic, dari non ſolùm nigros Scorpiones, ſed & albos, qui memorantur *Nicandro*, *Æliano*, *Auicennæ* & aliis, in Syria quoque, & circa Hieroſolymam magnitudine Aſtacorum noſtrorum fluuiatilium. In Nubia ad Nili fontes nigri dantur, qui ad paſſerum magnitudinem accedunt, & ſubitò necant, teſte *Geographo Nubienſi Climat. I. Part. 4.*

Adſunt iterum ex *Linckiano* Muſeo Serpentes.

Fig. 1. Serpens carnei coloris lituris in dorſo nigricantibus, & in capite duabus ſagittæformibus, in acutum angulum coeuntibus parallelis notatus.

Serpens carnei coloris, cum variis punctis nigris, in capite duabus lituris ſagittiformibus nigris.

Fig. 2. Jaculatrix ſubcœrulea ex viridi major, capitis roſtro acuto, coloris viridis dilutioris, vulgò *die Augſchlang.*

Bojobi Braſilienſibus, *Cobre verde* Luſitanis, ulnæ eſt longitudine, digiti craſſitie, coloris porracei, & pulchrè micantis: amplum os, nigra lingua. *Raj. Syn.* 328.

Luc. Cap. XI. verſ. 14.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 32.

Luc. Cap. XI. verſ. 42.

Vid. Matth. Cap. XXIII. verſ. 23.

Luc. Cap. XII. verſ. 6. 7.

Vid. Matth. Cap. X. verſ. 29.

Luc. Cap XII. verſ. 24.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt: quibus non eſt (a) penarium, neque (b) horreum, & DEUS paſcit illos. Quan-

Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & DEUS paſcit illos.

tò magis vos præſtatis volucribus?

Quantò magis vos pluris eſtis illis?

(a) Vel, cella.
(b) Vel potius, repoſitorium.

Κατανοήσατε τὰς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη. Καὶ ὁ ΘΕΟΣ τρέφει αὐτούς. Πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

Vid. Job. Cap. XXXVIII. verſ. 41. (XXXIX. 3.)

ADmirare heic quoque prouidentiſſimam ſupremi Diributoris ſapientiam, quæ ita diſpoſuit omnia, ut nil occurrat, quod non cedat in uſum, viliſſima, fœtidiſſima quæque in alimentum & plantis & animalibus. Non eadem placent omnibus. Quæ ſalutaria ſunt his, noxia exiſtunt aliis; quæ grata his, aliis ſunt faſtidioſa. Sic conſumuntur omnia, ſatiantur animalia quæque. Ipſa, quæ mephitim exhalant, vel abſorbentur à vegetabilibus, teſte ſtercoratione proficua adeò & neceſſaria, vel deuorantur à brutis. Cadaueribus ipſis, quæ aërem putredine ſua inficerent, viuunt in aëre corui, aliæque aues rapaces, in terra canes, beſtiæ aliæ carniuoræ, in aqua carchariæ, aliique piſces marini. Sic terra conſeruatur integra in nitore ſuo, in integritate ſua. Agnouerat hoc pro DEI exiſtentia inſigne argumentum *Cicero Nat. Deor.* L. II. c. 53. *Sed illa quanta benignitas naturæ, quod tam multa ad veſcendum, tam varia, tam jucunda gignit: neque ea uno tempore anni, ut ſemper & nouitate delectemur & copiâ.*

Luc. Cap. XII. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 27.

Luc. Cap. XII. verſ. 27. 28.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 28. &c.

Luc. Cap. XII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Luc. Cap. XII. verſ. 38.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Luc. Cap. XII. verſ. 54. 55.

54. Dicebat autem & turbis: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Imber venit, & ita fiet.

55. Et cum (videritis) Auſtrum flantem, dicitis: Æſtus erit, & fit.

54. Dicebat autem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Nimbus venit, & ita fiet:

55. Et cum Auſtrum flantem, dicitis: quia æſtus erit, & fit.

54. Ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτω.

55. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔσται, καὶ γίνεται.

BIna heic occurrunt à Saluatore ipſo pro veris agnita tempeſtatum prognoſtica, quorum prius ſubminiſtrat *Zephyrus*, alterum *Auſter*.

De *Zephyro* CHRISTUS: ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται, καὶ γίνεται ἄτω. Non cum Aſtrologis, ſi Planetas videritis in hoc illoue ſitu, aſpectu. Non aſcendit, prognoſticon laturus, in cœlum Planeticum, nedum Fixarum, ſed mutationes tempeſtatum quærit in περιχώρῳ ipſius terræ, ſubſcribentibus peritiſſimis quibusque naturæ ruſpatoribus. Veritatem hanc ſuſtinet & firmiſſimis rationibus demonſtrat κρειττος meus Præceptor *Joh. Chriſtoph. Sturmius Diſp. de Aëris Mutationibus mireque per uniuerſum terrarum orbem variantibus tempeſtatibus, Altorff.* 1695. Animaduertendum quidem id eſt, mutationes ipſas tempeſtatum, per conſequens & ſigna, variare pro ſitu locorum & terrarum, & Judææ illum ſitum propemodùm congruere cum ſitu Europæ. Fuit illi ad Occaſum amplum longumque Mare Mediterraneum, ut Europæis nobis ad eandem plagam jacet Oceanus Atlanticus. Hinc igitur, vel illinc, adſpirantes venti adducunt nobis immenſam aquearum veſicularum ſeu bullularum copiam, qui vapores collecti in noſtra atmoſphæra, alliſi inuicem & fracti pluuiam effundunt in terram. Hæc nos, ut olim Judæos, quotidiana docet experientia. Sic videbat puer Eliæ in cacumine montis Carmel, *paruam nubeculam, ac ſi eſſet hominis manus, (veſtigium) aſcendentem de mari. — Interea cœli tenebreſcebant nubibus & vento, & facta eſt pluuia magna*, 1. Reg. XVIII. 44. 45. Eſt nempe atmoſphæra fluidum veluti mare, terricolis bono in perpetuo motu, & continua mutatione, adferens his illisue Regionibus tempeſtatem nunc ſerenam & ſiccam, nunc pluuiam & humidam, hanc hoc, aliam alio anni tempore. Tranquillum mare ſicuti nauigationi haud foret commodum, ita quietus aër ſanitati hominum, animalium & plantarum haud eſſet proficuus. Hinc conſtat ineuitabilis ventorum neceſſitas, quorum vehiculo aquei vapores feruntur per omnem terræ ſiccæ ſiue continentis ſuperficiem. Et ex Meteorologicis Obſeruationibus id certò inferri poteſt & debet, neutiquam hasce mutationes contingere caſu, ſed pro baſi agnoſcere ſapientiſſimum ordinem.

Καὶ ὅταν Νότον πνέοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔσται, καὶ γίνεται. Valet & hæc regula nobis Europæis. Calidus eſt Auſter, calidior Italis, quàm nobis Heluetiis, temperatur quippe in tranſitu ſuo per Alpes particulis glacialibus, niuoſis, vaporibus innumeris aqueis ex montibus aſcendentibus. Aër interim ſicuti condenſatur ab aquilonaribus ventis, rarefit ab auſtralibus: unde ſæpe & his ſpirantibus colligunt ſeſe bullulæ aqueæ, atque ſub formâ pluuiæ præcipitant. *Nigerrimus Auſter naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cœlum.* Hinc veteribus quoque calidus & humidus cluet Auſter. *Hipp.* L. II. *de Diæta* c. 5. t. 6. ἀνάγκη δὲ τὸν νότον θερμόν τε καὶ ὑγρὸν εἶναι, ὅκε μὴ τῶν χωρίων αἱ θέσεις αἴτιαι εἰσιν. *Notus neceſſariò calidus eſt & humidus, niſi ſitus locorum communem hanc proprietatem mutet.* Ne quis autem miretur, Europæis nobis ventum hunc eſſe humidum, in tranſitu enim ſuo per Mare Mediterraneum innumeros ſecum abripit, nobisque adfert, vapores. Hinc eſt, quod *Hippocrates* in omni anni tempore combinet τὸ ἐπόμβριον καὶ νότιον, *Pluuiam & Auſtrum, Aph.* III. 11. 12. 13. hyberno tempore τὸ νότιον ὑγρὸν, μαλακὸν, εὔδιον, Auſtrale tempus humidum, temperatum, gratum. Hujus loci non eſt, inquirere in effectus, qui inde redundant in corpora hominum, animalium, vegetabilium: id duntaxat monitum velim, eſſe Auſtrales ventos, qui Palæſtinam perflant, calidiores longè & ſiccio-res, quàm in noſtris Europæis Regionibus, quia Arabiam arenoſam, deſertam tranſeunt; Hinc in Textu noſtro, καύσων ἔσται, æſtus haud vulgaris, ſed admodùm ſiccans, & penè ſuffocans intelligitur. Ut in re medica καύσων, καῦσος ſumitur pro acutiſſima febri, ardenti febri. Hujusmodi æſtum meridionalem indigitat Jobus XXXVII. 17. *Num intelligis — ut tuæ veſtes caleant, quum terræ quietem ac tranquillitatem inducit à meridie? (nunquid noſti — ut veſtimenta tua calida ſint, cum perflata fuerit terra Auſtro?)*

Luc. Cap. XIII. verſ. 8.

— Domine, ſine illam & hoc anno, donec *(a)* ablaqueauero illam, ac adjecero ſtercus.

— Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora.

(a) Ablaqueare aliàs περιτέμνειν dicitur, quod fit, cum circum arbores fodimus, radices ſuperiores recidimus, ut magis fructificent.

— Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτε σκάψω περὶ αὐτὴν, καὶ βάλω κοπρίαν.

NEminem hortulanorum, & agricolarum, fugit, ablaqueandas eſſe arbores ad exareſcentiam pronas, & ſtercorandas. Similes ſunt eæ homini, qui fame emaciatus in fatales, imo lethales incidit morbos, ni laudabili ſuccurratur alimento. Contrahunt ſeſe tubuli, inpri-

mis extremi, ut tandem fluidis tranſitum diſputent. Uſus ſtercorationis generalis in pratis, agris, vineis, hortis in eo conſiſtit, ut limo nutritio depauperata terra eodem ſaturetur de nouo: ſed ut affuſum hoc alimentum omnes terræ poros penetret, & oſcula radicum in arboribus ſubeat, ipſeque aër grauitatem ſuam elaſticam exerere queat, & ſuccum ipſum nutritium ex radicibus trudere in truncum, omnesque ramos, aperiri debet terra, frangi, arbor circumfodi.

Luc. Cap. XIII. verſ. II. 12. 13.

II. Et ecce, mulier, quæ laborabat *(a)* ſpiritu infirmitatis annos decem & octo, eratque *(b)* contracta, neque poterat erigere ſe omnino.

(a) Spiritus infirmitatis, pro graui infirmitate.
(b) Vel, incurua.

12. Quam cum vidiſſet JESUS, aduocauit eam, & dixit ei: Mulier, liberata es ab infirmitate tua.

13. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat DEUM.

II. Et ecce, mulier, quæ habebat ſpiritum infirmitatis, annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere.

12. Quam cum videret JESUS, vocauit eam ad ſe, & ait illi: Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua.

13. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat DEUM.

11. Καὶ ἰδὲ, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας, ἔτη δέκα καὶ ὀκτὼ· καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

12. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ ΙΗΣΟΥΣ, προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σε.

13. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνορθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν ΘΕΟΝ.

CHRISTUS, verus & unicus Medicus ἰσόθεος, imo ΘΕΟΣ, ni v. 16. ipſe Satanam introduceret tanquam mali cauſam, (ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς) facilè poſſet vel *Bekkerus*, vel alius quispiam per πνεῦμα hoc ἀσθενείας intelligere vel morbum ipſum, vel genium indolemue morbi, per 18. annos ægræ moleſti absque ullo Satanæ concurſu, tantò quidem magis, quod nulla δαιμονία vel δαίμονος heic fiat mentio; quod in δαιμονιζομένων cura uſurpetur τὸ ἐκβάλλειν vel ἐξελθεῖν τῶν δαιμονίων.

Occupauerat hic morbus corporis partes ſolidas, aderat incuruatura ſpinæ dorſalis, & tanta, quâ ægra prono capite terram ſemper reſpicere tenebatur; id vult vocabulum συγκύπτειν. Adſuetæ jam erant huic ſitui vertebræ dorſi, harumque ligamenta & muſculi, quem nulla omnino remedia in priſtinum reſtituere poterant ſtatum. Συγκύπτειν heic idem eſt, quod κατακύπτειν, ὑποκύπτειν, incuruare ſe, curuo incedere corpore. Non proin fuit hic morbus συγκοπὴ, *ſyncope*, lipothymia fortis, qua homo ſubitò procidit, ſed potius ξύμπτωσις, *contractio*, q. d. *concidentia*, *contractura*, contradiſtincta apud *Hippocratem de Humorib.* c. 3. t. 17. τῷ ἀσυμπτώτῳ, *non contracto*: ſtipata haud dubiè τῷ σώματος σκληρότητι ξηρῇ, *corporis duritiei ſiccæ*, L. IV. *Epid.* c. 27. t. 10. ut fuerint ligamenta & muſculi veluti exiccata, rigefacta, totius nempe ſpinæ dorſi. Ne quis exiſtimet, incuruatum fuiſſe ſolum caput, præ potentibus muſculis capitis & colli flexoribus: hi quippe ſurſum quoque ſpectare poſſunt, modò dorſi ſpina ſit recta, id autem impoſſibile fuit ægræ noſtræ, utpote quæ fuit μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές. Spectat huc morbus memoratus *Hippocrati Lib. de intern. affect.* c. 50. t. 13. quo τὸ μετάφρενον ἔγκυρτον γίνεται, *dorſum incuruum redditur*. Silentio haud prætereundæ ſunt formulæ loquendi, quibus Lucas utitur, in deſcriptione tum morbi tum curæ, & ex ore quidem ipſius Saluatoris v. 16. explicari poteſt τὸ ἔδησε tum de nimia ligamentorum & muſculorum tenſione conjuncta incuruationi, ſed tali, quæ per tot annorum decurſum abiit in ἀτονίαν, ut relaxatæ fibræ ad priſtinam ſuam elaſticitatem redire haud potuerint: tum de preſſione internorum thoracis viſcerum & abdominis tali, quâ ægra vinctam veluti ſe ſentiebat. Curam ſuſcepturus ἀρχίατρος DEUS ita ad ægram v. 12. ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σε, & v. 16. extat phraſis λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ. Ubi iterum intelligi commodè poteſt tenſio relaxata, ligamentorum, muſculorum & vertebrarum in priſtinum ſtatum reſtitutio. Id vult effectus ſecutus v. 13. καὶ παραχρῆμα ἀνορθώθη, confeſtim erecta ſteterat, & inceſſerat: rediere ad rectitudinem incurua: relaxatum, ſolutum, quod antea fuit δεδημένον, vinculo quaſi conſtrictum: ceſſauit infirmitas, rediit robur. Utuntur & veteres

Luc. cap. XIV. v. 2. 4.
Hydropicus sanatus.

Luc. Cap. XIV. v. 2. 4.
Wunder-Cur eines Wasser-süchtigen.

I. G. Pintz sculps.

veteres Medici voce ἀνορθοῦσθαι in cura Paralyticorum. Et in ſenſu myſtico Paulus Hebr. XII. 12. τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε. Pro cauſa ſæpe agnoſcunt hujusmodi contracturæ chronicæ conuulſiones ſiue ſpaſmodicas contractiones diutinas, aliquando ſedendi, incuruo corpore laborandi, & deorſum ſpectandi conſuetudinem. Legantur *Wedelius de Contractura dæmoniaca, in Dec. VI. Exercit. II. Johannes Chriſtoph. Rabe de* Πνεύματι ἀσθενείας *ſeu Anima Morborum* 1725. *Am Ende Medicina CHRISTI diuin. & miracul.* p. 25.

Luc. Cap. XIII. verſ. 19.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 31.

Luc. Cap. XIII. verſ. 20. 21.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 33.

Luc. Cap. XIII. verſ. 34.

Vid. Matth. Cap. XXIII. verſ. 37.

TAB. DCCXVIII.

Luc. Cap. XIV. verſ. 2. 4.

2. Et ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum.
4. Ipſe verò adprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit.

2. Καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ.

4. Καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν, καὶ ἀπέλυσε.

2. Et ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum.
4. Ipſe verò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit.

SUnt *Hydropis* variæ ſpecies, abdominis, quæ *Aſcites* vocatur, pectoris, capitis, quæ *Hydrocephalus* audit, totius corporis, quæ *Leucophlegmatia* ſeu *Anaſarca*. His adnectitur *Tympanitis*, quæ flatulentia mera eſt. Aſcite laborâſſe videtur ægra noſtra, abdomen adeò repletum fuiſſe lymphâ ex diſruptis lymphaticis vaſis extrauaſatâ. Hanc cauſam qui perpendit, communem & Hydropi pectoris, & Hydrocephalo, non poteſt non perſpicere difficultatem curæ, quâ ſcimus ſaluari paucos, nec niſi longâ temporis morâ. Quis enim eſt, qui diſrupta ſanare poterit vaſa? quis lympham extrauaſatam, vel, per quas vias, educere? viſceribus diu in lympha veluti natantibus, relaxatis, ventriculo, inteſtinis, omento, hepati reſtituere tonum? Sed heic extemplò, absque remediis, ſolo voluntatis diuinæ nutu, curatur Medicorum illud opprobrium, dirus hydrops, miraculo.

Non adeſt heic tumor fictitius, qualis ille fuit fœminæ Argentoratenſis, quæ per 6. luſtra pro hydropica habita ex eleemoſynarum copioſo affluxu largiter vixit; non imprægnata, quæ partu felici judicium pro hydrope factum eludit: ſed hydrops conſummatus, immedicabilis, ſanatus extemplo ſine diureticorum, purgantium, paracentheſeos uſu, euaneſcente aquæ ingenti colluuie per miraculum. Audiamus *Spenerum Lauterkeit des Evangeliſchen Chriſtenthums* p. 456. *Dieſes war abermal ein flattliches Zeugnis der Göttlichen Allmacht des HERRN, diejenige Kranckheit, an dero insgemein die Medici ſich zu Schanden curiren, mit einem bloſſen Angreiffen zu vertreiben. Dazu nöthig war, das an des Krancken Leib verhandene Waſſer der Kranckheit zu verzehren, gut Geblüt in den Aderen zu ſchaffen, und die verdorbene innerliche Glieder, Leber, und was mit dem Blut zu thun hat, wieder in gantz guten Stand zu ſetzen, daß ſie wiederum gutes geſundes Geblüt ins künftige zeugete. Wozu Schöpfers-Krafft geböret.*

Luc. Cap. XIV. verſ. 34. 35.

Vid. Matth. Cap. V. verſ. 13.

TAB. DCCXIX.

Luc. Cap. XV. verſ. 16.

Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quibus porci veſcebantur. Neque quisquam illi dabat.

Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτὲ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ �ὲδείς ἐδίδε αὐτῷ.

SCopus meus non eſt, integram explanare prodigi filii Hiſtoriam, ſed ex ea duntaxat conſiderare cibum ex abjectiſſimis, quo ſe pauerat in ſpontaneo ſuo exilio, & ne ad ſatietatem quidem, famelicus. Κερατίων nomine is venit Lucæ, nos vertimus *ſiliquas*, nomine æquiuoco, quod ſumſeris facilè pro thecis illis, quibus leguminum & aliarum benè multarum plantarum ſemina clauduntur, *Kleyen* in Vernacula, quo titulo venit *furfur*, *Krüiſch*, *Grüiſch*, quod ex frumenti grano inter molendum abſcedit, & in magna annonæ inopia pauperculis panem dat furfuraceum, de quo fortè *Horatius:*

Viuis ſiliquis, & pane ſecundo.

Sed κεράτια ſiue *ſiliqua* à corniculorum ſimilitudine ſic dicta *Dioſcoridi* L. I. c. 159. *Galeno* & *Æginetæ* κερατώνια, quaſi cornuta ſiliqua, recentioribus Græcis *xylocerata.* Arbor eſt calidioris ſoli amans, craſſo caudice in magnam excreſcens altitudinem, latè ramos ſpargens, longos, firmos; Folia alata majora, breui pediculo coſtæ adnexa, ſubrotunda, tres uncias plus minus lata, paulò longiora, craſſa, rigida, neruoſa, ſuperius atro virore ſplendentia, infernè pallidiori. Flores rubeſcenti thyrſo inſerti plurimi, lacteo candore perfuſi, quorum foliolis dilapſis flaueſcentes apices ſuperſtites remanent, & ipſi tandem decidui. Succedunt ſiliquæ Indicæ digito longiores, latiores, modicè intortæ, compreſſæ, callo dulci eduli, quæ ſemina claudunt membranis diſtincta, ſeminibus Caſſiæ ſolutiuæ fere æqualia, minora tamen, colore ſpadiceo obſcuriore, compreſſa modicè, pulpâ buxeâ durâ, & leguminoſi quid reſipiente. Frequens arbor in Apulia, Neapolitano Regno, Sicilia, Ægypto, inprimis Palæſtina, & circa Hieroſolymam. Depingitur Lit. A. qua eadem literâ ad marginem pictos vide characteres. Vocatur *ſiliqua arbor ſiue Ceratia* I B. *Siliqua edulis* CB. *Panis S. Johannis*, *St. Johannes-Brod* Germanis & Belgis, quod ſiliquis his pro cibo uſus fuerit præcurſor CHRISTI in deſerto. Harum quippe cortex ipſe, *Dioſcoride* & *Plinio* teſtibus, manditur, eſtque melleo ac dulci ſapore. Virides ſumtæ ſtomacho incommodæ ſunt, & aluum ſoluunt. *Dioſc.* L. I. c. 159. Κεράτια χλωρὰ μὲν λαμβανόμενα κακοσόμαχα τυγχάνει, καὶ κοιλίας λυτικὰ, ξηρανθέντα δὲ ἴσχει κοιλίαν, εὐστομαχώτερα ὄντα καὶ διεχητικά. Μάλιστα δὲ ἐκ τῶν ξυμφύλλων συντιθέμενα. *Siliquæ recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt. Urinam cient, ſed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur. Plin.* L. XXIII. c. 8. *Siliquæ recentes ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt. Alpino* teſte *de Plant. Ægypti* c. 3. *Ægyptii mel ex ipſis extrahunt dulciſſimum, quo Arabes ſaccharo loco Caſſiæ ſolutiuas recentes ac paruas, zinzibere, myrobalanos, tamarindos, atque alios multos fructus condiunt. Hujus quoque mellis uſus eſt frequentiſſimus vice veri mellis ad clyſteres, & aliqui etiam per os ſumendum concedunt ad ſubducendum aluum.* Ut omnino vero ſit admodum ſimile, filio prodigo ſiliquas hasce, vel fructus porcis projici ſolitos, fuiſſe pro cibo; ut hodie in noſtris Regionibus, qui fame premuntur, glandibus faginis, quercinis, & caſtaneis uti ſolent pro pane. Migrauit vox κεράτια vel ex Oriente in Græciam, vel ex Græcia in Aſiam. Nam adhuc hodie ſiliquæ dulcis bacca Turcis vocatur *kyrrat*, *kyrat*, Plur. *kæratyt*, *Meninzk. Lex.* 3658. qui obſeruat deriuari inde vocem *karat* Aurifabris notam, pondus 4. granorum ſeu $\frac{1}{24}$. unciæ. Syrus κεράτια in Textu exponit per *charub*, *charubo*, Arabs per *charnub*, *kharnub*. Arabes & Perſæ hodie *chyrnub*, *churrub*, *churnub*, Turcæ *churnub*, *chærrub*, *chærnubi*, *Men. Lex.* 1887. 3886. 5612. Tranſierunt hæ voces quoque ad Europæos, Hiſpani appellant *Carabole Garofas*, *Garouo*, Angli *Carobe-Tree*, Galli *Carouge*, *Carabe*, Itali *Carobe*, *Carobole.*

Luc.

Luc. cap. XV. v. 16.
Κερατία prodigo.

Luc. Cap. XV. v. 16.
Die Kleyen des ungerathenen Sohns.

P. G. Harder sculps.

Luc. Cap. XVI. verſ. 6.

— Centum batos olei. —

— Centum cados olei. —

— Ἑκατὸν βάτες ἐλαίε. —

Βάτος, *Batus*, ſumtus pro 2022. digitis cubicis Pariſinis, ex mea reductione dat menſuras 12. & $1\frac{1}{3}$. dimidiam menſuræ Tigurinæ agreſtis, ſiue menſuras 15. cum $1\frac{1}{2}$. quartali menſuræ ejusdem urbicæ. Dabunt proin Bati 100. Amphoras 19. menſuras 34. cum $1\frac{1}{3}$. dimidia menſuræ agreſtis, ſiue amphoras 24. cum $1\frac{1}{2}$. menſura urbicas.

Luc. Cap. XVI. verſ. 7.

— Centum coros tritici. —

— Centum coros tritici. —

— Ἑκατὸν κόρες σίτε. —

ÆQuiualet κόρος, *Corus* 20220. digitis cubicis Pariſinis, reductione autem facta ad menſuras Tigurinas, Quartalibus 11. modiolis $6\frac{10}{17}$. Dabunt proin 100. Cori 1141. Quartalia $2\frac{14}{17}$. modiolos, ſiue 285. modios, 1. quartale $2\frac{14}{17}$. modiolos.

Luc. Cap. XVII. verſ. 12. 14.

12. Et quum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul.
14. Quos ut vidit, dixit illis: Profecti, oſtendite vos Sacerdotibus. Euenitque, ut inter abeundum mundati ſint.

12. Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longe.
14. Quos ut vidit, dixit: Ite, oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt, dum irent, mundati ſunt.

12. Καὶ εἰσερχομένε αὐτε εἴς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόῤῥωθεν.

14. Καὶ ἰδὼν, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτὲς τοῖς ἱερεῦσι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτὲς, ἐκαθαρίσθησαν.

DEbebat ſi ulla, hæc certè miraculoſa cura aperire Judæis oculos. Nam ecce, ſanantur decem leproſi, incurabili malo affecti, conſiſtentis, diuerſæque ætatis viri, temperamenti diuerſi, absque unguentis, balneis, lotionibus, ſolo, ſed omnipotenti verbo, πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτὲς τοῖς ἱερεῦσι, nempe vi Legis Leuit. XIV. 2. *Hæc Lex eſt leproſi, in die emundationis ſuæ. Adducetur ad ſacerdotem. (Hic eſt ritus leproſi, quando mundandus eſt: adducetur ad ſacerdotem.)*

Luc. Cap. XVII. verſ. 24.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 27.

Luc. Cap. XVII. verſ. 29.

Vid. Gen. Cap. XIX. verſ. 24.

Luc. Cap. XVII. verſ. 37.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 28.

Luc. Cap. XVIII. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Luc. Cap. XVIII. verſ. 35. 42. 43.

Vid. Matth. Cap. XX. verſ. 30.

Luc. Cap. XIX. verſ. 4.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

Luc. Cap. XIX. verſ. 30.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Luc. Cap. XXI. verſ. 2.

Vid. Marc. Cap. XII. verſ. 42.

Luc. Cap. XXI. verſ. 25. 26.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Luc. Cap. XXI. verſ. 29. 30.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 18.

Luc. Cap. XXII. verſ. 34.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Luc. cap. XXII. v. 44.
Iesus sudore sanguineo diffluens.

Luc. Cap. XXII. v. 44.
Blut-Schweiß Jesu.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCCXX.

Luc. Cap. XXII. verſ. 44.

Et correptus angore (a) prolixius orabat. Et erat ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis, decurrentes in terram.

(a) Vel, impenſius.

Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram.

Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσήυχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

OCcurrunt hodienum in arte medica mira, ſubitaneæ mutationes ſiue ad ſanitatem, ſiue ad mortem, quæ peritiſſimorum etiam Medicorum ſuperant captum, quibus non datum eſt perſpicere omnes corporis receſſus; ſunt hæc θεῖον τι, ſed non θαύματα, miracula. Eſt hoc θεῖον ignorantium Medicorum aſylum, doctorum ſincera confeſſio, eſſe & horum ſcire haud longè diſtans à Nihilo. Agnouerat hoc θεῖον ἐν τῇσι νέσοισι *Hippocrates*. Sed verum θεῖον, propriè ſic dictum, idque multiuarium, exeruit ſe in ſumma optimi Saluatoris perſona, & iis, quæ ei acciderunt. Fuit ille mirabilis, El fortis, ſed inſimul infirmitatibus quibuscunque humanis obnoxius, ſed ἀναμάρτητος. In iis proin, quæ dulciſſimo Seruatori acciderunt in Paſſione, ex una parte conſideranda venit Diuinitas perſonæ, paſſio diuina, id eſt, talis, quæ omnibus omnino hominibus, collectim licet ſumtis, qui vixere unquam, vel victuri ſunt, eſt impoſſibilis; ex altera verò parte humanitas, corpus infirmum humanum, ſentiens, in quo Actiones & Paſſiones contigerunt conuenienter Legibus Naturæ & motus. Huc pertinet *ſudor* CHRISTI *ſanguineus*, Phænomenon naturale ſimul, vel, ut loqui amamus in Scholis noſtris, præternaturale, ſed & ſupernaturale, diuinum & humanum. Naturalis fuit ſudor ipſe, ſanguis, qui effluxit ex corpore Saluatoris. Naturæ autem vires ſuperauit cauſa, vis mouens, & effectus. Agite, tentemus vadum, ſeparaturi unum ab alio.

Eſt *ſanguis* pretioſiſſimus vitæ noſtræ theſaurus, cui intra limites arteriarum & venarum continendo fortes poſuit aggeres Creator optimus, ne diſſiparetur. Et eſt integrum quà latè patet corpus cribrum pertuſum, ex quo incredibilis halituum copia exhalat omni momento, manente nihilominus ſanguineo latice intra ſua vaſa: penetratis ad extrema usque cutis punctula, & tamen non transgreditur hosce ſibi deſtinatos limites. Adeò anguſta ſunt canaliculorum lateralium ſecretoriorum oſtiola, ut globulis ſanguinis non liber ſit in illa aditus, ſed quidem pertranſire valeant aliæ ſubtiliores particulæ, globulis interim tranſeuntibus per extremas arteriolas in ultimas venulas, & redeuntibus hinc ad cor. In hoc ſanguinis circulo conſiſtit vita noſtra, ejusque conſeruatio. Quodſi fortè vel nimia mole accreſcat, vel acrimonia inficiatur purpureus ille latex, perrumpit quidem is vel impetu, vel perfodit, repagula, non tamen tranſit per poros cutis, ſed quidem & potius per patentiora oris, faucium, naſi, oculorum, aurium, pulmonum, ventriculi, inteſtinorum, uteri orificia, unde hæmorrhagiæ oriuntur variæ. Occurrunt nihilominus in rerum medicarum Annalibus exempla ſanguinis, qui fortiſſimos ipſius cutis perrupit aggeres, *ſudoris ſanguinei*. Sufficit nempe ad id, ut amplientur extremæ arteriolæ laterales eò usque, ut globulis ſanguineis concedant tranſitum. Legantur *Marcell. Donat. Hiſt. Med. Mirab.* L. I. c. 1. *Thom. Bartholin. Cent.* II. *Ep.* 11. *Ledelius in Miſc. Curioſ. Dec.* II. *Ann.* 11. p. 63. *Georg. Agricola* L. II. *de Peſte*, *Andr. Libav. Singular.* P. I. p. 172. *Stolterfoht Diſp. de Sudore ſanguineo.* In omnibus his caſibus eſt ſudor ſanguineus morbus, acris qualiscunque διαθέσεως effectus, quæ heic nullum inuenit locum. Fuit optimo Saluatori noſtro ſaniſſima corporis conſtitutio, temperamentum perfectiſſimum non ad juſtitiam duntaxat, ſed quoque ad pondus. Prodiit in exemplis memoratis ichor tenuis ſanguineus, qui veſtigia ſui reliquit in Induſiis. Sed heic fuit ſudor ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Collectus fuit in grumos craſſos, quales nunquam videre contigit in hominibus, quoniam nemo hominum paſſus eſt unquam, quod Saluator optimus, neque pati poterat. Egregia ſunt, quæ hanc in rem habet *Bernhardinus Senenſis Tom.* I. *Serm.* 51. *de Paſſione* DOMINI c. 12. *Tanta fuit in CHRISTO orationis vehementia, atque tam horribilis in anima ejus ſenſibilis agonia. Quod ſicut Lucas refert factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et*

licet plena ratio naturalis non poſſit reddi de tam ſtupendo doloris ſigno oſtenſo in ſudore ſanguineo, nihilominus dici poteſt, quod aliqualiter diſpoſitiuè timor & amor, bellantes in corde JESU, quoad ſuum ſenſitiuum in cauſa extiterunt: dum enim attenderet, tam graue bellum ſuper ſè veriſſimè imminere, timore concuſſit ſenſitiuum ſuum, ex quo ſanguineus humor fuit ad interiora reductus. Super hunc autem timorem rejiciendum fortiſſimus & feruentiſſimus amor, tanquam miræ magnitudinis malleus repercutiens, & ipſum excludens, omnes poros corporis JESU CHRISTI, *& venam largiter relaxauit, ut ſic de toto corpore flueret ſanguineus ſudor decurrens in terram.* His Bernhardini verbis ſubjungi poſſet ſequens Philoſophema. Grauabat Meſſiam, ſponſorem tremendum Angelis, inſuperabile omnibus hominibus onus peccatorum totius generis humani, atque in extremos coëgit angores ut factus fuerit περίλυπος ἕως θανάτε, ἐκθαμβεῖς, ἀδημονῶν, γενέμενος ἐν ἀγωνίᾳ. Angor hic, omni intellectu finito ſuperior cauſabatur violentiſſimam fibrarum cutanearum contractionem, tantam circuli per extrema difficultatem, atque verſus cor repreſſionem, ut juxta conſuetum naturæ ordinem extrema debuiſſet ſubire fata: nulla, generoſiſſima licet, ſuffena fuiſſent naturalia remedia vel promouendo circulo, vel tollendo angori. Cordiale cœleſte adferre debebat Angelus, ἄγγελος ἀπ' ἐξανῦ ἐνισχύων αὐτόν, v. 43. Amore vincente timorem cor tantùm non oppreſſum, cardiaco animatum & refectum nouas reſumebat vires: ad limina mortis jam adductus Saluator, totus voluntati paternæ reſignatus ſuperabat ſummam liquidi neruei in extremis reſiſtentiam, & tanto quidem impetu ejecit ex thalamis ſuis ſanguinem, ut perruperit is, relaxatis nunc fibris extremis, extrema arteriarum repagula, ampliata ita canaliculorum lateralium oſtiola, ut ſanguis ipſe proruperit formâ ſudoris, & guttatim ab innocentiſſimo Sanctiſſimi ſponſoris & ſponſi corpore defluxerit in terram. Sed ut nemo mortalium, imò nec Angelorum, ideam ſibi formare poterit extremo illi angori adæquatam, ita pariter nemo concipere valet modum, quo triſtitia illa fuerit ſuperata, vel angor diſcuſſus. Affectus noſtri humani uti magnam efficiunt peccatorum noſtrorum partem, ita debebat, ad eluenda ea, optimus Saluator adigi ad extrema affectuum ſuorum, ſed ſanctiſſimorum, atque ex una parte conjici in extremos mœrores & tremores triſtiſſimos, ex altera reduci ad extrema gaudia, quorum comes fuit acquieſcentia ſumma in voluntate DEI Patris. Ita debebant expiari partim, partim ſanctificari noſtri mortalium peccatorum affectus, qui in binas redigi ſolent primarias claſſes, triſtitiam & gaudium. Illam ἐμφατικωτάτοις terminis expreſſere Euangeliſtæ; hoc colligere licet ex dolorifico quidem ſudore ſanguineo, quem, pace aliorum, aſpicio non ut ſequelam triſtitiæ, ſed ut confortationis effectum, quo CHRISTUS generoſo & heroico animo obuiam iuit inſtanti ſuæ Paſſioni, & ignominioſiſſimæ morti. Ea eſt ſudoris hujus ſanguinei ratio, ut à quouis Philoſopho Chriſtiano defleri mereatur potius lachrymis ſanguineis, quàm ut poſſit atramento deſcribi.

De precibus, ſudore, ſiti, de morte cruenta
Diſce homo, quod ſummus ſit dolor, ira DEI.
Sed nil ſcire tuum tibi prodeſt, hæc niſi credas,
Omnia te propter ſuſtinuiſſe DEUM.

Ex hactenus dictis vel conciliare licet, vel & ad rationis trutinam examinare diuerſas Eruditorum de ſudore CHRISTI ſanguineo ſententias. Fuere quippe, qui pro naturali eum aſpexere, *Leuin. Lemn.* L. II. *de Compl. Joh. Maldonat. Comm. in Matth. Sebaſt. Barradius, Cornel. à Lapide, Cornel. Janſenius, Gisb. Voëtius, Gerhard. Joh. Voſſius, Sol. Albertus*, alii, quos refutat *Clotzius Diſſ. de Sudore CHRISTI ſanguineo Exerc.* XII. quoniam *in corpore Seruatoris noſtri nulla fuerit cachexia, nec ulla habitus corporis deprauatio, ut profluere ſanguis potuiſſet vel per anaſtomoſin, vel diapedeſin, vel diæreſin; optimum ejus extiterit temperamentum, nec venis ſanguis ſeruatâ ſuâ formâ ſubſtantiali naturaliter per ſudorem emitti poſſit: ſanguis etiam ichoroſus, qualis eſt ſanguinem ſudantium, per naturam non concreſcat, unde infert, ſupernaturalem fuiſſe hunc ſudorem vel miraculoſum, ratione ſubjecti, materiæ, quantitatis, qualitatis, modi, conſequentis coagulationis, grumorumque.* Adde, non fuiſſe fluidum quoddam ſanguini ſimile, ſed verum ſanguinem. Τὸ ὡσεὶ, quod in Textu extat, non combinatur αἵματι, ſed θρόμβοις, in terram deciduis. Vidiſſes, & adhuc vides, Chriſticola, Heroem proprio ſanguine conſperſum undique, qui *eluit in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uuarum operimentum (pallium) ſuum*, Gen. XLIX. 11. JESUM torculari iræ diuinæ preſſum; Sacerdotem ſummum ſanguinem ſuum altari adſpergentem; Sanguinem fœderis pleno alueo fluentem.

Legantur

Wedelius de Sudore CHRISTI cruento. In Dec. III. *Exercit.* II.

Joh. Jac. Stolterfoht Diſſ. Epiſtolica de Sudore ſanguineo, Lubec. 1698.

Joh. Nicol. Quiſtorp. Programma, quo ad pias de ſalutari in DOMINUM noſtrum & Regem unicum JESUM CHRISTUM grumos ſanguinis ſudantem aſpectu meditationes ſuos ciues Academicos excitat.

Luc. Cap. XXII. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Luc. Cap. XXII. verſ. 51.

— Et quum tetigiſſet auriculam ejus, ſanauit eum.

— Καὶ ἁψάμενος τῦ ὠτίε ἀυτῦ, ἰάσατο ἀυτόν.

— Et cum tetigiſſet auriculam ejus, ſanauit eum.

PHænomenon eſt hoc ex rariſſimè obuiis, amoris ſimul erga perditiſſimos hoſtes, & thaumaturgicæ manus κρι-τήριον. παταάσσει Πέτρος, ex intempeſtiua atque præcipiti animoſitate, τὸν δῶλον τῦ Ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν ἀυτῦ τὸ ὦς τὸ δεξιόν, v. 50. Et ecce CHRISTUS, captiuus mox atque vinctus ſummo Sacerdoti adducendus, *tangit* Tyranni hujus ſæuiſſimi ſeruum, ejusque auriculam vel abſciſſam reſtituit, vel pendulam aut grauiter ſauciatam ſanat. Phænomenon, quo vel ſolo attentè conſiderato Ἀρχιερεὺς ille totumque Synedrium debuiſſent eſſe conuicti de Diuinitate CHRISTI Meſſiæ. Phænomenon tantò miraculoſum magis, quod auriculæ cartilaginoſæ vulnera neque ligari facilè queant, neque curari; heic autem neque adhibitæ fuerint ligaturæ, neque emplaſtra, neque balſama vulneraria, ſed is ipſe, quem perſequuntur militum turmæ tanquam latronem & perduellem, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, v. 52. tangit auriculam læſam, & ſanat.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 36.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 44. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

Luc. Cap XXIII. verſ. 46.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

Luc. Cap. XXIV. verſ. 13.

Et ecce, duo ex illis ibant eodem die in Caſtellum, quod aberat ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieroſolymis, nomine Emaus.

Et ecce, duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Jeruſalem, nomine Emaus.

Καὶ ἰδὲ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην, ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ, ᾗ ὄνομα Ἐμμαοὺς.

EST *Stadium*, στάδιον, στάδιος, menſuræ genus, qua dimetimur locorum diſtantias. Sed ut menſuræ aliæ fluidorum & ſolidorum, pondera item variarum Nationum variant, ſic & variant menſuræ diſtantiarum. Nullum tamen eſt dubium, quin intelligi heic debeant Stadia Græcorum & Romanorum, qui ea ab illis fuere mutuati. *Plinio* L. II. c. 23. & *Columella* L. V. c. 1. teſtibus, Stadium Romanum confecit 125. paſſus Romanos, 8. proin ſtadia dabant Milliare. Reducit *Eiſenſchmid* ſtadium ad 95. hexapodas, $4\frac{1253}{1440}$. pedes, vel $574\frac{1250}{1440}$. Pedes Pariſinos. Ex hac Hypotheſi diſtabat Emaus ab Hieroſolyma 34492. pedibus. Apud *Herodotum* L. II. legas æquationem Stadii cum 6. plethris ſiue 600. pedibus, αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δικαιαί εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον, *centum orgyiæ juſtæ ſunt ſtadium ſex plethrorum.* Quandoquidem autem *Strabone* teſte L. XVII. Pyramidum Ægyptiarum altitudo fuit unius ſtadii, & altitudo hæc ipſa hodie nota, comparari poſſunt tantò facilius menſuræ modernæ cum Veteribus, qua in re inprimis ſeſe exercuit Aſtronomus inſignis *Caſſinus*, vid. *Mem. de l'Acad. Roy.* A. 1702. Quodſi pro milliari Germanico maximo ponamus paſſus 5000. pro minimo 4000. & 125. pro Stadio, habebit illud 40. hoc 32. Stadia, eritque diſtantia Hieroſolymæ ab Emaus $1\frac{1}{2}$. Milliaria Germanica ex priori, & ferme 2. ex poſteriori hypotheſi.

EVANGELIUM JOHANNIS.

Joh. Cap. I. verſ. 32.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

TAB. DCCXXI.

Joh. Cap. II. verſ. 6 - 10.

6. Erant autem ibi ſex hydriæ lapideæ poſitæ ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas.
7. Dicit eis JESUS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad ſummum.
8. Et dicit eis: (a) Haurite nunc, & ferte (b) Architriclino: & tulerunt.

(a) Al. infundite.
(b) Significat eum, qui præfectus eſt apparando conuiuio.

6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.
7. Dicit eis JESUS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad ſummum.
8. Et dicit eis JESUS: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

Ioh. Cap. II. v. 6-10.
Aqua miraculo vinum.

Joh. Cap. II. v. 6-10.
Wasser wird Wein.

I. G. Pintz sculps.

9. Cum autem guſtaſſet architriclinus (c) aquam in vinum verſam (neſciebat autem, unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam) vocat Sponſum architriclinus.

(c) Al. aquam vinum factam.

10. Et dicit ei: Omnis homo (d) primò bonum vinum ponit, & quum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt: tu ſeruaſti bonum vinum (e) usque ad hoc tempus.

(d) Vel, primùm, aut primo loco.
(e) Vel, usque nunc.

9. Ut autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat, unde eſſet, miniſtri autem ſciebant, qui hauſerant aquam, vocat ſponſum architriclinus.

10. Et dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum vinum usque adhuc.

6. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἓξ, κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.

7. Λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

8. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν.

9. Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, (καὶ οὐκ ᾔδει, πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ἤδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ) φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος,

10. Καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

INitiauit CHRISTUS potentiſſimam ſuam Thaumaturgiam in Nuptiali Feſto Canæ in Galilæa, demonſtraturus primo hocce ſuo miraculo, ſe eſſe verum Meſſiam, elementorum & totius Naturæ Dominum, DEUM & Creatorem; ſe præſtare poſſe momento citius, quod juxta Leges ab ipſo in natura ſtabilitas exacto fit anno. Naturæ miraculum videmus & guſtamus quouis anno, ſed hoc tranſcendentale θαῦμα ſemel duntaxat datum fuit effectui. Mutatur aqua quotannis in vinum: fit hæc metamorphoſis in omnibus vineis: aſſumunt vites pro nutrimento partim aquam, partim ſuccum in ipſa aqua & terra latentem viſcoſum, qui certè non eſt vinum, ſed quidem ſenſim atque ſenſim, modo nobis incomprehenſibili, per aliquot menſium decurſum mutatur in vinum. Sed heic in Hydrias effunditur aqua, & mandato CHRISTI prodit, bibiturque vinum, idque generoſum. Par autem hujus transmutationis eſt ratio, quæ mutationis illius aquæ in ſanguinem: hac quidem differentia, quod hæc Ægyptiis facta fuerit in pœnam, illa conuiuis nuptialibus recreationi fuerit & gaudio.

Quantitatem aquæ in vinum mutatæ determinaueris facilè, ſi noueris capacitatem *metretæ*. Fuit autem μετρητὴς menſura fluidorum apud Græcos æqualis *Batho* Hebræorum, quem reducimus ad 2022. digitos cubicos Pariſinos. Aliàs vocatur κάδος, κεράμιον, *Cadus, Ceramium*, & apud Athenienſes capiebat 12. congios, ſiue 72. ſextarios. *Nicandri Scholiaſtes* ὁ μετρητὴς ἔχει ξέστας ἑβδομήκοντα δύο. *Eiſenſchmied Pond. & Menſ.* p. 80. 166. Commoda ſeſe heic offert *Bathum* ipſum ad noſtras menſuras Tigurinas reducendi, imo & παρόραμα alibi commiſſum corrigendi occaſio. Anſam nactus A. 1731. publicata jam maxima Veteris Codicis parte exactius determinandi menſuras noſtras tum ſiccorum tum fluidorum inueni, quæ ſequuntur.

In menſ. urbic.	Stadtmäſs — menſur.	quartar.	agrariis, Landmäſs. — menſur.	quartar.
Bath.	26.	$2\frac{46}{131}$.	— $22\frac{11}{158}$.	
Hin.	4.	$1\frac{93}{131}$.	— 3 —	$2\frac{112}{158}$.
Log.	—	$1\frac{61}{131}$.	— —	$1\frac{34}{158}$.
Ouum	$\frac{8}{131}$.	—	— $\frac{8}{158}$.	—

Ex qua Hypotheſi dabunt ſex Hydriæ (ſumtis duobus metretis pro ſingulis Hydriis)

Menſuras urbic.	quart.	menſ. agrar.	quart.
319. —	$0\frac{28}{131}$.	— 264. —	$3\frac{54}{158}$.

(ſumtis tribus metretis pro ſingulis Hydriis)

478. —	$2\frac{41}{131}$.	— 397. —	$1\frac{2}{158}$.

Pariter pro menſuris cauis aridorum prodiere in Menſuris Tigurinis ſequentia.

	Quartalia	Modioli
Corus, Chomer	19. - - -	$6\frac{126}{179}$.
Lethech	9. - - -	$11\frac{63}{179}$.
Ephah	1. - - -	$15\frac{1}{17}$.
Satum, Seah - - - - -		$10\frac{4}{12}$.
Homer, Gomer - - - -		$3\frac{1}{11}$.
Kab - - - - - -		$1\frac{8}{11}$.
Ouum Rabbinorum - - -		$\frac{8}{132}$.

Sequuntur menſuræ interuallorum reductæ ad menſuras Tigurinas, decimales.

	′		″		‴
Milliare	4943.	—	$4\frac{20}{134}$.		
Stadium	617.	—	$9\frac{36}{134}$.		
Iter Sabbathi	3558.	—	$2\frac{60}{67}$.		
Arundo	10.	—	6.	—	$7\frac{31}{67}$.
Cubitus	1.	—	7.	—	$7\frac{61}{67}$.
Spithama	0.	—	8.	—	$8\frac{64}{67}$.
Palmus	0.	—	2.	—	$9\frac{131}{201}$.
Digitus	-	—	-	—	$7\frac{83}{201}$.

Nempe ex Hypotheſi unius & ſimplicis cubiti, ſumti pro 2384. partibus Pariſinis. Differentiam ſi feceris inter cubitum ſacrum & profanum, ſumtis pro illo 2953. partibus, obtinebis, quod ſequitur.

	′		″		‴
Iter Sabbathi	4407.	—	$4\frac{84}{134}$.		
Arundo	13.	—	2.	—	$0\frac{30}{134}$.
Cubitus	2.	—	$2\frac{1}{134}$.		
Spithama	1.	—	$1\frac{1}{268}$.		
Palmus	-	-	3.	—	$6\frac{141}{804}$.
Digitus	-	-	-	-	$9\frac{141}{9216}$.

Inſeruient hæc, quæ monere & volui & debui, corrigendis benè multis Textibus Sacri Codicis.

Silentii ſiparium inuolui haud debet Judæorum mos obſeruatus in conuiuiis, quo apponebant prius vinum generoſum, ſed conuiuis jam inebriatis, ὀλιγόφορον, vel & aquam meram. A quo diſſentimus nos, in ultima menſa conuiuis apponentes vinum vel noſtras generoſius, vel exoticum ex Marchionatu Badenſi, Burgundia, vel & Moſchatellinum, Spiritum vini, vel ceraſorum, liquoresque arte paratos, qui roris Solis nomine veniunt. Rationem ſi quæras inæqualitatis hujus, aliam dare non poſſum, quàm quod Judæi more ſuo reducere voluerint conuiuas ad ſanam mentem, nos verò ratione eos velimus priuare. Subſcribet facile, qui ad naturam liquorum ſpirituoſorum modò memoratorum attendere velit. Quem corpori infert æſtum vinum, extinguit aqua. Rarefacit illud, generoſius inprimis, ſanguinem, & ampliat vaſa, ſed latice ſanguineo æquabilem reddit circulum aqua. Quò generoſius eſt vinum, vel & ad ſpiritus ſubtilitatem eleuatum, eò impeditur magis digeſtio ciborum in ventriculo, contra quod judicare ſolemus vulgò, quam operationem promouet è contra aqua, vel infuſum Theæ. *Altri tempi, altri coſtumi: altre natione, altri coſtumi.*

Joh. Cap. III. verſ. 8.

Vid. Jer. Cap. X. verſ. 13. Cap. LI. verſ. 16.

Joh. Cap. IV. verſ. 24.

Spiritus eſt DEUS. —

Πνεῦμα ὁ ΘΕΟΣ. —

Spiritus eſt DEUS. —

EST de Natura DEI Idea firma Religionis baſis; falſa illa ſi fuerit, non poterit non eſſe cultus abſurdus ac ſuperſtitioſus. Idea de DEO potentiſſimo quidem, ſed malo, qui gaudeat cæde & deſtructione creaturarum, timorem quidem incutiet, ſed & odium pariet, quin & mutuam inter creaturas ipſas diſcordiam, utpote quæ Creatorem ſuum imitari volunt ac debent. Perfectiſſimam ſimul & acceptiſſimam ideam de DEO Spiritu ſiſtit nobis Gratioſiſſimus Saluator, & inde ſtatim pro cultu ſalutarem nobis ducit ſequelam, τὸς προσκυνέντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Cultum alium prorſus à ceremoniali illo, quem Judæis præſcripſerat DEUS, carnalibus ideis & idololatriæ addictis; cultum naturæ ſuæ magis congruum. In veteri illa Oeconomia cluebat DEUS magnus, terribilis, Exercituum DEUS. In Nouo Fœdere gratioſiori longè facie, DEUS & Pater DOMINI noſtri JESU CHRISTI: Pater compaſſionum; DEUS omnis conſolationis, patientiæ omnis: DEUS pacis & charitatis. Conceptum hunc de DEO Spiritu dictat quoque ipſa ſana Philoſophia ex conſideratione proprietatum, quæ Entibus vel materialibus vel ſpiritualibus competunt; quem explicatum dedimus alibi.

Joh. Cap. IV. verſ. 46 - 53.

46. — Erat autem quidam (a) regius, cujus filius ægrotabat Capernaum.

46. — Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur, Capharnaum.

(a) Videntur hic βασιλίσκοι legiſſe, qui regulum interpretati ſunt, cum omnia exemplaria βασιλικὸν habeant, id eſt, hominem regium, vel regali genere natum, vel, qui regio munere fungeretur.

47. Hic quum audiſſet JESUM adueniſſe à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet, ac ſanaret ipſius filium. (b) Erat enim moriturus.

47. Hic cum audiſſet, quia JESUS aduenirет à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet, & ſanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

(b) Al. ſiquidem is agebat animam.

49. Dicit ei regius: DOMINE, deſcende, prius quam moriatur filius meus.

49. Dicit ad eum regulus: DOMINE, deſcende prius, quam moriatur filius meus.

50. Dicit ei JESUS: Vade, filius tuus viuit. Crediditque homo ſermoni, quem dixerat ei JESUS, & ibat.

50. Dicit ei JESUS: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni, quem dixit ei JESUS, & ibat.

51. Jam autem eo deſcendente ſerui ejus occurrerunt ei, & renuntiauerunt, dicentes: Puer tuus viuit.

51. Jam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: quia filius ejus viueret.

52. Sciſcitatus eſt ergo ab eis horam, in qua melius habuiſſet, & dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.

53. (c) Intellexit ergo pater, (d) illam eſſe horam, qua dixiſſet ſibi JESUS: Filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & tota domus ejus.

53. Cognouit ergo pater, quia illa hora eſſet, in qua dixit ei JESUS: Filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & domus ejus tota.

(c) Vel, cognouit.

(d) Ad verbum, quod in illa hora, ſcilicet reliquiſſet eum febris, in qua &c.

46. — Καὶ ἦν τις βασιλικὸς, ἧ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καπερναούμ.

47. Οὗτος ἀκούσας, ὅτι ΙΗΣΟΥΣ ἥκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα καταβῇ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱὸν ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

49. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικὸς· ΚΥΡΙΕ, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.

50. Λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ, ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, καὶ ἐπορεύετο.

51. Ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες· Ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ.

52. Ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν, ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχε. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53. Ἔγνω οὖν ὁ πατὴρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

EST hæc febricitantis cura miraculoſa ex actionibus in diſtans. Diei itinere diſtat ab ægro Medicus. Remediorum loco, quæ alii vel darent, vel præſcriberent Medici, inquit ille ad mœſtum ægroti patrem, ὁ υἱός σου ζῇ. Et en, ſanatur hic ſubitò, à febre, ut quidem videtur, acuta; nam intermittentium non eſt vel raro, tollere è medio affectos. Hic verò filius, referente patre, morti erat proximus, ἤμελλε ἀποθνήσκειν. Liberatus à morbo integræ reſtituitur ſanitati eadem, quâ relatio facta fuit de morbo, horâ, eadem, quâ Medicus ſanitatem reducem fuit pollicitus, ſeptimâ nempe, quæ nobis prima eſt pomeridiana.

TAB. DCCXXII.

Joh. Cap. V. verſ. 2-9.

2. Eſt autem Hieroſolymis ad probaticam (a) piſcina, quæ cognominatur Hebraice Betheſda, quinque porticus habens.

(a) Κολυμβήθρα à natando dicitur, quaſi dicas natatorium.

3. In his jacebat multitudo magna ægrorum, cœcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus enim deſcendebat certo tempore in piſcinam, & turbabat aquam. Itaque qui primus deſcendiſſet poſt turbationem aquæ, ſanus fiebat, à quocunque detineretur morbo.

5. Erat autem quidam homo illic, qui triginta & octo annos morbo tenebatur.

6. Hunc quum vidiſſet JESUS decumbentem, & cognouiſſet eum jam (b) multo tempore affici, dicit ei: Vis ſanus fieri?

(b) Vel, quod jam multum temporis morbo teneretur.

7. Reſpondit ei ægrotans: DOMINE, hominem non habeo, ut quum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Sed interim dum ego venio, jam alius ante me deſcendit.

8. Dicit ei JESUS: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula.

9. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat. —

2. Eſt autem Hieroſolymis ſuper probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, cœcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus autem DOMINI deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

6. Hunc cum vidiſſet JESUS jacentem, & cognouiſſet, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

7. Reſpondit ei languidus: DOMINE, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

8. Dicit ei JESUS: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula.

9. Et ſtatim ſanus factus homo ille, & ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat. —

2. Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθεσδὰ, πέντε στοὰς ἔχουσα.

3. Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.

4. Ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιὴς ἐγένετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.

5. Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

6. Τοῦτον ἰδὼν ὁ ΙΗΣΟΥΣ κατακείμενον, καὶ γνοὺς, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;

7. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· ΚΥΡΙΕ, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.

8. Λέγει

Ioh. cap. V. v. 2-10.
Miraculum ad piscinam Bethesdae.

Joh. Cap. V. v. 2-10.
Wunder am Teiche Bethesda.

G. D. Heumann sculps.

8. Λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· ἔγειρε, ἆρον τὸν κράββατόν σε, καὶ περιπάτει.

9. Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. —

EST hæc una ex rariſſimis Hiſtoriis, in Biographia dulciſſimi Saluatoris noſtri obuiis, adeò ſingularis, ut ſint, qui ei fidem haud præbeant, quod neque alii Euangeliſtæ, neque Judæorum fideliſſimus Hiſtoriographus *Joſephus* ullam ejus faciant mentionem, perſuaſi, inuolaſſe in Sacrum Codicem ex Archihæretici *Tatiani Euangelio*. Sufficiat nobis, memoratam eſſe Johanni cum omnibus ſuis circumſtantiis; extare in optimis quibusque & vetuſtiſſimis Codicibus; agnitam fuiſſe pro vera à pleriſque tum Græcæ tum Latinæ Eccleſiæ Patribus. Mirum hocce Phænomenon ad rationis trutinam perpendens miracula video miraculis accumulata, miracula in piſcina ipſa ſiue balneo, miracula patrata in iis, quibus datum fuit deſcendere primis à deſcenſu Angeli turbatoris ſimul & Medici; Miracula, ſi oculos conjiciam in ægrum triginta & octo annorum, cujus cura miraculoſa Thaumaturgo ſummo CHRISTO fuit reſeruata. Omnis proin philoſophandi occaſio ceſſat, quoniam omnes Hiſtoriæ hujus circumſtantiæ vires naturæ, omniumque balneorum ſuperant. Neque aſſentiri poſſum opinioni Scholaſticorum quorundam, qui vires balnei hujus miras tribuunt ſacrificiis ante oblationem in piſcina hac ablutis; vires adeò ſanatiuas in balneo hoc fuiſſe inhæſiuè & qualitatiuè, ut loqui amant, qui intelligi nolunt. Quantum quidem capere ego poſſum, eò redit horum Philoſophorum mens, quod vires acceſſerint aquæ non ab Angelo, ſed hunc certo tempore fecialis ad inſtar deſcendiſſe, ut mirificam illam virtutem annuntiaret, & aquam veluti inauguraret. Sunt ex claſſe ſuperſtitioſorum, qui in fauorem mirificæ, quâ crux CHRISTI pollet, virtutis allegant ex *Petro Comeſtore* apud *Sixtum Biblioth.* p. 583. fuiſſe conſilio Reginæ Sabæ Solomoni dato fundum hujus piſcinæ ſtratum ligno, è quo ipſa crux CHRISTI fuerit facta, & quotannis ſemel deſcendiſſe Angelum, ſingulari ergo hoc lignum deuotione tactum. Haud majorem meretur attentionem eorum opinio, qui vim hujus balnei tribuunt oſſibus Jeſaiæ ibi ſepulti, de qua vid. *Wagenſeil. in Gemar.* c. 1. *excerpt.* 47. Securiſſimi omnium ibimus, ſi nudo fidamus & inhæreamus Textus teſtimonio, juxta quod ἄγγελος κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, nempe non ut αὐτοκράτης, ſed tanquam λειτουργικὸν πνεῦμα, Hebr. I. 14. Legatus DEI, qui ſolus miracula patrat, imo omnia operatur. Incertum prorſus eſt, quandonam cœperit mirifica hujus balnei vis, & quamdiu durauerit. Haud contemnenda eſt conjectura *Lightfooti Hor. Talmud. in Joh.* p. 1009. manifeſtaſſe ſe ſupernaturalem hanc virtutem paulò ante incarnationem Meſſiæ, in complementum Prophetiæ Zach. XIII. 1. *In die illa vena aperietur domui Dauidis, & habitatoribus Jeruſalem ad (expiandum) peccatum, & menſtruam immunditiem, (In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Jeruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ,)* quæ vena applicari poteſt potius CHRISTO ipſi, ejusque pretioſiſſimo merito. *Chemnitius: Poſtremis temporibus populus Judæorum non tantùm patebat direptionibus, & tyrannidi Ethnicorum, ſed libertas ipſorum planè oppreſſa, imo extincta erat: ne igitur vel de promiſſionibus deſperarent, vel totam religionem abjicerent, mirabile hoc donum ſanationis ſtatuit DEUS in illo loco, ubi victimæ, quæ figuræ erant propitiatorii ſacrificii, lauabantur & præparabantur, oſtendens, ſe poſteritatem Abrahæ, & cultum à ſe inſtitutum adhuc amare, ut ita firma expectatione usque ad Meſſiæ aduentum ſuſtentarentur.* Et probabile eſt admodùm, quod *Pellicanus* noſter ſcribit in IV. Euang. f. 106. ceſſaſſe miraculum hocce cum morte CHRISTI, uti & *Tertullianus contra Jud.* c. 13. ceſſantem hanc virtutem mirificam tribuit *perſeuerantiæ furoris Judaici* contra CHRISTUM. Legatur omnino Cl. *Joh. d'Outrein Diſſ. Hiſtorico-Philolog. de Piſcina Bethesdæ* inſerta *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 597. qua miraculoſam hujus piſcinæ virtutem contra *Thomam Bartholinum* & *Henr. Hammondum* comprobat. Solidiſſima ejus argumenta huc paucis redeunt. *1. Quia neque in S. Scriptura, neque apud Joſephum aut Philonem, vel apex occurrit, ex quo probetur, Thermas Medicinales fuiſſe Hieroſolymis. 2. Quia thermæ naturales tantùm inſeruiunt aliquibus morbis ſanandis, verum aqua hæc tollebat omnem, quocunque quis detineretur, morbum. 3. Thermarum aquæ nonniſi ſæpius uſitatæ & per interuallum temporis ægros curare poſſunt: ſed hic è veſtigio ſanabatur, quisquis poſt motam aquam eam ingreſſus fuerat. 4. Thermarum aquæ medicinales ſemper eandem vim habent, ſaltem certo tempore anni: Verum hæc aqua tantùm ſanabat* κατὰ καιρὸν, *aliquo breui tempore, quod ſtatum & fixum non erat, ſed patienter debebat expectari. 5. Aqua hæc non ſanabat, niſi poſtquam mota eſſet. 6. Et quidem per Angelum, deſcendentem in eam, vel ſuper illam. 7. Neque id beneficium præſtabat pluribus, ſed uni tantùm, & quidem primo, poſt turbationem eam ingreſſo.* Tractarunt eandem hanc materiam J. C. *Harenberg.* in *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 82. *Mich. Arnold.* Præſ. *Friſchmutho* Jen. 1663. 4. *Dauid Wendeler* Witt. 1676. 4. *Sam. Schelguig* Diſſ. II. Gedani 1681. 4. *Joh. Conr. Hottinger.* Præſ. *Joh. Bapt. Ottio* Tig. 1705. 4. *Dav. Ebersbach* Præſ. *Joh. Oleario* Lipſ. 1714. 4.

Pergo, properante pede, ad miraculum ipſum, quod effecit non Piſcina miraculoſa, non Angelus creatus, ſed Angelus Fœderis CHRISTUS patrauit in viro 38. annos laborante, morbo per conſequens chronico. Morbi genus ipſum non exprimit Euangeliſta, cui vir ille duntaxat dicitur Ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, id eſt, ἀσθενὴς, æger. *Paralyſin* volunt *Heinſius Ariſtarch. ſacr.* 887. *Pelargus in Joh.* V. *Theophylactus, Gregorius, Wedelius de Paralyſi uniuerſali & particulari in Dec.* VIII. *Exercit.* III. p. 22. *Nonnus:*

Εἶχε δυσαλθήτῳ πεπεδημένα γέναται νάσῳ.

Habebat incurabili ligata genua morbo.

Chryſoſtomus vocat ipſum δεδεμένον, *ligatum*, ut ſanè ligatus eſt, cui nec ſtare, nec ambulare, nec functiones ſuas obire licet. Diffitendum interim haud eſt, minus quadrare locutionem hanc naturæ paralyſeos, quæ reuerà eſt πάρεσις, ſolutio, relaxatio toni. Sed ſenſu illo priori ægroti quiuis dici poſſunt δεδεμένοι, ad lectum relegati. Ita CHRISTUS de ægra illa 18. annorum, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς, Luc. XIII. 16.

Verſ. 6. quæ leguntur verba, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, intelligi poſſunt & de ætate ſenili, & de diutina ægri mora ad piſcinam, quem ſenſum æquiuocum adoptat Vernacula noſtra, *daß er ſchon eine lange Zeit gelegen.* De cura ipſa dubitare haud licet, fuiſſe miraculum patratum in ægro inſanabili, patratum momento. Imperat CHRISTUS, dicto jungit factum, gratiam largitur præſtandi id, quod jubet. *Solius DEI proprium eſt, ut ſic imperare poſſit. Cyrill.* L. II. *in Joh.* c. 126. Dictum, ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σε, καὶ περιπάτει. Fuit hic lectus, vel lectulus, κράββατος, *grabbatum* indicium ut morbi, ita reſtitutæ ſanitatis. Heic tollit ſanus grabbatum, ibi portat lectus ægrum. *Chryſoſt. Serm.* 50. *Tolle lectum tuum, ut quod eſt infirmitatis teſtimonium ſit probatio ſanitatis: ut lectus doloris tui, ſit meæ curationis indicium; ut receptæ fortitudinis magnitudinem ponderis aſſerat magnitudo.* Jubet CHRISTUS ægro περιπατεῖν, redire domum, vel hac illac ire, ut fides accedat miraculo, neque ulli vel minimus hæreat ſcrupulus. ὥστε καὶ τὸ γινόμενον πιστεύσασθαι θαῦμα, καὶ μηδένα νομίσαι φαντασίαν εἶναι τὸ γεγενημένον, ἢ ὑπόκρισιν. *Chryſoſt. Homil.* 36. Succeſſus curæ legitur v. 9. καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. Audi, quomodo ægrum hunc noſtrum adloquatur *Nazianzenus Orat. in Sanct. lauacr. Heri in lecto decumbebas, derelictus & neglectus, nec habebas hominem, qui, cum aqua turbata eſſet, te in piſcinam mitteret: hodie inueniſti hominem, eundem & DEUM, ſeu potius DEUM hominem.* Appoſitè *am Ende Medicin. Chriſt. Diuin.* p. 34. *Benedictus Saluator majeſtatico ſuo Imperio unico verbo* ἔγειραι *omnia in afflicto redintegrauit, ſubinde maxime corruptum morbi ſtatum, extreme vitioſos motus, deperditam machinam corporis, exarefactos & ſummopere deprauatos ſuccos corporis, labefactatos humorum progreſſus, omnium organorum deſperatam inuerſionem uno momento, & ſolo verbo cum diuinæ ſuæ virtutis comitatu ſanauit, eidemque ad nouam velut vitam nouas largitus eſt vires, quibus ſurgere, grabbatum ſuum attollere & ambulare potuit, & id* εὐθέως &c.

Joh. Cap. VI. verſ. 9-13.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19.

Joh. Cap. VI. verſ. 18. 19.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Ioh. Cap. IX. v. 1. 6. 7.
Coecus lotione sanatus.

Joh. Cap. IX. v. 1. 6. 7.
Ein Blinder wird sehend durch waschen.

G. D. Heümann sculps.

TAB. DCCXXII.

Joh. Cap. IX. verſ. 1. 6. 7.

1. Et præteriens JESUS vidit hominem cœcum à natiuitate.
6. Hoc quum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo: & illeuit lutum ſuper oculos cœci.
7. Et dixit ei: Vade, laua in piſcina Siloam, quod interpretatione eſt, miſſus. Abiit ergo, & lauauit, & venit videns.

1. Et præteriens JESUS vidit hominem cœcum à natiuitate.
6. Hæc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos ejus.
7. Et dixit ei: Vade, & laua in natatoria Siloe, quod interpretabatur miſſus. Abiit ergo, & lauit: & venit videns.

1. Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

6. Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.

7. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ (ὁ ἑρμηνεύεται, ἀπεσταλμένος). Ἀπῆλθεν οὖν, καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

AN cœcitas hæc fuerit amauroſis, vel catarrhacta? an cauſa mali reſederit in hac illaue membrana, hoc illoue oculi humore, vel & neruis opticis? neſcimus cum ignariſſimis, Sacra ſilente Scripturâ. Omnia tamen hæc crediderim potius, quàm quod ſtatuere priſcæ Eccleſiæ Patres, *Cyprianus*, *Chryſoſtomus*, *Theophylactus*, *Auguſtinus*, nouos creaſſe oculos CHRISTUM cœco huic nato. Nam v. 10. ſciſcitantur Judæi, πῶς ἀνεῴχθησάν σοι οἱ ὀφθαλμοί; & v. 11. reſpondet ſanus factus, ἐπέχρισέ με ΙΗΣΟΥΣ τοὺς ὀφθαλμούς. Unde liquidò patet, habuiſſe oculos, fuiſſe eosdem apertos, non recens creatos. Quamuis haud conſtitiſſet pluris CHRISTO, nouos fabricari, vel creare oculos, quàm curare inſanabiliter cœcos. De Collyrio, ex ſanctiſſima Meſſiæ ſaliua, & terra parato, non habemus quod dicamus, niſi quod in parallelo collocari debeat cum omnipotenti verbo, quod ſuffeciſſet ſolum, imo ſolus voluntatis diuinæ nutus. Adhibuit proin ἀρχίατρος ἰσόθεος Collyrium non tanquam remedium, ſed tanquam omnipotentiæ ſuæ τεκμήριον, facile quippe fuit judicare adſtantium cuiuis, cœcum à natiuitate curari haud poſſe remedio tam vili. *Bartholin. de Morb. Biblic. c. 20. ex L. VII. Carm. 42.*

Prima luto debent noſtræ primordia vitæ,
Exque luto reficit languida membra DEUS.
Viderat hoc cœcus, cui reſerantur ocelli,
Ut quoque diſcamus nos meminiſſe luti.

Joh. Cap. X. verſ. 4.

Nouerunt (oues) vocem ejus.

Sciunt (oues) vocem ejus.

Οἴδασι (τὰ πρόβατα) τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

NOuerunt oues vocem paſtoris ſui, ut *agnoſcit bos Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui*, Jeſ. I. 3. Eſt hæc cognitio, ſi ita loqui licet, mechanica, purè materialis, ἄλογος. Poſſunt nempe animalia bruta, canes, feles, corui, pſittaci, etiam ſtupidiſſima, aſſuefieri ita, ut ad certas voces, ſigna, certas, & miras ſæpe, obeant functiones. Seligit Saluator in hac parabola, fidelibus deuotam ſui imitationem commendaturus, ouem, animal ex mitiſſimis, quod duci ſe patitur non à ſolis hominibus, ſed & à canibus, capris. *Ælian.* L. VII. c. 27. ἐυπειθέστατα δὲ ἅπα τῶν ζώων τὰ πρόβατα ἦν, καὶ ἀρφεσθαι (lege ἄρχεσθαι) φύσει πεπαιδευμένα. ὑπακούει γὰρ καὶ τῷ νομεῖ, καὶ τοῖς κυσὶ, καὶ μέντοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί. *Oues præ omnibus animalibus obedientes, & ad parendum naturâ factæ ſunt. Obtemperant enim & paſtori, & canibus, & capras quoque ſequuntur.* Lingua, quâ vel oues, vel gregis duces arietes

tes vocari ſolent, & allici, non eadem eſt omnibus gentibus. Veteribus Græcis uſitata erat vox σίττα, vel ψίττα, quod conſtat ex *Theocrito* & *Euſtathio*. Arabes, ut ſunt ὀνοματοπλάσιοι, diuerſa habent vocabula, quibus adloquantur oues: increpaturi eas dicunt *pha pha, gair, gair*, *auſa auſa*, allecturi *bus bus*, *riharalihala:* mulcturi *adhag adhag*, *azar azar*, *habar habar:* ad potandum deducturi *hirbir*, *harbar*. Miſerè degunt oues absque paſtore. Videntur inde ipſi Judæi mutuati eſſe prouerbium, quo & Saluator utitur, & paſſim Scriptura. Num. XXVII. 16. *Præcipiat DOMINUS, DEUS ſpirituum uniuerſæ carnis, virum ſuper hunc cœtum, qui egrediatur ante eos, quique ingrediatur ante eos, qui educat eos, & qui introducat eos, ut non ſit cœtus DOMINI veluti oues, quæ paſtorem non habent. (Prouideat DOMINUS, DEUS ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc: Et poſſit exire & intrare ante eos & educere eos vel introducere: ne ſit populus DOMINI ſicut oues absque paſtore.)* Videbat Micha Propheta 1. Reg. XXII. 17. 2. Paralip. XVIII. 1. *uniuerſum Iſraëlem diſperſum in montibus veluti oues, quibus non eſt paſtor.* Et Saluator noſter Matth. IX. 36. Marc. VI. 35. ἐσπλαγχνίσθη περὶ (τῶν ὄχλων) ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

TAB. DCCXXIV.

Joh. Cap. XI. verſ. 1. 17. 43. 44.

1. Ægrotabat autem quidam, nomine Lazarus. —
17. Venit itaque JESUS, & inuenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.
43. Atque hæc quum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras.
44. Et prodiit, qui fuerat mortuus, manus & pedes habens reuinctos faſciis funereis, & facies illius ſudario erat obuincta. Dicit eis JESUS: Soluite eum, & ſinite abire.

1. Erat autem quidam languens Lazarus. —
17. Venit itaque JESUS, & inuenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.
43. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras.
44. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis JESUS: Soluite eum, & ſinite abire.

1. Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος. —

17. Ἐλθὼν ἓν ὁ ΙΗΣΟΥΣ εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

43. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

44. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τὰς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· Λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

QUo morbo laborauerit, occubuerit-ue, altum in Sacris eſt ſilentium. Verſ. 1. legitur fuiſſe ἀσθενὴς. Verſ. 4. Morbus ipſe vocatur ἀσθένεια, cujus apud *Suidam* ſynonyma ſunt ταλαιπωρία, νόσος, ἀδυναμία. *Nonnus* in Paraphraſi habet πῦρ, quæ apud *Hippocratem* aliosue veteres Medicos *febrem* denotat, qua æger veluti in igne jacet, igne uritur. Imo verò videtur Lazarum corripuiſſe febris ex acutis, vel peracutis, quæ tertio die eum ſuſtulit. Nam primo ſtatim die nuntios miſerant ad CHRISTUM ſorores, λέγουσαι· ΚΥΡΙΕ, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ, v. 3. Manſerat autem CHRISTUS v. 6. ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας. Poſtea abſens corpore, ſed omniſapientiâ ſuâ præſentiſſimus de amico ſuo Lazaro παῤῥησίᾳ dicit, ἀπέθανε, v. 14. Inde ab obitu Lazari poſtquam tranſiere aliquot dies, & aduenerat Medicus, inuenit illum τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. Verſ. 17. & 39. ita CHRISTUM adloquitur Martha: ΚΥΡΙΕ, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι. Sunt, qui ex hoc ipſo fœtore præſumunt, occubuiſſe morbo peracuto; obſeruamus quippe, ipſâ peſte, quæ febris eſt omnium acutiſſima, aliisue venenatis morbis demortuos putreſcere citius & fœtere præ aliis.

Sed

Ioh. Cap. XI. v. 1. 17. 43. 44.
Lazarus ex mortuis resuscitatus.

Joh. Cap. XI. v. 1. 17. 43. 44.
Auferweckung Lazari.

H. Sperling sculps.

Sed dantur & alii, iique chronici, morbi, quibus qui obeunt, breui in putrilaginem abeunt, inprimis conſtitutione aëris calida, & in Climate calido, quale fuit hæc quoque Lazari patria. Addit momentum διάθεσις corporis. Putreſcere citius videmus, qui laxioris ſunt ſtructuræ, præ aliis macilenti. Mox nempe ac anima diſceſſit à corpore, & fibris tonus ademptus, perfluunt veluti aggeribus diſruptis humores, ut ante ſæpe in putrilagine fœtida quaſi natet corpus, quàm infertur tumulo. Exoritur mox fermentatio, rareſcunt fluida, & repagula obuia perrumpunt. Soluto inter fluida & ſolida, imo fluida inter & fluida vinculo auolant ſubtiliores partes, & naribus fœtorem adferunt, tandemque totum corpus abit veluti in pultem ſanioſum. Quinimò, ægro nondum mortuo fœtet ſudor lethalis frigidus, toni mox finientis, & virium cordis breui ceſſaturarum indicium. Ex his omnibus luce meridianâ clarius innoteſcit magnitudo miraculi in Lazaro patrati. Reuocatur anima defuncti verbo CHRISTI omnipotenti, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, & cum corpore reunitur. Fibræ recipiunt, quem amiſerant prorſus, tonum; mutantur in totum fluida ab illis, redit ſanguini circulus. Ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τὰς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Et mandato CHRISTI ſolutus vinculis ὑπάγει.

Joh. Cap. XI. verſ. 18.

Erat autem Bethania juxta Hieroſolymam fere ſtadiis quindecim.

Erat autem Bethania juxta Hieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.

Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱερουσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε.

EX collatione Luc. XXIV. 13. conſtat, eſſe diſtantias Emauntis & Bethaniæ ab Hieroſolyma ut 60. ad 15. vel 4. ad 1. Inuenta prior 34492. Pedd. Pariſinorum. Erit proin hæc, de qua nunc 8623. qui conficiunt fere dimidium Milliare Germanicum.

Joh. Cap. XI. verſ. 33. 35.

33. JESUS ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & (a) conturbauit ſeipſum.

(a) Vel, conturbatus eſt.

35. Lachrymatus eſt JESUS.

33. JESUS ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum.

35. Lachrymatus eſt JESUS.

33. ΙΗΣΟΥΣ οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν.

35. Ἐδάκρυσεν ὁ ΙΗΣΟΥΣ.

APeritur heic Theatrum ſanctiſſimorum Seruatoris affectuum magnificum, quibus deprauatæ noſtræ hominum paſſiones ſanctificantur, nosque ipſi ad imitationem incitamur. *Conturbationem en!* quam per ἐμβριμᾶσθαι exprimit Euangeliſta, quæue lachrymas exprimit CHRISTO. Has ter profudiſſe legitur homo DEUS, 1. heic in reſurrectione Lazari, 2. occaſione ſolennis & regii introitus in urbem ſanctam, Luc. XIX. 41. ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, 3. in ipſa cruce. Extat teſtimonium Hebr. V. 7. ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας.

Videamus hac occaſione, qualisnam ſit differentia inter lachrymas CHRISTI, & eas, quas nos profundimus mortales. Sunt lacrymæ humanæ lympha ſuperflua, in *innominata* oculi *glandula & lacrymali* ſecerni, & per *ductus lymphaticos* excerni ſolita, quæ partim per *puncta lachrymalia*, in angulo oculi interiori conſpicua, ad nares deuehitur, partim verò ſuperabundans per genas defluit; fit autem id non unâ duntaxat occaſione. Exprimit inprimis lacrymas triſtitia, λύπη, quam Etymologus deriuat παρὰ τὸ λύειν εἰς δάκρυα τοὺς ὤπας. Ita lachrymabatur infortunatus ille *Boëthius de Conſol. Philoſ. metro* I. L. I.

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis huc mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camœnæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.

Octauia apud *Senecam Tragicum.*

- - - - Scindit veſtes
Auguſta ſuas, laceratque comas,
Rigat & mœſtis fletibus ora.

Hinc & in Sacris per Metonymiam ſumuntur lacrymæ pro afflictionibus ipſis. Pſal. XLII. 4. Dauid querulus: *Fuit mihi lachryma mea pro cibo dies noctesque. (Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.)* Pſal. CII. 10. *Cinerem ut panem comedi, & potum meum fletu miſcui.* DEUS *ſi eripit animam morti, eripit & oculos lacrymis.* Pſ. CXVI. 8. Sic ἐξαλείψει ὁ ΘΕΟΣ πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν (τῶν ἁγίων), Apoc. VII. 17. Fluunt autem tunc lachrymæ ex triſtium oculis, contractis ob prædominium fluidi neruei glandulis lachrymalibus, hinc emphatica Germanorum locutio, *mein Creutz und Widerwärtigkeiten preſſen mir die Thränen aus den Augen.* Et certo, ſed figurato ſenſu nubes in animo collectæ atræ funduntur per lachrymas veluti in pluuiam.

Profundimus aliquando lachrymas præ gaudio. In hoc affectu prædominium obtinet cor: pellitur ſanguis ſolito majori impetu ex viſceris hujus thalamis ut in omnes alias corporis partes, ita quoque in glandulas oculorum, abundantior fit lymphæ lachrymalis ſecretio, quæ proin continuato impetu per lachrymales ductus effluit. Ita ouans *Jacob* Patriarcha *oſculatus eſt Rahelem, ſublataque voce ſua fleuit*, Gen. XXIX. 11. *Joſephus, dum ſe cognoſcendum præbebat fratribus ſuis, emittebat vocem ſuam cum fletu*, Gen. XLV. 2. Et ante, adſpiciens fratrem ſuum Benjaminem, Gen. XLIII. 30. Haud immorabor quæſtionibus variis, quæ formari poſſunt circa fletum. Cur e. g. promptius lachrymentur fœminæ quàm viri? pueri, vel bis pueri ſenes præ viris ætatis conſiſtentis? cur lachrymas exprimat ſinapi, fumus, cœpa? cur homini proprium ſit flere & ridere?

CHRISTUM quod attinet, fleuit is tanquam verus homo, neque præbet hic fletus Arrianis argumentum contra Diuinitatem Saluatoris. Manifeſtarunt ſe in Immanuele alii quoque affectus. Heic ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν. Inchoata Paſſione ſua legitur λυπούμενος καὶ ἀδημονῶν, Matth. XXVI. 37. Alibi ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι, Luc. X. 21. In ſtatu humiliationis ſuæ *humani nihil fuit ab ipſo alienum, præter peccatum. Ipſe portauit noſtras infirmitates, & dolores noſtros ipſe bajulauit*, Jeſ. LIII. 4. Graphicè Diuus *Auguſtinus de Civ. DEI* L. XIV. c. 9. *Neque enim, in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus, falſus erat humanus affectus. Ille hos motus certæ diſpenſationis gratia ita, cum voluit, ſuſcepit animo humano, uti, cum voluit, factus eſt homo.* Cur euitaſſet affectus, qui ipſe ſeſe, voluntariè quidem, ſubjicere voluit morti ipſi, quæ culmen eſt & finis infirmitatis humanæ? κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, Joh. XIX. 30. Voluntariè, inquam, his omnibus infirmitatis gradibus ſeſe ſubmiſit, quoties requirebat id vel ſuum, Mediatoris, officium, vel poſtulabat æterni Patris voluntas, non neceſſitate naturæ. *Nos illas affectiones habemus ex humanæ conditionis infirmitate: non autem ita DOMINUS JESUS, cujus & infirmitas fuit ex poteſtate. Auguſtin.* l. c. Præcurrunt ſemper corrupti affectus noſtri, ſed affectibus Saluatoris dominabatur ſanctiſſima ſimul & potentiſſima voluntas.

Cauſas fletus mouentes quod attinet, videntur heic, in reſurrectione Lazari, concurriſſe τάραξις, commiſeratio & amor. Ὡς εἶδεν τὴν Μαρίαν κλαίουσαν —— ἐτάραξεν ἑαυτὸν, ſeſe ſponte ſubmiſit conturbationi mentis, ſed alieniſſimæ *à peccato*, indignationi contra communes generis humani hoſtes, Diabolum & Mortem, quæ non ſola inutilia terræ pondera è medio tollit, ſed & gratiſſimos DEO fideles: & fuit τὸ ἐμβριμᾶσθαι CHRISTI ἐν πνεύματι non præcipitantiæ effectus, ſed ſociam habuit præſentiſſimam & ſanctiſſimam animi tranquillitatem. *Hic fremitus non cum animi præcipitatione, aut effræni impetu conjunctus, ſed debita tranquillitate & placida moderatione temperatus fuit. Ægid. Hunnius* in h. l. *Commiſerationis* objecta fuere ſorores Lazari, & Judæi ipſi, qui aduenerant mœſtas conſolaturi, & in lachrymas fuere profuſi. *Amorem* in ſpecie teſtatus fuit erga defunctum. Judæorum en teſtimonium v. 36. Ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν; Saluator ipſe illum amici nomine donat, v. 11. Λάζαρος ὁ φίλος ὑμῶν κεκοίμηται.

Legatur *Jac. Kuderling Diſſ. de Lacrymis CHRISTI. Præſ. Joachimo Hildebrand.* Helmſt. 1696. 4.

Joh. Cap. XII. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Joh. Cap. XII. verſ. 14. 15.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Joh.

Joh. Cap. XII. verſ. 24.

Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti dejectum in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi verò mortuum fuerit, multum fructum affert.

Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τῦ σίτυ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

RAra eſt hæc, quæ tantùm non σιδηρόξυλον videtur, locutio, ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ κόκκος τῦ σίτυ, πολὺν καρπὸν φέρει. Nonne ſi emoritur vel ſemen, vel radix, vel palmes alicujus plantæ, & putreſcit, ſpe omni excidimus capiendorum inde fructuum? Nonne granum frumenti, quod in terram haud conjicitur, viuum licet, mortuum dici poteſt, id eſt, ſterile, ad propagationem ſui ineptum? Huc proin redit quæſtio, quomodo granum frumenti dici poſſit emori, & tamen eſſe frugiferum? Hæc ut ritè capiantur, & ſoluatur παράδοξον, introſpicienda eſt natura grani, & conſideranda ſtructura; inquirendum, quid in eo viuat, quid moriatur. τὸ ἀποθανεῖν heic non, quod multi volunt, ſignificat defodi, ſub terra recondi. Latior eſt, & morti propior, ſignificatus. Semen conſtituit non duntaxat planta ipſa in illo latens jam figurata, ſed & exterior pellicula, & cotyledon farinaceus, quæ potiorem ſeminis partem abſoluunt. Quemadmodum in ouo non duntaxat eſt ſtructura pulli, ſed & albumen cum vitello, & omnia hæc obducta cortice: non homo ſolus fere infinitè paruus, ſed & ſecundina, cum ſuis tunicis. Et quemadmodum ibi albumen adæquatum dat pullo tenerrimo nutrimentum, ſed hoc excluſo ouum totum redditur inutile, ἀποθνήσκει, vel in partu hominis ſecundina tanquam rejectanea abſcedit, tanquam inutile quid defoditur, & putreſcit: ita ſi in terram conjiciatur frumenti granum, reuera emoritur potior ejus pars, pellicula nempe & cotyledon farinaceus, & prodit in dias luminis auras ſola planta, frumentum euolutum, quæ excreſcens, & à ſucco terræ nutrita, atque ad maturitatem perducta πολὺν καρπὸν φέρει. *Auguſtinus:* CHRISTUS *eſt granum illud mortificandum, & multiplicandum, mortificandum in infidelitate Judæorum, & multiplicandum in fide omnium populorum.*

Joh. Cap. XIII. verſ. 38.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Joh. Cap. XIX. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Joh. Cap. XIX. verſ. 14. 18.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Joh. Cap. XIX. verſ. 28. 29.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Joh. Cap. XIX. verſ. 30.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

TAB. DCCXXV.

Joh. Cap. XIX. verſ. 34.

Sed unus militum lancea latus ejus fodit, & continuò effluxit ſanguis & aqua.

Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.

Ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

SI ulla mortis vitæque CHRISTI circumſtantia crucem fixit Eruditis, hæc eſt, de qua integri proſtant Tractatus, videlicet

Gisb. Voëtii Select. Diſput. Theolog. P. II. *Diſſ. 12. & 13. de perfoſſo Latere CHRISTI cum Auctario.*

Sagittarii } *Diſſ. de Latere CHRISTI aperto.*
Ritteri }

In Theſ. Theolog. Philol. Amſtel. 1702. f. Tom. II. p. 381-401.

Joh. Andr. Quenſtedt de Aqua ex CHRISTI latere profluente.

Thomæ Bartholini de Latere CHRISTI aperto Diſſertatio. Lugd. Bat. 1646.

Georg. Wolfg. Wedel. de Latere CHRISTI aperto, in Dec. III. *Exercit.* I.

Neque fori mei eſt, neque propoſiti, inquirere in nomen hujus militis, an is vocatus fuerit *Longinus*, quod aſſerit Eccleſia Romano-Catholica, num *Inaſius*, *Ignatius*, quod nomen illi dat *Evangelium Xauerii Perſicum*; non in conditionem illius, an fuerit ex gregariis militibus, vel equitibus, vel ipſe Hecatontarcha, qui cruci JESU adſtitit; non in λόγχην, *lanceam*, quæ plusquam Alchymica arte ita fuit multiplicata, ut Romæ, Pariſiis, Burdigalæ, Norimbergæ inter Clinodia Imperatorum, & forſan alibi in Europa pro vera oſtendatur; Lubens linquo diſquiſitiones haſce iis, οἱ ἐμβατεύσει ἃ μὴ ἑώρακαν, Col. II. 18. Neque, tacente Scriptura, animus eſt determinare, an vulnus hoc tranſierit dextrum latus, vel ſiniſtrum, vel utrumque thoracis? Sufficit, fuiſſe illud adeò latum, ut *manum* in ejus cicatricem immittere potuerit incredulus, ſed diuus, Thomas. Joh. XX. 25. 27.

Meditationi huic præſenti ſubmittam αἷμα καὶ ὕδωρ, quæ effluxere ex vulnere CHRISTI thoraci inflicto; hâc quidem præmiſſâ proteſtatione, quod neutiquam animus ſit, in certamen deſcendere cum iis, qui hoc ſanguinis & aquæ profluuium ſtatuunt miraculoſum, ſubſcribente tota antiquitate, pollicem præbentibus doctiſſimis non ſolùm Theologis, ſed & Medicis; qui pro ſua ſententia allegant inſuper ſingularitatem exempli, ſanguinem & aquam, quæ profluxerint ſeparatim, teſtimonium quoque emphaticum ipſius Euangeliſtæ, v. 35. ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία· κἀκεῖνος οἶδεν, ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε. Perſuaſus tamen ſum, licere etiam ſincero CHRISTI Saluatoris adoratori philoſophari ex principiis Phyſico-Anatomicis. Fuit CHRISTUS verus homo, ſed & DEUS, accidentibus & infirmitatibus humanis obnoxius, ἀναμαρτήτος licet, qui quà homo comedit, bibit, dormiuit, vigilauit, ambulauit, famem, dolores ſenſit, lachrymas profudit; ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν, Joh. XI. 33. παρέδωκε τὸ πνεῦμα, Joh. XIX. 30. per conſequens & poterat ex vulnere hoc ſui thoracis profluere ſanguis & aqua, ut negari nequit, ex perfoſſis artubus defluxiſſe ſanguinem.

Tentemus vadum, linquentes unicuique, an tranemus feliciter, judicium. Crucifixionis ea fuit ratio, ut cruciarius debuerit vel clauis affigi, vel ſaltem fortibus vinciri funibus. Siue hoc ſiue illo modo fuerit executioni data diriſſima hæc pœna, doloriſque plena, refrigeſcere debebant neceſſariò extrema corporis, digiti manuum pedumque, dehinc manus ipſæ & pedes, tandemque brachia & crura præuiâ gangrænâ dolorificâ emori, fuſco primùm tingi colore, tandem nigreſcere. Eſt in aprico cauſa præmemoratorum accidentium. Per extremos artus circulus ſanguinis fuit interceptus: impoſſibile fuit cordi, ſuperare artuum violentiſſimè tenſorum, fortiſſimè ligatorum, inflammatorum, per clauos infixos læſorum reſiſtentias; frangi debebat rota hæc corporis primaria laboribus. Debebat, quamdiu miſeram traxerat miſerrimus cruciarius vitam, ſanguis, hujusque partes fluidiores accumulari in præcordiis; ventriculi cordis à ſanguine nimium expandi; diſtendi quoque ultra modum arteria magna tum aſcendens, tum deſcendens. Ventriculus cordis ſiniſter, quoniam ſeſe liberare non poterat ab onere incumbente, non poterat quoque ſanguinem recipere ex dextro cordis ventriculo, qui eò per pulmones vehi debebat: hinc & ſequi debebat inflammatoria expanſio pulmonalium vaſorum, dextri cordis thalami, & venæ cauæ. In his rerum circumſtantiis patiebatur miſer dolorem

Ioh. cap. XIX. v. 34.
Iesu Latus Lancea apertum.

Joh. Cap. XIX. v. 34.
Hir eröffnete Seite Jesu.

G. D. Heumañ sculps.

lorem urentiſſimum, de quo conqueri ſatis non poſſunt, qui gangrænâ moriuntur; ſentiebat idem ſimul onus ingens cordi & pectori quaſi impoſitum. Dilatatis adeò violenter aorta, venâ caua, arteria & vena pulmonali, thalamis cordis, auriculis, venis & arteriis coronariis, vena azygo, venis & arteriis intercoſtalibus (quæ Pleuritidis ſenſum dabant exquiſitiſſimum) omnibus item pericardii & pleuræ vaſis lymphaticis, horum neceſſariò debebat ſequi diſruptio, cauum proinde pectoris repleri lymphâ extrauaſata. Quodſi nunc conſideremus, cruci intuliſſe optimum generis humani Saluatorem non ſolùm onus peccatorum omnium creaturarum humeris tremendum, ſed & corpus tot prægreſſis martyriis & laboribus defatigatum, concipere haud erit difficile, quomodo ex aperto CHRISTI latere efluxerit ſanguis & aqua, aqua ex cauo pectoris, fortè & pericardio, ſanguis ex læſis à lancea vaſis ſanguiferis, jam ſanguine turgidis, vel & perfoſſo corde ipſo, absque quod neceſſe ſit, confugere ad miraculum: Aquâ præeunte, ſanguine ſequente.

Locus memorabilis hujus vulneris dicitur πλευρὰ, quâ voce intelligi haud debet (quod *Vincent. Ferrerius Serm. unic. Paſch. de CHRISTI Paſſ.* voluit) latus illud Imi ventris, quod ſeſe extendit à coſtis ad ilia, ſiue ab hypochondrio ad hypogaſtrium; neque *pleura* κατ' ἐξοχὴν ita dicta, quæ pectoris cauum intus ſuccingit, & *pleuritidi* nomen dedit, ſed pectus, hujusque dextrum, vel potius ſiniſtrum, latus. *Julius Pollux Onom.* L. II. c. 4. τὰ μὲν ὑπὸ μαχαίραν πλευρὰ ὀνομάζεται· τὰ δὲ ὀξὰ, πλευραὶ. ὧν τὰ μέσα μεσόπλευρα, καὶ μεσοπλεύρια. Huc quadrat diſtinctio dolorum pectoris apud *Hippocratem* VI. *Aph.* 5. in eos, qui ſentiuntur ἐν πλευρῇσι, in latere thoracis, καὶ στήθεσι, in anteriore parte. Extra controuerſiam id eſt, non ſolam cutim, muſculosue intercoſtales, & pleuram fuiſſe perfoſſa, ſed & viſcera alia thoracis nobiliora, quorum vulnera pro lethalibus communiter habentur. Et ante omnia quidem, absque quòd S. *Brigittæ* teſtimonio opus habeamus *L. IV. Reuel.* c. 70. oculos noſtros conjicere poſſumus in *cor* ipſum, memoratum ob id in Veteris Eccleſiæ Hymnis ſacris.

Dulcis haſta, latus DEI
Te repleuit ſanguine:
Dulcis mucro per cor DEI
Voluitur in flumine.

Si cor habes maculatum,
Inſpice vulnus tam latum
Cordis ejus illinc fluit
Unda, qui ſordes abluit.

Cor ſi fuit perfoſſum, vulnus neceſſariò penetrare debuit per pericardium, cujus quidem aqua ſola à Johanne non poterat diſtincta videri à ſanguine: lædi quoque pulmones, & majora cordis pulmonumque vaſa ſanguifera. Magnum ratiocinii momentum pendet à latere, quod fuit perfoſſum, dextro, vel ſiniſtro: ſi hoc fuit ictum, petiit inſtrumentum lædens facilius cor, pulmo ſiniſter, & ſubjecta aorta: ſi illud, citius feriebatur pulmo dexter, vena caua, vena ſine pari: in utroque caſu vena dextra ſiniſtraue axillaris. Neque parum pendet à ſitu vel ſtatione ejus, qui vulnus inflixit, an is fuerit in fronte crucis, vel ad dextrum ſiniſtrumue ejus latus? item ab altitudine crucis reſpectu vulnerantis. De his omnibus, quia tacet Scriptura, nihil habemus, quod proferamus.

In renuntiatione vulnerum conſiderari quoque ſolet inſtrumentum lædens. Fuit id λόγχη, *lancea*. Nonnius Johannis interpres vocat id μάχαιραν, *gladium*. CHRISTUS ipſe ita adloquitur militum turmam, Matth. XXVI. 55. Luc. XXII. 52. Marc. XIV. 48. ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων. Ubi ſciendum, geſtaſſe Milites Prætorianos μάχαιραν, & quidem, quod ridiculum hodie, in dextro latere. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρὸν. *Polyb.* Sed præterea geſtarunt *haſtas*. Anſam dedit hæc armatura dubitandi eruditis, an latus CHRISTI perfoſſum fuerit gladio, vel haſtâ. Applauſum inuenit tantò facilius *Nonnii* paraphraſis, quia Romanorum gladii adhibiti fuere potius ad pungendum, quàm ad cædendum, adeoque veri fuere pugiones, quod ex *Polybio* & *Vegetio* L. I. *de Re Militari* c. 12. conſtat. *Haſtæ*, quas nomine ξύλων intellexeris commodè, fuerunt vel *puræ*, nullo armatæ ferro, militibus fortibus in præmium datæ, vel, ut hodie ſunt, acuatæ ferro. Poſterioris generis haſta vel ejus apex veteribus dicitur λόγχη, τὸ τῷ δόρατος ἐξαμενον, σαυρωτὴρ, σύραξ, συράκιον, καὶ τὸ προῦχον σιδήριον λόγχη, αἰχμὴ, ἐπιδορατὶς. *Ferrum*, *ſcil. haſtæ prominens*, λόγχη, *cuſpis*, *acies dicitur*. *Jul. Pollux* L. X. *Onom.* c. 3. Et λογχοφόροι dicebantur ex Militibus Prætorianis illi, qui hujusmodi haſtas, easque breues, geſtabant, unde fortè nomen traxere *die Lands-Knecht*, rectius *Lanz-Knecht*. Fuerit hæc lancea jaculo ſimilis, vel haſtæ, vel gladius, μάχαιρα δίστομος, utrinque ſcindens, intelligi facile poteſt, qua ratione potuerit hoc inſtrumentum penetrare per coſtarum interſtitia, vel & verarum & ſpuriarum confinia, atque in cauo pectoris lædere nobiliora viſcera, tale quoque vulnus, & tam latum infligere, per quod collecti in thorace humores potuerint unà cum ſanguine effluere.

Coronidis loco, & pro uſu ſalutari Lectoris appono *Thomæ Bartholini Epigramma ad* JESUM CHRISTUM.

Vidimus inductum patulo tibi pectore vulnus,
Lamberet ut gladios, ſed ſine corde, cruor:

Nam latuit cor, CHRISTE, tuum: Patuere dolores,
Quum ſtetit ambiguis ſpes tua mixta malis.
Pectore nos amplo vitiis expandimur. Altum
Ut ſcelerum purges nomina pectus hiat.
Nos proprium vanos corpus reſeramus in uſus.
Heu! tua ſed nobis viſcera tota manent.
Clauſus eras non clauſus amor, nec gratia vitæ,
Quique refers pacem Numinis, enſe pates.
Non ſatis in vita fuerat reperiſſe laborum,
Nec potuere cruces te moriente mori.
Mortis ut augerent pœnas bis perfida turba
Ne foret illius, quem timuere, necant.
Gratia ſit nobis ſcelerum. Præcordia mundo
Jam redeunt fractis inſpicienda locis.
Frigida lympha fluit, mixti cecidere cruores,
Sed manet in tepido viſcere flamma DEI.

Joh. Cap. XIX. verſ. 39.

Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad JESUM nocte primùm, ferens mixturam Myrrhæ & Aloës, ad libras ferme centum.

Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad JESUM nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quaſi libras centum.

Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος (ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν ΙΗΣΟΥΝ νυκτὸς τὸ πρῶτον) φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡσεὶ λίτρας ἑκατόν.

EST cadauerum balſamatio antiquiſſimi uſus apud Orientales populos, & illam mutuati ſunt fortè ab Ægyptiis Judæi, Gen. L. 2. 3. Patriarcham Jacobum in Ægypto defunctum *per quadraginta dies aromatibus conditum* legimus à *Medicis Joſephi* ſeruis; & ſic quoque Joſephum Proregem, v. 26. Sed non fuit balſamandi ratio eadem Judæis & Ægyptiis. Solebant hi aperire corpora, eximere viſcera, ex cranio, thorace, imo ventre, poſtea caua ventrum replere myrrha, aloë, oleo cedrino, balſamis aromaticis, vel mumiis teſtibus, quæ millenis aliquot annis elapſis adhuc conſpiciuntur integra. Sed Judæi demortuos inungebant duntaxat oleis balſamicis, & aromatibus operiebant. Ἔλαβον τὸ σῶμα τοῦ ΙΗΣΟΥ, καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν, Joh. XIX. 40. Aromatum horum bina nominantur in Textu, tanquam ingredientia palmaria, *Myrrha* & *Aloë*.

Myrrha, ſuccus peramarus, reſinoſus, ex inciſo myrrhiferi fruticis cortice ſponte fluens, poſtea concreſcens, magni uſus tum interni, tum externi inter potiſſima medicamenta balſamica, plurium Elixirium, Tincturarum, Eſſentiarum, Pillularum, mater, balſamationibus quoque cadauerum adhibitus, & ipſis horum combuſtionibus. *Martialis* L. X. *Epigr.* 97.

Dum leuis arſura ſtruitur Libitina papyro,
Dum Myrrham & Caſiam flebilis uxor emit.

L. X. *Epigr.* 55.

Unguenta, & Caſias, & olentem funere Myrrham,
Thuraque de medio ſemicremata rogo.

Prudentius in Cathem. Hymno in exequiis defunctorum.

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt.
Aſperſaque Myrrha Sabæo
Corpus medicamine ſeruat.

Aloës nomine intelligi debet non tam *Aſphaltum* ſeu *Bitumen Judaicum*, ἀλόη ὀρυκτὴ, *Aloë foſſilis*, dictum *Nigro* apud *Dioſcor.* in *Præf.* neque *Agallochum*, ſeu *Xyloaloë*, ſed potius ipſe ille coagulatus amariſſimus ſuccus, adhuc hodie frequentiſſimo uſu notus. Tum *Myrrhæ*, tum *Aloës* ſpecialiori conſideratione ſuperſedere commodè poſſumus, quia alibi eas deſcripſimus ſimul & delineari juſſimus.

Non fuere aromata hæc reſinoſa formâ pulueris cadaueri duntaxat inſperſa, ſed oleo ſpeciatim cedrino, κεδρία, mixta, & illita. Id vult μίγματος vox in Textu obuia, ſed & balſamationis deſcriptio, quæ occurrit apud Veteres. De *Cedrino Oleo* elegans extat Locus apud *Dioſc.* L. I. c. 90. Κεδρία δύναμιν ἔχει συπτικὴν μὲν τῶν ἐμψύχων, φυλακτικὴν δὲ τῶν νεκρῶν σωμάτων, ὅθεν καὶ νεκρὸν ζωὴν τινες αὐτὴν ἐκάλεσαν. *Vim habet conſtringendi viuentia, defuncta verò incorrupta ſeruandi corpora, unde & mortui vitam quidam ipſam dixere. Plin.* L. XVI. c. 11. *Pix liquida in Europa è Teda coquitur, naualibus muniendis, multosque alios ad uſus. Lignum ejus conciſum furnis undique igni extra circundato feruet: primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, ut in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur.* Id. L. XXIV. c. 5. *Cedri ſuccus defuncta corpora incorrupta æuis ſeruat, viuentia corrumpit.* Ad quæ loca notandum, in Syria, præſertim Palæſtina, ex Cedro picem fuiſſe excoctam, uti apud nos pix vel reſina ex abiete, terebinthina

ex

ex larice. *Hippocrati Lib. de Ulcerib.* c. 9. oleum hoc cedrinum vocatur μέλι κέδριον, quod conſiſtentia & colore ſit melli ſimile. Forſan & Balſamationi CHRISTI acceſſit pretioſum illud Balſamum Judaicum vel Syriacum, *Opobalſamum* dictum.

Memorat Textus adhibitas à Nicodemo σμύρνης καὶ ἀλόης ὡσεὶ λίτρας ἑκατόν. Heic certè non intelligendæ veniunt Libræ pecuniariæ, *des Livres*, *Pfunde*, ſed pondera, quæ reducta dant uncias medicas 1110. drachmas 2. ſcrupulum 1. 7. gran. Librâ Romanâ veteri ſumta pro unciis 11. ſcrup. 2. gran. $9\frac{14}{100}$. Librarum communium, quæ 32. ſemunciarum ſunt, obtinebimus 69. drachmas 6. grana 27.

Joh. Cap. XXI. verſ. 6.

Vid. Luc. Cap. V. verſ. 4.

ACTA APOSTOLORUM.

Act. Cap. I. verſ. 12.

Tunc reuerſi ſunt Hieroſolymam à monte, qui vocatur Oliueti, qui abeſt ab Hieroſolymis iter Sabbathi.

Tunc reuerſi ſunt Jeroſolymam, à monte, qui vocatur Oliueti, qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbathi habens iter.

Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλὴμ, ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλὴμ, σαββάτου ἔχον ὁδόν.

NOn eadem eſt apud omnes *Itineris Sabbathici* menſura, per conſequens & diſtantia Montis Oliueti ab Urbe Sancta. *Joſephus Ant.* L. XX. c. 6. quinque habet Stadia. De *Stadio* autem *Suidas*: Στάδιον ἐστὶ μερός τι τοῦ λεγομένου μιλίου. ἑπτὰ γὰρ ἥμισυ στάδια, ποιοῦσι μίλιον. — Τὸ δὲ στάδιον ἔχει πόδας χ΄. ὁ πῆχυς δακτύλους ιϛ΄. *Stadium pars eſt milliaris. Nam* $7\frac{1}{2}$. *Stadia conficiunt milliare. Sed Stadium habet 600. pedes. Pes 16. digitos.* De reductione Stadii ad cognitas menſuras egi alibi. Rabbini communiter Itineris Sabbathici nomine intelligunt diſtantiam cubitorum 2000. quam Sabbatho ire licuit Judæis. Aliis placent cubiti 3000. ſiue paſſus 2000. *Eiſenſchmidio de Pond. & Menſ.* p. 120. 182. conficiunt 2000. Cubiti Hebraici Stadia Olympica $5\frac{3}{4}$. & præcisè 5. Alexandrina, vel Samia, quæ æquiualent Pedibus Ægyptiis 3000. ſiue 551. Hexapodis Gallicis & $5\frac{160}{1440}$. Pedibus.

Act. Cap. I. verſ. 18.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 5.

TAB. DCCXXVI.

Act. Cap. II. verſ. 13.

Alii autem irridentes dicebant: Muſto expleti ſunt iſti.

Alii autem irridentes dicebant: Quia muſto pleni ſunt iſti.

Ἕτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσὶ.

EA eſt ordinariè noſtra hominum indoles, ut occaſione inſolitorum euentuum afficiamur admiratione primùm, ſed hæc ipſa nos præcipitet in præjudicia. Huic ſcenæ immiſcent ſe credulitas, ſuperſtitio, metus, amor, inuidiæ, zelus indiſcretus, paſſiones aliæ. Aliquando veluti per microſcopium viſæ res naturales habentur pro miraculis, & è contra minorantur ita vera miracula, acſi conſpecta fuerint per lentes intellectus noſtri obtenebrati concauas. Rarò admodùm ſuſpendimus judicium; judicium promptum eſt ſtante, ut ajunt, pede, format φιλαυτία. Rari quid eſt, ſi intellectu noſtro utimur, uti quidem debemus, rarò colligimus undique experimenta ſenſuum, vires naturæ examinamus ad trutinam. Judicamus rarò conformiter regulis rationis. Ita falſò & præcipites judicabant de miraculis patratis à CHRISTO, nouæ Oeconomiæ fundatore. Fuere, qui illa aſpectabant cum ſtupore, imo deuota fide, occaſionem nacti celebrandi τὰ μεγαλεῖα τῦ ΘΕΟΥ. Sed &, qui judicio admiſcuere venenum inuidiæ, contemptus, qui Theonino dente rodebant ſanctiſſimum Saluatorem.

Par fuit diſparium judiciorum ratio aperto Pentecoſtali Theatro. ἐγένετο ἄφνω ἐκ τῦ οὐρανῦ, abſque ſignis præuiis, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, ἐ ἦσαν καθήμενοι. v. 2. ὤφθησαν διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, ſcilicet Spiritus Sanctus. v. 3. ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδε αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι. —— ἦκουον εἷς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλέντων αὐτῶν. v. 4. 6. Excitabant Phænomena adeò inſolita, & vires naturæ tranſcendentia admirationem in Auditorum animis, qui, quò ſe verterent illicò, neſciebant. ἐξίσαντο πάντες, καὶ διηπόρεν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; v. 12. Dum interim alii præjudiciis titubantes miracula hæc myſterii plena aſpiciebant non aliter atque ſcenam ridiculam. Χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσὶ, id eſt, Petro ipſo interprete, οὗτοι μεθύουσιν, v. 15.

Eſt γλεῦκος, quod reddimus nos *muſtum, ſüſſer Wein*, vocabulum indagine dignum, ex ἅπαξ λεγομένοις in Nouo Teſtamento. Occurrit utique in prima inſtantia *muſtum* ipſum, utpote dulce vinum, quod hoc γλεύκους nomine venit *Hippocrati*, *Galeno*, *Dioſcoridi*, aliis Scriptoribus Græcis. Sed obſtare videtur, quod muſtum in Sacris vocetur οἶνος νέος, *nouum*, *recens vinum*, Matth. IX. 17. Jeſ. XLIX. 26. Lucem fœneratur inprimis, ſed muſto fauet, locus *Hippocr. L. II. de Diæt.* §. XXII. Edit. Lind. οἱ δὲ νέοι μᾶλλον τῶν οἴνων διαχωρέεσι, διότι ἐγγυτέρω τὸ γλεύκεός εἰσι. *Noua vina aluum magis mouent, quia proniora muſto ſunt.* Vox aliàs ipſa vinum quoduis dulce denotat, *Galen. L. VIII. ſimpl. Facult.* c. 15. ὁ γλεῦκος ὀνομαζόμενος οἶνος. Et omnino videtur intelligendus inebrians potus, dulcis ſaporis, qui ante meridiem hauriri ſolet. Fuit autem heic ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, v. 15. Γλεῦκος, à quo *Euſtath. Odyſſ. α.* v. 1385. deriuat ipſum γλυκὺ, quamuis illud non minori jure ab hoc, muſtum à dulcedine deriuari queat. Muſto contrariatur porrò circumſtantia temporis anni, Feſtum Pentecoſtes, quo recens ex uuis expreſſus ſuccus haberi nequit, inebrians item vis, quam muſto non tam competere quàm vino nouo experientia docet. Hanc quidem quod attinet, diſtingui debet muſtum à muſto; quod dulce eſt, neque fermentationem ſubiit, largiori copia bibi poteſt abſque turbatione capitis, quoniam elaſticus internus aër nondum ita eſt euolutus, ut ſeſe fortiter expandere, vel vaſa cerebri dilatare queat: ſed quidem, quod vel in actu ipſo eſt fermentationis, vel recens à fermentatione jam præterita bibitur, nobis *der Suſer*, inebriat validè, & fortius ipſo vino caput petit, *er ſteigt in den Kopf.* Eſt tunc aëris illius interni elaſticitas in pleno & ſummo vigore, tanta ſæpe, quâ dolia ipſa rupturæ periculum ſubeunt; quidni potius tenera cerebri vaſa? Ex allata modò ratione per γλεῦκος noſtrum intelligi nequit vinum, quod vel ſuperfuſo oleo, vel fortiſſimis doliorum aggeribus fuit in actu fermentationis præpeditum, *ein verſchlagener*, *verhaltener Wein*, *Rappiſſer*, per hyemem dulce manens usque ad vernale tempus. Olim manè bibi ſolebat *mulſum*. *Horat.* L. II. *Sat.* 4. *Vacuis committere venis nil niſi lene decet, leni præcordia mulſo prolueris melius.* Sed potus hic rarius potatur in Regionibus vi-

ni

Act. cap. II. v. 3. 13.
Musto expleti, sed Gratiæ Dei.

Ap. Gesch. Cap. II. v. 3. 13.
Sie sind voll süsses Weins Göttlicher Gnade.

I. A. Fridrich sculps.

ni feracibus, neque in Sacris vocatur γλεῦκος, ſed σίκερα.

Commodè proin intelligetur per γλεῦκος *vinum dulce, ſüſſer Wein*, contra diſtinctum *acido*, οἶνος μελινδὴς *Homero*. Tale deſcribit *Theocritus Idyll.* 14. v. 15. ἀνῶξα δὲ βύβλινον αὐτοῖς εὐώδη, τετορῶν ἑτέων χεδὸν ὡς ἀπὸ λανῷ — ἦν πότος ἁδὺς, i. e. *aperui illis vinum quatuor annorum Byblinum pergrati odoris, adeò dulce, quale recens in Torculari exprimitur.* Inprimis verò γλεύκεος titulum meretur τὸ ἀπόςαγμα τῆς ςαφυλῆς, πρὶν πατηθῇ, *liquor uuarum ante, quàm prematur, ſtillans, Heſychio, prochyma, vinum lixiuum, der erſte Druck, Vorlaß.* Quò inferius longè eſt vinum ſecundò expreſſum, *der Nachdruck*, inferius inquam dulcedine, puritate & bonitate. Τρὺξ Græcis, quæ quidem vox eſt æquiuoca. Τρὺξ δὲ κυρίως ὁ νέος οἶνος. λέγεται δὲ καταχρηςικῶς καὶ ὁ παλαιός. *Principaliter dicitur vinum recens, improprie verò & abuſiuè etiam antiquum. Scholiaſtes Theocriti Id.* ζ. v. 70.

Videntur χλευάζοντες illi Apoſtolos Diuinitus inſpiratos aſpexiſſe tanquam *Bacchantes*, qui vino ſaturi miros habuere geſtus, atque enuntiarunt varia minus ordinata & inſolita. Extat locus apud *Arrian. Epictet.* L. II. c. 22. ἠναγκαςον ἐξαγγέλλειν τὰ αὐτοῦ κακὰ ὥσπερ τοὺς Γάλλους ἡ μανία καὶ ὁ οἶνος. *Coëgerunt enuntiare ſua mala, veluti Gallos* (Cybeles Sacerdotes ebrios) *furor & vinum.* Sunt ſanè ebrii maniaci vel quaſi. πίνοντες καὶ μαινόμενοι ταυτὰ διαπρήσσονται. *Bibentes & inſanientes eadem perpetrant. Hipp.* L. I. *de Diæt.* c. 7. t. 15. Legatur *Wedel. de Vini dulcis plenis Dec.* VI. *Exercit.* VIII.

Eſt inter χλευάζοντας de miraculoſo linguarum dono impius ille *Vanninus*, qui ita *Dial.* 54. p. 408. *Mens humana omnium rerum ſcientiam, omnium linguarum notitiam in ſe complectitur, eſt enim cœleſtis originis & Diuinitatis particeps. At corporis mole oppreſſa inſitas vires palam non exerit, & veluti ignis cineribus obductus exſuſcitari poſtulat. Ita excitari debent ingenii noſtri igniculi, ut denſis humoribus diſcuſſi eluceſcant, quare ſcire noſtrum reminiſci eſt apud* Platonem. Alex. *Scio, ſed quid concludis?* Jul. Cæſ. *Ubi feruentiſſima fit humorum ebullitio, vehemens quoque ſpirituum agitatio ſubſequitur. Quare concitatiſſimo motu ad cerebrum delati peregrini Idiomatis notitiam, quæ in eo latebat, quodammodo extorquent, non ſecus quàm ex ſilicis colliſione emicantes ſcintillas elici videmus. — Nonne ſub æſtiuo ſydere quotidianis conſtat experimentis, æſtuoſa febre correptos extranei Idiomatis voces edere? Generoſum meraciſſimumque vinum affluenter hauſtum homines, quamlibet ſtupidos, diſertos reddit, quod notauit Horatius. Sic in Thraciæ Regione aditus erat Libero ſacer, ex quo vaticinia & Oracula reddi ſolebant. At ejus Templi Antiſtites nonniſi vino affatim epoto res peragebant. Acuit ſanè mentem vini calor, ſopitosque ſpiritus expergefacit, qui in cerebrum delati, quæ in ejus latebris voces deliteſcunt, proferunt. Quapropter Apoſtolos variis linguis loquentes veteres Philoſophi cum exciperent, ebrios temerè dixerunt, ut Diuus Lucas his teſtatur verbis: Alii irridebant eos dicentes, quia muſto pleni ſunt.* Eſt utique mens noſtra innumerarum idearum rebus extra nos exiſtentibus reſpondentium conceptaculum, & ampliſſimum promptuarium. Sed hæ ideæ exſuſcitari debent longo rerum uſu & ſtudio. Et linguarum alia longè ratio eſt quàm rerum & qualitatum, colorum, odorum, ſaporum, ſonorum. Pendent illæ ab hominum arbitrio, hæ ab ipſo Creatore. Sunt illæ variabiles, hæ conſtantes, ubique terrarum ſibi ſimiles. *Horatianum* illud:

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

in peruerſum detorquet ſenſum *Vanninus*. Quis unquam vel fando audiuit ebrium peregrino, quod non addidicit, Idiomate loquentem?

Act. Cap. II. verſ. 19. 20.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

TAB. DCCXXVII.

Act. Cap. III. verſ. 2. 6. 7. 8.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur, quem ponebant quotidie ad portam Templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret (a) Eleemoſynam ab introëuntibus in Templum.

(a) Vel, Stipem.

6. Petrus autem dixit: Argentum & Aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine JESU CHRISTI Nazareni ſurge, & ambula.

7. Et adprehenſa manu ejus dextra, erexit eum. Protinus autem conſolidatæ ſunt plantæ illius ac tali.

8. Et exiliens ſtetit, & ambulabat, intrauitque cum illis in Templum, inambulans & ſaliens, ac laudans DEUM.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum.

6. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine JESU CHRISTI Nazareni ſurge, & ambula.

7. Et apprehenſa manu ejus dextra, alleuauit eum: & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus & plantæ.

8. Et exiliens ſtetit, & ambulabat: & intrauit cum illis in templum, ambulans, & exiliens, & laudans DEUM.

2. Καὶ τὶς ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῦ ὑπάρχων ἐβαςάζετο, ὃν ἐτίθεν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τῦ ἱερῦ τὴν λεγομένην Ὡραίαν, τῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν.

6. Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐκ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τῦτό σοι δίδωμι· Ἐν τῷ ὀνόματι ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τῦ Ναζωραίε ἔγειραι καὶ περιπάτει.

7. Καὶ (b) πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρε· παραχρῆμα δὲ ἐςερεώθησαν αὐτῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά.

(b) Κρατήσας, al. πιάσας.

8. Καὶ ἐξαλλόμενος ἔςη, καὶ περιεπάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν, περιπατῶν καὶ ἁλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν ΘΕΟΝ.

EST nunc mirabilis ipſe κατ' ἐξοχὴν, & ſolus θαυματέργος CHRISTUS translatus in cœlum, abſens corpore ſuo ſanctiſſimo & glorificato, ſed potentiſſimâ ſuâ gratiâ Diſcipulis præſentiſſimus. Et eſt hæc ipſa, quâ Petrus inſigne hoc patrauit miraculum, literarum teſtimonialium ſeu credentialium loco Apoſtolis. Aperitur Miniſterii Apoſtolici Theatrum, non in angulo quopiam urbis occulto, non in æde remota, ad lectum ægri vel incogniti, vel dubii, ſed in ipſo Templo & præ foribus ejus, in totius populi conſpectu, patratur miraculum in viro, qui non claudicabat duntaxat, ſed χωλὸς fuit ex κοιλίας μητρὸς, jam quadragenarius, Act. IV. 22. ut *portari* debuerit Paralyticus, & reponi *ad Templi Portam*; cui proin per omnem vitam non licuit eſſe felici adeò, ut unquam vel pedibus ſtare potuerit vel ambulare: relaxatis neruis, muſculis, ligamentis, oſſibus femoris forſan luxatis, cruribus ἀτροφίᾳ affectis. Miſer hic, viribus naturæ incurabilis, πρῶτον Petri θαῦμα, qui de omni alia re cogitauerat potius, quàm de recuperanda ſanitate, non poſcebat à Petro & Johanne niſi ſtipem, ἐλεημοσύνην v. 3. Et en! muneribus donatur tum corporeis, tum ſpiritualibus, quæ ſuperant diuitias omnes & theſauros mundi. Sanus fit ſimul, & Chriſtianus, & quidem momento fere citius. Sanus neque unctionibus, fotibus, epithematibus, neque ullis aliis externis internisue remediis, ſed ſolo verbo, ἔγειραι καὶ περιπάτει. παραχρῆμα ἐςερεώθησαν αὐτῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρὰ, nerui, ligamenta, muſculi, oſſa. Non ambulabat tantùm, ſed ſubſiliebat. Ἐξαλλόμενος ἔςη, καὶ περιπάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν, περιπατῶν καὶ ἁλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν ΘΕΟΝ.

TAB.

Act. Cap. III. v. 2. 6. 7. 8.
Surgens ambula.

Ap. Gesch. Cap. III. v. 2. 6. 7. 8.
Stehe auf, und wandle.

P. G. Harder sculps.

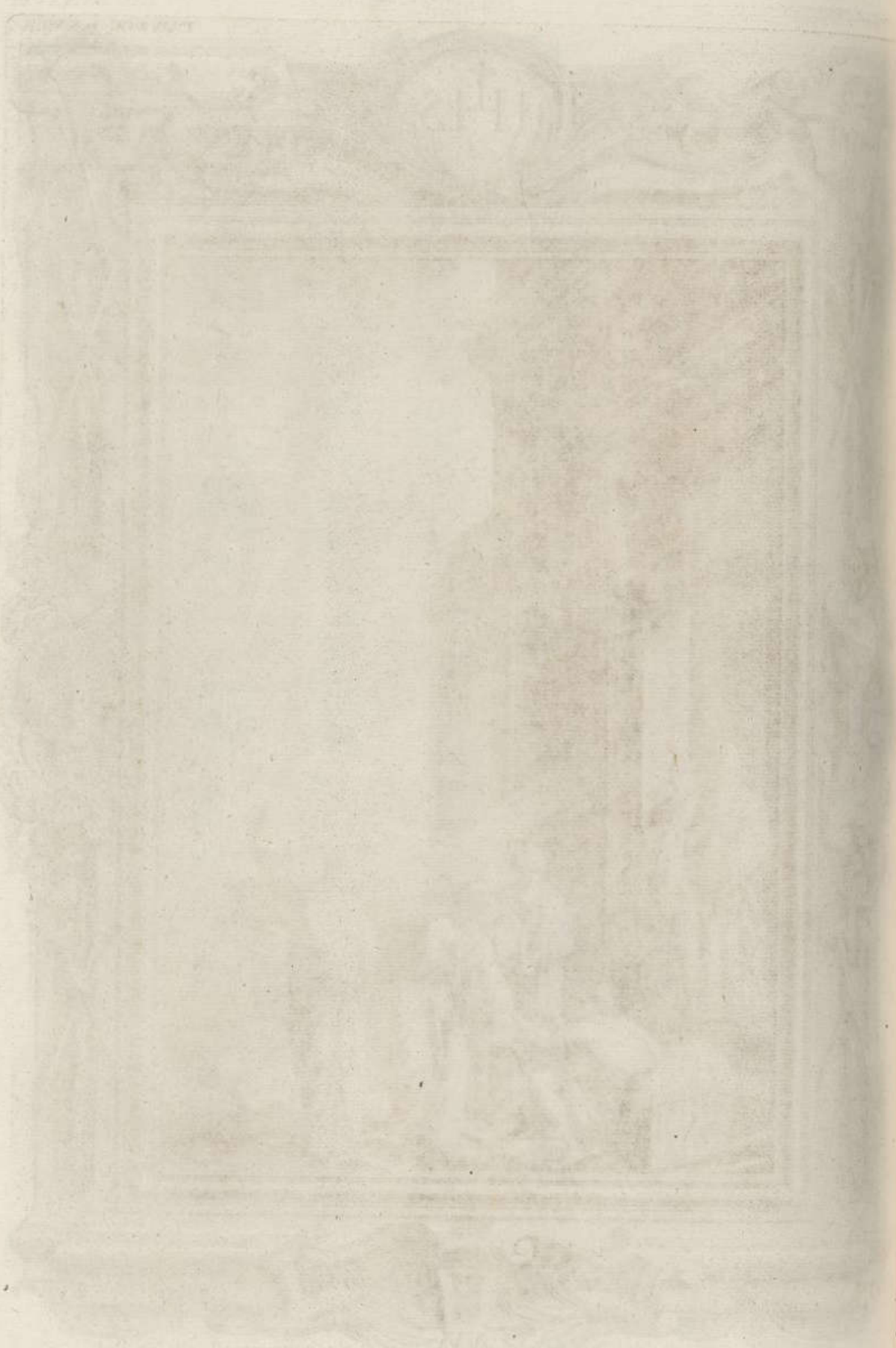

TAB. DCCXXVIII.

ACT. Cap. V. v. 5. 9. 10.
Triste Ananiæ fatum.

Ap. Gesch. Cap. V. v. 5. 9. 10.
Ananiä trauriges Schicksal.

G. D. Heümañ sculps.

TAB. DCCXXVIII.

Act. Cap. V. verſ. 5. 9. 10.

5. Audiens autem Ananias hæc verba, collapſus expirauit. —
9. Petrus autem ait ei: Cur conſpiraſtis inter vos, ut tentaretis Spiritum DOMINI? Ecce, pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum, (a) in foribus, & efferent te.
(a) Vel, ad oſtium adſunt.
10. Confeſtim autem concidit ad pedes ejus, & expirauit. —

5. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. —
9. Petrus autem ad eam: Quid utique conuenit vobis tentare Spiritum DOMINI? Ecce, pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum, ad oſtium, & efferent te.
10. Confeſtim cecidit ante pedes ejus, & expirauit. —

5. Ἀκούων δὲ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε. —
9. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα ΚΥΡΙΟΥ; Ἰδοὺ, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρά σε, ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσασί σε.
10. Ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν. —

EXeruit nuperrimè DEUS per Petrum miſericordiam ſuam erga χωλὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς, nunc per eundem Apoſtolici agminis primum ἐκδίκῳ ὄμματι aſpicit & proſternit perjuros ejusdem thori ſocios, *Ananiam* & *Sapphiram*, qui junctis conſiliis tentarunt, ψεύσασθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πειράσαι τὸ πνεῦμα ΚΥΡΙΟΥ, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου, v. 3. 9. Neutra harum ſubitanearum mortium effectus dici poteſt terroris naturalis, qui quidem inferre poteſt λειποθυμίαν. Sed concidere ſubitò, & expirare res eſt extraordinaria prorſus, & altioris ut originis, ita indaginis. De veritate autem miraculi erimus conuicti magis, ſi perpendamus acta cum *Sapphira*. Interrogat eam Petrus: Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; Mentitur illa audacter: Ναὶ, τοσούτου, v. 8. Heic ne terror quidem ſeſe manifeſtat ullus. Et Petrus judex ſententiam fert mortis, imo ventura prædicit Propheta: Ἰδοὺ, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρά σε ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσασί σε. Id, quod ſanè neque præuidere poterat, neque prognoſticari ex naturalibus ſignis. Dictum factum. Ἔπεσε παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν. Neque Ananiam neque thori ſociam occidit Petrus, ſed δάκτυλος ΘΕΟΥ. Par fuit annuntiatio mortis Ahaſiæ Regi facta ab Elia 2. Reg. I. 4. *De lecto, quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris.* Benhadado ab Eliſa 2. Reg. VIII. 10. *Certiſſimè conualeſces: oſtendit tamen mihi DOMINUS, quod certiſſimè moriturus ſit.* Hananiæ à Jeremia XXVIII. 16. *Hoc anno morieris tu, quoniam defectionem loquutus es contra DOMINUM.* Legatur *Joh. Pelſöczi Diſſ. Hiſtorico-Philologico-Theol. Tremendum vindictæ Diuinæ Monumentum in perennem memoriam Ananiæ & Sapphiræ* Act. V. 1-12. *miraculosè erectum exhibentis* Pars I. Præſ. D. Petro van Maſtricht, Traj. ad Rhen. 1699. 4. Pars II. Præſ. D. Melch. Leydecker. Ibid.

TAB. DCCXXIX.

Act. Cap. IX. verſ. 3. 8. 9. 17. 18.

3. (a) Porrò itinere faciundo contigit, ut appropinquaret Damaſco. Et ſubito circunfulgurauit eum lux è cœlo.
(a) Vel, inter proficiſcendum vero.

3. Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damaſco: & ſubito circumfulſit eum lux de cœlo.

8. Surrexit autem Saulus à terra, apertisque oculis ſuis neminem videbat, ſed manu ducentes illum, introduxerunt Damaſcum.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum.

9. Et erat tribus diebus non videns, ac non comedit, neque bibit.

9. Et erat tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit.

17. Et abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saul frater, DOMINUS miſit me, qui viſus tibi eſt in via, qua veniebas, ut viſum recipias, & implearis Spiritu Sancto.

17. Et abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saule frater, DOMINUS JESUS miſit me, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu Sancto.

18. Et confeſtim deciderunt ab oculis ejus quaſi ſquamæ, & viſum recepit: & ſurrexit, ac baptizatus eſt.

18. Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tanquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgens baptizatus eſt.

3. Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ. Καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

8. Ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν, εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν.

9. Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν.

17. Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· Σαοὺλ ἀδελφὲ, ὁ ΚΥΡΙΟΣ ἀπέσταλκέ με (ΙΗΣΟΥΣ ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἤρχου) ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου.

18. Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα· καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη.

Vid. Act. Cap. XXII. verſ. 6. 11. 12. 13.

Act. Cap. XXVI. verſ. 13.

Die medio, Rex, in via vidi è cœlo, (a) ſupra ſplendorem ſolis, circumfulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum faciebant iter.
(a) Id eſt, lumen Sole ſplendidius.

Die media, in via vidi, Rex, de cœlo ſupra ſplendorem Solis circumfulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum ſimul erant.

Ἡμέρας μέσης, κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους.

IN Hiſtoria Converſionis Pauli, & vocationis extraordinariæ prorſus mira ſunt omnia, & miraculi plena. Saul, ſævus Eccleſiæ Chriſtianæ naſcentis perſecutor, fit Paulus, ſele-

ACT. Cap. IX. v. 3. 8. 9. 17. 18.
Saulus fit Paulus.

Ap. Gesch. Cap. IX. v. 3. 8. 9. 17. 18.
Saul wird Paul.

P. A. Kilian sculps.

ctum DEI organum. Saul cœcus, Paulus videns. Saul mente & affectibus obtenebratus, Paulus illuminatus: ſed quoque Saul ante conuerſionem & illuminationem videns, poſt eam cœcus. De conuerſione τῶν συνοδευόντων legimus nihil, videntur hi fulgorem extraordinarium aſpexiſſe pro fulgure, & alloquium CHRISTI ad Paulum pro tonitru. ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες, Act. IX. 7. Sonitum audierunt grauem, ſed nullam vocem articulatam, neque viderunt eum, qui apparuit Saulo. Et Act. XXII. 9. Τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι, id eſt, haud intellexerunt. Planè ut qui adfuere glorificationi CHRISTI, ὁ ὄχλος ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας (τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ) ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι, Joh. XII. 28. 29. Sed JESUS, ad quem adlocutio facta, eam intellexit. Nos, omiſſâ hac circumſtantiâ, conſiderabimus, quantum quidem chartæ anguſtia id permittit, Saulem ante videntem, quàm fuit cœcus, & poſt. Dubium haud eſt, oculis fuiſſe ſanis ante conuerſionem. Sed ex improuiſo in itinere Damaſcum verſus περιήστραψεν αὐτὸν φῶς, ἱκανὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου. Lux illuxerat fulgida adeò, quæ excedebat naturalem cum oculi ſtructura, & inde pendente viſu proportionem, in oculis Sauli, veluti in foco, concentrata. Ut qui aliquandiu aſpicit Solis fulgidum ſidus, vel ardentiſſimam in fornace vitrario flammam, vel aliquandiu niuem, vel ex tenebris ſubitò in dias protrahitur luminis auras, viſu debilitatur, quinimò ſæpe excœcatur. Violentam patitur contractionem pupilla oculi, extenſionem nimiam ciliaria ligamenta, corrugationem retina. Sed id mirum, quod elici videtur ex Act. IX. 8. Saulum, qui CHRISTUM non ſolùm loquentem audiuit, ſed fulgentem & radiantem vidit, non illicò, quod Leges Naturæ popoſcerant, factum fuiſſe cœcum, ſed vidiſſe. ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. Hæc oculorum apertura non intelligenda videtur de ſola palpebrarum diductione, ſed de viſione ipſa, οὐδένα ἔβλεπε, neminem ſcilicet præter itineris ſocios. Id inquam mirum, videntem mox factum fuiſſe cœcum. XXII. 11. Paulus ipſe teſtis: ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκόν. Durauit hæc cœcitas per triduum, ἡμέρας τρεῖς, IX. 9. quo ſpatio temporis fuit planè abſtemius, οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν. Sed miraculoſa cumprimis eſt Sauli cœci curatio. Adit illum ex mandato diuino Ananias, ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ ΚΥΡΙΟΣ ἀπέσταλκέ με (ΙΗΣΟΥΣ ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἤρχου) ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου, IX. 17. Heic ne γοῦν quidem legitur de applicatione ulla medicamentorum, ſeu externorum, ſeu internorum, ſolius impoſitionis manuum fit mentio. Attamen feliciſſimè ſuccedit extemporanea cura. Verſ. 18. Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα. Colligere licet ex notabili hac circumſtantia, non fuiſſe hanc Sauli cœcitatem ἀμαύρωσιν, ſiue guttam ſerenam, non glaucoma, vel catarrhactam, neque materiam ſebaceam, quâ palpebræ duntaxat fuerint concretæ, quod in variolis ſæpe videmus contingere, oculo ipſo manente clauſo licet, ſed ſano: dixeris potius, malum hæſiſſe in cornea tunica hujusue exterioribus pelliculis, vel ſebaceam illam materiam, ſi ei inhærere lubeat, ita obſediſſe corneam, ut radiis lucis non patuerit ad interiora oculi acceſſus. Quicquid harum cauſarum vel rerum ſit, extra controuerſiam id eſt, ſquamarum illarum depoſitionem ſolo verbo tam citò factam, cœcitatem jam triduanam curatam, fuiſſe miraculoſam. Hiſtoriæ huic affinis quodammodo eſt caſus, qui contigit Iberiæ Regi apud *Theodoretum Hiſt.* L. I. c. 24. Hujus conjunx à graui morbo liberabatur precibus mancipii fœminæ. Rex ipſe dum venando perſequebatur feras, inuoluebatur ſubitò denſiſſimis tenebris, comitibus interim ſereno cœlo venationem proſequentibus. Tenebricoſâ hac caligine preſſus Rex implorat DEUM captiuorum Chriſticolarum, recipit viſum, redit ad ſe & ad viam, ædificarique jubet Templum, quod irrito ſucceſſu antea perſuadere tentabat mancipium illud. Legatur D. *Joh. Guil. Bajer Diſſ. de Cœcitate Pauli.* Reſp. Joh. Hœfler. Altorff. 1725. 4. *Joh. Georg. Seidel Diſſ. de Saulo illuminato per triduum oculorum lumine deſtituto.* Jen. 1702.

Act. Cap. IX. verſ. 33. 34.

33. Reperit autem ibi hominem quendam nomine Æneam, annis jam octo decumbentem in grabbato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, (a) ſanet te DOMINUS JESUS CHRI-

33. Inuenit autem ibi hominem quendam nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabbato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, ſanet te DOMINUS JESUS CHRI-

STUS, ſurge, & ſterne tibi ipſi. Et continuo ſurrexit.

STUS: Surge, & ſterne tibi. Et continuò ſurrexit.

(a) Vel, ſanat. Nam ἰᾶται tam indicatiui modi eſt, quàm conjunctiui.

33. Εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα Αἰνέαν ὀνόματι, ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς ἦν παραλελυμένος.

34. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· Αἰνέα, ἰᾶταί σε ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ, ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ· Καὶ εὐθέως ἀνέστη.

NEminem Medicorum latet, quantæ difficultatis ſit cura paralytici, quàm lentis ea eat progreſſibus etiam in iis, quibus ſpes reſtitutionis affulget; quot opus ſit unctionibus, frictionibus, lotionibus; imo pro inſanabili renuntiari hominem inde ab octo annis hoc morbo affectum. Experientiæ ſuffragatur ratio, quæ neruos adeò vel relaxatos videt, vel obſtructos, vel contractos, ut nulla ſpes adſit reſtituendi illis tonum. Eſt proin cura hæc à Petro facta ex miraculoſis. Omne *Recipe* Petri Æneæ præſcriptum huc redit: Ἰᾶταί σε ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ· ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ. Καὶ εὐθέως ἀνέστη.

TAB. DCCXXX.

Act. Cap. IX. verſ. 36. 37. 39. 40. 41.

36. Joppæ autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas: Hæc erat plena bonis operibus, & Eleemoſynis, quas præſtabat.

37. Euenit autem in diebus illis, ut per infirmitatem moreretur: quam cum lauiſſent, poſuerunt in cœnaculo.

39. Cum exurrexiſſet autem Petrus, venit cum illis: Et cum aduenisſet, duxerunt illum in cœnaculum, & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes tunicas veſtesque, quas faciebat Dorcas, cum eſſet cum ipſis.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus poſitis genibus orauit, & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos, viſoque Petro, reſedit.

41. Data autem illi manu, erexit eam: & cum vocaſſet ſanctos ac viduas, exhibuit eam viuam.

36. In Joppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & Eleemoſynis, quas faciebat.

37. Factum eſt autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lauiſſent, poſuerunt in cœnaculo.

39. Exurgens autem Petrus, venit cum illis: Et cum aduenisſet, duxerunt illum in cœnaculum, & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit, & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos, & viſo Petro, reſedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam: Et cum vocaſſet ſanctos & viduas, aſſignauit eam viuam.

36. Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθά, ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων, καὶ ἐλεημοσυνῶν, ὧν ἐποίει.

37. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.

39. Ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι, καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας, καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν ὢν ἡ Δορκάς.

40. Ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο· καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· Ταβιθά, ἀνάστηθι. Ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον, ἀνεκάθισε.

41. Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν· Φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν.

Quid

ACT. Cap. IX. v. 40.
Tabitha surge.

Ap. Gesch. Cap. IX. v. 40.
Tabitha stehe auf.

F. M. Regenfus sculps.

ACT. Cap. X. v. 10.
Petrus ecstaticus.

Ap. Gesch. Cap. X. v. 10.
Der entzückte Petrus.

P. A. Kilian sculps.

QUid ſit hominis vita? quàm ſuperet omnes naturæ vires, animam unicam unire corpori organico? vel & reunire, quæ jam eſt ſeparata? demonſtratum dedimus alibi. Fuit proin hæc Tabithæ reſuſcitatio, facta nomine & potentiâ Saluatoris, μέγα λίαν θαῦμα. Fatis illa functa Joppes, & pro Gentis Judaicæ more lota, exponebatur tanquam mortua ἐν ὑπερῴῳ, in cœnaculo perflatili. Petrus Lyddâ vocatus Joppen adeſſe non poterat ſtatim. Formula remedii, quo uſus eſt Medicus, hæc eſt: Ταλιθὰ, ἀνάςηθι. Et ecce, ἤνοιξε τὰς ὀφθαλμὰς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον, ἀνεκάθισε. Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέςησεν αὐτὴν· Φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέςησεν αὐτὴν ζῶσαν, viuam & ſanam, ac ſi nunquam vel ægra fuiſſet, vel defuncta.

TAB. DCCXXXI.

Act. Cap. X. verſ. 10.

Cœpit autem eſurire, & appetebat cibum. Parantibus autem illis, ingruit in eum mentis exceſſus.

Et cum eſuriret, voluit guſtare. Parantibus autem illis, cecidit ſuper eum mentis exceſſus.

Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι. Παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκςασις.

DEriuatur ἔκςασις ab ἐξίςαμαι, quæ vox generatim notat dimotionem rei alicujus è ſtatu, in quo erat, ſed menti in ſpecie applicata nunc conſternationem, & admiratione ſociatum terrorem, quo veluti extra ſe rapitur homo, Marc. V. 42. XVI. 8. Luc. V. 26. nunc talem diſpoſitionem, qua ita *alienatur mens, ut ceſſantibus externorum ſenſuum functionibus, ipſa eorum, quæ in corpore geruntur, prorſus ignara tota vehementibus fixisque cogitationibus occupata eſt. Witſ. Miſcell. Sacr.* L. I. c. 4. Eſt autem hæc *Ecſtaſis* vel *naturalis*, vel *Satanica*, vel *Diuina*.

Ecſtaſis naturalis eſt, quâ homo ex cauſis naturalibus in ſenſibus ſuis externis vinctus quaſi ἀνοήθητος & ἀκίνητος trunci ad inſtar proſtratus jacet, nihil audit, videt, ſentit, & ad ſe ipſum redux mira, quæ vel viderit, vel audiuerit, narrat. Hujusmodi Ecſtaſibus obnoxios videmus Melancholicos, quorum mens aliàs uni alicui objecto intenta per ſeptimanas & menſes, ſepoſitis & neglectis quibusuis aliis ideis miras ſibi factas apparitiones enarrat, & firmiſſimè credit. Eò utique pertingere poteſt talis homo, acri meditationi intentus, ut in profundo ſomno ſpiritus animales ſuppreſſi quaſi, vel in anguſtum cerebri angulum coacti per ſomnia menti miras res offerant, quæ euigilans in omnibus circumſtantiis pro vera Hiſtoria enarrare nouit. Et prætendunt nonnulli, poſſe quempiam abſtractis & ſubtilioribus ſtudiis, profundâ meditatione mentem ita à ſenſibus externis retrahere, ut ad objecta quæuis externa minimè attendat. Quod multis accidit Literatis, acri cogitatione defixis, ut quæ ante ſe jacent, non videant, loquentes non audiant, imo ne ſtrepitus quidem ingentes percipiant, id de ſe ipſo jactat *Cardanus* L. VIII. *variar. rer.* c. 43. *quoties velit, in ecſtaſin ſe tranſire, ita ut voces quidem adſtantium leuiter audiat, non tamen intelligat, vellicationem validam, & ne Podagræ quidem dolores prorſus ſentiat.* Narratur idem de *Thoma Aquinate*, adeò fixum ſæpe inhæſiſſe ſuis cogitationibus, ut in Ecſtaſi jacuerit veluti mortuus, arcana Religionis interim ruminans, quæ finita Ecſtaſi narrauerit aliis. Verùm enim verò licet de veritate hujusmodi Ecſtaſium naturalium ſimus perſuaſiſſimi, fatendum id tamen eſt, non conſtare nobis, quomodo fiant; ut conuicti ſumus, animam unitam eſſe corpori, ignariſſimi, ſi quæſtio eſt de modo, de relaxatione hujus vinculi, de modo operandi animæ in corpus, & corporis reciproca actione in mentem, de alienatione, vel elongatione mentis à corpore, & noua cum eodem reunione, de modo, quo intellectus in ſeipſum poſſit operari, omniaque alia objecta externa negligere; quo voluntas dominium ſuum in corpus eò usque poſſit extendere, ut id, quod amaſiam ſuam, corpus, ſpectat, nolit. Hanc ignorantiam doctam licet fateamur ingenuè, non tamen negare vel volumus, vel audemus Ecſtaſes naturales, minus adhuc adſcribere vel Satanicis, vel Diuinis.

Ecſtaſes Diabolicæ ſunt, quando Dæmon hic impurus ex permiſſu DEI, in animam hominis operatur immediatè, eique mira phantaſmata ſiſtit. Sed perdifficile eſt de τῷ ὅτι, διότι, & tempore judicium. Multa quippe ex naturalium cauſarum nexu contingere poſſunt, quæ vulgò adſcribuntur Satanæ. Perdifficile, inquam, quum ignotæ ſint nobis vires ſpirituum

malorum, & modus operandi in mentes hominum.

Dantur & *Ecſtaſes fictæ*, quæ pro baſi habent hominum dolos ac fraudes, pro ſcopo ſeductionem aliorum. Unicum afferam ex antiquitate exemplum, quod legitur in *Maximi Tyrii Diſſ. 22. Fuit in Proconneſo Philoſophus quidam, cui Ariſteæ nomen erat: cujus ſapientiæ primo omnes derogabant, quod nullum ejus præceptorem proferret. Huic ut occurreret, tale adhibuit remedium. Animam dixit ſuam relicto corpore rectà cœlum petiiſſe, unde totam Græcorum Barbarorumque Terram, omnes Inſulas ambiuiſſet, fluuios & montes: tandemque in hyperboreis conſtitiſſe finibus. Hinc ſe ritus omnes, omnium Rerumpublicarum obſeruaſſe mores: terrarum omnium ingenia, mutationes aëris, alluuiones maris, fluuiorum oſtia: quin & cœlum ipſum multò facilius quàm inferiora luſtraſſe. Et tamen plus fidei hoc ipſo Ariſteas conſecutus eſt, quàm Xenagoras aut Xenophanes ille, aut ſi qui alius rem, ut habebat, propoſuit.* Et fuere fortean, qui ſub hujusmodi Ecſtaſium prætextu nouas cuderunt Regiminis formas, ut Muhamed nouum Religionis Syſtema.

Dantur tandem *Ecſtaſes Diuinæ*, quibus Spiritus DEI animam hominis totam occupat, eam pro tempore à commercio cum corpore abſtrahit, & in profundam Myſteriorum Diuinorum Abyſſum quaſi demergit. Heic omne, quod terrenum eſt & peccaminoſum, tanto fulgori majeſtatico & gratioſo cedere neceſſe habet. Pro exemplo ſit Daniel. X. 8. 9. *Ego autem ſolus relictus ſum, & vidi hanc magnam viſionem, neque reliqua facta eſt in me virtus, & meæ formæ bonitas verſa eſt in deformitatem, nec virium aliquid retinui. Et audiui vocem verborum ejus; cumque audiuiſſem vocem verborum ejus, velut graui ſomno dejectus ſum in faciem meam, ut attingeret terram mea facies. (Ego autem relictus ſolus vidi viſionem grandem hanc: & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium. Et audiui vocem ſermonum ejus: & audiens jacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.)* Johannes Apoc. I. 17. Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. In Textu noſtro πρόσπεινος Petrus. Paulus Act. XXII. 17. Idem ecſtaſi in tertium cœlum raptus, quem raptum graphicè ipſe deſcribit 2. Cor. XII. 2. 3. 4. Οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν) ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν) ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. Ad quem locum vide plura.

TAB. DCCXXXII.

Act. Cap. XII. verſ. 6 - 10.

6. Cum autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.
7. Et ecce, Angelus DOMINI adſtitit, & lumen refulſit in domicilio, percuſſoque latere Petri excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et exciderunt catenæ de manibus ejus.
8. Dixit autem Angelus ei: Præcingere, & ſubliga ſoleas tuas. Quod cum ita feciſſet, dicit illi: Indue veſtimentum tuum, & ſequere me.
9. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat rem veram eſſe, quod fie-

6. Cum autem producturus eſſet eum Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.
7. Et ecce, Angelus DOMINI aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et deciderunt catenæ de manibus ejus.
8. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic. Et dixit illi: Circunda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me.
9. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat, quia verum eſſet, quod fiebat

ACT. cap. XII. v. 6-10.
Petrus miraculo liberatus.

Ap. Gesch. Cap. XII. v. 6-10.
Petrus vom Engel befreyet.

G. D. Heümann sculps.

bat per Angelum, ſed putabat ſe viſum videre.

10. Cum autem præteriſſent primam ac ſecundam cuſtodiam, venerunt ad Portam ferream, quæ ducit in ciuitatem, quæ ultrò aperta eſt eis. Cumque exiſſent, proceſſerunt vicum unum, & continuo diſceſſit Angelus ab eo.

bat per Angelum: exiſtimabat autem ſe viſum videre.

10. Tranſeuntes autem primam & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem, quæ ultrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt vicum unum, & continuò diſceſſit Angelus ab eo.

6. Ὅτε δὲ ἔμελλεν αὐτὸν προάγειν ὁ Ἡρῴδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσὶ, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.

7. Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει· καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν.

8. Εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· Περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Ἐποίησε δὲ οὕτω. Καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

9. Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει, ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν.

10. Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ.

MIracula heic, in liberatione Petri ex vinculis Herodis, fiunt in *hominibus*, *vinculis*, portis.

Permagni intererat Tyranni arcta Petri cuſtodia: vi ſuffocari debebat in ipſo ortu doctrina noua, ne altas ageret radices: Τὸ principiis obſta norma fuit, ad quam modus tractandi Chriſtianos fuit commenſuratus tum in Conſilio Herodis, tum in Synedrio magno. Atqui habebatur Petrus pro nouæ Sectæ duce, in manus proin Judæorum quum incideret, debebat cuſtodiri probè, ne euaderet; traditus τέσσαρσι τετραδίοις ſiue 16. *militibus*, noctem tranſigere medius inter duos cuſtodes, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσὶ. Aderant alii πρὸ τῆς θύρας, *ante oſtium* carceris clauſum. Sed nocte ſequenti adſtabat Angelus DOMINI, Petri ex vinculis liberator, Φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι. Quomodo ſubintrare potuerit Angelus ille Liberator fores clauſos, inanis eſt quæſtio de ente naturâ ſpirituali: ſuperuacanea item de Phoſphoro, luce illa in tenebris lucente. De hoc Angelo ita Textus: Πατάξας τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει· καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. Heic nullus mechanicis artibus locus, quibus malefici vincula ſoluunt, & carceres frangunt. *Excidunt catenæ* ſponte *de manibus*, absque ullo manuum auxilio, nullâ interueniente potentiâ mechanicâ. Modum, quo id fieri potuerit, ſolus nouit θαυματοῦργος. Εἶπε ὁ ἄγγελος πρὸς Πέτρον· Περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Fulgore utere, qui fulget circum lumine, quod te de ſomno excitat, & ſopore obruet cuſtodes: ſplendore neceſſario ad colligendam ſarcinam. Καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι. Paret admonitioni Petrus vigilans & videns, ſibi tamen viſus ſomnians. ἐδόκει ὅραμα βλέπειν. Rem adeò miram capere haud poterat; vigilans dubitabat, an dormiret; rem veram habebat ipſe pro ſomnio, ut è contra ſæpe, quæ ſomniamus, nobis videntur reuera contingere. Heic ſomniat vigilans, ibi qui ſomniant vigilare ſibi videntur. Ita ſecurus tranſibat Petrus ſatellite ex cœlo ſtipatus per duas carceris portas, διελθόντες πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς. Duplex heic occurrit miraculum. Obrutos en! cuſtodes, qui alterni debebant eſſe in excubiis ex mandato ſuperiorum: apertas ſponte portas, reſerata repagula, omnia benè clauſa: rectius dixeris, manu DOMINI, qui fidum ſibi Apoſtolum è vinculis liberare volebat.

Act. Cap. XII. verſ. 23.

Confeſtim autem percuſſit eum Angelus DOMINI, eo quod non tribuiſſet Gloriam DEO: & eroſus à vermibus, expirauit.

Confeſtim autem percuſſit eum Angelus DOMINI, eo quod non dediſſet honorem DEO: & conſumtus à vermibus, expirauit.

Παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν (Ἡρώδην) ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ ΘΕΩ. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

EXemplo ſit, de quo impræſentiarum, Herodes Tyrannis omnibus, qui non ſpirant niſi cædes & fulmina, adorari volunt tanquam Dii, DEO unico, ſoli, vero rapiunt gloriam ſuam, ipſum hunc Creatorem de ſolio ſuo dejicere tentant, mandata ejus & leges nihili pendunt, Paſſionibus ſuis ſolis corruptis morigeri, ne unquam quidem cogitantes, ſe vermiculos eſſe, imò vermium agmina ſecum circumferre, qui etiam viuentibus ipſis excludi poſſunt, & certè ex cadauere delicatulo ac molli cœnam ſibi parabunt lautiſſimam. Τακτῇ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει, v. 21. Splendidâ veſte, quæ Arabio lucebat bombyce, Tyrio fucata murice, amictus ſermonem habuit Pyrgopolynices iſte ad populum, haud dubiè de ſui ipſius, & dominii ſui abſoluti laudibus, ad plebem, quæ ut plurimùm externâ ſpecie contenta vera rerum pretia haud æſtimat, & heic viuum Regem ἀποθεώσει honorat. ΘΕΟΥ Φωνὴ, acclamabant adulatores illi, καὶ οὐκ ἀνθρώπου, v. 22. Sed en mox mutatam turpiter ἀποθεώσεως ſcenam! Παραχρῆμα ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ ΘΕΩ. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

Σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν. Morbum hunc diuerſimodè explicant Sacri Codicis Interpretes. *Bochartus Hieroz.* T. II. L. IV. c. 18. *Bartholinus Morb. Biblic.* c. 23. aliis ſuffragantibus verſionibus noſtris pollicem premunt, quæ *vermibus* corroſum dicunt, comitibus haud dubiè acerbiſſimis doloribus, vel *Joſepho* teſte. In teſtes vocamus illos, qui ſub Torrida Zona à cubitalibus lumbricis ſub cute creſcentibus doloroſiſſimè vexantur ad lethum usque. Occurrunt vermicularium hujusmodi morborum exempla paſſim. Scatet aliquando ſanguis innumeris vermiculis, qualem ex venâ ſectâ vidit *Borellus* c. 3. *Obſ.* 4. quinimò vermiculos pro peſtis cauſa accuſant multi ex modernis. Apud *Marcellum Donatum Med. Hiſt. Mirab.* L. I. c. 5. legitur caſus viri præpinguis, cui maximo numero ex cute prorupere vermiculi Acaris caſeariis ſimiles, nullis fugandi, necandiue remediis, qui miſerum tandem intulere ſepulchro. Haud rarò occurrunt nobis caſus lumbricorum inteſtina ipſa perforantium, tandemque ex abdomine, ſpeciatim in herniosis, prorumpentium. *Galerio Maximiano* vel *Maximino* id accidiſſe teſtis eſt *Pomponius Lætus Comp. Rom. Hiſt.* Eodem triſti fato obiiſſe Tyranna illa *Pheretrina*, vel *Pheretina* Barcæorum Regina legitur apud *Herodotum* in *Melpomene*. Sed ex potiori Eruditorum ſententia *Phthiriaſi* occubuit Herodes, morbo tanti Regis charactere indigno, digno quidem Tyranno. Eſt hic morbus vel uniuerſalis, ubi totum corpus pediculis ſcatet, vel particularis, ſi animalcula hæc hanc illamue partem, caput, ſupercilia, inguina occupent. Sunt & ipſi pediculi duplicis generis, ordinarii capitis, & plani ſeu latiores, Italis *Piattole*, Germanis *Filtz-Läuſe* dicti. Et forſitan utriusque generis agmina fuere Tyrannum aggreſſa. Illuſtrando Textui id facit, quod Græcis φθεῖρες & σκώληκες idem paſſim ſignificent. *Iſidoro Orig.* L. XII. c. 7. *Pediculi* vocantur *vermes cutis à pedibus* ſic dicti. Et *Kuhnio Not. ad Ælian. var. Hiſt.* σκωληκόβρωτος idem eſt quod φθειρόβρωτος apud *Heſych.* in *Vit. Philoſoph.* Forſitan ipſi Veteres vocem φθείρω, corrumpo, putrefacio, deriuarunt à φθεὶς pediculus, vermis, perſuaſi namque, generari inſecta hæc ex putredine, quæ opinio, ſi præualeret, baſeos loco ſubſterni poſſet erroneæ illi Atheorum de prima hominum brutorumque origine doctrinæ. Generantur utique & vermes & pediculi in putredine, putridis ulceribus, ſed ibi excluduntur duntaxat, non formantur. Exempla φθειροβρώτων occurrunt paſſim. *Herodis* heic, *Antiochi Epiphanis* 2. Maccab. IX. 9. ubi etiam legitur vox σκώληξ. ὥστε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ferchardi* Scotorum Regis apud *Buchananum* L. V. *Hiſt. Scot. Philippi II.* Hiſpaniarum Regis, ſi nonnullis Scriptoribus fides. Huic morbo obnoxii dicuntur *Acridophagi*. *Diod. Sicul.* L. IV. *Rer. Antiq. Propinquante ſenecta pediculi alati non ſolùm viſu varii, ſed ſpecie horridi ac turpes in corporibus nati, ventrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt: qui morbum patitur, primum veluti ſcabiei cujusdam pruritu allectus corpus ſcalpit, voluptate ſimul & dolore perceptis, deinde exeuntibus pediculis ſimul effluente ſanie morbi acerbitate ac dolore percitus ungui-*

ACT. Cap. XIII. v. 11.
Elymas miraculo coecus.

Ap. Gesch. Cap. XIII. v. 11.
Elymas wird durch Wunder blind.

M. Tyroff sculps.

unguibus corpus magno cum gemitu lacerat, tanta verò vermium copia effluit, aliis ſuper alios tanquam ex perforato vaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Superbum Herodis corpus, de quo nunc, à pediculis fuit corroſum non mortuum, ut omnes mortales σκωληκόβρωτοι fiunt, ſed viuum, σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν. Debebant eſſe vilia hæc & turpia animalcula mortis ſuæ præ-nuntii, & ſimul carnifices. In Comitatu Regio funebri primam aciem formabant pediculi, poſtremam vermes. Utplurimùm enim obſeruamus, diſcedere fugatos ab appropinquante morte vermes. In *Apollonii Mirabilib.* c. 27. locus extat *Ariſtotelis* ex ζωικοῖς. οἱ φθεῖρες ἐν τῇ κεφαλῇ ἐν ταῖς μακραῖς ἀ φθίνεσι νόσοις, μελλόντων τελευτᾶν τῶν πασχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τὰ προσκεφάλαια ἐυρίσκονται προλελοιπότες τὴν κεφαλήν. *Non diſparent pediculi capitis in diutinis morbis, & appropinquante morte, ſed diſcedunt à capite, affigentes ſe puluinaribus.*

De Herode vermibus exeſo Diſſertationem Phyſicam methodo mathematica elaborauit *Iuo Gaukes*, quam inſertam inuenies *Bibl. Brem. Claſſ.* V. p. 959. Probat in ea, morbum non fuiſſe pedicularem, ſed vermicularem, inductum ab Angelo bono, vel à DEO per voluntatem Angeli boni. Angelum illum vermes in Herode produxiſſe, oua maximo numero è muſcis mouendo per os in fiſtulam inteſtinalem, nec non per galaxiam & poros vaſorum ſanguiferorum pulmonalium in ſanguinem: vermes productos in uniuerſo ejus corpore, calore ouis excludendis proportionato, qui vermes uniuerſum corpus exedendo attulerint mortem. Quintuplex ſic patratum fuiſſe miraculum, 1. dum ouula à quiete tranſierunt ad motum, 2. dum è muſcis ad Herodis corpus ferebantur, à corporibus interpoſitis à linea ſui motus recta ad curuam deflexa ſunt, 3. Aëri minus forti occurrentia nihil de ſuo motu amiſerunt, 4. è muſcis non ſurſum, ſed deorſum in corpus Herodis delata, 5. tranſiere ex motu in motum, ad caloris gradum ouis excludendis conuenientem. Quæ omnia repugnent legibus motus. Qua in re nimium philoſophari mihi videtur vir doctiſſimus. Miraculum ſi, quod ipſe fateri videtur, fuit patratum, ſiue per Angelum juſſu DEI, ſiue per DEUM ipſum, haud neceſſe exiſtimo, oua illa deducere à muſcis extra Herodis corpus volitantibus, quæ volente DEO poterant exſuſcitari & fœcundari ex ipſis rudimentis in corpore Tyranni latitantibus. De modo, quo id factum fuerit, quia miraculum agnoſco, anxius haud inquiro.

TAB. DCCXXXIII.

Act. Cap. XIII. verſ. II.

(a) Et nunc, ecce, manus DOMINI (b) intentata tibi, & eris cœcus, non videns Solem, usque ad tempus. Et confeſtim ingruit in eum caligo ac tenebræ, & circumiens quærebat, qui ſe manu ducerent.

Et nunc ecce manus DOMINI ſuper te, & eris cœcus, non videns Solem usque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens quærebat, qui ei manum daret.

(a) Et, pro ergo, Hebraiſmus.
(b) Verbotenus, ſuper te.

Καὶ νῦν ἰδὲ, χεὶρ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ἐπί σε, καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. Παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.

MOnomachiæ religioſæ implicitus Paulus cum Elyma, organum DEI electum cum filio Satanæ, υἱῷ Διαβόλε, ſincerus Chriſticola cum Mago. Obſtat hic Paulo & Barnabæ, & omni niſu conatur Proconſulem Sergium Paulum diuertere à fide, διαστρέψαι τὸν Ἀνθύπατον ὑπὸ τῆς πίστεως, v. 8. Vincit Paulus, gladio Spiritus, & ſano oculis aduerſario pro temeritatis impiæ pœna annuntiat cœcitatem. Ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. Et ecce, non demum poſt annorum aliquot decurſum, non decrepito ſeni, non aliis jam accidentibus debilitato, ſed παραχρῆμα, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, manu DEI, qui ſolus operatur miracula, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, ut opus habuerit Elymas χειραγωγοῖς.

Act. Cap. XIV. verſ. 8. 9. 10.

8. Et quidam vir Lyſtris, inualidus pedibus ſedebat, claudus ab utero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat.
9. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns eum fide eſſe præditum, fore, ut ſaluus fieret,
10. Dixit magna voce: (a) Surge in pedes tuos rectus. Et exiliit, ambulabatque.

8. Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus ſedebat, claudus ex utero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat.
9. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns, quia fidem haberet, ut ſaluus fieret,
10. Dixit magna voce: Surge ſuper pedes tuos rectus. Et exiliuit, & ambulabat.

(a) Additur hic in Æditione Hiſpana, σοὶ λέγω ἐν ὀνόματι τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, id eſt, tibi dico, in nomine DOMINI JESU CHRISTI.

8. Καί τις ἀνὴρ ἐν Λύστροις ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ὃς ἐδέποτε περιεπατήκει.
9. Οὗτος ἤκουε τοῦ Παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν, ὅτι πίστιν ἔχει τοῦ σωθῆναι,
10. Εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός. Καὶ ἥλατο, καὶ περιεπάτει.

Quæ de miraculo hocce dici queunt, lege ad Act. III. 2. &c.

Act. Cap. XIV. verſ. 15. 16. 17.

15. — Ut ab iſtis vanis conuertamini ad DEUM viuum, qui creauit cœlum & terram, & mare, & omnia, quæ eis comprehenduntur.
16. Qui præteritis ætatibus ſinebat omnes Gentes (a) viuere inſtitutis ſuis.
17. Quanquam non expertem teſtimonii ſeipſum eſſe ſinebat, ut qui ſe præberet beneficum, de cœlo nobis dans pluuias, ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.

15.—Ab his vanis conuerti ad DEUM viuum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt.
16. Qui in præteritis generationibus dimiſit omnes Gentes ingredi vias ſuas.
17. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens, de cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.

(a) Ingredi viis ſuis. Hebraiſmus eſt, pro, uti inſtitutis ſuis, & ſuo more modoque viuere.

15. — Ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν ΘΕΟΝ τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.
16. Ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.
17. Καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.

PRo exiſtentia DEI demonſtranda utitur diuus Gentium Apoſtolus iis argumentis, quæ mutuò petuntur ab operibus. Gentilibus Lycaoniis oſtendit, *cœlos enarrare Gloriam DEI, & extenſionem opus manuum ejus annuntiare,* Pſ. XIX. 1. *DEUM feciſſe terram robore ſuo, orbem*

bem conſtituiſſe ſapientia ſua, atque intelligentia ſua extendiſſe cœlos, Jer. LI. 15. DEO *jubente creata eſſe* omnia, *eaque ita eſſe ſtabilita, ut æternum perſtent*, Pſ. CXLVIII. 5. DEUM *operire cœlum nubibus, & parare pluuiam terræ*, Pſ. CXLVII. 8. DEUM *coronare annum bonis*, Pſ. LXV. 11. Adeò illuxere omni tempore etiam viliſſimæ plebi hujusmodi argumenta, ut, fatentibus ipſis Epicureis, mortalium plerique anſam hinc ſumſerint DEUM ſtatuendi, agnoſcendi, de eo loquendi, quod viderint præ oculis ampliſſimum firmamenti orbem, Stellas numero innumeras, ordinatiſſimum Solis ortum & occaſum, conſtantiſſimas noctium ac dierum, & temporum anni viciſſitudines. *Lucret.* V.

Præterea cœli rationes ordine certo,
Et vario annorum cernebant tempora verti.

Plutarch. de Placit. Philoſ. I. 6. ΘΕΟΥ γὰρ ἔννοιαν ἔχειν ἀπὸ τῶν Φαινομένων ἀςέρων, ὁρῶντες τάτες, μεγάλης συμφωνίας ὄντας αἰτίες, καὶ τεταγμένας ἡμέραν τε καὶ νύκτα, χειμῶνάτε καὶ θέρος, ἀνατολάς τε καὶ δυσμάς. *Cic. Nat. Deor.* L. II. *Quis hunc hominem dixerit, qui tum tam certos cœli motus, tam ratos Aſtrorum ordines*, &c. Sunt hæ mutæ quidem voces, ſed quas nemo mortalium non intelligit; teſtes omni exceptione majores. Hanc linguam loquuntur maxima illa mundi corpora, Sol & Stellæ tum Fixæ tum Erraticæ, Plantæ omnes à Cedro Libani ad usque Muſcum, qui parieti innaſcitur, imo ad minimæ molis puluiſculum.

Judæis, peculio ſuo, reuelauit ſuum Verbum, ſed tamen Gentibus ἐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν (addit Syriaca Verſio ἐξ ἐρανὲ) καὶ ὑετὲς διδὲς, καὶ καιρὲς καρποφόρες, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν. DEUM proin & tangere & inuenire poterant ipſi Gentiles, quoniam DEI æternam Potentiam & Diuinitatem ſufficientiſſimè demonſtrant *cœlorum, terræ, maris* mirifica ſtructura, cœleſtium corporum elegantiſſimus ordo, ordinatiſſimi motus, immenſa magnitudo, *terræ* fertilitas, magnitudo, proportionatiſſima inæqualitas, *maris* amplitudo, tranquillitas & exaſperatio: omnia animalia & vegetabilia maris, ditiſſimum animalibus & mortalibus inſeruiens penuarium, omnium denique prouidentiſſima conſeruatio, ut excuſationi non ſit locus Atheorum ulli. Dignior eſt tantò materia hæc omni noſtra attentione, quòd conentur eludere Athei hanc noſtram, & Pauli, argumentationem, nonnulli quidem ex eo, quod fabricam hanc mundi prætendant extitiſſe talem, qualis nunc eſt, ab æterno: alii, formas ſingularium mundorum generationi obnoxias eſſe, & corruptioni; Terræ e. gr. noſtræ, & puluiſculis omnibus vim motiuam competere connatam, ſubſiſtentem, inſeparabilem: ſenſim atque ſenſim, vel & ſimul & ſemel fortè, infinitam naturâ materiam multiuaria concuſſione, & combinatione, formaſſe infinitos mundos, & ſic prodiiſſe hoc, quod nunc ſuſpicimus, cœli terræque ſyſtema: alii circa modum & cauſam hujusmodi productionis allegent fortunam vel caſum, vel naturam, vel mechanicam quandam vim. Nobis proin incumbet probare, eſſe hæc omnia vana mentis deliramenta, inania ſomnia, quæ ne umbram quidem veroſimilitudinis ferant ſecum.

Structura ſanè *mundi* nil minus quàm *æternitatem* ejus oſtendit. Concedimus, poſſe quid eſſe æternum, quod ex una parte eſt finitum: ita ſunt animæ hominum, quia immortales ſunt, æternæ. Fuit aliquando tempus, quo non extiterant: incipit duratio infinita à principio ſui eſſe. Ita poſſet, ſi DEUS vellet, terræ reliquorumque Planetarum motus circa Solem, poſtquam ſemel cœpit, durare æternùm. Sed eſt hujusmodi æterna duratio animarum humanarum potentialiter duntaxat infinita; conſiſtit ea in poſſibilitate continuandi exiſtentiam, in futuritate (ſit venia verbo) æterna, quæ exhauriri nequit. Longiſſimè differt hæc ab æternitate poſitiua. De nullo momento illiusmodi exiſtentiæ dici poteſt, reapſe jam duraſſe æternùm, ſunt omnia durationis momenta aut præſentia, aut præterita. Eſt hæc infinita duratio limitate, & ab una parte, à parte antè, finita; infinities minor æternitate propriè ſic dicta infinita. Sequitur hinc, mundum hunc non potuiſſe eſſe æternum, de Planetis dici non poſſe, quod jam infinitas numero circa Solem abſoluerint periodos. Qualisnam, quæſo, hæc erit infinitas, quæ ſuam habet originem, & in horas atque momenta finitur? quàm abſurda infinita, quam fingunt, motuum & temporum præteritorum ſucceſſio? Alia longè eſt ratio æternitatis infinitæ, quam poſſidet DEUS, excludens omnem ſucceſſionem & motum. Adoranda venit heic omnipræſentia tum ratione loci, tum ratione durationis. Pone, quod neutiquam concedimus, infinitas hactenus terram abſoluiſſe periodos circa Solem, de nulla tamen vel hora, vel momento dicere poteris, infinities diſtare à momento præſenti. En igitur infinitatem durationis utrinque limitatam, id eſt, σιδηρόξυλον! Si infinitæ hactenus fuere terræ periodi annuæ, infinitiores erunt ejusdem gyrationes diurnæ, vel Lunæ motus menſtrui. Id quod iterum manifeſtam inuoluit contradictionem.

Si, quod ultrò fatentur Athei, homines habuere ſuam originem, habebit & principium præſens hæc terræ conſtitutio, mundiue facies. Nam certè æterna hæc terra, quæ ab æterno inanis fuiſſet & vacua, produxiſſet ſponte ſua homines absque accedente noua quapiam extra illam operante cauſa, absque mutatione ſuæ ſtructuræ, quod iterum eſt abſonum. Et militant, quæ communiter in medium proferuntur argumenta, deſumta à tardigrado ſocietatis humanæ accremento, nota

plerarumque gentium origine, terrarum habitatione, artium ac ſcientiarum inuentione, non minus contra æternitatem mundi, quàm contra infinitas hominum ab æterno generationes.

Porrò neque materiæ, neque motui competere poteſt æterna duratio, neque caſualis ex informi Chao ortus, quod demonſtratum dedimus alibi. Sed recurrendum neceſſariò eſt ad cauſam producentem, terræ cœlique Creatorem, imo producentem ex Nihilo. Minimè pugnat Axioma illud, *ex Nihilo Nihil fit*, cum poſſibilitate Creationis. Nihil ſe ipſum transmutare haud valet in Aliquid ex Nihilo. Inde id duntaxat ſequitur, materiam ſeipſam non potuiſſe producere, neque ullam ſubſtantiam ſponte prodire ex Nihilo. DEO ſoli competit hoc jus, producendi Aliquid ex Nihilo. DEO, inquam, ſoli, cujus natura neceſſariam includit exiſtentiam, & infinitam potentiam, qui dare poteſt τὸ eſſe iis, quæ non fuerunt antea, vocare ea, quæ non ſunt, ut eſſent. Certum eſt, animas hominum creatas fuiſſe ex Nihilo, non ex Materia, quia non ſunt ſubſtantiæ diuiſibiles, aut compoſitæ, & ratione dignitatis ſuæ præcellentiores longè materiâ, quæ ſubſtantia eſt merè paſſiua, inſenſilis. Quis ergo dubitaret, hanc quoque creatam fuiſſe ex Nihilo, quum hujus idea haud includat neceſſariam exiſtentiam? Si ab alio pendet nobile adeò Ens, cogitando actuoſum, judicans, ratiocinans, ſentiens, quis, quæſo, materiam, partes Entis merè paſſiui, ſaxi, terræ, dixerit æterna, increata, neceſſariò exiſtentia? Si atomorum natura neceſſariam includeret exiſtentiam, non tanto niſu opus habuiſſent Epicurei, *Lucretius* e. g. L. I. ad demonſtrandum, quod in corruptionibus & diſſolutionibus non pereant vel annihilentur illæ. Quod autem dici poteſt de unico puluiſculo, id quadrat toti Uniuerſo, utpote ex meris atomis compoſito. Hinc ſequitur, DEUM, Ens æternum, à ſe & per ſe exiſtens creaſſe mundum hunc materialem, ſiue, ex Nihilo produxiſſe.

Materiæ ſi nullo jure competit æternitas, competet ea minus adhuc motui, qui materiæ accidit, & absque ea ſubſiſtere nequit, qui incipit & deſinit unicè pro lubitu Entis ſupremi liberrimè operantis. Quæ conſideratio iterum incompatibilis eſt neceſſariæ atque æternæ cuicunque durationi.

Quinimò, concedas licet Ariſtoteli ex Atheis, contra jam demonſtrata, materiæ motusque æternitatem, caderet nihilominus Epicureiſmus, præſupponens tempus, quo nec Sol, nec Stellæ, neque Terra, aliiue Planetæ fuere, ſed atomi in chaotica maſſa ſine ordine diſperſæ. Diſperſæ quippe hæ & volitantes particulæ nunquam potuiſſent ſponte ſua, motu ullo naturali, fortuito, accidentali, vel & ad mechanicas regulas conformato fabricam hanc cœli terræque producere. Fortuitum ſi probè conſideretur, idem eſt cum mechanico. Fortuitum quippe omne materiales ſuas habet & neceſſarias cauſas, licet homini, cui fortuna vel fauet vel contrariatur, ignotas adeò, ut illas, illarumue directiones præuidere haud potuerit. Genuina hæc eſt idea *fortunæ*. Qui proin fortuitam mundi productionem ſtatuunt, præſupponere debent Ens mundo præexiſtens, intelligens, operans, ſed tale, quod præcepit ſibi operari quid, vel à materia præſtolabatur, ſed propter cauſas ſibi ignotas, materiæ clinamina, alium ex poſt vidit mundum natum, quàm is fuit, qui reuerà extitit. Hunc autem fortunæ ſenſum difficulter admittent illi θεομάχοι, quoniam præſupponere deberent Ens intelligens cœlo terraque antiquius. Vel, recurrendum ipſis eſt ad ſolas quasdam mechanicas leges, quæ coincidunt cum natura ipſa, & neceſſitate.

Tanti æſtimatus in Scholis Atheorum *Caſus* eos comprehendit accidentales caſus, qui ſpectat corpora inanimata naturaliter & merè mechanicè agentia, quæ ipſa illa, quæ agunt, ignorant, multò minus conſilia formant, quibus hoc illudue ſit dandum effectui. Qui proin dicunt, mundum caſu eſſe ortum, prætendunt, ex caſuali occurſu atomorum, per mechaniſmum quendam, vel fatum neceſſarium extitiſſe, ipſis illis atomis prorſus inſciis, nil ſentientibus, nil prænoſcentibus, vel prædeterminantibus. Ex quo caſus conceptu iterum patet, eſſe *Fortunam*, *Caſum*, *Naturam*, *Mechaniſmum*, unum idemque. Nobis autem probandum incumbit, atomos illas ſiue particulas cœli terræque conſtitutiuas non potuiſſe unquam ex ſtatu ſuæ diſperſionis, vel ſeparationis, per mechanicas leges, vel fatalem neceſſitatem, absque interuentu DEI, tranſire ad præſentem mundi conformationem.

Hæc ut ritè concipiantur, conſideranda veniunt præcipua & communia quædam in mundo occurrentia phænomena.

Nominari primo meretur communis illa *grauitatio*, quâ omnia corpora in toto terræ vortice premunt verſus centrum terræ, etiam leuiſſima, & in locis ſuis ſingula, aër in aëre, aqua in aqua. Reſpondet hæc grauitatiua vis quantitati ipſius materiæ. Libra ſcilicet plumbi tantundem materiæ continet ac libra plumarum. Eſt namque intelligendum id de æquali à centro grauitatis communi diſtantia; decreſcit enim grauitatio in proportione duplicata ad incrementum diſtantiæ. Inde demonſtrant, haud ægrè ſubſcribentibus ipſis Epicureis, Newtoniani neceſſitatem ſpatii vacui. Imo in hac ipſa noua Philoſophia totum ferme cœlum Stellarum & Solis ſpatium eſt vacuum, vel quaſi, & ſumma ſpatiolorum vacuorum firmamenti excedit 6860. 000. 000. 000. 000. 000. 000.ies materiam in iis contentam, ſolius vorticis ſolaris (ſumti pro ſemidiametro firmamenti)

menti) 8575. centies millies bimillioneſies. Unde conceptum formare licet de Chao.

Hoc uniuerſi mundi Chaos ex mente vetuſtiſſimorum Philoſophorum habuiſſe dicitur μίαν ἰδέαν, μίαν μορφὴν, unam eandemque formam, ita ut omnes materiales atomi fuerint ubique in eadem ab inuicem diſtantia, ejusdem vel denſitatis, vel raritatis. Ita intelligendus *Diodorus Siculus* L. I. κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύςασιν μίαν ἔχοιν ἰδέαν ἐρανόν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως. *Apollon. Rhod.* L. I. ὡς γαῖα καὶ ἐρανὸς ἠδὲ θάλασσα τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλοίλοισι μιῇ συναρηρέτα μορφῇ. Ex æquabili hac materiæ diſtributione, & præmemorata ejusdem ad ſpatia vacua proportione ſequitur ultrò, hunc mundum vel ſolarem, vel uniuerſum, non potuiſſe unquam exiſtere talem, qualis eſt. Quæuis enim atomus circa ſe habuiſſet (in vortice ſolari) ſpatium vacuum 8575. centies millies bimillioneſies majus ſe ipſa. Quælibet adeò particula, licet mechanica quadam lege mota, absque certa directione, vel attractione, plusquam centies bimillioneſies præteruolaſſet aliam ſibi vicinam particulam, absque quod hanc tetigiſſet. Et quies ſi competiit illis particulis, quanam quæſo ratione ſeſe accingere, vel ſollicitare potuere ad motum?

Ex chaotica hac & confuſanea atomorum & vacui mixtura congeſta fuere in globos corpora mundi totalia, ſiquidem ad mentem Epicureorum philoſophari velimus, aut directo materiæ motu, qui impulſui particularum reciproco reſpondet, & cohæſione mutua; vel introducto fortè vorticoſo motu, & coactis ad centrum atomis; vel vi interna, eſſentiali ſeu grauitante ſeu attractiua. Quam ipſe Epicurus fingit cauſam efficientem, atomorum nempe deſcenſum per ſpatium infinitum, non tam verſus alias atomos, quàm verſus ſpatium vacuum, ſeu Nihilum, & deflexionem factam à perpendiculari linea, *nec regione loci certa, nec tempore certo*, ut ait *Lucretius*, adeò infirmis ſtat paradoxa illa opinio pedibus, ut ne quidem mereatur ullam refutationem.

Primo, ex recenſitis modò fictis modis, non potuere chaoticæ atomi, absque interuentu potentiæ alicujus attractiuæ, coire in globos ſeu lucidos, ſeu opacos, neque motus, quos nunc habent aut inchoare, aut continuare. Qui vel obiter introſpicit μίγμα illud chaoticum, & quam dedimus ſupra proportionem atomorum ad ſpatia vacua, ei innoteſcet mox abſurditas hypotheſeos, & impoſſibilitas facti. Rem illuſtrabimus ſimili. Imponantur Oceano Atlantico duæ naues, deſtitutæ rectoribus & nautis, una in hoc, altera in altero dicti maris extremo. Pone, jactari illas à fluctibus, & cogita, quàm multa annorum millia decurſura ante ſint, quàm concurrant dictæ naues. Vel, cogita circumfluam toti terræ globo aquam, & huic impone iterum duas naues in oppoſitis vel Polis, vel aliis punctis. Nonne tranſibunt annorum myriades, antequam illæ ſibi venerint obuiam, vel inuicem ſeſe ſint alliſuræ? Et tamen, ex Hypotheſi ſupra data, ratio diſtantiæ duarum atomorum vicinarum reſpectu interjecti ſpatii vacui eſt decies millies fortè major, quàm illarum nauium terraqueo globo impoſitarum. Augebitur difficultas millioneſies, ſi conſideremus volitaſſe illas atomos non in directionibus rectilineis, ſed infinitis confuſaneis; & non accreſcere probabilitatem mutui occurſus per decurſum temporis, ſed euentum æquè incertum eſſe motu millies jam repetito, quàm primo.

Poſita licet poſſibili collectione materiæ chaoticæ in Globos Planeticos, impoſſibilis tamen ſit horundem motus circa Solem, talis, qualem obſeruamus. Sit exempli loco terra noſtra. Hujus motus annuus, ex ipſorum Atheorum Hypotheſi, conſiderari debet aut ut ſumma totalis ex motibus ſingularum partium compoſita, aut ut effectus extranei cujusdam impulſus, qui terræ jam formatæ accidit. Prius erit ipſis illis παράδοξον, quoniam partes, quæ formarunt terræ globum, undique tendere debebant verſus Centrum, per conſequens illam jam formatam tenere in æquilibrio & quiete. Et illud, quod fortè præponderaret, neutiquam ſufficeret promouendo tantæ molis corpori tantâ celeritate. Sed neque poterat id, quod quærimus, effectui dare qualiscunque impulſus ab extra. Non autem alius terræ tribui poteſt motus, quàm vorticoſus in æthere circa Solem, qualis etiam reliquis competit Planetis. Sed huic obſtat infinita & vacuo ſimilis tenuitas ætheris, omni reſiſtentia carens, quam comprobant non ſolùm conſtantiſſimi Planetarum motus progreſſiui, omnis retardationis expertes, ſed & ipſi Cometæ, qui in ipſo cœlo planetario mouentur nunc ex oppoſito Planetarum, nunc transuerſim, imo in omnibus ad Eclipticam angulis. Præterea in tenebricoſiſſima congerie chaotica non poterat oriri vortex ſufficiens vel formandis illis globis, vel reuoluendis. Materia qualiscunque inanimata, paſſiua, ſequitur, ſi mouetur, lineam rectam, non reflectitur formâ anguli, multò minus linea ducitur circulari, quæ formatur ex infinita in omnibus punctis reflexione; niſi cogatur à recta linea deflectere ab impulſu quopiam externo, vel vi quadam attrahente, aut grauitante, circa aliquod centrum. De qua poſteriore dicendi nunc non eſt locus: prior verò, quod ex ſupra dictis conſtat, inſuffena prorſus fuit in tam immenſæ tenuitatis Chao formandis vorticibus. Docet nos experientia, omnia in orbem mota corpora conſtantem exerere niſum recedendi à centro, & recederent actu in tangentibus, niſi impediantur ab alia materia occurſante. Sed in Chao illo nihil tale ſtatui poteſt. Heic non deeſt ſpatium, quò tendere queant atomi: & præſupponit vorticoſus omnis motus pleni-

tudinem materiæ, & attactum immediatum cohæſionemque partium. Inde pronâ fluit conſequentia, Planetas non potuiſſe continuare ſuos circa Solem motus, inchoatos licet. Ejusdem quippe denſitatis eſſe deberet ætherea materia cum Planetis ipſis, quæ denſitas & experientiæ repugnat, & Hypotheſi ipſorum Aduerſariorum.

Materiæ innatam, vel eſſentialem vim vel attractiuam deſtruit & ratio & experientia. Quî, quæſo, ageret paſſiua materia in aliam absque contactu? quî ageret in diſtans per ſpatium vacuum? Si talismodi vis non eſt materiæ eſſentialis, communicata illi neceſſariò fluit à Potentia immateriali diuina, haud dependens à motu, quiete, ſitu, forma, alioue ullo accidenti.

Poſitâ licet, ſed non conceſſâ, vi vel grauitatiuâ vel attractiuâ materiæ eſſentiali non poterat unquam mundus prodiiſſe ex Chaotica Atomorum congerie. Demonſtrat Philoſophia moderna grauitatem mutuam Solis, Lunæ, omniumque Planetarum, eamque reſpondentem præcisè quantitati materiæ cujusque corporis, deducendam ex ſumma grauitatum ſeu attractionum, quas habent ſingulæ partes: materiam omnem e. g. in ſuperficie terræ non grauitare duntaxat deorſum, ſed & ſurſum, & ad omnia latera, ad plagas omnes, licet prior illa deorſum tendens aliis omnibus præualeat, propter magnitudinem & viciniam corporis terræ attrahentis; attrahere & viciſſim attrahi partes ſingulas totius vorticis: ſubeſſe vim hanc certis & conſtantiſſimis legibus, neque debilitari aut ſubuerti poſſe motu, quiete, mutatione ſitus aut formæ; neque eſſe hanc vim quandam magneticam, neque effectum vorticoſi motus. Quæ omnia certè non poſſunt dari effectui à materiali ulla cauſa, vel etiam mechanicè operante. Quis quæſo conciperet, poſſe quoduis materiæ punctum uno eodemque momento premere uniformiter in omnia imaginabilia totius mundi puncta? & infinitas hujusmodi preſſiones reciprocè ſuſcipere? Quis eſt, qui non videat, tranſcendere hujusmodi vim uniuerſalem grauitantem, qualem in rerum natura obſeruamus, omnes Mechaniſmi qualiscunque, & omnium cauſarum materialium vires, acceptam proin eſſe ferendam principio altiori longè, Diuinæ nempe operationi?

Demus porrò Aduerſariis, potuiſſe vi præmemorata grauitante vel attractiua coire chaoticas atomos, & formare corpora mundi totalia, demonſtratu tamen haud erit difficile, quod in hoc ſuo ſtatu, in adeò ordinatis orbitis haud potuerint conſiſtere absque prouidentiſſima ſupremi Numinis cura. Si propiora fuere olim Soli, quàm nunc ſunt, quis eſt, qui ea altius euexit, contranitenti vi eſſentiali attractiua, quæ illa coëgiſſet ad centrum, ubi maxima fuiſſet materiæ copia? Si ſubſtitiſſent in orbitis, in quibus nunc degunt, ubinam inueniemus cauſam, quæ illis motum adeò regularem, adeò menſuratum conceſſiſſet? ut neque præualuiſſet vis centrifuga, neque centripeta? Si altiori hæſere loco, quàm nunc ſunt, & deſcenderunt poſtea, quid eſt, quod impediit ulteriorem corporum labentium deſcenſum, ad ipſum usque Solem? quò ea trudiſſet tum vis attractiua, tum acceleratus per lapſum motus? quid, quod truſerat ad latus, & tantâ quidem vi, quæ reſiſtere poterat ſufficienter tum grauitati, tum velocitati jam acquiſitæ? Et ſi fortè cadendo præteriiſſent Solem, nonne ex altera parte iterum aſcendere debuiſſent, & mirè hac illac per eccentricas admodùm vias vagari hinc inde? Concentricas ſanè, quas nunc habent, reuolutiones obtinere haud poterant absque DEO, qui adeò exquiſitè commenſurauit vires centripetas atque centrifugas, ut tum primarii Planetæ, tum ſecundarii, manſerint in orbitis ſibi aſſignatis, & hoc ipſo conſilio conſeruat mundum. Et quid eſt, obſecro, quod Fixas continet in fixo ſuo ſtatu, in eadem ſemper ab inuicem diſtantia, non obſtante continuo niſu recedendi ex ſuis centris? DOMINUS, isque ſolus eſt, qui *ea ſtabiliuit, ut æternùm perſtent, ac legem præſcripſit, quam transgredi nequeunt*, Pſ. CXLVIII. 5. 6. Confirmat inſuper palmariam hanc veritatem duratio imperturbata Syſtematis mundani per tot, quæ jam effluxere, Secula, in conſtantiſſimo ordine, motu regulariſſimo.

Deſcendamus ὁδηγῷ Paulo in hanc noſtram *terram*, noſtram non facientes controuerſiam, an fines ſecundarii, quos DEUS ſibi propoſuit in Creatione corporum omnium mundi totalium, unicè colliment ad uſus hominum, qui quidem ſunt præſtantiſſimi & ſumma attentione digniſſimi, à Sole omnibusque Stellis tum Erraticis tum Fixis, Polari in ſpecie redundantes, e. g. nautici: à Luna, ejusque efficacia in Æſtu Maris, & Septentrionalibus Regionibus, ubi incolæ noctibus menſtruis à Lunæ lumine à niue reflexo non minus ferè hauriunt commodum quàm eorum Antipodes à mora menſtrua Solis ſupra Horizontem: ſed fortè non ſoli hominum familiæ proprii, qui quales recipiant uſus ab immenſâ illa Stellularum in Galaxia congerie, quas ne oculis quidem nudis contemplari poſſumus, non conſtat, ne quid dicam de remotioribus illis & remotiſſimis, quæ ne per teleſcopia quidem detegi poſſunt. Ut omnino conjectare liceat, ad alios quoque, nobiliores fortè uſus condita eſſe tot in cœlo fulgida maximæ molis corpora, & ideam de infinita DEI Majeſtate & Bonitate ampliare. Vel, quis eſt, qui abſurdam declaret conjecturam, volui circa Fixas has illasue Planetica corpora nobis hactenus inconſpicua? & cui bono, ſi non ſunt habitata? nonne maximo Gloriæ Diuinæ augmento, ſi habitata ab Entibus intelligentibus, quæ Laudes DEI perfectiore longè

gè quàm nos modo decantent? Vel, quis dubitet, potuiſſe DEUM innumeras creare animarum rationalium ſeries, easque corporibus certis ſub conditionibus aliis unire?

Neceſſe habebat terra noſtra, ut omnes Planetæ reliqui, lumine & calore, à Sole, absque cujus beneuolo influxu maſſa foret inanis, tenebricoſa, deſerta, nullæ progerminarent aut ſuccreſcerent Plantæ, non vitam trahere poſſent animalia & homines. Sed undenam inexhauſtus hic Solis fons ſuam obtinuit lucem, ſuum ignem? Non certè à cauſarum naturalium ulla neceſſitate, non à cœlorum fabrica. Potuiſſent Planetæ per ſuas decurrere orbitas, eademque, quæ ipſis nunc competit, velocitate, & Sol tamen eſſe maſſa frigore rigens, lumine deſtituta. Sed qualisnam quæſo hæc fuiſſet, quàm ſterilis, quàm deſerta, terræ & reliqui mundi facies! Non ſanè reſpondiſſet talismodi conſtitutio Diuinæ Bonitati & intentioni pro vegetabilium, animalium & hominum commodo. Sequitur inde, prouidentiſſimam fuiſſe optimamque diſpoſitionem, quâ medius in vortice Planetario Sol debuit eſſe fons caloris & lucis.

Omnium Planetarum reuolutiones circa Solem ſi motus ſunt compoſiti ex grauitatiua ad Solem vi, & laterali impulſu juxta tangentes orbium: ſi quilibet Planetarum proprio gaudet impulſu, certos habet velocitatis gradus, diſtantiæ à Sole, & quantitati ipſius materiæ ſolaris proportionatos, enuntiari idem poteſt ac debet de *terra*, tantò majori quidem jure, quoniam latæ toti vortici ſolari leges omnibus Planetis tum primariis, tum ſecundariis ſunt communes, proin terræ noſtræ applicari poſſunt omnia, quæ hactenus de nullitate caſus rerum materialium fortuiti, & neceſſaria ab æternæ ſapientiæ fonte dependentia, nempe de Creatore cœli atque terræ, ἀεὶ γεωμετρέντι, fuere prolata. Valet heic quoque demonſtratio ad abſurdum. Si Planetæ in ſuis, quas nunc decurrunt, orbitis velociores fuiſſent vel tardiores, vel, ſi iisdem, quibus gaudent, velocitatis gradibus poſitis Soli fuiſſent viciniores, vel ab eo diſtantiores; vel, ſi materia Solis ipſa copioſior fuiſſet, vel paucior, vis attractiua fortior ſeu debilior, non mouerentur illi in circulis, vel curuis circulo affinibus, ſed in hyperbolicis, parabolicis, ellipticis à foco longiſſimè excurrentibus: Hæc ſi ita forent, deſcenderent aliquando ad confinia Mercurii usque, elata aliàs ad Sphæram usque Saturni; imo forſan adeò euagarentur nonnulli, eo, unde redirent nunquam. Tanta autem ſitus mutatione ſubſiſtere minimè poſſent triplicis Regni, vegetabilis, animalis & humani ſubditi. Sunt proin circulares illæ, vel quaſi, orbitarum planeticarum reuolutiones præ aliis omnibus curuis tam neceſſariæ, quàm *bonum* eſt, imo *valde bonum*, Gen. I. eſſe homines, animalia, plantas, & ex his omnibus demonſtratiua fluunt pro DEI Potentia, Sapientia, argumenta.

Spatia cœlorum ſi adeò ſunt ſubtilia atque tenuia, ut pro vacuis haberi poſſint, utpote quæ Planetarum motus nec promouent, neque impediunt, potuiſſent utique hi decurrere per infinitas alias lineas, & Eclipticam ſecare in innumeris gradibus atque angulis. Undenam igitur id eſt, quod tum primarii, tum ſecundarii, easdem ſemper decurrunt orbitas, eandem ineunt viam ab Occaſu ad Ortum, in eodem plano, absque notabili variatione? Quis eſt, qui concipiet in fortuito caſu eundem ſemper millioneſies jactum? Quis non vel ex ſola hac conſtantiſſimi pulcherrimique ordinis, & regulariſſimi motus conſideratione perſpiciet Diuinam & Potentiam & Sapientiam?

Eum habet terra noſtra ſitum, quo Plantæ germinant, creſcunt, florent, fructus ferunt, animalia viuunt. Id teſtatur experientia. Numne verò eſt hic terræ ſitus fortuiti cujusdam caſus productum, vel Diuinæ Prouidentiæ effectum? Quis eſt, qui vim terræ grauitatiuam & centrifugam adeò commenſurauit exquiſitè, ut illa maneat in ſua orbita? Per deductionem ad abſurdum probari facilè poteſt, ſolum hunc, quem habet terra, nec alium ſitum terricolis eſſe accommodum. Recepta eſt à Mathematicis veritas, reſpondere calorem denſitati radiorum ſolarium, eſſeque in reciproca ratione ad quadratum diſtantiæ à Sole. Fac, appropinquet terra propius Soli, & colloca eam in orbita Mercurii, videbis mox æſtu ebullire maria, exhalare in vapores, conſumi Plantas omniaque viuentia tanquam in fornace ardenti. Transfer illam in orbitam Saturni, congelaſcent heic ad fundum usque maria etiam ſub Æquatore: actum erit de omni germinatione & vita. Pone illam, ubi velis cunque, in vortice ſolari, prodibit ſemper triſtis rerum facies. Judica hinc, an terram in hoc, quem obtinet, ſitu collocauerit vel cœcus fortunæ caſus, vel fatalis quæpiam neceſſitas, vel Entis infinitè ſapientis conſilium?

Haud minoris vigoris argumenta peti poſſunt ex motu terræ annuo, diurno, inclinationis, & inde pendentibus viciſſitudinibus dierum ac noctium, & temporum anni, de quibus actum alibi.

Suppeditat porrò Sapientiæ Diuinæ τεκμήρια inæqualis terræ facies, & Atmoſphæra ei circumflua: quæ ſi vel denſior foret, vel rarior, vitæ creaturarum eſſet incommoda: ne quidem eleuari poſſent vapores, vel euecti in aërem haud reciderent: priuaretur terra omni ſua pulchritudine, inepta euaderet locandis commodè vegetabilibus, animalibus, hominibus. Reſpondet autem ipſa hæc Atmoſphæra præcisè vi grauitatiuæ, & ipſi terræ magnitudini. Excluderet raritas nimia nubes, & adimeret hæc pariter atque elaſticitatis defectus vitam & halitum, vel Antliâ pneumaticâ teſte.

Ducit nos porrò Paulus ad *mare*, inexhauſtum illud & pretioſiſſimum hydrophylacium, cujus immenſa amplitudo primo intuitu videtur præjudicio eſſe habitabili terræ, ſed penitius inſpecta veſtigia manifeſtiſſima ſiſtit Diuinæ Prouidentiæ. Societati humanæ plures adfert diuitias Oceanus Atlanticus, quàm ſi quintam continentis conſtitueret partem. Sed inprimis animaduertendum id eſt, eſſe theſaurum illum aquarum neque amplum, neque anguſtum nimis, ſed neceſſitudini terræ & terricolarum præcisè adaptatum. Fuſius id demonſtratum dedi alibi ex æquilibrio marium, fluminum, nubium.

Sunt, quibus externa hæc terræ facies aſpera nimis videtur, montes præcipites, valles profundæ, maris fauces excauatæ nimis.

Nequaquam nobis diuinitus eſſe creatam
Naturam rerum, tanta ſtat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde auidam partem montes ſyluæque ferarum
Poſſedere, tenent rupes, vaſtæque paludes,
Et mare, quod late terrarum diſtinet oras.

Lucret. L. V. Momis hisce omnia videntur deformia, terræ externa ſuperficies collapſa, rudis, vel maſſa fortuito caſu ex atomis compoſita. Ornatior hic Planeta, ſi plana foret, globi ad inſtar tornati, ut fingi ſolent Elyſii campi, & ut apparet hujusmodi rigidis Cenſoribus, ſi ſeſe vibraret per milliaria aliquot in altum. Heic iterum, qui res penitius introſpicit, clariſſima cernit Sapientiæ Diuinæ veſtigia, & Bonitatis ſummæ certiſſima monumenta. Pulchritudinis ideam dant non ſolæ figuræ regulares, æquilateræ & æquiangulæ, ſed & irregulares, dummodo latera & anguli reſpondeant fini & uſibus. Hoc ſenſu regulariſſimum quodque corpus irregulare dici meretur, ſi figura haud reſpondeat neceſſitati ac uſui: regularia è contra littora maris infinitis modis inflexa, cum ſuis promontoriis & ſinibus: Montes cum ſuis diuerſæ altitudinis paſcuis: De qua regulari irregularitate, & columnarum terræ ordine decompoſito pluribus egi in Hiſtoria Heluetiæ naturali, & in hoc ipſo opere paſſim. Confer, ſi lubet, commoditatem & uſum Regionis planæ cum montoſa Heluetica, cum Theſſalica Tempe apud *Ælianum Var. Hiſt.* L. III. quæ vallis fuit, riuo pellucido perflua, montibus utrinque aſcendentibus ſtipata, imo cum ipſis Elyſiis campis, clarum fiet, DOMINUM *ſapientia fundaſſe terram, cœlos autem intelligentia condidiſſe*, Prov. III. 19. Legantur *Bentleji* Conciones duæ de hac materia habitæ.

Act. Cap. XV. verſ. 20. 29.

20. Sed ſcribendum ad eos, ut abſtineant ſe ab inquinamentis ſimulachrorum, & ſcortatione, & ſuffocato, & ſanguine.
29. Ut abſtineatis ab his, quæ ſunt immolata ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione; (a) à quibus ſi coſeruaueritis vos ipſos, bene facietis. —

20. Sed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine.
29. Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos, benè agetis. —

(a) Hiſpana Editio hic inſerit, καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε, id eſt, quæcunque vobis fieri non vultis, nec vos aliis facite.

20. Ἀλλὰ ἐπιγεῖλαι αὐτοῖς τὸ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

29. Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. —

POſcunt hi Textus Theologum & Phyſicum, Interpretem Veteris & Noui Fœderis; Judaicæ & Chriſtianæ Religionis præconem. Conſiderabo duntaxat ea, quæ pertinent ad *ſanguinem* & *ſuffocatum*.

Intelligi heic debet non humanus, ſed brutorum *ſanguis*, pretioſiſſimus vitæ latex, cujus globuli ruberrimi in lympha pellucida natant, ex lacteo chylo formatus, qui omni momento per multas minimorum tubulorum milliones preſſus in perenni eſt motu, absque quo vita noſtra ne per momentum quidem ſubſiſtit. Sanguis venis animalium ſauciatis effuſus, à quo abſtinuere prorſus Protochriſtiani ſeu ſolo, ſeu aliis cibis immixto. Conſtat id ex Synodi VI. Conſtantinopolitanæ *Canone* 67. *Sacra Scriptura nobis præcipit, ut abſtineamus à ſanguine & ſuffocato, & fornicatione. Meritò igitur damnamus eos, qui cujuscunque animalis ſan-*

sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus deponatur, laicus excommunicetur. Prohibitus proin non solùm fuit purus sanguis jusculi formâ coctus, dictus olim *jus nigrum*, αἱματὶς, αἱματία, *Polluci* & *Moschopulo*, sed & omnis generis farcimina ex sanguine, lardo & jure carnis, vel & carne ipsa, *Lucanicæ* dicta, quod artem conficiendi eas didicerint Romani à Lucanis, testibus *Varrone* L. IV. *de Ling. Lat.* & *Isidoro* XX. 2. Græci nominabant ἀλλᾶς, ἀλλὰς, ἀλλαντοπώλας.

Πνικτὸν est quoduis animal, in cujus vasis sanguis coagulatus manfit; caro quæuis cocta unà cum sanguine; θνησιμαῖον *Syn. Constantinop.* VI. *Can.* 2. κρέας ἐν αἵματι, ὅπερ ἐστὶ νεκρίμαιον, *Justino Martyri.* Comprehenduntur eadem voce animalia à canibus, accipitribus, falconibus capta & occisa, θηριάλωτα, *morticina*, *Tertull. Apolog.* c. 4. Apud Judæos נְבֵלָה erat animal absque consueta sanguinis emissione interfectum.

De hoc antiquissimæ Legis Præcepto fusius agere debuissem ad Gen. IX. 4. *Carnem in anima sua, sanguine scilicet suo non comedetis.* Quem locum plenius explicandi alia fortè suppetet occasio, & ostendendi, difficiles quidem inuentu non tamen impossibiles esse causas physicas, deriuandas speciatim ex facili liquoris hujus vitalis degeneratione in alcalescentiam, & elasticitate aucta, quâ vasa nimiùm dilatata morbos accersere valent, vel mortem, quam subiit fortè *Midas*, Phrygiæ Rex, ex largo sanguinis bouini potu, apud *Plutarchum* & *Strabonem*, & fere ex haustu sanguinis caprilli *M. Liuius Drusus* apud *Aurelianum Victorem* c. 66. Non equidem eò pergerem usque, ut vel crederem, vel aliis persuaderem, αἱματόφαγον ipsos animalium assumere mores, quod statuerat *Sennertus Instit.* L. II. P. II. SS. 2. c. 4. *Magnam vim* (sanguinis) *inesse ad corporis & morum mutationem, præcipuè arterioſi. Is enim sanguis calens, & spiritibus plenus, potus, miras mutationes inducit, ut vel generatim saltem bestiarum feritatem exprimat, vel speciatim alicujus bestiæ mores imitetur. Cum enim sanguis naturam sui animalis habeat, & omnes animalis actiones, potissimum spirituum & caloris natiui beneficio perficiantur, illo ab homine assumto credibile est in spiritibus ejus & calore, & consequenter in humoribus & solidis partibus fieri mutationem.* Quid enim, obsecro, impediret, quò minus hic mutetur in porcum, ille in bouem? Ratiocinio Physico accedit propius *Plinius* L. XI. c. 38. *Taurorum* (sanguis) *celerrimè coit, atque durescit, ideò pestifer potu maximè.* Accessisset propius fortè, si non tam coagulationem accusasset promptam, quàm dissolutionem. Quicquid sit, Præceptum hoc primæ Synodi Hierosolymitanæ prohibitorium ceremoniale potius statuimus, quàm morale, proin in sensu religioso potius sumimus quàm vel Physico, vel Medico, contra quod statuunt Judæi, Turcæ, Essæi, plerique ex Græcis modernis, & ex Christicolis *Curcellæus*, *Angelocrator*, *Christianus Becmannus*, *Salmasius.* Valeat nobis illud Diui Pauli: τῇ ἐλευθερίᾳ ἧν, ἡ ΧΡΙΣΤΟΣ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε, Gal. V. 1. Alia pro Libertate Christiana Loca silentio prætereo, Rom. XIV. 14. 17. 1. Cor. X. 25. Col. II. 16. 17. 20. 21. Tit. I. 15. 1. Tim. IV. 1-4. Ne quis autem inhæreat Præcepto Apostolico, imo conciliari. Consilium est potius quàm Mandatum: benè acturos fratres in prima Christianismi infantia, εὖ πράξετε, si abstinuerint à sanguine & suffocato ex pio affectu erga nouellos fratres, quorum fides nondum est radicata satis. Intelligendum, quod præscripsere, κατὰ συγγνώμην, & κατ' ἐπιταγὴν, 1. Cor. VII. 6. Ut hodienum benè agunt, qui scandali euitandi ergo à sanguinis esu, aliisque adiaphoris abstinent. Græcos inter si viueremus, qui præceptum hoc sanguinis prohibitorium retulere inter Articulos Fidei, Libertate Christiana foret utendum, ὀρθοποδεῖν oportet πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὲ Εὐαγγελίε, Gal. II. 14. Fuere hæc, quæ placuere Apostolis non ἀναγκαῖα, absolutæ necessitatis, sed ἐπάναγκες, Act. XV. 28. Adsociatio sanguinis cum scortatione non infert æqualitatem. Junguntur persæpe in Scriptura Sacra res diuersi ponderis, non ejusdem necessitatis; morales & ceremoniales sub communi comprehenduntur titulo. Deut. VI. 1. *Hæc sunt præcepta, ritus, judicia, quæ præcepit* DOMINUS DEUS *vester.* Sic & Hebr. VI. 1. 2. in eadem stant serie μετάνοια ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, πίστις ἐπὶ τὸν ΘΕΟΝ, βαπτισμοὶ διδαχῆς, ἐπίθεσις χειρῶν, ἀνάστασις νεκρῶν, κρῖμα αἰώνιον, quæ sanè nemo referet ad eundem Articulorum Fidei titulum.

TAB. DCCXXXIV.

Act. Cap. XVI. verſ. 26.

Subito verò terræmotus factus eſt magnus, ita ut concuterentur fundamenta carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia, & omnium vincula ſoluta ſunt.

Subito verò terræ motus factus eſt magnus, ita ut mouerentur fundamenta carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia: & uniuerſorum vincula ſoluta ſunt.

Ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥςε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τῆς δεσμωτηρίε, ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.

SUnt aliquando terræ concuſſiones fortes miris ſtipatæ accidentibus. Terras ſiccas momento videas mutatas in lacus & maria, ex maribus ſurgere Inſulas; collabi ædes, & miraculo fere ſeruari ſepultos ruinis homines. Sunt mira quidem hæc, ſed non miraculo. Sed heic occurrunt φαινόμενα, quæ nemo Philoſophorum relegauerit ad naturæ effectus. Philippis conjiciuntur Paulus & Silas in carcerem, imo, ne euaderent, εἰς τὴν ἐσωτέραν Φυλακὴν, καὶ ὁ δεσμοφύλαξ τὲς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον, v. 24. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον προσευχόμενοι ὕμνεν τὸν ΘΕΟΝ, v. 25. Antiphoniâ reſonat terræ motus θεήλατος. Concutiuntur τὰ θεμέλια τῆς δεσμωτηρίε. Num tremuerit quoque reliqua urbs, quod in terræmotibus ordinariis fieri ſolet, ex Hiſtoria haud conſtat. Quod inprimis in admirationem abripit, ſunt effectus hujus concuſſionis. Ἀνεῴχθησαν αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. Quum collabi potius debuiſſet ædes, & ſub ruinis comprimi vincti, ſtat illibata illa, ſed reſerantur repagula, rumpuntur ſeræ, & vincula ferrea, miraculo.

Act. Cap. XVII. verſ. 18.

Quidam autem Epicuræi & Stoici Philoſophi. —

Quidam autem Epicuræi & Stoici Philoſophi. —

Τινὲς δὲ τῶν Ἐπικυρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων. —

Vid. Act. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

Act. Cap. XVII. verſ. 24.

DEUS, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ quum ſit DOMINUS, non in manufactis Templis habitat.

DEUS, qui fecit mundum & omnia, quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit DOMINUS, non in manufactis templis habitat.

Ὁ ΘΕΟΣ ὁ ποίησας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, ἔτος ἐρανὲ καὶ γῆς ΚΥΡΙΟΣ ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποίητοις ναοῖς κατοικεῖ.

Vid. Act. Cap. XIV. verſ. 15. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

Act. cap. XVI. v. 26.
Terræ motu ſolvuntur vincula.

Ap. Geſch. Cap. XVI. v. 26.
Gefangene durch Erdbeben entledigt.

I. M. Preiſsler sculps.

Act. Cap. XVII. vers. 25.

Nec manibus humanis (a) colitur, indigens aliquo, quum ipse det omnibus vitam & halitum per omnia.

Nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & inspirationem, & omnia.

(a) Irenæus legit, tractatur. Idem enim significat Græcis θεραπεύειν.

Οὐδὲ ἀπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδὲς πᾶσι ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα.

AGnoscebant & sapientiores ex Gentilibus omnisufficientiam DEI, Creatoris & Conseruatoris, qui non opus habeat conseruari per alios, neque etiam placari per sacrificia; hinc est, quod ipsi Philosophi atque Poëtæ ipsam suarum Gentium Idololatriam naso suspenderint adunco. Testimonia lege in Cel. *Witsii Exercit. de Theol. Gentilium circa Justificationem* §. 13. Quis sanæ mentis dixerit, *indigere* eum *aliquo*, qui *ipse dat omnibus* ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα? vel, ex *Curcellæi* Lectione, κατὰ πάντα, ubique, in universo mundo. Jungit non sine emphasi Apostolus ζωὴν καὶ πνοὴν, conjiciens oculos in homines, animalia, plantas. Respicit ζωὴ in sensu proprio homines & bruta, sed πνοὴ etiam vegetabilibus conuenit, utpote quæ sua habent vasa aëriueha, ut illi pulmones, pisces branchias. Hoc sensu generaliori sumitur πνοὴ à *Pricæo Not.* ad h. l. Et extat egregius locus apud *Ciceronem de Nat. Deor. Hoc omnes mortales sic habent — vineta, segetes, oliueta, ubertatem frugum & fructuum, omnem denique commoditatem, prosperitatemque vitæ à Diis sè habere.* Obseruabant ipsi Gentiles miranda multa in vegetabilium Regno: hinc plantarum ἀποθεώσεις, hinc plantis præfecti Dii Deæque, *Seja, Segesta, Segetia*, à serendo, vel segete, ita dicta, *Tutullina, Nodinus* vel *Nodotus, Hostilina, Patulena*, vel *Patulenus, Rancina, Robigus, Puta, Spinensis, Pomona, Flora, Ceres*, quorum quarumue ingens varietas Gentium Apostolo fortè ansam dedit in Theatrum producendi plantas, tantò quidem magis, quod vetustissimi ex Gentilibus, cumprimis Græcis, Diis in sacrificia obtulerint non animalia, sed plantas. Testis *Porphyrius de Abstinentia* L. IV. c. 14. ex Asclepiade. Τὸ πρῶτον ἐκ ἐθύετο τοῖς Θεοῖς ἐδὲν ἔμψυχον, ἀλλ' ἐδὲ νόμον ἦν περὶ τάτε, διὰ τῷ νόμῳ Φυσικῷ κεκωλύσθαι. Ipsi Judæi tenebantur DOMINO offerre *panes facierum, spicas tostas, decimas similaginis*, Exod. XXV. 30. Leuit. XXIII. 10. 11. Addebant Ethnici sal, hinc *mola salsa*, ἁλὴ, ἁλόχυτα, ἁλοχύται, quæ ita describit *Eustathius*. κριθαὶ μετὰ ἁλῶν μεμιγμέναι, ἃς ἐπέχειν τοῖς ἱερεγομένοις ζώοις πρὸ τῆ θύεσθαι. Habebant & sua Thymiamata ex Thure, hinc *Thura incendere*, θυμιᾶν Græcis idem quod θύειν. Habebat Paulus rem cum Stoicis & Epicuræis. Plantis autem ζωὴν καὶ πνοὴν adscripserant *Zeno Citticus*, Stoicorum Coryphæus, μετέχειν πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι μέρος τε καὶ ἀπόσπασμα. *Theodoret. L. V. Affect.* ipsi quoque Epicuræi, teste optimo horum interprete *Gassendo Syntagm. Philos. Epicuri* p. 347. *Habent quidem plantæ commune quidpiam cum ipsis animalibus, puta nutritionem, accretionem, generationem, verùm ista sponte naturæ, non animæ ductu peragunt: & proinde non nisi imitatione quadam viuere & mori sicut animalia dicuntur.* Illucescit clariùs hæc plantarum ζωὴ καὶ πνοὴ modernis naturæ ruspatoribus, qui non solùm post *Malpighium* ac *Grew* agnoscunt tracheas, vasa aërifera, per totum corpus, uti in insectis, diffusa, sed innumeris comprobarunt experimentis respirationem ac transpirationem, esse aërem causam incrementi plantarum, quo succus nutritius sustollatur. *Diss. de la Respiration des Plantes dans les Mem. de Trevoux.* 1712. *m. Maj.* p. 895. *Henr. Scharbau Obs. Philolog. de Plantis ab voce* πνοῆς *comprehensis & respirantibus ad illustrationem Loci Act. XVII. 25. in Miscell. Lipsi.* T. V. 167.

Act. Cap. XVII. verſ. 26.

Fecitque ex uno (a) ſanguine omne genus hominum, ut inhabitaret ſuper uniuerſam faciem terræ, cum definiiſſet præſtituta tempora, & (b) terminos habitationis eorum.

(a) Vetus interpres αἵματος omiſit.
(b) Ὁροθεσία conſtitutionem terminorum ſignificat.

Fecitque ex uno omne genus hominum, inhabitare ſuper uniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum.

Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς προσώπου τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένους καιρούς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν.

QUodſi *omne genus hominum* non ſolùm ex una eadem qua materia, ſed *ex uno ſanguine*, ἐξ ἑνὸς αἵματος, ab uno eodemque Patre ortum trahit, inhabitaturum terram, concidet non ſolùm abſurda Epicuræorum de origine hominum opinio, quam examinabimus ad v. 27. 28. ſed fumi ad inſtar diſpergentur, quos fabricauit *Peirerius*, Præadamitæ, ad quos fratricida interfecto Abele tranſiiſſe dicitur, apud eos conſediſſe, & urbem ædificaſſe. Fundant Peireriani ſomnia ſua traditione Ægyptiorum, horumque Aſtronomicis Obſeruationibus, quæ ad 100000. annos, ac fortè ſupra, aſcendere perhibentur, ut Chaldæorum ultra 7000. Indorum ſupra 783762. Græcorum ultra 184000. id eſt, anilibus Fabulis. Diffiteri id non poſſumus, variare etiam Chriſtianos Doctores in ſua Chronologia circa mundi primam originem, eſſe Gentium præcipuarum primordia obſcura, incerta, obtenebrari Hiſtorias ipſas pro ratione ætatis. Eccleſ. I. 11. *Non durat memoria rerum priorum, neque apud poſteros memoria rerum, quæ poſthac erunt, durabit. (Non eſt priorum memoria: ſed nec eorum quidem, quæ poſtea futura ſunt, erit recordatio apud eos, qui futuri ſunt in nouiſſimo.)* Et certè ſpiſſiſſimis adhuc dum inuoluta eſſet tenebris primi orbis Hiſtoria, ni Moſes aliique Scriptores ſacri diuinis de origine & progreſſu mundi reuelationibus veniſſent auxilio. Præadamitarum opinio ſi fundata foret, & Adamus parens duntaxat Judæorum fuiſſet, falſa eſſet omnis Gentium quoque reliquarum, quam ſtruxit, Genealogia: falſum, quod Paulus ſcribit Rom. V. 12. δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος. Alia peccati origo foret Præadamitis, Adamitis alia. Impoſſibilem prorſus reddit Præadamitarum exiſtentiam & ſubſiſtentiam ſtatus terræ inprimis tribus vel quinque diebus Creationis. Vitam tranſegiſſent illi miſerrimam, imo nullam, ante productionem animalium & plantarum, denſiſſimis immerſi tenebris ante comparitionem Solis, in mediis aquis ante ſeparatam ab his aridam, ſuffocationi in momenta expoſiti ante expanſum formatum, *terrâ inani & vacua*, Gen. I. 2.

Act. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

27. Ut quærerent DEUM, ſi forte palpent eum, & inueniant. Quamuis non longe abſit ab unoquoque noſtrùm.
28. Per ipſum enim viuimus, & mouemur, & ſumus: ſicut & quidam veſtratium (a) Poëtarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus.

(a) Auguſt. & Irenæus Poëtæ vocabulum non habent.

27. Quærere DEUM ſi fortè attrectent eum, aut inueniant: quamuis non longè ſit ab unoquoque noſtrùm.
28. In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus, ſicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus.

27. Ζητεῖν τὸν ΚΥΡΙΟΝ, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν· καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.
28. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Sunt

SUnt hæc verba portio Sermonis à Diuo Paulo ad Concionem Athenienſem habiti. In celebri hac urbe haud diu moratus rem habuit tamen & lites cum *Epicureis & Stoicis Philoſophis* v. 18. binis Sectis à Chriſtiana Fide remotiſſimis. Una quippe harum vel non agnoſcebat DEUM, vel eum Ens ἀργὸν καὶ ἀμελὲς, otioſum & incurium. Altera tanta inflata erat ſuperbia, ut qui ſibi videbantur ſapientes, vel ſeipſos deificarint, vel & ſupra Deitates eleuarint. *Arrian. Epictet.* L. I. c. 12. Ὡς κατάγε τὸν λόγον, ἀδὲ χείρων τῶν Θεῶν, ἀδὲ μπρότερος. *Seneca Epiſt.* 53. *Eſt aliquid, quo ſapiens antecedat DEUM: ille naturæ beneficio, non ſuo, ſapiens eſt.* Homines hi inter ſe quidem in ſuis opinionibus diuiſi, ſed ambitione, quam inſpirabat Scientia Philoſophica, corrupti corripiebant Apoſtolum, ducebantque in *Areopagum* v. 19. locum urbis celebrem, ubi conuenire ſolebant exteri, ciues ex optimatibus, Oratores, Philoſophi, ut rationem redderet de perſona ſua & noua doctrina. δυνάμεθα γνῶναι, ajunt illi, τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σᾶ λαλκμένη διδαχὴ; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Βελόμεθα ἓν γνῶναι, τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι, v. 19. 20. Adeò autem dextrè, concinnè, & appoſitè perorabat Paulus ad conuentum, ut non fuerit periodus ſermonis, quâ non proſtrauerit errorem ab Auditoribus his illisue receptum, præjudiciisque firmatum.

Inſcriptio Aræ τῷ ἀγνώςῳ ΘΕΩ dicatæ, cujus mentio quoque extat apud *Lucianum in Philopat. Philoſtrat. Vit. Apollon.* L. VI. c. 2. *Pauſaniam in Eliacis*, anſam dederat Oratori noſtro, demonſtrandi v. 24. eſſe DEUM omnium rerum Creatorem, ὁ ΘΕΟΣ ὁ ποιήσας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Quod de DEI exiſtentia dogma διαβόητον contraibat Epicureis, utpote qui mundi ortum & σύςασιν attribuebant, non omnipotentiæ DEI, ſed fortuito atomorum concurſui; ſed & inuiſum erat Peripateticis, æternitatem mundi ſtatuentibus, independenter à DEO. Οὗτος, pergit Orator, v. 24. 25. ἐρανᾶ καὶ γῆς ΚΥΡΙΟΣ ὑπάρχων, ἐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ. Οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδὺς πᾶσι ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα. Dogma oppoſitum Religioni ciuibus Athenienſibus communi, qui DEO ſeruiebant Templis & Sacrificiis, ac ſi iis indigeret, quod ex *Ariſtophanis Pluto* & *Luciani Dialogis* videre eſt. Sed Philoſophos haud feriebat fulmineus hic ictus. Omnes enim Sectæ ſtatuebant τὸ αὐταρκὲς, omniſufficientiam Deitatum, litabant proin his vel rarò, vel nunquam, niſi dare voluerint aliquid trium literarum Tyranno, qui mos audit. Neque excludi debet ipſa Epicureorum Secta. *Lucret.* L. II.

Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri.

Quis Philoſophum ſacrificare compellit? Apolog. Tertull. c. 46. Cultum proin idololatricum & ſacrificia repudiabant Philoſophi pariter atque Chriſticolæ, ſed ex principio haud uno. In quo conniuebant illi, id vitio vertebant hi.

Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένας καιρὸς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, v. 26. Offendebat hæc de humani generis origine doctrina, haud ingrata licet Platonicis & Stoicis Philoſophis, Epicureos, Ariſtotelicos, & ipſum Athenienſe vulgus. Sibi enim videbantur hi urbis Mopſopiæ incolæ, *Iſocrate in Paneg. Demoſthene in Epitaph. Cicerone Orat. pro Flacco, Diogene Laërtio Præf.* teſtibus, *Aborigines*, αὐτόχθονες, in ipſa Patria primitus enati, non aliunde huc adducti, & eò forſan ſuperbiæ animos quorundam Cecropidarum inflauit amor & proprius, & patriæ, ut omne genus humanum Athenis ortum putarint: quorundam, inquam, communiter enim non ſeipſos ſolos Aborigines dicebant Athenienſes, ſed & Ægyptios, Siculos, Nationes alias, quod ex *Thucyd.* L. VI. *Herodoto*, aliis, conſtat.

Verba Textus noſtri, ζητεῖν τὸν ΚΥΡΙΟΝ, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν, καὶ ἔυροιεν· καίτοιγε ἀ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάςε ἡμῶν ὑπάρχοντα, ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινέμεθα, καὶ ἐσμεν, corroborata teſtimonio Scriptoris, qui ante tria floruerat Secula, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τᾶ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν. Verba, inquam, hæc placere haud poterant Epicureis, qui odio habebant Poëtas, quod nullam hi prætermiſerint Deos laudandi, horumque cultum commendandi occaſionem. Quum contra plebs magni æſtimauerit Poëtas, utpote ſuos Theologos, & Philoſophiæ moralis Profeſſores. Accedit, quod inuiſæ aliàs fuerint allegationes ex Poëtis hominibus Epicureis, quorum anteſignanus ne unicum quidem adduxit teſtimonium in ſuis Scriptis, teſte *Laërtio Vit. Epicuri.*

Γένος ἓν ὑπάρχοντες τᾶ ΘΕΟΥ, ἐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπε, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον, v. 29. Verba è diametro oppoſita craſſæ plebis idololatriæ. Conſtat quippe ex Sacris Pandectis, Protochriſtianorum Apologiis, & ipſis Scriptoribus profanis, coluiſſe Athenienſes idola aurea, argentea, ſaxea pro Diis.

Hactenus ad ea, quæ loquebatur Paulus, cum ſilentio aduertebant Auditores, quod impetus non fuerint facti in omnes ſimul, ſed poſteaquam v. 30. 31. locutus fuit illis de *Reſurrectione ex mortuis*, altum clamarunt omnes, ut coactus fuerit Apoſtolus abrumpere Orationem. Ἐξῆλθεν ἐκ μέσε αὐτῶν, v. 33. Mirari ſubit, quænam cauſa fuerit tantæ omnium auerſionis & inuidiæ, quum tamen omnes ferme crediderint Articulum de animæ immortalitate. Sunt nonnulli ex viris eruditis poſt *Chryſoſtomum* perſuaſi, accepiſſe Athenienſes vocem ἀνάςασις pro noua quadam ſeu Dea, ſeu Deaſtra. Fundant hanc ſuam conjecturam v. 18. ubi nonnulli dicebant: Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος ἅ-

τος λέγειν; alii: ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι, (Deorum Dearumue, eſt utrisque enim commune δαιμόνιον) ὅτι τὸν ΙΗΣΟΥΝ καὶ τὴν ἀνάςασιν αὐτοῖς εὐηγγελίζετο. Scilicet Deitates in plurali ſumentes credidiſſent, ἀνάςασιν non minus eſſe Deam, quàm JESUM DEUM. Sed occurrit haud rarò apud Scriptores pluralis numerus pro ſingulari: in ipſo noſtro Textu, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι. Quum tamen certum ſit, indigitaſſe Oratorem conciuem ſuum *Aratum*, ex Cilicia Poëtam, in cujus Poëmatibus Aſtronomicis *Phæn.* v. 5. legimus: παντὸς δὲ Διὸς κεχρήμεθα, πάντες τε γὰρ γένος ἐσμέν. Ut omnino potuerit Paulus appellari ξένων δαιμονίων καταγγελεὺς, licet Athenienſibus ſolum prædicauerit JESUM. Eſt hæc uſitata loquendi formula. Sed neque ignota poterat eſſe Athenienſibus vox ἀνάςασις, ἀναςήσαθαι. Occurrit quippe apud *Homerum Il.* ω. 551. *Æſchylum Eumen.* 655. *Sophoclem in Electra* 136. ſed alio, quàm in Chriſtianorum ore, ſenſu, pro reditu nempe ex mortuis in hanc terram, comedendi, bibendi, conuerſandi, & elapſo certo tempore moriendi ergò. Videtur & hoc ſenſu ἀνάςασιν ſumſiſſe *Feſtus* Romanus in ſua ad Agrippam narratione de captiui Pauli doctrina, quæ verſetur circa ζητήματά τινα περὶ τῆς ἰδίας (τῶν Ἰουδαίων) δεισιδαιμονίας, καὶ περί τινος ΙΗΣΟΥ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν, Act. XXV. 19. Videbatur Athenienſibus hujusmodi ἀνάςασις ἀντίῤῥητος rationi atque experientiæ, langueſcebat proin ipſum audiendi patientia. Ἐφάνισαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῆ, Luc. XXIV. 11. ut ſanè videbantur Apoſtolis ipſis prima de reſurrectione ipſius CHRISTI noua. Fuere tamen ex ingenti Auditorum numero pauci, qui genuinum Propoſitionis Paulinæ ſenſum aſſecuti videntur, qui ad Oratorem: Ἀκουσόμεθά σε πάλιν περὶ τούτου, v. 32.

Pergo ad argumenta Pauli pro exiſtentia DEI demonſtratiua, deſumta ab hominis natura, à nobis ipſis, à corporibus & animabus noſtris.

Eſt *anima* noſtra Ens immateriale, toto, quod ajunt, cœlo à corpore diſtinctum. Nemo noſtrùm ignorat, eſſe in nobis aliquid, quod cogitat, percipit, meditatur, ratiocinatur, dubitat, affirmat, negat, differt, eligit, rejicit, ſentit impreſſiones varii generis factas ab extra in ſenſuum organa, quod denique voluntarias in corpore exerit actiones. Hæc omnia non negabit vel pertinaciſſimus Scepticus; dum enim vel dubitat, vel negat, fatetur hoc ipſo, ſe habere hujusmodi ideas vel dubitantes, vel negantes. Eſt & id extra controuerſiam, pendere vires hasce cogitantes, vel operationes voluntatis, & ſenſationes à cauſa quadam efficienti, certè non à Nihilo: certum, idem tribui non poſſe qualicunque materiæ, ejusue motui, vel mutationi, & neceſſariò competere Enti cogitando actuoſo, quod immateriale, nobis ineſt, & à nobis *ſpiritus* vocatur, vel *anima*.

Materiæ ſi competeret ſenſatio & perceptio, abſurdiſſima inde fluerent conſectaria. Truncus quilibet, ſaxum quodlibet κτίσις foret ſentiens, ratiocinalis: abſciſſio capilli non minus foret ſenſibilis atque vulneratio nerui. Imo quæuis corporis pars foret creatura ſentiens, & de ſenſatione percepta cogitans. Et quî, quæſo, compoſitum ex innumeris atomis cogitantibus conſtitueret animal unicum, unicâ rationali animâ præditum? Aduerſariis autem Atheis ſeu Deiſtis probare incumbit, eſſe cogitationes attributa materiæ, hoc illoue modo figuratæ, motæ, agentis, patientis. Quum nos contra in materia nil inueniamus, niſi Ens extenſum, impenetrabile, diuiſibile, paſſiuum. Quinimo ipſæ qualitates ſenſibiles, calor, frigus, odores, ſapores, ſoni, lux, colores, non inſunt materiæ ipſi, quærendæ in organis noſtris ſenſoriis, imo in mente ipſa, quæ ſola videt, audit, percipit, imaginatur. Quocunque igitur ſe vertant illi, non poterunt unquam ex materia, ejusque figura, motu qualicunque, ſitu, connexione, qualitatibus aliis ullam vel minimam elicere cogitatiunculam, nedum ingenium acutum, judicium ſubactum, memoriam tenacem, liberalitatem, juſtitiam, prudentiam, generoſitatem, amorem DEI vel proximi, ſcientiarum & linguarum notitiam, Eloquentiam, Poëſin, Matheſin, Theologiam, quorum omnium unus ſæpe hominum eſt capax. Certum proin eſt, ſenſum omnem tribui debere non organis, non cerebro, non ſpiritibus ſic dictis animalibus, non materiæ ulli, ſed Enti, quod in nobis eſt, immateriali. Quamuis non conſtet nobis, quomodo anima hæc operetur, vel patiatur, agatue in corpus, vel afficiatur ab eo, de re tamen ipſa ſumus adeò certi, quàm de veritatibus ipſis Mathematicis, iis ſaltem, quæ demonſtrantur per deductionem ad abſurdum. Cauſas equidem finales unionis animæ cum corpore, easque grauis momenti perſpicimus, modum & vincula ignorantes, quæ à ſolo pendent Creatoris liberrimo nutu.

Id haud diffitemur, τῷ ἐυρίσκειν τὸν ΚΥΡΙΟΝ præcedere debere τὸ ψηλαφέειν. Sed eſt hoc ipſum ψηλαφέειν nec tædioſum, nec difficile. Καίτοιγε ἐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάςε ἡμῶν ὑπάρχει. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινέμεθα, καὶ ἐσμεν. Attamen labore, meditatione, inquiſitio hæc opus habet. Valet hæc conſideratio contra Atheos, ogganientes nobis, DEUM, ſi eſſet, impreſſiſſe nobis viuidas adeò ſui ideas, ut nemo non ipſum poſſet inuenire & agnoſcere, ἐυρίσκειν absque τῷ ψηλαφᾶν, credere inuiti etiam in eum. Minimè firmat illorum incredulitatem adeò malesana perſuaſio. Decorauit DEUS homines viribus intellectus finitis, limitatâ ratione, quâ ſi rectè utamur, aberrare haud poſſumus, ſed DEUM, quem quærimus, haud dubiè inuenimus.

Præſertim ſi conſideremus porrò artificioſiſſimam corporis noſtri fabricam. Licebit autem

autem circa eam, & argumenta inde petenda pro DEI exiſtentia, eſſe breuiori, quia nullam hactenus in hoc *Phyſicæ Sacræ* opere prætermiſi occaſionem explanandi latius ea, quæ ad rem faciunt præſentem. Ne autem & hinc diſcedat jejunus Lector, ea duntaxat tangam, quæ alibi fortè non occurrent.

Inficias ire nemo vel audebit, vel poterit, eſſe hominum & animalium membra aptiſſima vitæ, motui, ſenſui, & quoduis horum ſuis functionibus peragendis: oculum viſui, linguam guſtui & loquelæ, aures auditui, manum labori & apprehenſioni, pulmonem reſpirationi, ventriculum digeſtioni, vaſa lactea recipiendo & transmittendo chylo, cor expellendo ſanguini in omnes corporis partes. Eſt hæc res facti. Non inficiantur id Athei, ſed id duntaxat & diſputant & negant, dependere aptitudinem hanc ad uſum ab Ente intelligenti, quod partes illas ad certos uſus præordinauerit, & formauerit, non aliud agnoſcentes principium præter materiam paſſiuam.

Eſt inter alias μεθοδείας τῆς πλάνης, quibus ſe ipſos faſcinant Athei, hæc: Si nos noſtraque corpora, ſumus μέγα λίαν DEI θαυματέργημα, quî fiat, quod Creator ille potentiſſimus & ſapientiſſimus nobis duntaxat conceſſerit quinque ſenſus, non plures, & hos ipſos quinque non dederit perfectiores, quàm reuera ſunt? corpus ſubjectum tot infirmitatibus, ſiniſtris caſibus, morti denique ipſi? vitam adeò in duratione contractam, adeò tenui pendentem filo? Artificem ſanè non commendare Automaton adeò irregulare, adeò incerti motus. Ita dimetiuntur miſeri hi DEI Ter Optimi, Ter Maxumi ſapientiam atque potentiam ad rationis ſuæ corruptæ decempedam. Eſt DEUS immenſus, ſed aptitudo & vires creaturarum limitatæ. Undenam nouit Atheus, pluribus opus eſſe ſenſibus quàm quinque? vel, quos poſſidemus? Habetne is ideam de aliis? Imo ne has quidem haberet, quas habet, niſi per ipſos illos ſenſus. Ut ſanè à natiuitate cœcus non habet ideas de coloribus, ſurdus de ſonis. Concede Atheo, per impoſſibile, ſenſus ter quaterue numero plures, poſcet is, pro impudentia ſua, alios inſuper & alios, in infinitum. Eſt proin objectio hæc vana, ficulnea, ἄλογος. Sed pertendimus porrò, habere ſenſus noſtros eum perfectionis gradum, qui ſtatui noſtro præſenti reſpondet. Pone aciem oculorum acutam adeò, ut ad centum abhinc milliaria minimas quasque reculas diſtinguere liceret, cuinam, quæſo, illa nobis foret uſui? nonne terminaretur illa in proximis montibus, ſyluis, arcto paucorum milliarium Horizonte, niſi fortè alis mediantibus vibrare nos poſſemus in aëra, quoties lubido inceſſeret videndi integra regna. Et alas ſi haberet genus humanum, nonne jam dudum eſſet cædibus, rapinis conſumtum, vix nunc ſecurum, alis licet deſtitutum? Acies viſus ſi ea foret, qua veluti per microſcopia conſpiceremus ſubtiliſſimos muſcarum aranearumue pilos, in maledictionem ceſſiſſet illa potius quàm uſum: res omnes aſperæ nobis viderentur & deformes, politiſſimum quodque ſpeculum inæquale; periret omnis mundi nitor & elegantia: læuiſſima cutis lorica foret ſquamoſa, erectis palis piloſis horrida: terrori eſſemus nobis ipſis. Quinimò ſimul & ſemel viſus noſter non ſeſe extenderet ultra digiti latitudinem, & multùm requireretur temporis ad peruidendam montoſam corporis noſtri fabricam. Eſſet hujusmodi acies cœcitate ipſa vix melior. Notandum præterea, conceſſiſſe nobis optimum Creatorem inueniendi artem, qua per lentes opticas compenſare poſſimus imaginarium viſus defectum, per teleſcopia attingere res remotiſſimas, per microſcopia detegere minimas. Par ratio eſt auditus, aliorumque ſenſuum. Qualianam, ſi ille foret acutior, tractare poſſemus vel inire conſilia ſecreta? quomodo euitare aëris murmura? dormire in abditiſſimis etiam & deſertiſſimis locis, absque quod euigilaremus à leniſſima quaque aura? & unicum, vel ex leuioribus, tonitru priuaret nos vel auditu, vel vita. Fac, tactum eſſe ſubtiliorem, quis noſtrûm ſufferret vel ſolam veſtium preſſionem? quis portaret grauiora onera? quis absque dolore pateretur allapſum muſcæ, aliusue inſecti? plumæ leniſſimum per cutim motum, aëris ſpiramen?

Haud firmiori ſtant talo, quæ inferunt rigidi & inſenſati Operum Diuinorum Cenſores ab infirmitatibus corporis, quibus obnoxii ſumus, & vitæ breuitate. Nil mehercle adeò formidabile eſt homini, qui omne ſuæ felicitatis punctum reponit in εὖ εἶναι corporis, ac ſunt dolores, morbi, mors terribilium rerum terribiliſſima. Hanc ſi meditatur Atheus, abit ſpes omnis in deſperationem, & terminatur omne votum annihilatione. Certiſſimè formaret Atheus, ſi penderet ab eo, corpus æterno fœdere cum cupiditatibus inſatiabilibus junctum, omni crapulâ & libidinibus carnis inuictum. Reſpondeat ad hanc objectionem Paulus Rom. IX. 20. Μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ ΘΕΩ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· Τί με ἐποίησας οὕτως; Nonne ſatis nobis eſt, eſſe creaturas omnium viſibilium nobiliſſimas? De fragilitate corporum noſtrorum, ejusque cauſa, ſatis nos informat ſuperque reuelata religio. Notum, fuiſſe hominem, qualis prodierat ex Creatoris manu, vas honoris, dotatum omnibus, quæ viuenti & ſentienti creaturæ competere poſſunt, perfectionibus, ad id usque fatale momentum, quo per ἀνομίαν irrepſerunt morbi & mors. Sed non ſunt ipſæ corporis infirmitates terrificæ adeò homini pio, ac ſunt impio; aliis ille oculis adſpectat illas atque hic, perſuaſus firmiſſimè, præſtare longè ſtatum præſentem ſecuritate perenni, quæ nos alliceret ad DEI Creatoris contemptum,

& ſpem melioris vitæ extingueret: eſſe morbos caſtigationes paternas, quibus auocantur cupiditates à mundi hujus deliciis; flagrans unicè deſiderio cœli, veræ patriæ. Sed quoque inficiari haud poſſumus, plerasque infirmitates accidere nobis propriâ noſtrâ culpâ, abuſu bonorum, voluptuariâ vitâ: ut proin minimè accuſandus ſit Creator, qui pro infinitâ ſua erga nos miſericordiâ abundè nobis ſuppeditat malorum, quibus obruimur, remedia.

Sed eſt, inquiunt illi, vita noſtra breuis nimis, ſomnoque ſimillima, fugiens ceu præpete penna? Ah miſellos homunciones, quibus non licet eſſe adeò felicibus, ut ſeſe æternùm volutent in voluptatibus carnis! Pone, protendi vitam ad aliquot Secula, nonne maneret eadem querela?

Breuis eſt hic fructus homullis.

Lucret. L. III. Æternitas, quam adeò reformidant Athei, nec longior eſt, nec breuior efluxis mille quàm quinquaginta annis. Abundè heîc ſolatio venit Religio, concedit ea nobis proſpectum lætiſſimum in ipſam æternitatis abyſſum, imo in vallem mortis tenebricoſiſſimam. Et tantum abeſt, ut murmuremus contra DEUM, quod vitæ filum haud protraxerit longius, vel ſaltem ad antediluuianorum ætatem, ut potius gratias DEO agamus deuotas pro reſtricto vitæ termino, gauiſuri citius tantò eo ſtatu, quo nullum morborum eſt genus, nulla fatigat cura animos.

Circa primam hominum originem in diuortia abeunt opinionum abſurdiſſimarum potiùs quam ſententiarum, quæ ipſa contrarietas doctrinæ falſæ non σημεῖον duntaxat eſt, ſed τεκμήριον. Paradoxum æternæ ut mundi, ita hominum ſucceſſionis diſcuſſimus alibi, quæ nullo modo præjudicat æternitati DEI.

Haud melioris commatis eſt Aſtrologorum vel ἀσφομάντων Hypotheſis, quæ ab influxu Aſtrorum, & certo, potius incertiſſimo, Planetarum Aſpectu hominum ortum deriuat. Cui refutandæ inhærerem longius, niſi ſeſe ipſam ridiculo ſchemate præſentaret, & hæc ἀσφομανία, ab ἀσφονομίᾳ toto cœlo remotiſſima, ex Mathematicarum Diſciplinarum caſtris dudum eſſet rejecta. Prouocant hi in omni ſua ψευδεπιγράφῳ ad argumenta à poſteriori, & antiquiſſimorum ſeu Chaldæorum ſeu Ægyptiorum obſeruationes, apud quos tamen ne γεὺ quidem extare poteſt, quum illi mundi potius & hominum æternitatem ſtatuerint, hi verò ne ullum hominis ex influxu ſiderum producti allegare poſſint teſtimonium, & ſi vel unicum hominis γεογενῆς nouiſſent exemplum, id fœcunditati Nili adſcripſiſſent potius quàm Aſtris, ut ſanè limo hujus fluminis attribuerunt productionem ranarum, & inſectorum. Teſtimonium en *Diod. Sic.* L. I. c. 2. Φασὶ τοίνυν Αἰγύπτιοι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων γένεσιν πρῶτοι τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον, διότι τὴν εὐκρασίαν τῆς χώρας, καὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ Νείλου. Quodſi fortè vim hanc hominum productricem ſæpius exeruerunt Aſtra, quî fit, quod nihil horum retulerint Ptolemæus, & Albumazar? ſi ſemel tantùm, quî potuerat hoc innoteſcere? Et fuerint ſanè hi terræ filii intelligentiores omnibus aliis mortalibus, ſi conſtitit ipſis, eſſe Stellas ſuos Patres. Vix ipſi Chaldæi extremis tetigiſſe labris videntur Aſtronomiam veram, ſi ne quidem nouerunt, eſſe Lunam, Planetarum proximum, corpus opacum. *Seu illa Luna proprio & perpeti fulgore, ut Chaldæi arbitrantur, parte luminis compos, parte altera caſſa fulgoris. Apulej. de Deo Socr.* Aſtrologiam modernam per Babylonios ex Græcorum μυθολογίᾳ profluxiſſe conſtat, influxus proin tantopere jactatos omni carere fundamento. Cœlum diſpeſcuit Poëſis in certas Conſtellationes, & finxit poſtea Aſtrologia ſuos influxus. Cadit hæc tota ſyſtemate veteri Ptolemaico nixa, ſi terra non eſt motuum Planeticorum centrum. De experientia, quam crepant illi ἀσφομανεῖς, dici poteſt idem, quod de Tireſiæ Oraculo:

O Laërtiade, quicquid dico, aut erit, aut non.

Excuſari præ modernis Aſtrologis quodammodo merentur veteres Chaldæi & Ægyptii, qui Stellas venerati ſunt pro Diis, & proin conjectare poterant, regi illis mentes hominum. *Euſeb. Demonſtr. Euang.* L. I. c. 6. Φοίνικας τοιγαρῦν καὶ Αἰγυπτίους πρώτους ἁπάντων κατέχει λόγος, ἥλιον καὶ σελήνην ἀΐδίους θεοὺς ἀποφῆναι. Cujusmodi quid nemo modernorum ſtatuere auſit. Hinc eſt, quod optimo jure condemnata fuerit Aſtrologia à priſcis Eccleſiæ Patribus, & Imperatoribus Orientalibus, in *Concil. Laod. Can.* 36. *Concil. VI. in Trullo Can.* 61. *Cod. Juſtin. L. IX. Tit.* 18. *Cod. Theodoſ. L. IX. Tit.* 16. Βασιλικῶν *Lib.* 60. *Tit.* 39.

Ridicula porrò eſt, ſi quid, humani generis origo ex neceſſario cauſarum naturalium nexu, quem expoſimus alibi, independentem nempe à DEO. Hujusmodi vis e. g. grauitatiua, licet concederetur Atheis, concipi tamen nunquam poteſt, quomodo formari per eam potuerit corpus humanum. Incumbit illis, oſtendere, quomodo vago impetu materiæ produci potuerit tanti artificii machina, & inde à primo illo tempore ceſſarit cœca natura à talibus productionibus? quanam vel ratione, vel occaſione amiſerit tanti momenti virtutem? cur hodienum non proſerpant viui homunciones ex terra, vel putredine? & tamen conſeruetur genus humanum à ſola materia in ſtatu priſtino? Non ſanè audent illi in medium producere ridicula illa commenta *Anaximandri* apud *Plutarch. de Placit. Philoſoph.* L. V. c. 29. *Sympoſ.* L. VIII. c. 8. *Cenſorin. de Die natali* c. 4. quod & primus homo, & omnia animalia generata

nerata fuerint primitus in humore calido, intra cortices duriores, & ſic prodierint ex tenebricoſo carcere. Pari paſſu ambulat illud *Empedoclis* ſomnium, apud *Plutarchum* & *Cenſorinum* ll. cc. ex terra matre procreuiſſe ingentem brachiorum, crurum, capitum, aliorum membrorum numerum, quæ caſu fortè concreuerint in unum corpus, ut concreſcunt diſſectæ cochleæ. Illud item *Epicuri* & Ægyptiorum apud *Cenſorinum* l. c. *Lucret.* L. V. *Diod. Sic.* L. V. c. 2. procreuiſſe primò matricem in terra radicatam, ſucco terræ nutritam, fœtum autem illâ clauſum prorupiſſe.

Concedant, ſi ſibi conſtent ipſis, Athei neceſſe eſt, in productione primi hominis easdem obtinuiſſe motus leges, quales nunc ſunt, eandemque fuiſſe maris, terræ, & atmoſphæræ faciem, quæ nunc eſt, fuiſſe & tunc, ſi contigiſſet, natationem ſecuris in aqua 2. Reg. V. 6. non minus miraculum, atque fuit temporibus Eliſæ. Statuant item oportet, productum fuiſſe primum hominem ex fluido, de ſolido enim & inanimato corpore nemo dicere auſit, aptum eſſe productioni corporis viuentis. Obtinuere proin mechanicæ fluidorum leges, ad quas prouocant ipſi mechanici Athei. Eſt autem ex fundamentalibus Staticæ legibus una hæc, quod ex ejusdem magnitudinis corporibus grauius in fluido ſubſidere debeat, vel eò ſaltem usque demergi, ut fluidi moles æqualis parti immerſæ ejusdem ſit ponderis cum corpore toto, niſi violenta concuſſione inuertatur hic ordo, quæ violentia heic, in corporis humani ordinatiſſima formatione, locum haud obtinet. Deſtruit autem vel ſola hæc conſideratio primi naturæ filii mechanicam geneſin. Inuenias quippe in fabrica corporis humani leuiores partes inferiori, grauiores ſuperiori loco, imo grauiſſimas omnium, nempe oſſeas, ubique in medio, contra Hydroſtaticæ Leges. Haud minus mirabere id, quàm natationem ferri in aqua, vel ſpontaneum Nebucadnezarici Coloſſi ortum, cujus caput fuit aureum, pedes ferrei atque argillacei. Nemo ſibi heic fingat tardam, quæ ſenſim ſine ſenſu ad perfectionem tendat, figurationem. Ordinatiſſima adeò, qualis eſt corporis humani, fabrica, quæ innumeros harmonicè conſpirantes habet motus & functiones, non poteſt non adſcribi ſimultaneæ productioni, tribuique Enti intelligenti ſummo, quod in infiniti ſui intellectus idea illam præuidit, & potentia pariter infinita effecit. Neque ſanguis prior potuit eſſe corde, quia demùm poſt multas circulationes purpuram ſuam induit, neque cor formatum ante ſanguinem, quia ſanguine nutritur. Par eſt ratio omnium totius corporis partium. Fluidæ auxilio veniunt ſolidis, ſolidæ fluidis. Ejusdem ſunt ætatis omnes. Minimè ſuffenæ ſunt omnes leges mechanicæ formandis arteriis, quæ ſanguinem partibus aduehant, & venis, quæ per conos inuerſos eundem reuehant ad cor: diſpartiendis his omnibus vaſis ſanguiferis in canaliculos numeri innumeri, paruitatis incredibilis: determinandis certis creaturarum viuentium quoad magnitudinem limitibus: tantæ varietati in tot diuerſis generibus: conſtantiſſimo ordini. Et quæ hujus generis ſunt alia. Ut omnino neceſſe ſit, ſtatuere DEUM, qui omnibus creaturis aſſignauit determinatam magnitudinem, certam figuram, durationem, qualitates alias, quæ quidem omnia ſemel à vi immenſa effectui data, nunc quidem hoc ipſo Conſeruatore conſtanter operante mechanicè operari poſſunt.

Producunt Athei, ut productionem corporum cogitantium ſpontaneam firment, bruta, inſectorum ortus ex corporibus putreſcentibus, ſimoque fœtido; prætenduntque, potuiſſe naturam in vigore ſuæ juuentæ pari modo producere etiam equos, elephantes, homines ipſos. Sed eſt aſylum hoc, Atheis frequentatum, generationis æquiuocæ deſtructum penitus à Philoſophis modernis, & innumeris experimentis jacet confoſſum. Manca eſt etiam fides de majori fertilitate & robore naturæ, quod habuerit olim; eadem conſtanter manente & grauitate & altitudine atmoſphæræ, ut omnino aſſerere poſſimus, totum globum terr-aquaaëreum inde à creatione mundi ad noſtra usque tempora nihil amiſiſſe de ſua ſubſtantia: Inundationes Nili, Nigri, Gangis, fieri quotannis, ut olim; eodem gaudere ſitu Prouincias illis adjacentes, eodem Solis influxu; absque quod prodeant homines ex terra in Ægypto, Æthiopia, Siam: In vegetabili regno adhuc ſupereſſe robuſtiſſimas quercus, altiſſimos abietes, proceras Cedros, non ſola gramina & muſcos, & fungos: Animalia & Plantas à Diluuio nobis reliqua ejusdem eſſe & figuræ & magnitudinis cum modernis: neque in ſtatura defeciſſe homines, quod conſtet ex Mumiis Ægyptiacis, Urnis annulisque Romanis, aliisue Antiquitatibus: metamorphoſes, quas quoque allegant illi, vermium in muſcas, erucarum in papiliones eſſe duntaxat partium antea latentium euolutiones; ſic quoque plantarum generationem tribuendam minimè eſſe Archeo cuidam, ſed euolutioni rudimentorum primitus à DEO creatorum, teſtibus vel ipſis microſcopiis, quæ in ſeminibus oſtendunt plantam integram cum foliis, trunco, fructu: non denique eſſe teſtacea, piſces, vegetabilia in ipſis ſaxis reperiunda luſus Archei, ſed vera inundationis uniuerſalis λείψανα.

Mater terræ utcunque benigna, ſi ſibi fuiſſet relicta, manſiſſet certò inanis & vacua. Ne minimus quidem prodiiſſet ex ea vermiculus, non in mari nataſſet piſcis, non germinaſſet gramen, deſtituta fuiſſet omni incola viuente. Veſtis, quâ nunc ſuperbit, πολύχροος productum eſt non terræ, ſed omnipotentis illius Fiat; *Progerminet terra germen herbam ſeminificantem ſemen, lignum frugiferum, ferens fructum juxta*

ſpeciem ſuam, cujus ſemen ſit in ſemetipſo ſuper terram. Et fiebat ita. (Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ita.) Gen. I. 11. Sic DEUS mandauerat *aquis*, ut *ſcaturirent reptile animæ viuentis*, & *terræ*, ut *produceret animans viuens ſecundum ſpeciem ſuam.* Sic ipſe DEUS, non natura, *creauit hominem in imagine ſua*, Gen. I. 20. 24. 27. Hujus ſolo nutu *viuimus*, *mouemur*, & *ſumus*.

Reſtat diluenda ſimul & delenda hominis origo ex *fortuna* & *caſu*, Diis Deabusque ſiniſtro omine natis, quorum nomina ſaltem adhuc ſuperſunt, quibus velificantibus facilis portum ſecuritatis intrat Atheus, absque quod Philoſophiæ Mechanicæ ſeu corpuſcularis operoſis ambagibus habeat opus. Breuiſſima hæc foret ad ſubuertendam virtutem & religionem via. Diſputationi nullus eſt locus, dummodò fortunam & caſum veneremur pro cauſis efficientibus, qua opinione imbuti fuere Gentiles, & fortè adhuc indocta plebs. Præter corpus & inane ſeu Nihilum nihil admittunt Athei. Si caſus corpus eſt, pars erit uniuerſalis materiæ, legibus mechanicis proin ſubjecta. Actiuitatem autem materiæ jam deſtruximus ſupra. Deuiatio proin qualiscunque materiæ paſſiuæ à legibus illis attribui deberet Enti cuidam efficienti, neque caſus foret, ſed miraculum. Sed eſt caſus, ſi rem attentius contemplemur, non-Ens, Ens nominale, iis tributum effectibus, qui quidem agnoſcunt cauſas veras reales, ſed tales, quæ omni carent cognitione. Ut caſus fuit id, quod pictori contigit apud *Plutarchum* περὶ τύχης, qui diu, ſed fruſtra, in exprimenda ſpuma equi laborans ex animi indignantis impetu picturam deleturus ſpongiæ liturâ, ne cogitans quidem de tali effectu, ſpumam deſideratam expreſſit. Par eſt ratio *fortunæ*, niſi quod heic agant Entia operantia ἐκ προαιρέσεως, quo ſenſu, quod accidit memorato modò pictori, fortuna potius dici meretur quàm caſus. Homo ipſe fortunæ eſt faber, non fortuna hominis. Caſus & fortuna idem ſunt, quod natura veterum. *Plato X. de Leg.* πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν καὶ ἀέρα φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασίν. — ἔτε διὰ τινὰ θεὸν, ἔτε διὰ τέχνην, ἀλλὰ ὁ λέγομεν φύσει δὲ τύχη. Cujus naturæ impotentiam demonſtrauimus ſupra.

Mediam ineunt inter rigidas mechanicæ leges, & caſuales ſimulque ſpontaneos motus viam, qui ortum rerum omnium tribuunt fato neceſſario, quod quidem initio haud produxerit animalia perfecta, ſed tumores immaturos, molis analogos, variæ formæ, βεγενῆ ἀνθρώπεωα Empedocli, fœtus vitâ & motu carentes, alios viuentes quidem, ſed vi propagatrice deſtitutos, paucos tandem omnibus numeris abſolutos, qui ſui ſimiles partus progenerare poterant, qui ſoli manſerint ſuperſtites, prioribus illis pereuntibus. Qua hypotheſi ſtante caderet omnis ab uſu partium deſumta Entis infiniti operantis demonſtratio. Hujusmodi Caſuiſtas, vel fatuos Fatiſtas refellit vel ſola conſideratio oculi, cujus omnes & ſingulæ partes tum ſolidæ tum fluidæ reſpondent præciſiſſimè uſui viſionis, cui ſunt deſtinatæ, & certè neque cœcæ alicujus naturæ, neque mechanicarum legum, neque fati neceſſarii, ſed Entis infinitè perfecti intelligentis ſunt productum, quod demonſtratum dedimus ad Pſ. XCIV. 9. *Qui oculum finxit, quo pacto non videret? (Qui finxit oculum, non conſiderat?)* Stringunt præter partes abſolutè ad eſſe, & viuere, & propagari neceſſarias tum corporis humani, tum brutorum omnium, etiam eæ, quæ ad τὸ εὖ ἔιναι pertinent, duplex ſenſuum, viſus, auditus, odoratus, organum, ungues, pili. Aliqua poſſent fatui hi fatuum de fato dogma colorare ſpecie, ſi Nationes darentur integræ partibus illis commoditati duntaxat inſeruientibus carentes, monoculi Cyclopes Siculi, Arimaſpi Scythæ, αἰγίποδες Satyri & Paniſci, aliæ capitibus cornutis, Jouis ad inſtar Hammonis, vel Bacchi, formæ variæ, quas finxere Poëtæ atque Pictores, & quærere neceſſe habent Athei in terris incognitis. Fateantur illi ipſi neceſſe eſt, adeò affabrè eſſe conſtructum corpus humanum, ut concinnius ab Ente infinitè perfecto elaborari haud potuerit. Quis quæſo eò delabitur dementiæ, ut credere poſſit, Numiſma affabrè factum, quod ex parte prona exhibet Caput Romani Imperatoris, ab altera memoriam alicujus facti, Trajani vel Antonini columnas, Perſepolis vetuſtæ rudera, non eſſe opera manuum humanarum, artificioſa, ſed terræ ſaxorumue cumulos occaſione terræmotus alicujus erectos? Sed infinities plus artis ineſt unico oculo, quàm artificioſiſſimis vel Nummis, vel Ædificiis, Amphitheatris, Statuis, Obeliſcis, Pontibus, Aquæductibus, quæ tamen opera omnia referenda forent ad naturæ luſus. Contulerunt multi veterum atque recentiorum Philoſophorum fortuitos ſeu caſuales hominum, animalium & plantarum ortus jactibus illis in officina libraria extantium literarum alphabethicarum, ex quibus nunquam prodibit vel Æneis Virgilii, vel Annales Ennii. Confirmabunt hanc refutandi rationem artis combinatoriæ periti. Diu ſatis, & diutius fortè, quàm par eſt, detinui Lectorem in demonſtranda materia graui quidem, ſed refutandis objectionibus, quæ tantam, quam impendimus, operam vix merentur. Si cui verò nec diximus, nec ſcripſimus ſatis, eum ablegemus ad *Richardi Bentleji Conciones* ſecundam, tertiam, quartam & quintam contra Atheos habitas.

Act.

Act. Cap. XIX. verſ. 11. 12.

11. Virtutesque non vulgares edebat DEUS per manus Pauli.

12. Ita ut etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore ejus ſudaria & ſemicinctia, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali ab eis egrederentur.

11. Virtutesque non modicas quaslibet faciebat DEUS per manum Pauli.

12. Ita ut etiam ſuper languidos deferrentur à corpore ejus ſudaria & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.

11. Δυνάμεις τε ἃ τὰς τυχούσας ἐποίει ὁ ΘΕΟΣ διὰ τῶν χειρῶν Παύλε.

12. Ὥςε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

PRimis Chriſtianiſmi temporibus non duntaxat debebat prædicari doctrina de CHRISTO, cordibus hominum profundè imprimi, ſed & obſignari immediata Spiritus Sancti effuſione, confirmari miraculis: Quod miraculorum donum credentiale fuit primatum ex Apoſtolis. Neque inferioris virtutis eſſe debebant σουδάρια καὶ σιμικίνθια Pauli, quàm Petri σκιὰ, Act. V. 15. imò ſuo ſenſu majoris. Umbra Petri non poterat eſſe absque corpore ejus, ſed linteamina Pauli transferri poterant eò, ubi corpus deerat. Teſtimonium hocce de curis Pauli miraculoſis auxilio venire poſſet Eccleſiæ Romano-Catholicæ, ſi non eſſemus perſuaſi, deſiiſſe miraculorum donum, utpote haud amplius neceſſarium.

Act. Cap. XIX. verſ. 13.

Tentauerunt autem quidam è circumeuntibus Judæis Exorciſtis inuocare ſuper eos, qui habebant Spiritus malos, nomen DOMINI JESU, dicentes: Adjuramus vos per JESUM, quem Paulus prædicat.

Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorciſtis, inuocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos, nomen DOMINI JESU, dicentes: Adjuro vos per JESUM, quem Paulus prædicat.

Ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιςῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ, λέγοντες· Ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ΙΗΣΟΥΝ, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει.

NUllo jure quærunt Exorciſtæ moderni in hac ſeu Hiſtoria ſeu Scena paralleliſmum. Abigi ſe haud patiuntur impuri Dæmones verbis & ceremoniis: adſit oportet vera fides, & ex parte DEI ſanctiſſimæ cauſæ, quibus brachii potentiſſimi vires manifeſtare vult. In Judaica Eccleſia familiares fuere Exorciſmi malorum ſpirituum per certas formulas, & Solomonem Regem expertiſſimum fuiſſe Exorciſtam prætendunt non ſoli Judæi Doctores, ſed ipſe *Joſephus Antiq.* L. VIII. c. 2. *Quin & eam artem diuinitus conſecutus eſt ad utilitatem & medelam hominum, quæ aduerſus Dæmones eſt efficax. Incantationes enim compoſuit, quibus morbi pelluntur: & conjurationum modos ſcriptos reliquit, quibus cedentes Dæmones ita fugantur, ut in poſterum nunquam reuerti audeant.* Addit Hiſtoricus, in uſu fuiſſe adhuc ſuo tempore hanc per conjurationes curandi artem, quam exemplo Eleazari cujusdam comprobat, qui præſentibus Veſpaſiano, Filiis, & Belli Ducibus curauerit multos δαιμονιζομένες, objecto naribus annulo, ſub cujus ſigillo delituerit radix Solomoni olim cognita & indicata. Hujusdem farinæ homines fuere οἱ περιερχόμενοι Ἰουδαῖοι in Textu, qui licet fide CHRISTUM haud apprehenderint, ſanctiſſimo tamen ejus nomine, ut multi ex modernis Magis, uſi, potius abuſi ſunt, dicentes: Ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ΙΗΣΟΥΝ, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει. Nominantur v. 14. υἱοὶ Σκευᾶ Ἰουδαίε Ἀρχιερέως ἑπτὰ, unius nempe ex 24. Sacerdotum ordi-

ordinibus, vel, ſecundum *Seldeni* opinionem, ex Archieratica Familia. Sed ridiculus fuit, circulatoribusque his ipſis infauſtus curationis ſuſceptæ exitus. Verſ. 15. Ἀποκριθὲν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, εἶπε· Τὸν ΙΗΣΟΥΝ γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσαμαι, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐσὲ; Verſ. 16. Καὶ ἐφαλόμενος ἐπ' αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, καὶ κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνὲς καὶ τετραυματισμένες ἐκφυγεῖν ἐκ τῦ ὄικε ἐκείνε. Debebat ſingulare hoc emergens prouidente DEO certos reddere Epheſios, quod cura morborum haud pendeat à certis characteribus, figuris, ſignis, ritibus, & ſanctiſſimum Filii Nomen minus adhuc quadret ceremoniis ſuperſtitioſis, atque quadrata rotundis. Epheſios, inquam, Magicis artibus nimium quantum addictos, eò quidem usque, ut Magica carmina nuncupata fuerint *Epheſiæ Literæ*. Suidas: Ἐφέσια γράμματα ἐπῳδάί τινες δυσπαρακολεθότητοι. Allegat & Heſychius alicubi Magicam ſequentem Epheſiis uſitatam formulam, ἄσκι κατάσκι, ἄἶξ τέτραξ δαμναμενεὺς αἴσιον. Quod heic Epheſi accidit, tantam fecerat in ſuperſtitioſorum aliàs ciuium mentes impreſſionem, ut Dæmonis Imperium valde fuerit debilitatum. Ἱκανοὶ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνενέγκαντες τὰς βίβλες, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων. Καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ ἦυρον ἀργυρίε μυριάδας πέντε, v. 19.

Act. Cap. XIX. verſ. 19.

— Et inuenerunt argenti (a) miriadas quinque.

(a) Id eſt, quinquagies mille numûm.

— Καὶ ἦυρον ἀργυρίε μυριάδας πέντε.

— Et inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

Vid. Act. Cap. XIX. verſ. 13.

TAB. DCCXXXV.

Act. Cap. XX. verſ. 9. 10. 12.

9. Sedens autem quidam adoleſcens, nomine Eutychus, in feneſtra, quum degrauaretur ſomno profundo, differente (diu) Paulo, magis depreſſus ſomno decidit (a) ex tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.

(a) Verti poterat, ex tertia contignatione, quod Germani dicimus, uſs dem dritten Gmach.

10. Cum deſcendiſſet autem Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus, dixit: Nolite turbari, anima enim ejus in ipſo eſt.

12. Adduxerunt autem puerum viuentem, & refocillati ſunt non mediocriter.

9. Sedens autem quidam adoleſcens, nomine Eutychus, ſuper feneſtram, cum mergeretur ſomno graui, diſputante diu Paulo, ductus ſomno, cecidit de tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.

10. Ad quem cum deſcendiſſet Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipſius in ipſo eſt.

12. Adduxerunt autem puerum viuentem, & conſolati ſunt non minimè.

9. Καθήμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὔτυχος ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένε τῦ Παύλε ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τῦ ὕπνε, ἔπεσεν ἀπὸ τῦ τριςέγε κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός.

10. Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτῦ ἐν αὐτῷ ἐςιν.

12. Ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν ὐ μετρίως.

IN ſomnum propenſiſſimus eſt juuenis, qui diu jam ſedit in concione longa, in climate calido, poſt exantlatas diurnas moleſtias. Mitius ſit noſtrum de Eutycho judicium, quàm multorum ex Verbi Diuini præconibus, qui illum inattentionis, & ſomnolentiæ peccaminoſæ

ACT. Cap. XX. v. 9. 10. 12.
Eutychus miraculo resuscitatus.

Ap. Gesch. Cap. XX. v. 9. 10. 12.
Eutychus durch Wunder erwecket.

I. A. Fridrich sculps.

noſæ accuſant, vel planè Diabolum producunt in Theatrum, adoleſcentem mediante ſomno in retia ſua allicientem, & concionem piam turbantem. Naturales proſtant rationes. Fatetur Lucas ipſe, protraxiſſe Paulum Orationem ſuam & Cultum ſacrum in ſeram noctem, fuiſſeque Eutychum à ſomno victum, διαλεγομένε τε Παύλε ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τε ὕπνε. Imo verò allegat Hiſtoricus duas hasce ſomni cauſas. Fatigatæ jam nimis fuere aures, & ad audiendum, ut oculi ad videndum, ineptæ. Recurrebat fluidum nerueum ab externis ſenſuum organis ad interiora, & fortè, quod adhuc ſæpe fit, Auditore inuito, quo caſu certè minimè merentur acrem Zelotarum cenſuram, qui dum ſacro vacare deberent cultui profundè dormiunt. Imo verò ſingulari DEI prouidentiâ debebat caſus, qui heic accidit, promouere ſalutem juuenis, confirmare Diui Pauli miniſterium, ſolatio eſſe piis, augmento Chriſtianiſmi. Non mirum, terrore fuiſſe obrutam integram concionem, & Paulo videtur in memoriam rediiſſe, quod Elias ſuſcepit cum filio viduæ Sareptanæ, & Eliſæus cum filio Sunamitidis, 1. Reg. XVII. 21. 2. Reg. IV. 34. quoniam *cum deſcendiſſet incubuit ſuper* juuenem mortuum, eumque *complexus* dixit: Μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτε ἐν αὐτῷ ἐςιν. Qua quidem negare noluit, eſſe ex caſu mortuum, neque anſam præbere vitilitigationibus inanibus de anima ſoluto informationis vinculo fortè in corpore ſuperſtite. *Sic Paulus locutus eſt vel in ipſo editi miraculi momento, vel de re mox ſecutura certiſſimus. Sic CHRISTUS, & quidem Dominus vitæ & mortis, quamuis de verè mortua puella: Non eſt, inquit, mortua, ſed viuit. Matth.* IX. 24. *Beza.* De vera quidem mortis hujus cauſâ nil certi determinare poſſumus, num adfuerit contuſio totius corporis, num ſanguis ex rupto intra cerebri confinia vaſe, vel alibi, effuſus? Id certum ſaltem, fuiſſe curatum miraculo. ἤγαγον τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν ἐ μετρίως.

Act. Cap. XXII. verſ. 6. 7. 9. 11. 12. 13.

Vid. Act. Cap. IX. verſ. 3. &c.

Act. Cap. XXII. verſ. 17.

Vid. Act. Cap. X. verſ. 10.

Act. Cap. XXVI. verſ. 13.

Vid. Act. Cap. IX. verſ. 3.

Act. Cap. XXVI. verſ. 24.

Hæc autem quum pro ſe diceret, Feſtus magna voce ait: Inſanis Paule: multæ te literæ ad inſaniam conuertunt.

Hæc loquente eo, & rationem reddente, Feſtus magna voce dixit: Inſanis Paule: multæ te literæ ad inſaniam conuertunt.

Ταῦτα δὲ αὐτε ἀπολογεμένε, ὁ Φῆςος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· Μαίνῃ, Παῦλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.

QUod ſi quis oculos conjicit in tenerrimam corporis humani ſtructuram, vaſculorum capillarium tot milliones, per quæ omni momento circulare debent fluida, ei non mirum videbitur, ægritudinibus nos eſſe obnoxios, ſed mirum, eſſe vel per momentum ſanos. Sic qui menti ſuæ præſentat infinitas numero ideas animis noſtris concreatas, quarum juſta coordinatione, connexione, ſeparatione, multiplicatione, diuiſione abſoluitur ſanæ rationis uſus, mirabitur, ratione nos uti poſſe per momentum: Sequitur hinc ultrò, eſſe corporis animæque ſanitatem ſingulare Bonitatis Diuinæ beneficium: ſed quoque, corrupto intellectui noſtro remedio eſſe Logicam, artem di-

rigendi mentem in cognitione rerum, ideas addendi, subtrahendi, ex principiis certis ratiocinia formandi: quâ in re excellunt Scientiæ Mathematicæ præ aliis. Constat hinc, μαίνεσθαι facile, qui nec naturalem possidet Logicam, neque artificialem addidicit, multa absque ordine congerit, legit, scribit, jungenda disjungit, disjungenda conjungit: Labyrintho immergi, unde nullus datur exitus. Id nuncupat *Plinius* L. VII. c. 51. *Sapientiæ ægritudinem* c. 50. *per Sapientiam mori.* Festus, licet in applicatione peccans. Μαίνῃ Παῦλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. Paulinæ Historiæ similem fere offendimus in vita *Democriti.* Adeò altè volitabat hic in philosophicis suis conceptibus, ut metuerent conciues Abderitæ, ne sese maceraret ad μωρίαν usque, & propterea aduocarint *Hippocratem*, ut νόσῳ σοφῇ detentum curaret. ἔτος, ita illi in literis ad Diuum Senem vocatoriis, ὑπὸ πολλῆς τῆς κατεχούσης αὐτὸν σοφίης νενόσηκεν, *hic præ multa, quæ detinet ipsum, sapientia ægrotat, ut metus sit, ne* φθαρῇ τὸν λογισμὸν, *perdat rationem. Epist. Hipp.* 10. t. 4. & *Epist.* 13. t. 8. pro causa mali allegant ἀμετρίαν παιδίης. Sed inquisitione factâ viderat magnus Hippocrates, sapientiorem esse ægrum omnibus Abderitis. *Catullo morbus* hic, de quo impræsentiarum, *imaginosus* audit, *Carm.* 42.

Propinqui, quibus est puella curæ,
Amicos Medicosque conuocate.
Non est sana puella, nec rogate
Qualis sit, solet hæc imaginosum.

Describit Poëta puellam hanc *Carm.* 44. deformem, sed ante speculum fronte tumentem elatâ. Sic stulteſcere solent, μαίνεσθαι, mortales superbiâ, amore insano, passionibus aliis. Legatur *Wedel. de Morbo Sapientiæ Dec.* II. *Exerc.* X.

TABB. DCCXXXVI. DCCXXXVII. DCCXXXVIII. DCCXXXIX.

Act. Cap. XXVIII. vers. 3. 4. 5. 6.

3. Cum congregasset autem Paulus sarmentorum multitudinem, & imposuisset in ignem, vipera è calore prorepens inuasit manum ejus.
4. Ut verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, inter sese dicebant: Omnino homicida est homo hic, quem seruatum è mari (a) ultio non sinit viuere.
(a) Vel etiam, justitia. Ut sic ipsam Deam intellexerint.
5. Et ille quidem excussa vipera in ignem, mali nihil passus est.
6. At illi existimabant futurum, ut incenderetur, aut concideret repente mortuus. Diu autem illis expectantibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, mutata (b) mente dicebant, eum esse Deum.
(b) Vel, sententia.

3. Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore, cum processisset, inuasit manum ejus.
4. Ut verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad inuicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum euasit de mari, ultio non sinit eum viuere.
5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.
6. At illi existimabant eum in tumorem conuertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertentes se, dicebant esse Deum.

3. Συσρέψαντος δὲ τὸ Παύλε φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτε.

4. Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτε, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλες· Πάντως φονεύς ἐσιν ὁ ἄνθρωπος ἕτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν ἐκ εἴασεν.

5. Ὁ μὲν ἂν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν ἀδὲν κακόν.

6. Οἱ

Act. Cap. XXVIII. v. 3.
Vipera Paulo innoxia.

Hy. Geſch. Cap. XXVIII. v. 3.
Paulo ſchadet die Natter nichts.

I. A. Fridrich sculps.

6. Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων, καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, Θεὸν αὐτὸν εἶναι.

LEgitur in *Anthолog.* L. III. c. 22. Epigramma egregium *Statyllii Flacci*, quo Historia narratur hominis sæui maris undis erepti, qui in Lybiæ oris in arena obdormiens à vipera fuerit occisus.

Λαίλαπα κ' μανίην ὀλοῆς προφυγόντα θαλάσσης,
Ναυηγὸν, Λιβυκαῖς κείμενον ἐν ψαμάθοις,
Οὐκ ἐκὰς ἡϊόνων, πυμάτῳ βεβαρημένον ὕπνῳ,
Γυμνὸν, ἀπὸ συγερῆς, ὅς κάμε ναυφθυρίης,
Ἔκτανε λυγρὸς ἔχις. Τί μάτην πρὸς κύματ' ἐμόχθει,
Τὴν ἐπὶ γῆς Φεύγων μοῖραν ὀφειλομένην.

Turbinem & insaniam pernicioſi maris effugientem,
Naufragum, Lybicis in arenis jacentem,
Non procul à littore ultimo grauatum ſomno,
Nudum graui naufragio adhuc laborantem
Occidit funeſta vipera. Quid cum fluctibus fruſtra laborabat,
Fatum in terra debitum fruſtra fugiens?

In Paulo naufrago paria præstolabantur fata Melitenſes. Sed alia eos docuit euentus. Non fuit vipera παυλόκτονος, ſed Paulus vir DEI ἐχιδνόκτονος. Fuit hic caſus ex rarioribus, qui Paulo acciderant in Itinere Romano, & omni noſtra attentione digniſſimus. Collegerat Paulus (Φρυγανιζόμενος *Baſil. in Hexaem. Hom.* 9.) φρύγανα, *virgulta, quæuis arida, quæ facile ignem concipiunt, cremia*, impoſiturus ea pyræ, ἐπὶ τὴν πυρὰν, & en! ὄφις ἐν Φρυγάνοις, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Notum, latitare perſæpe ut angues in herba, ſic ſerpentes ἐν Φρυγάνοις. Macarius puteum cauaturus πλησίον θρύων καὶ Φρυγάνων ἐκεῖ κειμένων ὑπὸ ἀσπίδος ἐδήχθη, *prope juncos & ſarmenta ſeu virgulta ibi jacentia ab Aſpide morſus eſt. Pallad. Lauſiac.* c. 20. Apud *Lucianum* in *Philopſeude* accidit Midæ vinitori, ut *dum ligaret palmites, & pedamentis circumligaret, inde adrepens beſtia maximum pedis digitum momorderit*, ἀναδοῦντι αὐτῷ τὰ κλήματα, καὶ τοῖς χάραξι περιπλέκοντι, προσέρπυσαν τὸ θηρίον δακεῖν τὸν μέγαν δάκτυλον. Notari meretur, viperam, de qua nunc, Paulum non fuiſſe aggreſſam tunc, quum ſarmenta collegerat, quod dormierit tempore hoc brumali, vel quaſi mortua jacuerit, vitæ demum reddita, imo pene rabida, poſteaquam ignis ſenſerat ardorem, ſanguini celeriorem reddi motum. Expertus fuerat id ille in Gabriæ Fabulis apud *Phædrum Fab.* 75.

Ἐθαλπέ τις γεωργὸς ἐν κόλποις ὄφιν,
Ὥρα κρύος. ἐπεὶ δὲ θέρμης ἔδετο,
Ἔπληξε τὸν θάλψαντα, κἀκτεινεν τάχος.

Gelu rigentem quidam Colubrum ſuſtulit,
Sinuque fouit contra ſe ipſum miſericors:
Namque ut refecta eſt, necuit hominem protinus.

Gelu rigente, & animalibus his dormientibus, colligi nouimus pinguedinem, ſic quoque ſuccum illum venenatum in veſiculis illis ſubdentalibus. In ſenſu morali videas paſſim, qui maxima beneficia non officiis compenſant, ſed odio. Vipera hæc inuaſerat manum Pauli, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ, illigans fortè ſe manui & brachio, ut ſecurius tantò & fortius nocere poſſet, quod facere ſolent inprimis *ſerpentes* ex *conſtringentium* claſſe, poſtea demum κρεμαμένη ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. *Prudentius:*

Quæ poſtquam intepuit fomite fumeo,
Laxauitque ferox colla rigentia,
Jam flecti facilis retulit ad manum,
Vibrato capite, ſpicula dentium,
Hærentem digiti vulnere mordicus
Pendentemque gerens Paulus inhorruit.

An reuerà fuerit Paulus à vipera hac demorſus, quod volunt Arabicæ Verſiones, & Patrum nonnulli, *Tertullian. in Scorpiaco*, *Ambroſ. in Hexaem.* L. VI. c. 6. incertum eſt. Lucas inquit, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Sed καθάπτειν non ſignificat mordere, verùm *illigare*, ut ſimplex ἅπτειν. *Xenophon in Cynegetico:* ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα καθάπτων τὰς περιδρόμας ἐπὶ τὴν γῆν. *Ex tramitibus ad loca commoda humi plagas alligans.* Καθαπτὸς, *ligatus.* Καθαπτὰ λύεις apud Heſychium, *ligata*, vel *nodos ſoluis.* Alii reddunt καθήψατο, *pependit*, quoniam ἀφάπτειν & ἐξανάπτειν denotat *appendere*, *ſuſpendere*, & in verſiculo proximè ſequenti κρεμάμενον dicitur θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς. Qui καθῆψε reddunt, *demordit*, legunt cum Chryſoſtomo καθήψατο, nam καθάπτεσθαί τινος ſignificat, *aliquem mordere*, in morali ſenſu, cauillis & dicteriis. Vernacula noſtra Verſio τὸ καθῆψε ſumſit pro ἥψατο, *inuaſit, ſie iſt (an die Hand) gefahren*, aggreſſa eſt eum. Ita *Chryſoſtomus:* Εἶτα ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἅπτεται, καὶ ὅτι ἥψατο, δῆλον ποιεῖ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. *Deinde vipera è calore egreſſa, manum ipſius inuadit: inuaſiſſe enim palàm facit ex ſequentibus.* Ἅπτεσθαι ἀνθρώπου apud Græcos, *Platonem*, *Thucydidem*, *Plutarchum* notat, *inuadere hominem*, qua de re *Stephanus.* Potuiſſemus etiam reddere vernaculo ſermone, *ſie hat ihn ergriffen.*

Pergimus ad judicium, ſed præceps, Melitenſium. Barbari hi ὡς εἶδον κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλας. Πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. Βαρβάρες vocat Lucas, quod neque Græci fuerint, neque Romani, ſed ex Barbaria,

baria, ut hodienum vocantur Africæ littora oriundi, Φοινίκων ἢ καρχηδόνων ἄποικοι, *Phœnicum aut Carthaginensium Coloni*, quod ex *Scylace*, *Diodoro*, *Stephano* constat. Quapropter in Bello primo Punico à Sicilia pendentes Insulas Liparam & Melitam vastauerunt Attilius, Romanorum Consul, teste *Oroso* L. IV. c. 8. Et in secundo Bello Punico T. *Sempronius à Lilybæo in Insulam Melitam, quæ à Carthaginensibus tenebatur, trajecit. Aduenienti Amilcar, Gisgonis filius, præfectus præsidii cum paulò minus duobus millibus militum oppidumque in Insula traditur. Liv. Dec.* III. L. I. Viderant Melitenses hi κρεμάμενον τὸ θηρίον. Vox hæc, θηρίον, à qua fortè Germanorum *Thier*, denotat in genere quidem bestiam, animal quoduis, sed in specie serpentem, aliudue animal venenatum. Hinc θηριόδηγμα, morsus animalium venenatus, θηριόδηκτος, ab hisce demorsus, θηριακὰ φάρμακα, antidota, θηριοτρόφος apud *Joseph. Ant.* L. II. c. 5. serpentum nutritor, apud Galenum θηριότροφοι μαγοὶ. quibus serpentes veniunt in cibos. Quinimò *Thiron, Tyrus, Tirus* Arabibus, *Tirmar* Persis ipsa, quæ Paulum momordit, vipera est. Lege *Geßnerum de Serpentibus*, Tit. *de Vipera*, & *Meninzk. Lex.* p. 1500. Incolæ Paulum homicidii, vel grauium aliorum, si accumulare calumnias lubeat, reum faciunt, quod Δίκη, Justitia Dea, vindicta *hominem viuere haud sinat. Hesiod. Oper.* v. 254.

Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα
Κυδνὴ τ' αἰδοίη τε θεοῖς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
Καὶ ῥοπότ' ἄν τις μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
Αὐτίκα παρ' Διὶ πατρὶ καθεζομένη κελαινῶπι,
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον. —

Virgo autem est Dice, Joue prognata,
Clara, & veneranda Diis, qui cœlum tenent.
Et cum quis ipsam læserit obliquè conuitiis incessens,
Statim patri Joui Saturnio assidens
Narrat hominum iniquam mentem. —

De hac Græcorum Dea legantur *Orpheus Argon.* v. 349. *Eurip. Medea* v. 1389. *Chrysippus ap. Gellium* L. XIV. c. 4. *Plutarch. Lib. de sera Numinis vindicta. Arat. in Phænomenon. Nazianz. Carm.* 3. Innotescere autem poterat Melitæ incolis hæc Vindicta Dea, ante Romanorum aduentum nunc Græcorum, nunc Phœnicum subditis. In hoc Melitensium judicio sunt laudanda nonnulla, vituperanda alia. Agnouerant, & rectè, sceleratos δίκην haud esse euasuros. Sic & Gentiles alii. Τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάσης. *Plato* L. V. *de Leg. Horat.* L. III. *Od.* 2.

Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Et speciatim agniti fuere serpentes pro vindictæ Diuinæ administris seu carnificibus. Θηρίων ὀδόντες καὶ σκορπίοι, καὶ ὄφεις, καὶ ῥομφαῖα ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς, Ecclesiastic. XXXIX. 35. Aspidem perhibuere Ægyptii Φείδεσθαι μὲν τῶν ἀγαθῶν, τὲς δὲ ἀσεβοῦντας ἀποκτιννῦναι, *Ælian.* L. X. c. 31. parcere piis, occidere sceleratos. Sed in eo errarunt Melitenses, quod vindictæ hanc iram haud tribuerint unico & vero DEO, sed Deabus fictitiis, Δίκῃ, *Themidi*, *Astrææ*, *Erigoni*, *Nemesi*, *Adrastiæ*; quod impiorum pœnas præsenti alligauerint vitæ; quod crediderint ingentes calamitates magnorum criminum testes: quod de Paulo judicarint ante præcipites, quàm euentus fuerit secutus, ut illi de Hieropsalte Psal. XLI. 9. *Perfudit istum graue aliquod scelus, & iste decumbens haudquaquam posthac surget. (Verbum iniquum constituerunt aduersum me: Nunquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat?)*

Verùm enim verò immunes euasere, contra quod præstolabantur hostes, & Dauid & Paulus, ille à grauissimo morbo, hic à vipera. ὁ μὲν ἓν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. Ad literam sic impleta Saluatoris promissio Marc. XVI. 18. ὄφεις ἀροῦσι. *Prudentius:*

Excussumque procul decutit Aspidem:
Adjectus coluber verberat acra.

Admiratione percellebat insolitum Phænomenon incolas. προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. Notat πίμπρασθαι propriè *ardere*, *exuri*, sed &, *præ ardore inflari*, *intumescere*. Non contrariantur hæc inuicem. Sanguine ab acri quopiam veneno coagulato oritur in extremis tubulis obstructio, φάσις, inflammatio, tumor. Et venenatus admodùm sit Serpentum Orientalium morsus necesse est, quoniam paucis momentis inde incrassatur sanguis, & instantaneo vitæ discrimine intumescit totum corpus. De Psyllis narrat *Ælianus* L. I. c. 57. eos facile curare demorsos à Ceraste, πρὶν ἢ περιθῆναι πᾶν τὸ σῶμα, *antequam totum corpus intumescat*. Nam *Dioscoride* teste L. VII. c. 17. κεραστόδηκτος Κιβρεισὸς γίνεται περὶ τὸ σύγκριμα ὅλον, *toto concretu varicosus intumescit*. Genuinum vocis πίμπρασθαι sensum exponit Etymologus, titulo *Buprestis*, quæ venenata est planta. Βάπτησις λέγεται, διὰ τὸ τὲς γευσαμένες αὐτῆς μεγάλως πίμπρασθαι, τεπέσι φυσᾶσθαι. *Nicander* de Bupresti, venenato animali. *Alexiph.* v. 344.

Ἢ καὶ τε δαμάλεις ἐργάσσας ἄλλο τε μόχθος
Πίμπρατο. —

Quæ interdum juuencas, interdum ventriosos vitulos
Inflat. —

Et *Theriac.* v. 306. de Hæmorrhoo.

Τῆς γὰρ ὀδαζομένης τὰ μὲν ἄθροα πίμπραται ἕλκη.

Cum illa mordet, intumescunt totæ gingiuæ.

Lucia-

Lucianus de Dipſade, πίμπρασθαι ποιεῖ, tumefacit, ſocio ardore, demorſi quippe καὶ βοῶσιν ὥσπερ οἱ ἐν πυρὶ κείμενοι, *clamant ac ſi in igne jacerent.* De ἐχιοδήκτοις teſtimonium extat apud *Dioſc.* L. VII. c. 10. τοῖς ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεῖσιν οἰδεῖ καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ἐκφαίνεται. *Si vipera momordit, corpus intumet, vehementer areſcit. Nicander* de morſibus pariter viperinis *Theriac.* v. 240.

- - Φλύκταιναι ἀραιαί,
Οἷα πυρικμήτοιο χροὸς κλαδέωσιν ὕπερθεν.

- - - *Tumores noxii,*
Ac ſi corpus ſit igne ambuſtum, ſupernè ebulliunt.

Superſedeo teſtimoniis aliorum Medicorum, *Æginetæ*, *Aëtii*, *Auicennæ*. Arabibus *giaria* viperæ eſt ſpecies, qua demorſi moriuntur protinus, quale quid expectabant Melitenſes de Paulo. Quid dicam de *vipera* illa *caudiſona*, quæ paucorum minutorum ſpatio, imo ſæpe vix unius bruta hominesque letho infert? Notandum autem ſemper, eſſe viperarum morſus venenatos magis in Regionibus ſeu Climatibus calidioribus, tempore æſtiuo, ſi beſtiæ ſint fame prius preſſæ, vel irritatæ, quæ circumſtantiæ ex parte etiam heic inueniunt locum.

Extremos faciunt ſaltus Melitenſes, & in contraria currunt. Ἐπὶ πολὺ αὐτῶν προσδοκώντων καὶ θεωρέντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γενόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, Θεὸν αὐτὸν εἶναι. Sic

Ruſtica progenies neſcit habere modum.

Quem in cœlum nunc eleuant, mox præcipitant in Tartarum. Peccarunt ante contra charitatis leges, nunc ruunt in idololatriam. Ad Lyſtrenſium exemplum, qui eundem Paulum nunc diuinis afficiunt honoribus, nunc lapidare tentant. Act. XIV. 10. 19.

Supereſt aliquid pro ſecunda menſa. Vipera illa impudentiſſima, ſi *Oecumenio* fides, in pœnam promeritam ſponte ſeſe præcipitem dedit in ignem. Quinimò, ſi Melitæ modernis incolis credimus, θαυματεργία Pauli adhuc vires ſuas exerit. Serpentes omnes totius Inſulæ, juſſu Apoſtoli mulctati, obriguere in lapides, & qui fortè manſere ſuperſtites veneno fuere priuati. Audiamus Cardinalem *Baronium: Ex eo tempore fuit loco diuinitus impertitum, ut ſerpentes omnes veneno carerent, & quantumlibet aliquem momorderint, nihil prorſus adferant detrimenti. Si enim olim à natura, ſicut & aliis locis, id datum fuiſſet, cur loci incolæ tam certi erant de interitu Pauli? — Sed & terra ibi, ejusdem merito contra venena parat antidotum.* Noli, ſi Melitenſibus placere ſtudes, dubitare de tanti miraculi fide, oſtendunt ingratiis tuis linguas ſerpentum petrificatas, & venum portant terram effigie Diui Pauli & ſerpentis, ipſiusque Equeſtris Ordinis ſigno notatam: Sed hæc non perſuadeant facile Hiſtoriæ Naturalis peritis. Sunt linguæ illæ antiquiores longè æuo Pauli, veræ diluuianæ inundationis reliquiæ, tubuli nempe marini Fig. A. quas capite è terra effecto ornant, vel Carchariæ Dentes Fig. B. & Terræ Melitenſes ſigillatæ non majoribus pollent in re medica dotibus, quàm hujus generis aliæ Fig. C.

Veritati Hiſtoricæ, quam diſcuſſimus, aduerſari videtur indoles Terræ Melitenſis, quæ non ferre dicitur ſerpentes, neque olim tulit forſan, petroſa fere tota, frumento & arboribus deſtituta, ut ligna ipſa in culinarios uſus ex Sicilia petere neceſſe habeat. Dixerimus proin, viperam ipſam, quæ Paulum momorderat, vel ſaltem aggreſſa eſt, non Melitenſem fuiſſe, ſed Siculam potius, in ſarmentorum faſciculo forte latentem. *Kanold. Breſsl. Samml.* XVIII. *Verſuch.* p. 491.

Adſint pro Ornamento Hiſtoriæ ex *Linckiano* Muſeo Serpentes.

TAB. DCCXXXVII. Fig. 1. Serpens Surinamenſis, punctis nigris, albo colore interſectis, & tæniis nigricantibus plerunque bifurcatis pictus.

Serpens Surinamenſis cinereis variis annulis ſubnigris intermixta linea alba.

Serpens minor egregie variegatus & tæniatus. Ex Promontorio Bonæ Spei. *Vinc. Cent.* VI. 125.

Fig. 2. Vipera Americana capite & collo nigro, diademate albo, dorſo flauo rubente, ventre flauicante, dilutius annulato.

Vipera Americana ſubflaua, capite & collo nigro.

Serpens Orientalis longus variegatus capite nigris albisque maculis notato. *Vinc. Cent.* IV. 40.

Fig. 3. Serpens ex fuſco, nigro & albo varius, tæniis angularibus nigris, nunc integris, nunc in dorſo ipſo fractis, maculis ſubrotundis candidis, veluti ocularibus pictus.

TAB. DCCXXXVIII. Fig. 4. *Coluber Americanus* venenatiſſimus, ſonorus, ad extremitatem ſtridulis nolis & crepitaculis verticillorum inſtar inſtructus. *Vipera* Americana *caudiſona. Radelſchlang.*

Synonyma expoſui alibi.

Fig. 5. Dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia, lituris albis paſſim in dorſo notata, ventre flauicante, coloribus in cauda dilutioribus.

Dipſas ex bruno & purpureo variis ſtriis albis.

Jarara coaypitinga, Serpens, cujus cauda magis alba eſt, quam fuſca *Jarara coaypitinga. Piſo Hiſt. Nat.* L. V. c. 7. p. 280.

Serpens Vipera Orientalis fuſci coloris. *Vinc. Cent.* IV. 85.

Fig. 6. Serpens dorſo bruno, lituris albis picto, ventre dilutiore, albido, fuſcis tæniis cincto.

Vipera parua fusca Promontorii Bonæ Spei. *Vinc. Cent.* III. 49.

TAB. DCCXXXIX. Fig. 7. Serpens Americanus tractibus nunc tortuosis longis, nunc subrotundis nigris medio cœruleis, & ad latera maculis subrotundis candidis, nigro colore marginatis, nec non lituris variis nigris per ventrem album dispersis.

Serpens Americanus ex cœruleo albo & nigro varius.

Fig. 8. Dipsas Zeylanica longa, tenuis, collo & cauda prælongis, prætenuibus, maculis per totam dorsi longitudinem alternis atris & fuscis, in imo ventre albo fere coëuntibus, & nigris quidem plerisque dorsalibus deorsum ut pinnæ sunt murorum figuratis.

Dipsas Zeylanica, ex albo, nigro, luteo eleganter varia.

Serpens Americanus gracilis, eximius & longissimus, Dipsadis species, *Vinc. Cent.* II. 12.

Serpens tenuior Surinamensis variegatus, fundo cutis flauescente, tæniata & maculis nigris interstincta. *Vinc. Cent.* V. 72.

Act. Cap. XXVIII. vers. 8. 9.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus & dysenteria vexatum, decumbere. Ad quem Paulus intrauit, & cum orasset, imposuissetque ei manus, sanauit eum.
9. Hoc igitur facto, cæteri quoque, qui habebant infirmitates in Insula, accedebant, & sanabantur.

8. Contigit autem patrem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intrauit, & cum orasset, & imposuisset ei manus, saluauit eum.
9. Quo facto & omnes, qui in Insula habebant infirmitates, accedebant, & sanabantur.

8. Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τῦ Ποπλίε πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν, καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.

9. Τέτε δὲ γενομένε, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀῤῥωστίας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο.

RES est periculi plena, certè sola manuum impositione haud sanabile malum, dysenteria, febri acuta sociata, in viro sene, feruenti climate. Adest heic intestinorum ipsorum erosio ab acri materia, qua dejectiones fiunt sanguineæ. Miraculis proin annumeranda venit curatio Publii patris, sed & curæ aliæ à Paulo solâ χειροθεσίᾳ patratæ.

EPI-

EPISTOLA AD ROMANOS.

TAB. DCCXL.

Rom. Cap. I. verſ. 19. 20.

19. Propterea quod id, quod de DEO cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. DEUS enim illis patefecit.

20. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, (a) dum per opera intelliguntur, peruidentur; ipſa nempe æterna ejus potentia ac diuinitas, in hoc, ut ſint inexcuſabiles.

19. Quia quod notum eſt DEI, manifeſtum eſt in illis. DEUS enim illis reuelauit.

20. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus & diuinitas: ita ut ſint inexcuſabiles.

(a) Verbi interpretatione, operibus intellecta: vel, per creaturas intellecta. Quamuis νούμενα hic præſens ſit.

19. Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ ΘΕΟΣ αὐτοῖς ἐφανέρωσε.

20. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους.

QUi verba hæc Diui Gentium Apoſtoli confert cum Concione illa ad Athenienſes in Areopago habita Act. XVII. ei clarum fiet, non ſolùm non vilipendiſſe illum Theologiam Naturalem, qualis ex operibus fluit, ſed feciſſe magni, & traxiſſe in uſum: Gentiles haud cartuiſſe naturali hoc lumine, & multos ex iis id haud extinxiſſe, ſed veluti ex cineribus ſuſcitaſſe; differre Theologiam Naturalem à Theologia Gentilium, licitam illam eſſe, & hominibus omnibus, Chriſtianis, Judæis, Gentilibus communem, hanc peccaminoſam, verbo DEI reuelato, & ipſi rationis lumini aduerſam. Illam pandit Textus, hanc condemnant commata ſequentia: 21. διότι γνόντες τὸν ΘΕΟΝ, οὐχ ὡς ΘΕΟΝ ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρίστησαν· ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. 22. Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. 23. Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου ΘΕΟΥ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθάρτου ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν. 25. Οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ΘΕΟΥ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Triplex eſt hæc Gentilium Theologia *Varroni* apud *Auguſtinum de Civ. DEI* L. VI. c. 5. *Mythica*, qua comprehenditur, quicquid finxere Poëtæ de Diis, horum origine, copulationibus, generationibus, inceſtibus, metamorphoſibus: *Phyſica*, quæ agit de eorum forma, origine, ex igne juxta Heraclitum, vel ex numeris juxta Pythagoram, vel ex atomis ad Epicuri mentem, vel æterna juxta paucos: *Politica* ſeu *ciuilis*, quæ docet cultum, ſacrificia, oracula, ritus authoritate publica præſcriptos. Sed Theologia Naturalis, quam DEUS ipſe ἀπὸ καταβολῆς κόσμου mentibus hominum impreſſit, definiente Apoſtolo noſtro eſt τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ, ſcilicet ex rationis lumine, φανερὸν ἐν αὐτοῖς mentibus hominum inſitum, quod ὁ ΘΕΟΣ ἐφανέρωσε. Sed & γνῶσις τῶν ἀοράτων τοῦ ΘΕΟΥ τῆς τε ἀϊδίε αὐτοῦ δυνάμεως καὶ θειότητος, τοῖς ποιήμασι νοουμένων. Quod attinet τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ φανερὸν ἐν αὐτοῖς, explicari id poteſt de argumentis pro exiſtentia DEI Metaphyſicis ex Idea de DEO depromptis, infinita in intellectu finito, quibus ſimpliciora, & ad hominem magis, ſunt, quæ petuntur ab operibus. De hac Theologia egregiè & applicatiuè ad Gentiles ſcribit *Auguſtinus Serm.* 143. *de temp. Sapientes Gentium, quos Philoſophos dicunt, ſcrutati naturam, de operibus artificem cognouerunt. Prophetam DEI non audierunt, Legem DEI non acceperunt, ſed eis DEUS quodammodo ſilens de ipſis mundi operibus loquebatur, & eos ad quærendum rerum artificem mundi ſpecies inuitabat. Nec potuerunt in animum inducere, cœlum & terram ſine Authore conſtare. Et Philo de unius Imperio: Nihil artem præferens caſu oritur, maximam autem artem mundus præfert, teſtaturque à ſumme perito, ſummeque perfecto ſe fabricatum. Notitia, qua DEUM eſſe credimus, hinc ortum*

habet. Non licet nunc eſſe diffuſiori circa hanc rem: ſpecialibus argumentis tota hæc Phyſica ſacra eſt impleta, ne dicam, infarcta.

Rom. Cap. II. verſ. 14. 15.

14. Nam cum Gentes, quæ Legem non habent, natura, quæ Legis ſunt, faciant, hæ Legem non habentes ſibi ipſis ſunt Lex.

15. Qui oſtendunt opus Legis *(a)* ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus *(b)* inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus.

(a) Γραπτὸν Nomen eſt, non Participium, q. d. ſcriptitium.

(b) Vel, inuicem, ut Hieronym.

14. Cum enim Gentes, quæ Legem non habent, naturaliter ea, quæ Legis ſunt, faciunt, ejusmodi Legem non habentes, ipſi ſibi ſunt Lex.

15. Qui oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium.

14. Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ποιῇ, ἔτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος.

15. Οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμε γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρέσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορέντων, ἢ καὶ ἀπολογεμένων.

QUæ illuſtrandis his Diui Pauli Textibus faciunt, integris comprehendi queunt Libris, ſed & ſuccincto claudi Commentario. Sufficiat mihi pro re præſenti ad palmaria reducere capita hominis & ſocietatis humanæ ciuis, cujuscunque ſit religionis, officia.

Qui DEUM agnoſcit cunque tanquam Ens infinitè perfectum, Creatorem & Conſeruatorem omnium rerum, non poterit non eum, à quo omni momento dependet, pro omnibus animæ ſuæ viribus humillimâ deuotione venerari; tanquam fontem omnis boni amare: à quo omne εὖ ἔσται, præſens atque futurum, præſtolatur, in eum fiduciam omnem collocare: voluntati ejus & prouidentiſſimæ Bonitati ſeſe totum tradere: perſuaſus, DEUM nobis benè velle, & optimè ea, quæ nobis ſunt neceſſaria, ſcire: timere Omnipotentem, utpote qui oſores ſuos grauiſſimis poteſt afficere pœnis: DOMINO & Creatori Ter Optimo Ter Maximo ſubmiſſiſſimè obedire: pro beneficiis omnibus ſummas agere gratias: Gloriam Majeſtatis infinitæ indeſinenter celebrare, & admirari: ad eum omnes ſuas preces dirigere, ut largiri dignetur neceſſaria nobis & ſalutaria, auertere noxia: juramenta ſoli huic cordium noſtrorum ſcrutatori præſtare atque ſeruare: de infinito hoc Ente deuotiſſimè & cogitare & loqui: omni niſu exequi ejus mandata, jure naturali præſcripta, officia: quod naturæ ſimul atque diuinum jus ſimul comprehendit officia erga proximum, & nosmet ipſos.

Amabit proin & curabit θεογνωσίας ſemetipſum: curæ ipſi erit & cordi animam ſuam immortalem, tanquam pretioſiſſimum depoſitum ſaluare, ejus religionis cultui ſe addicere, quæ nos æternùm unire valet ſummo illi bono: ſtudere τῷ γνῶθι σεαυτὸν, agnoſcere ſuam & nobilitatem, & vilitatem, dignitatem atque miſeriam: quæ vel ſuſcipit, vel agit cunque, ad rationis ſanæ decempedam metiri, ad finem certum, licitum, poſſibilem dirigere: de æqualibus idem, pro intellectus ſui viribus ferre judicium: nihil agere vel contra rationem, vel contra conſcientiæ dictamen: vires ſuas commenſurare ſanæ rationi: ea non tentare, quæ illas ſuperant, vel labore noſtro ſunt indigna; omnium rerum euentum DEO ſoli committere, ejusque prouidentiſſimæ diſpoſitioni ſeſe accommodare: præſenti rerum ſtatui non nimiùm fidere, de futuro non eſſe nimis ſollicitum: in ſtatu proſpero criſtas haud erigere, in aduerſo non deſperare: ea, quæ concupiſcit probè cognoſcere, conſiderare, æſtimare pro merito: probi viri titulum virtutibus & quærere, & promereri: honores ambire per unicam meritorum viam, & intuitiuè ad ſocietatis humanæ uſum: opes quærere per media licita, ut iisdem ſeſe conſeruare queat, & proximo ſeruire; Auaritiam & prodigalitatem, binos periculoſiſſimos ſcopulos, præternauigare: voluptates illicitas, peccaminoſas, vitare, licitis moderatè uti: digito compeſcere labellum, & fræno paſſiones, gaudium, triſtitiam, amorem, odium, inuidiam, metum, iram, vindictæ cupidinem, ne illarum exceſſu in diſcrimen conjiciatur anima & corpus: Scientiis & artibus honeſtis atque utilibus vacare: vires corporis fouere & augere moderato victu, atque

que labore: ſeſe ipſum, honorem, famam, vitam modo per Jus Naturæ licito defendere.

Tandem, qui DEUM cognoſcit, in id allaborabit, ut poſſit ſeruire ſocietati humanæ, cujus ipſe eſt membrum: nemini nocere, vel malè facere: damnum proximo fortè illatum ſponte reſarcire; omnes homines amare ex æquo, & ut ſemetipſum; ſuum cuique tribuere; cuique pro viribus ſeruire; ſeſe ſupra alios non euehere, alios haud contemnere: proximi commodum pro poſſe promouere; beneficia beneficiis rependere; promiſſis ſtare, &, quæ hujus generis ſunt officia alia, præſtare.

Rom. Cap. VIII. verſ. 19. 20. 21. 22.

19. Etenim ſollicita creaturæ expectatio expectat, ut palàm fiant filii DEI.

20. Quippe (a) vanitati creatura ſubjacet, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit illam ſub ſpe.

(a) Vanitas hic fruſtrationem ſonat, cum ſcilicet non aſſequimur, quod cupiebamus.

21. Quoniam & ipſa creatura liberabitur à (b) ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum DEI.

(b) Id eſt, à ſeruitute corrumpente, cujus nimirum ſtipendium eſt mors.

22. Scimus enim, quod omnis creatura congemiſcit, ſimulque nobiſcum parturit usque ad hoc tempus.

19. Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum DEI expectat.

20. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit eam in ſpe.

21. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum DEI.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit usque ad huc.

19. Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ ΘΕΟΥ ἀπεκδέχεται.

20. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐκ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι.

21. Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης, τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ.

22. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συνεστάζει, καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν.

DIuus Paulus ſi, quod vero eſt ſimile, Epiſtolam hanc ad Romanos ſcripſit Anno poſt CHRISTUM natum 52. vel circa, qui ſecundus eſt Neronis, altos jam erexerat culmos Euangelii bonum triticum, ſed & zizania. Fuere ποιοῦντες διχοστασίας καὶ σκάνδαλα — δουλεύοντες τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ — διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶντες τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων, Rom. XVI. 17. 18. Sanguinem Chriſtianorum ſitiebant Judæi atque Gentiles. Inundabant Romanum orbem θλίψις, στενοχωρία, διωγμὸς, λιμὸς, γυμνότης, κίνδυνος, μάχαιρα, Rom. VIII. 35. Fundamenta ſecutæ mox perſecutionis poſuerat jam mater Neronis Agrippina. Natura ipſa jam ante ſub anteceſſore Claudio manifeſtaſſe videtur temporum injurias inſolitis meteoris, incendiis, terræ motibus. Fuere proin tempora, quibus excitari debebant, & ſolatio muniri fideles, & conuinci, quod οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, v. 18. Animum addere poterant & debebant verba Textus, quæ jure poſſunt referri inter δυσνοητα Paulina, 2. Pet. III. 16.

Κτίσεως vocabulum ſumit Paulus ſenſu lato, vel latiſſimo, pro omni eo, quod DEUS effecit: ut intelligi debeant creaturæ omnes, ſpirituales & corporeæ, ipſæ mentis cogitationes, corporum mutationes. οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, Hebr. IV. 13. Huic jam κτίσει, his κτίσεσι, tribuit Apoſtolus ἀποκαραδοκίαν, propriè expectationem, quæ fit arrecto collo, proſpectum ex feneſtra, circumſpectationem, ſit venia verbo, qualis ſenſu ſtricto non competit niſi hominibus & brutis: præterea ἀπεκδοχὴν, imo σύστεναγμὸν, συνωδῖνα. Ubi notandum, quod στεναγμὸς, gemitus etiam apud profanos Scriptores, Poëtas inprimis, tribuatur corporibus inanimatis, *cœlo tonanti, cauernis Equi Trojani, ſutili Charontis cymbæ, plauſtris onuſtis, nemoribus vento flagellatis. Virgil.*

— *Congemit omne nemus.*

ὠδίνω ſignificat non ſolùm, *dolores ſuffero*, quo ſenſu de doloribus Polyphemi *Homerus Od. ι'.* v. 415.

— Στενάζων τε καὶ ὠδίνων ὠδίνησι.

— *Gemens, vehementesque cruciatus perferens.*

Oculo nempe, quem unicum habebat, ignito ſtylo ab Ulyſſe perfoſſo: Sed quoque, & inprimis, *parturio, ſum in fructu mox effundendo debitis nixibus:* uti mulier illa ἐν γαστρὶ ἔχουσα, κράζει ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν, Apoc. XII. 2. Uſurpatur & hæc vox de rebus inanimatis. Reſuſcitauit DEUS CHRISTUM λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου. Quaſi mors ipſa deſideraſſet parere pretioſum adeò fructum. Notum illud *Horatii:*

Parturiunt montes, naſcitur ridiculus mus.

De κτίσει hac Diuus Apoſtolus, anxiis gemitibus præſtolari doloroſam liberationem, partumque jam dudum, ἄχρι τοῦ νῦν, ſubjectam interim τῇ ματαιότητι, καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς φθορᾶς. Deriuatur ματαιότης à μάτην, fruſtra, notatque nunc vanos fruſtraneosque conatus, quales ſunt eorum, qui laterem lauant, nunc talem rei ſtatum, quo facile ea diſſipatur & auolat in auras, nebulæ ad inſtar, nunc rem nihili, nunc vanas cogitationes, διαλογισμοὺς, atque ſermones, Rom. I. 21. 1. Cor. III. 20. quo ſenſu *vanitatis* voce perſæpe utitur Cicero, & Italis Aſtrologi, non Mathematici, perbellâ παραφράσει audiunt *matti matti.* Forſitan & Italorum *matto*, & Germanorum *maz* deſcendunt ab ipſa hac voce μάτην. Φθορὰ in genere ſignificat *corruptionem*, ſumitur & de variis animi vitiis. Sic πόρνη iſta μεγάλη ἔφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, Apoc. XIX. 2. Δουλεία proin τῆς φθορᾶς erit neceſſitas quædam, quâ κτίσις in tam miſero ſtatu permanere cogitur aliquandiu, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, non propter naturalem quandam διάθεσιν, ſed quia ab alio in hujusmodi ſtatum fuit redacta, ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι ἐλευθερωθήσεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ. Ubi notandum iterum, tribui ſpem non ſolis Entibus intelligentibus, ſed & inanimatis. Sperant *Inſulæ* Jeſ. XLII. 4. *Arbores* Job. XIV. 7. ἐλευθερία τῆς δόξης eſt ἐλευθερία ἔνδοξος, glorioſa liberatio.

Allata hactenus attinent ſenſum verborum, quibus Paulus utitur. Sequitur proximè explicatio, quam diffuſiorem Theologis linquo; ea tamen haud prætermiſſurus, quæ ad rem præſentem facere videntur.

Majores noſtri, *Zwinglius*, *Bullingerus*, & poſt eos *Riuetus*, *Ittigius*, κτίσεως nomine intelligunt fideles, imo Eccleſiam integram militantem, quæ κινδυνεύει πᾶσαν ὥραν, 1. Cor. XV. 30. ὃ ἐλπίζει δι' ὑπομονῆς ἀπεκδέχεται, Rom. VIII. 25. Placent è contra *Hammondo*, *Lightfooto*, aliis, Gentiles nondum conuerſi, qui CHRISTUM ſalutis fontem anxii quærunt, vera fide amplexuri. Aliis animæ fidelium demortuorum, quæ ad exemplum illarum ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, Apoc. VI. 9. 10. adſpirant ad reunionem cum ſuis corporibus. *Origeniſtis* Angeli lapſi, aliquando liberandi. Boni è contra Angeli multis Patribus, *Petro Martyri*, *Coccejo*, quæ πνεύματα λειτουργικὰ vix diutinam in hac terra ſceleribus ubique referta perferunt moram.

Accedo propius ſententiæ, quam fouent Romano-Catholici plerique, ex Reformatis *Heideggerus*, *Suicerus*, *Altingius*, multi ex Lutheranis, præeuntibus *Chryſoſtomo*, *Hieronymo*, *Ambroſio*, qui omnes κτίσεως vocabulo intelligunt omnes cœlo terraque creaturas, Stellas fixas & erraticas, animalia & plantas, quæ omnia vanitati & corruptioni ſunt obnoxia. Stellis Fixis, ut Soli, maculæ lucem nunc augent, nunc minuunt. Stellas nouas comparere videmus ſubitò, ſed & diſparere protinus: patiuntur erraticæ ſuas Eclipſes, Jupiter, quantum ex maculis conjicere licet, ſuas inundationes. Omnium fortè ſufferunt maximè Cometæ, Soli dum appropinquant ferri ad inſtar candentes, ab eo remoti Saturno frigidiores. Liberari volunt nonnulli hæc corpora omnia à tot incommodis annihilatione totali, qualem ſomniant ex Atheis illi, qui in ipſa annihilatione ſummum quærunt bonum: alii reſtauratione, innouatione, παλιγγενεσίας nomine nota. Sed haud contemnendis difficultatibus premitur hæc de totius mundi liberatione, recepta licet, Hypotheſis. Sejungit ſe Paulus à κτίσει, de qua loquitur, licet & ipſe haud ignorauerit, ſe eſſe κτίσιν. In quæſtione eſt, quod illi pro baſi ponunt, num loquatur Paulus de mutationibus, quas ſubiturus eſt mundus ultimo judicii uniuerſaliis die? Sermo eſt Apoſtolo de re Romanis haud ignota, οἴδαμεν, inquit, quum tamen de rebus ſupra tactis pauciſſimis, imò fortè nullis Romanorum conſtare potuerit aliquid. Neque τὸ οἴδαμεν ad ſolum ſpectat Apoſtolum. Præterea mutationes illæ, de quibus ſupra, in altiori cœlo neque grauamina ſunt, neque incommoda, aut turpitudines, ſed pulcherrimi, ad perfectionem uniuerſi pertinentes ſtatus & ordines. Veteribus illis Theologis, Aſtronomiæ ignaris, abjectæ nimis fuerunt de cœleſtibus corporibus cogitationes, de terra ſuperbæ. Meliora edocti ſentimus aliter: perſuaſi terrellam noſtram, in qua adeò erigimus criſtas, vix eſſe millioneſimam partem Solis, & hunc ad Fixas vix eam rationem habere, quam Cicindela ad ampliſſimum campum. Et ſanè mirari ſatis non poſſum, eſſe ex Eruditorum numero, qui metuunt, ne magnifica nimis ſentiamus de cœlorum & cœleſtium corporum fabrica, magnitudine & amplitudine, quam tamen immenſam deprædicat Sacra Scriptura. Sed non miror, deridiculo fieri hos ipſos iis, qui vel primis Matheſin deguſtarunt labris. Eſt fortè hæc ipſa ab illis contracta nimis ſyſtematis mundani amplitudo in cauſa, quod tantæ molis ſtructuras vanitati ſubjecerint & corruptioni. De Stellis nouis vix nouerat aliquid Paulus, & ſi eas cognouiſſet, imo ſi fortè in immenſis cœlorum ſpatiis vortex unus abſorberetur

beretur ab aliis, nondum tamen inde ſequitur, eſſe hunc peccati fructum, quod peſtis ad inſtar totum mundi ſyſtema infecerit. Sed quidem tantæ, ſi contingerent, mutationes, nobis exiguæ viſæ, forent & ſunt Diuinæ Potentiæ atque Sapientiæ effecta. *Cometarum* alia quàm Stellarum eſt ratio, & haud ego negauerim, inſeruire eos debere puniendæ terræ & comburendæ. *Eclipſes Solis* ſunt potius deliquia terræ, & certiſſimum pulcherrimi ordinis τεκμήριον, quo ſydera mouentur, *fœderis*, quod potentiſſimus Creator pepigit *cum nocte*, Jer. XXXIII. 19. *Solem* quod attinet, inuertere licet argumentum; infelix ſi dici poteſt hic mundi oculus, dum fulgore ſuo colluſtrat & calore fouet corruptos terricolas, felix dici poterit eclipſatus, ut ſibi gratulabitur aliquando Cometa ille, qui hoc Terræ Noſocomium, vel μωροδοχεῖον, combuſturus eſt aliquando, jubente & prouidente DEO. De *maculis ſolaribus* certiſſimè nihil nouerat Paulus, quæ A. 1611. primùm fuere detectæ, minus adhuc de Fixarum maculis, quas ipſi lyncei moderni Aſtronomi ignorant. Siue ſint maculæ illæ fumoſæ exhalationes, ſiue è corpore Solis prominentes ſolidæ partes, nullo pertinebunt jure ad vanitatem & corruptionem, ſed conſiderari debent tanquam partes totius conſtituentes, fueruntque ante fortè, quàm peccati labe infectus fuit mundus. Poſito, non conceſſo, Fixis & Planetis influxus eſſe malignos in hanc terram, patietur hæc inde, non ſidera. Niſi fortè Baſiliſcorum ſint indolis, qui ſeipſos in ſpeculo contemplandos occidunt. In Sacris Literis paſſim equidem dicuntur *cœli conſeneſcere, cum fremitu diſſolui, Stellæ cadere, obſcurari*, ſed demonſtratum alibi, intelligi debere hujusmodi loca potius de cœlo illo, quod terram noſtram ambit. Ut certè aliud intelligi nequit Matth. XVI. 3. σήμερον χειμών, πυῤῥάζει γὰρ, ςυγνάζων ὁ οὐρανός. Et notum, Cœli Emblemate intelligi paſſim Eccleſiam Judaicam, vel & Noui Teſtamenti militantem, quæ utraque ſuos paſſa eſt, patiturque manes. De Stellis propriè ita dictis ridiculum eſt cogitare, quod lapſuræ ſint, immenſæ molis corpora in puluiſculum. Sumi debent Stellæ cadentes aliquando ſenſu metaphorico, imo & ironico, applicatiuè ad Meteora, quæ hoc Stellarum cadentium nomine veniunt. Tales ſunt Chriſtiani nominis maculæ illæ, ἀςέρες πλανῆται, Jud. v. 13. Aduerſatur tandem Hypotheſi illi de totius ſyſtematis mundani corruptione & ſubuerſione, quod in locis benè multis Codicis ſacri ſiſtatur illud pro Emblemate conſtantiæ, pulchritudinis, puritatis, gloriæ, perfectionis, qui characteres ſanè non competunt ſtructuræ ætate corroſæ, ſuffoſſæ, ad lapſum pronæ, *Sedi* & *Throno* DEI, Jeſ. XVIII. 4. LXVI. 1. Matth. V. 34.

Securiſſimi tandem ibimus, ſi cum eruditiſſimo piæ memoriæ *Gotthardo Heideggero Prælection. de Creatura gemente* κτίσεως nomine intelligamus *terram* hanc noſtram cum ſuo vortice, globum terr-aqua-aëreum, habitaculum noſtrum, cujus multiuariæ & quotidianæ fere mutationes in Romanorum incurrebant oculos: per πᾶσαν κτίσιν, cœlum noſtrum aëreum, terram, mare, abyſſos, fontes, montes, quo ſenſu etiam ſumi poſſunt *cœlum & terra*, Gen. I. 1. potiori tantò jure, quod Hexaëmeron hunc ipſum terræ vorticem ſpectet, quod abundè oſtendimus in Geneſi. In hac terra offendit Paulus ματαιότητα, δελείαν τῆς φθορᾶς. Coincidit id cum eo, quod toties inculcat Regum ſapientiſſimus, quoties in Theatrum producit negotia noſtra, curas, fortunam, ſpem noſtram, & quo veluti frontiſpicio Eccleſiaſten ornat: *Extrema inanitas, extrema inanitas, & omnia quidem ſunt inanitas.*

— *O quantum eſt in rebus inane!*

Ab hac labe nemo mortalium eſt immunis. Et habet non minus Democritus, cur rideat Regum & Principum miſeriam, quàm Heraclitus, cur deploret imæ plebis conditionem. Neque excluſos puta chariſſimos quosque DEI filios. Quinimò εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐλπικότες ἐσμὲν ἐν ΧΡΙΣΤΩ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν, 1. Cor. XV. 19. Pro demonſtranda hac veritate haud opus eſt aſcendere ad ævum Pauli, ad tempora Claudii & Neronis, de quibus conquerentes lege *Tacitum*, *Plutarchum*, *Juuenalem*, *Senecam*, alios: haud opus adire Indos & Garamantas, Tartaros, Turcas, Hottentottos. Nonne corruptionis eſt plusquam ſatis in Orbe Chriſtiano, in ſingulis Chriſtianorum ſectis. Tempus & charta deficeret prius & atramentum, quàm finiremus omnem vel moralem, vel politicam, vel Phyſicam φθορὰν. Ut quotannis redire videantur dies Hiobi IX. 24. *Quanta, optime DEUS, eſt Mammonæ iniquitatis ſeruitus, & artificiolorum, quibus colitur, negotioſitas! Quanta ambitionis! quæ artes, quæ laruæ, qui ſancti prætextus, quæ ſycophantiæ, quæ curſuræ, quæ alludiationes & baſiationes — intermittuntur, ut nobis noſtrisque emendicemus honores, aliis præripiamus! Quanta omnium ordinum inter ſeſe æmulatio, quàm barbarus contemptus, & viciſſim ferox contumacia! Quæ calumniandi rabies, &, quæ longè pejor eſt, calumniarum auidè admittendarum facilitas! Quæ injuſtitia in foro, quæ domi libidines, quæ in Prouinciis exactiones, quæ in Sacris mendaciſſimæ hiſtrioniæ, quæ in Comitiis tribunitiis* πρόσωπολημψίαι, *quæ ubique nundinationes, proditiones, oppreſſiones, perfidiæ & perjuria! Heidegg. Creat. Gem.* p. 217.

Meum erit, attendere inprimis ad naturalem terræ corruptionem, fundatam maledictione illa, quam DEUS interminatus eſt occaſione Lapſus Adamici, Gen. III. 17. *Execrata eſt humus propter te, in dolore comedes eam cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinam atque tribulum progerminabit tibi.* Ubi clarè videmus τὸν διὰ-

τάξαντα, eum, qui terram maledictioni ſubjecit: DEUM juſtiſſimum Judicem, Adamum, generis humani parentem. Commentarium amplum dant Deut. XXVIII. quinquaginta ultima commata. Quanta, quæſo, eſt in aëre ἀταξία? Sulphureorum halituum accenſiones terroris plenæ, penetrantiſſima fulmina, grandines horridæ, pruinæ gelidæ, Ecnephiæ impetuoſæ, aſperæ hyemes, æſtates ſiccæ, aquilones rigidi, aëris infectiones peſtiferæ? In his omnibus exſerit ſeſe ſummi DEI Majeſtas, ſed ita, ut nemini non perſpectum fiat, hanc διάταξιν non primam eſſe Creatoris, ſed ſecundam Judicis. Ex aëre ſi demittamus nos in terram ipſam, manifeſtat ſe iterum ubique vanitas, δελεία, φθορά. Perpetuo implicata ſunt bello animalia, quæ ſeſe deuorant reciprocè: vix milleſimam partem prouentus reddunt vegetabilia. Exeduntur viſcera terræ ab igne ſubterraneo: Bella gerit mare cum terra, terra cum mari: Et nos ipſi hoſtiliter tractamus terram matrem: proſcindimus vomere, perfodimus penetralia, aggrauamus maximæ molis ſtructuris, quum contenti eſſe poſſemus caſulis: Inſeruiunt metalla, lapides, ligna voluptati potius & pompæ, quàm neceſſitati & uſui: integros deflectimus fluuios à ſuis alueis, perforamus montes, excauamus interiora terræ. Laboramus non aliter, ac ſi æternùm in hac terra eſſemus victuri, & tamen experimur in dies, eſſe omnia vana, morti & corruptioni obnoxia. *Nihil hic viuax eſt præter malos mores, & odium Theologicum.* Heidegg. lib. cit. p. 222. Moriuntur nobiscum animalia, plantæ, duriſſima ſaxa & marmora. Pereunt Regna, Monarchiæ; collabuntur montes, ſiccantur lacus, depauperantur agri, prata. Multæ terræ non ſunt niſi cadauera veteris fertilitatis.

— *Ipſæ etiam non rarò periere ruinæ.*
Nunc ſeges eſt, ubi Troja fuit.

Legatur integra de maledictione terræ, Diluuio inprimis illata, Hiſtoria.

In tam miſero ac deplorato rerum ſtatu ἀπεκδέχεται ἡ κτίσις, uniuerſa terra, σὺν ἀποκαραδοκίᾳ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ ΘΕΟΥ, figurato nempe ſenſu, τοῦ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς δελείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ. Præſtolatur finalem, in Sacris Literis reuelatam, conflagrationem, commutanda, argenti ad inſtar in cupella, in *terram nouam*, in qua ſedem figet juſtitia.

Rom. Cap. XI. verſ. 17. 18.

17. — Tu verò, cum es Oleaſter, inſitus es illis, & conſors radicis, & pinguedinis Oleæ factus es.
18. Ne glorieris aduerſus ramos: quodſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

17. — Tu autem, cum Oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es.
18. Noli gloriari aduerſus ramos: quodſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

17. — Σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένε.

18. Μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ.

ANſam dat Paulinus hic Textus loquendi de plantatione & propagatione arborum, ſpeciatim per inſitionem trunci in radicem, quam inprimis profert & commendat *Georgius Andreas Agricola, Verſuch der Uniuerſal-Vermehrung aller Bäume, Stauden- und Blumen-Gewächſe*, cujus Libri frontiſpicio ipſa Diui Pauli verba præfixit, & in præfatione inter alia hæc habet: *Es will Paulus ohne myſtiſchen Verſtand ſo viel ſagen: Wann an dem Stamm die Wurtzel natürlicher Weiſe befindlich, ſo träget der Stamm die Wurtzel, dann die Wurtzel iſt nur ein prolongirter Stamm: Wird aber der Stamm auf die Wurtzel gepfropfet, wie es auch zu ſeiner Zeit üblich war, ſo träget alsdann die Wurtzel den Stamm. Dann wann ich nach gemeiner Art in Spalt pfropffe, ſo träget ja der Beltzer nicht den Wildling, ſondern der Wildling träget das Aeſtlein, ſo in ihm, oder auf ihm, geimpfet iſt.* Conſideretur attentè germinans Amygdali nux cum germinis tribus partibus eſſentialibus, capite ſiue corona, trunco, & radice, patebit viſui tum nudo, tum armato, naturâ inſitum eſſe truncum radici.

Fig. 1. Cicatricis ſeu gemmulæ in Amygdalo fœcundatæ dilatatio in ſubtiles arboris ramulos.

Fig. 2. Mediæ partis ſeu trunci euolutio, qui in radicem mox demergitur.

Fig. 3. Radicis euolutio, ubi & nudis & armatis oculis conſpici poteſt trunci x. in radicem implantatio.

Fig. 4. Arboris partes tres eſſentiales ſub microſcopio, corona ſeu caput, truncus & radix.

Fig. 5.

ROM. Cap. XI. v. 17. 18.
Radix te portat.

Röm. Cap. XI. v. 17. 18.
Die Wurzel träget dich.

I. G. Thelot sculps.

Fig. 5. Radicis ex Perſici nucleo prima euolutio.

Fig. 6. Nuclei in coronam ſuperna, & in radicem ima euolutio.

Naturaliſſimus & ordinarius plantas propagandi modus fit per *ſemen*. Ordinatum id à DEO, ut *herba ſeminificet ſemen — lignum ferat fructum, quod ſemen habeat in ſemetipſo*, Gen. I. 11. 12. Eſt tardior is quidem modus, ſed melior.

Haud abs re erit, enumerare varios propagationis modos. Proponit *Theoph. Ereſius Hiſt. Plant.* L. I. c. 5. Flores ipſos, ſed absque fundamento & effectu.

Tentarunt alii, ad exemplum Opuntiæ, propagationem per folia: alii per ſurculos, quos anniculos infra nodum reſectos nudæ implantarunt terræ.

Aliis placuit inforatio, ſurculorum nempe ex frugiferis arboribus inſertorum terebrato ſalicis ramo: Modum hunc correctum dedit *Agricola* lib. cit. p. 111.

Lignonius ſurculos tenellos Lagenæ vitreæ aquâ plenæ inditos, & Soli meridiano expoſitos vidit infernè agere radices. Vid. *Vallemont Curioſitez de la Nature*. p. 230.

Tentarunt alii inſertionem ſurculorum in inciſuras arborum, alligato vaſe terreo ad latus fiſſo, & terrâ bonâ repleto, & anno exacto, vel biennio, reſecarunt ramos infra vas dictum, & ſic arbuſculam nouam transplantarunt. Modum hunc artis periti vocant *das Anſetzen*, *Abhäfferlen*.

Alii demergebant ramum vel ſurculum ab arbore non reciſum, inciſurâ prius facta, in terram. Modum hunc vocant *das Sencken*, & adhibent ſpeciatim vitibus ac roſis.

Alii transplantarunt ſtolones ad imum truncum ex radice ſurgentes.

Alii tandem propagarunt arbores per ipſas radices.

Præter *inſitionem* ordinariam commendatur inprimis *duplex* vel *triplex*, quâ primo ſurculo jam inſito inſerunt ſecundum, ſecundo tertium, & hac ratione augent inprimis fructuum magnitudinem, delicatumque ſaporem.

Arboribus ſterilibus quadrat *inſitio per crenam*, ſurculorum nempe in crenas cortici vel & ligno ipſi inciſas.

Inſitio per ramos fit in multis ramis arboris reciſis.

Inſitio ſub camino fit Februario menſe, ſurculis in terram, arenam, in figlina vaſa reconditis, & Aprili ſequenti protractis.

Deliberatione inſeritur ſurculus inter lignum & corticem.

Ablactatione ſurculus ab arbore haud reciſus crenæ alius vicinæ arboris inſeritur, & ſex ſeptimanis elapſis demùm reſcinditur à ſua matre.

Adulatione uniuntur bini duarum arborum ſurculi, & conſolidatione factâ reſcinduntur, alii inſerendi arbori.

Complexu uniuntur bini ſurculi cruciatim poſiti per inciſuras.

Inoculatione inſeritur gemma arboris cortici alius ſurculi.

Per modum inuerſum deorſum creſcunt ſurculi, & varii generis Pyramides formari poſſunt.

Inoculatione per fiſtulam quatuor vel quinque gemmæ eadem ſerie locatæ abſtrahuntur, & alii arbori implantantur.

In ipſa arborum per radices propagatione, & ſurculorum in eas implantatione ſeſe manifeſtat veritas effati illius *Hermetis Triſmegiſti: Quod eſt ſuperius, eſt ſicut id, quod eſt inferius.* Non ſolùm enim agunt radices rami, & in arbores excreſcunt, ſed quoque ſurgunt radices in ramos, & arbores.

A. eſt Oleaſter ſiue Olea ſylueſtris I. B.

Rom. Cap. XI. verſ. 24.

Vid. Rom. Cap. XI. verſ. 17. 18.

EPISTOLA PRIOR AD CORINTHIOS.

1. Cor. Cap. II. verſ. 11.

Quis enim hominum nouit ea, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in eo? Sic & ea, quæ ſunt DEI, nemo nouit, niſi Spiritus DEI.

Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ DEI ſunt, nemo cognouit, niſi Spiritus DEI.

Τὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τῦ ἀνθρώπε, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῦ ἀνθρώπε τὸ ἐν αὐτῷ; ἕτω καὶ τὰ τῦ ΘΕΟΥ ἐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῦ ΘΕΟΥ.

EX contemplatione mundi cognoſcimus quidem DEUM Creatorem & Conſeruatorem, ſed & animam rationalem hominis, qui illum videt & conſiderat. Attamen ex conſideratione mundi non conſtat animæ ipſius eſſentia, ac proprietates, ſed quidem ex ipſa experientia, proprioque ſenſu. Ingrediamur oportet intra nos ipſos, attendendum ad ea, quæ operatur anima, & patitur, ad cogitationes omnes, harumque mutationes. Viam hanc ad noſtri cognitionem docet nos Paulus. Τὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τῦ ἀνθρώπε, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῦ ἀνθρώπε τὸ ἐν αὐτῷ; De DEO nunquam acquirimus Ideam Diuinæ Eſſentiæ adæquatam, quoniam Ens finitum capere nequit infinitum. Τὰ τῦ ΘΕΟΥ ἐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῦ ΘΕΟΥ.

1. Cor. Cap. III. verſ. 2.

Lactis potu vos alui, & non cibo, nondum enim poteratis. —

Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis. —

Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ ἐ βρῶμα, ὄυπω γὰρ ἠδύνασθε. —

EST *lac* cibus tenerrimis infantibus quàm aptiſſimus, qui ulteriorem digeſtionem fere haud poſcit, utpote jam ante in corpore vel humano vel bruto in ſanguinem commutatus, indeque iterum ſecretus, ab omnibus heterogeneis particulis tantum non liber. Poſcunt panis, caro, olera, cibi alii concoctionem, vires ventriculi, quas debiles poſſidet infans. Suppeditat lac cibum & potum, tranſit facile ex ventriculo ad inteſtina, ab his per vaſa lactea ad ſanguinem, induitque poſt aliquas circulationes purpuram, facileque aſſimilatur ſubſtantiæ corporis noſtri. Unde ὡς ἐν παρόδῳ conſtat, eſſe lactifluam Regionem, qualis eſt Heluetia noſtra, fuitque Palæſtina, pretioſum Creatoris depoſitum, tantùm non æquiparandam Indiæ illis Prouinciis, in quibus unica palmæ arbor dat cibum, potum, veſtes, ſtragula, omnia fere alia vitæ neceſſaria.

1. Cor. Cap. V. verſ. 6.

— An neſcitis, quod paululum fermenti totam conſperſionem fermentat?

— Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

— Οὐκ οἴδατε, ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

QUamuis ſpeciatim loquatur Diuus Paulus de fermentatione panis, ubi maſſa integra ex farina & aqua ab intermixto fermento rareſcit, & εὔπεπτος redditur atque εὔχυλος, poſſet tamen heic locum habere tota de *fermentationibus* doctrina, calidis & frigidis, quoniam in omnibus unica acidi vel alcalici ſpiritus guttula in magnam aquæ quantitatem ſeſe diffundit, atque adeò moralis Apoſtoli applicatio locum inuenit. Sed Librum poſceret integrum hæc de fermentatione doctrina, non breuem Commentarium. Legantur inprimis *Memoir. de l'Acad. Roy.* 1700. & 1701.

1. Cor. Cap. VII. verſ. 18.

Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne accerſat (præputium.) —

Circumciſus aliquis vocatus eſt? non adducat (præputium.)

Περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. —

DE *Epiſpaſmo* informare nos poſſunt Hiſtorici & Medici. Accidit perſæpe, ut Judæus Apoſtata circumciſionis pertæſus ambiuerit præputium, & obtinuerit protrahendo, elongando, quod ipſum eſt τὸ ἐπισπᾶσθω in Textu obuium. Ita nempe vel placere magis volebat Principi alius Religionis, vel oſtendere zelum indiſcretum contra Religionem priſtinam, quam abjurauerat, vel gratior fieri ſexui ſequiori, vel deriſionem populi euitare in Ludis publicis, ubi nudi corpore debebant incedere. Ita legimus 1. Maccab. I. 15. 16. de Judæis, qui Hieroſolymæ vixerant ſub Antiocho Epiphane, quod *gymnaſium ædificauerint more Gentium, & præputiis ſibi factis defecerint à ſancto fœdere, (ædificarunt Gymnaſium in Hieroſolymis ſecundum leges Nationum, & fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto.)* ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας. Clarius rem tradit *Joſephus Ant.* L. XII. c. 6. τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν ἕλλην καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν ἕλληνες. *Genitalium circumciſionem obtexerant, ut Gentilibus fierent ſimiles.* Talis Judæus cluebat מָשׁוּךְ *maſchuk, attractus, attractum præputium habens, repræputiatus.* Habebatur is autem pro incircumciſo, quod videre eſt in Libro *Jeuammoth* c. 8. f. 72. Relegat *Talmud Tract. de Synedrio* f. 44. in hanc claſſem *Achanem* Joſ. VII. Sic explicant Judæi in *Jalkut* f. 63. *incircunciſos* Jer. IX. 25. Et repræputiati dicuntur Ægyptii, qui ſub Prorege Joſepho circumcidi ſe fuere paſſi, mortuo eo: quod verò refutat *Cunæus Rep. Hebr.* L. III. c. 5. quoniam ex *Herodoto*, *Strabone*, aliis conſtat, manſiſſe circumciſionem illi Genti. De nouo autem circumciſi leguntur repræputiati multi in diebus Pſeudo-Meſſiæ *Ben Coſiba* 52. annis poſt Templi deſtructionem, teſte *Talmude Babylonico* & *Hieroſolymitano.*

Operatio ipſa, qua repræputiandi utuntur, alia non poteſt eſſe quàm ἐπίσπασις, attractio, productio, qua præputii reliqui fibræ ſenſim elongantur. Fidem enim penè ſuperat ſpontanea repræputiatio. Succedit autem res melius, ſi præputium prius cultello acuto vel phlebotomo circumcirca glandem ſeparetur. Plura de hac re habent *Celſus* L. VII. c. 25. *Ægineta Re Med.* L. VI. c. 53. *Galenus Meth. Med.* L. XIV. c. 16. *Wedel. de Epiſpaſmo Judæorum in Dec.* V. *Exercit.* I.

1. Cor. Cap. IX. verſ. 9.

Etenim in Lege Moſi ſcriptum eſt: Non obligabis os boui trituranti.

Scriptum eſt enim in Lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti.

Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται· Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα.

Vid. Deut. Cap. XXV. verſ. 4.

1. Cor. Cap. XII. verſ. 18. 25. 26.

18. Nunc autem DEUS poſuit membra, unumquodque eorum (ſingulatim) in corpore, quemadmodum voluit.

25. Ne ſit diſſidium in corpore, ſed inuicem alia pro aliis eandem ſolicitudinem gerant membra.

26. Et ſiue patitur unum membrum, ſimul patiuntur omnia. —

18. Nunc autem poſuit DEUS membra, unumquodque eorum in corpore, ſicut voluit.

25. Ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed id ipſum, pro inuicem ſolicita ſint membra.

26. Et ſi quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. —

18. Νυνὶ δὲ ὁ ΘΕΟΣ ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησεν.

25. Ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη.

26. Καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. —

NObile & ſpeciale pro Sapientia, Potentia atque Bonitate DEI argumentum ſuppeditat demonſtratiuum ſitus partium corporis humani, earumque mutuus conſenſus, harmonica pro totius corporis commodo conſpiratio. Sitæ ſunt omnes & ſingulæ ibi, ubi commodiſſimus eſt pro functionibus locus, ubi mutuo ſibi poſſunt eſſe auxilio. Senſuum præcipua organa, tanquam ſpeculatores, in capite. *Senſus, interpretes ac nuntii rerum, in capite, tanquam in arce, mirifice ad uſus neceſſarios & facti & collocati ſunt. Nam oculi tanquam ſpeculatores, altiſſimum locum obtinent: ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere. Et aures cum ſonum recipere debeant, qui naturâ in ſublime fertur, rectè in illis partibus collocatæ ſunt.* Cic. *Nat. Deor.* L. II. c. 56. Cerebro hæc viſus, auditus, odoratus, guſtatus, organa proximè adſunt, tanquam ſenſorio communi. Tactus verò commodiſſimè per totum corpus eſt diſperſus. Manus corporis auxiliatrices, pedes columnæ, cor in centro fere corporis, ut ex æquo poſſet diſpenſare fluidum vitale. Digeſtionis, ſanguificationis, ſecretionum organa omnia, oſſa, muſculi, arteriæ, venæ, nerui, cutis; verbo, omnia ibi, ubi commodiſſimus eſt, & toti ut neceſſarius, ita utiliſſimus ſitus. Perfectiſſimæ Architecturæ exemplar.

Συμπαθείᾳ corporis inſeruiunt ſpeciatim nerui, diſpoſiti ita, & diuino artificio, ut impreſſiones quasuis excipere, & inuicem communicare poſſent. Ingredere, ſi lubet, Anatomicorum Theatra, & admirandam admirare cerebri, cerebelli, medullæ ſpinalis artificioſiſſimam ſtructuram. Fatigaberis citius ſpeculando, quàm mirando. Lege, ſi ex Ethnicorum Schola deſideres teſtimonium, *Galenum de uſu part.* L. V. c. 9. ſi ſolidiſſima ratiocinia, *Williſium de Cerebro*, & *Neurologiam*. Inde mirabilis organa inter ſenſuum, imaginationem, paſſiones animi conſenſus. Inde faciei, quæ ſpeculum dici poteſt animæ, varia & mira ad affectus configuratio. *Frons homini triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index. In aſcenſu ejus ſupercilia homini, & pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet.* Plin. L. XI. c. 37.

TAB.

I. COR. Cap. XV. v. 36. 37. 38.
Suum cuique ſemini corpus.

I. Cor. Cap. XV. v. 36. 37. 38.
Gott gibt jeg Saamen ſeinen eigenen Leib.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCCXLI.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 36. 37. 38.

36. Stulte, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi mortuum fuerit.
37. Et (hoc) quod ſeminas, non corpus, quod naſcetur, ſeminas, ſed nudum granum. Exempli cauſa, tritici aut alicujus ex cæteris.
38. Sed DEUS illi dat corpus, (a) ut voluit, & unicuique ſeminum ſuum corpus.

(a) Auguſt. ut voluerit.

36. Insipiens, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur.
37. Et quid ſeminas? non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum: ut puta tritici, aut alicujus cæterorum.
38. DEUS autem dat illi corpus ſicut vult: & unicuique ſeminum proprium corpus.

36. Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ.

37. Καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτε, ἤ τινος τῶν λοιπῶν.

38. Ὁ δὲ ΘΕΟΣ αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα.

ILluſtrat Diuus Paulus myſterium reſurrectionis ex mortuis naturæ quodam myſterio, in vegetabilium regno ubique obuio. σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, non herba, frutex, arbor fit, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. Eſt principium vitæ in vegetabilibus exiguo loco, in intima gemmula, optimè cuſtoditum, membranis ambientibus cinctum & inuolutum. Sed non moritur gemmula illa vel cicatricula, ſed cortices duntaxat ſeu membranæ ambientes, ut in hominum & brutorum regno tanquam inutile quid rejicitur ſecundina unà cum membranis fœtus. Et mori quidem debet id, quod manere nequit, ſenſim, pro ratione ejus, quod excreſcit, vitæ deſtinatum. Καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτε, ἤ τινος τῶν λοιπῶν. Certo ſenſu ſeminatur utique τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον, ſemen nempe, euoluendum ſenſim in ramos, folia, flores, fructus: in terram projiciuntur prima ſtamina, augenda ſenſim & amplianda, in omnem dimenſionem. Sed quoque non ſeminatur τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον, non planta in omni ſua perfectione, folia, flores, fructus jam ferens. Ὁ δὲ ΘΕΟΣ αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα. Non tribuendum infiniti artificii opus naturæ idolo, non legibus motus, ſed DEO ſoli, qui non ſolùm cuiuis plantæ ſuum dedit σῶμα, ſtructuram peculiarem, qua diſtinguitur ab omni alia, ſed fuere omnes plantæ, quæ ſuccreſcunt, tanquam infinitè parua, primæ matri incorporatæ, & concreatæ, quod opus non poteſt non eſſe Entis infinitè potentis atque ſapientis.

Paulo philoſophante viuunt non homines ſoli & animalia, ſed & plantæ. σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. Ita ſentit quoque Hoſeas XIV. 7. *Reuertentur qui habitabant ſub umbra ejus, reuiuiſcent ut frumenta, & florebunt ut vitis. (Conuertentur ſedentes in umbra ejus: viuent tritico, & germinabunt quaſi vinea.)* Dauid Pſ. LXXVIII. 47. *Perdidit vineas eorum grandine*, in Textu originali יַהֲרֹג *occidit*, vitâ priuauit. Philoſophorum antiquiſſimus & præſtantiſſimus Hiob XIV. 8. *Quum radix ejus conſenuerit in terra, & ſtirps ejus in humo (puluere) emortuus fuerit.* Scriptores profani. *Horat.* L. I. *Ep.* 12.

Verum ſeu piſces, ſeu porrum & cæpe trucidas.

Seneca Ep. 58. *Placet enim, ſatis & arbuſtis animam ineſſe, itaque & viuere illa & mori dicimus.* Quinimo terræ ipſa vita tribuitur & mors. Ægyptii ad Proregem Joſephum Gen. XLVII. 19. *Cur morimur te id cernente? non ſolùm autem nos, ſed & agri noſtri.* Moritur nempe ager, ſi jaceat incultus, viuit, ſi cultus proferat fructus. *Martial.* L. XIII. *Epigr.* 12.

— *Suburbanus ne moriatur ager.*

Statius Theb. L. V.

- - *Percuſſæ calidis afflatibus herbæ*
Qua tulit ora cadunt, moriturque ad ſibila campus.

Attamen animalibus vita tribuitur proprio magis ſenſu, quoniam ſenſu, appetitu & motu gaudent. Hinc Græcis ἔμψυχον idem quod animal, ζῶον, Hebræis חַיָּה.

Illuſtrando Textui inſeruiunt ſequentes Icones.

1. Amygdalini nuclei Geometrica figura oualis.

2. Amygdali cortex clauſus a. pars craſſior & durior, in qua latens ductus b. pars tenuior c. cauitas cum tenui ſeta d. deſcendens per occultum canalem usque in e.

3. f. f. f. Ductus occultus apertus, in quo faſciculus venarum, neruorum & ductuum aquoſorum, terminatus in imo puncto g.

4. h. Funiculus umbilicalis, inde à placenta deſcendens ad imum apicem h. i. vaſa minuta k. placenta, à qua funiculus umbilicalis incipit.

5. l. Placenta conſpicua remotâ exteriori tunicâ fuſcâ, interior item tunica venulis connexa.

6. Nucleus Amygdali omnibus ſuis tunicis exutus.

7. m. Tunica fuſca n. Tunica interior o. Placenta p. peluis.

8. Nucleus apertus & diuiſus q. Cicatricula r. rimula, ad alterum latus ſpectans.

9. Gemmula exemta, ouali figurâ clauſa.

10. Gemmulæ tres partes principales, s. caput t. truncus u. Radix.

11. Gemmula poſt fœcundationem tumida.

12. Arboris ramuli in fœcundato jam capite conſpicui.

13. Truncus x.

14. Radix y.

15. Omnes tres partes, caput, truncus, radix, diſtinctiores, z. vegetabilis animæ ſedes.

16. Radix prodiens primùm per exiguam aperturam ex nucleo Perſici mali.

17. Idem nucleus ſupernè coronam, infernè radicem cum ſuis fibrillis protrudens.

18. a a. Cortex durus, b b. Foliola prima ſeu cordialia, c. unio trunci cum radice.

19. Truncus lætè ſurgens d. ejus arcta cum radice unio e. ubi ſimul videre licet, quàm contribuant multùm foliola cordialia incremento plantæ.

20. Docet, ineptam ſeminis depoſitionem præjudicio eſſe accremento plantæ, l. unio trunci & radicis, ſed inuerſa, m. Trunci curuatura, n. foliolum cordiale in terra ſemimortuum jacens, quod plantæ haud ſufficiens ſuppeditare poteſt alimentum propter ſitum inuerſum, o. durus exterior cortex, quo foliolum cordiale adhuc eſt clauſum, p. Radix, quæ à foliolis cordialibus plus nutrimenti recepit quàm ipſe truncus, propterea longior, ſed curuata magis.

21. f. Pars folioli cordialis, g. arbuſcula ipſa, h. nodus, ubi peluis i. maculæ forma conſpicitur, k. vegetabilis animæ ſedes.

Extracta hæc omnia, ſi benè memini, ex Agricola.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 39.

Non omnis caro eadem caro: ſed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piſcium, alia verò volucrium.

Non omnis caro, eadem caro: ſed alia hominum, alia pecorum, alia piſcium, alia volucrium.

Οὐ πᾶσα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σάρξ· ἀλλὰ ἄλλη μὲν σὰρξ ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σάρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.

QUi attendere dignatur ad inſignem plantarum & animalium varietatem, ſibi perſuadebit facilè, differre quoque in minimarum particularum ſtructurâ. De hac re informare nos poterit Chymicus, qui mixta corpora ad ſua principia reducere nouit. Sed miræ quoque occurrunt metamorphoſes, & de quauis planta, de animali quouis effari licet, eſſe Officinam Chymicam. Quæuis planta ex terra attrahit ſuccum ſibi utilem, colat, & excoquit eum, ducit ad omnes partes, imo commutat in propriam ſuam ſubſtantiam. Vegetabilibus viuunt pleraque animalia, ſed heìc iterum contingunt miræ & nouæ Metamorphoſes. Oſtendit Chymicorum δοκιμασία, differre carnem animalium à ſubſtantia plantarum. Homines viuunt partim vegetabilibus, partim animalibus, ſed eſt iterum alia hominibus caro, quàm his illisue. Eſt alimentum adæquatum ei, quod nutritur, ſed differt tamen hoc ab illo. Quoniam autem homo veſcitur plantis & animalibus, & hæc viuunt plantis, poterit homo conſiderari tanquam corpus, quod originaliter conſtat ex plantis, ſed per mutationes varias aliam prorſus formam aſſumſit.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 41.

Alia gloria Solis, & alia gloria Lunæ, & alia gloria Stellarum: Stella ſiquidem à Stella (a) differt in gloria.

Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas Stellarum. Stella enim à Stella differt in claritate.

(a) Poteſt etiam legi: Stella ſiquidem Stellam antecellit, διαφέρει enim Græcis non differre modò, ſed etiam excellere ſignificat.

Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

EST effatum hoc Diui Pauli verum ſenſu communi & Aſtronomico. Heic eſt δόξα ἡλίου, ſic & Fixarum, ignis flammans, lucens, urens, δόξα σελήνης, uti & Planetarum, lumen à Sole mutuatitium.

Solem eſſe igneum corpus, propriâ luce fulgens, ex Veteribus ſtatuerunt *Anaxagoras*, *Democritus*, *Epicurus*, *Plato*, *Pythagoras*, ex recentioribus *Keplerus*, *Scheinerus*, qui primus maculas in Sole detexit, *Bullialdus*, Aſtronomi omnes. In teſtes vocamus vires inprimis in lentium ſpeculorumue cauſticorum focis concentratas, penè incredibiles, ſed quoque ordinarias calefacientes, illuminantes, αὐτοψίαν.

Fixas quoque propriâ gaudere luce, credebant Veteres, & comprobant recentiores. Argumenta præbent, ſcintillans lux, & immenſa à terra diſtantia. *Quid aliud inde colligimus, quàm Fixas lumina ſua ab intus emittere, Planetas opacos extrinſecus pingi, hoc eſt, ut Bruni verbis utar, illas eſſe Soles, hos Lunas, ſeu Tellures? Kepler.*

De *Lunæ* opacitate nulli dubitamus hodie. Fuere tamen, qui ex Scripturæ Sacræ fontibus ſubuertere tentarunt, quod optimi quique Aſtronomi ex certiſſimis aſſeruerunt obſeruationibus. Gen. I. 16. *Luna* audit *Luminare minus*. Paulus tribuit ei, ut Soli, & Fixis, δόξαν, Matth. XXIV. 29. φέγγος. Ridicula planè ſunt Judæorum, ſpeciatim R. *Simeonis* apud *Hieron. de ſancta fide Hebræor.* L. II. c. 4. ſomnia, eſſe Lunam Solem contractum, fuiſſe primùm nec minorem Sole, nec minus fulgentem, ſed ambitione concitatam à Creatore petiiſſe Lucis Monarchiam, in pœnam autem ſuperbiæ redditam fuiſſe minorem, triſtitia inde affectæ haud modica ſolatio veniſſe, quod ampliora obtinuerit fere quàm Sol ipſe priuilegia, colluſtratura terram diu noctuque, & determinatura Judæorum Feſta. In demonſtranda opacitate Lunæ haud ero diffuſus, neque immorabor refutandis argumentis contrariis, ſpeciatim à rubore in Eclipſibus totalibus deſumtis. Lectorem remitto ad Syſtemata tum Phyſica, tum Aſtronomica.

EPISTOLA POSTERIOR AD CORINTHIOS.

2. Cor. Cap. IV. verſ. 6.

Vid. Gen. Cap. I. verſ. 4.

2. Cor. Cap. XII. verſ. 2. 3. 4.

2. Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim: (an in corpore, neſcio: an extra corpus, neſcio: DEUS nouit,) raptum hujusmodi in tertium usque cœlum.

2. Scio hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: DEUS ſcit;) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum.

3. Et ſcio hujusmodi hominem, (an in corpore, an extra corpus, neſcio: DEUS nouit.)
4. Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe arcana verba, quæ fas non ſit hominem loqui.

3. Et ſcio hujusmodi hominem, (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: DEUS ſcit.)
4. Quoniam raptus eſt in paradiſum: & audiuit arcana verba, quæ non licet hominem loqui.

Ἄῤῥητα, id eſt, non dicenda, vel, ineffabilia.

2. Οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν·) ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ.

3. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν.)

4. Ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

ACcidit ἔκστασις hæc Gentium Doctori hinc à quatuordecim annis, nempe ante Epiſtolæ hujus poſterioris ad Corinthios Datum, quod ipſum verò quia eſt ignotum, certi nihil de tempore definire licet. Cui volupe eſt ſcire diuerſas de eo opiniones, is legat *Gotthardi Heideggeri Prælectionem I. de Raptu Pauli*, Eruditione & ſucco, ut omnia ſua, plenam.

Dubium haud eſt quin ipſe Diuus Paulus fuerit raptus. Eſt formula loquendi, οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ, humilitatis index, familiaris Populis Orientalibus. CHRISTUS haud ſemel, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου pro ἐγὼ, Dauid, *Rex* pro *ego*. Formula, quæ nos de re ipſa reddit certiſſimos, coincidens cum illa adlocutione ad Feſtum: οὐ μαίνομαι, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι, Act. XXVI. 25. Noui certò, me haud ſomniaſſe, accidiſſe mihi reuerà, quod narro.

De Raptu ipſo Paulus, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν, idque iteratò. Quibus verbis exprimere vult ingens rei ipſius momentum, & indicare ſimul, dari Ecſtaſes ἐν σώματι, & ἐκτὸς τοῦ σώματος. Quâ poſteriori, & propriè ſic dicta ἐκστάσει veluti extra ſe rapitur homo, & mens à corpore quaſi abſcedit, incuria earum rerum, quæ corpus attinent. Ita raptus Paulus Act. XXII. 17. Petrus Act. X. 10. Johannes ſæpius, qui ſtatum hunc vocat γίνεσθαι ἐν πνεύματι, Apoc. I. 10. Sic rapti Prophetæ Veteris Teſtamenti, ſpeciatim Ezechiel. Circa quam ἔκστασιν monendum, animam non auolare ex corpore, ut paſſer ex cauea: non ſoluitur vinculum animam inter & corpus: manent Entia hæc duo unita; ſed ita in ſe ipſam quaſi concentrata immergitur mens, ut ad impreſſiones externas prorſus non attendat. Agit in eam immediatè DEUS, ſed modo mortalibus nobis incomprehenſibili, & talia præſentat obiecta, quæ à naturali corporis διαθέσει minimè dependent. Sed eſt raptus in & cum corpore iterum opus Diuinæ Potentiæ. Ita raptus Philippus Act. VIII. 39. Elias 1. Reg. XVIII. 12. 2. Reg. II. 16. Utrumque ἐκστάσεων genus imitatur Simia Dæmon. Familiare olim fuit Gentilibus Sacerdotibus, & Sacerdotiſſis, ut poſt aſſumtos certos cibos potusue, & peractas ceremonias, ſpumantes veluti Epileptici conciderint, & reduces ad ſe oracula protulerint. Pertinent huc *mortes* illæ *philoſophicæ* Epimenidis & Ariſteæ apud *Plin.* L. VII. c. 52. Sic Hermotimus Clazomenius, narrante, vel fabulante *Apollonio Hiſt. Mirab.* ſubinde extra corpus ſuum expatians conjugi ſeuerè injunxerat, ne quis illud tangeret. Idem de ſe ipſo jactat *Cardanus Var. Rer.* VIII. c. 43. & *de vita propria*. Ita Sagæ & Magi euolare dicuntur ad ſuos congreſſus. Nota de *Dædalo* fabula. *Virg. Æn.* VI.

- - - Fugientem Minoja Regna
Præpetibus pennis, auſum ſe credere cœlo.

De *Perſeo* ad pugnam ſe parante contra Meduſam: de *Bellerophonte* Pegaſo inſidente contra Chimæram. Et leuiſſimæ armaturæ miles fuerit Abaris ille Scytha, ſi quoties vibrauit ſagittam, cum ea volauit in nubes. Narratione indigni ſunt raptus illi fabuloſi *Apollonii Thyanei* apud *Philoſtratum* & alios, qui paucis momentis à Tribunali Domitiani Puteolos, & Epheſum, imo à fontibus Nili Romam volaſſe dicitur; *Romuli* item apud *Plinium, Liuium, Florum, Ouidium; Cleomedis* aliique, omnes dudum ab ipſis prudentioribus Ethnicis cachinnis exploſi.

Ingenuè faſſus Paulus, ſe ignorare, an fuerit ἐν σώματι, vel ἐκτὸς τοῦ σώματος, DEUM id ſcire. Prouidet ita ſapientiſſimus DEUS, adeſſe glorioſiſſimis Fidelium & Sanctorum illuminationibus aliquid obſcuri. Sciebat Paulus, δεδεμένος τῷ πνεύματι, ſe Hieroſolymam venturum, ſed ignorabat τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντα αὐτῷ, Act. XX. 22. Diſcant heic Sacrorum Myſtæ & Philoſophi doctam fateri ignorantiam in rebus obſcuris, gnari probè, ſe ſibi ipſis haud facere ſatis.

Locus, ſiue terminus ad quem fuit raptus Paulus, eſt ἕως τρίτου, & παράδεισος, non terrenus ille Edenis hortus, ſed Beatorum ſedes, ubi CHRISTUS glorioſè reſidet. Ubinam verò locorum tertium hoc cœlum ſit, & an primum ſit aëreum, ſecundum Planetarum & Fixarum,

xarum, tertium Fixis altius, quæ communis eſt Judæorum & Chriſtianorum perſuaſio, quæſtio eſt, non melius nec aliter enodanda, quàm Paulina loquendi formula, ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν. Quod ſi in tanta rerum incertitudine conjectare licet, poterit utique primum cœlum ſtatui terram inter & Lunam, ſecundum Solis & Planetarum, tertium Fixarum.

2. Cor. Cap. XII. verſ. 7.

Et ne excellentia reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſtimulus in carne, angelus Satan, ut me colaphis cæderet, ne ſupra modum efferrer.

Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ, qui me colaphizet, ne ſupra modum efferrer.

Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

IN quæſtione heic inprimis eſt σκόλοψ ἐν σαρκὶ, datus Paulo, *ne efferretur excellentia reuelationum*, in ſpecie ἐκράσεως, vel & ἄγγελος Σατᾶν, qui *eum colaphis cædebat, ne ſupra modum efferretur.*

Σκόλοψ Græcis eſt propriè ἀποξυσμένον ξύλον, *lignum acuminatum, acutum factum Scholiaſtæ Homeri*, ξύλον ὀξὺ, *lignum*, vel *palus acutus Suidæ*, ut adhuc acuminantur pali, les palliſſades, pedamenta, quibus alligari ſolent vites. De palis in antiquiſſima & naturaliſſima Architectura militari contra inſultus hominum, & beſtiarum circa ædes, pagos, urbes erectis, qui hodienum conſpiciuntur in viis coopertis & campis contra inſultus hoſtiles, intelligendus eſt locus apud *Homerum Iliad.* XII. v. 55. ὕπερθεν δὲ σκολόπεσσιν ὀξέσιν ἠρήρει, *deſuper autem palis acutis munita erat.* v. 63. σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ ὀξέες ἑστᾶσιν, *pali enim in ipſa acuti ſtant. Euripides* in *Rheſo*, πῶς γὰρ περάσει σκόλοπας ἐν τροπῇ στρατός; *quomodo enim tranſibit exercitus in fuga palos?* Benè multis Scriptoribus σκόλοψ eſt *crux*, σκολοπίζω idem quod σταυρόω, *crucifigo:* hinc dulciſſimus Saluator noſter *Celſo*, *Luciano*, aliis Chriſtiani nominis hoſtibus per contemptum audit ἀνασκολοπισμένος. Notum impalationis pœna affici adhuc maleficos in Turcia, Hungaria, Japonia. *Vechnerus Tract. de Palo Pauli*, & alii, per σκόλοπα intelligunt lignum transuerſum, quo veluti jugo animalium colla grauantur, ne per viarum ſepiumue anguſtias tranſire, vel tranſilire queant; quoue in Perſia Seculo XII. rebelles facti Judæi à Pſeudomeſſia Almuſarem fuere onerati, *Elmacino* teſte, ut manerent domi, neue ſeſe exponerent obuiorum quorumuis ictibus. *Iſaaco Voſſio Not. in Catull.* p. 223. σκόλοψ idem ſignificat, quod *flagellum*, *lorum*, κόλαξ, σκολὸς *taurea*, *lorum è corio bubulo*, ſic & σκόλοπα per *flagellum* interpretatur *Faber Stapulenſis*, *Caluinus* per *ferulam.* Aliàs apud *Vechnerum* & *Buxtorfium* σκόλοψ non tam eſt inſtrumentum, quàm μάστιξ, *gubernator*, *præſes*, *præfectus*, *coërcitor*, *corrector.* Sunt & Medicis noti σκόλοπες. Hoc nomine venit omne, quod carni vulneribusque infixum cauſatur dolores, ſagittæ, ligna, acus, globuli. Et obuia ſunt apud illos medicamenta, quæ σκόλοπας ἀνάγκασι. Apud *Dioſcoridem* L. II. c. 209. Anagallis, L. I. c. 115. Arundo, L. III. c. 6. Ariſtolochia, L. III. c. 37. Dictamnus. Eſtque *ſcolopomachærium* inſtrumentum ſcindens, lanceola dictum.

Quis proin miretur variantes vocis σκόλοψ ſignificatus, quæ *Tertulliano* eſt *ſudes*, *Cameroni aſſula*, *Bezæ ſurculus*, *Tigurinis* & *Polano palus*, *Pfal*, *Coccejo ſtirps*, *urtica*, *aculeus*, *Stephano vallum*, Belgis *een Scherpe Dorn*, Italis *ſtimolo*, *ſurcolo*, *o ſtiezza*, Anglis *à Thorne*, *a pricke*, Gallis *echarde*, *aiguillon*, quâ varietate nitentur quoque explicationes.

Infixus fuit hic Pauli σκόλοψ τῇ σαρκὶ. Notat hæc vox σὰρξ etiam in genere corpus humanum. Pſ. XXXVIII. 4. legunt LXX. οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου. *Diog. Laërt.* L. X. inter alia egregia præcepta moralia hoc eſt, τὴν γὲν σάρκα τὸ παρὸν μόνον χειμάζειν, τὴν δὲ ψυχὴν καὶ τὸ παρεχθὸν, καὶ τὸ παρὸν, καὶ τὸ μέλλον. *Itaque carnem quidem, quod tantummodo præſens eſt, malum angit: animus & præteritis, & præſentibus, & conſequentibus angitur;* — ἀ χρονίζει τὸ ἀλγὲν συνεχῶς ἐν τῇ σαρκὶ, *in carne dolor perpetuò non permanet. Hipp.* L. IV. *Aph.* 16. & *Lib. de Veratri uſu* t. 5. ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγιὲας ἔχουσι. *Elleborus periculoſus eſt iis, qui corpora habent ſana.* Aliàs denotat σὰρξ, *caro*, partes molliores corporis, quales ſunt muſculoſæ. Hoc ſenſu ipſe Seruator noſter diuidit ſolidas corporis partes in σάρκα καὶ ὀστέα, Luc. XXIV. 39.

Ἄγγελος in genere eſt *Legatus*, Σατανᾶς *Satanas*, Cacodæmon, ſed & in genere omne nobis aduerſum. In Hiſtoria Bileami *collocauit ſe Angelus DOMINI in viam, ut impediret eum*, לְשָׂטָן, *in aduerſarium*, Num. XXII. 22. Κολαφίζειν tandem eſt *depalmare*, *pugnis cædere*, ὑπωπιάζειν, *dentilegos facere mortales.* Quæ pœna dicata olim fuit ſeruis, & ignominiæ notam adhuc ſecum fert; ſed quoque in gene-

re ſignificantur hac voce omnes contumeliæ.

Pergimus ad varias de Scolope Pauli ſententias.

Intelligunt *Chryſoſtomus, Theophylactus, Theodoretus, Photius, Athanaſius, Cyprianus, Eraſmus, Bullingerus, Heideggerus,* in genere omnis generis aduerſitates, perſecutiones, ignominias, quas Paulus ſuſtinuit ſpeciatim ab Hymenæo, & Phileto, ſed generoſè & repulit, & ſuperauit. Quæ ſententia vel ipſo generali ſenſù ſeſe reddit ſuſpectam.

Placent aliis, quæ diſplicuere patienti, varii animi corporisque affectus morboſi. Utuntur ſanè LXX. voce σκόλοπος de ingentibus animi doloribus, triſtitia, anxietate. Num. XXXIII. 55. *Futurum eſt, ut quos reſiduos feceritis, ſint ſudes præacuti in oculis veſtris, & lanceæ lateribus veſtris: (Qui remanſerint, erunt vobis quaſi claui in oculis, & lanceæ in lateribus:)* Ubi LXX. καὶ ἔσομαι ἀς ἐὰν καταλίπητε ἐξ αὐτῶν σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν καὶ βολίδες ἐν ταῖς πλευραῖς ὑμῶν. Ezech. XXVIII. 24. *Et non erit ultra domui Iſraelis ſentis pungens, (offendiculum amaritudinis,) & ſpina dolorem inferens,* σκόλοψ πικρίας, καὶ ἄκανθα ὀδύνης. Hoſ. II. 6. *Obducam viam tuam ſpinis, & ſepiam ſepem, (ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria)* ἐγὼ φράσσω τὴν ὁδὸν αὐτῶν ἐν σκόλοψι. Sed quia σκόλοψ hic Pauli fuit ἐν σαρκὶ intelligi poteſt, vel addi cum *Wedelio Exerc. de Paxillo Carnis,* morbus corporis dolorificus valde, qui aculei inſtar pupugit. Talis aculeus pungitiuus eſt Pleuritis, Odontalgia, quam *Galenus* 3. *Aph. Comm.* 25. Phraſi Paulianâ comparat palo infixo, καθάπερ ὅταν ἐμπεπαγμένος ᾖ σκόλοψ σαρκὶ, καὶ πλέον γ' ἐχῃ τὸ κατὰ τὰς ὀδόντας, ἢ τὰς σκλοπας, τὸ τῆς ἀνίας. *veluti cum paxillus carni fuerit impactus. Atque profectò plus dentes affligunt, quàm infixus paxillus.* Simili phraſi acutos dolores exprimit *Hippocrates Lib. de intern. Affection.* c. 9. t. 8. κεντίεσθαι ὑπὸ ὀδύνης, διαμπερέως, ὡς εἰ βελόνη τις κεντοίη, *dolore perpetuo pungi, velut ſi quis acu ſtimulet.* Lib. III. *de Morb.* c. 7. τὰς πλευρὰς ὡς βελοναι κεντίσι, *latera velut acubus punguntur.* L. I. *de Morb. Mulier.* c. 61. t. 6. deſcribit uteri tumorem cum fluentibus menſibus, δοκέει ὡς ἀκάνθια διὰ τῶν μητρέων ἴσναι, *videtur veluti ſpina per uteros ire.* Nobis in uſu congener Phraſis, *es iſt, als ob man mich mit Meſſeren oder Nadlen ſtäche.* Et fortè denotat vox κολαφίζειν dolorem aliquando diutinum, ſed & recidiuum, adæquatum contra ſuperbiam remedium, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Scribit ipſe Paulus v. 10. ſe viuere ἐν ἀσθενείαις, & 2. Cor. X. 10. ἡ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενὴς. Poſſet itaque pali nomine intelligi morbus quispiam dolorificus, Odontalgia, Cephalalgia, (ſpeciatim Clauus, qui pali infixi ſpeciem habet,) Colica, Dolor Stomachi, vel, quod *Wedelio* placet, Malum Hypochondriacum, quod *Hippocrati* φροντὶς, νόσος χαλεπὴ, *cura, morbus difficilis* audit; & quadrat inprimis, quod diuus ſenex ſcribit L. II. *de Morb.* c. 70. δοκέει ἐν τοῖσι σπλάγχνοισι εἶναι ὅιον ἄκανθα, καὶ κεντέειν, καὶ ἄση αὐτὸν λάζεται. *In viſceribus velut ſpina eſſe videtur, & pungere, & anxietas ipſum corripit.* Et utique de Hypochondriacis dici poteſt, pati σκόλοπα ἐν σαρκὶ, dolores lancinantes, pungentes, ſimul adeſſe ἄγγελον Σατᾶν, ὃς κολαφίζει, inquietudines, curas, triſtitiam, ideas terroris plenas, diu imo ad tumulum ſæpe durantes.

Interpretes alii intelligunt ſubitaneas mentis anxietates, terrificas cruciatuum ipſiusque mortis ideas, tentationes graues, cogitationes blaſphemas, angores conſcientiæ propter vitam anteactam.

Camero, Gernlerus, alii ad literam, fuiſſe reuerà Paulum à Cacodæmone vel ſpectro toties colaphis cæſum, quoties glorioſi quid & ſuperbi de ſe ipſo cogitauerat. Quæ contra dici poſſunt, lege in *Heideggero de Raptu Pauli* p. 135.

Vechnerus è contra comitem dat Paulo Angelum bonum, qualis & in Hiſtoria Bileami יְהוָה audit, qui ſeſe opponere debuerit glorioſulis jactantiis. Cui opinioni præter alia obſtat v. 8. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν ΚΥΡΙΟΝ παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ.

Aliis eſt σκόλοψ Pauli diſpoſitio vitioſa ad faſtum, iram, imo & ad urticam veneream; allegantes vitia ſæpe vitiis, ut Cadmæi ſunt fratres, pelli, auaritiâ prodigalitatem. Placet hæc Paulo per tot aduerſitates, perſecutiones, jejunia, vigilias, indecens opinio *Bellarmino, Cornelio à Lapide, Lyrano, Hugoni,* quod ſolatio ſit Monachis utriusque ſexus ſtimulo vel uredine punctis.

Laudato ſæpe *Heideggero* placet docta ignorantia: mauult is ſtare ex eorum parte, qui *ſe heic neſcios & luſcioſos profitentur.* Non agi heic de Articulo Fidei, ſed circumſtantia perſonali, quam ſine dubio Paulus expreſſiſſet clarius, ſi è re id fore judicaſſet. Attamen ex opinionibus, quas fuſè perſtringit vir doctus, eam aliis præfert, quæ per σκόλοπα intelligit infirmitates varias, ignominias, perſecutiones, quas pro CHRISTO & Euangelio eſt paſſus, & longo ordine recenſet Cap. XI. ipſe verò conſideret tanquam ὑγρὰ ῥήματα, reſiduas micas, guttas, ſpicilegium Paſſionis CHRISTI infinitæ, eò intendens omnes ſuas cogitationes, ut queat reddi σύμμορφος τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ, Rom. VIII. 29. Ut CHRISTUS οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα ΘΕΩ. Phil. II. 6. non oſtentauit res ſuas, paſſionibus ipſis obediens, ita Paulo haud dediſſe reuelationes ſibi factas jactantiæ anſam: tot, quot paſſus fuit aduerſitates, non eſſe niſi unicum ex minimis Coronæ CHRISTI aculeum, colaphum unicum, ex crucis & infinitis palis unicum, infixum ſibi à ſatanica Pſeud-Apoſtolorum progenie, ut CHRISTO à Clero Judaico. Ut CHRISTUS tertia vice Patrem rogauit calicis amariſſimi ablationem, ita ſe ter ſollicitaſſe Angeli Satanæ remotionem. Ut CHRISTUS tandem poſt repetitas preces ab Angelo fuit robo-

roboratus, ita & ſe voce cœleſti, vel per Angelum, fuiſſe admonitum v. 9. ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Conciliaueris facile ſententiam hanc doctiſſimi viri, amici mei, dum viueret, optimi, cum aliis, ſpeciatim, quæ mihi præ aliis placet, ſententia *Wedelii*, quæue inprimis anſam mihi dedit Textum, qui aliàs mei fori non eſt, explanandi.

CÆTERÆ EPISTOLÆ PAULI.

Gal. Cap. V. verſ. 9.

Vid. 1. Cor. Cap. V. verſ. 6.

1. Theſſ. Cap. V. verſ. 23.

Ipſe autem DEUS pacis ſanctificet vos per omnia perfectos. Et integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus, ita ut in nullo poſſitis culpari in aduentu DOMINI noſtri JESU CHRISTI, ſeruetur.

Ipſe autem DEUS pacis ſanctificet vos per omnia: ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, in aduentu DOMINI noſtri JESU CHRISTI ſeruetur.

Αὐτὸς δὲ ὁ ΘΕΟΣ τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς. Καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τηρηθείη.

DOcet nos ratio, experientia, omnium Naturæ & Scripturæ Interpretum authoritas, compoſitum eſſe hominem ex duobus Entibus diuerſiſſimis, corpore & anima. Sed quî hæc conciliaueris cum Diuo Paulo, qui tres hominis enumerat partes, πνεῦμα, ψυχὴν, σῶμα? qui ipſe Hebr. IV. 12. ψυχὴν à πνεύματι diſtinguit. Ζῶν ὁ λόγος τοῦ ΘΕΟΥ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Imo verò ex poſteriori hoc loco liquere videtur, tribuere Paulum τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας non tam *animæ* vel *ſpiritui*, quàm *cordi*, compoſitum proin eſſe hominem ex quatuor partibus, *ſpiritu*, *anima*, *corpore* & *corde*. Mira mehercle Philoſophia, ſi ad literam explicari debeat. Subſiſtere nequit quorundam Veterum opinio, qui cum *Euſebio* tertium quoddam Ens homini attribuerunt, quo veluti glutine jungatur anima corpori: minus adhuc Manichæorum doctrina erronea, qui duplicem ſtatuerunt animam in homine, de qua *Auguſtinus Hær.* XLVI. & L. VI. *contra Fauſt.* c. 8. inprimis *Lib. de duab. animab. contra Manichæos.* Cui errori pollicem quoque premebant Jacobitæ illi in Syria, condemnati in *Conſtantinopolitano Synodo* contra Photium habita ſub Imperatore Baſilio *Can.* XI. Haud quoque placet allegorica de triplici interpretatione Scripturæ, *Hiſtorica*, *Tropologica* & *Allegorica* explicatio, de qua *Hieronym. Epiſt. ad Hedib. Qu.* 41. Sacra Scriptura pariter atque ratio duas duntaxat homini dat partes, *puluerem, qui redit in terram, qualis fuit, & ſpiritum, qui redit ad DEUM, qui dedit illum.* Id certum, Ens illud ſpirituale cogitando actuoſum nunc πνεύματος nomine venire in Sacris, Luc. VIII. 55. XXIII. 46. Act. VII. 59. 1. Cor. VI. 20. VII. 34. 2. Cor. VII. 1. Col. II. 5. Jac. II. 26. nunc animæ Gen. XXXV. 18. 1. Reg. XVII. 21. Pſ. XXXIII. 20. XLII. 2. 3. 6. 7. 12. XLIII. 5. LVII. 2. LXIII. 9. Matth. X. 28. Animæ huic noſtræ rationali, licet Ens ſit indiuiſum, adſcribuntur, quod notum, diuerſæ vires, facultates & effectus, intellectus, voluntas, ſenſus, affectus. Ex quibus *animæ* & *ſpiritui* tribui poſſunt *intellectus atque voluntas, cordi paſſiones animi*, quæ *Bezæ*, *Caluini*, *Zanchii*, *Piſcatoris*, aliorum eſt Loci Paulini exegeſis. Neque abſonum eſt dicere, unum idemque hoc Ens cogitans *ſpiritum* dici per ſe, *animam* reſpectu corporis, quod eo animatur. Ita *Auguſtin. Explicat. Cant. Unus ſpiritus ad ſe ipſum dicitur ſpiritus, & ad corpus anima. Spiritus verò, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Hoc ſenſu

Ambroſius in 1. Theſſ. V. Spiritui tribuit cogitationes, animæ affectus. Pollicem premit *Lutherus Tom. I. Jen.* f. 479. *Das erſte Stück der Geiſt, iſt das höchſte, tiefſſte und edelſte Theil des Menſchen, damit er geſchickt iſt, unbegreifliche, unſichtige, ewige Dinge zu faſſen, und iſt kürtzlich das Haus, da Glaube und GOTTES Wort innen wohnet. Das andere, die Seel, iſt eben derſelbige Geiſt nach der Natur, aber doch in einem andern Werck, namlich in dem, als er den Leib lebendig macht, und durch ihn würcket, und wird offt in der Schrifft vor das Leben genommen. Dann der Geiſt mag wol ohne den Leib leben, aber der Leib lebt nicht ohne den Geiſt.* Senſu altiori eſt πνεῦμα anima Spiritu DEI illuminata, ſanctificata, contradiſtincta τῇ σαρκὶ. Ita Paulus v. 19. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε. Hoc ſenſu *concupiſcet caro contra ſpiritum.* Facile conciliare inuicem licet poſtremas has in Locum Pauli exegeſes, cujus hic ſit planus ſenſus: αὐτὸς δὲ ὁ ΘΕΟΣ τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς. Καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, omnes intellectus & voluntatis vires, καὶ ἡ ψυχὴ, omnes animæ rationalis in corpus influxus, omnes affectus, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τηρηθείη, quò & corpus, animæ organum adhibeatur unicè ad Gloriam & Laudes DEI.

1. Tim. Cap. II. verſ. 9.

Conſimiliter & mulieres in amictu modeſto, cum verecundia & caſtitate ornare ſemetipſas, non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſtitu ſumptuoſo.

Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel peſte precioſa.

Ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ.

Vid. Matth. Cap. VII. verſ. 6.

1. Tim. Cap. V. verſ. 18.

Vid. Deut. Cap. XXV. verſ. 4.

1. Tim. Cap. V. verſ. 23.

Ne poſthac bibas aquam, ſed vino paululo utere propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σε, καὶ τὰς πυκνάς σε ἀσθενείας.

MEdicum agit Paulus Timotheo ſuo *ſtomachi* & *crebris* aliis *infirmitatibus* laboranti conſilium daturus.

Στόμαχος antiquiſſimis ſcriptoribus *Homero Iliad.* τ. v. 266. *Hippocr. Lib. de Carnib.* c. 3. t. 1. *Galen.* L. XIII. *Meth. Med.* c. 17. *Celſo* L. IV. c. 1. denotat Oeſophagum, per quem cibi deſcendunt ἀπὸ στόματος, ab ore; aliquando ſuperius ventriculi orificium, τὸ στόμα τῆς γαστρὸς & ventriculus ipſe eſt γαστὴρ, κοιλία, ut plurimùm verò, & poſterioris ætatis Scriptoribus, *Tralliano*, *Nemeſio*, *Scholiaſtæ Nicandri*, *Celſo*, *Horatio*, *Juuenali* eſt Στόμαχος. *Stomachus* ipſe *ventriculus*, coctionis officina, prænobile viſcus cauum, ex artificioſiſſimis conſtans tunicis, quod cibos ſuſcipit, coquit, vel digerit, in ſuccum lactei candoris modo inimitabili prorſus commutat, qui poſtmodùm ſanguinis induit purpuram. Quo ſumitur & heic à Diuo Paulo. Conſtat hinc, quanti momenti ſit ſana ſtomachi conſtitutio pro ſanitate totius corporis. Fibræ ſi præ flacciditate nimia ingeſta non ritè comprehendant, non ſatis triturent, ſtomachicus liquor ſi non eſt talis, qualis eſſe deberet, ſi à nimia pituitâ vel bile oppreſſus, ſtomachi naſcitur debilitas, qualis fuit Timothei, quæ comites fortè habuit oppreſſionem, inappetentiam, flatulentiam, vomitu-

ritio-

ritionem, vomitus, cardialgiam. Hujusmodi ægri teſte *Galeno* L. VIII. *Comp. Med. ſec. loca.* c. 2. nuncupabantur στομαχικοὶ, morbus ipſe στομαχικὴ διάθεσις, *affectio ſtomachica* l. c. c. 7. multorum aliorum morborum fœcunda mater. Hinc Cephalalgiæ, ſomnus inquietus, vigiliæ, vertigo, torpor ſenſuum, cordis palpitatio, lipothymiæ, anxietates, tuſſes, dyſpnœa, colica, diarrhœa, nephritides, calculi renum & veſicæ, hydrops, malum hypochondriacum, malorum ilias. Ut omnino habeamus neceſſe, curare ſalutem ſtomachi, & occaſionem nactus fuerit *Bernhardus Swalue* conſcribendi elegantiſſimum *de ventriculi querelis & opprobriis* Libellum. Ea eſt quidem ſtomachi ratio, ut non omnis ventriculi indiſpoſitio in lectum conjiciat hominem, vel aperto marte in ſanitatem depugnet. Sunt benè multi, qui debiles ſtomacho quocunque modo ſuis defunguntur officiis. Singulari DEI Prouidentiâ ni id foret cautum, maxima pars hominum affixa decumberet lecto, quoniam in plerisque conſtitutioni ventriculi aliquid deeſt. Primos quosque hoſtiles ſuſtinet impetus nobiliſſimum hoc viſcus, ut in fortalitiis propugnaculorum facies, ab inordinata Diæta, cibis crudis, potu exceſſiuo. Peccat proin homo non ſolùm crapulâ, ſed quouis ordinario vel prandio vel cœnâ, admonitus ſemper, uti Timotheus noſter, per ἀσθενείας, ad quas depellendas præſcribit Paulus, fortè ab ipſo Luca Medico edoctus, haud ſesquipedales formulas, ſed ordinatam diætam. Congruit conſilium hocce præſcripto *Hippocratis*, qui L. III. *de Diæt.* c. 201. t. 8. Ventriculum calefieri vult diæta in cibo & potu, atque laboribus, παρασκευάσαι τῇ κοιλίῃ θερμασίαν ἀπὸ τῆς διαίτης, ἀπότε τῶν πόνων. Suadet Paulus Timotheo ſuo agenda atque vitanda. Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρεῶ. Hodie huic illiue debili ſtomacho dixeris μηκέτι θεοπότει. Ventriculi fibris flaccidis nimis haud ſeruiunt aquea, ſed nocent, id quod experiuntur paſſim, qui vel Theæ potum ingurgitant nimis, vel etiam decoctorum infuſorumque uſum continuant aliquandiu, per ſeptimanas & menſes. Spectat huc illud *Ciceronis* L. XVI. *Epiſt. Famil.* 4. *ad Tyronem: jus dandum tibi non fuit, cum κακοστόμαχος eſſes.* Non impedit hoc, quò minus præſtantiſſimum ſit remedium aqua, reſoluens & diluens viſcoſitates vel inſipidas, vel ſalſas, depurans & attenuans ſanguinem, calidè inprimis epota, quo citius tantò ex ventriculo tranſit ad inteſtina, & ſanguinem, unde eſt, quod ipſis Theo-bibulis etiam κακοστομάχοις excuſationi inueniant locum.

Hydropotæ Timotheo *vinum* ſuadet Paulus pro ſtomachico. οἶνος θερμαντικὸς εὐστόμαχος, ὀρεκτικός. *Vinum calefacit, ſtomachum juuat, appetitum ciet. Dioſc.* L. V. c. 11. *Sanguis* hic *terræ*, ut *Plinio* audit, non ſolùm conſtat particulis aqueis, ſed & ſulphureis, balſamicis, ſalinis, fibras ſtomachi tendentibus, roborantibus, ſanguinis & fluidi neruei motum promouentibus, vaſa ſanguifera expandentibus, obſtructiones reſerantibus. *Exhilarat vinum cor hominis.* Verùm enim verò non debebat Timotheus madere vino, feruere, ſepeliri mero, ſed οἴνῳ ὀλίγῳ χρῆσθαι, pretioſo hoc terræ ſucco moderatè uti, μὴ πολλῷ οἴνῳ παρέχειν, quam Regulam ipſi Timotheo, omnibusque Verbi Diuini Miniſtris præſcribit 1. Tim. III. 8. Norunt Medici, naturam paucis eſſe contentam. πάντα μέτρια, *omnia moderata*, eſt Regula *Hippocratis. Vino utendum & ad voluptatem, & ne noceat. Cicer.* L. II. *de fin.* c. 20. Parallelus Paulino noſtro eſt locus *Alex. Tralliani* L. I. c. 10. τοῖς δὲ ἔχεσιν ἀσθενέστερον τὸν στόμαχον, καὶ ὀλίγον οἶνον παρέχειν, καὶ μᾶλλον τὸν ὑδατώδη, οἷος ἐστιν ὁ Κνίδιος, καὶ ὁ Σάμιος καὶ ὁ Σαρεπτηνός. *Qui debiliores ſunt ſtomacho, vinum bibant modicum, vel oligophorum, quale eſt Cnidium, Samium, vel Sareptanum.* Menſura neque per uncias, neque per guttas præſcribi poteſt; optimam Regulam dat experientia. Ad voluptatem, non μέθην. Expoſita hactenus explicatio per οἶνον ὀλίγον intelligi vult, ut Verſiones noſtræ habent, *paululum vinum*, modicam vini quantitatem, *ein wenig Weins*, ſic & *Deodati*, *un poco di vino*, forſan & alii. Idem ſentit *Chryſoſtomus Hom.* 16. in h. l. *non ipſum vino permittit implere, ſed ad ſanitatem, non ad delicias præcipit bibere.* Accedat, quod vocabulum ὀλίγος quantitatem reſpiciat, non qualitatem. Ἄνθρωπος ὀλίγος *Homero Iliad. β.* eſt *paruus ſtaturâ homo.* ὀλίγη τράπεζα *Odyſſ.* 5. *parua menſa.* Quo ſenſu poterat Paulus Timotheo ſuadere vinum optimæ notæ, generoſiſſimum, ut nos præſcribere ſolemus vinum bonæ notæ rubrum, vel moſchatellinum, maluaticum, vel patrium aromatibus medicatum, ſed ejus parum, ὀλίγον. Sed haud abſona quoque eſt eorum ſententia, qui per οἶνον ὀλίγον intelligunt ὀλιγόφορον, tenue, dilutius, non generoſum, diureticum, debili ſtomacho amicum magis, quàm quod eſt generoſiſſimum. Præſertim, ſi ὑδροποτὴς fuit Timotheus, nam ab aqua non ſtatim tranſire licet ad vinum generoſum, forte lucem fœneratur & huic explicationi locus ſupra allegatus *Tralliani.*

2. Tim. Cap. II. verſ. 17.

Et ſermo illorum ut Cancer (morbus) paſſionem habebit. —

Et ſermo eorum ut cancer ſerpit. —

Καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. —

Γάγγραινα, *Gangræna* in Medicorum Scholis non eſt *Cancer, der Krebs*, ut nos vertimus, ſed incipiens mortificatio, qua pars quæpiam corporis ex defectu circulantis ſanguinis vitam & ſenſum poſt exceſſiuum æſtum & intenſiſſimos dolores amittit, tandemque ſphacelatur. Ἕπεται δὲ τοῖς μεγάλαις φλεγμονοῖς ἡ καλεμένη γάγγραινα, νέκρωσίς τε ἕσα τε πάσχοντος μορίε, ἢ ἐὰν μὴ διὰ ταχέων τις αὐτὴν ἰάσηται, νεκροῦται ῥαδίως τὸ παθὸν ἄτω μόριον, ἐπιλαμβάνει τε τὰ συνεχῆ, ἢ ἀποκτείνει τὸν ἄνθρωπον. *Sequitur autem magnas inflammationes, quæ Gangræna vocatur: quæ & mortificatio eſt affectæ partis, & niſi quis celeriter ei medeatur, facilè mortificatur, quæ ſic affecta pars eſt: quæque continua ſunt apprehendit, hominemque interficit. Galen. de Tumorib.* c. 8. Id quidem Gangræna cum Cancro commune habet, quod ſit διαβρωτικὸν πάθος. Ubi nempe ſedem fixit Gangræna, proſerpit plus ultra, ni penetrantiſſimis remediis antiphlogiſticis interrumpatur progreſſus, & lanceolis ipſis diſcindantur fibræ. Conſtat hinc, commodius reddi potuiſſe γάγγραιναν per *Gangrænam, den Brand*, ex hac quoque alia ratione, quod citius proſerpat Gangræna quàm Cancer; uti Pſeudo-Doctores, & ſeductores, ad quos Paulus dirigit ſuam applicationem, haud tardare ſolent, ſed citis paſſibus errores ſuos diſſeminant. Nihilominus in fauorem Verſionum noſtrarum allegari poteſt, quod Veteres nonnulli Cancrum dixerint ſerpens quodcunque malum malignæ indolis, & Gangrænam ſpeciem ejus. *Id genus* (Cancer) *diductum in ſpecies eſt, noſtris vocabulis non eſt. — Nam modò ſuper inflammationem rubor ulcus ambit, isque cum dolore procedit,* ἐρυσίπελας *Græci nominant: modò ulcus nigrum eſt — modò oritur ea, quam Græci* γάγγραιναν *vocant. Celſ.* L. V. c. 26. Intelligit nempe heic loci non tam Gangrænam omnem, & generatim ita dictam, quàm Cancrum in Gangrænam abeuntem, καρκίνωμα γαγγραινῶδες.

Hebr. Cap. I. verſ. 10. 11. 12.

Vid. Pſal. CII. verſ. 27. Jeſ. Cap. LI. verſ. 6.

Hebr. Cap. IV. verſ. 12.

Viuus enim (eſt) ſermo DEI & efficax, & penetrantior quouis gladio (a) ancipiti, ac pertingens usque ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.

Viuus eſt enim ſermo DEI & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.

(a) Vel, utrinque incidente.

Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τε ΘΕΟΥ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίςομον, καὶ διϊκνέμενος ἄχρι μερισμᾶ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.

Vid. 1. Theſſ. Cap. V. verſ. 23.

Hebr. Cap. IV. verſ. 13.

Nec eſt ulla creatura, quæ non manifeſta ſit in conſpectu illius. Sed omnia nuda, & reſupinata oculis ejus, ad quem nobis eſt ſermo.

Et non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu ejus: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus, ad quem nobis ſermo.

Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

EST Omniſapientia ex eſſentialibus DEI perfectionibus, ex ratione ipſa demonſtrata alibi, fulcrum fiduciæ noſtræ, fundamentum adorationis, quam creaturæ debemus Creatori. In quem, quæſo, collocabimus ſpem noſtram? Quem colemus? Quem fatigabimus votis ſupplicibus? Quem venerabimur Doctorem? Ratio ipſa ſana nos ducet ad eum, cujus λόγος eſt ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, v. 12. Aſylum noſtrum ſit, qui omnia nouit, cujus *oculis omnia ſunt nuda, & reſupinata;* cujus infinito intellectui obuerſantur, & ab æterno quidem, omnia, quæ fuerunt, ſunt, erunt, πάντα τετραχηλισμένα. Τραχηλίζω denotat propriè, *in collum ſeu ceruicem reſupino*, loquendi formula deſumta à gladiatoribus, qui in Ludis publicis tali poſiturâ ab omnibus ſpectatoribus conſpici poterant, & ab inuicem probè diſtingui. Inuentis licet ditiſſimus ſit orbis, inficiari tamen haud poſſumus, quantæ difficultatis ſit opus occultarum veritatum ex ignorantiæ fundo protractio, nouarum rerum inuentio, & quàm hodienum ne umbram quidem noſcamus earum rerum, quas DEUS ſpatio ſex dierum creauit, & creare potuiſſet, ſi voluiſſet, momento unico.

Hebr. Cap. V. verſ. 7.

Vid. Joh. Cap. XI. verſ. 33.

Hebr. Cap. XI. verſ. 3.

Per fidem intelligimus perfecta fuiſſe ſæcula verbo DEI, ut ex his, quæ non adparebant, ea, quæ videntur fierent.

Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo DEI: ut ex inuiſibilibus viſibilia fierent.

Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι ΘΕΟΥ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.

INuiſibilia illa, ex quibus mundus fuit creatus, non ſunt atomi illæ Epicuræorum, puncta nec Phyſica, nec Mathematica indiuiſibilia, multò minus Eſſentia ipſa Diuina, ſed merum Nihilum. Neque poterat Axioma illud, *ex Nihilo Nihil fit, in Nihilum nil poteſt reuerti*, ſuperari niſi Potentiâ Diuinâ.

Hebr. Cap. XI. verſ. 11.

Per fidem & ipſa Sara vim ad concipiendum ac retinendum ſemen accepit, ac præter ætatis rationem peperit, quod *(a)* fidelem judicaret eum, qui promiſerat.

(a) Vel, veracem & fidum.

Fide, & ipſa Sara ſterilis virtutem in conceptione ſeminis accepit, præter etiam tempus ætatis: quoniam fidelem credidit eſſe eum, qui repromiſerat.

Πίστει καὶ αὐτὴ Σάῤῥα δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.

Vid. Gen. Cap. XVIII. verſ. 11. 12.

Hebr. Cap. XI. verſ. 12.

Quapropter & ex uno nati ſunt (poſteri), eoque jam annis effœto, tanto numero, quanto ſunt ſtellæ cœli, & velut harena, quæ eſt juxta (a) marginem maris innumerabilis.

Propter quod & ab uno orti ſunt, (& hoc emortuo) tanquam ſidera cœli in multitudine, & ſicut arenæ, quæ eſt ad oram maris, innumerabilis.

(a) Χείλος i. e. labium. Sed labium maris pro littore ſumitur per metaphoram.

Διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένε, καθὼς τὰ ἄστρα τῦ ὐρανῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος.

Vid. Gen. Cap. XVIII. verſ. 11. 12. Cap. XXII. verſ. 17.

Hebr. Cap. XI. verſ. 29.

Vid. Exod. Cap. XIV. verſ. 16.

Hebr. Cap. XI. verſ. 30.

Vid. Joſ. Cap. VI. verſ. 20.

EPISTOLA JACOBI.

Jac. Cap. I. verſ. 10. 11.

10. Contra, qui diues eſt, in humiliatione ſui: quoniam veluti flos (a) herbæ præteribit.

10. Diues autem, in humilitate ſua, quoniam ſicut flos fœni tranſibit.

(a) Vel, graminis.

11. Exortus eſt enim Sol cum æſtu, & exaruit herba, & flos illius decidit, & decor aſpectus illius periit. Sic & diues in (b) viis ſuis marceſcet.

11. Exortus eſt enim Sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & diues in itineribus ſuis marceſcet.

(b) Vel etiam, ſucceſſibus, vel, ſi πορείαις legas, ſignificat abundantiam, quod huc non ineptè quadrabit.

10. Ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτε παρελεύσεται.

11. Ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῦ ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τῦ προσώπε αὐτῦ ἀπώλετο· ὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτῦ μαρανθήσεται.

Vid. Job. Cap. XIV. verſ. 2.

IAC. Cap. III. v. 4.
Gubernacula vectes.

Jac. Cap. III. v. 4.
Steur-Ruder sind Hebel.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCCXLII.

Jac. Cap. III. verſ. 4.

Ecce, naues quoque cum tantæ ſint, & à ſæuis ventis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocunque impetus dirigentis voluerit.

Ecce, naues, cum magnæ ſint, & à ventis validis minentur, circumferuntur autem à modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit.

Ἰδὲ, καὶ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστε πηδαλίε, ὅπε ἂν ἡ ὁρμὴ τῦ εὐθύνοντος βέληται.

QUanta vi polleant Potentiæ Mechanicæ, conſtat exemplo vectis, ad quem omnes illæ reduci poſſunt, heic gubernaculi & remorum omnium. Eſt aqua in G. Fig. I. reſiſtens gubernaculo B E. Hypomochlium, corpus mouendum ad dextram verſus H. Nauis ipſa. Applicatur vis motrix ab eo, qui ad clauum ſedet, in A. Hæc ſi dirigatur verſus H. Hac ratione mouetur nauis ſiniſtrorſum verſus I. Facilitatur autem motus ex eo, quod nauis aquæ innatans exiguam habeat ad vires mouentes reſiſtentiam, & præterea A B. longitudo vectis, ſiue diſtantia virium mouentium ab hypomochlio B E. eſt triplo circiter longior diſtantiâ nauis ab hypomochlio C B. Ex hac Hypotheſi non erunt gubernacula vectes heterodromi, ſed homodromi.

Par ratio eſt aliorum remorum. In Fig. II. eſt iterum corpus mobile nauis F G. Hypomochlium in ipſa aqua B. Remex itaque ſi anteriorem remi partem moueat verſus F. & poſteriore remi parte deſcribat arcum B L. trudetur tota nauis verſus F. & tantò quidem celerius, quo C B. longius eſt quàm A C. ſiue B L. arcus major quàm A a. Cognoſcitur hinc velocitas Triremium, quæ remos habent longè ultra marginem nauis protenſos, ſed &, quantæ adhibendæ ſint vires à remigibus, qui vires mouentes breuiori applicant brachio.

Jac. Cap. V. verſ. 2.

Vid. Job. Cap. XIII. verſ. 28. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Jac. Cap. V. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Jac. Cap. V. verſ. 7.

Vid. Jer. Cap. V. verſ. 24.

Jac. Cap. V. verſ. 14.

(a) Infirmatur quis inter vos? accerſat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine DOMINI.

(a) Vel, ægrotat.

Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine DOMINI.

Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τὰς πρεσβυτέρας τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τῦ ΚΥΡΙΟΥ.

EST *Oleum*, ſuccus ex oliuis expreſſus, præſtantiſſimum multis morbis remedium, ſpeciatim in Regionibus Orientalibus, ad relaxandum fibras nimiùm tenſas, dolores leniendum, tranſpirationem nimiam cohibendam, vera Panacæa. Ipſi diſcipuli Saluatoris ἔλαιον πολλοὺς ἀῤῥώστους, Marc. VI. 13. In primis Chriſtianiſmi Seculis tantæ obſeruantiæ fuit mandatum Jacobi, quo *ungi* debebant *oleo ægroti in nomine* DOMINI, ut tandem in Sacramentorum numerum fuerit *Oleum infirmorum* receptum. In *Concilio Niceno Can.* 68. in mandatis datum Sacerdoti, ut ad anni finem benediceret aquæ & oleo, non quidem uti in Baptiſmo, vel Chriſmate, ſed applicatiuè ad ægros. Extat Benedictionis Formula, qualis primo Seculo ab Epiſcopo, vel in ejus abſentia à Presbytero fuit adhibita apud *Clementem Romanum* L. VIII. *Conſtitut. Apoſtolic.* c. 29. DOMINE *Sabbaoth*, *DEUS virtutum, qui dediſti aquam ad bibendum, & oleum ad exhilarandam faciem in exultationem lætitiæ, ipſe etiam nunc ſanctifica per CHRISTUM hanc aquam & oleum in nomine ejus, qui obtulit, & tribue ei vim ſanandi, & depellendi morbum, fugandi Dæmones, expellendi inſidias per CHRISTUM Spem noſtram.*

Jac. Cap. V. verſ. 17. 18.

Vid. 1. Reg. Cap. XVII. verſ. 1. Cap. XVIII. verſ. 41.

EPISTOLA PRIOR PETRI.

1. Petr. Cap. I. verſ. 7.

Vid. Job. Cap. XXIII. verſ. 10. Prov. Cap. XVII. verſ. 3.

1. Petr. Cap. I. verſ. 24.

Vid. Job. Cap. XIV. verſ. 2.

EPISTOLA POSTERIOR PETRI.

2. Petr. Cap. II. verſ. 6.

Vid. Gen. Cap. XIX. verſ. 24.

2. Petr. Cap. II. verſ. 16.

Vid. Num. Cap. XXII. verſ. 22. 28.

2. Petr. Cap. II. verſ. 17.

Vid. Judæ v. 12. 13.

II. PET. Cap. II. v. 22.
Canis ad vomitum, Sus ad coenum.

II. Pet. Cap. II. v. 22.
Der Hund frißt das Gespeyte

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCCXLIII.

2. Petr. Cap. II. verſ. 22.

Verum accidit illis, quod vero Prouerbio (dici ſolet:) Canis reuerſus ad ſuum ipſius vomitum; & ſus lota reuerſa ad volutabrum cœni.

Contigit enim eis illud veri Prouerbii: Canis reuerſus ad ſuum vomitum: &, ſus lota in volutabro luti.

Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· Καὶ· Ὗς λελουμένη, εἰς κύλισμα βορβόρου.

VEriuerbia en bina ab impuris duorum brutorum impurorum actionibus mutuò ſumta, quibus perbellè repræſentat Diuus Petrus impiorum facile à veritatis & virtutis via regia ad erroneas vitiorum ſemitas deflectentium indolem! Uno horum uſus Regum ſapientiſſimus Prov. XXVI. 11. *Ut canis ad vomitum ſuum redit, ſic ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.* Altero *Crates* apud *Apoſtolium Adag.* 1910. ὗς ἐν βορβόρῳ ἐλυσσᾶται, *ſus in cœno ſe prouoluit.* Perſuaſi fuere Veteres, prouolutione hac impinguari porcos, non quod cœnum mutetur in ipſam pinguedinis ſubſtantiam, ſed forſitan, quod cœnoſo hoc balneo impediatur tranſpiratio, major proin nutrimenti portio impendatur pinguedini. Fidem facit porcorum incarceratio in anguſta ſtabula, vitaque ſedentaria. Hinc eſt, quod apri vago motu hinc inde errantes macriores ſint porcis domeſticis. Addimus teſtimonia Zoologorum. *Ariſtot. Hiſt.* L. VIII. c. 6. τὰς δὲ ἕς (πιαίνει) καὶ τὸ λέσθαι ἐν πηλῷ. *Porcos impinguat volutatio in cœno.* *Ælian. Animal.* L. V. c. 45. παχύνεσθαι δὲ τὸν σῦν ἀκέω μὴ λεόμενον μάλιςα, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διατρίβοντά τε, καὶ τρεφόμενον καὶ πίνοντα ὕδωρ τεθολωμένον. *Porcum impinguari audio, non lotum, ſed volutatum in cœno, & bibentem aquam turbidam.* Sed forſitan prouoluunt ſeſe impura hæc animantia in luto, mitigandi pruritus gratia, ut ſcabioſi, & leproſi leuamen quærunt & inueniunt in balneis. Huc reſpexiſſe videtur *Varro Ruſtic.* L. II. c. 4. *Admiſſuras* (ſuum) *cum faciunt, prodigunt in lutoſos limites, ac luſtra, ut volutentur in luto, quæ eſt illorum requies, ut lauatio hominis.* *Columella* L. VIII. c. 9. *In luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimum.* c. 10. *Cum ſit æſtuoſiſſimum* (animal) *non eſt contentum potione aquæ, niſi obeſam illuuiem, atque diſtentum pabulo aluum demerſerit & refrigerauerit. Nec ulla re magis quàm riuis atque cœnoſo lacu volutari.* *Plin.* L. VIII. c. 5. *In luto volutatio ſuillo generi grata.* *Clemens* in *Protreptico.* ὗες ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ ὕδατι· καὶ ἐπὶ Φορυτῷ μαργαίνεσιν κατὰ Δημόκριτον. *Amant porci magis lutum, quàm aquam, puram, & illo valde delectantur, juxta Democritum.* Eadem loquendi formulâ utitur *Aratus* v. 1123.

— Σύες Φορυτῷ ἐπιμαργαίνεται.

Sit aliquid, quod porcum alliciat ad cœnum neceſſe eſt. Cœnoſa hujusmodi loca Græcis nuncupantur συῆλαι, *ſuum, aprorum volutabra.* *Heſychius:* Συῆλαι, τόποι βορβορώδεις, Latinis *Luſtra, lacunæ, lamæ.* *Feſtus: Luſtra ſignificant lacunas,* (alii lamas) *lutoſas, quæ ſunt in ſyluis aprorum cubilia: à qua ſimilitudine ii, qui in locis abditis & ſordidis ventri & deſidiæ operam dant, dicuntur in luſtris vitam agere.* Deſcendit fortè à συῆλα Gallorum *ſeuil*, quæ vox pariter hujusmodi luſtrum cœnoſum ſignificat.

TAB. DCCXLIV.

2. Petr. Cap. III. verſ. 5. 6. 7.

5. Nam illud (a) volentes neſciunt, quod cœli jam olim fuerint ac terra ex aqua ac per aquam conſiſtens DEI ſermone.

(a) Vel, ſcire nolunt.

6. (b) Per quos is, qui tum erat mundus aquâ inundatus periit.

(b) Auguſt. legit, per quem.

7. At qui nunc ſunt cœli ac terra, ejusdem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

5. Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam, conſiſtens DEI verbo.

6. Per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7. Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem judicii & perditionis impiorum hominum.

5. Λανθάνει γὰρ αὐτὰς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ ΘΕΟΥ λόγῳ.

6. Δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο.

7. Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

MUndo, terreſtri ſcilicet, tres palmariæ competunt mutationes. *Primâ* tranſiit ex Nihilo in Aliquid, in id, quod eſt, ſex dierum ſpatio, τῷ τοῦ ΘΕΟΥ λόγῳ. *Secundâ* uniuerſalem ſubiit Inundationem & Cataſtrophen. *Tertiâ* peritura eſt igni, ſed in *nouam terram* commutanda. Prima contigit tunc, quum *Spiritus* DEI *motabat ſupra aquas*, Gen. I. 2. quum terra fuit ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα. Explicauimus hanc in Hiſtoria Creationis. Secundæ ſubjectum iterum eſt *aqua*, quâ ὁ τότε κόσμος κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. De hac egimus in Hiſtoria Diluuii. Tertia præſentis inprimis eſt conſiderationis, explicata licet paſſim alibi. Ultima erit hæc terræ per ignem δοκιμασία, quâ habitaculum hocce noſtrum, à ſcoriis purgandum, πυρὶ τηρούμενον εἰς ἡμέραν κρίσεως, καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Die nobis planè incognito. Ἥξει ἡ ἡμέρα ΚΥΡΙΟΥ ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται, V. 10.

Mutabitur terræ ſtructura, non annihilabitur, παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τὸ σχῆμα, forma, non ipſa ſubſtantia. Conciliabit facile vetuſtiſſimorum Philoſophorum opiniones circa μεταμόρφωσιν hanc nobiſcum, & cum Scriptura Sacra, qui diſtinguere nouit Schema totius mundi cum hac noſtra terrella. Locum illum egregium *Platonis*, qui extat in *Timæo*. Ἀλλ' ὃ γὰρ τ' ἀγαθῷ ἔστιν ὁρμὴν ἐπὶ φθορὰν γεννάματος καλλίστου, διαμένει ἄρα, τοίου δὲ ὢν, ἄφθαρτος καὶ ἀνόλεθρος καὶ μακάριος. *Artificis boni*, Creatoris optimi, *non eſt, deſtruere egregium, quod parauit, opus. Hoc quia ex omni parte eſt perfectum, ſemper perſtat.* Quadrat hoc effatum non ſolùm mundo ſidereo & forſan Planetico, ſed quoque terræ, manebit hæc, mutata licet, imò pulchrior prodibit, Pani inſtar argenti, qui ignis δοκιμασίαν ſuſtinuit. Hoc ſenſu tolerari quoque poteſt *Ariſtotelis* de æternitate mundi doctrina, nempe ex parte poſt; imo & *Anaximandri*, *Anaximenis*, *Anaxagoræ*, *Archelai*, *Diogenis*, *Leucippi*, aliorum Stoicorum, qui φθαρτὸν τὸν κόσμον λέγουσι apud *Stobæum Ecl. Phyſ.* L. I. c. 24. applicatiuè nempe ad terram, quæ ματαιότητι eſt ſubjecta, mutationi obnoxia, mutanda igni. Quacum doctrina, in Verbo DEI fundata, conciliare licet, ſi unicam duntaxat periodum ponamus, non infinitas, Stoicorum illam de mundi unius ejusdemque corruptione & renouatione. Locus extat apud *Simplicium*. Γενητὸν δὲ καὶ φθαρτὸν τὸν ἕνα κόσμον ποιοῦσι, ὅσοι αἰεὶ μὲν φασιν εἶναι κόσμον, ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰεὶ, ἀλλὰ ἄλλο τε ἄλλον γινόμενον κατά τινας χρόνων περιόδους· Ὡς Ἀναξιμένης τε, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ Διογένης, καὶ ὕστερον οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς. *Generabilem & corruptibilem ſtatuunt mundum, qui eundem ſemper perſtare dicunt, ſed mutatum poſt certas temporum periodos ab illo: uti Anaximenes, Heraclitus, Diogenes, & Stoici,* Huc in ſpecie pertinet, quod Sectatores vetuſtiſſimi Græcorum Philoſophi & Theologi, *Orpheum* puto, tradiderunt, vel finxerunt, de *terra* ex Chao per *amorem* nata, & per elementorum

diſcor-

diſcordiam diſſoluenda; illud item, quod Veteres ſcripſerunt de maximis mundi mutationibus, & Apocataſtaſibus. Cui doctrinæ fauebant non ſolùm Stoici, ſed & Platonici, & Pythagorici, Græci pariter atque Ægyptii, quod conſtat ex *Origene contra Celſum* L. V. imo & Druidæ, qui mundum, non obſtantibus tot reuolutionibus, declararunt incorruptibilem. *Strabo* L. IV. Ἀφθάρτους δὲ λέγουσι τὰς ψυχὰς καὶ τὸν κόσμον. Ἐπικρατήσει δέ ποτε καὶ πῦρ ἢ ὕδωρ. *Incorruptibiles dicunt animas & mundum; prædominaturum autem nunc ignem nunc aquam.* De Platonico Reuolutionis Anno, & Cometa fortè terram aliquando combuſturo, locuti ſumus alibi. *Ariſtotelis* de incorruptibilitate mundi, ſi materiam reſpexit ſimul & formam, (de terra in ſpecie loquor,) pugnat illa non ſolùm experientiæ, & Scripturæ ſacræ, ſed ipſi antiquiſſimorum populorum opinioni, qui Diluuio propiores faciles ſibi perſuadere poterant, obnoxiam fore terram aliis magnis mutationibus, diſſolutum iri, quod compoſitum eſt. Sic Ægyptii ſtatuebant τὸν κόσμον γεννητὸν καὶ φθαρτὸν, teſtibus *Manethone* & *Hecatæo* apud *Laërtium in Proœm.* Brachmanes quoque apud *Strabonem* L. XV. Et intelligenda venit Chaldæorum illa ἀφθαρσία, de materia, non de forma: deſtructio verò, tot teſtimoniis vetuſtiſſimis roborata, de forma, non de materia. *Ælianus Var. Hiſt.* L. VIII. c. 11. οἱ ἔτι μᾶλλον δοκοῦντες τὴν τῶν ὅλων φύσιν κατεσκέφθαι, λέγουσι καὶ τὸν κόσμον διαφθείρεσθαι αὐτόν. *Qui naturam rerum penitius introſpexiſſe videntur, dicunt: Mundum ipſum corruptum iri.*

In ſacris Pandectis exprimuntur clara, quæ obſcura reperias in Literis profanis. Pſ. CII. 27. 28. *Interibunt* cœlum & terra, *tu autem perſtas, & uniuerſa ut veſtis veteraſcunt, teque immutante illa immutantur. Verùm Tu idem es perpetuò, & anni tui non finiuntur. (Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.)* Jeſ. LI. 6. *Attollite oculos veſtros in cœlum, & terram ſubtus inſpicite, quoniam cœli ut fumus corrumpentur, & terra ut veſtis vetuſtate peribit, & qui in ea habitant ad eundem modum peribunt, ſalus autem mea in æternum durabit, & juſtitia mea non concidet. (Leuate in cœlum oculos veſtros, & videte ſub terra deorſum: quia cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur, & habitatores ejus ſicut hæc interibunt: ſalus autem mea in ſempiternum erit, & juſtitia mea non deficiet.)* Matth. XXIV. 35. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. 1. Cor. VII. 31. παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Cæterùm huc pertinent loca omnia de *nouo cœlo* & *noua terra*, utpote quæ mutationem prioris cœli priorisque terræ præſupponunt. Explicata hactenus deſtructio terræ minimè repugnat rationi, quin imò ei eſt quàm maximè conformis. *Vidit ratio originem hujus mundi ſublunaris, vidit è ſuo Chao prodeuntem: & quem orientem vidit, ſi eundem viderit occidentem, non mirabitur: mortalem genuit, celebrauit natales, funus etiam celebrare poterit: nec id reſolui poſſe negabit, quod non ita pridem vidit coaleſcere. — Quotidianæ corruptiones & generationes parui ſunt, & communis ordinis: ſed cum de mundis ſtruendis aut demoliendis agitur, Diuinum opus eſt, & admiratione dignum. Hic etiam illuſtres fiunt Sapientia & Juſtitia DEI, cum quæ naturam regit, atque unà res humanas, Prouidentia, utriusque momenta ita temperat, ut conſilium iramque DEI in genus humanum ipſa natura exequatur. Burnet. de Conflagrat. Mundi* c. 2. ſub fin.

Memoratu id eſt dignum, antiquiſſimas pariter & à DEI Verbo remotiſſimas Gentes perſuaſas fuiſſe de deſtructione & quaſi expurgatione mundi per ignem vel aquam. Unam harum ſuſtinuit jam terra in diluuio, alteram ſuſtinebit in fine mundi. Hanc ſententiam fouebant non ſolùm Stoici, ſed &, qui ante *Zenonem* Stoicorum Principem vixit, *Heraclitus*, apud *Laërtium*, καὶ πάλιν ἐκπυρωθῆναι κατά τινας περιόδους, *igne conflagraturum mundum exactis certis periodis*, qui ex igne conſtitit. Et qui *Heraclito* anterior *Empedocles*, τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς ἀσίαν μεταβολῆς, *quod in reſtitutione rerum transmutatio fieri debeat per ignem*, vel, *in ſubſtantiam ignis*, apud *Clementem Alexandrin. Strom.* L. V. Sic Ægyptii, Scythæ, Druidæ, alii inprimis Orientales populi *Phœnicis* auis ſymbolo repræſentare ſolebant combuſtionem mundi. Hujusmodi opiniones fouebant Græci atque Romani, quod conſtat ex Scriptis *Sophoclis*, *Lucani*, *Lucretii*, *Ouidii*. De Stoicis egregius extat locus apud Philonem. Δύναται δὲ κατὰ Στοικὸς ὁ μέν τις κόσμος ἀΐδιος, ὁ δέ τις φθαρτὸς λέγεσθαι. Φθαρτὸς μὲν ὁ κατὰ διακόσμησιν, ἀΐδιος δὲ ὁ μετὰ τῆς ἐκπυρώσεως παλιγγενεσίαις καὶ περιόδοις ἀθανατιζόμενος ἀδιάκοπος ληγέσαις. *Juxta Stoicos poteſt mundus certo ſenſu dici corruptibilis, alio æternus. Corruptibilis reſpectu ornatus ſui, vel formæ, æternus, quatenus combuſtione facta exactis certis temporum periodis renouabitur iterum & ſubſiſtet.* Apud *Laërtium* nunc ſubmergetur aquis, nunc conflagrabit igni, καὶ ἐξυγχωνται καὶ ἐξυδατοῦται. Idem de Stoicis teſtimonium ſuppeditat *Cicero Somn. Scip. Propter eluuiones exuſtionesque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus.* De *Nat. Deor.* L. II. *Ex quo euenturum noſtri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus igneſceret, cum, humore abſumpto, neque terra ali poſſet, neque remearet aër. — Ita relinqui nihil præter ignem, à quo rurſus animante, ac Deo, renouatio mundi fieret, atque idem ornatus oriretur.* Sed animaduertendum probè, in eo diſſentire Stoicos à Sacræ Scripturæ infallibili teſtimonio, quod illi innumeras ſucceſſiuè ſtatuerint inundatio-

nes & conflagrationes, παλιγγενεσίας καὶ περιόδες ἀδέποτε ληγάσας, apud *Philonem*, τῶν τοιέτων περιόδων ἐξ ἀϊδίε γινομένων ἀκαταπαύςως. *Numenio* apud *Euſeb. Præp. Euang.* L. XV. c. 19. γινομένες ϗ φθειρομένες (κόσμες) ἐπ' ἄπειρον, ἄλλων μὲν ἀεὶ γινομένων, ἄλλων δὲ φθειρομένων. Quum contra Chriſticolas nos certos reddant Sacræ Literæ, poſt conflagrationem uniuerſalem defore tempus. Alium errabant errorem Stoici, recuperaturum eſſe mundum priſtinam formam, eosdem homines, qui vixerant olim, reſurrecturos, eandem fore rerum omnium olim geſtarum, virtutum, vitiorum, ſcenam. *Illi putant, ſic eadem temporum temporaliumque rerum volumina repeti, ut v. g. ſicut in iſto Seculo Plato Philoſophus in urbe Athenienſi, in ea Schola, quæ Academia dicta eſt, diſcipulos docuit, ita per innumerabilia retrò Secula, multum prolixis quidem interuallis, ſed tamen certis, & idem Plato, & eadem ciuitas, eademque Schola, iidemque diſcipuli repetiti, & per innumerabilia Secula repetendi ſunt. Auguſtin. de Civ. DEI* L. XII. c. 13. Incertum autem prorſus, undenam tot Populi & Philoſophi doctrinam adeò uniuerſalem de conflagratione hauſerint, an quod obſeruarint, bina hæc elementa, aquam & ignem, depurare omnia? an, quod oculis obuerſati fuerint Vulcani, & mentibus traditio quædam à Noachi poſteris? Columnis Sethi ſi fides habenda, conflagratio mundi aliquando futura Gentibus antediluuianis fuit cognita, utpote illis inſculpta.

Certiſſima, imo infallibilia de conflagratione mundi teſtimonia ſuggerit Sacra Scriptura utriusque Teſtamenti, eâ quidem differentiâ, quod Prophetæ Veteris Teſtamenti illam viderint eminus, veluti per nebulam denſam, Apoſtoli verò, Petrus inprimis, incendium hoc deſcripſerint ita, ac ſi fuerint αὐτόπται. En Pauli Teſtimonia! 1. Cor. III. 13. Ἑκάςε τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει· ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἑκάςε τὸ ἔργον ὁποῖον ἐςὶ, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Hebr. VI. 8. Ἐκφέρουσα (γῆ) ἀκάνθας καὶ τριβόλες, ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγὺς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν. 2. Theſſ. I. 7. 8. futuram ſcribit ἀποκάλυψιν τε ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ ἀπ' ἐρανε ἐν πυρὶ φλογὸς. Hebr. X. 27. Φοβερά τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τὲς ὑπεναντίες. Saluator ipſe conflagrationem veluti digitis monſtrare videtur Matth. XIII. 40. &c. Ὥσπερ ἂν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίεται· ἔτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τε αἰῶνος τέτε. Ἀποςελεῖ ὁ υἱὸς τε ἀνθρώπε τὲς ἀγγέλες αὐτε, καὶ συλλέξεσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτε πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τὲς ποιεντας τὴν ἀνομίαν. Καὶ βαλεσιν αὐτὲς εἰς τὴν κάμινον τε πυρὸς. Ex Veteri Codice pertinent huc, quæ ſequuntur Pſal. XI. 7. *Pluet ſuper impios laqueos, ignem & ſulphur, ventum tempeſtuoſum ardentem, hæc ſors calicis illorum. (Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.)* L. 3. *Veniet DEUS noſter, neque diſſimulabit, ignis vorax ante ipſum (præcedet), circa eum undique turbo vehemens. (Veniet DEUS noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu ejus exardeſcet: & in circuitu ejus tempeſtas valida.)* LXVIII. 3. *Quemadmodum diſpellitur fumus, tu diſpelles eos: & ſicut cera colliqueſcit ab igne, ſic diſpereunt impii à conſpectu DEI. (Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie DEI.)* LXXXIII. 15. 16. *Ut ignis incendens ſyluam, & ut flamma montes comburens: ſic perſequitor eos procellis tuis, & turbine tuo conſterna illos. (Sicut ignis, qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes: Ita perſequeris illos in tempeſtate tua, & in ira tua turbabis eos.)* XCVII. 3. *Ignis ante eum præcedet, ut circunquaque hoſtes ejus inflammet. (Ignis ante ipſum præcedet: & inflammabit in circuitu inimicos ejus.)* Jeſ. LXVI. 15. *Ecce,* DOMINUS *in igne veniet, & quadrigæ ejus turbini ſimiles erunt, ad reddendum cum furore iram ſuam, & increpationem ſuam in flammis ignis. (Ecce, DOMINUS in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis.)* XXXIV. 8. 9. 10. *Dies eſt ultionis DOMINO, annus repenſionum ad judicium Zion. Et conuertentur torrentes ejus in picem, & puluis ejus in ſulphur, & erit terra ejus pix ardens. Neque noctu, neque interdiu extinguetur, in æternum aſcendet fumus ejus, à generatione ad generationem vaſtabitur, in perennem æternitatem non erit, qui per eam tranſeat.* Dan. VII. 9. 10. *prouectus ætate* ſupremus Judex repræſentatur ſedens in Tribunali, cinctus igni. *Spectabam ſanè, donec poſita ſunt ſubſellia, & prouectus ætate ſedit, — cujus ſolium flammæ igneæ, & ejus rotæ ignis flagrans. Igneum flumen dimanabat, egrediebaturque ab eo, — quumque judicium conſediſſet, libri aperti ſunt.* Mal. IV. 1. *Ecce, dies venit, ardens ut clibanus (caminus), tum erunt omnes arrogantes, & omnis, qui impietatem patrat, ſtipula, inflammabit eos dies ventura.* Zeph. I. 18. III. 8. *Nec argentum, nec aurum eorum liberare eos poterit in die excandeſcentiæ DOMINI, quin in igne zeli ejus deuorabitur uniuerſa terra, quoniam in uniuerſum conficiet, idque illico, omnes habitatores terræ, (quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.)* Ad viuum tandem ſiſtit hanc κοσμ-εκπύρωσιν Moſes in Cantico ſuo Deut. XXXII. 22. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & exardeſcet ad infimos inferos usque, deuorabitque terram cum fructu ejus, & inflammabit fundamenta montium.* Locus Petrino noſtro παράλληλος.

De tempore hujus conflagrationis audiamus reſponſum ipſius Saluatoris Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32. περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας ἐδεὶς οἶδεν, ἀδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν ἐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ με μόνος. Act. I. 7. ἐκ ὑμῶν ἐςὶ γνῶναι χρόνες ἢ καιρὲς, ὃς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξεσίᾳ. Confunduntur naſutuli omnes hocce reſponſo, & omni ſapientiæ humanæ aditus præcluditur ad hæc adyta. Vana ſunt omnia Philoſophorum ratiocinia, vani omnes Aſtrologorum computi. Concedamus licet Stoicis, nutriri ſidera flammantia

mantia halitibus è terra ſurgentibus, & his depauperatam terram tandem ſiccari (quod ridiculum) incertum nihilominus eſt, quando Pyrophylacium hocce, vel Atmophylacium potius, fuerit exhauſtum. Recenſet hanc opinionem *Cicero Nat. Deor.* L. II. *Sunt Stellæ ſecundum Stoicos naturæ flammeæ, quo circa terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur: his, qui à Sole, ex agris tepefactis & ex aquis excitantur, quibus altæ renouatæque Stellæ, atque omnis æther, refundunt eodem, & rurſus trahunt indidem: nihil ut fere intereat, aut admodùm paulum, quod aſtrorum ignis & ætheris flamma conſumat. Ex quo euenturum noſtri putant, id, de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus igneſceret: cum humore conſumpto neque terra ali poſſet, neque remearet aër: cujus ortus aqua omni exhauſta eſſe non poteſt.* Ridiculum æquè, ſi dixeris, ali igniuomos montes, Ætnam & Veſuuium, unicâ aquæ, oleiue guttula, quâ conſumtâ igni conflagrarent Sicilia atque Italia.

Haud majorem applauſum merentur Aſtrologi, fatalem hanc mundi cataſtrophen ex aſpectibus ſiderum deducentes. Uti *Beroſus* apud *Senecam Quæſt. Nat.* L. III. c. 29. Diluuianam inundationem deduxit ex conjunctione magna omnium Planetarum, Jouis inprimis & Saturni in Capricorno, finalem verò conflagrationem tribuit conjunctioni eorundem ſiderum in Cancro. Cui pollicem premit *Petrus Alliac. de Conſ. Theol. & Aſtrol.* c. 1. Maluere alii pro temporis norma ponere motum proprium Fixarum ab Occaſu verſus Ortum, quo finito conflagraturus ſit orbis, exacto nimirum ſpatio 36000. annorum juxta *Ptolemæum*, 25000. juxta *Tychonem*, 25200. juxta *Caſſinum*, cujus obſeruationes omnium exactiſſimæ firmamentum prouolui volunt gradu unico ſpatio 70. annorum. Eſt hæc Periodus *Annus* ille *magnus Platonicus*, cui aſſignauit *Ariſtarchus* 2484. *Aretes Dyrrhachinus* 5552. *Heraclitus* & *Linus* 10800. *Dion* 10884. *Orpheus* 100020. *Caſſandrus* 3600000. annos apud *Cenſorinum* L. XVIII. Quodſi ex Veterum ſententia pro definiendo hoc anno magno requiritur non duntaxat Fixarum reuolutio, ſed idem prorſus Stellarum tum Fixarum tum erraticarum ſitus, qualis fuit initio mundi, nulla forſan planè foret unquam expectanda conflagratio, & pro Calculo formando deberet neceſſariò ſitus ille eſſe cognitus. Tricis haud minoribus implicatur *Annus magnus Cluueri*, & aliorum modernorum *Cometicus*, Cometæ illius, qui diluuianam inundationem concitaſſe dicitur, reuolutio, quâ finitâ conflagraturus ſit mundus. Utrumque licet conceſſerimus, incertum tamen adhuc eſt, an Diluuianæ Cataſtrophes cauſa occaſionalis fuerit Cometa? an idem ipſe, vel alius, terram ſit combuſturus? qualisnam ſit illius periodus? Id quidem inficiari nemo poterit, Cometam hunc illumue à Sole candefactum, ſi fortè haud longè à terra, vel hujus vorticem trajecerit, cauſam occaſionalem incendii fatalis eſſe poſſe. Adducam verba *Cluueri Geol.* p. 258. *In Herannahung deſſelben würde erſtlich eine groſſe Aufſchwellung des Waſſers in dem weiten Abgrund entſtehen, und durch die neue, mehr nachdrückliche und mehr gewaltige Erhebungen in die aufſtehende Theile, und länglichte runde Fläche der Erden, würden die alten Riſſe und Brüche abermals eröffnet, und nicht wenige von neuem wieder gemachet werden, nicht allein als wie zur Zeit der Sündflut, in den bergichten, und mehr löcherichten Columnen, oder Säulen, ſo über der Fläche des Waſſers herfür ſtehen, ſondern in allen deſſen Theilen, ſo wohl unter den Seen und dem groſſen Welt-Meer, als in andern Plätzen: welche Ritze zugleich die gröſte Maſſa oder Menge des Waſſers, ſo auf der Fläche des Grundes befindlich, in ſich ſchlucken, und zu den andern Neben-Waſſeren in dem Inneren der Erde würden abfertigen müſſen: welches der erſte und fürnehmſte Anſatz und Fortgang iſt zu einer allgemeinen Verbrennung. Worauf 2. die Dünſte, ſo von des Cometen Atmoſphæra ſind hergekommen, welche zur Zeit der Sündfluth, wegen ihrer langen Abweſenheit von der Sonnen, in der weit entfernteſten Gegend jenſeit des Saturni, zimlich kühl waren geworden, zu dieſer Zeit als überaus heiß und brennend müſſen geachtet werden, weil ſie ohnlängſt der Sonnen ſo ſehr in dem Perihelio ſich genäheret haben, und muß dieſe Hitz von ſolchem extraordinairen Grad ſeyn, daß nichts denn die idea eines Rachens von Feuer auswerffendem Berge, ſo eben eine unſägliche Menge von flüſſigen und brennenden Strömen und Ausgüſſen einer feurigen Materie heraus ſtoſſet, die Gewalt darvon einiger maſſen fürzubilden, ſich dazu anſchicken kan. Man bilde ſich derohalben ein, als wenn die Erde eben das Mittel dieſer Atmoſphær ſey herdurch gegangen in die 2000. Meilen auf einander, und davon mit ſich geführet habe eine cylindriſche Säul, deren Baſis etwas breiter wäre geweſen, als ein groſſer Circkel dieſer Erde, und worvon die Höhe eben die Zahl der Meilen, ſo jetzt erwähnet: und bekenne nur, ob nicht alsdenn die Lufft, und derſelben angräntzende oder oberſte Region nicht genugſam heiß und ausbrennend ſeyn wurde, welches der ander Schritt zur allgemeinen Verbrennung iſt. Uber dem alles iſt nicht nöthig zu ſagen, was für eine Menge dieſer feurigen Ausdämpfungen und Ausguſſes der geſtoſſenen Materie in den Ritzen der inneren Theilen der Erde herunter flieſſen, und durch Hinbeyfügung der centralen heiſſen Dünſte dieſelben verſtärcken, und die erſchröckliche Entzündung beſchleunigen würde: und was für durchdringende und brennende feuerige Corpuſcula der Central-Cörper ſelbſt, währender ſolcher Nähe von ſich auslaſſen werde.*

Pronum eſt inferre ex hactenus dictis, de tempore conflagrationis nil certi prædici poſſe ex naturalibus indiciis; Phænomenon fore,

quod unicè dependet ex liberrima Creatoris voluntate, qui ſibi ſoli præciſum tempus, dies & horas reſeruauit. De reuelationibus ſpecialibus, quæ fidem mereantur, nil nobis conſtat. Examinent alii illas Librorum Sybillinorum, Prophetiæ Enochi, cujus meminit Judas v. 14. 15. R. *Eliæ*, qui binis Seculis ante CHRISTUM vixiſſe, & Inani ante Legem adſcripſiſſe dicitur annos 2000. Legi 2000. diebus Meſſiæ 2000. Quæ ipſa ſex millenis mundi duratio fundata Creationis & Sabbathi Hiſtoriâ magnum inuenit applauſum apud priſcæ Eccleſiæ Patres. Videantur *Barnabas* c. 15. *de Sabbatho. Irenæus* L. V. c. 28. *Lactantius Inſtit.* L. VII. c. 14. *Cyprianus Exhort. ad Mart.* c. 11. *Hieronym. Epiſt.* 139. *& in cap. IV. Mich. Auguſtin. de Civ. DEI* L. XX. c. 7. *Author Reſponſionum ad Orthodoxos* apud *Juſtinum Quæſt.* 71. In id incumbamus potius, ut aliquando in die illo judicii gaudere poſſimus, aduentu benigniſſimi Saluatoris & Judicis.

Neque de cauſâ inſtrumentali conflagrationis certi quid pronuntiari poteſt, ſilente reuelatione. Pendet tota natura à DEI nutu: poterit terra propius accedere Soli, imo ſublatis vel debilitatis viribus centrifugis præcipitari in mare illud igneum; ignis, ſi quis eſt, erumpere centralis; Cometa à Sole candefactus præterire terram. Imo DEUS, ut Abrahamo liberos excitare ex lapidibus, ſaxum commutare in aquam, ſic & ſaxa, aquas, terram in ignem.

Pronum eſt judicare, quàm triſtis futura ſit rerum omnium facies. Ἐμφατικώτατα ſunt, quæ tradunt Pandectæ Sacræ. Jeſ. XIII. 9. 10. *Ecce, dies* DOMINI *ſæuus aderit, & excandeſcentia atque æſtus naſi, ut redigat terram in ſolitudinem, & peccatores ejus ex ea excindat. Nam ſtellæ cœlorum & ſydera eorum non ſplendebunt lumine ſuo. Obtenebreſcet Sol in ortu ſuo, & Luna non lucebit lumine ſuo. (Ecce, dies* DOMINI *veniet, crudelis & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea. Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.)* XXIV. 17. 18. 19. 20. *Pauor ergo, & fouea, ac laqueus ſuper te, o habitator terræ, ut qui fugiat à voce terrifica, incidat in foueam: & qui è fouea aſcenderit, laqueo capiatur, quoniam feneſtræ ſupernè aperientur, & concutientur fundamenta terræ. Vehementer crepabit terra, grauiter rumpetur terra, atrociter commouebitur terra. Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum. (Formido, & fouea, & laqueus ſuper te, qui habitator es terræ. Et erit: qui fugerit à voce formidinis, cadet in foueam: & qui ſe explicauerit de fouea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra. Agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis.)* XXXIV. 4. *Contabeſcet omnis exercitus cœlorum, & conuoluentur cœli ut codex, & omnis exercitus eorum defluet, ut defluunt folia vitis & ficus.* LI. 6. *Cœli ut fumus corrumpentur, & terra ut veſtis vetuſtate peribit. (Cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.)* Ezech. XXXVIII. 19. 20. *In indignatione mea, in zelo meo, in igne iræ meæ loquutus ſum, ſi non die illa fuerit commotio magna in terra Iſrael. Commouebuntur enim à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omne reptile, quod reptat ſuper terram, omnes homines denique, qui ſunt in ſuperficie terræ, & ſubruentur montes, & cadent aggeres, & omnes muri in terra cadent.* Matth. XXIV. 29. 30. Μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, &c. Luc. XXI. 25. Ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἤχους θαλάσσης, καὶ σάλου. Triſtiſſimum denique rerum ſtatum vtuis depingit coloribus Diuus noſter Petrus, clarè docens, v. 10. quid futurum ſit de cœlo, elementis, terra, integroque ejus vortice; *quomodo cœli ſint conſumendi*, διαζηδόν, *cum ſtridente ſonitu*, qualem obſeruamus in incendiis, conſpirantibus ſimul ventis. Quod idem prædicit Jeſaias XXXIV. 4. & Johannes Apoc. VI. 14. οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον. Tunc nempe ſtridentes cum ſonitu vel frementes irruent venti, ſi prius fuerint οἱ δοῦλοι τοῦ ΘΕΟΥ ἐσφραγισμένοι ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, Apoc. VII. 3. Sequentibus autem Tragœdiæ ſcenis *ſoluentur elementa*, aqua & aër, *igni*, euaporabunt maria, lacus, flumina, fontes, diſſipabitur nimia rarefactione aër, mutatus in preſterem uniuerſâlem: comparebunt magno numero meteora ignita, fulgura, fulmina, tonitrua, ac ſi tota Atmoſphæra fuerit commutata in ignem. Tandem ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Omnes ſyluæ, montes, arbores, plantæ, urbes, Regum & Principum Palatia, Monumenta ſumptuoſiſſima, omne, quod humana parauit induſtria, conflagrabunt, concident in cineres.

Altioris indaginis res eſt, an terra exuſta ſit præcipitanda in vaſtiſſimum corpus Solis, indeque iterum ejicienda? an terræ centrum futurum ſit damnatorum infernus, vel potius Sol, cujus cauſam integro Tractatu defendit

Swinden Recherches ſur la Nature du feu de l'Enfer, & du lieu, ou il eſt ſituè. Amſterd. 1728.

2. Petr.

2. Petr. Cap. III. verſ. 10. 12.

Vid. 2. Petr. Cap. III. verſ. 5. 6. 7. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

2. Petr. Cap. III. verſ. 13.

Sed cœlos nouos ac terram nouam juxta promiſſum illius expectamus, in quibus juſtitia inhabitat.

Nouos verò cœlos, & nouam terram & promiſſa ipſius expectamus, in quibus juſtitia habitat.

Καινὲς δὲ ἐρανὲς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτᾶ προσδοκῶμεν, ἐν ὃις δικαιοσύνη κατοικεῖ.

TErræ, quatenus eſt Planeta, ſtatui poſſunt tres *Periodi: prima* ſeſe extendit à Creatione ad Diluuium, per 1656. annos: *ſecunda* à Diluuio ad conflagrationem, cujus duratio ſoli DEO eſt cognita: *tertia* à conflagratione ad æterna usque ſecula. In *prima* fuit terra ratione fertilitatis innocentiæ Protoplaſtorum adæquata: in *ſecunda* reſpondet aſpera facies, maſſa ſudore & labore vincenda, triſti peccatoris lapſui: *tertia* ſedes erit beatorum. *Prima* deſtrui debebat aquâ, corrumpi mixturâ particularum mineralium ſterilium, cum pretioſiſſima nigri coloris matre, quæ ante diluuium terram obtegebat pura: *tertia* exuſta reſtituetur vel in priſtinum, vel meliorem adhuc ſtatum. Metallis omnibus fuſis, lapidibus & mineralibus vitrificatis, puriſſima remanebit terra, quam ne Tſchirnhauſianæ quidem lentes in vitrum redigere valent. Nouus comparebit Paradiſus, remouebuntur longè omnes morborum, halituum noxiorum, tempeſtatum grandinoſarum & fulminearum cauſæ occaſionales. Noui erunt cœli, noua terra. *Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & veterum nulla erit mentio, neque in cor venient. (Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor.)* Jeſ. LXV. 17. Εἶδον ἐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν· ὁ γὰρ πρῶτος ἐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε· καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι, Apoc. XXI. 1.

EPISTOLA JUDÆ.

Jud. verſ. 12.

Hi ſunt inter charitates veſtras maculæ, inter ſe conuiuantes, abſque (ullius) timore, (a) ſeipſos paſcentes, nubes aquam non habentes, quæ à ventis circumaguntur, arbores autumno marceſcentes, infrugiferæ, bis emortuæ, & eradicatæ.

Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ.

(a) Vel, ſuopte viuentes arbitrio, ποιμαίνοντες enim non tantùm de pabulo dicitur, ſed etiam paſtoris in morem regere ſibi commiſſos ſignificat.

Οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτὰς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων περιφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα.

AGapæ, ἀγάπαι, non tam ſunt Xenodochia locandis cibandisue aduenis dicata, ſumtibus Eccleſiæ extructa, qualia Hoſpitalia Synagogis Judæorum erant adſita, ſed potius conuiuia ſumtibus diuitum habita, pauperibus quoque communia, adornata communiter ſub veſperam Dominicæ, vel & ante ac poſt Cœnam Sacram, in teſtimonium com-

II. PET. Cap. III. v. 7.
Ultima terræ per ignem δοκιμασία.

II. Pet. Cap. III. v. 7.
Letzte Verbrennung der Erden.

I. G. Pintz sculps.

2. Petr. Cap. III. verſ. 10. 12.

Vid. 2. Petr. Cap. III. verſ. 5. 6. 7. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

2. Petr. Cap. III. verſ. 13.

Sed cœlos nouos ac terram nouam juxta promiſſum illius expectamus, in quibus juſtitia inhabitat.

Nouos verò cœlos, & nouam terram & promiſſa ipſius expectamus, in quibus juſtitia habitat.

Καινὲς δὲ ἐρανὲς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτᾶ προσδοκῶμεν, ἐν ὃις δικαιοσύνη κατοικεῖ.

TErræ, quatenus eſt Planeta, ſtatui poſſunt tres *Periodi: prima* ſeſe extendit à Creatione ad Diluuium, per 1656. annos: *ſecunda* à Diluuio ad conflagrationem, cujus duratio ſoli DEO eſt cognita: *tertia* à conflagratione ad æterna usque ſecula. In *prima* fuit terra ratione fertilitatis innocentiæ Protoplaſtorum adæquata: in *ſecunda* reſpondet aſpera facies, maſſa ſudore & labore vincenda, triſti peccatoris lapſui: *tertia* ſedes erit beatorum. *Prima* deſtrui debebat aquâ, corrumpi mixturâ particularum mineralium ſterilium, cum pretioſiſſima nigri coloris matre, quæ ante diluuium terram obtegebat pura: *tertia* exuſta reſtituetur vel in priſtinum, vel meliorem adhuc ſtatum. Metallis omnibus fuſis, lapidibus & mineralibus vitrificatis, puriſſima remanebit terra, quam ne Tſchirnhauſianæ quidem lentes in vitrum redigere valent. Nouus comparebit Paradiſus, remouebuntur longè omnes morborum, halituum noxiorum, tempeſtatum grandinoſarum & fulminearum cauſæ occaſionales. Noui erunt cœli, noua terra. *Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & veterum nulla erit mentio, neque in cor venient. (Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor.)* Jeſ. LXV. 17. Εἶδον ἐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν· ὁ γὰρ πρῶτος ἐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε· καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι, Apoc. XXI. 1.

EPISTOLA JUDÆ.

Jud. verſ. 12.

Hi ſunt inter charitates veſtras maculæ, inter ſe conuiuantes, abſque (ullius) timore, (a) ſeipſos paſcentes, nubes aquam non habentes, quæ à ventis circumaguntur, arbores autumno marceſcentes, infrugiferæ, bis emortuæ, & eradicatæ.

Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ.

(a) Vel, ſuopte viuentes arbitrio, ποιμαίνοντες enim non tantùm de pabulo dicitur, ſed etiam paſtoris in morem regere ſibi commiſſos ſignificat.

Οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτὰς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων περιφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα.

AGapæ, ἀγάπαι, non tam ſunt Xenodochia locandis cibandisue aduenis dicata, ſumtibus Eccleſiæ extructa, qualia Hoſpitalia Synagogis Judæorum erant adſita, ſed potius conuiuia ſumtibus diuitum habita, pauperibus quoque communia, adornata communiter ſub veſperam Dominicæ, vel & ante ac poſt Cœnam Sacram, in teſtimonium com-

munis ἀγάπης, & commemorationem mortis CHRISTI. In hujusmodi conuiuiis debebant omnia eſſe ad ordinem, amorem mutuum, concordiam, temperantiam diſpoſita, quod teſtimonium primis Chriſtianis perhibet *Plinius ad Trajanum, ſtato die coiuiſſe ad capiendum cibum promiſcuum & innoxium. Tertullian. Apolog.* c. 39. *Nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittit, non prius diſcumbitur, quàm Oratio ad DEUM præguſtetur. Editur, quantum eſurientes capiunt, bibitur, quantum pudicis eſt utile, ita ſaturantur, ut qui meminerint, etiam per noctem adorandum ſibi DEUM eſſe: ita fabulantur, ut qui ſciant DOMINUM audire. Poſt aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur, in medium DEO canere: hinc probatur, quomodo biberit. Æquè Oratio conuiuium dirimit.* Sed irrepſerunt ipſis Apoſtolorum temporibus abuſus circa agapas, exceſſus, laſciuiæ, ut abolere conuiuia hæc neceſſe judicauerint Patres in *Concilio Laodiceno Can.* 28. *Synodo Trullana Can.* 74. *Concilio Carthaginenſi Can.* 42. Inuitabantur ab opulentis amici ejusdem ordinis, vel dignitatis, remotis egenis. Hujusmodi abuſus, & eos, qui hosce introduxerant, reprehendit Judas, nuncupatque σπιλάδας, συνευωχουμένους, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντας, νεφέλας ἀνύδρους ὑπὸ ἀνέμων περιφερομένας. Qua loquendi formulâ utitur etiam Petrus 2. Ep. II. 17. mutuò petita à Solomone Prov. XXV. 14. *Nubes & ventus absque imbre eſt, qui magnificè pollicetur, ſed præſtando fallit. (Nubes & ventus, & pluuiæ non ſequentes, vir glorioſus, & promiſſa non complens.)* Hoſ. VI. 4. *Quid faciam tibi, o Ephraim? Quid faciam tibi, Juda? Pietas veſtra eſt quaſi nubes matutina, & veluti ros manè veniens & abiens.* Formula, quâ ſimul exprimitur *vitium & exitium.* Nubes collectæ, à quibus fœcundum præſtolamur imbrem, ſed mox diſſipatæ à ventis, & quaſi abeuntes in nihilum, quæ multa pollicentur, ſed promiſſis haud ſtant, ſunt. Symbolum egregium animi leuis, inconſtantis, magno promiſſoris oris hiatu. Δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα. Significat φθινόπωρον 1. Autumnale tempus inde à 15. vel 22. Aug. ad 22. Dec. quo fructus colliguntur, folia decidunt, plantæ ornatu ſuo & decoro priuantur habitu: deficiente calore, ceſſante ſucci nutritii motu, clauſis tubulis & orificiis extremis, in vegetabilium ipſorum commodum, ut exacta æſtate hyemis gaudere queant quiete. Sunt proin δένδρα φθινοπωρινὰ talia, qualia conſpiciuntur φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας, *deſinente jam tempeſtate*, ſub autumni finem, moribundis ſimiliora quàm viuis. 2. Hoc nomine venit νόσος φθίνουσα ὀπώρας, *morbus corrumpens fructus*, quo hi ante maturitatem areſcunt, putreſcunt, arboribus decidunt, *Phauorino.* Locum heic inuenit utraque ſignificatio, ſpeciatim poſterior, quam ſeligit *Clericus*, quod Apoſtolo dicantur δένδρα hæc ἄκαρπα, quod Epitheton haud quadrat naturali fructuum maturorum vel foliorum caſui, ſed potius diſpoſitioni morboſæ. Quinimò ſunt δένδρα hæc δὶς ἀποθανόντα, vel, ſi mauis, prorſus mortua, ut ſolemus dicere, *bis terque beatus.* Sed emphatico magis ſignificatu arbor dici poteſt bis mortua, ſi in arido arenoſo ſolo creſcenti ob defectum ſucci nutritii folia ſint decidua, ſed emarceſcens in pinguius transplantata ſolum iterum diligenter curata germinet, reuireſcat, ſed & heic nouo & immodico ſuperueniente æſtu pereat, adeoque bis moriatur: in priori caſu reſtabat aliquid ſucci in tubulis radicum, in poſteriori verò eſt omnis regerminationis ſpes euanida. Applicatio Parabolæ difficultate omni caret. Sunt homines mundo, carni, voluptatibus dediti, licet viui, tamen mortui, νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, Eph. II. 1. Eſt hæc *mors prima.* Arbor talis emortua, vel quaſi, transplantata in Paradiſum DEI, verbo Euangelii vocata, & ad communionem Eccleſiæ externam admiſſa, externis quoque Chriſtiani hominis officiis defungens, folia fructusque exhibens, viuere viſa, ſed agnita veritate ad priſtina peccata, injuſtitiam, idololatriam, Hypocriſin rediens, alterâ vice moritur. Erunt tunc τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων, Matth. XII. 45. Imo *eradicatur* juſtiſſimo DEI judicio arbor talis, igni comburenda.

Jud. verſ. 13.

Undæ efferæ maris, deſpumantes ſua ipſorum dedecora; ſtellæ erraticæ, quibus caligo *(a)* tenebrarum in æternum ſeruata eſt.

(a) Hebr. pro tenebricoſa.

Fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones, ſidera errantia: quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

Κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας· ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς τὸν αἰῶνα τετήρηται.

Sunt

SUnt ergò Hypocritæ, & omnes, qui Chriſtiano nomine ſunt indigni, κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας. *Euripi inſtar fremunt, qui neſcit quieſcere, cum aquæ ejus limo & luto turbantur; (Quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.)* Jeſ. VII. 20. Fluctus à ventis agitati, qui omnia abſorbere videntur, tandemque leuiculas res omnes, cadauera, ad littora ejiciunt: myſtico ſenſu homines ambitione & ſuperbiâ inflati, omnia, præter ſe ipſos, contemnentes, ſupprimentes, qui nauiculam Eccleſiæ periculis exponunt, tandem tamen nil niſi ſpumam oſtentant. ἀστέρες πλανῆται, incerto motu errantes, nunc directæ, nunc ſtationariæ, nunc retrogradæ, ignium fatuorum ad inſtar alios ſeducentes, & ad loca paludoſa abducentes.

APOCALYPSIS.

Apoc. Cap. I. verſ. 15.

Et pedes ejus ſimiles Chalcolibano, velut in camino ardentes. —

Et pedes ejus ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti. —

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι Χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι. —

DUbium haud eſt, quin χαλκολίβανος Johannis ſit Ezechielis חַשְׁמַל *Chaſmal* I. 4. ubi fuſius oſtendimus, intelligi debere *Aurichalcum* quoddam pretioſum. Videtur ipſa vox χαλκολίβανος reſpondere Hebræorum נְחֹשֶׁת לְבָנָה quod ſignificat *æs album;* Reddit quoque Hieronymus *Aurichalcum.* Vel ſit χαλκολίβανος *æs in igne candens,* notat enim לִבֵּן, *libben*, candidum quid reddere igni, לִבּוֹן *libbon*, metallorum in igne candefactio. Senſum hunc confirmat ipſe noſter Textus, πόδες ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι vel πεπυρωμένῳ, Vulgata, *pedes ejus ſimiles Aurichalco ſicut in camino ardenti.* Sic & Syrus, Arabs, Æthiops. Poſſet etiam quis χαλκολίβανον commutare in χαλκολιβιανὸν, *Æs Liuianum*, de quo *Plinius* L. XXXIV. c. 2. *Proximum* (Aurichalco) *bonitate fuit Salluſtianum in Centronum alpino tractu, non longi & ipſum æui. Succeſſitque ei Liuianum in Gallia. Utrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico Diui Auguſti, hoc à conjuge, velocis defectus. Liuianum quoque certè admodùm exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuerſa, quod & Cordubenſe dicitur. Hoc à Liuiano Cadmiam maxime ſorbet, & Aurichalci bonitatem imitatur.*

Andreæ & *Arethæ*, Cæſarienſibus, quos ſequuntur alii, Syriacâ & Æthiopicâ verſionibus nixi, χαλκολίβανον eſt χαλκὸς ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει μεταλλευόμενος, *Æs, quod in Libano Monte eruitur.* Suffragatur Deut. XXXIII. 25. ubi de Tribu Aſer, Libano Monti adſita, *ferrum & æs ſub calceamentis tuis.* Et legitur 2. Sam. VIII. 8. Dauid *tuliſſe æs admodùm multum de Betha & Berothai Ciuitatibus Hadaræſer*, quæ binæ urbes 1. Paral. XVIII. 8. ad radicem Libani inter Emath & Damaſcum ſitæ nominantur *Tibchath* & *Chun.* Ab Antilibano quoque diſtabant haud longè Sidon & Sareptæ, urbes metallorum diuites. Sidon ſanè πολύχαλκος cluet *Homero Odyſſ. ὁ.* v. 424. & Sarepta, צָרְפַּת, deriuatur à צָרַף fundere. Sed repugnat ſilentium veterum modernorumque Scriptorum, qui nihil memorant de metallis Libani. Deut. XXXIII. 25. vox מְנַעֲלֶיךָ *feram* potius denotat, quàm calceamentum, ut ſenſus loci ſit, eſſe Aſeriticas urbes veluti ſeris ferreis & æreis munitas, vel, ſi calceos velis, finitimos populos ab Aſeritis preſſum iri veluti à calceis ferreis. Memoratas ſupra Urbes Regni Soba quod attinet, oſtendit *Bochart.* in *Phaleg* L. II. c. 6. remotas longè fuiſſe à Libano, eſſe Chun vel Berothai Ptolemæi βερόθημα, urbem Deſertæ Arabiæ. Sarepta non minus poterit nomen accepiſſe à fuſione vitri quàm à liquatione æris, tantò quidem magis, quod vitrum fuerit in illo Tractu inuentum. Sidon πολύχαλκος dici poteſt ab opulentia. Audi veterem Scholiaſten: Σιδῶνος πολυχάλκου εἰρῆσθαι, ἐν αὐτῇ γὰρ χαλκὸς ἐγίνετο, ἢ πλησίας, ὡς πορφύρας ἐν αὐτῇ γινομένης, *Sidonis* πολυχάλκου, *id eſt, validæ, neque enim ibi gignitur æs, aut diuitis, ut in qua fiat purpura.* Sic & Troja cluet πολύχαλκος, πολύχρυσος *Homer. Iliad. σ'.* 289. Cœlum ipſum, οὐρανὸς πολύχαλκος *Odyſſ. γ'.* quod & Jobus XXXVII. 18. comparat *Speculo fuſo.*

Intelligit porrò *Anton. Nebriſſenſis Quinquagenæ tertiæ* c. 4. ex *Andrea* & *Aretha* per χαλκολίβανον τὸν χαλκοειδῆ Λίβανον, ὃν Ἰατρῶν παῖδες ἄρρενα καλέσιν, εὐώδεις καὶ αὐτὸν πυρὶ ὁμιλοῦντα ἄτμους ἀποπέμποντα, *thus æris ſpeciem habens, Medicorum filiis maſculum dictum, quod & ipſum igni admotum ſuaues emittit odores.* Hinc & *Salm. in Solin.* p. 1154. ex Scriptore anonymo, ᾧ ὁ μὲν ἄρρην ὀνομάζεται χαλκολίβανος ἡλιοειδὴς (l. χαλκοειδὴς) καὶ πυρὸς ἧττον ξανθὸς. *Maſculus Thus vocatur Chalcolibanum,*

quod æris ſpeciem habet, & fuluum aut flauum eſt. Sed eſt id extra controuerſiam, χαλκολίβανον non eſſe thus. Licet concederetur, flauum eſſe optimum thus (quod verò contrà albi eſt coloris) certum tamen id eſt, intelligi debere aliquid in igne conſiſtens & fulgens.

Alius opinionis eſt *Suidas:* χαλκολίβανον εἶδος ἠλέκτρου τιμιώτερον χρυσοῦ. ἐστὶ δὲ τὸ ἤλεκτρον ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λιθείᾳ. ὁποίας ἐστὶ συνθέσεως καὶ ἡ ἁγία τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. *Chalcolibanum electri genus auro pretioſius. Eſt autem electrum aurum ex alienis conflatum, vitro & gemmis mixtum. Cujus compoſitionis eſt ſacra menſa magnæ Eccleſiæ*, nempe S. Sophiæ, quæ Conſtantinopoli eſt, & deſcribitur à Cedreno. Sed neque hæc ſententia applauſum inuenit. Non poterat Euangeliſta, quod viderat, comparare cum mixtura Juſtiniani æuo inuenta.

Reſtat id ſolum, quod per χαλκολίβανον intelligi debeat *Aurichalci* pretioſum genus. Conſtabit id plenius, ſi viſionem Johannis contulerimus cum illa Danielis X. 5. 6. Ubi ſiſtitur *vir indutus linea veſte* (Johannes, ἐνδεδυμένος ποδήρη, v. 13.) *Cujus femora (renes) cincta fuerunt obrizo auro.* (Joh. περιεζωσμένος πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν.) *Cujus corpus velut hyacinthus, & cujus facies fulguri ſimilis erat, & oculi ejus ut lampades ignitæ. (Corpus ejus quaſi Chryſolithus, & facies ejus velut ſpecies fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens.)* (Joh. v. 14. ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιὼν· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός.) *Et brachia ejus cum iis, quæ pedes attinent, velut ſplendor politi Chalybis, (Et brachia ejus, & quæ deorſum ſunt usque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis,)* כְּעֵין נְחֹשֶׁת קַלָּל *ut color æris Kalal.* (Joh. v. 15. καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι.) *Et vox verborum ejus ut vox multitudinis.)* (Joh. καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν.) Plura de hac materia lege locis citatis.

Apoc. Cap. II. verſ. 18.

Vid. Apoc. Cap. I. verſ. 15.

Apoc. Cap. III. verſ. 18.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum ex igni, ut locuples fias: & veſtimenta alba, ut induaris, ne adpareat *(a)* dedecus nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias: & veſtimentis albis induaris, ut non appareat confuſio nuditatis tuæ; & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

(a) Hebr. ignominioſa tua nuditas, vel etiam dedecus tuum nudum, omniumque oculis expoſitum.

Συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς· καὶ ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου· καὶ κολλύριον ἔγχρισον τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς.

MIra videtur, ſi non paradoxa, hæc locutio, χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, quum teſte *Ariſtotele Meteor.* L. I. c. 6. & ſuffragante experientiâ μόνος ὁ χρυσὸς ἐ πυρᾶται, *ſolum aurum non uratur, vel cremetur*, & id ob ipſam hanc incorruptibilitatem ſymbolum ſit æternitatis. Legunt propterea nonnulli πεπειραμένον, *aurum probatum*, ſed licentiâ nimiâ, quia varians hæc lectio in nullis extat Codicibus. Defendendo ſimul Textui, & explicandæ rei inſeruit, quod ignis ſoluat & ſeparet omnia impura. Erit igitur χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, quod omnem ſuſtinuit ignis δοκιμασίαν, aurum ab omni heterogeneo liberatum, purum putum, *fin Or*, *Oro fino*, à *fine*, quia finem ſiue ſupremum attigit puritatis gradum. *Urere* quidem, ſingulari operatione, etiam ſolent Chymici aurum, ſed nihil ei de ſua ſubſtantia abſcedit. Adeò firmiter connexa ſunt auri principia, ut ſeparari ab inuicem nequeant, & inter Adeptos ſiue ſummos in Philoſophia Magiſtros is referri poſſit, qui aurum & argentum ita deſtruere nouit, ut ſint irreducibilia. Qualis fortè fuit Moſes, qui *vitulum aureum combuſſit igne, & comminuit in puluerem, & ſpargens in aquam, potum dedit filiis Iſrael*, Exod. XXXII. 20. ubi de hac re plura.

Κολλύριον in genere denotat paſtillum oblongum ſiue rotundum, ex ſuccis, ſeminibus, fructibus, metallicis pulueribus compoſitum, quale inſeruit erodendis fiſtulis apud *Celſum* L. V. curandis narium ulceribus apud *Galenum de Loc.* L. III. pro ſuppoſitoriis apud *Scribon. Largum*, *Columellam* L. VI. c. 6. *Aëtium* L. VIII. Sed uſitatius eſt hoc vocabulum pro medicamentis oculorum, quæ vel ξηροκολλύρια, in forma ſicca, vel, ὑγροκολλύρια, in forma humida, ſiue unguenti, quale fuit Johannis.

Apoc.

II. PET. Cap. III. v. 7.
Ultima terræ per ignem δοκιμασία.

II. Pet. Cap. III. v. 7.
Letzte Verbrennung der Erden.

I. G. Pintz sculps.

Apoc. cap. IX. v. 3. 4. 5. 10.
Scorpius.

Offenb. Cap. IX. v. 3. 4. 5. 10.
Scorpion.

I. A. Fridrich sculps.

Apoc. Cap. IV. verſ. 3.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 19. &c.

Apoc. Cap. IV. verſ. 6.

Vid. Ezech. Cap. I. verſ. 22.

Apoc. Cap. VI. verſ. 12. 13. 14.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29. 32. 2. Petr. Cap. III. verſ. 5. &c.

TAB. DCCXLV.

Apoc. Cap. IX. verſ. 3. 4. 5. 10.

3. Et de fumo exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.
4. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: niſi tantum homines, qui non habent ſignum DEI in frontibus ſuis.
5. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus quinque. Et cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii, quum percuſſerit hominem.
10. Et habebant caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum. —

3. Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.
4. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: niſi tantùm homines, qui non habent ſignum DEI in frontibus ſuis.
5. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii, cum percutit hominem.
10. Et habebant caudas ſimiles ſcorpionum: & aculei erant in caudis earum. —

3. Καὶ ἐκ τῦ καπνῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.

4. Καὶ ἐρρέθη αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μόνους, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τῦ ΘΕΟΥ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. Καὶ ἐδόθη αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτὸς, ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε· Καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίε, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον.

10. Καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. —

DEſcribuntur heic locuſtæ myſticæ, quarum definitionem aliis linquo, ea duntaxat tacturus, quæ naturalibus locuſtis conueniunt.

Verſ. 2. Ἀνέβη καπνὸς ἐκ τῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνε μεγάλης, καὶ ἐσκοτίωθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τῦ καπνῦ τῦ φρέατος. Præcipitantur & naturales locuſtæ fumo in terram, capiunturque ſic ab ἀ-

κριδοφάγοις. *Agatharchides*: καπνῷ δὲ ταύτας θηρῶσιν, ἐκ τῶ ἀέρος ἐπὶ γῆν καταφέροντες. *Strabo*: ἐν ταῖς χηράδεσιν δὲ ἐμβάλλοντες ὕλην καπνώδη, καὶ ὑφάψαντες μικρὸν ὑπερπετάμενα γὰρ τὸν καπνὸν σκοτοῦνται, καὶ πίπτουσι. *In foſſas projicitur materia fumans, & accenditur, quo facto præteruolantes locuſtæ caligine obrutæ decidunt.* Inter alia hæc habet *Diodorus* L. III. ἐγειρομένε δὲ καπνῶ πολλῶ, καὶ δριμέως, αἱ μὲν ἀκρίδες ὑπερπετόμεναι τὴν χαράδραν, καὶ διὰ τὴν τῶ καπνῶ δριμύτητα πνιγόμεναι καταπίπτουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ὀλίγον διαπεταθεῖσαι τόπον. *Surgente fumo multo & acri ſuffocatæ decidunt locuſtæ in foſſas & terram.* Fumum, & ſulphureas ejus partes ſufferre nequeunt inſecta, imo pereunt, contractis ſpaſmodicè tracheæ tenerrimis ramuſculis per totum corpuſculum extenſis, & ſuffocato fluidorum circulo.

Quadrant & naturalibus locuſtis *menſes quinque*, quibus debebant myſticæ illæ *cruciare*, βασανίζειν, homines. Illæ quippe per æſtiuos duntaxat menſes noxas ſuas inferunt, diſparentes hybernis.

Verſ. 7. deſcribuntur τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. Sic & Joel. II. 4. *Aſpectus ejus ut aſpectus equorum, currunt inſtar equitum.*

Verſ. 8. Οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν. Joel. I. 6. *Gens aſcendit ſuper terram meam, robuſta, innumerabilis, cujus dentes dentes ſunt leonini, habet molares leænæ. (molares ejus ut catuli leonis.)*

Verſ. 9. Εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς. *Claudianus:*

- - *Cognatus dorſo dureſcit amictus,*
Armauit natura cutem.

Applicant Interpretes Arabes thoraces hoſce tum alis, tum pectori locuſtarum.

Ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. Joel. II. 5. *Irruunt ſtrepitu quodam per cacumina montium ut currus, & ſicut crepitus flammæ ignis deuorantis ſtipulam: ut populus prævalidus inſtructus ad prælium.*

Sed habent quoque Apocalypticæ Locuſtæ, quæ in rerum natura fruſtra quæras. Surgit fumus ἐκ τῶ Φρέατος τῆς ἀβύσσε, v. 1. 2. ex inferno, non ex foſſis manuum humanarum operâ cauatis. ἐκ ἀδικέσει τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μόνες, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τῶ ΘΕΟΥ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, v. 4. Ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. — Καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίε, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον, v. 5. 10. Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι ὅμοιοι χρυσῷ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων, v. 7. Εἶχον τείχας ὡς τείχας γυναικῶν, v. 8. *Locuſtæ* naturales *regem non habent*, Prov. XXX. 27. Sed myſticæ hæ ἔχουσιν ἐφ' αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσε· ὄνομα αὐτῶ ἑβραϊστὶ Ἀβαδδών, καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων, v. 11. Joel. I. 11. legitur אָבַד קְצִיר שָׂדֶה, ἀπόλωλε τερύγητος ἐξ ἀγρῶ, *periit meſſis campi.* Ubi in Hebræo legitur vox אָבַד in Græco Textu ἀπολλύειν.

Scorpiones quoque conſiderandos nobis offert Propheta, & tum ratione formæ, tum ratione morſuum noxiorum comparat locuſtis Propheta noſter. Memorantur autem σκορπίοι τῆς γῆς, terreſtres, qui in terra viuunt atque repunt, diſtincti ab alatis, volantibus. Extat de hoc diſcrimine egregius locus apud *Lucianum* in *Dipſadibus*: Σκορπίων γένος διττὸν. Τὸ μὲν ἕτερον ἐπίγειόν τε, καὶ πεζὸν ὑπέρ μέγα καὶ πολυσφόνδυλον. θάτερον δὲ ἐναέριον, καὶ πτηνὸν, ὑπενύπτερον δὲ, ὅια τοῖς ἰκτοῖσι, καὶ τέττιξι, καὶ νυκτερίσι τὰ πτερά. *Scorpionum genus duplex: Unum eſt terreſtre, pedatum, magnum, habetque* (in cauda) *plures vertebras*, ſiue articulos: *alterum vidit volatque in aëre, tenues habet alas, ut locuſtæ*, (nam pro ἰκτοῖσι legendum ἀκρίσι) *cicadæ ac veſpertiliones.* Sic & *Strabo* L. XVI. in Mauritania inueniri ſcribit σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν καὶ ἀπτέρων πλῆθος, *Scorpionum volatilium, & non alatorum multitudinem.* *Ælianus* L. XVI. c. ult. Pammenem in Ægypto vidiſſe Scorpiones alatos, duplici aculeo præditos. Alia teſtimonia dant *Plinius* L. XI. c. 25. *Strabo* L. XV. *Pauſanias in Bœoticis*, *Nicander in Theriacis*, *Epiphanius in Hieracitas.* De hujusmodi Scorpionibus alatis nil habet *Ariſtoteles*, ſed deſcribit eos *Jonſtonus* L. I. *Inſect.* p. 113. depingitque TAB. XVIII. Dantur & præter terreſtres & alatos Scorpiones marini, qui præter venenum nihil commune cum illis habent, quod venenum non caudæ ineſt, ſed capiti totique corpori. Horum mentionem faciunt *Dioſcorides*, *Ariſtoteles*, *Agatharchides*, *Plinius*, *Ælianus*, *Athenæus*, *Galenus*, alii. Si cui proin volupe eſt ſcribere quidpiam de Scorpione terreſtri, is epitheton ſimul addere neceſſe habet. Ita *Cteſias*, σκόρπιος ὁ ἠπειρώτης. *Ariſt. Hiſt.* L. V. c. 26. οἱ σκορπίοι οἱ χερσαῖοι. *Plinius* L. XI. c. 25. *Scorpiones terreſtres. Heſychius*: βλήσας, ὁ χερσαῖος σκορπίος. *Philoxenus*: γένος σκορπίος. Diuus noſter Johannes σκορπίος τῆς γῆς, *Scorpiones terræ*, rectius *Erd-Scorpionen* vernaculè, quàm *Scorpionen auf Erden.*

Ex omnibus Scorpionis partibus memorat Diuus Johannes *caudam*, & *aculeum* venenatum, οὐρὰν καὶ κέντρον. Sic & *Julianus Epigr. de ſignis cœleſtibus.*

Libra ſubit, caudaque animal quod dirigit ictum.

Hilaſius.

Libraque lance pari, & violentus acumine caudæ.

Euſthenius.

Momentumque ſequens, caudaque timendus adunca.

De qua cauda dicere licet, quod *Chryſippus* effatus eſt de cauda Pauonis, τὸ ζῶον γεγονέναι ἕνεκα τῆ

τῇ κέρκῳ, *animal factum eſſe propter caudam.* Deſcripſi hanc cum ſuo veneno alibi, & delineatam dedi, unà cum aculeo, qui in admirationem ſummam rapuit *Baſilium*, excauatus à Creatore, ut venenum in vulnus deponeret, *Baſilius in Hexaem. Hom.* 9. τὸ λεπτότατον τῶ σκορπίε κέντρον, πῶς ἐκοίλανεν ὡσπερ αὐλὸν ὁ τεχνίτης, ὥςε δι' αὐτῶ τὸν ἰὸν τοῖς τρωθεῖσιν ἐνίεσθαι. Cauam hanc fiſtulam vocat *Ælianus* L. IX. c. 4. κολπώδη διπλόην, *ſinuoſam duplicitatem*, ſubtilem adeò, ut viſum effugiat, ὑπὸ τῆς ἄγαν λεπτότητος ἀ πάντη σύνοπτον, foramine inconſpicuo pariter apertam, ὀπὴν εἶναι, δι' ἧς ἔξεισιν (τὸ φάρμακον) ἀδὲ ταύτην ὄψει θεωρητὴν. Conformia ſunt *Scholia in Nicandrum.* παντὸς δὲ σκορπίε τὸ κέντρον τετρημένον ἐςὶν, ἔχον διπλόην τινὰ δυσόρατον διὰ λεπτότητα, δι' ἧς τὸν ἰοβόλον ἰχῶρα προΐησιν. *Omnis autem Scorpionis aculeus perforatus eſt, habens fiſtulam quandam, quæ præ tenuitate videri nequit, unde venenoſa ſanies emittitur.* Conjectabant veteres feliciter, quod armatus viſus detexit modernis; non poterant ſcilicet illi tantæ noxæ effectus tribuere ſoli aculei ſolidi punctura, tantæ, inquam, noxæ, quæ non hominem duntaxat interimit, ſed ipſum Leonem. *Ambroſ. in Hexaëm.* L. VI. c. 6. *Leo quidem rex ferarum, qui comantes ceruice toros excutit, exiguo Scorpionis aculeo exagitatur, & veneno Serpentis occiditur. Sed quis non miretur, tam breui Scorpionem aculeo, ut incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem?*

De effectibus ictus ſcorpionini ſequentia narrat *Dioſcorides* L. VII. c. 7. Τοῖς δὲ ὑπὸ σκορπίε δηχθεῖσιν ὁ μὲν τόπος εὐθέως ἄρχεται φλεγμαίνειν, σκληρὸς καὶ ἐνερευθὴς καὶ περιπαθὴς, σὺν ὀδύνῃ γινόμενος ἐναλλάξ. ὅτε μὲν γὰρ πύρωσις ἅυθις δὲ ψύξις ἐπιλαμβάνεται, καὶ πόνος ἐξαπίνης, καὶ ποτὲ μὲν βαίζει, ποτὲ δὲ ἐπιτείνεται. παρέπεται δ' αὐτοῖς ἱδρὼς καὶ φρικώδης ἀῤῥῆξις, καὶ τρόμος, καὶ περίψυξις ἀκροτηρίων, καὶ βεβώνων ἔπαρσις, φύματα διὰ τῆς ἕδρας ὀρθοτριχία τε, καὶ δύσχροια, ἐπαλγὴς περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αἰῤῥήσεως, καθάπερ ἀπὸ βελόνης κεντημάτων ὀδυνώμενος. *Scorpionis morſu inflammari ſtatim incipit locus, & indureſcit, ac intentus rubet, viciſſimque dolore premitur. Modò ſiquidem exæſtuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliuſculè habet, aliquando verò recrudeſcit. Conſequitur ſudor, horroris ſenſus & tremor: extremæ corporis partes refrigeſcunt, inguina extolluntur, per ſedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam expungente acu, per uniuerſam cutem ſentitur.* Hinc conjicere eſt facile, veneno hocce ſpiculeis pungentiſſimis prægnanti neruos acutiſſimo dolore affici, & totum corpus tum ſanguinis tum neruorum ductu compati. Acutos hosce dolores graphicè exprimit Propheta noſter v. 5. ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίε, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον. Sic σκορπιόδηκτος Orion apud *Orpheum de Lap. cap. de Scorpio lapide.*

Πικρῇσιν τότε γῆα πεπαρμένος ἀμφ' ὀδυνῇσι.

Acerbis tum circa membra punctus doloribus.

Hercules de urentibus, quos paſſus, doloribus apud *Senecam Herc. Oet. Act.* 4.

Ebeu! quis intus Scorpius, quis feruidâ
Plagâ reuulſus Cancer infixus meas
Urit medullas?

Notandum præterea, noxium inprimis eſſe hoc animal æſtiuo tempore, innoxium hyemali. *Tertullianus: Familiare periculi tempus, æſtus: Auſtro & Africo ſæuitia velificat. Macrob. Saturn.* L. I. c. 21. *Scorpius hyeme torpeſcit, & transacta hac, aculeum rurſus erigit vi ſua, nullum natura damnum ex hyberno tempore perpeſſa.* Hinc, *Leone Africano* teſte, Urbis Peſcaræ, quæ in Africa eſt, incolæ Scorpionum metu agreſti fruuntur aëre, & Nouembri menſe redeunt. Inſeruiunt hæc illuſtrando commati 5. ἐδόθη αὐτοῖς — ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε.

Pro Scorpione, quem alibi repræſentauimus, adſint ſequentes figuræ.

A. Scorpio cochlea, Cornuta nodoſa, Podagra, Scorpioen. *Rumph. Amb. Rarit.* p. 111. TAB. XXXVI. k.

B. Scorpius minor vel Scorpæna Rondeletii. *Geſſn.* p. 1018. *Aldrov.* L. II. c. 24. Scorpæna Saluiani ſeu Scrofanello p. 94. *Willougby Ichthyol.* p. 331.

TABB. DCCXLVI. DCCXLVII. DCCXLVIII. DCCXLIX.

Apoc. Cap. XII. verſ. 7. 9. 14. 16

7. — Michael & Angeli ejus prælia-bantur cum Dracone: & Draco pugnabat, & Angeli ejus.

7. — Michael & Angeli ejus prælia-bantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli ejus.

9. Et projectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. —
14. — à facie Serpentis.
16. — quod ejecerat Draco ex ore suo.

9. Et projectus est Draco ille magnus, Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. —
14. — à facie Serpentis.
16. — quod misit Draco de ore suo.

7. — Ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

9. Καὶ ἐβλήθη ὁ Δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος, καὶ ὁ Σατανᾶς. —

14. — Ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως.

16. — Ὃν ἔβαλεν ὁ Δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

PRoduximus variis occasionibus in Theatrum Serpentes benè multos ex instructissimo Nobilissimi *Linckii* Lipsiensis, Amici conjunctissimi, Musèo. Sequentes si adjunxerit Historiæ Naturalis amator, potiorem habebit ὀφεογραφίας partem. Occasionem præbet ὁ Δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, qui Protoplastum matrem seduxit.

TAB. DCCXLVI. Fig. 1. Vipera Americana coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta, lituris nigris sine ordine discurrentibus, capitis vertice albo, sed macula sagittæformi nigra à rostro per occiput ad medium collum, quæ ἀμφίκης est, notato, cauda ex rubello & albido coloribus tæniata.

Vipera Americana ex albo, nigro, rubro perbellè notata.

Amaranthus tricolor Ruyschii Mus. Idolum Nigritarum.

Fig. 2. Vipera subcœrulea & nigra tessellata, ventre flauicante.

TAB. DCCXLVII. Fig. 3. Serpens capite & dorso atro, sed maculis albis variæ figuræ mire interstincto, lituris etiam atris passim absque ordine ad imum ventrem album descendentibus, eumque cingentibus, cauda ex coloribus atro, fusco & albo tæniata.

Serpens Americanus nigris annulis & punctis albis.

Hæris Arabibus serpentis genus albis nigrisque punctis variegatum. *Meninzk. Lex.* 1752.

Fig. 4. Amphisbæna dorso ex albo & nigro, lituris innumeris in collo densioribus, in dorso ad extremam usque caudam veluti segmentis circularibus nigris tessellata, ventre flauo & lato.

Amphisbæna dorso ex albo & subnigro tessellata, ventre subflauo.

Giraupiagara, Serpens niger oblongus, subflauo pectore. *Raj. Syn.* 329.

Amphisbæna siue Serpens biceps, superius colore fusco & marmoreo, ventre aureo & lato, capite & cauda quasi acuminata. *Vinc. Cent.* III. 40.

Fig. 5. Serpens tenuis, dorso fusco, maculis nigricantibus per æqualia interualla picto, ventre albido & ad latera stellulis atris ornato, intercurrentibus punctis albis.

TAB. DCCXLVIII. Fig. 6. Amphisbæna Isebequensis ærei vel rubicundi coloris, maculis vel lituris albis in collo & ad dorsi latera notatus, capite veluti reticulato cupreo, sed in occipite albo diademate insignito, extrema cauda alba.

Amphisbæna Isebequensis cuprei coloris, variis lineis albis & punctis nigris in dorso.

Serpens rubicundus, *befiteg* Arabicè. *Meninzk. Lex.* 5956.

Fig. 7. Vipera Surinamensis capite fusco, diademate albo, in cujus medio macula nigricans, semitæniis latioribus flauo-fuscis, annulis albidis in ventrem ejusdem coloris sese terminantibus.

Vipera Surinamensis cingulis albis minoribus subflauis, majoribus in dorso.

Fig. 8. Serpens Americanus ex coloribus nigro, albo, griseo, flauido varius, lituris per totum corpus atris variæ figuræ & magnitudinis, characteres Orientales fere referentibus.

TAB. DCCXLIX. Fig. 9. Vipera Indica ex coloribus flauo, fusco, subalbido veluti marmorata, in collo gutturoso è fusco nigricante alba macula nigro colore marginata conspicilli ferè figura notata.

Vipera Indica vittata gesticulatrix ad ceruicem conspicillo insignita, *Cobras di Capello* Lusitanis, *Brillslang* Belgis.

Serpens venenatus *Naja* dictus, Lusitanis *Cobras de Cabelo*, cujus tripudia & gesticulationes describit *Kæmpfer. Amœnit. Exot.* p. 565.

Serpens Indicus coronatus diademate seu conspicillo insignitus, *Raj. Syn.* 330.

Vipera Indica vittata gesticularia. *Catal. Mus. Ind.*

Vipera pileata quibusdam. Serpens duos pedes longus, rostro oblongo, capite plano seu depresso, latissimo, cum ocularibus seu conspiciliis in summo, cujus oculi ad imam capitis partem se extendunt, *Raj.* l. c.

Ser-

Serpens Indiæ Orientalis, dictus *Cobra de Cabelo*, forma faciem humanam ſub ceruice referens. *Vinc. Cent.* I. 6.

Serpens Orientalis maximus, *Cobra de Cabelo* dictus, facie anili. *Vinc. Cent.* I. 12.

Coluber venenatus Orientalis, Indis Cobra de Capello, cum humanæ faciei figura in ceruice. *Vinc. Elench. Tab.* p. 24.

Fig. 10. Amphisbæna Americana nigra variis lineis albis notata, iisque ſine ordine transuerſim poſitis, verſus caudam copioſioribus, capite pene toto albido.

Fig. 11. Serpens ex coloribus nigro, albo, flaueſcente, purpureo, veluti marmoratus, maculis in dorſo nigricantibus, lituris ad latera in fundo albo nigris.

Apoc. Cap. XXI. verſ. II.

— Et lumen ejus ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi Jaſpidi cryſtallizanti.

— Et lumen ejus ſimile lapidi precioſo, tanquam lapidis Jaſpidis ſicut cryſtallum.

— Καὶ ὁ φωσὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰασπίδι κρυσταλλίζοντι.

Jaſpidis eadem ſunt fata, quæ multarum aliarum rerum, quarum pretium ab arbitrio hominum pendet. Inſertus hic lapis, vel hoc nomine pretioſus, Pectorali Aharonis, licet in quarta ſerie, Exod. XXVIII. 20. Jaſpidi confertur ciuitas DEI, Hieroſolyma noua. ἡ ἐνδόμησις τῦ τείχες αὐτῆς ἴασπις, Apoc. XXI. 18. ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος (τῦ τείχες) ἴασπις, 19. In veteri Diſticho præfertur auro.

Auro quid melius? Jaſpis. Quid Jaſpide? Virtus.
Quid Virtute? DEUS. Quid Deitate? Nihil.

In hac ultima mundi ſenecta, ut virtus ipſa, reponitur inter viliores gemmas. Imò dubitare licet, annon Jaſpis, cujus in Sacris mentio fit, ſit, quod *Wedelius* conjectat *de Jaſpide Scripturæ Exercit.* VIII. *Dec.* X. ipſe *Adamas*, λίθος reuera τιμιώτατος, auro pretioſior? *Maximum in rebus humanis, non ſolum inter gemmas, pretium habet Adamas, diu non niſi Regibus, & iis admodùm paucis cognitus. Plin.* L. XXXVII. c. 4. Pondus accedit huic ſententiæ ex Textu noſtro, ubi mentio fit ἰασπίδος κρυσταλλίζοντος. Eſt quippe Adamas Cryſtallorum pretioſiſſima. Meminit & *Orpheus de Lap.* p. 207. Ἰασπίδος ἀερoχρόα (an ἀερoχρόα?) quam fulgenti confert Cryſtallo.

\- - - Ἐκ δ' ἄρα βωμῶν
Ἥυτε περ κρύσταλλος, ἄνευ πυρὸς ἐκ φλόγα πέμπεις.
\- - - *Atque in aris*
Haud ſecus ac Cryſtallus ſine igne flammam emittis.

Quod Prædicatum certè non Jaſpidi competit, ſed Adamanti. *Marbod. de Lapid. pret.* c. 1.

Ultima præcipuum genus India fert Adamantis
De Cryſtallorum natum ſumptumue metallis,
Hunc ita fulgentem cryſtallina reddit origo,
Ut ferruginei non deſinat eſſe coloris.

Accedit argumentis hactenus allatis, quod Adamantis nullam faciat mentionem *Orpheus*, neque *Dioſcorides*, & Adamantis ipſum nomen, quà lapidem pretioſum denotat, nouum ſit. Adamas olim fuit *ferrum*. Apud *Heſiodum* eſt ἀδάμαντος θυμὸς, *ferreus animus*, κυνέην ἀδάμαντος, *galea ferrea*. Tribuebatur quoque Adamantis nomen *Magneti*, qui etiam eſt Martialis indolis, & hodienum Gallis appellatur *Aiman*.

Si cui placet modernorum *Jaſpis*, poterit is Ἰασπίδι κρυσταλλίζοντι ſequentia adjungere Synonyma. Ἴασπις κρυσταλλώδης, ἰωνικὸς φλέγματι. *Jaſpis cryſtallum imitans, colore ſimilis pituitæ. Dioſc.* L. V. c. 160. *Jaſpis Cryſtallo ſimilis, aut myxis. Plin.* L. XXXVII. c. 8. Ἴασπις κρυσάλλῳ ὕδατος ὅμοια. *Epiphan.* Ἴασπις ὑδατόεσσα. *Jaſpis Cypria, glaucoque pingui. Plin.* l. c. Ἴασπις κρυσταλλοειδὴς, ὀλίγα ἐπιτεινομένη τὴν χροιὰν. *Jaſpis Cryſtallum penè referens, paulò vehementius colorem intendens. Pſell.* Ἴασπις ἐμφερὴς ἄρνα ἐγκεφάλῳ. *Jaſpis hirci cerebrum referens. Id. Jaſpis merè alba. Wolfart. Amœnit. Haſſ. Specim.* I. p. 23. *Hiſt. Nat. Haſſ.* P. I. p. 19.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 18.

Et erat ſtructura muri ejus ex Jaſpide. Ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimilis vitro mundo.

Et erat ſtructura muri ejus ex lapide Jaſpide: ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimile vitro mundo.

Καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τῦ τείχες αὐτῆς ἴασπις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν, ὁμοία ὑάλῳ καθαρῷ.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 11.

Χρυσίον καθαρὸν, ὅμοιον ὑάλῳ καθαρῷ percommodè repræſentat aurum per lentes cauſticas vitrificatum.

Apoc. Cap. XXI. vers. 19. 20. 21.

19. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, Jaspis: secundum, Sapphirus: tertium, Calcedonius: quartum, Smaragdus.

20. Quintum, Sardonyx: sextum, Sardius: septimum, Chrysolithus: octauum, Berillus: nonum, Topazius: decimum, Chrysoprasus: undecimum, Hyacinthus: duodecimum, Amethystus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas, & singulæ portæ singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum pellucidum.

19. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, Jaspis: secundum, saphirus: tertium, Chalcedonius: quartum, Smaragdus.

20. Quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, Chrysolithus: octauum, Beryllus: nonum, Topazius: decimum, Chrysoprasus: undecimum, Hyacinthus: duodecimum, Amethystus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum.

19. Καὶ οἱ θεμέλιοι τῆ τείχες τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος, ἴασπις· ὁ δεύτερος, σάπφειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδών· ὁ τέταρτος, σμάραγδος.

20. Ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος, σάρδιος· ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος, βήρυλλος· ὁ ἔνατος, τοπάζιον· ὁ δέκατος, χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑάκινθος· ὁ δωδέκατος, ἀμέθυσος.

21. Καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαργαρίται· ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτε· καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως, χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕαλος διαφανής.

NOn dubitatur absque causâ, num hæ duodecim gemmæ, quas Johannes vidit in noua Hierosolyma, præcisè respondeant duodecim illis Pectoralis Pontificalis? vel, an hæ illis, vel illæ his lucem fœnerari queant? Est hæc materia una ex δυσνοήτοις, quoniam certum est, mutasse gemmas sua nomina, & colorum descriptio nobis utrobique deest, qui soli ideam formant adæquatam. Considerationi nihilominus subjiciemus gemmam unam post alteram.

I. *Jaspis*, si quæ alia gemma, deberet esse cognita, quoniam Hebræum Græcumue nomen suum seruauit in plerispue Europæ linguis. Sed animaduertimus jam supra ad v. 11. inter incertas etiam hanc esse reponendam. Est modernorum Jaspis lapis minus pretiosus, opacus, ut plurimum viridis vel ruber, Achatæ adeò affinis, ut sæpius confundi soleant, & *Imperatus* fuerit persuasus, esse *Dioscoridis* & *Plinii Jaspidem* ipsum modernorum *Achaten*, & hunc veterum Jaspidem. Certum id quoque, Veteres Jaspides nomine complexos esse varias gemmas, singularibus hodie nominibus discretas, quas inter forsitan recensentur Turcois, Malachites, Carneolus, Nephriticus, Heliotropius.

II. Est modernorum *Sapphirus* gemma cœrulea diaphana, diuersus à Sapphiro veterum, qui *aureis punctis collucebat*. *Plin.* L. XXXVII. c. 9. & dubio procul omni est *Lazuli Lapis*. Conjectare proin licet, esse modernorum *Sapphirum* veterum *Amethystum*, vel *Hyacinthum*, & speciatim *Epiphanii Hyacinthum thalassiten*, ὑδατέστερον. Qua de re pluribus consuli possunt *Salmasius in Solinum*, *Laëtius*, alii.

III. *Chalcedonius* est gemma albi coloris pellucida, vel semidiaphana, nobilior, si ex cœrulescenti transluceat, uti Orientales, vilior, si opacus magis, & flauescat. Cum Achate sæpe confunditur, item cum Onyche, si in strata diuersi coloris sit dispartitus. Nomen in omnibus fere Idiomatibus Europæis residuum lapidi dedit Chalcedon Asiæ urbs.

IV. *Smaragdus* gemma est viridis pellucida, ex communi veterum & modernorum Scriptorum consensu.

V. *Sardonyx* est ex parte Sardius, ex parte Onyx, ex parte ruber ut Carneolus, ex parte albus. *Sardonyches olim, ut ex nomine ipso apparet,*

paret, intelligebantur candore in Sarda, hoc eſt, velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque translucido. Plin. L. XXXVII. c. 6. Optimi ex hoc genere ſunt diaphani, alii viliores opaci, *Plinio cœcæ* dicti. Pars una ſi non ſit rubra, vel carnea, ſed cœruleſcens, aut nigra, *Cameus* dicitur & *Onyx*.

VI. *Sarda, Sardius* rubri eſt, vel roſacei coloris, aliquando flammei, vocaturque *Carneolus*.

VII. *Chryſolithus aureo colore translucet. Plin.* L. XXXVII. c. 9. Modernorum eſt *Topazius*, ſed veterum Topazius viridis.

VIII. *Berillus, aqua marina* dictus, quia viridanti colore aquæ marinæ ſimilis: *Bootio* judice *Gemm.* L. II. c. 69. 70. veteres Berylli nomine complexi ſunt, Topazium, Citrinum, Sapphiri & Hyacinthi nonnullas ſpecies.

IX. *Topazius* veterum fuit viridis. *Egregia etiam nunc Topazio gloria eſt, ſuo virenti genere. — Ejus tota ſimilitudo ad porri ſuccum dirigitur. Plin.* L. XXXVII. c. 8. cognominatus hinc ὑαλοειδὴς, ὑάλῳ παλαμφερὴς, *vitrei coloris, vitro ſimilis, Orpheo, Diodoro Siculo*, aliis, ſed viror ille flauicare dicitur, ad inſtar olei. Modernis Lithologis veterum *Topazius* eſt noſter *Chryſolithus*, veterumque *Chryſolitus* modernorum *Topazius*.

X. *Chryſopraſius* vi nominis ſui ſaturi eſt viroris, ad aureum colorem deflectens. Sed *Plinio* L. XXXVII. c. 5. viroris diluti, Berylli ſpecies. *Vicinum genus* (Beryllis) *eſt pallidius, & à quibusdam proprii generis exiſtimatur, vocaturque Chryſopraſus.*

XI. *Hyacinthus* veterum coloris eſt dilutè cœrulei, vel violacei. *Ille emicans in Amethyſto color violaceus, dilutus eſt in Hyacintho. Plin.* L. XXXVII. c. 9. ſed modernorum Hyacinthus eſt flauus, vel rubro-flauus.

XII. *Amethyſtus usque ad vini colorem accedit, — fulgor purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens. — Perlucent omnes (Amethyſti) violaceo colore, ſcalpturis faciles. Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent. Plin.* L. XXXVII. c. 9.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 25.

— Nox enim non erit illic.

— Nox enim non erit illic.

— Νὺξ γὰρ οὐκ ἔσῃ ἐκεῖ.

SIngulari hac prærogatiuâ gaudet Hieroſolyma noua. νὺξ οὐκ ἔσῃ ἐκεῖ καὶ χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι ΚΥΡΙΟΣ ὁ ΘΕΟΣ φωτίζει αὐτοὺς, Apoc. XXII. 5. Terra, habitaculum noſtrum, ſi maneret in ſua circa Solem orbita, ceſſare deberet gyratio diurna, & idem ſemper Hemiſphærium Soli obuerti, quod Phænomenon offert Luna: id autem, ex *Clueri* mente *Geolog.* p. 264. Terræ contingere poſſet ex approximatione Cometæ terram combuſturi. Sed nouæ Hieroſolymæ vix quadrare videtur hic ſitus. Cœleſtem hanc Beatorum ciuitatem ſi ex terra transferamus in cœlum ſtelliferum, nullibi melius locari poterit, judice Clar. *Müllero Diſp. de Galaxia* p. 30. quàm in ipſa hac via lactea, quæ innumerarum Stellarum eſt congeries. Anſam his cogitatis dedit *Fontenellius Entretiens ſur la pluralité des mondes*, ubi ita adloquitur ſexum ſequiorem, eruditâ curioſitate ſeſe diſtinguentem. *Vous voyez cette blancheur, qu'on appelle la voye ce que c'eſt? Une infinité de petites Etoiles inviſibles aux yeux a cauſe de leur petiteſſe, & ſemées, ſi prés les unes des autres, qu'elles paroiſſent former une lueur continue. Je voudrois que vous viſſiez avec des Lunettes cette fourmilliere d'Aſtres, & cette graine des mondes (ſi ces expreſſions ſont permiſes.) Ils reſſemblent en quelque ſorte aux Isles Maldives, à ces 12000. petites Isles ou Bancs de Sable, ſeparez ſeulement par des Canaux de Mer, que l'on ſauteroit presque comme des foſſez. Ainſi les petits Tourbillons de la voye de lait ſont ſi ſerrez, qu'il me ſemble, que d'un monde à l'autre on pourroit ſe parler, ou meſmes ſe donner lamain. Du moins je croy, que les Oiſeaux d'un monde paſſent aiſement dans un autre, & que l'on y peut dreſſer des Pigeons à porter des Lettres, comme ils en portent ici dans le Levant d'une ville à une autre. Ces petites mondes ſortent apparemment de la regle generale, par laquelle un ſoleil dans ſon Tourbillon efface des qu'il paroit tous les ſoleils etrangers. Si vous êtes dans un de ces petites tourbillons de la voye de lait, voſtre ſoleil n'eſt presque pas plus proche de vous, & n'a pas ſenſiblement plus de force ſur vos youx, que cent mille autres ſoleils de petits Tourbillons voiſins. Vous voyez donc voſtre Ciel briller d'un nombre infinites feux, qui ſont fort proches les uns des autres, & peu eloignez de vous. Lorsque vous perdez de veue votre ſoleil particulier, il vous en reſte encore aſſez, & voſtre nuiet n'eſt pas moins eclairée que le jour, du moins la difference ne peut pas eſtré ſenſible: & pour parler plus juſte. Vous n'avez jamais de nuict. Ils ſeroient bien & onnés, les gens de ce monde là, accoutumez comme ils ſont à une clarté perpetuelle, ſi on leur diſoit, qu'il y a des malheureux, qui ont des veritables nuicts, qui tombent dans des tenebres profondes, & qui quand ils jouiſſent de la lumiere, ne voyent meme qu'un ſeul ſoleil. Ils nous regarderoient comme des Eſtres diſgraciez de la nature, & nôtre condition les feroit fremir d'horreur.* Non diſplicere poteſt ſententia hæc illis, qui beatorum ſedem collocant in cœlo aſtrifero, vel & ſupra illud.

illud. Ad literam ſanè congruit teſtimonio Diui Johannis. Apoc. XXI. 23. ἡ πόλις οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ. XXII. 5. νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ· καὶ οὐ χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου.

Apoc. Cap. XXII. verſ. 5.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 25.

TAB. DCCL.

COlophonem Phyſicæ Sacræ imponat Monumentum ex Diluuianis, quod Muſeum meum exornat; Lapis eſt fiſſilis niger ex monte *Blattenberg* Glaronenſium, exhibens figuras ultra planam ſuperficiem extantes, quas ænigmatis loco propono Antiquitatum Diluuianarum amatoribus.

Pro Monumento Diluuiano.

Antipodes ſunt φίλαυτοι & inuidi, proprium illis, alienum his pecus grandius uber habet. Errores ſcilicet accreſcunt & pondere & numero, ſi peruerſis judiciis acceſſerint affectus deprauati. In omni hominum genere offendas erroneos & deuios hujusmodi ſaltus. Qui naturæ artisque theſauros in ſcriniis ſuis recondunt lentibus utplurimùm conuexis, ea, quæ poſſident, aſpiciunt, concauis aliena, nubem pro Junone ſæpe amplexantes. Quinimò ut plurimùm in reculis propriis dijudicandis adulamur nobis ipſis, fortè quia omnium noſtrûm oculis lens ineſt cryſtallina conuexa admodùm. Perdifficilis eſt æſtimatio pretii, & ut unica ad verum rerum æſtimium linea recta, ſic curuæ ad falſum innumeræ, obuiæ cumprimis in caſibus dubiis, qualis eſt de quo impræſentiarum, ne in eundem cum aliis ſcopulum incidam, proprium meum ſuſpendo judicium, licet ipſa agatur res mea, dijudicanda aliis me fortè oculatioribus. Ad rem ipſam eo, ne Procœmium tractatione ipſa ſit diffuſius.

Extat in Diluuiano meo Muſeo Tabula, quam heic in Icone ſiſto, Ardeſiæ illius Glaronenſis nigræ, quæ *Marmor menſarium nigrum Cardo* audit, & longè latèque per omnes terræ prouincias ob varium uſum defertur, deſcripta in *Itinerib. Alpin.* Lugd. Batav. 1723. editis p. 120. cruda qualis ex monte erui ſolet, attamen veluti naturâ polita longa 40. dig. 4. lin. Pariſinæ menſuræ, lata 17. digg. In ea conſpicuæ ſunt, quas delineatas vides, figuræ, eodem ſitu & ordine, ut quæ characteres repræſentare videntur unâ eademque rectâ lineâ ſint protenſæ, quæ hieroglyphica obliquè, angulum formantes cum illa acutum ex una, obtuſum ex altera parte. Sunt hæ figuræ ultra planam ſuperficiem eleuatæ ad ½. fere lineam elatiores tamen characteriformes; reſpondent omnibus ectypæ & concauæ, quarum fragmenta extant tum apud me, tum apud alios naturæ curioſos conciues. Quamuis dubius hæream, quid ſibi velit, vel quid ſignificet, rarum hocce cimelium, ſi φιλαυτεῖν licet, id tamen extra dubium pono, Diluuianæ eſſe Antiquitatis monumentum, ſiue artem id agnoſcat fabrum, ſiue polydædalam, ut vulgo audit, naturam matrem. Ne quis præjudicet in eundem me fortè incidere errorem cum celebri quodam viro, qui effigiata arte etiam rudi, & clanculum in lapicidina quapiam depoſita pro pretioſis collegit Diluuianæ Cataſtrophes monumentis. Lapis eſt hic duriſſimus, durior & intractabilior ipſo marmore, cælatoriis inſtrumentis inuictus, figuræ nullâ arte imitabiles, in ſubſtrata namque hac materia. Caſum omnem fortuitum delet certus figurarum ſe ſubſequentium in eadem ſerie ordo, characteres & aues, (ſi ita ænigmata baptizare licet,) quæ aliquoties recurrunt, eædem ſemper & forma & magnitudine. Locus natalis mons eſt, imo montis altiſſimi decliuitas ab omni vel lacuum vel fluuiorum vicinia remotus. Tabulæ ab immenſi ponderis ſtratis incumbentibus preſſæ, in quibus tamen jucundo ſpectaculo conſpicias piſces affabre cum omnibus ſuis partibus delineatos, eosque non inquilinos, ſed marinos: Xiphiam inter alios poſſideo integrum, quo collectionem meam augere & ornare voluit Amicus optimus D. *Cappelerus*, Lucernenſium percelebris Medicus. Sed alii ſunt hi piſces ab illis Veronenſibus, Oningenſibus, Pappenheimenſibus, aliis, qui ariſtas, ſquamas, carnes exhibent vix mutatas niſi colore: ſunt pinnæ, ariſtæ, vertebræ, partes aliæ eſſentiales & characteriſticæ ejusdem cum lapide ipſo ſubſtantiæ atque duritiei, gorgoneum ſaxum: de quorum origine per canales ex mari ſubterraneos nemo ne cogitauerit quidem, qui ſitum conſiderat regionis & loci altiſſimum, ut de familia ſiue proſapia nemo dubitare poteſt, qui vel parum attenderit ad ſtructuram organicam. Adſunt ibidem plantæ, ſed oppidò piſcibus rariores. *Hordei* ſpicam hujusmodi fiſſili ſaxo impreſſam, quæ mihi monſtrauit veram Diluuii Epocham, vide in *Herbario* meo *Diluuiano.*

Soli DEO Gloria.

I. IN-

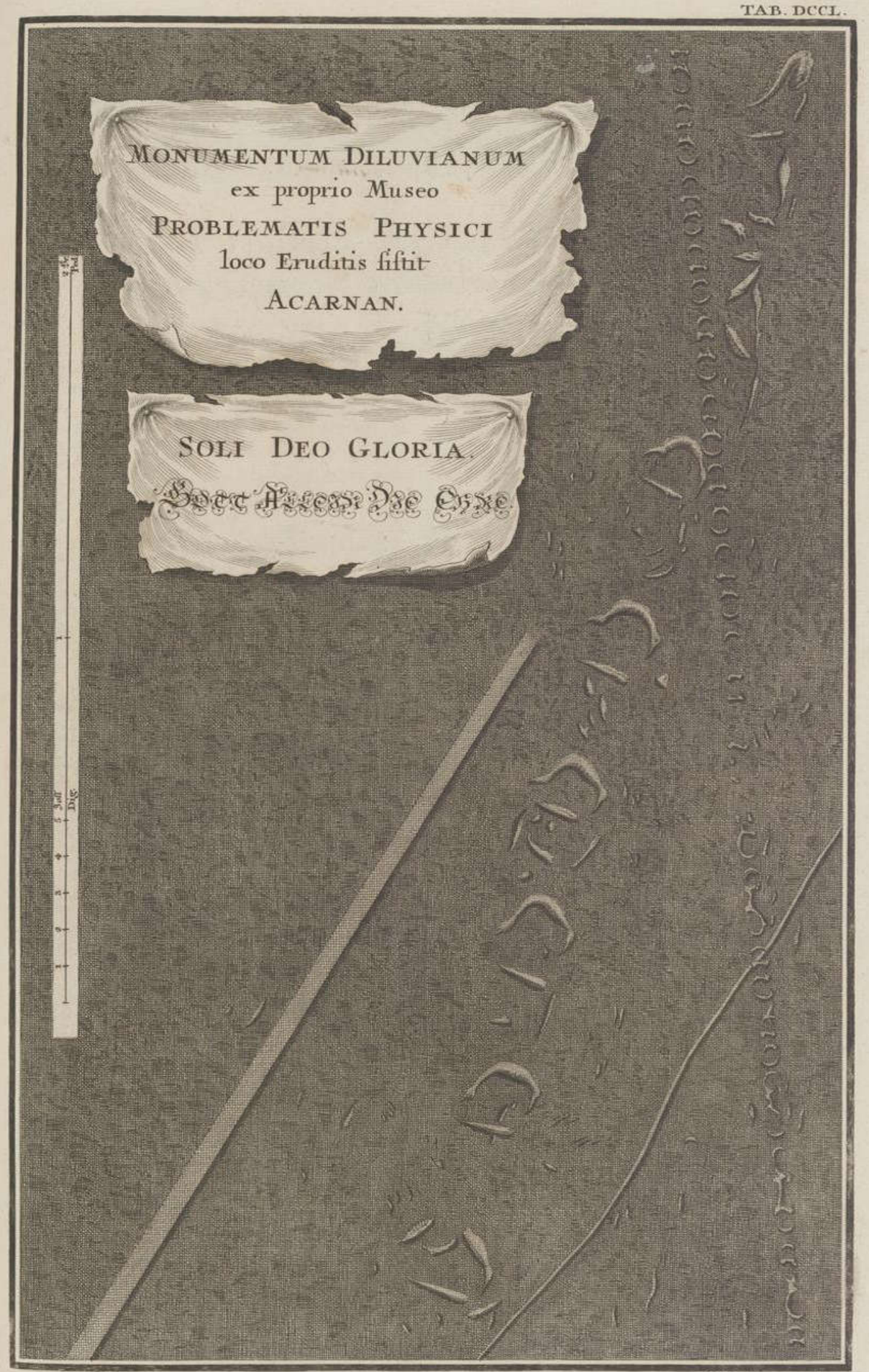

I. G. Pintz sculps.

I. INDEX AUCTORUM
in hoc Opere vel laudatorum vel notatorum.

A.

*A*Barbanel, Iſaac. laud. 179. 327. not. 29.
Abbadie, Jaque, *Art de ſe connoitre ſoy mêmes* laud. 942.
Abicht, Jo. Georg. Diſſ. *de Cultris ſaxeis* laud. 450. *de Tranſitu Iſraëlitarum per Jordanem* laud. 449. *de Statione Solis* laud. 459.
Agricolæ, Georg. Andr. *Verſuch der Univerſal-Vermehrung aller Bäume* laud. 1500. ſq.
Agrippa, Henr. Corn. not. 28.
Allatius, Leo, *in Hexaëmeron* not. 1268.
Alpinus, Proſper, *de Medic. Ægypt.* laud. 137. not. 124. *de Plantis exoticis* laud. 237. 241. 369.
Ambroſius, *de Arca & Noë* not. 59. 60.
Antoninus, Marc. Aurel. *de ſeipſo ad ſeipſum* laud. 1045.
Antonius Nebriſſenſis, *Quinquag. tert.* not. 1527.
Arndius, Jo. *de vero Chriſtianiſmo* laud. 739.
Arnobius, *contra Gentes* not. 1285.
Aſtruc, Diſſ. *ſur l'origine des maladies epidemiques* laud. 136.
Auguſtinus laud. 1293. 1495. not. 725. 315. *Libri Confeſſion.* laud. 715. *de Civitate Dei* laud. 68. 1452. not. 37.

B.

*B*Ajerus, Jo. Guil. laud. 9. 167.
Bajeri, Jo. Jac. *Animadv. in Loca Novi Fœderis* laud. 1310. 1320. 1322. 1327.
Baronii, Cæſar. *Annal.* not. 1493.
Bartholinus, Eraſmus, *de Nive* laud. 784. not. 806.
Bartholinus, Thomas, laud. 1455. *de Paralyticis N. T.* laud. 1330. *de Morbis Biblicis* laud. 1394.
Bartoli, *Ricreaz. del Savio* laud. 797.
Beda, *in Matth.* & *de Locis ſacris* not. 1309.
Bekkeri, Balth. *Mundus faſcinatus*, not. 29. 1316. 1317. 1336. 1414.
Bellonius laud. 241.
Bentleji, Rich. *Conc. contra Atheiſmum* laud. 872. 1476. 1486.
Bernardinus Senenſis laud. 1439.
Bernardus, Eduard. *de Menſ. & Pond. antiquis* laud. 37.
Bernhardus laud. 1043.
Bernoulli, Dan. Diſſ. *de Reſpiratione* laud. 732.
Bernoulli, Jac. *Method. ratiocinandi* laud. 877.
Beverland, Hadr. not. 28.
Bochartì, Sam. *Hierozoicon* laud. 26. 56. 86. 97. 111. 121. 192. 193. 203. 232. 233. 246. 285. 288. 293. 297. 299. 307. 373. 386. 390. 392. 393. 415. 477. 493. 505. 612. 627. 713. 745. ſeq. 823. 836. 844. 925. 1019. 1024. 1085. 1090. 1091. 1107. 1109. 1112. 1154. 1183. 1201. 1207. 1268. 1326. 1468. not. 26. 29. 57. 126. 130. 243. 281. 282. 296. 297. 299. 374. 375. 387. 391. 504. 505. 712. 837. 1019. 1420. *Phaleg* laud. 572. 747. 1527.
Bodinus, Jo. not. 1259.
Bœhmius, Jac. not. 5.
Boëthius, *de Conſolat. Philoſoph.* laud. 716. 735. 1451. 1486.
de Bon, Franc. Xaver. laud. 1026. 1135.
Borellus, Jo. Alph. *de Vi percuſſionis* laud. 452. 472. *Centur. Obſervat.* not. 1319. *de Motu Animalium* laud. 691.
Boyle, Rob. Diſſ. *de Fundo Maris* laud. 803.
Briggii, *Opbthalmographia* laud. 935.
Budæus, Guil. *Philolog.* laud. 832.
Bullingeri, Comm. *in Ep. ad Col.* laud. 670. 1141.
Bünting, *Reiſe nach Palæſt.* not. 1308. 1309.
Burnet, Thom. *Theoria Telluris* laud. 5. 1138. not. 24. ſeq. 707. 927. 994. 1138. 1387.
Bynæus, *de Morte JESU CHRISTI* laud. 1422.

C.

*C*Ajetanus, Thom. not. 29.
Calvinus, Jo. laud. 456. 929.
Camerarius, Joach. not. 1407.
Camerarii, Rud. Jac. Diſſ. *de frumenti ſemente & meſſe* laud. 619.
Campanella, Thom. *de Senſu rerum & Magia* not. 1262.
Cardanus, *de Plantis* not. 976.
Carteſius, Renat. laud. 2. 60. 736. not. 2. 725.
Cartwright, Comm. *in Proverb.* laud. 1014.
Caſaubonus, Iſaac. laud. 1394.
Caſſini laud. 796. 927. 1442.
Caſtalio, Sebaſt. not. 35. 491.
Celſius laud. 319. 1341.
Charas, *Anatome viperæ* laud. 711. 712.
Chevalier laud. 461.
Chryſoſtomus, Jo. laud. 819. 1376. not. 945. 1448.
Chytræi, Dav. Comm. *in Matth.* not. 1306. 1309.
Cicero, M. Tull. laud. 419. 1479.
Clauderus, Gabr. *de Methodo balſamandi corpora* not. 114.
Clemens Alexandrinus in *Pædagogo* laud. 1005. 1006.
Clericus, Dan. in *Hiſtoria Medicinæ* laud. 1430. Diſſ. *de Lepra* laud. 319.
Clericus, Jo. in Comm. *in Pentateuchum* laud. 25. 217. 319. not. 46. 192. 193. 217. 276. 277. 335. 373. 433. Comm. *in Libros V. T. hiſtoricos* laud. 478. not. 458. 459. 463. 473. 514. 532. 586. 631. 640. Diſſ. *de Statua Salis* not. 73. Diſſ. *de Maris Idumæi trajectione* not. 164. ſeqq. Diſſ. *de Lepra* laud. 326.
Clotzii, Steph. Diſſ. *de Sudore CHRISTI ſanguineo* laud. 1440.
Cluverus, Dethlev. in *Geologia* laud. 4. 8. 25. 44. 1523. not. 1535. *Philoſophiſcher Zeit-Vertreib* not. 481.
Coccejus, Jo. Comm. *in Jobum* laud. 718. 729. 780. not. 723. 727. 738. 780.
Cogroſſi, Car. Franc. *Nuova idea del male contagioſo de' Buoi* laud. 135.
Collinus, Ant. *de Libertate cogitandi* not. 1031.
Contarinus not. 1262.

I. Index Auctorum

Cramerus, Jo. Jac. *de Ara Templi secundi* laud. 219. 641. 1250. 1251.
Cujacius, Jac. not. 1308.
Cunæus, Petrus, *de Republica Hebræorum* not. 277. 282.

D.

D'Assovii, Theodor. Diss. *de modis feminandi diversa semina* &c. laud. 338.
Democritus, Christianus, h. e. Conradus *Dippelius*, im *Wegweiser zum verlohrnen Licht und Recht* not. 4. 5.
Derham, *Theol. Phys.* laud. 462. 944. 972.
Deusingii, Anton. Diss. *de Mandragora* laud. 82.
Deusingius, Hermann. not. 879.
Didymus Alexandrinus not. 31.
de Dieu, Lud. not. 900. 1307. 1422.
Dio Cassius laud. 1386.
Doppelmaier, Jo. Gabr. *de Globo cœlesti* laud. 69.
Dorschei, Jo. Georg. Diss. *de 70. hebdomadibus Danielis* laud. 1261.
Douglas, Jac. Tr. *de Narcisso-Lilio Sarnensi* laud. 1325.
Drusius not. 1371. seq.
Druthmari, Christian. *Expos. in Matth.* not. 1309.

E.

Elmmart, Jo. Christ. *Ichnograph. nova contemplat. de sole* laud. 15.
Eisenschmid, Jo. Casp. *de Ponderibus & Mensuris vet.* laud. 37. 75. 183. 253. 564.
am Ende, Christiani, Diss. *de Medicina CHRISTI Divina & miraculosa* laud. 1328.
Epictetus laud. 1045.

F.

Faber, Jo. Matthias, laud. 619.
Fenelon, Franc. Salign. de la Mothe, *de l'existence de DIEU* laud. 687.
Ferrand, *Remarques sur la Religion Chrêtienne* not. 258. 259.
Ferrerii, Vincent. Serm. *de CHRISTI passione* not. 1455.
Fontenelle Entretiens sur la pluralité des mondes laud. 1535.
Franzii, Wolfgang. *Hist. Animal.* not. 1306.
Freyeri, Alb. Frid. Diss. *de Mari æneo Templi Salomonei* laud. 557. 561. 562.
Fulleri, Nicol. *Miscellanea Sacra* not. 232. 612. 1085. 1154. 1177.
Funccius, Jo. Casp. *de Coloribus Cœli* laud. 357. 725. 802. 1366.

G.

Galenus de Usu partium laud. 972.
Galilæus a Galilæis laud. 69. 736.
Gassendus, Petr. in *Syntagm. Philosophiæ Epicuri* laud. 1479.
Gaukes, Yvo, Diss. *de Herode vermibus exeso* not. 1469.
Goldmanni, Nicol. *Anweisung zur Civil-Bau-Kunst* laud. 549. 550. 551. 554. 555. 556.
Grævius, Jo. Georg. laud. 453.
Gravesande, Wilh. Jac. *Phys. Elem. Mathem.* laud. 725.
Gregorius M. laud. 715. 749. 1032. not. 1072.
Gregorius Nazianzenus laud. 797.
Gregorius Nyssenus laud. 1045.
Grew, Nehem. laud. 695.
Gronovius, Jacobus, laud. & not. 1395.

H.

Halesius laud. 695.
Hallejus, Edmundus, laud. 247. 751. 1035.
von der Hardt, Hermann. *de Monumento uxoris Lothi* not. 73. *Ephemerid. Philol.* laud. 1315. not. 161.
Harenbergius, Jo. Christoph. laud. 635. 735. 930. 977.
Harvæus, Guil. laud. 690. 736.
Hasæus, Jac. laud. 578. 846. 1271.
Hasæus, Theodorus, *de Leviathane* laud. 19. 844. 1290.
Heideggerus, Gotthart. *de Creatura gemebunda* laud. 2. 4. 1499. *de Raptu Pauli* 1508. 1510. 1511.
Heideggeri, Jo. Henr. *Historia Patriarcharum* laud. 15. 22. 90. 111.
Heinsii, Dan. *Exercit. in N. T.* laud. & not. 1376. 1394. *Aristarchus Sacer* not. 1408.
Herbinii, Jo. Diss. *de admirandis mundi cataractis* laud. 25.
Hermannus de Materia Medica laud. 239.
Herodotus laud. & not. 114.
Heumanni, Christoph. Aug. Diss. *de fato uxoris Lothi* not. 73.
Hieronymus laud. 1293. *in Jesaj.* not. 1078. *in Habac.* not. 1349. *in Epist. ad Galat.* not. 945.
Hildebrand, Joach. *Antiquitates Sacræ* not. 1308. 1309.
Hilleri, Matthæi, *Hierophyticon* laud. 97. 395. 1061. 1409. not. 115. 142. 470. 612. 536.
Hippocrates laud. 93. 159. 1490.
de la Hire laud. 927. 1035.
Hobbesius, Thom. *de Cive* not. 871.
Hombergius laud. 867. 719.
ab Horto, Garcias, laud. 392.
Hottingeri Helvetische Kirchen-Geschichte laud. 1426.
Hottingeri, Jo. Henrici, *Historia Creationis* laud. 6.
Hottingeri, Salomonis, *Specimen Physiologiæ Sacræ* laud. 677.
Huetius, Petr. Dan. laud. 25. *de Concordia rationis & fidei* not. 170. Diss. *de Navigationibus Salomonis* laud. 579.
Hugenii, Christiani, *Cosmotheorus* laud. 717.

I.

Josephi, Flavii, *Antiquit. Jud.* laud. 75. 164. 234. 384. 612. 1253. 1304. 1447. not. 29. 164. 485. 504. 531. 541. 1202. 1259. 1290.
Isidorus laud. 715. 1346.
de l'Isle laud. 579.
Judæ, Leo, laud. 613. not. 419.
Junius, Franc. not. 302. 612. 850.
Justinus Martyr, in *Dialogo cum Tryphone Judæo* laud. 150.

K.

Kaempferi Amœnitates Exoticæ laud. 757. 758.
Kanoldi, Jo. *Sendschreiben von der Pest in Marsilien* laud. 136. 137. *Breslauische Natur- und Kunst-Geschichten* laud. 86. 304. 806. 1354. *Kurtze Jahr-Historie von den Seuchen des Viehes* laud. 135.
Kærlii, Petri, Diss. *de miraculoso solis vel umbræ decem lineis* &c. laud. 624.
Keplerus, Jo. laud. 8. 1167. 1404.
Kimchi, R. David, laud. 408. 900. 920. 1049. not. 472. 476. 506. 586.
Klausingii, Henr. Diss. *de Symmetria maris ænei* laud. 557.
Klein laud. 1079.
Knatchbull, Northon. *Animadvers. in N. T.* not. 1308.
Kœleser de Kœles-eer, Sam. *Auraria Romano-Dacica* laud. 5.

Kolbius,

in hoc Opere vel laudatorum vel notatorum.

Kolbius, Petrus, *de Capite Bonæ Spei* laud. 467. 591. 685. 770. 836. 1268.

L.

a *Lapide*, Cornel. *Comment.* not. 374.
Leeuwenbœk, Ant. *Experimenta & Contemplationes* &c. laud. 13. 131. 698. 700. 721. *Arcana naturæ* laud. 991.
Leo, R. Juda, laud. 541. 542. 562. not. 526. 539. 561. 565.
Leopoldus, Jo. Frid. *de Alce* laud. 415.
Lightfootus, Jo. laud. 527. 1447.
Linckius, Jo. Henr. laud. 303. 1087. 1283. 1532.
Linschot, Jo. Hugo, laud. 392.
Lochnerus, Mich. Frid. *de Nerio* laud. 171. 364. *de Phthiriasi cordis Plinii Valeriani* laud. 130.
Lucianus in *Dipsadibus* laud. 1530.
Lucretius de Natura rerum not. 683. 684. 1476.
Ludolfi, Jobi, *Hist. Æthiop.* & *Commentar. rerum Æthiop.* laud. 82. 181. 373. 390. 393. 844.
Lundii, Jo. *Jüdische Heiligthümer* laud. 218. 219. 526. 534. 535. 554. 562. not. 561. 565.
Lutherus, Mart. laud. 321. not. 563.

M.

Maimonides, R. Moses, *de Lepra* laud. 319.
Malebranche, Nic. *Recherche de la verité* laud. 1040.
Malpighii Anatomia plantarum laud. 736.
Manasses, Constantinus, not. 1259.
Mantuanus, Jo. Bapt. *de Loco Conceptionis CHRISTI* not. 1304.
Marcellus de Medicamentis not. 1398.
Marckii, Jo. Diss. *de vero Paradisi situ* laud. 25.
Mariotte du Mouvement des eaux laud. 1033. 1035.
Marsigli, Lud. Ferd. Comitis de, *Historia maris* laud. 803.
Martini, Godofr. Diss. *de Vulpibus Simsonis* laud. 475. 477.
Meibomii, Jo. Henr. Comm. *de Cerevisiis* &c. laud. 275.
Mel, Conr. *de Mari æneo* laud. 557. 560. 561. not. 565. *Observat.* laud. 1131.
Meninski Lex. Arab. Turc. not. 1059.
Mercurii Trismegisti Pimander not. 5.
Mersennus laud. 453.
de Mey, Jo. *Physiologia S.* laud. 1322.
Michaëlis, Gregor. *Notæ ad Gassarellum* not. 622.
Minucius Felix laud. 750.
Mollerus, Dan. Guil. laud. 415.
Molyneux laud. 1279.
Montuus, Hieron. *de tuenda sanitate* not. 1308.
Morhofii, Georg. Dan. *Hieroclastes* laud. 452. 453.
Morini, Steph. Diss. *de Horis salvificæ passionis JESU CHRISTI, DOMINI nostri*, laud. 1422.
Mori, Henr. *Expositio Mercavæ* not. 1187.
de la Motraye Voyage laud. 615.
Murerus, Christoph. laud. 39.

N.

Newtonus, Isaac. laud. 60. 198. 674. *Philos. Nat. princip. Mathem.* laud. 796. 813. *Optica* laud. 807. 877. 944.

O.

Oldermanni, Jo. Diss. *de Ophir & Tarsis*, laud. 578.
Oleastrius not. 153. 243.
Origenes, *contra Celsum* not. 36. 1306.
Ottius, Jo. Bapt. laud. 75. 344. 1348.
Ovidius in *Libr. Metamorphos.* laud. 5.
Outhovius, Gerh. laud. 1334.
d'Outrein, Jo. Diss. *de Piscina Bethesdæ* laud. 1447.

P.

Paulini Panegyricus de obitu Celsi pueri laud. 1411.
Pechlinus, Nic. *de aëris & alimenti defectu* laud. 1147. *de Colore Æthiopum* laud. 1156.
Pellicanus, Conr. laud. 879. 1034.
Perizonius, Jac. laud. 1395.
Perralt laud. 1035.
Pestalossius laud. 1290.
Peyrerii, Isaac. *Syst. Theol.* not. 46. 457. 458. 1480.
Philo laud. 45. not. 28.
Pinedæ, Jo. *Comm. in Jobum* laud. 722. 736. 778. 782. 789. 811.
Piscator, Jo. not. 302.
Placentini, Jac. Diss. *de Barometro* laud. 725.
Plinii, *Historia naturalis* laud. 141. 301. 743. not. 227. 237. 241. 370. 711. 767. 811. 1023. 1083. 1358.
Plot. Nat. Hist. of Staffordshire laud. 127.
Praun, Otto Phil. laud. 904. 1046. 1047. 1052.
Pufendorff, Sam. *de Officio hominis & civis* laud. 686.

R.

Raji Historia plantarum laud. 1294. 1356. *Synopsis Quadrupedum* laud. 1297.
Ramazzinus de Origine fontium Mutinensium laud. 1070.
Rambertus in Genesin laud. 9.
Ravius, Christian. Diss. *de Dudaim* laud. 82.
Rauwolfius laud. 581.
Reaumur laud. 966.
Redi laud. 712.
Relandi, Hadr. Diss. *de Paradiso* laud. 25. 26. Diss. *de Ophir* laud. 574. 576. *Not. ad Joseph.* not. 621.
Reyheri, Sam. *Mathesis Mosaica* laud. 40. 314. 560.
Rudbeckius, Olaus, *Philologem. Etymolog. Biblici nominis DEI, Schaddai*, laud. 305. *de Herba Borith* laud. 1140. 1141.
Rumphii, Georg. Eberh. *t'Amboinsche Rariteit-Kamer* laud. 243. 1187.
Ruysch, Frid. *Thesaurus Anatomicus* laud. 23. 681. 736.

S.

Sachsius in *Ampelographia* laud. 62.
Sarravius, Alex. *du Flux & Reflux de la Mer* laud. 950.
Savary, Jac. *de Venatione* laud. 900.
de Saumarez laud. 1022.
Schelhorn, Jo. Georg. laud. 846.
Scheuchzeri, Jo. *Agrostographia* laud. 671.
Schickardi, Guil. Diss. *de Numis Hebræorum* laud. 252.
Schindleri Lexicon Pentaglotton not. 1306.
Schmidii, Jo. Andr. Diss. *de Sciaterico Achas*, laud. 624.
Schmidii, Sebast. *Comment. in Matth.* not. 1307.
Schulze, Walther. *Ost-Indische Reise* laud. 1288.
Sculteti, Abrah. *Exercitationes Evangelicæ* not. 1309.
Seneca, M. Annæus, *Quæst. natural.* laud. 728. 783. 791. 1115. not. 380.
Seneca Tragicus laud. 716.
Sennerti, Dan. *Institut. Phys.* not. 1477.
Sieuvertius de Morbis a motu humorum laud. 683.
Simplicii Comm. in Epicteti Enchiridion laud. 1045.
Sloane, Hans, *Nat. Hist. of Jamaica* laud. 445. 1294. 1321.
Socinus, Faustus, not. 687.
Sophocles laud. 1054.

II. Index Locorum Scripturæ Sacræ &c.

Specht, Jo. laud. 550. 557. *Geſchichte unſerer Erlöſung* laud. 1400.
Spencerus, Jo. *de Legibus Hebræorum ritualibus* not. 95. 337. 338.
Speneri, Phil. Jac. *Lauterkeit des Evangeliſchen Chriſtenthums* laud. 1435.
Spinozæ, Bened. *Tract. Theol. Polit.* not. 458. 559. 598. 649. 687.
Stolterfobti Uniologia laud. 1326.
Sturmii, Jo. Chriſtoph. Diſſ. *de aëris mutationibus* laud. 1033. 1433.
Sturmii, Leonh. Chriſtoph. *Erklärung der Stellen Heil. Schrifft* &c. laud. 25. 37. 38. 39. 65. 73. 550. not. 5. 7. 9. 10. 38. *de Mari æneo* laud. 37. 557. 558. 561. 562. 563. 565. not. 566. *Sciagraphia Templi* laud. 523. 527. 1213. 1217. 1222. 1233. 1239. *Goldmanns Anweiſung zur Civil-Bau-Kunſt* laud. 549. 550. 551. 555. ſeq.
Suidas not. 1528.
Sulpicius Severus not. 514. 1290.
Swalve, Bernh. *de ventriculi querelis & opprobriis* laud. 62. 1513.
Swammerdam, *Hiſt. Inſectorum* laud. 131.
Swedenborgh, *Obſervat. Miſcellan.* laud 6.
Swinden, *Recherches ſur la nature du feu de l'Enfer* &c. laud. 1524.

T.

Thevenot, *Voyage* laud. 836.
Thymi Diſſ. *de Labro æneo* laud. 557.
van Till, Salomo, laud. 25.
Tournefort, *Voyage du Levant* laud. 25.
Tremellius, Eman. not. 302. 612. 850.

V.

Valleſii, Franc. *Philoſophia Sacra*, not. 5. 170. 314. 604.
Vallisnerius, Anton. *Eſperienz. & Oſſervaz.* laud. 200. 291. 825. 494. *Tr. de Chamæleonte* laud. 310. *Nouove Oſſervaz.* laud. 663. *Conſid. & Eſper. de Vermi* laud. 721. *dell' Origine delle Fontane* laud. 1035. 1264. *de arcano lenticulæ paluſtris ſemine* laud. 1355.
Valſalva, *de aure humana* laud. 774. 933.
Vannini, Jul. Cæſ. *Dialogi* not. 1459.
Varenius, Aug. laud. & not. 365.
Verdries, Melch. *de æquilibrio mentis & corporis* laud. 275. 665.
Veslingius, not. 581.
Vieuſſenius, laud. 682.
Vigenerius, Blaſius, *de igne & ſale* not. 1319.
Villalpandus, Jo. Bapt. *Comm. in Ezech.* laud. 37. 252. 546. 547. 553. 556. 562. 570. 1219. 1222. not. 529. 560. 564. 1217. 1236. 1238. 1239.
Virgilius laud. 1056. not. 689.
Vitruvius, *de Architectura* laud. 1245.
Vnſelt Diſſ. *de Chao Mundi* laud. 5. 6.
Vogleri, Val. Henr. *Sacra Phyſica & Medica* laud. 314.
Vrſini, Jo. Henr. *Arboret. Biblic.* laud. 996. 997.
Vſſerii, Jac. *Annales V. T.* not. 621.

W.

Wagenſeil, Jo. Chriſtoph. laud. 377.
Wainewright laud. 683.
Wallemont, *Curioſitez de la nature* laud. 1354.
Wedelius, Georg. Wolfg. in *Exercitationibus Medico-Sacris* laud. 73. 156. 902. 1050. 1052. 1319. 1321. 1330. 1331. 1394. 1398. 1510. ſq. 1533.
Wegneri, Godofr. Tr. *de Rattis* laud. 485.
Wepfer, Jo. Jac. *de Hiſtoria ac noxis cicutæ* laud. 1150. *de Apoplexia* laud. 1342.
Werenfelſius, Sam. laud. 1034.
Whiſtoni, Guil. *Theoria Telluris* laud. 4. 25. 44.
Wichmannshauſen, Jo. Chriſtoph. Diſſ. *de Aſere metalliſoſſore* laud. 439.
Wierus, Jo. *de Præſtigiis Dæmonum* not. 1259.
Wilkins, Jo. *Vertheidigter Copernicus* laud. 456. 878.
Williſius de Cerebro laud. 682. *Neurologia* laud. 1504.
Willoughby, Franc. *Ichthyologia* laud. 19. *Ornithologia* laud. 1382.
Witſen, Nicol. *de Architectura navali*, laud. 578.
Witſii, Herm. *Ægyptiaca* laud. 95. 259. *Miſcellan. S.* laud. 73. 1046. 1048. 1479. not. 1052. Diſſ. *de Ficu diris â CHRISTO devota* laud. 1376.
Wolfii, Chriſtiani, *Aërometria* laud. 877. *Wunderbare Vermehrung des Getreydes* laud. 1353. 1354.
Woodwardi Diſſ. *de Vegetatione* laud. 6. *Hiſt. nat. tellur. illuſtr.* laud. 1286.

Z.

Zanchius, Hieron. laud. 456.
Zimmermanni, Jo. Jac. *Scriptura Sacra Copernizans* not. 1187.

II. INDEX LOCORUM
Scripturæ Sacræ
obiter paſſim illuſtratorum.

Gen. I. 6. 946.
XVIII. 21. 715.
XXXI. 19. 95.
Exod. XX. 24. 219.
26. ib.
Num. IV. 14. 218.
V. 2. 3. 357.
Deut. XVI. 6. 258.
Pſalm. XVII. 6. 949.
XVIII. 10. 946.
XX. 4. 629.
XXXI. 15. 16. 1036.
LXXV. 6. 918.
Pſalm. LXXVIII. 66. 484.
CXVIII. 27. 218.
CXXI. 6. 88.
Eccleſ. VIII. 1. 250.
Jerem. XVII. 11. 497.
XVIII. 14. 448.
Nah. III. 16. 17. 971.
Hagg. II. 9. 521.
Malach. III. 10. 436.
Sapient. XVII. 1. ſeqq. 147.
Sirac. XXIV. 21. 22. 1007.
Matth. XXIV. 29. 727.
Luc. VII. 38. 46. 240.

Act. II. 3.	1314.	Rom. VIII. 22.	2.
25.	949.	1. Cor. V. 8.	151.
VII. 14.	105.	Ephes. VI. 16.	907.
XVI. 16.	713.	Hebr. I. 7.	947.
XVII. 23.	1125.	2. Pet. III. 5.	6.

III. INDEX VOCUM HEBRÆARUM & GRÆCARUM,

quarum tum Significatio tum Emphasis eruitur & exponitur.

A. VOCUM HEBRÆARUM.

א

אֵבֶר quid notet, & unde sit deriuandum 677.
אַבִּירִים sunt *tauri*, *tauri fortes* 1105. *equi*, & metaphorice *homines superbi* ib.
אַבְנִים quale mensuræ genus 339.
אֱגוֹז *nux juglans* 1075. affinia Persica, Arabica, Turcica ib.
אַגְמוֹן non *uncum*, sed *juncum*, & *funem ex junco contortum* denotat 845.
אָדַם num significet tantum *rutilare*, an etiam *splendere* 322. 1184.
אֹדֶם qualem notet gemmam 225.
אַדַרְכוֹן quid notet 635.
אֲהָלִים, אֲהָלוֹת notant *plantam odoris pergrati* 394. quænam illa sit 395. 902.
אוֹב quid notet 420.
אִוֶּלֶת *stultus*, proprie *levis* 667.
אוּלָם unde descendat 1216. quid notet in genere & in specie ib.
אוֹר *lux*, speciatim *Sol*, specialissime *Sol oriens* 771. ab aliis quoque redditur *fulgur* aut *pruina* 807.
אֵזוֹב *Hyssopus*, vox Orientalibus & Europæis fere communis 155. 904.
אֹזֶן quid notet 896.
אָחוּ *carex*, *locus palustris* 671.
אַחִים quam varie exponatur ab interpretibus 1089.
אַחְלָמָה quamnam notet gemmam 227.
אֶטֶד quamnam notet arborem vel fruticem 470. 911. 912.
אִי, אִיִּים qualenam notet animal 1090.
אַיָּה *Æsalon*, species accipitris 741. aliis aliam notat auem 289. 290.
אַיִל quid notet 111. affinia ei in aliis linguis ib. 413.
אַיִל *Aries*, unde dicatur 69.
אַלְגּוּמִּים, אַלְמֻגִּים quodnam notet lignum 576. 577.
אַלָּה quamnam notet arborem 1082.
אַלּוֹן num notet *quercum*, an *esculum* 1082.
אַלְיָה *cauda arietis* 232. affinia ei Arabica ib.
אֵם *si*, *an*, *vere* 824.
אֶמֶץ num sit Adamas 1285. est *plumbum* vel *stannum* ib. speciatim *libella*, *perpendiculum* ib.
אַנְפָּה quamnam notet auem 298.
אַנָק quid notet 308. 309.
אֶפְעֶה quid notet 713. potiores rationes militant pro *vipera* ibid. notat vero etiam alios serpentes 1134.
אַקּוֹ qualenam notet animal 414. 415.
אַרְבֶּה *locusta*, unde dicatur 143. 1023. est nomen locustarum generale 303. quamnam locustam speciatim notet 304.
אַרֻבּוֹת proprie sunt *fenestræ*, improprie vero *nidi* atque *foramina* 1137.
אַרְנָמֶן quid notet 199. affinia ei Chaldaica & alia ib. unde vox ista deriuanda ib.
אַרְיֵה vel אֲרִי notat *leonem cujusuis ætatis* 107. 472. 662. affinia ei Arabica 107.
אֹרֶן num sit *pinus* 1122.
אֲתוֹנוֹת *asinæ* 68. affinia Arabica ibid. unde ita dicantur 89.

ב

בֹּהַט quid notet 654.
בְּהֵמוֹת quid notet tum generatim 434. tum speciatim 835. seqq.
בּוֹר quid notet 628. 679.
בֶּטֶן notat & ventrem imum s. *ventriculum*, & medium s. *cor* ipsum 706.
בָּטָנִים quid notet interpretibus 101.
בִּירָה עוֹלָם quid notet 1050.
בִּכְרָה est *Camelus junior* 1136. affinia ei Arabica ib.
בִּלְיָר qualem notet farraginem 669. 1102.
בָּקָר quid notet 68. affinia ei Arabica ib.
בָּר *triticum* 918. affinia ei Persica, Turcica, Græca & Latina ib.
בַּרְזֶל quid notet 2. 380.
בְּרוֹשׁ unde dicatur 634.
בְּרִית num notet salem an herbam 1140.
בַּרְקָנִים quid notent 467. 468.
בָּרָקַת qualem notet gemmam 226.
בֶּרֶשׁ quale notet lignum 502. 572.
בָּשָׁר notat etiam *pudenda virilia* 332.
בַּת יַעֲנָה est *auis* quæuis *lamentis omnia replens* & *in pullos suos immisericors* 769.

ג

גַּאֲוָה aliis est *elatio*, *superbia scutorum*, aliis *robur scutorum* 848.
גָּבִישׁ plerisque Judæis est *unio* s. *margarita* 743. fortasse notat *Adamantem* aut *Sapphirum album* ib.
גֹּב, גֹּבַי *locusta*, unde descendat 1284. affinia ei Arabica, Persica, Turcica ib.
גֹּמֶר quid notet 70. 430. affinia ei Arabica, Syriaca, Phœnicia 70.
גּוֹר notat *catulum* leonis & aliorum quoque animalium 107. 472. 662. 1197.
גֹּם unde dicatur & quid notet 1270.
גֹּמֶא notat *arundinem* & *scirpum*, 115. unde descendat ib.
גָּמָל *Camelus*, plerisque aliis linguis nomina hujus animalis dedit 68. nomina Arabum ei affinia ib.

גֹּפֶר quale notet lignum 35.
גָּרוֹן *guttur* 918.
גָּרַע eſt vox technica Arithmetices, & notat *ſubtractionem* 777.

ד

דֹּב notat vel *caulam* vel *ductum* 1080.
דְּבוֹרָה *apis* 1083.
דְּבַשׁ *Mel* non tam apum, quam vegetabilium productum, generatim *omnis dulcedo fructus* 408.
דֹּב *Urſus*, unde deriuandum 597. 1017. affinia ei orientalia ib.
דּוּכִיפַת qualem notet auem 298.
דַּיָּה num *miluus* ſit, an *vultur* 416.
דִּישׁוֹן quale notet animal 415.
דֶּשֶׁא רוּחַ quid notet 706.
דַּר quid notet 654. 655.
דַּרְדַּר quid notet 32.
דְּרוֹר aliis eſt *birundo*, Bocharto omne columbarum genus, ſpeciatim *palumbus* & *turtur* 925. 1012. aliàs notat *libertatem* 925. affinia ei Arabica & Turcica 926.
דֶּשֶׁא *gramen*, *herba tenera progerminans* 669. 896. affinia ei Arabica & Turcica 669.

ה

הֶגֶה notat *eloquium*, *ſonum*, *ſtrepitum*, *rugitum* 782.
הָבְנִים num notet *lignum ebenum*, an *pauones* 1205.
הָזָה notat non ſolum *dormire*, ſed & *in ſomno loqui* aut *latrare*, *in morbis delira proferre* 1133.
הָמָה & *fremitum urſi* & *latratum canis* denotat 1135.

ז

זְאֵב proprie notat *lupum aureum*, ſed etiam *lupum quemuis* 112. affinia ei in linguis aliis ib.
זְבוּב *muſca*, unde deriuandum 1041. 1083. affinia Chaldaica, Syriaca & Arabica ib.
זָהָב unde deriuandum 633. 743. ejus veſtigia apud Arabes, Chaldæos, &c. 633.
זִיז quid notet 903. 904.
זָכָר quid notet 679.
זְכוּכִית num notet *vitrum* an *cryſtallum*, *adamantem* an *ſuccinum* 743. in genere notat *pellucidum aliquid* ib. unde hæc vox ſit deriuanda ib.
זְלוּת quid notent 868.
זֶמֶר quale notet animal 415.
זַרְזִיר מָתְנַיִם num notet canem venaticum, an equum 1028.

ח

חֲבַצֶּלֶת num ſit *roſa*, an alius flos 1061. Hillero eſt *aſphodelus* ib.
חֲגַבְגַּבּוֹת quid notent 1157.
חָגָב qualem notet locuſtarum ſpeciem 303. 304.
חֲדְרֵי תֵּמָן notare videntur *aſtra circa polum antarcticum* 676.
חוֹבֵר quid proprie notet 908. quo ſenſu de *incantatore* ſumatur ib.
חוֹחַ notat *ſpinam*, & *hamum inſtar ſpinæ acutum* 617. 845.
חוֹל rectius vertitur *arena* quam *palma* 757.
חֲזִיז notat *fulgur tonitrui præcedaneum* 754.
חֲזִיר *aper* 923.
חֲזַרְזַת quid notet 151. unde juxta Gemariſtas deriuetur ib.
חַיָּה *vita*, *appetitus* 773.
חַיַּת קָנֶה num notet *aprum ſub arundineto degentem*, an *hippopotamum*, an *exercitum lanceis & ſagittis ex arundine armatum*, ſpeciatim *Ægyptium* 916. 917.
חֵלֶב *adeps*, *medulla*, i. e. *optimum cujusuis rei* 231.
חֹלָד num notet *muſtelam* an *talpam* 306. 307.
חַלָּמִישׁ *ſilex*, *ſaxum ſummæ duritiei* 741.
חֶמְאָה, חֵמָה *butyrum*, unde deriuandum 755.
חֲמוֹר *aſinus*, unde dicatur 68. affinia ei Turcica, ib.
חֹמֶט quale notet reptile 309. 310.
חֹמֶץ quid notet 995. affinia ei Turcica ib.
חֵמָר *bitumen* 63. *lutum*, *argilla* 254. *limus*, qui facile diſſoluitur in aqua 665.
חֲסִידָה quid proprie notet 957. qualem ſignificet auem 297. non videtur notare *ſtruthionem* 957.
חָסִיל *locuſta*, unde deriuetur 1270. affine Arabicum ib.
חֲפוּפָרוֹת num una an duæ ſint voces 1078. quam varie exponantur ab interpretibus ib.
חָצִיר qualem notet plantam 370.
חָצֵר quid notet 1221.
חֹרֶב notat & *coruum* & *deſertum* 1300.
חַרְגּוֹל quamnam notet locuſtarum ſpeciem 303. 304.
חָרוּל num notet *urticam*, an *ſentes* & *vepreta* 763.
חָרוּץ quid notet 915.
חַרְחֲבִין qualem notet plantam 152.
חַרְטֻמִּים quid notent 611. 612. 613.
חָרִיץ quid notet 896.
חָרֵץ quid notet 148.
חַשְׁמַל variis varia notat 1186. Bocharto eſt *mixtura ex auro & ære* ib. videtur notare *auricbalcum* veterum 1187.
חָתַם proprie ſignificat *obſignare*, *claudere*, *confirmare ſigillo* 786.

ט

טָחוֹת a טוּחַ *illinere*, *obducere*, notant *renes* 815. cur? ibid.
טַל proprie notat *rorem matutinum* 1071.
טָלוּא quomodo differat a נָקוֹד 83.

י

יְהֵלוֹם quid notet 226. 227.
יוֹתֶרֶת notat *jecur* ipſum, non *cuticulam*, *qua contegitur* 232. unde ſit deriuandum 233.
יַחְמוּר quale notet animal 413. 414.
יֶלֶק *locuſta*, a לָקַק *lingere*, *lingendo deuorare* 1176. 1270. affinia ei Arabica ib.
יְמִים non notant *mulos*, nec *aquas calidas*, ſed *Emæos* 96.
יַנְשׁוּף, יַנְשׁוּפָה qualem notet auem 294. 1107.
יָסַד ſignificat quoque *creare* 948.
יַעֵל aliis eſt *ceruus*, aliis *hinnulus*, aliis *dama*, *capreolus*, aliis *rupicapra* vel *capra ſyluatica*, Bocharto *ibex* 819.
יַעֲנָה, בַּת יַעֲנָה qualem notet auem 290. 291.
יָרָק notat *olus* omne 996. unde ſit deriuandum ib.
יֵרָקוֹן notat morbum & ſegetum & hominum, *rubiginem* nempe & *auriginem* 1165.
יַשְׁפֵּה quamnam notet gemmam 228.

כ

כֹּן qualem notet formationem 860.
כּוֹס quamnam notet auem 293.
כֹּחַ quodnam notet reptile 309.

כֹּחַל *fucus* 615. veſtigia ejus in lingua Æthiopica & Arabica ibid.
כִּידוֹן quid notet 490.
כִּימָה notat *Pleiades* 676. 811.
כִּכָּר quid notet 253.
כֶּלֶב *canis*, unde deriuandum 148. affinia ei Arabica & Æthiopica canum nomina, ib.
כְּלָיוֹת *renes*, unde dicantur 233.
כֶּמֶן, כֶּם *Cuminum* 1100. affinia ei orientalia ib.
כְּנִים num ſint *culices* 129. an *pediculi* 130.
כְּנַעֲנִים apud Jobum notant *mercatores*, & quidem Phœnices 845.
כָּנָף notat tum *alam* auis, tum *extremitatem* rei cujusuis 782.
כְּסִיל notat *Orionem* 676. 812.
כֶּסֶל quid notet 707.
כֶּסֶף quid notet 75. unde deriuandum 633.
כְּפִיר *leo juuenis* 472. 662. 1197. notat etiam *ſerpentem* 931.
כֹּפֶר quid notet 36.
כֶּשֶׂב notat *agnum mediæ ætatis* 83.

ל

לַבְ רָע quid notet 1009.
לָבִיא notat *leænam* 107. eamque *lactantem* 664. affinia ei Coptica & Arabica 107.
לְבְנָה qualem denotet arborem 85.
לוּז reſpondet Arabum *Lauz*, & denotat *amygdalum* 85.
לוּט varie a variis exponitur 98.
לִוְיָתָן notat *immanis molis belluam* 844. ſæpe occurrit in ſocietate vocis תַּנִּין, imo & pro eadem ib. unde deriuanda ſit hæc vox juxta Bochartum 919.
לְטָאָה quale notet reptile 309.
לִילִית num notet *auem nocturnam*, an *ſpectrum nocturnum* 1108.
לַיִשׁ eſt *leo* non *decrepitus*, ſed *fortis* ex fæuiſſimis 662. 663. 1027. affinia ei Arabica 662. num ab hoc nomine plurima Europæorum nomina leonis deſcendant 1027.
לֶשֶׁם quam varie exponatur 227.

מ

מִדָּה qualem notet menſuram 339. 797.
מוּשׁ quid proprie notet 949.
מוֹסְדוֹת *fundamenta*, notant ſæpe *principes terræ* & *magiſtratus* 949.
מוֹצָא de metallis uſurpatum notat *venas* eorum 733.
מוֹר *Myrrha* 902. affinia ei Turcica & Arabica ib.
מַזָּרוֹת varie exponuntur 812. notare videntur *Venerem planetam* ib.
מַחִים quid notet 1080.
מְלוּחַ variis notat varia 760.
מִלְחָה *ſalſugo*, *locus ſterilis* 821. 1319.
מַסָּע *iter*, *profectio*, nonnunquam etiam *telum* 851.
מִסְפַּחַת quid notet 320.
מֵעִים notant *omnes partes internas nobiliores*, etiam *præcordia*, *cor* & *pulmones*, 765.
מַפֵּלִי בָשָׂר quid notent 850.
מָצָא ſignificat *rem jam extantem inuenire* 96. *inuenire hoſtes* idem eſt ac *incidere ac irruere in illos* ib.
מִקְנֶה notat *opes quasuis* 598.
מְקֵץ יָמִים לָמִים quid notet apud Hebræos 504.
מָרִי quid notet, 1086.
מְרָרִים quid notent generatim ac ſpeciatim 152.
מְשׂוֹרָה quodnam notet menſuræ genus 339.
מְשָׁלַשְׁתֶּם quid notet 69.

נ

נָא quid notet 153.
נָבַח *latrare* 1133.
נִבְכֵי יָם quid notet 803. unde נִבְכֵי deriuandum ib.
נְבֵלָה quale notet animal 1477.
נָהָם notat & *rugitum leunculi* & *fremitum* 1000.
נָהַם *fremere*, *frendere* 1081. 1180.
נָחַל notat & *vallem* & *torrentem* 1020.
נַחַל מִצְרַיִם *torrens Ægypti*, eſt Nilus 839. unde veterum νεῖλος, & Græcorum νεῖλος ib.
נַחַר *ronchus*, *fremitus equorum* 1149.
נָחָשׁ quid notet 118. unde deriuetur ib. affine ei Arabicum ib.
נָחָשׁ בָּרִיחַ varia variis notat 729.
נְחֹשֶׁת notat *æs* 570. *aurichalcum* 633.
נְחֹשֶׁת קָלָל quid notet 1261. 1262.
נָטָף quid notet 241. 242.
נְכֹאת quid notet 97.
נָמֵר *Pardus* 1068. affinia ei Arabica, ib.
נַעֲצוּץ quid notet 1132.
נָעַר *vox aſinina* tribuitur etiam leoni 1180.
נֹפֶךְ qualem notet gemmam 226.
נֶפֶשׁ notat etiam *appetentiam* 371.
נֹפֶת צוּפִים quid proprie notet 881.
נָצָה quid proprie denotet 1063.
נֵצָה *pluma* 824.
נָקוֹר quid notet 83. quomodo differat a טָלוּא ib.
נֵרְד *Nardus*; hæc vox in omnem Occidentem abiit, licet & in Oriente manſerit 1057.
נֶשֶׁר *Aquila*, unde ſit deriuandum 186. 288.
נֶתֶר num notet *nitrum* 1009. 1139. an *cretam* ib.

ס

סַנְוִרִים qualem notet imbrem 1015.
סוּס notat *equum* 1112. affinia ei Arabica & Turcica ibid.
סוּף ſignificat *papyrum* 115. *fucum* etiam & *algam* ib.
סוּפָה *turbo*, it. *auſter* 787.
סִיס plurimis notat *gruem*, Bocharto *hirundinem* 1112.
סִירִים, סִירוֹת num notent *ſpinas*, an *ollas* ſiue *lebetes* 912. 1039.
סָלְעָם qualem locuſtarum ſpeciem denotet 303. 304.
סַמְדַר quid notet 1063.
סַמָּר quid notet 1176.
סְרָבִים quid notent 1263.
סָרָד quid proprie notet 1121.
סִרְפָּד quid notet 1132.

ע

עֲגוֹר *grus* 1112.
עוֹלָם non tantum *æternitatem*, ſed & *tempus finitum* idque *longum* denotat 1032.
עֲז vocis veſtigia in aliis linguis 69.
עָיִט notat & *auem* & *feram carniuoram ac rapacem* 70. 1155.
עַיִר, עִיר notat *aſellum* 89. affinia ei Arabica aſini nomina ib.
עִישׁ, עֵישׁ quamnam notet conſtellationem 675.
עָכְבָּר quid notet 307.
עַכְשׁוּב *aſpis*, unde deriuandum 982.
עֲלוּקָה *hirudo*, *ſanguiſuga* 1018. affinia ei orientalia 1019. Bocharto notat *fatalem vitæ terminum* ib.
עַלְמָה qualem notet virginem 1082.
עֲפוּלִים qualem notet morbum 484.
עֹפֶר quid notet 1062.

עֵץ *lignum*, Orientalibus notat omne illud, quod ignem concipit 445. 702.
עָקוֹד unde dicatur 84. quid notet ib.
עַקְרָב *Scorpio*, unde dicatur 409. affinia ei Arabica ibid.
עַקְרָבִים quid notent 582.
עָרֹב eſt *muſca canina*, non *colluuies inſectorum* 133.
עָרֵב וָבֹקֶר notat *νυχθήμερον* integrum 8.
עֲרָבָה, עֲרָבָה notat *agrum incultum*, *terram inhabitatam* 821.
עָרֹג num notet *clamorem cervi* 900. non eſt ceruo proprium, ſed & aliis animalibus commune ib. affine ei Græcum ib.
עָרוֹד *onager*, a ruditu ſuo ita dictus 820.
עָרֹעֵר quid notet 1159. 1172.
עֶרֶק *vena*, ab עָרַק *fugere*, *ſequi*, 764.
עָשׁ *tinea* 666. 1265. affinia ei Arabica, Chaldaica, Græca ib.

פ

פֶּדֶר quid notet 271. unde deriuandum ib.
פּוּךְ Græcorum φῦκος, Latinorum *fucus* 614. 615. 1131. num notet etiam *alabaſtrum* aut *marmor* 1131.
פִּטְדָה qualem notet gemmam 225. 226. 747.
פִּיחָה quid notet 707. affinia ei Græca & Latina ib.
פִּנֶּג varie ab interpretibus exponitur 1206.
פְּנִים quid notet 955.
פְּנִינִים notant *margaritas* 744. aliis alia 745.
פְּקָעִים quid notent 536.
פָּר notat *iuuencum*, bouem circiter biennem aut triennem 89. 230. deſcendit à radice Arabica *pharra*, *detexit dentes* ib. inde eſt Germanorum *Farr* ib.
פֶּרֶא *onager* 685. num deſcendat à פָּרָא *currere* ib.
פֶּרָה סֹרֶרֶת quid notet 1263.
פֶּרֶס qualem notet auem 288.
פֶּתַח quid notet 1217.
פֶּתֶן num notet *aſpidem* 712. 713. 930.

צ

צְאֹן quid notet 68. 983. affinia ei Arabica 68.
צָב quale notet reptile 307.
צָבוֹעַ notat Fullero *lupum rufum* vel etiam quamcunque *beſtiam rapacem ſanguine tinctam*, Bocharto autem *hyænam* 1154.
צְבִי notat *decus* & *capream* 413. affinia ei Chaldaica & Arabica ib.
צָחַר *candidum eſſe* 1206. affinia ei Arabica 1207.
צִיִּים quam varie exponantur ab interpretibus 1089. Bocharto notant *feles ſylueſtres* ib.
צַלְמָוֶת *umbra mortis* notat *ultima vitæ momenta* 708.
צֵלָע notat *coſtam* hominis & *latus* cujusuis rei 1235.
צַלְעוֹת cur notent *trabes* 1235.
צְלָצַל quid notet 428.
צִלְצַל דָּנָיִם ſunt *tela piſcatoria* 845.
צִלְצַל num notet *cymbalum* 845. aut *cymbam piſcatoriam* ib.
צְמָאוֹן quid notet 410.
צִנָּה quid notet 1008.
צָפוֹן *aquilo*, notat quandoque interpretibus *hemiſphærium cœli ſuperius*, rectius vero *aër ultimi ſeptentrionis denſus & compreſſus* intelligitur 724.
צִפּוֹר quid notet 327. 328. 925. affinia ei Arabica & Turcica 327.
צִפּוֹרִים notant generatim *aues* omnis generis, ſpeciatim *paſſeres* 327.
צִפְעֹנִי, צֶפַע qualis ſit ſerpens 1005.
צִפְצַף *pipire*, 1085.
צְפַרְדְּעִים denotant non *crocodilos*, ſed *ranas* 126.
צְרִי, צֳרִי varie exponitur ab interpretibus 98. num ſit *frutex opobalſami* 1149.
צְרָעָה quid notet 193. affinia ei Turcica, Arabica & Perſica ib.
צַרְעַת quid notet 319.
צְרֹר notat & *faſciculum* & *crumenam* 1057.

ק

קָאַת qualem notet auem 295. 938.
קְדֵה quid notet 238.
קָדַחַת qualem notet morbum 345.
קָדִים eſt *ventus orientalis tum ad meridiem tum ad boream deflectens* 706. communiter vertitur *Eurus* 100. 145.
קֶדֶר qualem notet nigredinem 1055.
קָו *regula*, *perpendiculum*, *libella*, *pertica menſoria* 561.
קוֹר notat etiam *fragorem grauem*, *tonitru*, 782.
קוֹפִים quid notent 576.
קוֹרֵא qualem notet auem 497. 498.
קַיִץ notat *æſtatem*, *ver* & *meſſem* 990.
קִיקָיוֹן quid notet 1293.
קֶלִי quid notet 495. 508.
קֶמַח quid notet 516.
קָנֶה *calamus*, *arundo* 839. affinia ei Perſica & Turcica ibid.
קִפּוֹד quid notet 1091. 1092.
קִפּוֹז varie ab interpretibus exponitur 1109.
קָצַב proprie notat *lignum cædere & dedolare* 1066. quo ſenſu de *dentibus* dicatur ib.
קֵצַח notat *leguminis* vel aliud hortenſe genus 1099.
קְצִיעוֹת *Caſia* 902.
קְרָצוֹת ſunt *cincinni ab ante ex fronte pendentes* 1071. affine Arabicum ib.
קְשִׂיטָה notat & *ouem* & *nummum* 92.

ר

רְאֵם, רִים quale notet animal 390.
רֹאשׁ notat *herbam*, eamque *noxiam*, *cicutam* 1150. 1267. 1284. 1400. Hillero eſt *centaurium minus* 1182.
רֵאשִׁית idem ſæpe quod *primarium*, *præcipuum* 838.
רָגַע *diſrupit*, *quieuit* 728.
רָהַב *eleuatio*, *ſuperbia*, *robur*, *fortitudo* 728.
רוּחַ non tantum *animam rationalem*, ſed etiam *vitam*, *halitum* notat 1038.
רָחָם, רֶחֶם qualis ſit auis 296.
רָמָאוֹת num ſint *corallia*, an *cutis* aut *cornu Rhinocerotis*, aut *ſardonyx* 744.
רִמָּה *vermis*, *putredo* 721.
רִנָּנִים notant *aues*, ſed quasnam, in eo diſſentiunt interpretes 822.
רְסִיסֵי לָיְלָה ſunt *ros nocturnus & veſpertinus* 1071.
רָפָאִים quid notent 722.
רַעֲנָה num etiam notet *fremitum*, *binnitum* 827. an potius *jubam equi* 828.
רָעַף *ſtillauit*, *deſtillauit rorem* 778.
רָקָב *putredo*, *teredo* 1265. affine Arabicum ib.
רָקִיעַ notat non *cœlum aſtriferum*, ſed *aëreum*, *atmoſphæram* 9. 946.
רָשָׁף qualis ſit morbus 434.
רְתָם num notet *juniperum*, an *geniſtam*, aut *pinum* 592. 762. 976.

ש

שְׁאַג notat & *rugitum leonis* 1081. 1180. & *irati hominis fortem feramque vocem* 783.
שְׁאוֹל quid notet 381. 723. 1019. 1291.

שְׁבוֹ qualem notet gemmam 227.
שִׁבֹּלוֶת varie vertitur ab Interpretibus Græcis 910. quid Rabbinis & aliis notet ib. unde vox hæc ſit deriuanda 911.
שְׁדֵפָה, שְׁדֵפוֹן quid notet 1282.
שֹׁהַם qualem notet gemmam 26. 228. quam varie LXX. Græci hanc vocem vertant ib.
שׁוּב quamnam habeat emphaſin in conjugatione Hiphil 928.
שׁוּעָלִים num ſint *vulpes*, an *manipuli ſtraminis* 475.
שׁוֹר notat *bouem* cujuscunque ætatis & ſexus 107. affinia ei vocabula aliarum linguarum ib.
שׁוּר notat *intueri* & *canere* 776.
שׁוֹשַׁנָּה, שׁוֹשָׁן *lilium*, unde deſcendat 1061.
שְׁחִין qualem notet morbum 426. 659.
שַׁחַר notat *leonem nigrum* 662. 930. quandoque etiam *ſerpentem nigrum* 930. it. *Pardum*, *Pantheram* 1265.
שַׁחֲלֶת quid notet 242. 243.
שַׁחַף qualem notet auem 292.
שַׁחֶפֶת qualem notet morbum 345. 425.
שַׁחַק *nubes tenuis*, *rorulenta* 778. *cœlum aëreum* ſ. *atmoſphæra* 792.
שַׁחַת *fouea*, *ſepulchrum* 709.
שִׁטִּים quale notet lignum 204. 215.
שִׁכֹּר *ſicera*, notat *potum inebriantem* omnem 1423.
שַׁלֶּכֶת qualem notet auem 294.
שָׁמַיִם unde dicantur 6. quid notent 11.
שָׁמִיר qualis ſit lapis 1158.
שֶׁמֶן notat non ſolum *oleum*, ſed *pinguedinem* quamuis 955.
שָׁפָן notat non tam *cuniculum*, quam potius *murem montanum*, forte *alpinum* 281. 282. 1023.
שִׁקְמִים qualem notet arborem 581.
שִׁרְיָה communiter notat *loricam*, ſed & quandoque *ſpiculum*, *paruam ſagittam* ex Arabiſmo 851. Haſæo eſt *diſſolutio*, *dimiſſio*, *retorſio* ib.
שֶׁרֶץ qualia notet reptilia 306.
שֵׁשׁ *Byſſus*, num notet etiam *pinnæ lanam* 201. notat etiam *marmor Parium* 654.
שָׁשָׁר quid notet 1162.

ש

שֶׁה quid notet 83. affinia ei Arabica ib.
שֶׁטֶן quid notet 1509.

שְׂכְוִי a שָׂכָה *cogitare*, *imaginari*, notat *cor* 815. aliis *gallum* ib.
שְׂכוֹת notant *miſſilia* 845.
שְׂלָוִים num ſint *coturnices* 180. an *locuſtæ* 181. an *piſces volantes* 373. videntur eſſe *locuſtæ* 180. 373.
שְׂמָמִית quid notet 1023. affinia ei varia 1024.
שָׂעִיר *hircus*, unde ita dicatur 1090.
שְׂעֹרָה *hordeum*, vocabula Arabica & Turcica ei affinia 482. 508. unde hæc vox ſit deriuanda 507.
שְׂפִיפֹן eſt *ſerpens*, ſed quinam ſit, variant interpretes 110.
שְׂפָתַיִם notant & *labia* & *uncinos* ſ. *clauos* 1229.
שְׂפָתַיִם חֲלָקוֹת *labia læuigata*, notant *linguam doloſam & blandam* 1014.

ת

תֹּאַ, תֹּאוֹ quid notet 415.
תְּאַשּׁוּר qualem notet arborem 1119.
תִּדְהָר quamnam notet arborem 1119. num *Ulmum* aut *fagum* in ſpecie ib.
תֹּהוּ וָבֹהוּ quid notet 4. variis gentilium diis nomina dedit ib.
תּוּכִיִּים num ſint *pauones*, an *pſittaci* 576. an *ſimiæ* 578.
תּוֹתָח quid notet 851.
תַּחְמָס qualem notet auem 292.
תַּחַשׁ num notet *taxum*, an *colorem purpureum* 1195. 203.
תַּיִשׁ notat *hircum*, non *arietem*, nec *taxum* 84. & quidem *gregis ducem* 1028.
תְּלַעַת שָׁנִי quid notet 199. occurrit etiam inuerſis vocibus ib.
תָּמָה notat etiam *ſtuporem mentis* 728.
תַּנִּין notat quoque *ſerpentem*, Arabibus ſpeciatim *draconem* 121. 766. 768. alias *cetum* 844. it. *Leuiathanem* 919. ſpeciatim *thynnum* 920. affinia huic voci in aliis linguis ib.
תִּנְשֶׁמֶת qualis ſit auis 295. notat nonnunquam etiam *reptile* 310.
תַּרְזָה qualem notet arborem 1121. 1122.
תַּרְשִׁישׁ *lapis*, qualem notet gemmam 227. 228. ſumitur etiam pro *mari*, & tunc notare videtur *mare mediterraneum* 1201. quandoque notat & *locum*, & tunc alii illum quærunt in Cilicia, alii in Africa, alii in Hiſpania 1202.

B. VOCUM GRÆCARUM.

A.

Ἀετὸς, *aquila*, videtur ab Hebræorum עַיִט deriuandum 186.
Ἀκέραιος quid notet, & unde ſit deriuandum 1346.
Ἀκρέμονες, quid notent 1308.
Ἀκρὶς ab ἄκρον cur deriuetur 1308.
Ἄκρις aliud eſt quam ἀκρὶς 1308.
Ἀκρόδρυα quid notent 1069.
Ἀλέκτωρ notat etiam *tubicinem* 1420. ſeq.
Ἄλευρον quid notet 516.
Ἄλιμα vel ἅλιμα unde deriuentur 761.
Ἅλως, ἄλων, *area*, notat quoque *circulum* 466. 467.
Ἀνάςασις, ἀνίςασθαι, quid notent Poëtis, 1482.
Ἀνορθοῦσθαι, quo ſenſu utantur Medici veteres hac voce 1435.
Ἀπάγχεσθαι notat apud Hippocratem & τὰς LXX. *ſeipſum ſtrangulare* 1393. 1395. aliis notat *præ mœrore ac dolore mori* 1394. 1395.
Ἀποκαρδονία quid proprie notet 1497.
Ἀποπνίγειν quid notet 1395.
Ἀρχεῖον unde deriuandum 915.
Αὐλὴ quid notet 1221.
Ἀφεδρὼν non eſt tam *latrina*, quam *aluus* ipſa 1363.

B.

Βαπανίζειν, quænam ſit vocis emphaſis 1329. 1330.
Βότομος quid notet apud Græcos Botanicos 671.

Γ.

Γλεῦκος notat *muſtum*, *vinum dulce* quoduis, *potum inebriantem dulcis ſaporis* 1458.
Γρύζειν eſt vox *ſuum* 148. dicitur a LXX. etiam de *canibus* ib. hinc forte eſt Germanorum *grochſen* ib.
Γῦρος, *ambitus*, forte ab Hebræorum גֹּרֶן *area circularis*, 466.

III. Index Vocum Hebræarum & Græcarum.

E.

Ἔγκρὶς quid notet 1308.
Ἔκχασις quid notet 1465.
Ἐπίταυρος quid significet 884.
Ἐποφθαλμιᾶν qualem notet aspectum 1060.

Z.

Ζιζάνια, vox ex Oriente ad Græcos delata, 1355. affinia ei Talmudica, Arabica, Hispanica ib.

Θ.

Θηρίον in genere notat *animal*, in specie *serpentem* 1492.

I.

Ἰκμὰς quid notet 1353.
Ἰλυσπᾶσθαι quid notet 867.

K.

Καθάπτειν quid notet 1491.
Κάλαμος notat non solum *arundinem*, sed & *caulem* plantæ cujusuis 1408.
Κάμιλος notat *funem nauticum* 1371.
Κάρυα notat & *corylum* & *amygdalum* 85.
Κατασκηνᾶν proprie significat *diuertere*, *morari*, non *nidulari* 1355.
Καύσων notat & *æstum exsiccantem* & *febrem ardentem* 1433.
Κεμὰς notat *hinnulum*, *qui adhuc lactatur a matre* 820.
Κέραμος notat & *terram figularem* & *tegulam* 1338.
Κεράτια, *siliquæ*, cur ita dicantur 1436. affinia Syriaca, Arabica & alia ib.
Κλίνη quid notet 1338.
Κνώδαλον quid notet 903.
Κοιλία notat omnem *cauitatem* 1362. quando speciatim notet *ventrem* 1363.
Κολλύριον quid notet 1528.
Κόπος quid notet apud Medicos veteres 858.
Κορύζαι quid notet 818.
Κόφινος notat *corbiculum manibus vel sub axillis portabilem* 1359.
Κράββατον qualem notet Lectum 1338.
Κτίζειν, κτίσις quid notent 2. 1497.
Κυνομυία est *musca canina*, ab impudentia ita dicta, 133.
Κώνωψ qualem notet muscarum speciem 1378.

Λ.

Λακεῖν, ληκεῖν, λάκησις, qualem notent disruptionem 1393. nonnullis notant *vehementissimam animi passionem*, qua ille veluti discinditur 1395.
Λαμπὰς fortè est ab Hebræorum לַפִּיד tæda, 475.
Λάχανα, *olera hortensia* 1377.
Λοφία, *juba*, unde dicatur, 828.
Λύπη unde deriuetur 1451.

M.

Μαίνειν quid notet 1490.
Μαλάχη, *malua*, unde dicatur, 761.
Ματαιότης quid notet 1498.
Μυρμηκολέων τῶν LXX. quid notet 663.

N.

Νεβρὸς notat *hinnulum*, *qui jam exit ad quærendum victum* 820.
Νεῖλος, *Nilus*, unde nomen suum habeat 839.

O.

Ὄμφαξ quid proprie notet 995.
Ὄρνις, ὀρνίθιον, ante Platonis ævum notarunt *auem* in genere 1380. post illud Scriptoribus Græcis & Patribus Ecclesiæ in specie *gallinam* ib. 327.
Ὄφις, unde hæc vox sit deriuanda 1005.

Π.

Πηδάλια quid notent in insectis & in nauibus 302.
Πίμπρασθαι quid notet 1492.
Πνίγειν quid notet 1395.
Πνικτὸν quid notet 1477.
Πόρις, *juuenca*, videtur ortum ab Hebræorum פָּרָה 230.
Πρηνὴς ubique notat *pronum* 1395.

P.

Ῥόδον, *rosa*, deriuandum videtur a Chaldæorum יְרֹחָא 1061.
Ῥύζειν, ῥόζειν, ῥύζειν, exprimit *vocem canum* 148.

Σ.

Σάρξ quid notet in S. Literis 1509.
Σὴς, *tinea*, descendere videtur ab Hebræorum עָשׁ 666. vel potius סָס 1322.
Σκνὶψ notat *culicem* & *vermiculum vitibus infestum* 129.
Σκόλοψ quid notet 1509. 1510.
Σμυρνίζειν notat *saporem myrrhæ imitari* 1401.
Σπαράσσειν, συσπαράσσειν, quid Medicis veteribus notet 1368.
Σπάρτον, σπαρτίον, notat & certum *graminis* genus, & *funem* s. *funiculum* 1212.
Σπυρὶς notat *corbem magnum in dorso gestari solitum* 1359.
Στικτὸς, quænam sit emphasis hujus vocis 83.
Στόμαχος quid notet 1512.
Συγκύπτειν quid notet 1434.
Συνεχεῖσθαι, συνεχὴς, quid notent Medicis veteribus 1331.
Σχοῖνος notat & *funem* & *juncum* 1212.
Σῶμα notat etiam *cadauer* 1382.

T.

Τράγος, *hircus*, unde sit deriuandum 1090.
Τραχηλίζειν quid proprie notet 1515.
Τρήρων quid notet 1268.
Τρύζειν, τρυσμὸς, τρυγὼν, quid notent 1063.
Τρυξ quid notet 1459.

IV. Index Rerum præcipuarum, &c.

Υ.

Ὑσσὸς quid notet 1407. an apud Joannem legendum pro ὕσσωπος ib.

Φ.

φθείρω, *corrumpo*, an a φθεὶρ, *pediculus*, ſit deriuandum 1468.
φθινώπορον quid notet 1526.
φθορὰ quid notet 1498.

X.

Χαλκολίβανος Joannis eſt Chaſmal Ezechielis 1527.
Χολὴ in genere notat *amaritiem* 1400.
Χρυσὸς num ab חָרוּץ Hebræorum ſit deriuandum 915.

Ψ.

Ψιθυρισμὸς quid notet 664.

Ω.

Ὠδίνειν quid notet 1497. 1478.

IV. INDEX RERUM PRÆCIPUARUM, quæ in hoc Opere continentur.

A.

AAron turpis Iſraëlitarum in deſerto Idololatriæ adjutor 245. cur elegerit ad formandum idolum formam bouini generis 246. videtur id feciſſe ad imitationem cultus Ægyptiorum idololatrici ib. loco aurei ligneum & deauratum vitulum illis ſubſtituiſſe falſo accuſatur 248. *ſacrificium* ejus primum igne cœlitus delapſo conſumtum fuit 273. ejus *filii*, *Nadab & Abihu*, cur igne necati 274. ejus *virga* per miraculum unicâ nocte floruit, germinauit & amygdala protulit 383.

Abdominis cani partes a renibus ad ſpinam oſſis ilii deſignantur per Ceſalim Hebræorum 272.

Abies num ſit a Beroſch Hebræorum 572. aptior eſt conſtruendis nauibus, quam ædibus 1200.

Aborigines cur ſe vocarint Athenienſes 1481.

Abſalomi cæſaries denſa num quotannis fuerit detonſa 504. negat id Bochartus ib. affirmant non immerito plerique ib. detonſa quantum ponderis habuerit ib. variæ circa pondus illud difficultates 505. Bocharti ſolutio earum ib. quomodo ab aliis tollantur ib. inprimis a Clerico ib. optime ſoluuntur, ſi ſicli iſti intelligantur de *pretio*, non de *pondere* capillorum detonſorum ib.

Abſinthium qualis ſit herba 429. cur in ſacris Literis ſit ſymbolum afflictionis, injuſtitiæ & falſæ doctrinæ ib. fuit olim herba funebris ib. ejus uſus eſt admodum ſalubris 1150.

Abſtinentiam a cibo & potu quousque homo absque vitæ diſpendio ſeruare queat 196.

Abyſſi fontes quinam 44. ruptio illorum tempore Diluuii qua ratione facta ſit ib. 949. certo id dici nequit 47. potiorem tamen partem ad inundationem terræ contulit ib. *abyſſus inferne cubans* quid notet 437.

Acacia vera qualis ſit arbor 204.

Accipiter quare & unde Hebræis vocetur Nets 293. 831. Ægyptiis ob celerem volatum fuit ventorum ſymbolum ib. ejus ſpecies ſunt *Niſus* ib. & *Æſalon* 290. 741. accipitres ſunt vel nobiles vel ignobiles 831. ſubinde deplumeſcit ac replumeſcit ib. qua ratione id fiat 832. quo ſenſu alas ſuas verſus Auſtrum extendere dicatur ib. num apertis & immotis oculis Solem adſpiciat ib. hujus auis uſus in venatione ib.

Acer, cur hæc arbor ratione præſtantiæ cedro proxima habeatur 1119.

Acerba ex quibusnam conſtent particulis 1166. quomodo dentes obſtupefaciant ib.

Acetum ex quibusnam particulis & vermiculis conſtet 995. non his, ſed illis ſapor ejus acidus eſt tribuendus ib. eſt dentibus nociuum ib. cur nitro veterum affuſum illud efferuefecerit 1010. nitrum autem modernum aceto irrigatum multo acidius fiat ib. acetum eſt *potio vulneraria*, coagulationem ſanguinis impediens 1407. externe vulneri infuſum ſanguinis fluxum ſiſtit ib. aquæ immiſtum fuit *potio militaris ac plebeja* apud Romanos ac Judæos ib.

Achaſi Sciatericum num deſcriptum fuerit in tabula marmorea an ænea 621. *altare* ad modum altaris Damaſceni conſtructum, num fuerit lapideum 641.

Achates videtur eſſe Schebho Hebræorum 227. 229. eſt variorum generum, colorum & figurarum gemma ib. cum illo ſæpe confunduntur Jaſpis & Chalcedonius 1534.

Acida ex quibusnam conſtent particulis 1166. quomodo dentes obſtupefaciant ib.

Acontia, ſerpens, videtur Bocharto eſſe Kippoz Hebræorum 1109. unde nomen ſuum habeat ib. ejus morſus eſt omnium venenoſiſſimus in tota Africa ib. ubi inueniatur ib.

Acria quænam dicantur 474. ex quibuſnam conſtent particulis 987.

Acridophagi quinam populi ſint 182. 1308. obnoxii ſunt præ aliis phthiriaſi 1468. quomodo capiant locuſtas 1530.

Actus quid fuerit apud Romanos 487. isque vel ſimplex vel quadratus ib.

Adamas num ſit Odem Hebræorum 225. nonnullis eſt Sapphir Hebræorum, albus nempe 226. fuiſſe videtur Jahalom illorum 227. 229. Rabbinis & aliis eſt illorum Sechuchith 743. eſt præ ceteris gemmis pretioſus ib. ejus affinitas cum cryſtallo ib. num ſit Gabiſch Hebræorum ib. in quonam conueniat ac differat a Smiri lapide 1159. num ſit Anachites 1285. videtur eſſe Jaſpis Scripturæ S. toties laudata 1533. eſt auro pretioſior ib. cryſtallorum pretioſiſſimus ib. nomen Adamantis, quo gemmam notat, eſt admodum recens

ib. notabat enim olim ferrum, imo & magnetem ib.
Adami ſtatus paradiſiacus quam felix fuerit 27. *ſopor* qualis 28. *coſta*, vel potius latus, unde Eua fuit formata ib. in quem finem poſt lapſum ſub ficum ſe receperit 30. an ſub fabuloſo Poëtarum *Sycea* lateat ib. *ſacrificaſſe* eum ſtatim poſt lapſum, probabile eſt 33. *carnem comediſſe*, ex ſacrificiis recte concluditur ib.
Adeps quid ſit 231. cur DEUS illum ſibi in ſacrificiis offerri voluerit ib. 432. *adeps inteſtinum obtegens* eſt omentum 232. ejus uſus ib. an ſit Peder Hebræorum 271. quo ſenſu DEUS *adipis eſum* Iſraëlitis prohibuerit 272. *adeps tritici* quid notet 432. 433.
Adonidis, fluuii, annuus color ſanguineus unde, 123.
Adulteri & *adulteræ viæ* tam fraudulentæ ſunt, ut difficulter detegi queant 1021. quibus proin rebus comparentur ib.
Adytum templi, vide *Sanctiſſimum*.
Ædificii qualitates neceſſariæ 549. 633. 795. fundamentum optimum eſt ſolum petroſum 637. longitudo, altitudo & anguli, quibus menſurentur inſtrumentis 797.
Ægypti decem plagæ plane miraculoſæ, nempe aquarum in ſanguinem conuerſio 123. ranarum multitudo & damna 127. pediculorum ex puluere terræ excitatio 131. muſca canina numeroſiſſima 133. ſeq. lues pecoris peſtifera 135. apoſtemata & ulcera 136. grando 139. locuſtæ 143. ſeq. tenebræ triduanæ 146. primogenitorum cædes 157. intra breue tempus, menſtruum vel circiter, ſeipſas exceperunt 144. Ægyptus diues *culicum* 129. *muſcarum* 134. *duplici gaudet meſſe*, hordeacea & triticea 142. 477. ſingularis *in generanda humana prole fœcunditas* 159. admodum *piſcifera* 287. 368. ob defectum pluuiæ annua Nili inundatione irrigatur 411. 808. comparatur cum Belgio ib. 1104. abundauit *plantis hortenſibus* 369. ſpeciatim cucumeribus, melonibus, anguriis ib. loto, cepis & alliis 370. in Ægypto *aſpides* ſunt ſerpentum maximi 713. qui Alexandriæ funguntur officio carnificis ib. ibi ante uſum cannabis & lini funes torquebantur ex junco, dehinc ex ſparto, tandem ex papyro 845. Ægyptus arundinum ferax 917. num per *feram arundinis* a Dauide intelligatur ib. olim fuit *populoſiſſima* 1083. per canales Nili tota fere diuiſa 1104. cur arundini aculeatæ & fragili comparetur 1209.
Ægyptii balſamandi arte celebres 113. 1456. quem in finem mortuos condiuerint 113. triplex illis condiendi ratio 114. quibus aromatibus mortuos condierint ib. 1456. illorum *Magi* non patrauerunt miracula 121. *aquæ Ægyptiæ* per miraculum a Moſe *in ſanguinem conuerſæ* ſunt 123. cur piſces in aquis illis poſt editum miraculum ſtatim mortui ſint ib. memoria hujus miraculi apud hodiernos Ægyptios 124. *ranarum* multitudo miraculoſe a Moſe producta quam moleſta fuerit Ægyptiis 127. *pediculorum* plaga Sacerdotibus illorum ad varios ritus anſam dediſſe videtur 132. *peſtis* Ægyptiis morbus endemius 136. 137. quæ ejus rei cauſa 137. tentatus ab iis per diuiſum mare rubrum tranſitus eſt peruicaciſſimæ obdurationis indicium 166. totalis hinc illorum in iſto mari interitus ib. Ægyptiorum *ſacerdotum veſtes byſſinæ* 201. Ægyptiacæ *naues onerariæ* ex quo ligno factæ ſint 204. eorum *arcæ ſacræ* 205. *atria templorum* 221. a Noacho cum Cananæis & Hebræis *cubiti* ſui menſuram accepiſſe videntur 205. idem enim cubitus eorum cum cubito Hebræorum ib. eorum *Nilometrion* ib. veterum & modernorum Ægyptiorum cubitus unus idemque ib. ejus Menſura juxta Cumberlandium 206. *Templorum* apud eos fuere partes tres 221. eorum differentia a Tabernaculo Moſaico & Templo Salomoneo ib. Ægyptii Sacerdotes qua ratione *ſuffimenta* ſua compoſuerint 245. illorum *ſuperſtitioni vitulinæ* originem ſuam debet vitulus Iſraëlitarum aureus in deſerto 246. *Iſis* ſeu *Cybele* qua forma fuerit ſculpta ib. immolabant Diis ſuis boues mares & integros 270. *ſacerdotes* eorum fuere vel plane *abſtemii* vel valde *ſobrii* 275. cæteri incolæ vero ebrietati dediti 275. animantia alia habuerunt pro mundis, alia pro immundis 276. unde hoc *animalium diſcrimen* hauſerint ib. num ex politicis cauſis apud eos fuerit introductum ib. an DEUS ad hunc illorum morem in ſuis de hoc diſcrimine legibus ſe accommodauerit ib. Ægyptii non ſolum ab *eſu*, ſed & *contactu ſuum* abſtinent 285. & ſacerdotes ſunt omnium *piſcium oſores* 287. plebi autem ichthyophagia permiſſa ib. *Accipiter* illis admodum ſacer eſt 293. & ventorum ſymbolum ob celerem volatum ib. illis admodum familiaris eſt *lepra* 320. poſt coitum cum muliere ante lotionem adire templum non licuit 333. *bircum coluêre* 335. 1090. & mulieres hircis ſacris ſe ſubmiſerunt 336. *frugum primitias* conſecrabant Iſidi 343. *cepas & allia* pro Numinibus coluerunt 370. num veſci illis fuerit licitum ib. *boues rufos* immolare ſolebant 385. Ægyptiorum natio omnium maxime ſuperſtitioni dedita 403. imprimis Solem ſub *Oſiridis* & Lunam ſub *Iſidis* nomine coluere ib. 771. eorum *horti oleracei* 411. *Melochia* veſcuntur lubentes ib. aſtrologiæ & aſtromantiæ origo ab eis eſt deriuanda 418. Nilo increſcente efflorescentia cutis dolorosa affici ſolent 426. 427. *inuentores Geometriæ* eſſe creduntur 461. neceſſitatem eam excolendi impoſuit illis annua Nili inundatio ib. duodecim cœleſtium ſignorum inuentio & cultus ab Ægyptiis deriuandus 625. duodecim Zodiaci domuum ex mente eorum Dii præſides, ſymbola & nomina ib. 626. origo hinc idololatriæ eorum deducenda ib. *Schechin* eſt morbus nationi Ægyptiæ infeſtus 659. ejus deſcriptio ex Aretæo ib. Ægyptiorum falſi de DEO non ubique præſenti conceptus 711. *porcorum uſus* in agricultura loco aratri 924. aurei coloris baſiliſco cinxere capita Deorum ſuorum 1005. unde illis in tanto Solis ardore tam *pinguis corporis habitus* 1055. cur terram Judaicam deuaſtaturi comparentur *muſcis* 1083. ſerpentes illis fuere ſymbolum regiæ majeſtatis ac potentiæ 1093. Ægyptiorum *equorum* laus in ſacra ac profana hiſtoria 1103. cur recentiores Scriptores illorum nullam plane mentionem faciant ib. cur illorum cultura poſteris temporibus apud Ægyptios deſierit 1104. cur boues ab iis fuerint culti 1171.
Æquator. Sub eo obſeruatur *generalis ventus orientalis*, ſpirans per totum annum circa totam terram ab ortu in occaſum 750. num ejus cauſa ſit diurnus terræ motus ab occaſu in ortum? 751. an Sol aërem intra Tropicos rarefaciens & ante ſe ad occaſum pellens? ib. cur horologiorum pendulorum motus ſub eo ſit tardior ib. horum decurtatio ſub eo unde ſit deriuanda ib. ſub eo omnium corporum vis centrifuga major eſt, quam in circulis parallelis ib. varii *venti particulares* ſub eo ſpirantes, motiones ſiue *Mouſſons* dicti ib. *Auſter Peruuianus* 752. venti certis anni dieique temporibus a continente verſus mare, & vice verſa, ſpirantes ib. *Ecnephiæ* ib. vicinæ ei regiones mitiori gaudent hyeme 753. ſub eo duplex eſt in anno

quæ in hoc Opere continentur.

anno hyems, eaque pluuiosa ib. unde pinguis hominum & animalium habitus sub eo 1055. 1156. cur tolerabilior sit Solis Æquatorem transeuntis æstus, quam quem ille ad Tropicos declinans excitat 1055.

Aër est *expansum* Mosis 9. insignis ejus usus 10. 877. cur *fenestrarum cœli* nomine in S. Scriptura veniat 45. quo profundior, eo compressior est & condensatus magis 482. 674. aëris *tempestuosi* descriptio Dauidica & Ouidiana 511. gradualis ejus *expansio* terricolis est utilissima & summe necessaria 674. *densitas* ejus præcise respondet viribus prementibus ib. variæ de densitate aëris in superficie terræ obseruationes ib. aër ultimi Septentrionis densus & compressus quomodo se expandat, & quanto sit usui 724. ejus densitas increscit magis, quo propius acceditur ad polos ib. vi cujus in regionibus Septentrionalibus Sol infra Horizontem demersus supra illum tamen conspicitur ib. num ab ejus *constrictione* dependeat suppressio pluuiæ 725. a Sole intra Tropicos rarefit, & ante illum ad occasum pellitur 751. unde ventus ille communis orientalis sub Æquatore & in Zona Torrida ib. compressus quantam exerceat vim elasticam 772. 793. tum *subterraneus* tum *supraterraneus* instar canalis aquas in flumina, riuos, fontes & nubes deducit 808. quot pedes sola aëris pressione *eleuetur* aqua ib. ei ab halitibus sulphureis aliisque noxiis depurando inseruiunt fulgura ac fulmina ib. leuior redditur instante pluuiâ 809. ejus dispositio est opus solius Dei 817. est elementum terræ summe necessarium 877. 878. quanta *grauitate* terram circumquaque premat 877. est *corpus elasticum* ib. quam necessarius ad accendendum & alendum ignem 1014. ejus *mutationes* in Oriente sunt regulares magis, quam in nostris climatibus 1366. quare & earum indicia ibi certiora, quam apud nos, ubi sæpe fallunt ib.

Æra Israëlitarum ab exitu ex Ægypto 257. ab hoc ad initium usque structuræ templi primi quot contineat annos 521.

Ærugo causatur quandoque tormina stomachi & intestinorum, doloresque urentes 386.

Æs quale sit metallum in Historia sacra 197. ejus ad structuram Tabernaculi collecti & insumti summa ad pondera Europæa reducta 253. 254. unde desumtum fuerit pro conficiendo serpente æneo 387. æs *Phunonense* quale ib. quale illud fuerit, ex quo Salomo vasa templi ænea fundi curauit 570. pretiosius fuisse videtur cupro vulgari 571. num fuerit æs *Corinthiacum* siue *Aurichalcum* ib. æs *Persicum & Indicum* quodnam 651. 1186. æris admodum fuit ferax Palæstina in regione Aseritarum 439. rarissime inuenitur purum putum, & non aliis mineralibus mixtum 734. nec antiquitate nec usu cedit aliis metallis ib. *æs fixum* quid notet apud veteres ib. Persicum s. Indicum num sit Chasmal Hebræorum 1186. varia ex eo olim fuere confecta ib. æs *Cyprium* siue *coronarium* quid 1187. *Pyropum* ib. Corinthium quomodo & qua occasione ortum sit ib. redolere hæc ejus origo videtur fabulam, ib. videtur potius esse Aurichalcum veterum ib. *æs candens, fulgens*, apud Danielem qualenam sit 1262. æs *Liuianum* quodnam 1527.

Æstus. Quomodo & cur oleum contra æstum vires corporis conseruet 956.

Æternitas DEO competit per necessitatem naturæ 777. 939. in DEO notat totum perfectionum diuinarum nexum ib. ejus descriptio per *esse ante montes atque colles* 927. 928. æternitas essentiæ & immutabilitatis decretorum diuinorum ib.

Æther est, in quo corpora mundi totalia libere natant 482. unde probetur infinita ejus & vacuo similis tenuitas 1473.

Æthiopes nigredine gaudent nitente, non tristi 1155. cutis eorum teneritudo singularis ib. unde nitor ejus oriatur ib. quænam sit causa nigredinis eorum tam immutabilis ib. vera causa est fluidum fuliginosum ac oleosum secretum & in membranam reticularem, cuticulam inter & cutim sitam, immissum 1156. causa non est fermentum cutis, partes sanguinis ibi depositas nigras reddens ib. neque maledictio a Noacho in Chami posteros jactata ib. neque intensus Solis ardor ib. Æthiopum *corpulentia & fœcunditas* unde ib. num de eorum constitutione, labiis repandis, simis naribus & atro colore ex primo illorum stemmate judicari queat ib. num prima jam corporum eorum rudimenta in lumbis Adami dispositionem ad nigredinem in se continuerint 1157. cur, translati licet in Europam, tales tamen maneant ac generent ib. prouerbium: *Æthiopem lauare*, quid notet 1155. unde Æthiopes descendant 1156.

Æthiopia locustis admodum abundat 145. unde nonnullæ ejus gentes sunt acridophagæ ib. 1308. cur Æthiopici maris accolis tam pinguis corporis habitus 1055.

Ætnæ montis eruptio igniuoma quantam in distantia triginta milliarium commotionem terræ effecerit 452.

Affectus hominum salubres cibos insalubres, & insalubres salutares reddere possunt 996. eorum *effectus & signa in facie* 249. 250. 827. omnes similes sunt ventis impetuosis siue turbinibus 446. eorum *curatio per Musicam* 488. 489. proditores sunt oculi 492. quænam ejus rei ratio ib. aliorum affectus quare sint reformidandi ib. *affectuum brutorum* differentia ab affectibus hominum 506. affectus animi quid sint 665.

Agallochum vulgare est Calambuc Orientale 902. hoc & *officinale* sunt species ligni Aloës ib.

Agapæ quid fuerint in Ecclesia Apostolica 1525. quomodo institui solitæ sint 1526. cur postea fuerint abrogatæ ib.

Aggeres quomodo a veteribus fuerint extructi 508. 1101. 1190. eorum usus nostra ætate 509.

Agnus Paschalis unde desumi debuerit 149. quot conuiuæ unius agni esse potuerint ib. tales & infantes, modo non recens geniti, esse potuere ib. quando *seligendus* ac *mactandus* fuerit ib. cur debuerit esse *masculus* 150. quare *anniculus* ib. quinam anniculus dicatur 347. agni anniculi triplicis fuere generis 150. quomodo *assatus* fuerit ib. cur non crudus comedi potuerit 153. cur assari debuerit ib. quomodo totus assari potuerit ib. cur residuum ex eo altero die comburendum fuerit ib. 154. quare Israëlitæ eum in Ægypto calceati comedere debuerint ib. quo sensu *inter duas vesperas* mactari jussus fuerit 257. 258. quænam sit Rabbanitarum & Karæorum circa hanc rem mens ib. ejus sanguine uterque ostii postis & superliminare illini debuit 259. 260. quo sensu *sanguis* signum fuerit 260. quibus in circumstantiis fuerit *typus CHRISTI* 149. 150. 259. *verus*, quo agnus paschalis assari fuit solitus, quamnam habuerit figuram 1402. crux CHRISTI num eandem cum veru isto habuerit formam ib.

Agros diuerso semine conserere cur a DEO Israëlitis fuerit prohibitum 338. num sint steriles, qui lapidibus sunt obsiti 1353. *petrosi* quinam dicantur

IV. Index Rerum præcipuarum,

ib. cur in his ſemen citius germinet, quam in aliis, ſed & mox germen iſtud exareſcat ib.

Agriculturæ auctor & inuentor eſt ipſe DEUS, 1099. fuit omnium artium prima & antiquiſſima, quippe abſolute neceſſaria ib.

Ahaſueri magnificentia in tapetibus 653. & conclauibus lithoſtrotis 654. 655.

Ahitophel num mœrore an ſui ſuſpendio perierit 1394.

Alabaſtrites eſt marmoris ſpecies 654. vocatur etiam Onyx 1390. an ſit Dar Hebræorum 654. *Alabaſtrum* notat tum marmor ipſum tum vas ex illo confectum 1390.

Alcyon vid. *Halcyon.*

Alga num naſcatur in Nilo 115.

Alimenti abundantia cur libidinoſos reddat 433. neceſſitas ad conſeruandam ſanitatem & vitam 773.

Alis pullos ſuos geſtat aquila 186. idem facere ſolent milui, halcyones & ciconiæ ib. alæ auium cur in æquilibrio affixæ 689.

Alkermes unde conficiantur a Medicis 200. quid hæc vox notet Arabibus 199.

Allia olim in Ægypto maximi fuere habita 370. eorum hodienum Judæi ſunt appetentiſſimi ib. illorum bulbi in Oriente præſtantiores ſunt Europæis ib.

Alni ex foliis exſudans materia viſcida vocatur *Manna* 175.

Aloë lignum & herba 394. *herba* eſt odoris & ſaporis grauis & ingrati ib. num ſit Ahalim Hebræorum ib. ejus ſuccus vocatur vel Socoterina vel Hepatica Aloë 902. *lignum* videtur eſſe Ahaloth Hebræorum ib. ejus uſus ac variæ ſpecies ib. Aloë magna liliaceis ſucco balſamico ſtillantibus ſuperba 1072. aloës uſus in balſamatione cadauerum 1456.

Aloruia eſt ibex 493. varii ejus characteres ib.

Alpes quantam Heluetiis adferant utilitatem 693. 694.

Alphonſus X. Caſtiliæ & Legionis Rex profana & blaſphema cenſura creationis opera perſtrinxit 814. quomodo excuſari poſſet ib. Tabulæ aſtronomicæ Alphonſinæ ab eo nomen ſuum habent ibid.

Altare vid. *Ara.*

Altilia pro regia Salomonis aula ſunt galli ſaginati 516. etiam Romanis fuere ex genere Gallinaceo 517.

Altitudines menſurandi methodus plane ſingularis absque ullo inſtrumento geometrico 591.

Aluco minor Aldrouandi qualis auis 295.

Amaræ plantæ, Judæorum in paſchate cibus, quales eſſe debuerint 151. quænam illæ fuerint juxta Talmudiſtas 151. 152. cur a DEO non ſpeciatim deſignatæ 153. quem in finem pro cibo injunctæ ib. *amaræ aquæ* 170. amara ex quibusnam conſtent particulis 987.

Ambegnæ oues quænam dictæ fuerint veteribus Romanis 1066.

Ambuſtio qualis ſit morbus cutaneus 322. conſequens ejus eſt Gangræna & Sphacelus ib. ſigna immunditiei ejus ac munditiei ib. medelæ ejus neceſſitas ib.

Americanorum homines immolandi ratio 405. uſus lapidum acutorum loco cultrorum 450. panis quotidianus unde paretur 606. 954. 1321.

Amethyſtus videtur eſſe Achlamah Hebræorum 227. 229. qualis ſit gemma 739. 1535.

Amiantus qualis lapis 653. confectum ex eo fuit *linum, amiantinum* ſiue *aſbeſtinum* dictum ib.

Amor ſui ipſius probe diſtinguendus eſt ab *amore proprio* 874.

Amphion quo ſenſu in Poëtarum fabulis dicatur muſicâ ſuâ mouiſſe ſaxa, arbores & feras beſtias 488.

Ampulla Rhemenſis 236.

Amygdalæ ſunt Hebræorum Schekedim 102. Canaaniticæ ſunt orientalium optimæ ib. *amygdalæ nucis germen* cum tribus ſuis partibus eſſentialibus 1500. *Amygdalus arbor* protrudit flores, antequam germinant folia 384. ex ea fuit Virga Aaronis ib.

Ana non inuenit mulos 96. nec aquas calidas ib. ſed inuenit h. e. incidit in Emæos tanquam hoſtes ib. num ab eo deſcendant Heneti ib.

Anachites an ſit Adamas 1285. unde nomen ſuum habeat ib.

Anatomia fuit Sec. XVII. per varia inuenta adaucta 736. alicujus ſenis 109. annos vitâ transgreſſi deſcripta uberius 855.

Anaximander num ſit inuentor mapparum geographicarum 461. ejus ridicula de ortu hominum ſententia 1484. ſq.

Anethum diuerſum eſt ab Aniſo 1378. eſt planta fœniculo ſimilis ib.

Angeli intelligendi ſunt per *ſtellas matutinas DEUM laudantes* 798. non niſi ex Sacra Scriptura de iis nobis conſtat 947. innumera eorum genera eſſe videntur ib. annon aliqui eorum ſubtilia habeant corpora ib. num ſint genii illi quandoque apparentes ib.

Angina qualis ſit morbus 620. breui tempore interdum hominem ſtrangulat 765. 1394. num Judas proditor eâ perierit ib.

Angoris effectus in manibus, corde, ventre, facie 1088. comes ejus eſt ſtupor ib.

Anguilliformes piſces cur lege diuina ſint immundi 287.

Angularis lapis quinam dicatur 797. *terræ*, quinam ſit ibid.

Anguriæ, fructus delicatiſſimus 369. illarum deſcriptio ex Alpino ib.

Ani fiſtula qualis ſit morbus 646.

Animalium in munda & immunda diſtinctio 42. 276. num ab Ægyptiis ſit deriuanda 276. ex mundis quot recipere debuerit in arcam Noachus 42. generationes ſucceſſiuæ demonſtrant DEI ſapientiam & potentiam ſummam 126. num DEUS Iſraëlitis *animalium mundorum & immundorum diſcrimen* ex cauſis mere politicis injunxerit 276. fundatur illud in cauſis phyſicis ac medicis ib. viguit non apud Iſraëlitas tantum & Ægyptios, ſed & apud alios populos 277. quo reſpectu alia munda dicantur, alia immunda ib. metaphyſice omnia ſunt munda i. e. genere ſuo perfecta ib. mundorum characteres interni & externi ib. animalia *quadrupeda* ſunt vel ungulata vel unguiculata ib. illa vel ſolidungula vel biſulca ib. biſulca ſunt vel ruminantia vel non-ruminantia ib. Unguiculata ſunt vel bifida vel multifida ib. coitus animalium diuerſæ ſpeciei a DEO fuit prohibitus 337. quænam ejus rei cauſæ ib. *rapacium* fœmellæ utplurimum fortiores & ferociores ſunt maribus 393. 506. animalia eadem apud Orientales populos pro ratione ſexus, ætatis, magnitudinis, coloris, &c. diuerſa habent nomina 472. imo & pro variantibus actionibus 1000. DEI exiſtentiam quomodo demonſtrent 687. 688. non eſt animal nec ejus pars, quæ non vim phoſphoricam habeat in receſſu 849. cur promtius & certius cibum ſuum inueniant, quam homines ipſi 963. *marina*, & *litoralia* quidem, quæ vel plane non vel difficulter natant, quomodo ab jactatione per æ-

ſtum

ſtum maris ſibi cauere queant 965. ſunt adhæſionis vel voluntariæ vel inuoluntariæ ib. *fœua* cur minori numero ſe multiplicent, quam quæ hominibus ſunt utilia 1197.

Animantia cur a nimio pabulo libidinoſa reddantur 433.

Animæ humanæ perfectiones ceu characteres imaginis diuinæ 22. 23. differentia ab anima brutorum 23. 699. *ſanitas* in quonam conſiſtat 483. *præſtantia* unde intelligatur 679. num ſibi ipſa corpus ſuum formet 680. *anima brutorum* & *vegetabilium* quid ſit 699. animi *tranquillitas* quantum ſit bonum 661. *unio cum corpore* eſt cauſa effectuum mirabilium 862. unde oriatur, quam indiſſolubilis ſit, & cur tam arcta & limitata ib. *dominium in corpus* 864. quam limitatum ſit 862. ideæ uniuerſales, æternæ, immutabiles ib. *infirmitas* in quo conſiſtat 863. idea infiniti ib. ratio quantum ſit DEI donum ib. itemque voluntas ib. *immortalitas* unde demonſtrari queat 864. 1347. dominium in ideas ib. naturale ac perpetuum immortalitatis deſiderium 870. *cura* quam neceſſaria ſit homini 874. immortalitas num a Salomone in Eccleſiaſte ſuo fuerit negata aut in dubium vocata 1038. 1054. anima quo ſenſu non cognoſci dicatur ib. *origo* in homine quam incognita ſit omnibus philoſophis 1043. 1044. quo ſenſu ſit æterna 1471. creata fuit ex nihilo 1472. *exiſtentia* & *immaterialitas* unde probari queat 1482.

Animoſitas vid. *Fortitudo.*

Anni longitudo ſapientiſſime a DEO ordinata eſt 15. temporum uſus & neceſſitas ib. Patriarcharum haud dubie ſolares 43. annus *Judæorum* duplex, ſacer & ciuilis ib. 257. utriusque initium 43. *ciuilem* habuere a ſuis majoribus, qui fuit ſolaris 257. *eccleſiaſticus* quando fuerit introductus ibid. num lunaris, an ſolaris, an lunæ-ſolaris fuerit ib. apud Judæos quoque annus fuit vel *communis* vel *intercalaris* ib. ille vel medius vel abundans vel deficiens ib. lunaris & ſolaris differentia 959. *annus magnus Platonicus* quot annos communes ex mente variorum contineat 1523. *Cometicus Clueri* qualis ſit ib. num illo abſoluto conflagratio mundi ſit futura ib.

Anterides ſubſtructionis templi Hieroſolymitani 638.

Antimonium eſt materia fuci oculorum 615. 1131. quomodo in fucum præparetur ib. quale eidem adhiberi ſoleat ib. idem eſt cum ſtibio ib. ejus uſus in depurando auro & argento 867. in ſuperſternendis pauimentis 1131.

Anubis qualis ſit Ægyptiorum Deus 1133. unde nomen ſuum habeat ib.

Aper in arundineto degens eſt Hebræorum Chajah Kannæh 916. delectatur ſyluis 923. agris vineisque eſt infeſtus 924. *aper Calydonius* apud Poëtas & in nummis veterum frequentiſſimus ib.

Apes quomodo hoſtes ſuos perſequantur 400. fumo interficiuntur ib. quænam ſit ejus rei ratio ib. unde apud Hebræos nomen ſuum habeant ibid. non attingunt carnem, multominus cadauera 473. quæ adeo auerſantur, ut nec propria fratrum tolerare queant ib. quomodo ergo in cadauere leonis a Simſone reperiri potuerint ib. Bocharti hac de re ſententia ib. Clerici explicatio ib. varia habent admiranda 881. *apum respublica* ib. earum rex ib. communes & prædatrices ſiue fuci ibid. admiranda alueolorum conſtructio & figura ib. earum generatio & propagatio ib. 882. *cera* quomodo ab illis colligatur ib. *mel* quotuplex ſit, & quomodo colligatur ab iis ib. earum mundities ibid. quomodo inſecta ab aluearibus ſuis abigant ib. exquiſito pollent olfactu ib. præſentiunt tempeſtates ib. amant calorem, & ſunt laborioſæ admodum ib. *examen apum* quantas noxas inferat hominibus & jumentis 974. illo ſæpius uſi ſunt homines ad abigendos hoſtes ſuos ib. apum immiſſio pœna olim fuit adulterorum apud Judæos 975. noxa, quam pungendo inferunt, unde oriatur ib. examen apum ad alueare alliciebatur olim certo ſibilo, hodie fit percuſſione vaſis ænei tinnientis 1083. an apes gaudeant auditu ibid. num ſibilo mane ad labores, & veſperi ad quietem ſeipſas excitent 1084.

Apoplexia quomodo oriatur ex dolore capitis 604.

Apoſtematum variæ ſpecies 321. illis laborans quando a ſacerdote pro mundo vel immundo declarari debuerit ib.

Apoſtolis data a Chriſto poteſtas *calcandi ſuper ſerpentes ac ſcorpiones* num myſtice an literaliter ſit intelligenda 1429. collatum *linguarum donum* cur tam diuerſa hominum judicia excitauerit 1458. cur ideo ab empæctis pro dulci vino ebriis fuerint habiti 1459. eorum in Concilio Hieroſolymitano *decretum de non comedendo ſanguine & ſuffocato* num fuerit conſilium an mandatum, ceremoniale an morale 1477. *donum miraculorum* eis fuit loco literarum credentialium 1487.

Appetitus ciborum cur homini a DEO fuerit inditus 773. 1014. cur Hebræis vocetur Chajah & Næphæſch ib. quibus rebus aboleatur ib. eo deperdito abſumitur caro, partes fluidæ auolant, oſſa prominent, & totum corporis ædificium ad mortem inclinat ib. quomodo excitetur 1014.

Aquæ omnium rerum ortum adſcripſerunt veterum Philoſophorum multi 6. quorum opinio ex Moſe non rite intellecto hauſta fuit ib. ſi aquæ nomine veniat omne fluidum, hæc ſententia admitti poteſt ib. *Aquæ ſupracœleſtes* ſunt nubes vel fluidum extremum terræ vorticem ambiens 9. *infracœleſtes* vero ſunt aquæ globum terræ circumfluentes, vel atmoſphæra integra cum nubibus, maribus, fluminibus, &c. ib. unde tanta aquarum copia in diluuio ſuppetierit, ut ſummi montes in tanta altitudine obtegerentur 46. aquarum tanta in terra copia eſt, ut illa tota ad altitudinem milliaris iis perfundi queat 47. *diluuii* cur tanta altitudo ib. *calidarum* num inuentor ſit Ana 96. *aquæ dulces* quænam 169. dantur in toto orbe ib. illis imprimis abundat Heluetia ib. per poros terræ tranſeuntes, aſſumtis variis particulis, fiunt minerales ib. *amaræ* unde exiſtant ib. earum transmutatio in dulces in quonam conſiſtat 170. ſumma ejus difficultas ib. triplex ejus modus hodie uſitatus ib. fontes amari dantur paſſim, præſertim in Arabia ib. *aquæ amaræ in Mara* ſolo ligno ſine miraculo dulcificari nequiuerunt ib. qualisnam arbor lignum illud fuerit 171. *aquæ profluuium e petra* baculo Moſis percuſſa fuit miraculoſum 185. bis illud miraculum a Moſe fuit patratum ib. *aquarum viuarum* fontes quanto ſint uſui in terris imprimis calidioribus 407. *aquæ regiæ* menſtruo aurum ſoluitur 247. 719. 867. *aqua forti* argentum ib. cur illa argentum, & hæc aurum non ſoluat 719. *aquæ maledictæ* pro exploranda uxoris de adulterio ſuſpectæ innocentia aut culpa ingredientia 364. effectus ib. quid notet *femoris caſus* ib. num effectus iſti naturales an miraculoſi fuerint ibid. quibus rebus aqua iſta reddita fuerit amara ibid. num Nerium ei immixtum fuerit ib. cur vocetur amara, cur maledicta 365. gentilium *aqua redargutionis* videtur eſſe aquæ hujus ſimia ib. *aqua niualis & fontana* cur præ aliis aquis mundet 678.

quomodo aqua cauet lapides 705. ejus bullulæ quomodo colligentur inter ſe 725. ſingularum illarum rotundatio explicatu eſt difficilis, ſepoſita attractione ib. quomodo expandantur ib. aquæ omnes tum ſuperiores, tum inferiores, maria, flumina, ſunt in æquilibrio 726. ſapientiſſima in regionibus Zonæ temperatæ aquarum pluuialium & niualium per quatuor anni tempora diſpenſatio 752. *aquæ amaræ Hierichuntis* miraculoſe ab Eliſæo dulcificatæ 596. aquæ absque præcedente vento & per miraculum ex prædictione Eliſæ terram inundantes 600. earum color cur a reflexis Solis radiis crepuſcularibus appareat ruber 601. quot pedes aqua eleuetur ſola aëris aut aquæ preſſione 808. quo ſenſu aquæ per glaciem in lapides conuerti dicantur 810. ex aquis in formam ſaxorum congelatis muri in Septentrione extructi fuiſſe dicuntur ib. vera *particularum aquearum figura* Phyſicis nondum perſpecta eſt ib. earum congelatarum quies unde deducenda 811. *aquæ petrificantes* quænam ib. aquæ dulces quantum ſint beneficium 951. uſus earum in animalia redundans ib. aquarum terram inundantium in prima & ſecunda ejus creatione in certa loca collectio & reſtrictio 949. quo medio DEUS uſus fuerit ad cohibendas aquas ab inundatione terræ 950. *aquæ frigidæ potus* quantæ ſit homini defatigato & languido refectioni 1011. aquæ ſuperiores & inferiores quo ſenſu *veſti* comparentur 1017. ab aquis niualibus ac pluuialibus origo fontium ac fluminum deriuanda videtur 1034. 1035. quanta quotidie aquarum quantitas mari mediterraneo per influxum fluminum accedat, & per euaporationem decedat 1035. quomodo particulæ aqueæ per tonitrua in nubes colligantur, & per fulgura in pluuias reſoluantur 1153. quomodo quotannis in vitibus ex aqua vinum fiat 1443. *aqua* Canæ a CHRISTO per miraculum *in vinum conuerſa* ib. *aquæ potus* ventriculo infirmo noxius, firmo præſtantiſſimum eſt remedium 1513.

Aquatilia cur a Noacho in arcam non fuerint recepta 42. quænam ſint lege diuina *munda*, quænam *immunda* 286. 287. *exanguia* cur immunda ac prohibita ſint 287. quot eorum *ſpecies* a variis numerentur 963. reuera dantur innumera ib.

Aquila rex auium & inter rapaces prima 186. 288. 833. ejus differentia a vulture & accipitre 833. *alis pullos ſuos geſtat* 186. quænam ejus rei ratio ex mente R. Selomonis ib. vera ejus cauſa ib. ei tribuitur a nonnullis aſtorgia, ab aliis philoſtorgia in pullos ſuos 187. quæ anſam dediſſe videtur ritui apotheoſeos gentilium ib. 1174. ejus *qualitates* 288. *oſſifraga* eſt Bocharto Peres Hebræorum ib. *marina* ſiue *Haliætus* eſt nigra, & omnium aquilarum minima, ſed robuſtiſſima 289. deſcriptio ejus ex Willougby ib. num Anaphah Hebræorum ſit certum aquilæ genus 298. quam longas aquila habeat *alas* 428. 1196. quantæ ſit *velocitatis* 428. 677. 833. variæ hinc locutiones Sacræ Scripturæ metaphoricæ ib. quomodo excitet *pullos* ſuos ad volandum 430. num unum tantum, an plures pullos alat 431. ejus *motus per aërem* quomodo ex legibus motus ſit explicandus 677. *nomen* ſuum habet a ruendo ſiue volatu vehementiſſimo 833. 1175. *volatus* ejus non ſolum pernix, ſed & conſtans eſt ib. adeo alte volat, ut viſum noſtrum effugiat ib. ubi nidificare ſoleat 834. 1174. acuto gaudet *viſu* ad eſcam eminus conſpiciendam ib. pulli aquilæ aluntur ſanguine cadauerum a parente in nidum relatorum ib. aquilæ in potum cedit ſanguis pro aqua ib. quo ſenſu dicatur *rejuueneſcere* 940. 1117. de hac rejuueneſcentia aquilæ fabulæ Judæorum & Arabum ib. num deuoret corpora demortua 1021. 1382. *ubi cadauer, ibi aquila*, juxta Bochartum non de aquila communi, ſed *Pernoptero* vel *Gypæeto* intelligendum eſt 1382.

Ara holocauſti in tabernaculo Moſis 217. ubi ſteterit ib. conſtructa fuit ex *ligno Sittim*, ſed ære obducta ib. cur non tota fuerit ænea ib. an facta ſit ex larigno, ligno inflammabili ib. ejus longitudo, latitudo, altitudo & capacitas ſecundum menſuram Pariſinam & Tigurinam 218. eadem tota cum Salomonea ejusdem fuiſſe videtur altitudinis ib. ejus *cornua* ib. cancellulæ æreæ ib. an habuerit arulam ſibi impoſitam, & in ea craticulam ib. ejus *cauitas* ib. quinque vel quatuor partes eſſentiales 219. 1250. ad eam aſcendebant Sacerdotes non per ſcalas, ſed per planum inclinatum 219. ſupremæ areæ interna cauitas implebatur terra ib. cur aræ additi fuerint vectes ib. figuræ quadratæ & cornutæ quoque fuere *gentilium aræ* ib. *Aræ ſuffitus* ſiue *incenſi* figura, altitudo, area 235. ubi locata fuerit ibid. 537. ejus figura ſecundum Lundium & Scacchum 235. in *conſecratione aræ* quæ dona a principibus tribuum fuerint oblata 366. *Altaris æneι* in templo Salomoneo longitudo, latitudo & altitudo 641. diſtantia a porta veſtibuli ib. num fuerit ex ære ſolido, an ligneum ære obductum ib. ejus forma ex mente Rabbinorum ib. fata ib. *Altare Achaſi* iſti ſubſtitutum lapideum fuiſſe videtur ib. *altare ſecundi templi* lapideum ibid. *altare ſuffitus* cur vocetur aureum, cum tamen fuerit ligneum 1242. ejus in templo Ezechielis dimenſio ac proportio ad altare ſuffitus Moſaicum ib. *Altaris Holocauſti* apud Ezechielem differentia ab altari templi ſecundi 1250. ejus dimenſiones, partes ac forma ib. 1251. 1252.

Arabia multos habet fontes amaros 170. clima *Arabiæ Deſertæ* aridum & moleſtum 371. 1095. *Arabia Felix* aromatibus, auro & gemmis diues 572. 733.

Arabum Zebzeb quale ſit animal 203. *Santon* qualis arbor 204. *Gummi* Arabicum ib. mos poſt coitum cum muliere ſeſe lauandi 333. modernorum ratio formandi placentas 372. quam facile Leones aut fugent, aut capiant ac trucident 492. æſtimant diuitias principum & nobilium gregibus camelorum, non nummorum copia 656. *idololatria* eorum 771. *fabulæ* de cetis 15. de Melanaëto rejueneſcente 940. *Gazellæ* quid ſint 988.

Aràm notat Syros 1205. Aramæi ſemper fuere mercaturæ addicti ib. merces, quas Tyro intulerunt ibid.

Aranea num ſit Semamith Hebræorum 1024. rationes dubitandi ibid. ejus *deſcriptio* quoad oculos, forcipem duplicem in capite, pedes inſtructos ſpongiola 1025. cur *adultior* & *ſenex* inepta ſit incedendi ſuper vitra plana, & reſtaurandi telam ruptam ib. ejus *mammillæ* circa anum ib. quomodo *telam* formet ib. pro quot nouis telis ſat materiæ habeat ib. telæ quomodo texantur ab araneis in hortis & plateis, in aëre libero ib. aranea quomodo ſe collocet in perfecta tela 1026. ubi degat noctu & tempore pluuiæ aut venti fortioris ib. facilius aſcendit, quam deſcendit ibid. quomodo muſcas capiat ib. *ſex aranearum genera* oculorum præprimis numero inter ſe diſtincta ib. deſcriptio araneæ domeſticæ, hortenſis, cellariæ, vagabundæ, agreſtis, tarantulæ ib. *Scriptores* de araneis ib. *ſericum aranearum* ib. 1135.

Arare aliena vitula, quid notet 475.

quæ in hoc Opere continentur.

Arbeiten übern Stich und übern Gang oder krummen Ofen oder übers Hölzlein, quid notet fuſoribus metallicis 1145.

Arbor ſcientiæ boni & mali ex quanam arborum claſſe fuerit 27. num ficus, an malus, an vitis ib.

Arborum generatio fit per euolutionem rudimentorum infinite paruorum ſeminibus primarum arborum in creatione a DEO impreſſorum 13. 696. omnis generis flores in ſua varietate & characteribus 14. ex quibus arboribus Jacobus patriarcha virgas ſuas deſumſerit pro promouenda conceptione ouium 85. arbores *juliferæ* quænam 94. quænam arbores ſint ſymbolum piorum 111. 1160. *implantatæ* quot modis naſcantur 395. *truncus arboris* in diſtantia ſex linearum a præcedente ſectione ſectus tot nouos protrudit ramos, quot fuere antea 696. arboris *partes eſſentiales* ſunt tres, radix, lignum & truncus 702. 703. multæ arbores, ſtirpe licet emortua, attracto humore regerminant 703. cur vocentur *arbores DOMINI* 956. *late pandentes ramos ſuos* a ventorum vi facile dejiciuntur 1082. quando ei fortius reſiſtere queant ib. quomodo, licet prorſus dejectæ, de nouo reſurgere poſſint ibid. arbor quomodo *creſcat ex grano* ſiue nucleo 1353. dantur arbores prægrandes ex paruo ſemine natæ 1357. *ad exareſcentiam pronæ* ablaqueandæ & ſtercorandæ ſunt 1433. arborum *plantatio & propagatio* per inſitionem trunci in radicem 1500. alii illius modi 1501. *emarceſcentes* quænam ſint 1526. *bis mortuæ* quænam dicantur ibid. quorumnam hominum ſint ſymbolum ib.

Arca fœderis num ad imitationem Ægyptiorum a DEO confici juſſa fuerit 205. fuit omnium ſacerrima ib. in qua aſſeruatæ fuere tabulæ fœderis ib. conſtructa fuit ex ligno Sittim ib. ejus dimenſiones ſecundum pedes Pariſinos & Tigurinos ibid. 206. ejus *operculum* ſiue *propitiatorium* ib. variæ illius formæ ib. ubi & quomodo locata fuerit in Sanctiſſimo templi Salomonei 537. de ſaxo, cui ibi fuit impoſita, & inſcripto ei nomine tetragrammato fabulæ Judæorum ib.

Arca Noachi ex quo ligno fuerit extructa 35. quali bitumine oblita 36. in quem finem habuerit cubicula ib. ſecundum quosnam cubitos fuerit ædificata ib. 37. ejus dimenſionem omnem minus recte triplicauit Auguſtinus ib. *ſufficientia* ad recondenda animantia & alia neceſſaria ad ductum Sturmii 37. ſeqq. *figura* qualis 38. nauiformis probabiliter in infima contignatione, in media autem & prima figura parallelogrammi ib. *contignationum* ejus ſingularum altitudines, longitudines, latitudines & diuiſiones in conclauia ibid. ejus longitudo, latitudo, altitudo, baſis & capacitas juxta Eiſenſchmidium 39. *feneſtræ*, num una tantum, an tot, quot opus fuit ad admittendam lucem in ſingula ſtabula & conclauia arcæ 40. num earum an tecti aut loricæ dimenſio exprimatur a Moſe ib. *oſtium* ubi & qua magnitudine fuerit poſitum ib. num arca fuerit dimenſionibus ſuis hodienum imitabile nauigium 41. num opus habuerit gubernaculo ib. *fundus* ejus videtur potius conuexus, quam planus fuiſſe ib. cur DEUS in ea omnia animalium, auium & inſectorum genera conſeruari voluerit ib. 42. cur aquatilia in eam non fuerint recepta ib. num inſectis aditus ad eam fuerit occluſus ibid. cibus cuiuis animalium generi adæquatus arcæ fuit illatus ibid. duplex DEI circa animalia in arca miraculum, unum in eorum conuocatione, alterum in manſuefactione ib. arcam quo ſenſu DEUS poſt Noachum clauſiſſe dicatur 45.

Architecti officium ante ſtructuram ædificii 795. inſtrumenta dimetiendi ædificii longitudinem, altitudinem & angulos 797.

Architectura militaris eſt vel offenſiua vel defenſiua 508. alia fuit priſcorum, alia noſtrorum temporum ib. 647. 1101. 1190. hujus epocha quando inceperit 647.

Arcturus qualis ſit ſtella 676. 813. cauſatur graues tempeſtates, juxta veteres 676. qui hîc commiſere fallaciam non cauſæ ut cauſæ ib.

Ardea num ſit Hebræorum Kaath 295. qualis ſit auis ib. varia ejus nomina ib. num ſit Chaſidah Hebræorum 297. aut Anaphah 298. *ardea ſtellaris* iracunda auis in Ægypto eſſe traditur ib.

Areæ veterum pro ventilandis frumenti granis non tecto opertæ, ſed ſub dio poſitæ, fuiſſe videntur figuræ circularis 466. tales obſeruantur hodienum apud Hottentottos 467.

Arenæ theſauri apud Moſen num notent vitrum 438. 439.

Argæ in Poëtarum fabulis celebris 900.

Argenti ad ſtructuram Tabernaculi collecti & inſumti ſumma ad pondera Europæa reducta 253. *ſolutio & probatio* qua ratione fiat 719. rariſſime reperitur in maſſis integris purum putum 733. 866. undenam excoquatur ib. in communi uſu eſt auro frequentius & antiquius 733. pretioſiſſimæ argenti venæ ſæpe duriſſimis ſaxis immerſæ ſunt 741. *depuratio argenti per ignem* quomodo fiat 867. 1145. *argenti panis* quid ſit 1145. & quomodo ſit tractandus in fornace fuſorio ib.

Aries quale fuerit inſtrumentum bellicum apud veteres 1191. unde nomen ſuum acceperit ib. quinam ejus ſint inuentores ibid. fuit vel rudis vel compoſitus ib. hujus deſcriptio ex Joſepho ibid. *arietaria teſtudo* quænam dicta fuerit ib.

Arietem loco filii ſui immolandum unde Abrahamus deſumſerit 76. Judæorum de eo fabulæ ib. de eo cornibus ſuis implicito variæ interpretum ſententiæ 77. *arietum pelles* cui uſui fuerint in ſtructura Tabernaculi Moſaici 203. *caudæ* in Oriente ſunt admodum pingues 232. aries ab impetendo Germanis vocatur *Widder* 1191.

Ariſtoteli tria ſunt generationis principia, materia, forma & priuatio 748. quo ſenſu ejus de æternitate mundi ſententia excuſari aut rejici queat 1520.

Aromata ſelectiſſima adhibebantur olim in condiendis mortuis 114. 1456. quænam ſpeciatim 114. quomodo illis fuerint adhibita ibid. 1456. quantum uſum habeant in confortandis corporis viribus 1015.

Arrius hæreticus quo mortis genere periiſſe dicatur 1394. dubia quædam circa hanc rem ib.

Artaxerxes filiam ſuam leproſam uxorem duxit 320.

Arundines dantur in Oriente tam altæ & validæ, ut haſtæ & lanceæ ex illis confici queant 917. 1408. *arundinis gramineæ aculeatæ* deſcriptio 1209.

As quantum ponderauerit apud Romanos 1348. ejus valor in moneta noſtra ib. 1371. notat etiam pretium valde minutum ib.

Aſahelis vulnus ab Abnero acceptum cur fuerit lethale 501. pectus an abdomen tranſierit ib.

Aſæ regis morbus num fuerit podagra, an tumor pedum œdematoſus 645.

Aſclepiades Pruſienſis, Medicus, an verè Romæ mortuum ad vitam reſuſcitauerit 1341.

Aſeritarum in Palæſtina regio præſtantiſſimis rebus abundauit 439. inprimis ære ib.

Aſilus, inſecti genus, vid. *Oeſtrum*.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Asina Bileami locuta per miraculum 388. fabulæ Judæorum de ea ib. qua ratione fuerit locuta ibid. quare Bileamus ad loquelam ejus non obstupuerit ibid.

Asini ascendunt ad longum annorum numerum 388. *unicornes* quomodo describantur a veteribus 391. olim aratro fuere adhibiti 422. in locis nempe, ubi terra subactu facilis ac mollis est ibid. cur DEUS *arationem cum boue & asino simul* Israëlitis interdixerit ib. videtur factum ob inæqualitatem roboris ibid. *asini maxilla*, qua Simson Philistæos adortus est, num notet agmen militum 478. seq. an ex illa aqua ad sitim Simsonis restinguendam per miraculum profluxerit 478. an asinus præ metu obuiam eat leoni 584. asini caput tempore famis sæpius maximo constitit pretio 611. asini & asinæ fuere olim patriarcharum diuitiæ 657. eorum usus in Oriente ib. conuenientia & disconuenientia cum onagro 669. 685. quomodo *asinus cognoscat præsepe possessoris sui* 1076. asinis vehebantur olim personæ illustres 1374. quam commoda sit *asinorum vectura* ib.

Aspalathi arboris descriptio 577. 578.

Asphaltites lacus unde ita dicatur 71. vocatur & *mare salsum* ib. unde ortus sit, jam Strabo subodoratus est 72.

Asphaltum vid. *Bitumen*.

Asphodelus num sit Chabbazeleth Hebræorum 1061. quid hanc plantam commendet ibid. variæ ejus species ib.

Aspidum sub dentibus num in certis vesiculis lateat venenum 712. sunt genus serpentum veneni acerrimi & nocentissimi 435. 712. 930. *aspidis morsus* prouerbialiter notat vulnus insanabile 712. sunt apud Ægyptios, Chinenses & Japonenses insigne imperii 713. carnificum loco sunt Alexandriæ, & maximi serpentum in Ægypto ib. earum *longitudo* ib. vocantur & dracones ib. juxta veteres gaudent acutiori auditu, quam visu 906. quo sensu aspis *surda ac aures suas ad incantationem obturare* dicatur 909. an sit Schachal Hebræorum 930. procul dubio est illorum Pethen ibid. ejus venenum est symbolum calumniatoris 982. unde Hebræis Aeschuth vocetur ib.

Assarium quanti sit valoris 1348.

Asseres Tabernaculi fuere ex ligno Sittim desumti 214. 215. stabant erecti ib. eorum bases erant argenteæ ib. altitudo, latitudo & crassities ib. angularium connexio cum proximis ib. lateralium per vectes cylindricos ib.

Asterias qualis auis 295. num sit Thinsemeth Hebræorum ib.

Astra vid. *Sidera*.

Astrologi quo sensu vocentur *Mathematici* 418. 419. quo titulo in legibus Romanis occurrant ib. eorum pœna apud Romanos ib. tales quoque fuere multi inter Babylonios 1126. quanti hodienum in Oriente æstimentur 1152. quam vane hominum originem ab astris deriuent 1484.

Astrologiæ judiciariæ vanitas 860. 1484. inter Christianos reliquiæ 418. in quo consistat ib. origo ejus ab Ægyptiis est arcessenda ib. nullo nititur fundamento 419. num fundamentum habeat in Scriptura Sacra 785. a qua potius damnatur ac prohibetur 1151. non est timenda ib. ejus vanitatibus plena sunt hodienum calendaria ib.

Astronomia est scientia pulcherrima 859. unde sese commendet ib. 860. usus ejus in doctrina de DEO ibid. 1116. 1169. in societate humana 860. ejus cognitione clari olim fuere Chaldæi inter Babylonios 1126. a quibus eam Græci didicerunt ib. culta quoque & quam maxime ab Judæis ob festorum computum 1151. ejus ignorantia & neglectus quam varie & olim nocuerit, & hodienum noceat 1152. ejus autem scientia ac usus variis varia nullo non tempore attulit commoda ib. vindicatur a contemtu 1169. num liceat in astronomia dimetiri cœlos, sidera, terram 1170.

Athenienſium legati aliâ, quam præceptum illis erat, viâ ex Arcadia reuersi, morte id luêre 584. *terrigenæ* per excellentiam dicti 795. cur seipsos *Aborigines* vocauerint 1481. num *anastasin*, de qua Paulus in suo ad eos sermone differebat, habuerint pro noua Dea ib. 1482.

Atheus cur in sacris Literis vocetur stolidus, stultus 868. est vel theoreticus vel practicus ib. an dentur *athei theoretici* ib. *Deistæ* num sint Athei ibid. Atheorum *insania & stultitia* undenam eluceſcat 869. seqq. *perpetuus timor* 870. status omnium miserrimus ib. 871. tollunt omnem juramenti vim & ipsam hominum societatem ib. quam *pernicioſi* sint *in republica*, siue sint magistratus siue subditi 871. 872. quomodo ex structura oculi de existentia DEI conuinci queant 935. 936. modernis mundus est DEUS 1262. quibusnam *argumentis* utantur ad eludendum pro existentia DEI argumentum ab *operibus creationis* desumtum 1471. refutantur ista, speciatim illud ab æternitate mundi & alterum a fortuito atomorum concursu 1472. seqq. aliud a materialitate animæ 1482. & tandem illud a paucitate sensuum, infirmitatibus corporis & vitæ breuitate desumtum 1483. seq. sententiæ erroneæ de *prima hominum origine* refelluntur 1484. seqq.

Athletæ cur corpus suum oleo inungere soliti sint 956.

Atmosphæræ depuratio siue sereneſcentia fuit opus secundi creationis diei 9. ea commode intelligitur per *aquas infracœleſtes* ib. illa aquis prægnatissima denotatur per *cataractas cœli* 45. *atmosphæræ Ægyptiacæ condensatio* fuit causa triduanarum Ægypti tenebrarum 146. atmosphæra motum terræ diurnum ab ortu ad occasum sequitur, sed minori velocitate 751. intelligitur per *niuis grandinisque thesauros* 805. est in perpetuo motu ac continua mutatione 1433. cur nec nimis densa, nec nimis rara sit 1475.

Atomi nunquam ex statu suæ dispersionis vel separationis per mechanicas leges absque interuentu DEI transire potuerunt ad præsentem mundi conformationem 1472. id quod prolixe probatur ex defectu vis grauitatiuæ & nimia a se inuicem distantia, qua nunquam una alteram contingere potuit ib. 1473. ex defectu potentiæ attractiuæ, unde in globulos coire nequiuerunt ibid. ex impossibili concessorum etiam ex atomis collectorum globorum planeticorum motu circa solem ib. ex concessa quoque vi vel grauitatiua vel attractiua materiæ essentiali 1474. &, si concedatur, potuisse atomos coire, & corpora mundi totalia formare, non tamen illa in suo statu ac ordinatis orbibus absque prouidentia diuina conseruari possunt ib. id quod probatur tum in genere ib. tum in specie ex consideratione terræ ejusque situs a Sole proportionati ob luminis ac caloris ab eo hauriendi necessitatem 1475.

Atriplex salsa species Halimi 761. ejus usus in Medicina & in cibis ibid. modus eam condiendi ad mensæ usum ib.

Atrium Tabernaculi quid fuerit 221. tale quoque fuit Ægyptiis in templis suis ib. an DEUS & hic ad Ægyptiorum mores se accommodauerit ib. ejus longi-

longitudo & latitudo ad menſuram Pariſinam & Tigurinam reducta ib. ejus *aulæa*, aulæorum materia, *porta* ib. 222. aulæa iſta num reticulata an denſa fuerint ib. ejus *columnæ* earumque altitudo ib. *atria in templo Salomoneo* tria 543. *atrii interioris* totius longitudo & latitudo 545. varia nomina & tres partes 543. *atrii ſacerdotum* tres partes, nempe *locus inter veſtibulum & altare* ib. quam ſanctus ille fuerit ibid. ſæpe tamen profanatus 544. qualia vaſa ſacra continuerit ib. *area altaris holocauſti* & locus mactationis ibid. *atrium ſacerdotum ſtricte ſic dictum* ibid. *atrium Iſraëlis* aliquot gradibus inferius fuit atrio ſacerdotum ib. ejus longitudo & latitudo ib. in eo fuit *thronus regis* ib. *atrium gentium* cur opus habuerit antemurali in templo Salomoneo 1213. ejus murus in templo Ezechielis quantæ fuerit craſſitiei & altitudinis ib. murus hicce non ubique ejusdem craſſitiei fuiſſe videtur ib. cur angelus atrium gentium in templo Ezechielis plane non menſurauerit ibid. *atriorum portæ* 1215. *atrium exterius*, medium & Iſraëlis dictum, ex quot areis conſtiterit 1221. ejus cellæ ib. pauimentum ante cellas quibusnam lapidibus ſtratum fuerit ib. porticu quoque fuit tectum ib. ejus longitudo & latitudo ex mente Villalpandi 1222. porta ejus inferior quænam dicatur ibid. *atrium interius* ſiue *ſacerdotum* 1225. quot gradibus ab uno atrio ad alterum fuerit aſcendendum 1226. num numerus horum graduum aliquid myſtici in ſe contineat ibid. atrii interioris dimenſio 1231. inter atrium hoc & domum DEI fuit interſepimentum ib. in ejus medio ſtetit altare magnum æneum ib. atrium in genere quid ſit 1221.

Attonitus quis dicatur Latinis 781. 782.

Attractio quid ſit 725. per eam guttulæ ſiue bullulæ aqueæ rotundantur, & inter ſe in nubem colligantur ib.

Attritio datur in omni materia 195. quid ſit ib. quomodo fiat in corpore humano 196.

Auaritia quam inſatiabilis ſit 1019. quibusnam comparetur ib.

Audaciæ deſcriptio 446. eſt conſequens metus & terroris ib.

Auditus acutior num nobis eſſet uſui 1483.

Auellanæ ſunt Bathnim Hebræorum juxta Hillerum 102.

Auenæ culmus 220. ariſtis onuſtus 99.

Auium creatio eſt opus potentiæ & ſapientiæ diuinæ 17. quo ſenſu inter animalia ruminantia referantur 287. ſunt auibus tres *ventriculi* ibid. quænam illarum ſint *mundæ*, quænam *immundæ* ib. hujus rei ratio 288. carniuoræ Sacerdotibus Ægyptiorum erant prohibitæ ib. habent hæ *rapaces* ſtructuram ſuo vitæ generi conuenientem ib. cur aues immundæ ſpeciatim recenſeantur ibid. harum ſigna immunditiei, & cauſæ prohibitionis 299. mundarum notæ characteriſticæ ex mente Talmudiſtarum ib. num ratio prohibitionis diuinæ auium immundarum tota ſit myſtica, ib. Bocharti ſententia affirmatiua examinatur 299. 300. auium *pulli* num certo naturæ inſtinctu veras ſuas matres agnoſcant 498. aues quomodo exiſtentiam DEI demonſtrent 689. 690. gaudent *ſtructura* ſcopo ſuo præciſe accommoda ib. *alæ* cur ibi affixæ, ubi auis eſt in æquilibrio ib. *pennarum* cauitas in pullis cui ſit uſui ib. pennæ cur in pullis grauiores, in adultis leuiores ſint ib. *roſtrum* quemnam habeat uſum ib. cur gaudeant *capite* paruo, acri viſu, longo collo 690. cur ſint *bipedes*, & aliæ quidem alticruræ, aliæ breuicruræ ib. tetradactylæ ib. cur gaudeant *cauda* ib. it. muſculis pectoralibus fortibus ib. *pulmones* cur pleuræ affixi ib. quem in finem eis ſit *ingluuies* ib. *ventriculus* alius in graniuoris, alius in carniuoris ib. *oua* eis connata ib. earum ars nidificandi ib. quanta ſit illarum circa oua ſua occultanda ac protegenda cura ib. quantus in pullos ſuos amor ib. *actiones* auium immediate DEO tribuendæ ſunt ib. quomodo ramo inſidere & ſtando ſecure dormire queant ibid. retractione capitis & colli centrum grauitatis mutant 691. *dorſum* earum cur ſit cuniforme ibid. *vires* auium quoties ſuperent corporum ſuorum pondus ib. *volatus* in aëre aſcendendo, deſcendendo, ſubſiſtendo, quomodo fiat ib. *Scriptores* de auium ſtructura & volatu ibid. cur non hyeme, ſed vere pennæ auibus excidant 832. 1295. *aues migratoriæ* quænam 1146. quonam migrent hyeme ib. hac de re duæ eruditorum dantur ſententiæ, ib. alii tranſmigrationem in prouincias calidiores eis tribuunt ib. unde eam probent ib. hiſtoriæ, ad quas prouocant, fabulas redolent ib. alii, has aues æſtiuas per hyemem ſe occultare in aquis, antris montium, cauitatibus arborum &c. & verno tempore redire e ſuis latibulis, aſſerunt ib. quæ poſterior ſententia approbatur, & ratio ſoporis harum auium per totam hyemem reditusque tempore veris redditur 1147. oſtenditur aliis exemplis, per tantum tempus & absque reſpiratione has aues viuere poſſe ib. quonam ex inſtinctu hæc auium migratio fiat ib. auium *caluities* in quonam conſtet, & quomodo differat a caluitie hominum 1295.

Auguria ex cantu & volatu auium 419. ex ſerpentum occurſu vel flexu ibid. utraque a Græcis & Romanis magni fuere æſtimata ibid. pertinebant ad munus ſummi Pontificis apud Romanos 420.

Aulæa Tentorii conuentus quatuor, una aliis ſuperimpoſita 210. *intimum* quot partibus conſtiterit ibid. quid operuerit ib. quomodo partibus ſuis cohæſerit ib. ejus longitudo & latitudo ſecundum pedes Pariſinos & Tigurinos ib. *ſecundum* quot conſtiterit partibus 212. ejus longitudo & latitudo ib. uſus ib. *aulæa atrii* 221. eorum materia 222. num reticulata an denſa fuerint ib. alligata fuere funibus ad palos terræ infixos ib. *aulæum in janua pendens Sanctum inter & Sanctiſſimum* in templo Salomoneo 541. 1410. aliud *in janua ex Veſtibulo in Sanctum ducente* in templo Herodiano 542. 1410. aulæa carpaſina, byſſina & purpurea in aula Ahaſueri 654. *aulæum interius* inter Sanctum & Sanctiſſimum in templo ſecundo quam craſſum ac altum fuerit 1410. cur fuerit duplex ib. utrumque hoc aulæum tempore mortis CHRISTI miraculoſe fuit diſciſſum ib.

Aures ad internas via duplex aut triplex per meatum auditorium, per os, per ſolidam maxillæ ſuperioris & cranii ſubſtantiam 759. auris, ceu auditus organum, ex quibusnam partibus ſit compoſita 774. artificioſiſſima ejus *ſtructura* ſummum ſui artificem DEUM demonſtrat 932. ſingularum auris partium ſtructura, fines & uſus 933.

Aurichalcum vid. *Orichalcum*.

Aurora eſt ſymbolum gratiæ diuinæ illuminantis animam afflictam 1265. diffundit ſe per omnem Horizontem 1274.

Aurum Paradiſi bonum num fuerit foſſile an fluuiatile 26. *auri potabilis* tres occurrunt ſpecies 247. *auri tinctura* Chymicis tantopere deprædicata ib. *aurum fulminans* quid ſit 248. aurum eſt omnium metallorum *denſiſſimum & grauiſſimum* 247. maxime tamen diuiſibile ib. 719. *reſolubile* quoque igne, maxime ſolari per lentes Tſchirnhuſianas colle-

&c̃to, in partes ſubtiliſſimas 247. 719. ſq. aurifabri & monetarii reſoluunt illud aquæ regiæ menſtruo ib. aliam auri in puluerem vel liquorem ſolutionem quærunt Chymici 247. & illam a Moſe in vitulo aureo adhibitam fuiſſe contendunt ib. 248. modus *puluerizandi aurum* datur varius, limatura, diductio in laminas & lævigatio, per *viam humidam* h. e. per menſtrua ſalina & corroſiua, per *viam ſiccam* h. e. per ignem 248. quo modo Moſes fuerit uſus ib. videtur Bocharto *elimaſſe aurum in ſcobem ſubtiliſſimam* ib. auri ad ſtructuram Tabernaculi collecti & inſumti ſumma ad pondera Europæa reducta 253. *Aurum muphaz*, *phaz* & *uphaz* a loco & flumine quodam dictum fuiſſe videtur 580. *optimum* eſt ex fluminum arenis ib. 738. locus ille aut fluuius Uphaz ubi ſitus ſit 580. eſt metallorum optimum 633. *Ophir* quodnam ſit ib. *purum* quodnam vocetur 733. in Arabia olim proſtabat aurum tum purum tum heterogeneis particulis ſociatum ib. ſæpe pretioſiſſimæ auri venæ duriſſimis ſaxis immerſæ ſunt 741. 742. quibusnam in ſaxis quibusue metallis ac mineralibus ſociatum reperiatur ibid. *obryzum* quodnam vocetur 742. quo ſenſu *ab aquilone venire* dicatur 793. 794. auri *color pallidus* 915. purum putum quodnam dicatur 1528. auro, etiamſi ab Chymicis uri queat, nihil tamen de ſubſtantia ſua decedit ib.

Auſtri penetralia apud Jobum indicare videntur aſtra circa polum antarcticum ſita 676. non penetralia ventorum 677. *auſter in Arabia* & *Paleſtina* eſt impetuoſus 787. 930. quid cauſetur ib. quam ſit violentus ib. eum non ſemper ſequitur ſerenitas, ſed potius tempeſtas pluuioſa, cumprimis Vere 792. quomodo ab ejus noxa ſe præſeruent incolæ & itinerantes 930. ejus deſcriptio ex Theuenotio ib. quomodo ab Arabibus & Armeniis vocetur ib. apud Malabares eſt mitior ib. quantam ſtragem Balſoræ in Arabia A. 1665. fecerit ibid. quænam ejus cauſa ib. quando fiat *mitior* ib. quid cauſetur in corporibus animatis 1070. cur ab eo procellæ metuendæ 1095. cur ſit calidior Italis quam Heluetiis 1433. *rarefacit aërem* ib. eſt calidus & humidus ib. cur Europæis ſit *humidus* ib. in Palæſtina autem *calidus* ac *ſiccus* ib.

Autochires quomodo a Judæis & gentilibus fuerint tractati 1395.

Azyma quales fuerint panes 150. non præſcripta fuere Judæis in uſum quotidianum 151. ſed tantum in paſchatis feſto ib. uſus eorum primo feſti die fuit neceſſarius, ſex reliquis vero liber, excluſum tamen omne fermentum ib. dierum eſus azymorum initium & finis 260.

B.

BAal fuit generale Deorum nomen apud plurimas gentes orientales 625. ſpeciatim autem Solis 771.

Babylonica turris qualibus ex lapidibus fuerit extructa 63. quem in finem ædificata 64. *altitudo* ejus non ad cœlos usque ſtelliferos contingere ex mente ædificantium debebat 65. de illa fabulæ Judæorum ib. diuerſæ aliorum ſententiæ ib. probabilis ejus ſtructura & altitudo ex mente Sturmii 65. ſqq. numerus operariorum & annorum tantæ ſtructuræ perficiendæ neceſſarius 67. hiſtoria ejus vera fabuloſæ gigantum Theomachiæ originem dedit ib. *Babylonici muri* fuerunt unum ex ſeptem mundi miraculis 638. comparatur cum illis eisque longe præfertur ſubſtructio Templi Hieroſolymitani ib.

Baculus Moſis in ſerpentem mutatus vero miraculo 118. quot & quanta Moſes baculo ſuo patrauerit miracula in Ægypto 123. 127. 131. 139. 143. ad mare rubrum 164. in deſerto 185. &c. *baculos ſuos promouendæ ouium conceptioni adhibitos* unde *Jacob* patriarcha deſumſerit 85. num ex ſtyrace, an populo alba ib. ex corylo an amygdalo ib. ex caſtanea an platano ibid. quomodo eos *degluberit*, & quem in finem 86. baculis quid & quomodo olim triturauerint veteres 1100.

Bætyli ſiue *Betuli* ſunt lapides, quos coluere Phœnices 80. originem ſuam ducunt a lapide ceruicali Jacobi patriarchæ in Bethele ibid. alia eorum nomina ib. Bætylus veterum eſt ipſe modernorum Ceraunius ib. tales lapides inueniuntur in ſepulchris veterum Germanorum ib. qui illis forte inditi in tranquillam defunctorum quietem ib.

Balæna num ſit ille *ſerpens vectis* 729. variæ de ea traditiones falſæ 1289. vid. *Cetus*.

Balliſtæ, *Balliſtriæ*, unde nomen ſuum habeant 647. varia eorum nomina ib. vires habuere mortariis noſtris pares vel majores ibid. unde ſe commendent præ tormentis noſtris ibid. earum forma deſcripta ex Ammiano Marcellino ib.

Balneorum uſus & neceſſitas in Oriente 481.

Balſamandi mortuos ritus Ægyptiis imprimis familiaris 113. 1456. quare corpori patris ſui a Joſepho fuerit adhibitus 114. ex Ægypto hunc ritum tranſtulerunt Iſraëlitæ in terram Canaan ib. 1456. adhibebantur ad eum aromata ſelectiſſima ib. Ægyptiis fuit triplex balſamandi ratio, ib. quæ differebat a Judaica balſamandi ratione 1456.

Balſamus, *frutex*, non in Judæa ſolum, ſed & in Ægypto & Arabia creſcit 241. imo ex Arabia in Judæam translatus fuiſſe videtur ib. ejus deſcriptio ex Bellonio & Alpino ib. *Balſami frondes* num ad conſtruenda tabernacula in feſto tabernaculorum fuerint adhibitæ 652. Engeddi vicus celebris ob Balſameta 1058. nec non Gileaditis 1149. *Balſamum Peruanum* duplicis eſt generis 1150. arboris ejus deſcriptio ib. *Balſami Tolutani* arbor & liquor ib. *Braſilianum*, *Copaiba* dictum ib. *nouum fructu racemoſo* I. B. ib. *vulnerarium* unde paretur 1430.

Balſoræ in Arabia quantam ſtragem auſter æſtuoſus A. 1665. inter homines fecerit 930.

Barbari quinam dicantur 973. 1491.

Barbæ pili cur craſſiores & longiores aliis 323.

Barometrum cur deſcendat inſtante pluuia 809.

Baſanitis pecoribus fuit abundantiſſima 432. 437. 883. unde nomen ſuum habeat 883.

Baſiliſcus quam venenatus ſit 1005. quam longus ib. ſibilo fugare dicitur alios ſerpentes ib. ubi reperiatur ib. de venenata ejus indole fabulæ Solini & aliorum 1093. veteribus erat rex ſerpentum ib. fabula eſt, quod de baſiliſco ex viperæ ouo nato narratur 1134.

Bathſana, *Bathſania*, quid notet Arabibus 883.

Bathus quantæ capacitatis menſura ſit 183. 1080. 1254. 1437. juxta Joſephum atque Rabbinos 564. ejus diſtinctio in ſacrum & communem, aridorum & liquidorum ib. capacitas ejus juxta varios ib. diuerſus Bathorum numerus, quorum capax fuit mare æneum, quomodo ſit conciliandus ib. non videtur bathus ſacer alius fuiſſe a batho communi ib.

Bdellium, *Bedolach*, num ſit carbunculus, an cryſtallus, an beryllus 26. num margarita, an planta gummifera ib. videtur fuiſſe cryſtallus ibid. non eſt Schelcheleth Hebræorum 243.

Bekkeriana ſententia *de potentia diaboli in homines* & *corpora nulla* 1316. *de obſeſſis a CHRISTO ſanatis*, cum ſuis

ſuis fulcris, addita epicriſi, 1317. 1318. de duobus illis obſeſſis in regione Gadarena a CHRISTO liberatis, & inſecuta gregis porcorum in mare præcipitatione, 1336. de primo, ut videtur, dæmoniaco a CHRISTO ſanato 1414.

Belgium comparatur cum Ægypto 411. cur ibi pluuiæ tam frequentes ib. 668.

Bellorum bellicarumque artium & machinarum origo unde petenda 647. bella alia ſunt *offenſiua*, alia *defenſiua* ibid. *artes bellicæ* aliæ fuere veterum, aliæ noſtrorum temporum ib. *bellica inſtrumenta* veterum in obſidionibus urbium 1190. 1191. *clamor bellicus* variis Orientis populis uſitatus 1280. ſeq.

Belus fluuius præſtantiſſimam habet pro conficiendo vitro arenam 438. 439. hinc forte Græcum vitri nomen deductum 439.

Benaja, vir fortis, ſub Dauide & Salomone clarus 627. facta ejus heroica ib.

Beneuolentiæ affectus quibus ſe ſignis in facie humana prodat 250.

Benjamin quo ſenſu a patre ſuo Jacobo *lupus rapax* vocetur, & ubi vaticinii hujus implementum ſit quærendum 112. 113.

Berberis multis videtur eſſe *Oxyacantha Galeni* 468. ejus deſcriptio ib. *orientalis* ib. num ſit Barkanim Hebræorum ib.

de Bernhard, Guſtaui, fanatici, jejunium quadrageſimale 196.

Beryllus nonnullis eſt Schebho Hebræorum 227. aliis Tharſchiſch illorum 228. aliis Schoham ibid. cur ſit in S. S. ſymbolum afflictionis, injuſtitiæ & doctrinæ falſæ 429. cur olim *aqua marina* dictus 1535. quasnam gemmarum ſpecies ſub Berylli nomine complexi ſint veteres, ib.

Beſtiolæ ſæpe integras gentes ſedibus ſuis pepulerunt 194.

Bethel qualis fuerit urbs 596. ibi erat ſchola prophetarum, ſed & cultus vitulinus ib. quapropter incolæ ejus Eliſæo fuere infeſti ib. & eorum pueri numero 42. ei illudentes a duobus urſis diſcerpti 597.

Bethesda piſcina num vires ſuas ſanatrices habuerit a ſacrificiis ibi ablutis 1447. an a fundo ejus ſtrato ejusmodi ligno, ex quo crux CHRISTI poſtea fuit confecta ib. aut ab oſſibus Jeſaiæ ibi ſepultis ib. habuit eas a commotione aquæ per angelum in hunc finem a DEO miſſum certis temporibus excitata ib. quando cœperit mirifica balnei hujus vis, & quamdiu duraverit, ib. vis hæc fuit plane miraculoſa ib. ſcriptores hac de re ib.

Bethphage unde nomen ſuum acceperit 1376.

Bileami aſina per miraculum fuit locuta 388. cur ad loquelam ejus Bileam non obſtupuerit 389. num ejus rei cauſa metempſychoſin credidiſſe cenſendus ſit 390. *Bileami prophetia de ſtella ex Jacob oriunda* num Magos Orientis eo deduxerit, ut ſtellam ſibi apparentem pro certo nati Meſſiæ ſigno reputauerint 1305.

Bilanx quid ſit 998.

Bilis quid ſit 233. ejus veſicula ubi ſit in corpore ib. bilis ubi præparetur ib. ejus uſus ib. quomodo dulciſſima quæque vertantur in bilem 711. *bilis ſerpentum* non eſt venenum 711. 712. juxta veteres eſt bilis fluidum ſumme nociuum 712. at juxta modernos eſt fluidum ſumme utile & neceſſarium ib. experimenta modernorum de ea ib.

Biſulca animalia quænam ſint 277. ſtricte loquendo ſunt quadriſulca, ſed anteriores ungulæ tantum fiſſæ, & ad incedendum aptæ ib. eis quadruplex eſt ventriculus 278.

Bitumen eſt vel liquidum vel ſolidum 63. *foſſile* datur in Babylonia ib. quod adhibitum fuit in extructione turris Babylonicæ ib.

Bœotiorum ſuperſtitio de licite inferendo per faces dorſo animalium alligatas incendio, num a vulpibus Simſonis deriuanda 477.

Bonitas DEI ex operibus ejus in regno naturæ demonſtrata vid. *Sapientia DEI*. Quænam ſint ejus in orbe noſtro veſtigia 890. eſt infinita 941.

Bora Arabum, ſalis genus, num ſit Borith Hebræorum 1140.

Borax, Borris, quid ſit 1140.

Boreas eſt cauſa ſerenitatis cœli & frigoris 793. diſſipat nubes 1011. quid cauſetur in corporibus animatis 1070.

Bos unde fiat cornupeta 190. quo ſenſu a DEO *puniri* jubeatur ib. varii ritus & leges gentilium de bobus cornupetis & canibus rabioſis ibid. quare bos cornupeta lapidibus obrutus comedi Iſraëlitis fuerit prohibitus ibid. cur Dominus illius bouis reus factus fuerit ibid. leges aliarum gentium de dominis pecudum noxam aliis inferentium puniendis ibid. *boum immolationem* vocabant gentiles *victimas opimas, & lautiſſimam Deorum placationem* 270. *bos mas & integer* DEO immolari debebat ib. *boues rufos* immolare ſolebant Ægyptii 385. a boum mactatione & eſu multi antiqui populi abſtinuerunt 412. imo ſub pœna capitis interdixerunt ib. *Boues & aſinos ſimul in arando adhibere*, cur DEUS Iſraëlitis interdixerit 422. videtur id factum eſſe ob inæqualitatem roboris ib. Boues *ſtatura & formoſitate* multis animalibus præſtant 438. *boum ſylueſtrium* deſcriptio poëtica 510. *carnis bouinæ* æſtimium antiquis temporibus, etiam in menſis regiis 516. 996. eſt una ex ſaniſſimis ibid. boues ingenti ſunt *uſui* & viui & mortui 657. eorum *elogium* apud Vegetium ib. uſus in agricultura ib. *pabulum* 669. *boatus* propter famem ibid. *calculi* in boum renibus, veſica & inteſtinis generati, unde conſtent 747. cur alia *cerebri ſtructura* gaudeant, quam equi & homines 827. eorum *robur* 883. 884. *ſaginandi* quomodo tractari debeant 996. bos quo ſenſu *Dominum ſuum agnoſcere* dicatur 1076. certi boum Syrorum vel Africanorum generis deſcriptio ex Bellonio 1086. boues & in Orientalibus & noſtris regionibus paleam quoque comedunt ibid. eorum uſus in triturando 1100. quomodo triturauerint 1101. *bos cubitor* quomodo ad officium apud veteres fuerit redactus 1166. boues *pulchri* in Oriente olim magni æſtimati, 1171. eorum *cultus* apud Ægyptios ib.

Brathys, ſiue bruta arbor, vid. *Sabina*.

Brutorum anima num ſit ſanguis 348. *affectus* quomodo differant ab affectibus hominum 506. nonniſi ſibi proficua appetunt 670. quomodo ex illis DEI exiſtentia demonſtrari queat 687. 688. quo ſenſu veteres philoſophi brutorum animas pro eſſentiæ diuinæ particulis habuerint 689. bruta num habeant *rationem* 775. num eorum *actiones* animæ cuidam rationali vel rationi analogæ, an DEO ſoli unice tribuendæ ſint 689. quo ſenſu feliciora homine dici queant 700. 701. num & quomodo præſentiant futuras tempeſtates 780. 786. quo ſenſu *ad DEUM pro eſca ſua clamare* dicantur 818. ſapientia quo ſenſu brutis adſcribatur 825. quænam cum brutis communia habeat homo 1038. brutis competit tantum *amor* mechanicus 1060. brutorum actiones ſæpe magis regulares ſunt quam actiones hominum 1129. 1130.

Bryonia alba videtur eſſe Gephen Sadæh Hebræorum 606. rationes hujus ſententiæ ib. ejus deſcriptio ib.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Bubalus pertinet ad genus caprinum vel ceruinum 413. per errorem vulgi ad bouinum genus migrauit 414. quantæ sit staturæ ib.

Bubo num sit Cos Hebræorum 293. videtur esse Jansuph illorum 294. 1107. qualis sit auis 294. est auis solitaria 938. ejus ululatus 939. num sit auis futurorum malorum prænuntia ibid. est auis nocturna, cujus clamor a veteribus ominosus habitus est 1107. imo & hodienum talis reputatur 1108. quali affici soleat pœna, si capta fuerit ib.

Bubones pestilentiales videntur esse Apholim Hebræorum 484. sunt tumores critici in illis, qui peste laborant ib.

Bullulæ aqueæ quomodo sese rotundent, remota attractionis idea, explicatu est difficile 725. colligantur inter se in nubes ib. quomodo expandantur ib.

Butaurus videtur esse Kaath Hebræorum 938. est auis terribili boatu insignis ib. amat etiam deserta paludosa ib.

Butomus quid sit Botanicis veteribus 671. recentioribus est *Sparganium ramosum* C. B. ib. Cæsalpino *Juncus floridus* 672. Clusio *Acorus adulterinus* ibid. aliis *tribulus aquaticus* C. B. ib.

Butyrum unde nomen suum habeat 432. 755. ejus usus & esus apud Orientales est antiquissimus 432. quid sit 755. cujus naturæ ib.

Buxus num sit Theaschur Hebræorum 1119. 1201. ex ea olim confecta fuere nauium transtra 1201.

Byssus est Indica quædam arbor 201. 654. ex ea confecerunt veteres genus quoddam lini ibid. idque candidissimum 201. quod est hodiernum *Gossypium* ibid. Byssus num fuerit lana a pinnis parata 201. 202. veterum non albi, sed flaui vel purpureobruni fuit coloris 202.

C.

Cabbalismus, largus errorum fons 798.

Cadauer non tantum notat corpus putredine diffluens, sed & sceleton osseum 473. *cadauerum contactus & portatio* cur juxta legem diuinam immunditiem contraxerit 305. 311. & animantium mundorum cadauera hominem reddidere immundum 312.

Cæmentum quid 63.

Cæsar, C. Julius, ob caluitiem jocis obtrectatorum fuit obnoxius 597.

Cæsaries Absalomi quotannis detonsa 504. num ducentorum siclorum pondere an pretio fuerit æstimata 505. sub Salomone aulici in cæsarie prolixa gloriam quæsiuere ib.

Cairi in Ægypto pestis quotannis sæuit 137. quot hominum millia ibi A. 1580. peste perierint ib. incolæ Sycomorum fructuum causa colunt 581. quantum reportet præmium, qui captum Cairo infert crocodilum 847. incolæ cur tam pingui sint corporis habitu 1055.

Calambuc est species ligni Aloës 902. num differat a *Calambac* ib. quanti sit apud Orientales pretii ib.

Calamus Aromaticus quinam sit optimus 237. ubi inueniatur ib. idem cum calamo veterum Alpino esse videtur *Cassabel Darrirà* ib. calamus *officinarum* non est calamus veterum, sed acorus 238. num in sola India, an etiam in Arabia creuerit ib. *Indicus* est optimus, post *Arabicus*, & tandem *Syriacus* ib.

Calamus Mensorius quid sit 1212. quantæ longitudinis fuerit ille, quo templum Ezechielis fuit commensuratum ib. 1213.

Calceamenta interdicta a Lycurgo Lacedæmoniis 154. Cretensium pueris atque puellis ibid. quare illorum usus in esu agni paschalis Israëlitis in Ægypto a DEO fuerit præceptus ib. *calcei purpurei* veterum 1195. imperatoribus & regibus proprii ib.

Calcinationis quinam lapides sint capaces 1104. illa cur poscat intensissimum ignis gradum ib.

Calendariorum prognostica de effectibus eclipsium, conjunctionum, oppositionum & similium, ratione tempestatis, actionum fatorumque hominis, bellorum, &c. sunt abominandæ astrologiæ gentilis reliquiæ 1151. 1366. adeoque a nemine timenda ib. eorum regulæ secundum varias Lunæ phases de seminatione, plantatione &c. nullo gaudent fundamento 1368.

Calido uniuersali quo sensu Hippocrates diuinitatem tribuat 1262.

Caligare quid notet apud Latinos 708.

Calor est ut radiorum densitas h. e. reciproce ut quadratum distantiæ locorum a Sole 807. *aquæ feruentis* quanto major sit calore terræ aridæ a Sole æstiuo excitato ibid. *ferri candentis* quanto major calore aquæ feruentis ibid. & hoc quanto major fuerit calor *Cometæ* A. 1680. *in perihelio suo* ib.

Caluities quando fuerit munda aut immunda 324. unde non senibus tantum, sed & viris ac juuenibus obtingat 597. apud Romanos fuit probro ibid. *auium* unde oriatur 1295. quomodo differat a caluitie hominum ib.

Calumniæ comparantur sagittis acutis & carbonibus juniperi 976. serpentis linguæ & aspidis veneno 982. morsui serpentis in silentio 1042.

Calx non est ejusdem semper bonitatis 1104. ubi asseruari debeat 1105. pori ejus repleti esse debent particulis igneis ibid. muris non solum est ornamento, sed & usui 1194. unde paretur ib. quomodo veteres Romani ex calce & arena mortarium confecerint ib.

Camelo-Pardalis num sit Zemer Hebræorum 415. Bocharti rationes, quod non sit ib.

Camelus apud Arabes varia habet nomina 68. 113. cur animal immundum 280. *pedis* ejus structura ib. *ungula* diuisa & mollis ib. *ventriculus* quadruplex ib. *Sacci* in ventriculo ejus secundo videntur esse hydrophylacia pro toleranda siti in desertis arenosis 280. *caro* camelorum ad esum non inepta ib. hinc Arabes, Saraceni & Barbari carne & lacte eorum vescuntur 281. cur ejus esus Judæis fuerit interdictus ib. cameli fuere Patriarcharum, & aliorum orientalium, imo principum, diuitiæ 656. & hodienum opes Arabum, Persarum & aliorum orientalium iis absoluuntur ibid. eorum *usus* in bello 657. ad victum & amictum ib. ad trahendos currus 1096. *pannus ex pilis camelorum* confectus 1306. 1307. Prouerbium de *camelo transeunte per foramen acus*, num de fune nautico an animali sit intelligendum 1371. seq. *camelum deglutire*, prouerbialis locutio, quomodo sit intelligenda 1379.

Camphora ubi crescat 1058. ejus descriptio ex Kæmpfero ib.

Campsim videntur esse Kadim Hebræorum 100. unde nomen suum habeant ib. descriptio eorum ib.

Canaan, terra melle abundans & celebris 101. amygdalæ ejus sunt orientalium optimæ 102. an tantæ Israëlitarum multitudini alendæ sufficerit 514.

Cancellulæ æreæ altaris holocausti, num fuerint in suprema ejus horizontali superficie 218. an in media ara ib. an sub ejus ambitu ib. cui fini inseruierint 219.

quæ in hoc Opere continentur.

Cancer (morbus) in quonam conueniat ac differat a gangræna 1514. veteribus dicebatur malum quodcunque ſerpens malignæ indolis ib.

Canes dentes habent firmiſſimos forcipi comparandos 148. 885. ignotos quosuis *morſu*, ſaltem *latratu* inceſſunt ib. iis dicata olim caro quæuis immunda in Sacris 916. ſunt *animalia vilia* & *contemta* admodum 494. hinc ortus mos ſe ex humilitate, alios ex contemtu canes vocandi ib. 885. *dilaceratio a canibus* impiis diuinitus in pœnam dictata 916. canis eſt *animal immundum* 1073. 1326. *canem auribus tenere*, quid prouerbialiter denotet ib. *canes venatici* quales habeant lumbos 1028. canis eſt animal *vigilantiſſimum* 1133. ſæpe latrat in ſomno ib. cuſtodiæ gregis contra lupum deſtinatus ibid. canum *impudentia* 1134. *canes Guineenſes* cur læues & attactu molles 1155. cutis eorum ſimilis Æthiopum cuti ibid. canem cur *immolarint* Romani Deo Rubigo 1282.

Canis Carcharias eſt piſcis ex genere cetaceo 1289. unde *Lamia* & *Lamna* dicatur ib. reperitur in omni fere mari ib. quantus ſit *faucium* ejus rictus ibid. carni humanæ imprimis inſidiatur ibid. num ab hoc piſce *Jonas* fuerit deglutitus ibid. hæc Jonæ hiſtoria fabulæ Græcorum de *Hercule in Carcharia* originem dediſſe videtur ib. nec trajicit per fretum Byzantinum, nec reperitur in Ponto Euxino 1290. Haſæi rationes contra Carchariam Jonæ deglutitorem ib.

Canities ſenum unde ſit deriuanda 319. 1049.

Cannabis num fuerit, ſub cujus cauliculis exploratores Hierichuntis ab Rahab fuere abſconditi 445.

Cantilenis magicis quantam in ſerpentes vim tribuerint veteres 908.

Capillamentorum artificialium inuentum num ad Dauidis aut Salomonis tempora referendum ſit 505.

Capilli olim ſcobe aurea ſubtiliſſima interſperſi fuerunt 248. cur craſſiores & longiores ſint aliis pilis 323. eorum defectus inducit caluitiem 324. Abſalomi capilli 504. 505. capilli coruina nigredine nitentes 1071. eos atro colore tingendi media, a veteribus in ipſis coruis quæſita 1072.

Capillitia unde veteres formauerint 202.

Capitellum quid ſit Architectis 553.

Capitis dolor quomodo ortus ſit in filio Sunamitidis 604. quomodo eum apoplexia inſecuta ib. *unctiones* veteribus admodum frequentes 955. eæque largæ ex oleis odoratis balſamicis 956.

Cappadocia equis olim celebris 1203. nec non mulis & aſinis 1204.

Caprearum familiæ adnumerat Bochartus Reem Hebræorum 392. ejus rationes ib. earum *caro* erat veteribus in deliciis 413. & apud medicos antiquos melioris notæ, quam ceruina ib. caprea eſt *animal mundum* 441. caprearum *velocitas* 628. quanti eas æſtimauerint veteres 988. ordinarie unum tantum pariunt *fœtum*, aliquando tamen etiam gemellos 1067.

Capris cum ouibus multa ſunt communia 67. ad denas capras utplurimum unus hircus progignitur 89. capræ orientales longiores habent pilos, quam Europææ 202. 212. hinc in Oriente tondentur ibid. & ex pilis earum varia conficiuntur ib. capræ diis gentilium ſacræ 336. cur ante octauum natiuitatis ſuæ diem ſacrificare eas non licuerit 349. capræ *Indicæ & Mambrinæ* quænam 414. iis inequitare ſoliti ſunt pueri in ludis Circenſibus ib. & addiſcendi artem equitandi gratiâ 415. perantiquus *lactis caprilli* uſus pro cibo 1016. cur Medici veteres lac caprillum prætulerint lacti ouillo ib. quam caute ſit procedendum in præſcribendo lacte caprillo pro uſibus domeſticis ac medicis ib. veteres uſi ſunt lacte caprillo melli conjuncto ib. capræ cur paſcuis montium Gileaditicorum delectatæ fuiſſe dicantur 1066.

Captiuitas Babylonica. Quot vicibus & quibus temporibus Judæi a Nebucadnezare in eam abducti fuerint 1164. anni durationis ejus ſeptuaginta quomodo ſint numerandi 1165.

Carbaſinum linum unde dicatur 653. an ſit linum amiantinum ſiue asbeſtinum ib.

Carbunculus, gemma, num ſit Bereketh Hebræorum 226. an Nophech ib. veterum eſt modernorum Rubinus ib. a LXX. interpretibus ſumitur quandoque pro Hebræorum Tharſchiſch 228. *morbus vitium* 1282.

Carbunculis peſtilentialibus quid in remedium imponi ſoleat 136. tales non fuiſſe videntur inflammationes illæ ulceroſæ Ægyptiis a DEO immiſſæ ib.

Carduus fullonum quid ſit 1140. num ſit Borith Hebræorum ib.

Carmelus mons ære fœcundus 439.

Carneolus, Carneola, Corneolus, Cornelius, eſt Sarda veterum 225. & Odem Hebræorum ib. 229.

Carpionis branchiæ quot oſſiculis, arteriis, neruis atque venis conſtent 698.

Carthaginenſium lex contra ebrietatem 275.

Caſei ouilli præſtantia 432. caſeus antiquior butyro, inque ſcriptis veterum frequentiſſima ejus fit mentio ib. *caſeus vaccinus* 508.

Caſia videtur eſſe Kidda Hebræorum 238. ejus deſcriptio ex Dioſcoride & Plinio ib. non idem eſt cum Cinnamomo ib. hodie triplex Caſia nota eſt 239. *Caſia lignea* quid ſit ib. num ſit Hebræorum Kezioth 903.

Caſſabel Darrirà Alpino eſt calamus aromaticus veterum 237. ejus deſcriptio ex eodem 237. 238.

Caſtellorum uſus contra hoſtes, imprimis in clauſuris montium 648.

Caſtorum Canadenſium indoles & vitæ ratio 1092. ædiculas ſuas quam mire extruant ib. eorum venatio ib.

Caſtra Iſraëlitarum in deſerto quomodo fuerint poſita 357. eorum acies & vexilla ibid. mundities, alæ, abundantia victus, portæ & ad eas excubiæ, ambitus 358. præfecti ſibi inuicem ſubordinati 359. decadica exercitus diuiſio ib. hujusque diuiſionis præ aliis ſimilibus prærogatiua & utilitas 360. tentoriorum ſeries cum ſuis plateis 361. caſtrorum ſpatium pro ſingulis tribubus ibid. integrorum caſtrorum facies & ſpatium 362. *caſtra extrema* idem ac tota caſtra 367.

Caſtrata pecora per legem diuinam ab altari excluſa 342. *caſtrationis* modi quatuor ib.

Caſus fortuitus quid ſit 1472. 1486. mundum caſu fortuito ortum, ſtatuunt Epicurei & moderni Athei, qui refutantur 1472. ſqq. etiam homines caſu ortos, ſtatuunt iidem, & ſimul refutantur 1484. ſeqq.

Cataractæ cœli non ſunt certa aſtra aquifera 45. ſed cœlum aëreum ſeu atmoſphæra aquis prægnantiſſima ib.

Catarrhactes qualis ſit auis 294. num ſit Salach Hebræorum ib.

Catharrales affectus unde in ſenibus oriantur 1046.

Caudas ouium & arietum cur DEUS ſibi in ſacrificiis offerri voluerit 232. caudæ illæ in Oriente admodum ſunt pingues ib. hinc *ploſtello imponuntur*, quod poſt ſe trahunt oues & arietes ibid. caudis deſtituta animalia Athenis immolare Diis non licebat 342.

Cayman, Crocodilus Americæ 844.

Cedrus num ſit lignum Sittim 204. *cedri magnæ* deſcriptio ex Rauwolfio 518. character ib. vocatur & *Larix orientalis* ib. cedri magnæ num ſint Ahalim Hebræorum 395. cedri ad aquas plantatæ magis creſcunt, quam ſitæ in montibus ib. cur ſemper vireant ibid. hodie in Libano paucæ ſupereſſe dicuntur 518. *cedrini ligni uſus* cur in extruendis ædificiis alias cuitandus 634. in ſtructura autem templi Hieroſolymitani obtinuerit ib. 957. *cedrini olei* vis ac uſus 1456. ſingularis alicujus cedri longitudo & craſſitudo 957. cedrus quam pulchra, firma ac ſolida ſit arbor 1210.

Cemas deſcribitur ex Æliano 414. nomine & re conuenit cum rupicapra ib.

Cenchris ſiue *Cenchrines*, ſerpentis ſpecies, cur vocetur Leo 931.

Centaurium minus Hillero eſt Roſch Hebræorum 1182. qualis ſit herba ib.

Cepæ olim maximi æſtimatæ in Ægypto 370. eas edere vulgo Ægyptiorum licuit, non vero Sacerdotibus ib. Orientalium bulbi præſtantiores ſunt Europæis ib. *cepa Aſcalonica* quænam ſit 371.

Cepphus Bocharto videtur eſſe Schachaph Hebræorum 292. qualis ſit auis 293.

Cera eſt vel fuſci vel albi coloris 882. quomodo colligatur ab apibus ib. ejus uſus apud apes ib. ceræ liqueſcenti varia comparari ſolent apud Scriptores tum ſacros tum profanos 913. 914.

Ceraſtes qualis ſit ſerpens 768. Bocharto videtur eſſe Sephiphon Hebræorum 110. deſcriptio ejus ex Nicandro ib. morſus ejus lethalis ib. unde dicatur ib.

Ceraunius lapis 80. 512. vulgaris & ſicilex 119. ejus uſus ad cultellos & alia inſtrumenta ibid. in circumciſione, ſacrificiis, bello ib.

Cerebri equini & humani conuenientia, & utriusque a bouillo differentia 827.

Ceruus eſt animal mundum, cujus eſus permiſſus fuit Iſraëlitis 413. 441. & jam olim principibus in deliciis 413. *caro* ejus male audit apud veteres Medicos ib. 441. cerui fuere frequentes in Palæſtina 413. 441. Athenienſes integrum menſem a captura ceruorum, qua per illum toti erant occupati, denominarunt 476. ſingularis DEI circa *partum & fœtum ceruarum* prouidentia 819. 820. partum earum num promoueat herba *Seſeli* dicta 820. *hinnuli* ceruorum non frumento, ſed gramine veſcuntur ib. ceruus cur vocetur *æripes* 876. *leuitas pedum* ad vitam ſuam fugâ ſaluandam ib. num *vox ceruæ* fortior ſit voce cerui 899. ſoli mares ſunt *cornigeri* 900. dantur tamen & ceruæ cornigeræ, ſed raro ibid. *ſitis aquarum* in ceruo quænam ſint cauſæ naturales juxta Kimchium ib. examinantur & illuſtrantur 901. ceruos quanti fecerint veteres 988. ceruæ nomine Arabibus veniunt hymni erotici ibid. ceruorum ætates ſollicite Græci nominibus diſtinguunt 1062. num Opher Hebræorum notet cerui hinnulum ib. cur hinnulo ejusmodi comparetur CHRISTUS ceu Sponſus Eccleſiæ ib. 1110. *velocitas* cerui quanta ſit 1110.

Ceſalim quid notent 272. intelligi debent illæ abdominis caui partes a renibus ad oſſis ilii ſpinam ſe extendentes ib.

Cetus dentatus Haſæo eſt Leuiathan 844. deſcriptio Leuiathanis diuina apud Jobum quomodo ei applicetur ib. & ſeqq. eſt tam *immenſæ molis*, grauitatis & ponderis bellua, quæ nec hamo, nec fune, nec ſpina, nec uncis aut jaculis lædi vel capi poteſt 844. 845. 846. adeoque magis indomita Crocodilo 847. ordinibus *dentium* horrificis & amplitudine oris inſigni gaudet 848. horum dentium numerus, pondus, arctiſſima junctura & connexio cum ſuperiori maxilla ib. gaudet *oculis* pedalibus eisque rutilis 849. aquam per fiſtulas ejaculatorias, quæ *narium* loco adſunt, magno cum impetu in altum ejicit ib. temperamenti quoque eſt quam maxime feruidi ib. non homines ſolum, ſed & bruta ei occurrentia deglutit & commolit 850. *caro* ejus quomodo exſcindatur, & *adeps* excoquatur ib. qua ratione contra arma quæuis ſit inuicta 851. incubat petris & ſcopulis præacutis 852. ejus *ſperma* ſiue pinguedo pretioſa, qua totum contegit mare ibid. it. *ſanguis* in tanta copia effuſus, ut tingat naues & maria ib. tractus pinguedinoſus ab illo poſt ſe relictus & aquæ commixtus luculam in mari ſpargit albam 853. neminem metuit ib. *de cetis fabulæ* Judæorum & Arabum 15. quot Bataui inde ab A. 1670. ad A. 1719. ceperint 844. quomodo hominibus metum & gaudium excitent 963. non ſunt *ouipari*, ſed *vivipari*, & catulos ſuos lactant 1183. *faucium ritus* iis eſt anguſtus 1289. piſcis, qui Jonam deglutiuit, non fuit cetus ib. *cetus* ille *magnus dentatus* ſiue *Orca* Haſæo videtur fuiſſe piſcis iſte Jonæ deglutitor 1290.

Ceylon num ſit Ophir Salomoneum 577.

Chalazias, lapis grandinis 454. 744.

Chalcedonius qualis ſit gemma 1534. ſæpe confunditur cum Achate & Onyche ib. unde nomen ſuum habeat ib.

Chalcolibanus apud Joannem idem eſt cum Chaſmal Ezechielis 1527. num ſit æs montis Libani ibid. an thus maſculum, flauum ut æs ibid. an electri genus 1528. eſt pretioſum Aurichalci genus ib.

Chaldæi dicebantur viri eruditi & ſapientes inter Babylonios 1126. habuiſſe dicuntur Obſeruatorium Babylone ib. fuere & Aſtronomi & Aſtrologi ib. ab iis didicerunt Græci Aſtronomiam, inprimis Epigenes & Pythagoras ibid. quam miſera fuerit eorum Aſtronomia 1484. num originem hominum primam deriuarint ab aſtris ib.

Chalybs an fuerit illa materia, ex qua Salomo columnas illas binas, mare & labra, confici curauit 570.

Chamæleon videtur eſſe Hebræorum Thinſchemeth 310. fabula veterum de non alio ejus, quam aëris alimento ib.

Chaos. An omnia fuerint producta ex Chao 2. Chaos terræ primæuum quale fuerit 4. creatio illius non repugnat perfectioni operum diuinorum 6. notum quoque fuit gentilibus 795. qualenam uniuerſi Chaos ſibi conceperint veteres Philoſophi 1473.

Chaſgumis quale notet argentum apud Arabes & Turcas 633.

Chaſmal Ezechielis quid ſit 1186. videtur eſſe Aurichalcum veterum 1187. num adumbret elementa Carteſii ib.

Chate, genus cucumerum, deſcribitur ex Alpino 369.

Cherſydrus vid. *Hydrus*.

Cherubinorum in Sanctiſſimo templi Salomonei magnitudo quanta fuerit 539. forma in Scriptura S. non determinatur, hinc variis obnoxia eſt ſententiis interpretum ib. quot alas & facies habuerint ib. quomodo facies eorum fuerint introuerſæ ibid. compacti fuerunt ex variis fragmentis ib. lignum, ex quo ſculpti ſunt, quodnam fuerit ib.

Chiliaſtæ quinam dicantur 1138.

Chinenſium de Sole per decem dies aliquando apud ipſos non occiduo relatio, num à miraculo in Sole tempore Joſuæ patrato deſumta ſit 459. potius alludere videtur ad hiſtoriam de excidio Sodomæ

domæ ib. num maxima illa ab iis obſeruata eclipſis Solis ſit eclipſis Solis, quæ tempore paſſionis CHRISTI contigit 1404.
Chiromantia quid ſit 785. num fundamentum habeat in ſacris literis ib. quomodo integrum cœli Syſtema in manu hominis inueniant Chiromantæ ib. nec fundata eſt in ratione, nec in experientia ib. niſi quod Chiromantia Phyſica in rei ipſius natura quodammodo fundetur ib.
Chirurgi cur vulnera die tertio quartoue leniter tractent 93.
Chriſtianorum veterum cruciatus illis a paganis inflictus per teſtas acutas 852.
CHRISTUS iris myſtica 61. *vermis* myſticus 201. *paſſer* myſticus 328. *colocynthis* myſtica 536. *Sol* myſticus 879. qua ratione vaticinium Jacobi de Schilo in *CHRISTO* fuerit impletum 108. 109. ejus *typus* fuit agnus paſchalis 149. 150. *jejunium quadrageſimale* miraculoſum 196. 1314. eſt *ſapientia æterna* 994. ejus *diuinitas* atque *æternitas* quomodo deſcribatur ac demonſtretur ibid. *oculi* cur comparentur oculis columbarum 1059. 1060. cur comparetur *capreæ* & *hinnulo ceruorum* 1062. quo ſenſu *butyrum & mel comeſturus* dicatur 1083. cur comparetur *agno* 1130. cur agno, oui, leoni, &c. ſe comparari patiatur potius, quam creaturis rationalibus ib. in *generatione CHRISTI* occurrunt naturalia & ſupernaturalia 1303. *naturalia* ſunt mora nouimeſtris in utero matris, & partus per viam ordinariam ibid. 1304. *ſupernaturalia*, conceptio absque copula carnali 1303. & mater pariens absque jactura virginitatis ſuæ 1304. *ſtella* natiuitatem ejus Magis indicans, quale fuerit meteorum ib. 1305. cur Phariſæos, Sadducæos & Scribas ſerpentum ac viperarum titulo traduxerit 1310. 1311. in *Baptiſmo CHRISTI* quomodo Spiritus S. apparuerit, Deusque Pater locutus fuerit 1314. *fames* jejunium illius quadrageſimale ſubſequens naturalis in eo fuit paſſio ib. ubi *pinna templi*, in qua Satanas CHRISTUM tentandi gratia collocauit, ſit quærenda 1315. miraculoſa *dæmoniorum ejectio* ex obſeſſis 1316. ſeqq. ex duobus obſeſſis in regione Gadarena 1335. 1336. ex primo, ut videtur, dæmoniaco ad CHRISTUM adducto 1414. miraculoſa *ſanatio leproſi* 1328. decem leproſorum 1437. *paralytici* centurionis Capernaitici ſerui 1329. 1330. alterius cujusdam 1337. 1338. *febricitantis* Petri ſocrus 1331. 1332. & filii Regii cujusdam Capernaitici, eaque in diſtans 1445. *fluxu ſanguinis laborantis* mulieris per duodecim annos 1343. *cœcorum* duorum 1344. aliorum ad Hierichuntem mendicantium 1373. alterius cujusdam 1417. 1418. *cœci nati* 1449. *muti* dæmonium habentis 1344. muti ac *ſurdi* 1416. *manus aridæ* 1350. *lunatici* 1367. ſeqq. mulieris *contractæ* per octodecim annos 1434. *hydropici* 1435. 1436. hominis *per* 38. *annos ægroti* 1448. *auriculæ Malchi* a Petro vel plane abſciſſæ vel grauiter ſauciatæ 1441. miraculoſa *mortuorum reſuſcitatio*, filiæ Jairi 1341. 1342. juuenis Nainitici 1427. 1428. Lazari jam quarto die in ſepulchro jacentis & fœtentis 1450. ſeq. *maris æſtuoſi* ventorumque impetuoſorum *ſedatio* 1333. ſeq. *ſaturatio paucis panibus* quinque virorum millium 1359. *ambulatio CHRISTI & Petri* in ſuperficie maris 1360. *ſtateris inuentio* per Petrum in ore capti piſcis 1369. ſeq. *piſcium captura* 1426. *aquæ in vinum transmutatio* 1443. CHRISTI ſingularis *per ſputum medendi* methodus 1418. *poteſtas calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones* Apoſtolis a CHRISTO data, num myſtice an literaliter ſit intelligenda 1429. Zephyri ac Auſtri flatus cur pro certis mutandæ tempeſtatis ſignis venditet 1433. quoties *lacrymas* fuderit 1451. differentia lacrymarum ejus a noſtris ib. cur apud ſepulchrum Lazari fleuerit 1452. varii CHRISTI hominis *affectus*, quorum in S. S. fit mentio ib. CHRISTUS, quomodo ut DEUS in ficu fructum non habente *ficus* quærere, & ut HOMO, ficubus nondum maturis, tales deſiderare potuerit, ſalua ſua omniſcientia & ſapientia 1375. quomodo ſummo mane, veſpera præcedente Bethaniæ conuiuio largo exceptus, *eſurire* potuerit ib. cur *ficui iſti maledixerit* 1376. quæ per miraculum è veſtigio exaruit ib. quare *aduentum ſuum ad judicium* comparet *fulguri* 1381. quomodo futuram *terræ per ignem deſtructionem* deſcribat 1385. ſeqq. num *media nocte* ad judicium extremum ſit venturus 1388. ejus *unctio* per Mariam, Lazari ſororem, paulo ante paſſionem ſuam 1389. ſeq. quanto pretio *a Juda* fuerit *proditus* 1391. ejus *triſtitia* in horto Gethſemane unde orta ſit, & quanta fuerit 1392. *diſcipulorum ſomnus* ibidem ex quibusnam cauſis fuerit ortus 1393. *ſudor ſanguineus* miraculoſus 1439. 1440. fuit effectus angoris ejus, captum omnis finiti intellectus longiſſime tranſcendentis, propter peccata totius mundi ibid. *flagellatio* quam crudelis ac dolorosa fuerit 1397. *corona ſpinea* capiti ipſius impoſita ac impreſſa quam acerbos dolores CHRISTO excitauerit 1398. 1399. qua ratione CHRISTUS Marco dicatur *hora tertia*, Johanni vero *hora ſexta* crucifixus 1422. *amara potio* CHRISTO data duplici vice, ante crucifixionem & ante mortem ejus, 1399. *vinum myrrhatum* CHRISTO porrectum quo ſenſu vocetur *bilioſum* 1400. videntur tamen milites acetum cum felle immiſcuiſſe vino iſti ibid. cur id factum fuerit ibid. Spechtio videntur *guttam veneni admiſcuiſſe* ad accelerandam mortem crucis 1401. *Crux CHRISTI* quot habuerit *cornua* ſ. extremitates ib. num habuerit *figuram* literæ Thau Græcorum, aut illius veru, quo agnus paſchalis aſſari debuit, ibid. 1402. *Seſſio in cruce* quanta vulnera ac dolores non excitare non potuerit ibid. CHRISTUS quomodo fuerit cruci affixus ibid. *tenſio brachiorum & pedum ejus* in longum & latum, quam dolorosa fuerit, & cur? ib. 1403. ſic & *manuum ac pedum alligatio* funibus & *tranſfixio* per clauos ibid. *eclipſis Solis* tempore CHRISTI in cruce pendentis extraordinaria plane ac miraculoſa 1403. ſeqq. *quo ætatis anno* CHRISTUS fuerit paſſus ac mortuus 1404. *magna* CHRISTI in cruce pendentis paulo ante mortem ſuam *vociferatio* fuit miraculoſa, ac ſpontaneæ ejus mortis indicium 1405. 1406. 1409. *Sitis* ejus in cruce quænam fuerint cauſæ naturales 1406. ſeq. cur in tanta ſiti a militibus *aceto potatus* fuerit 1407. num arundine an hyſſopi caule *ſpongia aceto plena* ori ejus fuerit admota 1408. *Mors CHRISTI* miraculorum maximum 1409. tempore ejus miraculoſe contigit *veli in templo ſciſſio*, una cum terræ motu & petrarum diſruptione 1410. ſeqq. it. miraculoſa *ſepulchrorum apertio* ſanctorumque demortuorum reſuſcitatio 1412. ſeq. *Lateris CHRISTI* jam mortui per lanceam unius militum *apertio* 1454. Scriptores hac de re ib. *ſanguinis & aquæ profluuium* ex latere CHRISTI aperto num fuerit miraculoſum ibid. quomodo ex cauſis naturalibus prouenire potuerit ib. per *Latus CHRISTI* heic intelligitur pectus, & latus ejus dextrum vel potius ſiniſtrum 1455. *inſtrumentum vulnerans* num lancea ſiue haſta fuerit, an gladius ib. *corpus CHRISTI mortuum* quibus aromatibus a Nicodemo fuerit *inunctum* 1456. ſeq.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Chryſolithus veterum eſt recentiorum Topaſius 226. 228. 1535. Junio & Tremellio eſt Nophech Hebræorum ibid. videtur eſſe illorum Tharſchiſch 228. 229.

Chryſopraſus qualis ſit gemma 1535. Plinio eſt ſpecies Berylli ib.

Chymicorum tinctura auri 247. aurum ſoluendi modus per viam humidam & ſiccam 248. quærunt puluerem vel liquorem ex auro, in aurum non reducibilem 247. talem puluerem Moſen ex vitulo aureo paraſſe contendunt ib. veterum *ars byſſopaica* quænam fuerit 904.

Ciborum ſimplicitas apud veteres 78. *neceſſitas* ad ſuſtentandum hominis corpus 196. *inſulſi* cibi quam ſint nociui 670. ciborum *ſalubritas* vel *inſalubritas* haud raro dependet ab affectuum qualitate 996. ſimplicitas ſanitati eſt utiliſſima 1015. *digeſtio* ac *ſecretio* in corpore humano quomodo fiat 1362. ſq.

Cicer notari videtur per Chirjonim Hebræorum 612. rationes pro hac ſententia variæ ib.

Ciconia Bocharto videtur eſſe Chaſidah Hebræorum 297. 957. ejus pietas in parentes ibid. gratitudo erga homines ib. amor in pullos ib. eſt auis immunda ib. quam pulchre nidum ſuum conſtruat 957. nidificat non ſolum in cacuminibus ædium, ſed etiam in arboribus altis ib. ubi brumam tranſigat ibid. 1147. an Pelaſgi populi a ciconiis ob transmigrationes frequentes nomen ſuum habeant 1148. quo ſenſu dicatur *noſſe tempus ſuum* ib.

Cicutæ ſuccus ingratus, fœtens, venenatus 1150. olim in pœnam data ib. ex quibusnam particulis venenum ejus conſtet ib.

Cinis eſt remedium ulcerum ſiccatiuum & abſterſiuum 661. cineres cur ſtercorandis agris adhibeantur 1319.

Cinnamomum modernorum num ſit verum veterum cinnamomum, an tantum caſia fiſtula 237. ubi creſcat ib. veteres de eo multas habent fabulas ib. hodierni deſcriptio ex Garcia ib. ex cortice radicis ejus paratur oleum, Cinnamomi & Camphoræ quædam ſpecies ib. non idem eſt cum Caſia 238. dat non unius generis oleum ib.

Circulatio ventorum periodica ſub æquatore, in Zona torrida & in climatibus Europæ 790.

Circumciſionis dolor cur die tertio intenſiſſimus 93. hæc eſt cauſa, quare filii Jacobi, Simeon & Leui, Sichemitas circumciſos iſto die fuerint adorti & facile occiderint ib. *actus* cur in deſerto per quadraginta annos ab Iſraëlitis fuerit omiſſus 450. cur ſtatim poſt tranſitum in terram Canaan ſuſceptus ib. *inſtrumenta* ib.

Ciſtus arbor, ex qua paratur ladanum 98. 242. quomodo illud inde colligatur ib. *Ciſti ladaniferæ Creticæ* deſcriptio ex Alpino ibid. an ſit Schecheleth Hebræorum ib.

Citriarum arborum in feſto Tabernaculorum uſus 343. 344.

Clamor bellicus multis populis uſitatus 830. 1280. ſeq. CHRISTI ante mortem ſuam penultimus, isque admodum fortis, fuit miraculoſus 1405. 1406. 1409.

Claudus a natiuitate talis a Petro miraculoſe ſanatus 1460.

Claui aurei in ſtructura Templi Salomonei adhibiti, num junctim ſumti an ſinguli pependerint 50. ſiclos auri 640.

Chicus, planta carduiformis 32.

Cocabi Syrorum qualis ſit auis 295. num noctua ib.

Coccus tinctoria quid ſit 199. 1077. ſcatet vermiculis, qui dant colorem coccineum 199. hic color in quonam differat a colore purpureo 1399. planta ipſa vocatur ilex 199. Coccus Latinis vocatur ipſe quoque vermiculus ib. Græcis recentioribus σκώληξ ib. varia ejus apud Orientales & Occidentales nomina ib.

Cochenilla unde deſumatur 201. dat colorem Scarlatinum 200.

Cochlea ſiue *Limax* videtur eſſe Schabbelul Hebræorum 911. num tota quanta conſtet ex ſanie ſaliuali ib. cui uſui ſit ei ſanies glutinoſa, qua abundat ib. cur prodeat cœlo pluuio ib. quo longior eſt via, eo plus muci glutinoſi amittit ib. limacis marinæ deſcriptio ib.

Cœcitas Syris ad capiendum Eliſæum emiſſis per preces ejus diuinitus immiſſa, in quo conſtiterit 610. ejus periculum ex itinere per niues diuturno, & ſubitaneo ex carcere tenebricoſo in diam luminis auram exitu 793. quando ſit *curabilis* vel *incurabilis* 1373. quandoque oritur ex improuiſo & nimis forti radiorum lucis in oculos illapſu 1463. miraculoſe a CHRISTO in duobus cœcis ad Hierichuntem mendicantibus curata 1373. quænam ſint *naturales cœcitatis cauſæ* 1417. ſingularis CHRISTI methodus curandæ cœcitatis ib. 1418. 1449. *cœcitas adnata* quam miraculoſe a CHRISTO fuerit ſanata 1449. an nouos oculos CHRISTUS cœco iſti creauerit ib. num *Pauli cœcitas* ex improuiſo & nimis forti radiorum lucis in oculos illapſu orta, an miraculoſe ei a CHRISTO fuerit inflicta 1463. miraculoſa ejus a cœcitate iſta liberatio ibid.

Cœlum in Hiſtoria creationis quid notet 2. 11. 792. ejus *cataractæ* quænam vocentur 45. *cœlum æreum* quid notet 351. 426. an detur *cœli medium* 455. quo ſenſu Sol tempore Joſuæ in medio cœli ſtetiſſe dicatur 456. quo ſenſu *cœlum contra Siſſeram pugnaſſe* dicatur a Debora 463. *Cœlorum fundamenta & columnæ* quænam ſint 482. 510. 727. quo ſenſu comparetur *fornici depreſſo* 511. 945. color cyaneus non eſt cœli ſtelliferi, ſed aërei ſiue atmoſphæræ ib. quo ſenſu cœlum *flecti* dicatur, ib. & ratione ætheris & ratione aëris ſiue atmoſphæræ *extenſum* dici poteſt 674. 945. extenſio hæc in particulas infinite paruas eſt opus ſolius DEI ib. 675. *cœli aſtriferi* motus proprius ab occaſu verſus ortum, quot annorum ſpatio abſoluatur 676. qui juxta Copernicanos tantum eſt apparens, & proprie terræ in libratione ſua circa proprium axem competit ibid. Cœlum quando *ſerenum* dicatur 777. quando *tempeſtuoſum* 778. ſumitur quandoque pro aëre 792. cœli color ubi quærendus ib. quo ſenſu cœlum comparetur *ſpeculo fuſo & ſolido* ib. 793. quomodo ſit firmum & fluidum ſimul ibid. cœli cœleſtiumque corporum motus ad leges conſtantiſſimas accuratiſſimus eſt 813. quæ leges fundantur non cauſis mechanicis, ſed liberrimo creatoris nutu ibid. quantus ex hoc ordinatiſſimo cœli motu uſus in terram & terricolas redundet 814. cœlum eſt ſummæ ſubtilitatis & immenſi ſpatii fluidum 877. 941. unde infinita ejus *tenuitas* concludatur 877. tranſmittit radios Solis & fixarum ad aërem noſtrum absque ulla refractione ib. cur tam ſubtilis fluiditatis ſit ib. unde illa concludatur 945. quomodo *enarret gloriam DEI* 877. 878. 880. 944. cœlum & æthereum & aëreum eſt *finitum*, & cum infinita DEI bonitate in parallelo poni nequit 941. cœli *figura* proprie loquendo determinari nequit 945. quomodo DEUS *nouum cœlum* ſit creaturus, dici nequit 1138. cœli ſigna, vid. *Signa cœli*. *Colores cœli* primarii & ſecundarii ſiue mixti quinam ſint 1365. cœlum quando ſit *rutilum* ibid. cur veſperi rutilum indicet ſerenitatem

tem ſequentis diei 1366. cur mane coloris ſanguinei indicet tempeſtatem pluuioſam ib.
Cognitio ſui ipſius quam præſtans ſit ac utilis 861. quomodo hominem præſeruet ab omni faſtu 862. *operum diuinorum* in regno naturæ & gratiæ quam imperfecta ſit in hominibus 1039. 1040. DEI ex natura quam ſit neceſſaria, & a plurimis tamen turpiter negligatur 774. 775. 961. quomodo comparari queat ex conſideratione creaturarum 776.
Coitus cum muliere intelligitur a Moſe per projectionem ſeminis 333. poſt illum lotio apud varias gentes fuit in uſu ibid. *animalium diuerſæ ſpeciei* Judæis fuit interdictus 337. non vero ejusdem ſpeciei, licet diuerſæ indolis ib. prohibitionis hujus ſcopus & cauſæ quænam ib. morales & ſymbolicas urgent plerique ib.
Colica ſpaſmodica ex ærugine 386.
Collyrium quid ſit 1528.
Colocynthidis deſcriptio ex Dioſcoride 536. *ſculptura* ædibus eſt inſigni ornamento ibid. applicatio ad ſtatum humiliationis CHRISTI ib. colocynthis *agreſtis* vehementer aluum purgat 605.
Colon quale ſit animal 415.
Color hyacinthinus 198. purpureus 199. coccineus ibid. 1077. ſcarlatinus 200. hyſginus 203. niger pilorum 323. cyaneus atmoſphæræ 511. ater, triſtitiæ ſymbolum 766. cœruleus, ubi in cœlo ſit quærendus 792. argenteus i. e. albus 915. fuſcus 1055. *colores cœli primarii*, niger, albus, cœruleus, ruber, flauus 1365. ex *ſecundariis* ſiue mixtis rutilus ib. *coloris rubri* ſpecies ſunt variæ, roſeus, rutilus vel igneus, ſanguineus, rubidus, puniceus ſeu purpureus ib.
Coloſſi apud veteres quid fuerint 1256. in cujus honorem erigi ſoliti ſint ibid. *Coloſſus Nebucadnezaris* quidnam repræſentare debuerit ib. ejus altitudo & craſſities ib. *Coloſſus Rhodius* quam altus fuerit ib. ejus caſus ib. *Neronis* quam altus fuerit ibid. quantus Alexandro M. a Dinocrate fuerit promiſſus ib.
Columba prima quando à Noacho ex arca fuerit emiſſa 56. altera emiſſa unde ramum oleæ deſumſerit 57. columbis tanquam legatis utendi antiquus Orientalium mos 58. cur eas DEUS ſibi in ſacrificium popoſcerit 271. gentiles quoque illas Diis ſuis obtulerunt ib. *columbinum ſtercus* num a Samaritanis famelicis in cibum fuerit adhibitum 611. aptum eſt præ aliarum auium ſtercore ad impinguandos agros 612. an loco ligni iis in uſum ceſſerit ib. an uſurpatum fuerit ad ſtercorandos agros in urbe ſitos ib. an pro ſale ib. an columbæ fuerint eorum promi condi vel ore, vel ventriculo & inteſtinis ſuis ibid. *columbarum cibus* intelligi videtur per Chirjonim Hebræorum 612. 613. *volatus* citior eſſe dicitur ad nidos, quam ex nidis 905. *alas* cur ſibi optauerit Dauid, ex mente Judæorum ib. *columbæ literiferæ* ib. earum *pennæ* quo ſenſu dicantur *argenteæ*, & *alæ aureæ* 915. nidulantur in trabibus ædificiorum 925. de illarum amore conjugali & pœna adulterii fabulæ Judæorum & Æliani 1059. *oculis columbinis* cur comparentur oculi CHRISTI, tanquam Sponſi Eccleſiæ 1059. 1060. dantur in Oriente *nidi* columbarum in cauernis petrarum ob nimiam earum copiam 1064. cur ad alueos aquarum ſedere ſoleant 1072. columba eſt auis meticuloſa 1267. 1268. num corporea columbæ forma, an ſpecies tantum externa fuerit, in qua SPIRITUS S. in baptiſmo CHRISTI apparuit 1314. columbarum *ſimplicitas* in quonam conſiſtat 1346. cur a CHRISTO ad imitationem commendetur 1345. ſeq. *philoſtorgia* ib. quam facile capiantur ib. num bili careant ib.
Columna nubis & ignis in caſtris Iſraëlitarum num fuerit columna fumi ab igne ſuper altari conſtanter ardente continuo ſurgentis 161. fuit meteorum plane miraculoſum ib. nomen habuit a forma ib. cui fuerit uſui in caſtris ib. fuit tantum unica ib. interdiu quoque fuit ſplendens & candicans 162. affinitatem habuit cum nubibus fulmigeris ib. in itineribus nocturnis præluxit ibid. *Columnæ atrii* quot fuerint 221. earum altitudo ad menſuras Europæas reducta 222. materia lignum Sittim ib. baſes æneæ ib. cincturæ, capitella & uncini argentei ib. *Columnarum* aliæ ſunt robuſtiores, aliæ teneræ 549. aliæ humiles, aliæ elatæ ib. ordinis ſacri ab ordinibus profanis quænam ſit differentia ib. *columnæ binæ æneæ* templi Salomonei, *Jachin* & *Boas*, ſunt illuſtre pulcherrimæ ſymmetriæ exemplum ib. earum locus 550. num duntaxat ante Sanctum, an vero etiam ante Sanctiſſimum tales fuerint erectæ ib. altitudo & craſſities ib. quo ſenſu illis altitudo mox 18. mox 35. cubitorum adſcribatur ib. peripheria 12. cubitorum num de una an utraque ſimul ſit intelligenda 550. 551. denſitas ib. fata ib. *altitudines & ecphoræ* baſeos ſ. ſtylobatæ, capituli & epiſtylii 552. Zophori & coronicis 553. *capitulum coronæ* quid ſit ibid. ejus altitudo in binis iſtis columnis mox quinque mox trium cubitorum quomodo intelligi debeat ibid. *cancelli opere reticulato ſepteni* ex mente Lundii, Villalpandi, Goldmanni 554. malorum punicorum in capitulo diuerſus numerus quomodo ſit conciliandus juxta Villalpandum & Goldmannum 555. 556. *opus florulentum* ſiue *lilii* in eodem quidnam ſit 556. 557.
Cometa terram præteriens cauſa ruptionis fontium abyſſi & pluuiæ quadrageſimalis tempore diluuii fuit juxta Whiſtonum & Cluuerum 44. num & futuræ terræ cataſtrophes cauſa futurus ſit 1385. Cluueri hac de re ſententia 1523. cometæ videntur aliquando inſeruituri terræ puniendæ ac comburendæ 1499.
Conceptio hominis naturalis absque copula carnali utriusque ſexus fieri nequit 1303. quomodo fiat, determinari non poteſt ib. CHRISTI a SPIRITU S. fuit plane ſupernaturalis ib.
Conceptus genuini & rebus ipſis adæquati, ut formari queant de ſingulis rebus, quid requiratur 684.
Conchyliorum lana magni olim fuit æſtimata 201. inde veſtes & tibialia confecta 202.
Congeſtio quid ſit architectis 637.
Conopius, *Conopion*, cur vocetur Apollo & Hercules 1285.
Contractura laborauit mulier iſta per octodecim annos ægra, a CHRISTO ſanata 1434. in quonam illa conſtiterit ib. quo ſenſu mulier hæc *ligata* dicatur ib. quomodo ab hoc morbo fuerit liberata ibid. quænam *contracturarum chronicarum* ſint cauſæ 1435.
Contractus emtionis & venditionis apud Judæos qualis fuerit ratione rerum immobilium, ſiue prædiorum tum ruſticorum tum urbanorum 344. 345. it. mobilium ib.
Conuiuia. Quam noxium ſit in illis, vina generoſiora vel liquores ſpirituoſos jam ebriis apponere 1444.
Copaibæ, arboris balſamiferæ Braſilienſis, deſcriptio 1150.
Copernicaniſmus per Alexandrum Sarrauium reformatus 950.

Copernicanorum mundi ſyſtema cæteris eſt præferendum 455. quo ſenſu *Scripturam S. ad captum vulgi loqui* aſſerant 456. 878. cur ipſi loquendi formulis captui vulgi accommodatis utantur 456. quomodo *medium cœli*, quo Sol tempore Joſuæ ſtetiſſe dicitur, explicent ib. qua ratione ex eorum hypotheſi *Sol ſtetiſſe & quieuiſſe* dici queat 457. quomodo Chronologiam, quæ hoc miraculo interrupta fuiſſe videtur, ſaluent 458. quomodo Scripturam de *quiete & columnis terræ* loquentem interpretentur 482. 510. 672. 673. quomodo *Solis tentorium & egreſſum ex illo ab uno cœli extremo ad alterum* explicent 878. 879. quomodo terræ quietem ex ejus *fundatione, fundamentis & baſibus* & *denegato ei motu* concluſam, ſalua Scripturæ S. autoritate, explodant 948. 949. num eo, quod *terra ſub Sole eſſe* toties dicitur in Eccleſiaſte Salomonis, credere teneantur, illam in centro mundi eſſe collocatam 1030. alia inde petita Ptolemaicorum argumenta quomodo Copernicani refellant 1031. 1032. 1137. 1138.

Cor. Ejus *tactum* ſiue *affectum* qua ratione ſequantur lacrymæ 91. ſq. cor quid ſit 687. *cordis & renum* combinatio cur in S. Scriptura ſit tam frequens 815. 1161. eorum nomine quid intelligant Scriptores ſacri 815. in quem finem cor a DEO ſit fabricatum, ex mente Scholaſticorum 851. verus ejus finis ib. quo durius, eo eſt validius ib. *fabrica* ejus commodiſſime comparatur cum hydracontiſterio 892. *ventriculi* duo, eorumque uſus & neceſſitas, ib. proportionata *capacitas, figura* oblonga ib. cur quiuis *cordis thalamus* duobus orificiis, & horum quoduis valuulis ſit inſtructum 893. *auricula* muſculoſa cur utrique ventriculo ſit appoſita ib. auricularum ſyſtole homochrona eſt cum diaſtole cordis, & diaſtole illarum cum hujus ſyſtole ib. qua ratione ſanguinem expellat ib. ſuperat viribus machinas omnes artefactas 894. 895. cordis *prærogatiua* præ omnibus aliis antliis ib. quoties interuallo horæ ac diei omnis ſanguis ope cordis in corpore circulet ibid. *motus* cordis quomodo fiat juxta leges mechanicas, absque directione animæ ib. demonſtratio exiſtentiæ diuinæ ex cordis fabrica ib. *cor nimia pinguedine cinctum* quam noxium ſit 975. *cor lætum* quantum ſit bonum 1000. *cor malum* quid notet apud Hebræos 1009. 1010. cor quomodo in angore ſeſe habeat 1088. quo ſenſu *liqueſcere* dicatur ib. it. *vociferari* 1094. ſæpe idem eſt in S. Literis ac anima ipſa 1161. quo ſenſu dicatur *vafrum* ac *ærumnoſum* ib. per *cordis clauſuram* quid intelligatur 1269. num ſit ſedes animæ 1351. quo ſenſu *ex abundantia cordis os loqui* dicatur ib.

Corallia num ſint Ramoth Hebræorum 744. in Oriente olim pretioſis rebus fuere annumerata ib.

Coriandrum qualis ſit planta 176. quo ſenſu Manna Iſraëlitarum in deſerto ſemini ejus ſimile fuiſſe dicatur ib.

Cornua altaris quænam dicantur 218. num quatuor ejus anguli notentur ibid. fuerunt priſmata quadrangula ib. an illis ſacrificia fuerint alligata ib. ſanguinem holocauſtorum excipiendi gratia fuiſſe videntur ib. 219. talia quoque altaribus ſuis appoſuerunt gentiles 219. imo & Diis ſuis affinxerunt 220.

Corona Ammonitica Dauidi impoſita num pondus an pretium talenti habuerit 503. ſi Dauidis capiti fuit impoſita, videtur ex machina ſuſpenſa fuiſſe ib. ornata fuit gemmis ib. juxta Joſephum Sardonyche ib. Judæorum de illis fabulæ ib. *corona quercea* Romanorum 1398. *ſpinea* CHRISTO patienti impoſita ibid. non videtur plexa fuiſſe ex herbis ſpinoſis ib. ſed ex fruticibus aculeatis ib. qualesnam frutices iſti fuerint ib. videntur fuiſſe frutices roſarum ib. quam acerbos inde dolores CHRISTUS fuerit perpeſſus 1399.

Corpora omnia, etiam ſolidiſſima, attritioni ſunt obnoxia 195. non ſeipſa mouent, ſed mouentur, & quidem a DEO 863. eorum mutationes differunt a mutationibus voluntatis ib. *fluida* quæuis reſiſtunt aliis *ſolidis* tranſeuntibus, pro diuerſa grauitatis & denſitatis eorum ratione 877. *Corpora animata* quantis ſubinde mutationibus ſint obnoxia 1070. unde illæ mutationes dependeant ib. quid in illis cauſetur flatus Aquilonis & Auſtri ib. cur ad eorum conſeruationem ventorum alternatio ſit neceſſaria ibid. *corporum mundi totalium* fines ſecundarii num unice colliment ad uſum hominum 1474.

Corpus hominis etiam imaginis diuinæ fuit particeps 23. eſt in perpetuo motu & conſumtione perpetua, quamdiu viuit, 196. hinc cibus potusque ei eſt ſumme neceſſarius ib. *corporis integritas* requiſita olim in Sacerdotibus Leuiticis 340. etiam in ſacerdotibus gentilium ibid. nec non in victimis utrorumque 341. *ſanitas* in quonam conſiſtat 483. eſt *machina* labilis & diſſolubilis 665. unde *domui luteæ* comparatur ibid. *præſtantia* unde intelligatur 679. qualis ſit machina 680. *formatio* ejus *in utero* num animæ an ſoli DEO ſit tribuenda ibid. 981. 982. quo ſenſu illa a Jobo comparetur *fuſioni lactis* & *coagulationi caſei* 680. *cutis* ejusque pororum, *carnis, oſſium* & *neruorum* ſtructura admiranda & finibus ſuis plane adæquata 681. ſeqq. corpus humanum tot morbis eſt obnoxium, quot dari poſſunt in eo errores 700. quo ſenſu ſimile ſit *flori* & *umbræ* 701. ejus *infirmitas, tremor oſſium* & *laſſitudo* unde oriatur 857. 858. cur olim athletæ illud totum oleo inunxerint 956. ejus *vires* cur & quomodo tum in nimio æſtu tum frigore per oleum conſeruentur, ibid. *motus* quomodo mechanice fiant 677. illi ſunt triplicis generis 981. quænam ſit illorum cauſa aut principium ib. *ſtructura* quam miraculoſa ſit ib. num impurum reddatur per impurum materiale ore aſſumtum 1362. 1363. *ſecretiones* in eo quomodo fiant ibid. *infirmitates* unde dependeant 1483. ſq. *ſitus partium* in eo accommodatiſſimus demonſtrat exiſtentiam, potentiam & ſapientiam DEI 1504.

Cortex arboris quot conſtet partibus 703. & partes illæ ex quibuſnam ſint compoſitæ particulis ib.

Corus quantæ capacitatis menſura ſit 516. 517. 1254. 1437. eſt menſura aridorum & fluidorum 517.

Coruus quem in finem a Noacho ex arca fuerit emiſſus 56. num redierit nec ne, ib. Judæorum de eo fabulæ ib. eſt auis rapax & immunda 290. variæ ejus ſpecies ibid. *corui Eliæ nutritores* num proprie dicti fuerint, nec ne 586. an cibum ab eis, tanquam auibus immundis accipere potuerit Elias 587. ſingularis DEI circa coruos prouidentia 818. *pulli coruorum ad DEUM pro alimento ſuo clamantes*, num ſenſu proprio an allegorico accipiendi ſint ib. Judæorum & aliorum fabulæ hac de re ibid. non pulli recentes, ſed coruuli, qui jam euolare cœperunt, derelinquuntur a parentibus 819. unde hi, non iſti, ad DEUM pro alimento ſuo clamant ib. coruorum *plumæ* atro colore nitent 1071. capilli nigredine coruorum nitentes quanti jam olim fuerint æſtimati ib. illos atro colore tingendi, veteres media in ipſo coruo quæſiuerunt 1072. *corui nocturni* cujus ſint indolis, & ubi degant 1300.

quæ in hoc Opere continentur.

Coſta Adami, ex qua Eua fuit formata, de latere ejus intelligenda eſt 28. homo quot coſtas habeat 501. quomodo diſtinguantur ab Anatomicis ibid. *coſta quinta*, Hebræis Hachomæſch dicta, quænam dicatur ibid. ſiue ſit verarum ſiue ſpuriarum coſtarum quinta, vulnus utrobique eſt lethale ib. coſtarum ſtructura & uſus 682.

Coſtus Arabicus videtur eſſe Ahalim Hebræorum 394. qualis ſit planta ib. an hodiernus idem cum coſto veterum ib. *Coſtus corticoſus* quinam ib.

Coturnices num fuerint Selauim Iſraëlitarum in deſerto 180. ab iis nonnulli diſtinguunt *ortygometras*, alii pro iisdem habent ib. fuerunt illarum ſpecies ibid. pro viliſſima Selauim ſpecie habentur à Judæis 181. veſcuntur elleboro, cicuta & venenis ib. argumenta Bocharti pro *eſu earum innoxio* ib. Turcica, Perſica, Arabica coturnicum nomina 182. *volant* quidem *gregibus integris*, non tamen tantis, quantis aduolarunt Selauim in caſtra Iſraëlitarum 374. in eas non quadrat immenſus ille numerus Selauim ad duorum cubitorum altitudinem caſtris Iſraëlitarum adjacentium ib. refutantur Bocharti explicationes de hac Selauim caſtra operientium altitudine, in gratiam coturnicum excogitatæ ib. aduerſatur coturnicibus collectionis & menſurationis Selauim modus ibid. exceptiones Bocharti refelluntur 375. coturnices certis temporibus *mare mediterraneum tranſuolare* dicuntur 1148.

Crabrones ante Iſraëlitas in gentes Cananæas a DEO immiſſi, num metaphorice an proprie dicti intelligantur 193. differunt à veſpis 194. irritati homines infeſtant & turmatim irruunt ib.

Cranii uſus 682.

Creatio mundi ex nihilo 1. eſt infinitæ DEI potentiæ opus 2. ſolo voluntatis diuinæ nutu facta ibid. *creationis hexaëmeron* quo ſenſu ſit accipiendum 8. Harmonia Moſis & Dauidis in illius deſcriptione 866. *creationis corporum mundi totalium* fines ſecundarii num unice colliment ad uſus hominum 1474.

Creatura gemebunda apud Paulum num notet fideles, imo totam Eccleſiam militantem, an gentiles, aut animas fidelium demortuorum, item angelos malos an bonos 1498. an intelligatur omnis creatura in cœlo & in terra ib. difficultates hanc ſententiam prementes ibid. 1499. videtur intelligi a Paulo globus noſter terraquaërius in ſuis mutationibus variis & quotidianis ib. 1500.

Crepuſculorum neceſſitas & uſus 8. 736. 802. quando ſint longiora, & quando breuiora 802. eorum colores generantur a Sole ib. cur ſint flaui & rubri, non vero albi & cœrulei coloris ib. progrediuntur ab una prouincia ad aliam ib. variant & ratione horizontis & ratione durationis ib. Scriptores de hac materia ib.

Cricetus quale ſit animal 1078. 1079.

Criſis perfecta & *imperfecta* quid ſit apud Medicos 321.

Crocodilus, lacertæ genus 308. eſt vel terreſtris vel aquaticus ib. *terreſtris* eſt ſcincus Ægyptiacus, & Hebræorum Tſab 307. 308.

Crocodilus num ſit ille *Serpens vectis* 730. Bocharto & Ludolfo eſt *Leuiathan* 844. quomodo Leuiathanis diuina apud Jobum deſcriptio Crocodilo applicari queat 846. 847. num Crocodilus omni plane *lingua* careat, an tantum mobili 844. an *hamis capi* queat ib. a Tentyritis injecto freno inſeſſus & ad littus tractus fuiſſe dicitur ib. qua ratione facile *ſuperari* & *occidi* queat ib. quomodo ab Indis viuus capiatur 845. non eſt indomitæ plane indolis ib. num ludi cum eo poſſit ib. ab integris nationibus *comedi*, ejusque *adeps* præſtantiſſimis remediis accenſeri ſolet ib. *cutis* ejus denſiſſimis duriſſimisque ſquamis tecta eſt 846. adeoque contra omnes ictus inuicta 851. quantum horrorem incutiat hominibus 846. 850. quanta ſit ejus *longitudo* 847. quam difficilis & periculoſa ejus *venatio* ibid. pro veſte ei eſt lorica ſquamata ibid. quam amplus ſit *rictus oris* ejus 848. ejus *dentes*, dentiumque morſus venenatus ib. *ſternutatio* tam violenta, ut inſtar phoſphori aërem vicinum colluſtret ib. eoque frequentior, quo ſæpius ſolem aſpicit 849. cur *oculi* ejus comparentur auroræ ib. an acriori *viſu* gaudeat extra aquam, quam in aqua ib. poſtquam aliquandiu ſub aquis degit, halitum fortem eumque citatum cum ſcintillis phoſphoricis exſpirat ib. *collum* habet ibid. at breue, tantoque validius 850. cur *cor* ipſius tam firmæ ſit compagis ibid. quare illud comparetur lapidi molari ib. num *lacrymas fundat*, antequam hominem abſorbet 851. *inuictus* eſt hodienum contra ſclopetorum etiam majorum globulos ib. pro lecto ei ſunt ſilices acuti vel teſtæ, cuti ejus loricatæ nil damni inferentes ibid. 852. in America aquis ſe recondens *relinquit odorem Moſchi* ib. hinc & primam Ambræ originem quidam in Crocodilo quærunt ib. *degit* non ſolum in *fluuiis*, ſed & in *maribus*, maxime in India & Africa ib. pertinet ad animalia reptilia 853. num *neminem metuat* ib. unico *caudæ* ictu proſternit animalia alticrura quæuis ibid. ſæpe intelligitur per Hebræorum Thannin, quo nomine Propheta Ezechiel Regem Ægypti alloquitur 1208. eum in inſignibus ſuis gerunt Ægyptiorum & Sinenſium Reges ib.

Crocus, planta, num ſit Ahaloth Hebræorum 902. unde ſe commendet 1069. *croci Indici* deſcriptio ex Bontio ib.

Crux. Cur trunco ejus interdum appoſitum fuerit *ſuppedaneum* 1401. *ſedile* ejus quale & quem in finem fuerit ib. quanta vulnera & quantos dolores illud cruciario acuta ſua forma excitauerit ib. *truncus* qualis fuerit ib. varia ejus apud veteres nomina ib. *tignum crucis tranſuerſum* quomodo vocatum fuerit ibid. num truncus altior fuerit tigno tranſuerſo ib. *Crux CHRISTI* quot habuerit *cornua* ſiue extremitates ib. num habuerit *figuram* Græcorum Thau, aut veru illius, quo agnus paſchalis aſſari fuit ſolitus 1402. *Seſſio cruciarii in cruce* qualem habuerit finem ib. *inſiſtebat cruci* non in ſuppedaneo, ſed pedibus per clauos affixis ibid. ipſe *portare* debebat *crucem ſuam* ad locum ſupplicii ib. quid notet apud Latinos Scriptores *crucifalus*, *in crucem eleuare*, *aſcendere crucem*, *inſilire cruci* ibid. Crux CHRISTI num fuerit altior cæteris duabus ib. *crux altior* fuit ſignum majoris ignominiæ vel grandioris ſceleris ib. *Cruciariorum corpora* in cruce cur *clauis fracta* fuerint a carnificibus ib. quomodo fracta fuerint ab illis, num ſtantibus an ſcalam conſcenſis ibid. quibus mediis lenta mors in cruce fuerit promota ib. *alligatio manuum ac pedum per funes*, eorumque *transfixio per clauos* in tigno crucis tranſuerſo atque trunco quam doloroſos effectus in corpore cruciarii excitauerit 1402. 1403.

Cryſtallus num ſit Bahat Hebræorum 654. aut Sechuchith 743. *ubi naſcatur* ib. ſpecie externa ei ſimile eſt vitrum ib. ejus *affinitas cum Adamante* ib. *origo* falſo ex glacie deducitur 811. 1188. olim fuit fluidum quid, ſtatim autem poſt inundationem diluuianam in eam, quam habet, formam in cauis ſaxorum concretus ib. Græcis etiam *Electri* nomine venit 1186. in igne fœdatur fuligine ib.

Cubiti quales fuerint adhibiti in menſura arcæ Noachi 36. num Geometrici ſ. Ægyptiaci juxta Origenem ib. *Cubiti Hebraici* ad menſuram pedum Rhinolandicorum & Pariſinorum reductio, ex mente Eiſenſchmidii, Bernardi, Sturmii & Villalpandi 37. 1213. ille idem fuiſſe videtur cum Ægyptiaco 205. *Ægyptiaci* menſura, ſecundum Cumberlandium 206. *cubitus ſacer* quantus fuerit ex mente Goldmanni 551. & Sturmii 558. quomodo ejus longitudo ex capacitate labrorum æneorum determinari queat 570. quanto major fuerit cubitus Hebraicus *Babylonico* 1250. cubiti in dimenſione altaris apud Ezechielem adhibiti quænam menſura fuerit ib. *Cubitus Babylonicus* quantus fuerit juxta Herodotum 1256. ejus reductio ad menſuram Pariſinam ib.

Cuculus num ſit Kore Hebræorum 498. eſt ſymbolum adulteri ib.

Cucumeres orientales longe delicatiores ſunt Europæis 369. in Italia olim non magni fuerunt æſtimatæ ibid. *Chate*, genus earum Ægyptiacum, deſcribitur ex Alpino ib.

Culex vinarius, vid. *Vinula.*

Culices unde naſcantur 129. degunt circa aquoſa & paludoſa loca ib. maxima eorum datur in Ægypto copia ib. eorum aculeus qualis 130. ſunt animalcula moleſtiſſima ibid. non ſunt Hebræorum Cinnim ibid.

Cultris lapideis Joſua populum Iſraëliticum circumcidit 450. eorum quoque mentio fit apud Scriptores profanos ib.

Cuminum ad quosnam cibos condiendos adhiberi ſoleat 1378. uſus ejus apud Judæos antiquiſſimus ib. variæ illius ſpecies ibid.

Cuniculus num ſit Schaphan Hebræorum 281. an ruminet ibid. fuit animal Hiſpaniæ olim peculiare 282. cur fuerit animal immundum apud Judæos ibid.

Cuniculorum, certi *ſuffoſſionum* apud veteres generis, deſcriptio ex Vegetio 1190.

Cupreſſus fuit probabiliter lignum illud, ex quo Arca Noachi fuit exſtructa 35. illius reſinâ quoque arca bituminata fuiſſe videtur 36. hac arbore uſi fuiſſe videntur Judæi in conſtruendis tabernaculis in feſto tabernaculorum 652. Cupreſſus num ſit Thirza Hebræorum 1122. aptior eſt fingendis ſimulacris, quam pinus ib.

Cuprum unde nomen ſuum habeat 571.

Curculliones fuiſſe videntur vermes illi, qui ex Manna Iſraëlitarum in alterum diem relicta nati ſunt 179.

Curioſitas in minimis quando ſit laudabilis 972.

Cuſculia quid ſint apud Plinium 199.

Cutis humani corporis quot conſtet partibus 681. cur in volis manuum & plantis pedum ſit denſior, quam alibi ib. *pori* ejus quam ſubtiles ib. 682. 683. cur oleo depuretur ab immunditie 955. itemque nitens ac lævis reddatur ib. in *fiſſuris* cutis Medici oleum commendant 956. oleo & lacte cutis emollitur & tenera redditur ib. *emollitio* hæc quantum proſit ib. cutis candida & nitens commode comparatur ebori 1073.

Cynosbatos Hillero videtur eſſe Atad Hebræorum 470.

Cyperus num ſit Hebræorum Copher 1059. ejus deſcriptio ib.

Cypri, inſulæ, æs olim fuit optimum 572. unde ab hac inſula *cupri nomen* ortum fuiſſe creditur ib.

Cyprus qualis ſit frutex 1059. ejus deſcriptio ibid. num ſit Copher Hebræorum ib. rationes pro ſententia affirmatiua ib. cui uſui ſint fœminis apud Turcas folia ejus ſiccata & pulueriſata ib.

D.

Dactyli marini deſcriptio 965.

Dæmones olim hirciformes & ſub Satyris culti 336.

Dæmoniorum ejectio vid. *Obſeſſio.*

Damæ dantur platycerotes 392. cornibus ſuis adoriri ſolent alias beſtias ib.

Damaſcus quales merces dederit Tyriis 1206. 1207. circumjacens regio illius admodum ferax eſt ib.

Daniel in leonum foueam Babele conjectus, illæſus a DEO conſeruatus fuit 1260. ejus prophetia *de 70. hebdomadibus annalibus* quomodo a Judæis exponatur ib. quales anni ab eo intelligantur, lunares an ſolares 1261. quinam ſit harum hebdomadum terminus a quo & ad quem ibid. quomodo ſint ſupputandæ ib. Prophetiæ *de Meſſia*, forte per Orientem notæ, num Magos de ſtella ceu nati Meſſiæ ſigno informauerint 1306.

Daricum, moneta Perſica, unde nomen ſuum habeat 635. quot darica confecerint talentum Babylonicum ib. eſt Adarcon Hebræorum ib. quanti fuerit pretii ib. 651. 652.

Dauid num uno eodemque tempore *leonem & urſum* adortus fuerit & interfecerit 491. non videtur id eodem tempore contigiſſe ob varias rationes ib. quomodo eos fuerit aggreſſus ib. heroicum adoleſcentiæ ejus factum id fuit 492. *coronæ Ammoniticæ*, qua Dauid inſignitus fuit num talenti pondus an pretium fuerit 503. quomodo ei fuerit impoſita ib. quibus gemmis exornata ib. Dauid *fortis ut leo* 507. cur jam *ſeptuagenarius* tam *frigidus* fuerit factus, ut calefieri nequiuerit 515. nec etiam veſtimentis ibid. cur virginem formoſam & juuenculam ei in conſortium dederint ibid. quibus rebus inunxi debuiſſet ad calefaciendum Dauidem ex conſilio Verulamii ib. Dauidis *intentio DEO templum extruendi* 521. id quod autem filio Salomoni relinquere diuinitus juſſus eſt ibid. in exemplari tamen illud videre ei contigit ib. quod & filio Salomoni in archetypum futuri ædificii tradidit 631. procul dubio a DEO ipſo illi præſentatum ib. ſumtus ad futuram templi fabricam neceſſarios collegit 521. hæc collectio quantam auri, argenti, ærisque ſummam confecerit 630. cui non comparari merentur Cyri ex deuicta Aſia, & Alexandri M. ex Perſepoli reportati, celebres licet alias, theſauri ibid. Summa auri & argenti iſtius reducta ad ducatos & imperiales 631. it. ad libras ſterlingicas ibid. Dauidi ex ſumma mentis triſtitia ortus *morboſus corporis ſtatus* 857. 858. 890. ejus & Moſis *harmonia* in modo ac ordine deſcribendi creationis hiſtoriam 866. varia ejus *itinera ac perſecutiones* occaſionem dedere ei ad varias alluſiones in pſalmis ſuis ad res phyſicas 957. 958.

Dedani duo in Scriptura S. occurrunt 1204. ubi utriusque poſteri ſedes ſuas habuerint ib. quinam per *mercatores Tyri* intelligantur ib. quænam fuerint eorum merces ib. 1205.

Deiſtæ quinam dicantur 868. ſeq. num atheis ſint annumerandi ib.

Denarii Romani valor 1371. 1389. Romæ non idem ſemper erat ib. unde nomen ſuum habeat ib. ex qua materia ſub conſulibus fuerit cuſus ib. valor ejus in pondere ac moneta moderna ibid. ſi pro drachma Athenienſi ſumatur, quantus ſit ejus valor 1389.

quæ in hoc Opere continentur.

Dendritæ niuoſi & glaciales mire figurati 806.

Dentibus quanta inſit vis, inprimis *molaribus* & *inciſoribus* 910. *molares* unde dicantur ib. 1047. quinam eorum uſus ib. unde vis illa dentium major euadat 910. quot & quam validi dentes inſint leonibus ib. cur illis res maxime nociuæ in Scriptura S. comparentur ib. acetum cur dentibus ſit noxium 995. dentes æſtimantur, qui egregie nitent, ejusdem altitudinis & concinna ſerie poſiti ſunt 1066. cur obſtupeſcant acidis & acerbis rebus 1166. *dentium dolor* a Scriptoribus Medicis comparatur infixioni pali in carne 1510.

Dentifricia Arabum 97.

DEUS eſt Creator mundi 1. 2. ejus proprietates 1. cur terram primo creauerit Chaoticam 6. duplex, *bonus* & *malus*, veterum Philoſophorum & hæreticorum rejicitur ibid. punit per gradus, id quod exemplo Pharaonis & Ægyptiorum patet 134. *fumus e naſo & ignis ex ore ejus prodiens* repræſentat DEUM iratum 510. 512. unde hæ locutiones deſumtæ ſint ib. quo ſenſu DEUS *ventis vehi* dicatur 511. & *nubes denſæ ac atratæ tabernaculum ejus* vocentur ib. *Vox DEI* quid notet 511. 888. it. ejus *ſagittæ* 512. 668. *terrores* ib. ejus nutui præſto ſunt omnia hujus uniuerſi corpora in hominum vel ſalutem vel exitium 617. *Magnus* jure vocatur 667. unde magnitudo ejus eluceat ibid. 937. miracula facit ſemper & ubique 667. quomodo magnitudo ejus pateſcat ex pluuia 667. 668. quo ſenſu ſe beſtiis ſæuiſſimis comparari patiatur 683. 684. concipi nequit, niſi a ſeipſo 684. num DEI *exiſtentia* demonſtrari poſſit ex lumine rationis 687. *demonſtratur* illa ex quadrupedibus & auibus 687. ſeqq. terrâ, & quæ in illa ſunt 692. 693. plantis 695. 696. piſcibus 697. 698. finibus rerum creatarum 737. ex ſtructura cordis 892. 894. 895. auris 932. 933. oculi 934. 935. 936. ex terræ proportionata diſtantia a Sole, motu æquabili circa Solem, atmoſphæra circumflua, inæqualitate ſuperficiei &c. 1475. 1476. ex ſitu partium corporis humani, illius utilitati adaptato 1534. quo ſenſu *omnia ſimul & ſemel creaſſe* dicatur 697. ejus *omnipræſentia* quomodo ex natura & ratione demonſtrari queat 714. quo ſenſu ab Auguſtino mari, & mundus ſpongiæ in mari jacenti comparetur 715. ejus *omniſapientia* & *omniſcientia* quomodo ex natura & ratione demonſtrari queat ib. 723. quo ſenſu *deſcendere*, *aſcendere & cognoſcere aliquid* dicatur 715. eſt omnis in mundo motus auctor 716. ejus *thronus* quinam dicatur 726. qualem de ejus omniſcientia & gubernatione mundi conceptum ſibi formauerint gentiles 749. ubi DEUM collocauerint ib. quomodo ſanæ mentis Philoſophus ejus omniſcientiam & omnipræſentiam ſibi concipiat ibid. quomodo DEUS *pondus adhibeat ventis* 750. 751. 752. & *aquas comprehendat menſura* 752. 753. 754. 1114. *pluuiæ* quoque, *fulmini & tonitrui viam & terminum præfigere* dicatur 754. DEI *cognitio ex natura* quam neceſſaria ſit, & tamen a plurimis turpiter negligatur 774. 775. 961. quo ſenſu *noctu cantum dare* dicatur 775. quomodo ex creaturis cognoſci queat, cognitione tamen eſſentiæ ejus admodum inadæquata & imperfecta 776. *opera* DEI ita ſunt intuenda, ut laudes ſimul ei pie decantentur ib. 943. quo ſenſu *eminus cognoſci* dicatur 776. *Æternitas* DEI notat omnium infinitarum ejus perfectionum nexum 777. DEUS ex neceſſitate naturæ ſuæ eſt æternus ib. quo ſenſu *nubes inhabitare* dicatur 779. ejus directio fulminum & tonitruum 782. 808. reuerenda DEI *Majeſtas* quomodo ex nubibus atris, fulgure, fulmine & tonitru eluceſcat 794. quo ſenſu dicatur *pater pluuiæ* & *mater roris* 809. a gentilibus vocatur *matripater* ib. DEI ex operibus ſuis demonſtratio debet eſſe captui ſingulorum adæquata, palpabilis & non longe petita 837. *digiti manusque* DEI quid notent 860. quomodo demonſtrari queat ex hominis natura 861. anima & corpore 862. ſq. dominio animæ in corpus & ideas 864. in varias creaturas 865. quomodo ex præſcripto religionis naturalis ſit amandus, timendus, obedientiaque, fiducia & patientia venerandus 873. quo ſenſu *luce tanquam veſtimento amictus* dicatur 944. quomodo *cœli* & omnia, quæ ſunt, *gloriam* DEI *enarrent* 877. 878. 880. 943. 944. quo ſenſu DEUS dicatur *cœlum inſtar cortinæ extendere* 945. & *nubibus pro vehiculo uti* 946. quo ſenſu arbores vocentur *arbores* DOMINI 956. 957. *terra plena benignitate* DOMINI 961. quid contemplatio operum diuinorum in nobis excitare debeat 972. quantis laudibus DEUM gentiles propter opera naturæ celebrauerint ib. DEI *omniſcientia* & *omnipræſentia* in quo conſiſtat 980. ad quæ nos incitet ib. quo ſenſu *menſuræ & pondera* dicantur eſſe *judicium ac opus* DOMINI 998. DEUS eſt prouidus temporis omniumque ejus mutationum auctor 1036. cur & quomodo ejus ceu Creatoris noſtri recordari ſemper debeamus 1045. quomodo creaturæ irrationales celebrent laudem DEI 1076. quo ſenſu DEUS *cœlum palmo æſtimare*, *terram pugillo comprehendere*, *montesque in ſtatera appendere* dicatur 1114. DEO comparatæ omnes gentes nihil ſunt 1115. DEUS quo ſenſu dicatur *manifeſtus* & *abſconditus* 1125. *primus* & *ultimus* 1126. *ſcrutator cordium ac renum* omniſcius & juſtiſſimus 1161. *DEUS de propinquo & longinquo* 1163. DEI opus eſt *fremitus maris* & *tumultuatio fluctuum ejus*, ſed & *ſedatio ejus* 1169. quo ſenſu DEUS *cœlos*, *cœli terram*, & *terra frumentum*, *oleum ac vinum exaudire* dicantur 1263. quo ſenſu ſe comparet tineæ & teredini 666. 899. 1265. leoni & pantheræ 1265. 1268. quam neceſſarius ſit genuinus de DEO conceptus ad eum rite colendum 1444. quam valida ſint exiſtentiæ diuinæ ex operibus DEI argumenta 1471. quomodo DEUS gentilibus ſeſe manifeſtauerit ib. DEI in creatione corporum mundi totalium fines ſecundarii num unice colliment ad uſus hominum 1474. DEI *omniſufficientia* 1478. quomodo ſit quærendus & inueniendus 1482.

Diabolus ſeductor hominum ſub ſpecie ſerpentis 29. quo ſenſu pœna Gen. II. 14. dictata ei applicari queat 31. non poteſt patrare miracula, ſed mira 121. ejus vires in naturam nobis ſunt incognitæ ibid. num ſit *ſerpens* ille *vetus* 729. cur ſub forma hirci comparere credatur a multis Chriſtianis 1090. quomodo Syri & Perſæ diabolum vocent 1110. quod nulla ſit *diaboli in homines ac corpora potentia*, ſententia Bekkeri 1316. *obſeſſio hominum a diabolo* corporalis & ſpiritualis, vid. *Obſeſſio*.

Dibapha quænam dicta fuerint veteribus 199.

Dice qualis fuerit Dea apud veteres 1492.

Didymi Alexandrini ſententia de ſerpente ἀπροδι creato, a Satana pedibus inſtructo, iisque rurſus a DEO priuato 31. refutatur ib.

Dierum noctiumque longitudo pro diuerſo prouinciarum ſitu diuerſa ac proportionata 8. 878. *viciſſitudo* quam utilis & neceſſaria terræ ejusque incolis 959. 960. 735. 878. *dierum naturalium* diuerſum apud diuerſos *initium* 8. cur apud Judæos illorum initium a veſpera capiatur ib. 960. diem noctemque alterat gyratio centralis terræ 15. dies ob Solem non occidentem tempore Joſuæ prolongatus quo ſenſu *ſui ſimilem habuiſſe* negetur 456. dies no-

tat ſæpe ſtilo Scripturæ S. *annum integrum* 473. 504. quam utile ſit hominibus, quod feræ beſtiæ interdiu in cubilia ſua ſe recipiant 960.
Diluculum vid. *Crepuſculum.*
Diluuii aquæ non fluctuantes, ſed tranquillæ fuiſſe videntur 41. diluuium quo *anno mundi* contigerit 43. *vere* an *autumno* terram inundauerit ib. contigiſſe verno tempore demonſtratur ib. ſpeciatim menſe *Majo* inchoaſſe, ex reliquiis diluuianis probatur ibid. *cauſa* ejus duplex 44. *ruptio fontium abyſſi* qua ratione facta fuerit ib. 949. num cauſa hujus ruptionis & pluuiæ quadrageſimalis fuerit *Cometa terram præteriens* 44. 1523. an ſubitanea motus terræ centralis cohibitio ib. num cauſa diluuii fuerit *conjunctio Jouis & Saturni* magna in fine cancri 45. 1523. tempore diluuii triſtiſſima fuit terræ conditio 45. uniuerſalis diluuii *poſſibilitas* 46. in eo cortex terræ primæuæ prorſus fuit diſſolutus 47. cur tanta fuerit diluuii *aquarum altitudo* ib. uniuerſalis diluuii teſtes ſunt *reliquiæ diluuianæ* 48. montium ſtrata, rupturæ, curuaturæ mire variantes ib. quot milliones hominum in eo perierint 55. poſt diluuianam cataſtrophen *noua quaſi creatio terræ* contigit 949. hujus cataſtropheos deſcriptio 1299. monumenti cujusdam diluuiani deſcriptio 1536.
Dipſas, ſerpens urens, deſcribitur 387. 410. quid cauſetur ejus morſus ib.
Diſcalceati ſunt Orientales 154. olim & Lacedæmonii fuerunt ib. it. Cretenſium pueri & puellæ ib. alii plures ib. quænam hujus moris ratio ib.
Diſcipulorum CHRISTI opinio, quod dentur ſpectra, a CHRISTO non reprehenſa 1361. *ſomnus*, CHRISTO in horto Gethſemane animâ ſuâ patiente, ex quibusnam cauſis ortus ſit 1393.
Diuinatio quid ſit 418. *naturali diuinandi facultate* quali & quibus in rebus gaudeant homines 598.
Diuitis erga pauperes liberalis ſymbolum eſt nubes in largam pluuiam ſe effundens 1042.
Dolor quare oriatur ex *vulnere* 93. cur die tertio & quarto adeo exacuatur ib. unde intenſior fiat ib. ex *circumciſione* die cumprimis tertio eſt vehementiſſimus ib. *capitis* in filio Sunamitidis unde ortus fuerit 604. ex dolore capitis quomodo oriatur apoplexia ib. *dolores oſſium* unde ſint tam ſenſibiles 764. *dolorum ventris* præ angore quænam ſint cauſæ 1088. *dolores parturientis* unde oriantur ibid. 1175. ſunt omnium vehementiſſimi ibid.
Dominium in creaturas eſt character imaginis diuinæ in homine 23.
Domûs lepra 330. *domus templi* quid notet 632. *Saltûs Libani* ubi a Salomone fuerit extructa 546. ejus longitudo, latitudo & altitudo ad menſuram Pariſinam & Tigurinam reducta ibid. columnarum ſeries ib. deſcriptio ex Villalpando ib. ubi ille quatuor ejus columnarum ordines collocet 547. feneſtræ ejus quomodo fuerint locatæ ib. porticus ante eam columnis ſuffulta 548. atrium ejus ibid.
Donorum argenteorum & aureorum a principibus tribuum in conſecratione altaris oblatorum pondus & ſumma 366.
Drachmæ Atticæ valor 1253. 1370. æquauit valorem Denarii 1370.
Dracones quid ſint 434. num gaudeant veneno ibid. ita vocantur a nonnullis *ſerpentes longiores* 713. 901. hoc nomine quoque veniunt *ceti* 766. de draconum *magnitudine & volatu* fabulæ veterum ib. 1093. 1158. quænam harum fabularum ſit origo 767. quanti hodie deprehendantur maximi ib. deglutiunt homines integros ib. 1178. *figuram portentoſam* illis vulgo tribuunt 767. ſunt nec pedati nec alati ib. *criſtati* tamen nonnunquam inueniuntur ib. de *vi draconum abſorptiua aëris & auium præteruolantium*, itemque *miſerabili ſibilo* fabulæ veterum 768. diuerſæ veterum de draconibus narrationes 1178. degunt in locis deſertis 1180. ſunt *inſignia regia* apud varias gentes 1208.
Dromedarii quinam ex camelis vocentur 1137.
Dudaim. De illis varii ſcripſere 80. num fuerint mandragoræ 80. 81. an lilia alba 81. aut viola ſeu Arabum Jeſmin ib. an tubera ſubterranea ib. aut ſpecies quædam melonum ſiue peponum 82. aut ramuſculi ficuum ibid. videntur fuiſſe *fructus ficus Indicæ*, *Muz* vel *Mauz* Arabibus dictæ ib.
Dulcedo in quonam conſiſtat 474. 987. *mellis* 474.
Durities quomodo obtineatur in ferro 1159.
Dyſenteria per halitus excrementorum facillime propagatur ab uno ad alium 444. qualis ſit morbus 646.

E.

EBenum lignum quale fuerit 1204. ubi creſcat 1205. num ſit Hobhenim Hebræorum ib.
Ebrietatis deſcriptio 62. cauſa & effectus 274. 275. damna & incommoda ib. 874. hinc *a DEO prohibita ſacerdotibus Leuiticis* 275. 1002. 1004. 1005. 1006. *lex Carthaginenſium* contra ebrietatem 275. Ægyptii ebrietati dediti ib. unde ebrietatem vita diutina & ſenectus ſequatur ſæpius 1004. cur ebriis objecta appareant duplicia 1005. quare *reges, principes ac judices ab ebrietate ſibi cauere* debeant 1029. quam deteſtandum ſit vitium in perſonis publicis politici, eccleſiaſtici & ſcholaſtici ordinis 1098. num ebrietas homines aptos reddat, *peregrinis & ignotis ſibi linguis loquendi* 1459.
Ebur olim materia domuum, thronorum, lectorum fuit 903. ebori commode comparatur cutis candida & nitens 1073. *ebur foſſile* 1200.
Eccleſiæ Judaicæ ſymbolum vinea 923.
Echinus marinus ouulis fœcundus 200. eſt animal motus tardiſſimi 966. *terreſtris* num ſit Kippoth Hebræorum 1091. ubi degat in æſtate ac hyeme ib. ejus ſpecies eſt Hyſtrix ib.
ab Eckenberg, Jo. Carolus, Pſeudo-Simſon modernus 480. roboris ejus ſpecimina naturæ artisque opera fuerunt ib. Simſoni ratione roboris comparari nequit ib.
Eclipſis ſolaris tempore paſſionis CHRISTI vid. *Sol.* Maxima quædam in China obſeruata 1404. *lunaris* eodem, quo eclipſis ſolis paſſionalis contigit, die circa Solis occaſum obſeruata ib.
Eclipticæ, & motus Solis per eam, uſus 8.
Ecnephiæ quales ſint ventorum turbines 752.
Ecſtaſis naturalis quid ſit 1475. ei obnoxii ſunt Melancholici ib. contingit & literatis profundæ meditationi deditis ib. quomodo fiat, dici nequit ib. *diabolica* quid ſit ibid. difficulter a naturali diſtinguitur ib. *ficta* quoque datur 1466. qualis fuit Ariſteæ philoſophi ib. *diuina* quid ſit ib. quæ datur *in corpore & extra corpus* 1508. poſterior in quo conſiſtat ib. an in illa anima ſeparetur a corpore ib. quibusnam ejusmodi ecſtaſis obtigerit ib. ecſtaſes gentilium ſacerdotum ac ſacerdotiſſarum fuere diabolicæ ib. ecſtaſes variorum fictæ ib. *ecſtaſis Pauli diuina* qualis fuerit ib.
Elaſticitas aëris quanta ſit 772. 793.
Electrum Græcis denotat ſuccinum, cryſtallum, aurum argentiferum 1186. nomen & uſus ejus fuit antiquiſſimus ib. quid ſit 1528.

quæ in hoc Opere continentur.

Elementa in futura terræ deſtructione igne ſoluenda ſunt aqua & aër 1387.

Elephantiaſis qualis ſit morbus 660.

Elephantibus abundat India 575. quorum major vis eſt, quam elephantum Africæ ib. 576. num inde Salomoni allati fuerint elephantes ipſi, an tantum eorum dentes 575. unde Indis dicantur *Barro* 576. Elephas non eſt Behemoth Hebræorum 836. ſeqq. in *dorſo* eſt prædurae cutis, mollis autem in *ventre* 837. ei formidabilis maxime eſt culicis quædam ſpecies, eo quod ventrem ejus pungendo maximos ei dolores infert ib. a quibusnam beſtiis interficiatur 838. aquam eo uſque ſaltim intrat, quatenus eſt in vado 840. ad trajicienda flumina eſt timidus, imo ad natandum plane ineptus ibid. *Elephas per foramen acus tranſiens*, prouerbialis locutio apud Judæos 1372.

Eliæ prophetæ *jejunium quadrageſimale* 196. *corui ejus nutritores*, num fuerint ciues urbis Orbo 586. an mercatores aut Arabes ib. fuerunt proprie ſic dicti corui ib. an carnes & panem bis in die attulerint ib. unde illa deſumſerint ib. an Elias, ſalua diuina lege, cibum accipere ab iis, ceu auibus immundis, potuerit 587. prædicta ab eo & a DEO effectui data extraordinaria *ſiccitatis triennalis* calamitas 587. quam miraculoſe a DEO cum ſua hoſpita, vidua Sareptana, fuerit nutritus atque ſeruatus 588. ejus mira & miraculoſa *filii Sareptanæ a mortuis reſuſcitatio* 589. *ſacrificium* igne cœlitus delapſo miraculoſe conſumtum 589. 590. quo ſenſu *caput ſuum inter genua ſua poſuiſſe* dicatur in monte Carmelo 591. quomodo *ſub umbra juniperi*, fruticis humilis, *recubare* potuerit 592. an illam ſibi ceu noxiam elegerit ex tædio vitæ ad accelerandam mortem ib. an *duo illi Centuriones*, Eliam ex mandato Regis captiuum ducturi, *jure fuerint igne cœlitus delapſo deleti* 593. 594. miraculoſa *Jordanis*, eaque duplex, *per pallium Eliæ diuiſio* 594. Elias *viuus in cœlum translatus* 595. quid notent *currus & equi ignei* ibid. an tantum in ſuperiorem aëris regionem, an vero extra cœli ſtelliferi vortices fuerit raptus ib. qualisnam ventus ille fuerit in Horeb, contra quem caput pallio ſuo obuoluit 930.

Eliſæi prophetæ *miracula* patrata in Jordane pallio Eliæ diuiſo 594. in aquis Hierichuntinis vitioſis 596. in lecytho olei viduæ alicujus propheticæ 602. in ſterili matre Sunamitide & filio ejus mortuo 604. in pulte inſalubri 605. 606. in centum virorum cibatione viginti panibus 607. in Naamane Syro leproſo 608. & in Gehaſio in pœnam auaritiæ & mendacii leproſo facto 609. in ſecuri in aquam prolapſa ib. in Syris eum capiendi gratia emiſſis 610. in mortuo poſt mortem ſuam 616. num oſſa ejus tantam habuerint mortuum reſuſcitandi vim ib. undenam *caluitiem* ſibi contraxerit 597. quare pueris Bethelicis fuerit irriſioni ib. num hac in re fuerit typus CHRISTI ib. grauiſſimam DEI pœnam cur illis fuerit imprecatus ib. *Muſica* quid attulerit ei ad vaticinandi facultatem 598. ſq. refutatur Spinoza, naturalem Muſicæ ad proferendas prophetias vim tribuens ib. ſingulares ritus ab eo in reſuſcitando Sunamitidis filio mortuo adhibiti 604.

Eloquentia mellis elogio ornata 880. 881.

Elumbes quinam dicantur 837.

Embryonum paucorum admodum dierum forma & magnitudo 681.

Empedoclis de *Sole duplici* ſententia 15. renouata ab Eimmarto ibid. de *ortu hominum* ſomnia 1485. de *deſtructione mundi per ignem* ſententia 1521.

Enantiophaniæ Scripturæ S. tolluntur in genealogia Jacobi patriarchæ 105. Moſis & Stephani in hiſtoria ejusdem ibid. 106. ratione eſus adipis modo prohibiti modo promiſſi 272. diuerſi Leuitarum numeri 362. diuerſæ ſuburbiorum pro Leuitis menſuræ 397. 398. ratione ſummæ populi a Dauide numerari juſſi 514. numeri columnarum in domo Saltus Libani Salomonea 547. altitudinis binarum templi columnarum, Jachin & Boas 550. & peripheriæ earundem 551. altitudinis capituli earundem 553. numeri malogranatorum in iisdem columnis earumque capitulis 555. ornamentorum maris ænei externorum, eorumque a ſe inuicem diſtantiæ 562. numeri bathorum, quos continuiſſe dicitur 564. Eſræ & Nehemiæ ratione ſummæ populi Judaici ex Captiuitate Babylonica reducis 649. 650. Jeremiæ & Danielis in annis regiminis Jojakimi regis a Nebucadnezare primum ſubjugati 1164. inter libros Regum & Ezechielem Prophetam ratione menſuræ longitudinis Veſtibuli in templo 1233. Matthæi & Marci circa vinum CHRISTO in cruce patienti propinatum 1400. Matthæi ratione inſtrumenti, quo ſpongia aceti plena CHRISTO in cruce pendenti fuit propinata 1407. ſeq. Marci & reliquorum Euangeliſtarum circa gallicinium in hiſtoria abnegationis Petri 1420. Marci & Joannis circa horam crucifixionis CHRISTI 1422.

Encrides quales ſint placentæ 1308. unde parentur hodienum ib. num ceſſerint in victum Joannis Baptiſtæ ib.

Encryphias Athenienſium qualis fuerit panis 1192.

Endorea Pythoniſſa vid. *Saga Endorea.*

Engeddi, *Engadda*, vicus, ubi ſitus fuerit 1058. unde nomen ſuum habeat ib. quid ejus nomen notet ib. cognomen illius ib. ad hunc vicum fuit palmetum & balſametum ib. *Vineæ Engeddi* an notent balſameta ib.

Enyſtrum num ſit primus an quartus ventriculus in pecudibus 417. numeratur inter delicatiores corporis partes ib.

Epanthrax, placenta ſubcineritia 1192.

Epha quantæ capacitatis menſura fuerit apud Judæos 183. 481. 1080. 1254. quid ſit *decima pars Ephæ* 234. it. *ſexta pars Ephæ* 1254.

Epheſiæ literæ quænam olim dictæ fuerint 1488.

Epictetus quam pius ac ſapiens Philoſophus fuerit 1045. ſapienter dicta ejus de officio hominis erga DEUM ib.

Epicurei quid ſtatuerint de DEO & ortu mundi 1481. cur odio habuerint poëtas ib.

Epicurus quomodo de DEO fuerit locutus 869. quid de primo hominum ortu ſtatuerit 1485.

Epilepſia ſuos habet paroxyſmos inprimis lunâ noua ac plena 1368. ægrum, ubicunque fuerit, ad procidendum neceſſitat ib. ei linguam mox ad clamandum ſoluit, mox, ne loqui aut deglutire queat, conſtringit ib. *ſpuma* in hoc morbo unde oriatur ib. nec non *ſtridor dentium* ib. homini tabem conciliat ib. ut ſuum caput & pectus pugnis cædat, ſæpe adigit, ib. affligit haud raro a pueritia 1369. num ſit *ſanabilis* ib. tremendum præſentibus aſpectum præbet ib. cur *morbus ſacer* vocetur ib. 1418. ſæpe ægri in his conuulſionibus mira ac ſtupenda vident & loquuntur ib. Epilepſia eſt Plauti *morbus inſputatus* 1418. cur veteres contra epilepſiam *exſpuendo & inſpuendo* præmuniri voluerint ib.

Epilepticum fuiſſe *lunaticum* illum a CHRISTO ſanatum, probatur ex *morbi nomine*, quo lunaticus laboraſſe dicitur præcipue, quando luna noua aut plena fuit 1368. ex *frequenti caſu in ignem & aquam*

ib. ex *alternatione clamositatis & linguæ mutæ* ib. ex *spuma, stridore dentium, tabe & contusione capitis & pectoris*, ceu signis & symptomatibus epilepsiæ ibid. ex *adhærentia morbi inde a pueritia* 1369. & tristi ægroti spectaculo ib. nil tamen obstat, quominus & simul a dæmonio obsessus fuisse dici queat 1368.

Epispasmus quid sit 1503. cur a Judæis quandoque adhibeatur ib. quomodo obtineatur ib.

Epistylium quid sit Architectis 553.

Equi cerebrum quomodo in structura sua conueniat cum humano, & differat a bouino 827. *affectus* humanis proxime accedentes ib. *generositas* & aliæ qualitates unde deriuandæ sint ib. *fortitudo* & robur ib. *juba* 828. *saltus* cur comparetur saltui locustæ ib. *narium fremitus* terribilis ib. *pectus* quomodo sit indicium roboris equini ib. *pes* terram feriens ib. 830. glorioſa indoles 829. equus nil curat sonitum pharetræ, sagittarum stridores, clypeorum & lancearum splendores ib. *pro equis olim fiebant sacrificia*, ne aspectu vel auditu nouarum rerum terrerentur 830. quo sensu *bellum eminus odorari* dicatur ib. ejus *elogium* ex Oppiano ib. *ungulæ* cur comparentur silici 1081. & *velocitas* turbini ac ventis ib. imo & velocitati aquilarum 1142. *cultura & præstantia* in Ægypto olim atque Thebis 1103. cur ibi posteris temporibus defierit 1104. *fremitus* quid sit 1149. equis olim celebris Cappadocia 1203. 1204.

Ercius, Erinaceus, est animal solitarium 1091. num sit Kippod Hebræorum ib.

Erucæ, vermes plantis infestæ 428. vescuntur certo duntaxat earum genere, ib. species earum est *Inuoluulus*, vermis vitium ibid. plerunque sunt pilis horridæ 1176. eruca num sit Gasam Hebræorum 1270.

Eryngium qualis sit herba 152.

Erz, vox Germanorum, notat omnem metalli venam fossilem 197. 570.

Esca animalium in arca Noachi unde suppetierit 38. 42.

Etesiæ, venti hodie *Moussons* dicti, in Indico mari frequentes 577. 751. dantur quoque in Zona temperata 752. per quas regiones spirent 751. 752. quænam sint earum causæ ib.

Euæ productio e costa Adami 28.

Eutychus juuenis, cur in somnum fuerit prolapsus 1488. seq. num ideo admodum sit culpandus ib. cur ejus lapsus ex tertia contignatione a DEO fuerit permissus 1489. mortis ejus causa ib. per miraculum a Paulo ad vitam fuit resuscitatus ib.

Exemplar quid sit in Architectura 632. cur ante structuram ædificii delineari soleat ib. tale templi ædificandi exemplar Dauid dedit filio suo Salomoni ibid.

Exercitus quo sensu ob velocitatem comparetur nubibus, ventis, aquilis 1142. *equestres Orientalium* velociores sunt Europæis ib. exercitui bellicoso cur comparentur agmina locustarum 1276.

Existentia DEI num ex ratione & natura demonstrari queat 687. demonstrata ex *animantium, quadrupedum* speciatim, structura artificiosissima ib. conseruationis & defensionis mediis ac instrumentis ibid. miro studio alimenta quærendi & vitæ pericula euitandi ib. pabuli concoctione & in chilum ac sanguinem conuersione 688. generatione & propagatione ib. ex *auium* structura & volatu 689. 690. ex *terra*, & quæ in illa sunt 692. 693. 694. ex *plantis* 695. 696. *piscibus* 697. 698. ex *finibus rerum creatarum* 737. ex *ventorum* usibus & dispensatione 750. seqq. ex *homine* ejusque partibus, præstantia, dominio in alias res creatas 861. seqq. ex *cordis* structura 892. 894. 895. ex *auris* fabrica 932. 933. ex *oculi* præstantia 934. seqq. ex *situ partium corporis humani*, illius commodis adaptato 1504. varia Atheorum contra existentiam DEI argumenta diluuntur 1471. seqq. 1482. seqq.

Exorcisatio spirituum malorum per certas formulas Judæis jam olim fuit familiaris 1487. num illa jam Salomoni fuerit cognita ibid. exercita ab aliquibus Judæis in nomine JESU quam infauste illis cesserit ib. 1488.

Expansum cœli quid notet 9. num sit aër, an extrema vorticis terræ linea ib. quo respectu conferatur *cortinæ* ac *tentorio* 1116.

Ezechielis visio c. I. num adumbret vortices Cartesii & Systema Copernicanum 1187. quo sensu *panem suum stercore humano, saltim bouino, coquere* jussus fuerit 1192. *Visio de templo N. T. mystico* quando ei obtigerit 1211.

F.

FAba Græca quid notet 370.

Fabæ C. B. Cyami leguminosæ I. B. descriptio 508. cur *fabarum esus* a Pythagora suis fuerit interdictus ibid.

Fabrorum ferrariorum labor in quo consistat 1121. est durus, famisque & sitis impatiens ib. fabri gentilium cur jejuni idola conficere soliti sint ib. *fabri lignarii* instrumenta ibid. varii modi lineas rectas ducendi ib. rubrica unde a veteribus fuerit parata ib. materia ex qua ib.

Facies hominis est speculum & internæ corporis dispositionis & mentis ipsius 249. quomodo se habeat in affectu *tristitiæ* ib. *gaudii* 250. *fauoris & beneuolentiæ* ib. *iræ* atque *zeli* ib. *facies Mosis* cur adeo fulserit ib. cur *cornuta* pingatur ib. etiam gentiles diis suis facies fulgentes & cornutas tribuerunt ib. 220. quomodo *faciei cutis* oleo depuretur, emolliatur & tenera reddatur 955. 956. qua ratione sequior sexus in Italia faciem ab uredine & fusco colore præseruare soleat 956. *faciei unctiones* apud veteres ib. *inflammatio* quomodo ex angore oriri queat 1088.

Falco montanus num sit Anaphah Hebræorum 298.

Fame cur consumantur homines 434. 1184. ad cibos ipsi naturæ aduersos necessitantur 611. in quo consistat 1314.

Far dicebatur veteribus Zea dicoccos 142. 918. notat & quodcunque semen cortice nudatum inque cibum elixatum ib.

Farinæ usus in dulcificandis nauseosis & amaris, mitigandis acribus, mulcendis torminibus, commutandis virulentis in nutritiua 606.

Farrago quid sit 613. 669. 1102.

Febrium vulnerariarum causa 93. *petechialium* symptomata 425. earum per Musicam curatio 489. a qualibet motus fluidorum ac fibrarum anomalia febris oriri potest 1331. febris est comes omnium fere morborum ib. & plurima pars hominum febribus moritur ib. *febris Socrus Petri* quo sensu *magna* dicatur ib. *febris continua* quænam dicatur ib. quænam *magna* vocetur ib. quam miraculose Socrus Petri a febri sua fuerit sanata a CHRISTO 1332. *febres intermittentes* vel plane non vel raro homines è vita tollunt 1445.

Fel vid. *Bilis.*

Feles sylvestres sunt Zijim Hebræorum juxta Bochartum 1089. ubi tales dentur ib.

Femoris casus in uxore adulterii rea post aquæ maledictæ potum quid notet 364.

Feneſtrarum domûs neceſſitas 529. Templi Salomonei *Sanctiſſimum* num habuerit feneſtras ib. *feneſtrarum templi* forma ib. 530. altitudo ib. ubi locatæ fuerint 531. cur non in angulis domûs ponantur 547. cur in linea perpendiculari ſibi reſpondere debeant ib. earum *forma* cur in templis ſit ſuperius rotunda vel acutangula, in aliis autem ædificiis quadrata 548. apud veteres nonniſi quadrangula fuit 1242. quando arcuata fieri cœperit ib. cur quadrata præferenda ſit arcuatæ ib. quomodo firmitati ædificii, retenta licet forma feneſtrarum quadrata, conſulendum ſit ib.

Fermentum, corruptionis genus 150. ejus uſus flamini diali erat interdictus ib. *fermentatio* eſt via ad putrefactionem 151. *fermentatus panis* præſtantior eſt infermentato ibid. quare Judæis tempore paſchatos fuerit interdictus ibid. fermentum an & quomodo ſe multiplicet 1357.

Ferro abundauit Palæſtina montoſa 408. imprimis regio circa Phunon ſiue Phæno 409. *ferri lapides* quid notent ib. *ferrum natans* per miraculum 609. cur ſecundum leges motus in fluido ſubſidat ibid. cur ligno ſiue naui impoſitum, aut in tenues laminas diductum aquæ innatet ibid. quare a Jobo præ ceteris metallis *terrigenum* vocetur 734. unde ita dicatur ibid. eſt optimum peſſimumque vitæ inſtrumentum ib. vix datur regio, quæ ferro careat ibid. ferrum quomodo igne reddatur *ductile* 1121.

Ferulæ galbaniferæ deſcriptio ex Moriſono 244.

Feſtum tabernaculorum apud Judæos fuit feſtorum maximum 652. ex quibusnam arboribus frondes atque ramos pro conſtruendis in eo tabernaculis Judæi deſumſerint ib.

Fiber an ſit Kippod Hebræorum 1091. eſt animal amphibium, degens ad lacus & piſcinas ib.

Ficedula, Judæis *Sicli* dicta, eſt præſtantiſſima τῶν Selauim ſpecies 181. denotat nunc *Curucam* nunc *Rubricam* ib. à veteribus in deliciis habita ib.

Fictilia vaſa cur, illapſo in ea cadauere, confringi debuerint 311. intelligenda ſunt non-incruſtata ib.

Ficus fructibus famem exſatiare, *foliis* autem nuditatem ſuam tegere voluit Adamus 30. an Dudaim de ramuſculis ficus arboris ſint intelligenda 82. rectius intelligitur *fructus ficus Indicæ*, quæ *Muz* ſiue *Mauz* Arabibus vocatur ib. ficus illius deſcriptio ib. fructus ejus qualis ſit 469. ſingularis arboris *character* ib. *ficus Indicæ maximæ* deſcriptio 470. 1377. ficus eſt remedium in inflammationibus, bubonibus peſtilentialibus, & aliis morbis 620. non flores, ſed groſſos protrudit 1063. in climatibus orientalibus jam menſe Martio ficus matureſcunt 1376. dantur & *ficus præcoces* ibid. *ficus a CHRISTO maledicta* qualis eſſe credita fuerit ab eo ibid. cur fuerit ab eo maledicta ibid. quæ maledictio fuit myſtica ad Judæos reſpiciens ib.

Fidelium tentationes a DEO immiſſæ comparantur cum exploratione auri atque argenti 719.

Filii degeneris & immorigeri pœna diuinitus dictata apud Judæos 1020. quid ei Salomon ex diuino inſtinctu minitetur 1020. 1021.

Fimi columbini, ouilli, vaccini, uſus loco ligni ad alendum ignem 612. 1192. 1193. unde fimo inſit vis fœcundandi terram 1319.

Fines rerum creatarum ex illarum ſtructura prolucentes DEI exiſtentiam & prouidentiam demonſtrant 737.

Firmamentum vid. *Expanſum*.

Fiſtula ani qualis ſit morbus 646.

Fixarum ſtellarum claſſes ſunt ſex vel octo 68. *numerus* 68. 69. qua ratione vocetur *innumerabilis* ibid. *diſtantia* a terra 675. certo determinari nequit ibid. fixæ *propria gaudent luce* 1507. juxta Copernicanos ſunt *totidem ſoles*, & aliæ ſubinde aliis ſuperiores 717. 812. num voluantur circa fixas has illasue *corpora planetica*, inhabitata ab entibus intelligentibus 1474.

Flagella veterum unde confecta fuerint tum apud Judæos tum apud Romanos 1397. varia eorum nomina ib. fuere vel ex loris aut funibus confecta, vel aculeis ſpinisque armata 582. hæc dicta Græcis *Maragnæ*, Scriptoribus Latinis ſequiorum ſeculorum *Scorpiones* ib. & his CHRISTUS in paſſione ſua cæſus fuiſſe videtur ib.

Flagellatio alia fuit apud Judæos, alia apud Romanos uſitata 1397. *illa* in quo conſtiterit, & quam doloroſa fuerit ibid. *hæc* quomodo facta & quibusnam flagellis inſtituta fuerit ib. fuit crucifixionis antecedanea ibid. crudelior & magis doloroſa, quam Judaica ib. in quem finem CHRISTUS a Pilato flagellari juſſus fuerit ib.

Florum varietas cum notis ſuis characteriſticis 14. flos quid ſit 701. quomodo exprimat imaginem vitæ humanæ ib. florum uſus 707. quando decidant ib. 942. flores vitis ac oleæ 707.

Fluida corpora reſiſtunt tranſeuntibus aliis ſolidis pro ratione grauitatis & denſitatis 877. quænam dicantur fluida 914.

Flumina, quæ ex montibus niue tectis oriuntur, in media æſtate ſunt altiſſima 448. eorum aquæ num quandoque refluant ad fontes ſuos 449. quænam ſit refluxus hujus cauſa naturalis ib. eorum *incrementa & decrementa* unde dependeant 738. flumina ex metallifodinis erumpentia 738. 742. num *fluminum origo* ſit deriuanda ex aquis de cœlo delapſis pluuialibus ac niualibus, an ex mari 742. 1034. poſteriori hypotheſi quid opponi queat 1034. prior hypotheſis quos habeat auctores ac fautores ib. quænam ſint ejus fundamenta 1035. quomodo differant hæ duæ hypotheſes ib.

Fluxus ſeminis vid. *Gonorrhœa*.

Folliculus quid ſit & quomodo differat a gluma 1118.

Fontes amari dantur paſſim, præſertim in Arabia 170. *fontes aquarum*, cur, illapſo in illos cadauere, non immundi facti fuerint 312. *majales & periodici* quinam dicantur 738. iis abundat Heluetia 951. *fontium abyſſi firmatio* quid notet 994. *fontium origo*, unde ſit deriuanda, de eo duplex datur hypotheſis 1034. alii eam deriuant ex *mari* ib. quid his opponi queat ib. alii ex *aquis pluuialibus ac niualibus* ib. 742. quosnam hæc hypotheſis habeat auctores ac fautores 1034. quænam ſint ejus fundamenta 1035. *Fontes Mutinenſes* ib.

Formica-Leo quale ſit animalculum 663. ejus deſcriptio ex Poupartio ib. juxta Agatharchidem, Strabonem, Ælianum & alios eſt genus quoddam leonum, qui formicarum nomen gerunt ib. *formicæ Indicæ*, canum aut vulpium magnitudine exiſtentes, ſunt fabuloſæ ib. 1022.

Formicarum laborioſitas 989. admiranda cibi collectio ib. in quonam actiones earum conſiſtant ib. *formica maxima nigra alata*, ubinam locorum degere ſoleat 990. ubi nidificet ib. quam vorax ſit ib. quomodo hæc animalcula pontem viuum ex ſeipſis conſtruant ib. *formicarum reſpublica* absque rege atque duce ibid. quomodo æſtate alimentum ſuum comportent ib. earum *aceruus* triplicem habet cauitatem juxta Plutarchum, pro habitaculo, promtuario & cœmeterio ib. Ælianus aliter *conclauia formicarum* diſpeſcit ib. quomodo ſint interſtincta & anfractuoſa ib. quando egrediantur ad colligendas fruges 991. quomodo *grana demordeant*,

deant, deglubant, domum reportent, excreſcentia morſibus frangant, humectata ſiccent &c. ib. ſunt ſerenitatis ac pluuiæ prænuntiæ ib. plenâ lunâ laborant quoque noctu, nouâ quieſcunt ibid. num *gaudeant oculis* ib. generantur ex ouulis ibid. morſu perfodiunt ac deuorant pediculos terreſtres ibid. *formicæ viſitantes* in colonia Surinamenſi Paramaribo, quænam dicantur a Belgis, & quanto ſint uſui 992. damna quoque inferunt calidarum regionum incolis ibid. per hyemem in profundo jacent ſomno ib. alimento comportato opus habent potius pro ſua prole, quam pro ſeipſis ib. ob varias illarum actiones humanis ſimiles, rationem, ſcientiam & prudentiam illis tribuerunt veteres 1022. imo virtutes omnes 1023. quo ſenſu vocentur *populus* & *reſpublica* ib. onera portant magnitudini ſuæ diſproportionata ib.

Fortitudo datur triplex, mechanica, rationalis & irrationalis 507.

Fortuna quid ſit 1472. 1486.

Fractura pedis vel *manus*, qua ratione hominem deformem aut ad actiones ineptum reddat 340.

Fraxini ſuccus ſiue *lacryma* vocatur *Manna* 175.

Friderico Barbaroſſæ in extrema ſenectute infantes & pueri caloris ergo fuere adjuncti 515.

Frons affectuum humanorum index 1504.

Frowini, Abbatis Angelimontani in Heluetia, miraculum fabuloſum in piſcibus patratum 1426.

Frugum primitias DEO in ſacrificium offerre, ritus fuit antiquiſſimus 343.

Frumentum pedibus conculcatum regerminare & maturas proferre poteſt ſpicas 618. quænam ejus rei ſit cauſa ib. ſæpe quoque dat uberiores & meliores meſſes ibid. id quod Sueuia in bello Gallico A. 1694. & 1704. experta eſt ib. 619. perdite quoque projectum, & ſimo hominum equorumue ſtercoratum regerminare, plenasque ſpicas dare ſolet 619. cur in montanis regionibus frumentum lætius ac denſius creſcat 919. frumentorum atque leguminum varia apud Judæos genera 1099. quomodo veteres frumenta triturare ſoliti ſint 1100. artificioſa *frumenti multiplicatio* in quo conſiſtat 1354. varia ejus ſpecimina ib. ex ſyſtemate euolutionis plantarum explicari nequit ib.

Fruticum omnis generis flores in ſua varietate & cum ſuis characteribus 14.

Fucus num naſcatur in Nilo 115. ejus *materia* eſt antimonium ſiue ſtibium 615. 1131. *modus fuco illinendi oculos* varius ibid. fuci *præparatio & uſus* hodiernus apud Turcas & Perſas ib. quid ſit pauimentum fuco ſtratum 1131.

Fulgere ob fulguris ſubitum motum olim pronunciabatur, correpta ſyllaba media 783.

Fulgur eſt *lumen* illud *ſuper nubes a DEO extenſum* 779. habebatur a gentilibus pro monitorio, uti fulmen pro pœna diuina 782. ejus *velocitas* in prouerbium abiit 783. fulgura inſeruiunt aëri ab halitibus ſulphureis aliisque noxiis depurando 808. eſt *meteorum igneum* in aëre prope terram 1381. cur aduentus CHRISTI ad judicium comparetur fulguri ib.

Fuligo, quam Moſes ex mandato diuino in cœlum ſparſit, non fuit medium affligendi Ægyptios malo peſti analogo 136. quum potius ſit peſtis antidotum ib.

Fulminis motus celerrimus 140. fulminei ſæpe glomeres obſeruantur tempore grandinis 139. 511. fulmina ſunt ſtilo Scripturæ S. *prunæ ardentes*, *carbones igniti* 511. *ſagittæ* DEI 512. 730. num dentur *lapides fulminares* 512. fulmen fuit ex rariſſimis, quo oues Jobi cum paſtoribus omnibus, excepto uno, omnes non tantum tactæ, ſed & conſumtæ fuerunt 658. *corpora fulmine tacta* triſte fuere iratorum deorum indicium apud gentiles ibid. fulmen num ob motum ſuum ſerpentiformem ſit ille *ſerpens vectis* 729. *fulminis ictus* an fiant fortuito, an dirigente DEO 754. 780. 782. *natura & geneſis* a nobis perueſtigari nequit 783. neque imitari illud ulla ars valet ib. cur prius videatur, quam ſonus tonitrui auditur ib. quomodo generetur ex mente Lucretii 783. 784. fulmina inſeruiunt aëri ab halitibus ſulphureis aliisque noxiis depurando 808. diffiduntur ab aëris trementis reſiſtentia in ramos 889.

Fumus cur tam cito euaneſcat 937. cur oculos doloroſe afficiat 995. fumo locuſtæ præcipitantur in terram 1530. cur illum & ſulphureas ejus particulas inſecta ſufferre nequeant ib.

Fundamentum cur ſit prima eſſentialis pars ædificii 637. 797. templi Hieroſolymitani ubi fuerit jactum ib. fundamenti hujus ſubſtructio, congeſtio & complanatio ib. optimum dat ſolum petroſum ibid.

Fumes ex gramine ſparteo quoque a veteribus fuerunt contorti 1212.

Fungi num ſint Pekaim Hebræorum 536. 606.

Funiculus menſorius unde confici ſoleat 1211. oleo cur imbuatur ib. cui fini inſeruiat ib. ejus uſus apud Judæos 1212.

Furfur quid ſit 1436.

Furum detectio in certis caſibus num ope Magiæ fiat, an imaginationi quærentium ſit tribuenda 363. *exploratio* apud gentiles per certam aquam 365.

Furunculorum, morbi cutanei, deſcriptio 322. in podicibus quanta adferant incommoda 484.

Fuſionis metallorum in metallifodinis quot dentur methodi 1145. *fuſorii fornaces* quomodo formandi, & quando pertundendi ib. *ignis fuſioni inſeruiens* quomodo modificari debeat ibid. myſtica & moralis fuſionis hujus applicatio ib.

G.

Gadareni ſiue *Gergeſeni*, num fuerint Ethnici, an Judæi 1335.

Galaxia eſt innumerarum ſtellarum congeries 69.

Galbanum gummi reſinoſi ſpecies 244. ejus deſcriptio ex Dioſcoride & Hermanno ibid. planta, ex qua promanat, vocatur *ferula* ib.

Galilææ fœcunditas 111.

Gallicinium, quænam ſit noctis vigilia 1420. eſt vel *primum* vel *ſecundum* ibid. ſecundum eſt idem cum vigilia quarta ib. quomodo Marcus cum reliquis Euangeliſtis ſit conciliandus circa gallicinium in hiſtoria abnegationis Petri ib. *cauſæ gallicinii* naturales ib. quomodo gallicinium in palatio ſummi Sacerdotis audiri potuerit, cum Judæis non licuerit gallos alere ib. an hic per gallicinium *tubicinium vigilis nocturni* intelligi debeat ib.

Gallina montana 690. gallinæ pro ſuis ouis ac pullis quantus ſit affectus, imo furor 690. 1380. quantus in pullos anatum a ſe excluſos affectus ibid. ſolet inprimis pullos ſuos ſub alis cuſtodire & fotu defendere 1380.

Gallus montanus & ſylueſtris num ſit Dukiphath Hebræorum 298. *Upupa* num ſit ex genere gallinaceo 299. *galli ſaginati* ſunt Hebræorum Barbyrim Abuſim 516. galli *vis prolifica* quanta ſit 690. gallus ex animalibus irrationalibus *rationaliſſimum* audit Plinio 815. eo quod homines e ſomno excitet ad labores 816. quomodo cantu galli locorum longitudines ſe inuenturum nonnemo promiſerit ib.

gallus cur primo mane tam alte clamet 1420. num Judæis fuerit illicitum gallos alere ib.
Ganges, Indiæ fluuius, num fuerit auriuehus 575. cur hodie non amplius talis sit ib.
Gangræna est consectarium ambustionis 322. quid sit 1514. in quonam conueniat cum cancro ib. ejus progressus quibus mediis interrumpi queat ibid. quomodo differat a cancro ib. veteribus fuit species cancri ib.
Gaudii effectus quandoque sunt lacrymæ 103. ratio ejus rei ib. effectus & signa in facie hominis 250.
Gazellæ quid sint apud Arabes 988.
Gehasi cur a Domino suo Elisa plaga lepræ fuerit affictus 608. hæc lepra eum miraculose inuasit, naturaliter autem in posteros ejus fuit propagata 609.
Gelu qua ratione corpus humanum adurat 88.
Gemelli & *gemini* cur sæpe Latinis idem notent ac *similes* 1067.
Gemitus quo sensu tribuantur etiam corporibus inanimatis 1497.
Gemmæ pectoralis sacerdotalis duodecim 225. sqq. *nomina* illarum variis interpretationibus sunt obnoxia ib. *Scriptores* de illis 228. ab Indis ex durissimis saxis eruuntur 737. 741.
Genæ faciei rubicundæ cur comparentur *fragmini mali punici* 1067. *areolis aromatum* & *turribus seplasiariæ officinæ* 1072. 1073. *rosis* & *purpuræ* 1185.
Generationes hodiernæ sunt rudimentorum infinite paruorum in prima jam creatione corporibus inditorum euolutiones 13. 695. sq. *æquiuocæ Scholasticorum* quam absurdæ sint 121. 126. 131. 179. 473. 688. 1018. *generationis tria* sunt *principia* juxta Aristotelem, materia, forma & priuatio 748. *generationis humanæ* negotio nec solus vir nec sola fœmina sufficit 1082. *generatio ex intemerata virgine* est merum miraculum ib.
Genista, frutex humilis, non arboresçit 593. num sit Rothæm Hebræorum 762. 976. est symbolum calumniatorum & maledicorum 976.
Gentes sæpe integræ sedibus suis a bestiolis pulsæ sunt 194. 974.
Gentilibus quare quercus sacra fuerit 94. *idololatriæ* eorum *origo & progressus* unde deducendus 95. illorum *arcæ sacræ* 205. *altaria* quadrata & cornuta 219. *Dii cornuti* 220. *Heliolatria* 222. etiam gentiles Diis suis in sacrificiis offerebant *adipem* & optimum quoduis 231. interdum tamen etiam rejectanea, optimis sibi reseruatis ib. offerebant quoque illis *omentum* 232. tribuunt Diis suis *facies fulgentes* 250. quibus quoque in sacrificia dabant *animalia munda & immunda* 270. imprimis *boues* ibid. mentionem etiam faciunt *holocaustorum*, licet plerunque partem tantum igne cremauerint ibid. immolabant quoque *columbas* 271. eorum *ignis sacer*, isque perpetuus 273. post coitum cum muliere se lauandi mos apud varias gentes fuit 333. coluerunt *bircos* & *capras* 335. 336. imagines Diis suis affinxerunt hirciformes 336. eorum *sacerdotes* corpore debebant esse integri 340. *victimæ* Diis offerendæ non minus corpore integræ esse debebant 341. eorum *ritus* nonnulli *festiuales* ritibus festi tabernaculorum apud Judæos similes 344. quotidianus *mellis* in sacrificiis illorum usus 346. Baccho præter vinum etiam mel offerebant ib. quo die fœtus pecoris apud eos ad sacrificia fuerit aptus 349. *aqua redargutionis* apud gentiles quænam 365. alii modi per aquam innocentiam explorandi ib. *aquæ lustrales* in sacris illorum 568. corpora fulmine tacta triste apud eos Deorum iratorum indicium 658. *lotiones* variæ ante sacrificia, preces atque vota 678. *lustrationes* ædium & aliarum rerum per sulphur 710. quomodo DEI omniscientiam & gubernationem mundi sibi conceperint 749. ubi Deos suos collocauerint ib. cur DEUM *matripatrem* vocauerint 809. Joui tribuerunt dominium in omnia corpora cœlestia 814. nendi & texendi artis inuentionem Diis adscripserunt 816. dominium hominis in alias creaturas agnouerunt 866. *porci* fuerunt sacrificiorum cruentorum omnium prima & antiquissima apud illos 924. qui Cereri & Baccho offerri solebant ibid. DEUM ex operibus naturæ agnouerunt & celebrarunt gentiles 972. 1471. quomodo tractauerint *Autochiras* 1395. quomodo *DEUS se gentilibus manifestasse* dicatur 1471. *sacrificia incruenta* obtulerunt Diis suis ex plantis 1479. *plantarum apotheoses*, & Dii Deæque illis præfecti ib.
Geographiæ usus in Historia, Politica & re militari 460. ejus cumprimis peritus esse debet imperator bellicus ib.
Geographicæ mappæ vid. *Mappæ*.
Geometria in Ægypto nata ac inuenta fuit 461. nec ejus ignari fuerunt Israëlitæ ib.
Geoponica præcepta 786.
Gerræ valor 252. reductus ad pondera Europæa juxta Eisenschmidium 1253.
Gibbositas hominem & deformem & imbecillem reddit 340.
Gibeon. Quo sensu Sol tempore Josuæ super hac urbe stetisse dicatur 457.
Gigantum historia est admodum fabulosa 378. gigantes *proprie* dicti sunt homines staturæ proceræ 722. *improprie* dicti tyranni potentes ib. *gigantes sub aquis* quinam sint ib.
Gileaditis abundabat montibus, pecoribus, balsamo 1149. num Opobalsamum ibi creuerit, dubitatur ib.
Gith quale sit frugum genus 1099. num sit Kæzach Hebræorum ib.
Glaciei miranda varia 788. 810. glacies quid sit 810. crescit pro gradibus latitudinis ab æquatore ad polos ib. *glaciales montes* Heluetiæ, *Gletscheri* dicti ib. num ex glacie originem suam trahat crystallus 811.
Gladius num fuerit, an *lancea*, qua latus CHRISTI mortui a milite fuit perfossum 1455. a militibus Romanorum prætorianis gestatus fuit in latere dextro ibid. gladii Romanorum adhibiti fuerunt potius ad pungendum, quam cædendum ib.
Glandium descriptio 94.
Gletscheri vocantur ab Heluetiis montes glaciales 810.
Gluma quid sit 1118. in re herbaria quomodo gluma distinguatur a folliculo ib.
Goliathi altitudo 490. loricæ squamatæ & laminæ lanceæ ejus pondus ad nostras mensuras reductum ibid. Chidon ejus, quale fuerit armorum genus ibid.
Gomer vid. *Homer*.
Gonorrhœa cur hominem lege diuina immundum reddiderit 332. in Oriente est morbus acrior & virulentior, quam in Occidente ib. est vel *benigna* vel *virulenta* 333. quænam dicatur *suppressa* ib. est comes luis venereæ ib. cur a gonorrhœa mundatus per septem adhuc dies occlusus esse debuerit ibid. legum diuinarum de ea scopus fuit puritas non tantum externa, sed & interna ib.
Gopher qualenam sit lignum 35. videtur esse Cupressus ib.
Gossypia Turcica referunt colorem hyacinthinum siue purpureum 198. *gossypium Ægyptiacum* videtur es-

ſe veterum linum byſſinum 201. ejus deſcriptio ex Plinio & Alpino ib.
Gracilitas, ſi cetera recte ſe habent, hominem nec deformem neque infirmum reddit 340.
Græci videntur intelligi per *Jauanitas* 1203. eorum mancipia olim magni fuerunt æſtimata ibid. illis fuit copia æris & ferri ib.
Graminis uſus ad pabulum & nutrimentum animalium eſt præſtantiſſimus 953. præſertim ejus, quod creſcit in montibus & ſummis Alpibus 954.
Granata ſiue *mala punica* in ambitu fimbriæ veſtis ſacerdotalis quot fuerint 229. granata, fructus arboris, deſcribuntur ib. arbor ipſa deſcribitur ex Tournefortio ib.
Grando qualis ſit naturæ effectus 139. ordinarie nunquam cadit in Ægypto ib. cur hæ iſtæue regiones grandini magis ſint obnoxiæ quam aliæ ibid. quæ in Ægypto tempore plagarum cecidit, fuit miraculoſa ibid. ordinarie ferit tantum aliquem tractum, non integram prouinciam aut regnum 140. paucis quoque minutis alias tranſit ib. *lapides grandinis a DEO in hoſtes Iſraëlitarum immiſſi*, an fuerint ſilices 454. fabuloſi grandinis lapidoſæ fluuii ib. *grando ſaxea* quid notet apud Scriptores ib. *grandinis theſauri* ſunt atmoſphæra 805.
Grauia qua ratione in fluido ſpecifice leuiori natantia reddi queant 609. 610.
Grauitatio quid ſit 1472.
Greene, *Anna*, Angla, patibulo ſuſpenſa & in theatrum anatomicum Oxonienſe illata, quomodo a Medicis vitæ fuerit reſtituta, & quænam ejus rei ſit ratio 1341. ſeq.
Grus qualis ſit auis 1112. unde in plerisque linguis nomen ſuum habeat 1113. voci ejus clangoſæ cur voces hominum querulæ comparentur ibid. ejus longæuitas ibid. eſt auis migratoria 1148. variæ de hac aue traditiones veterum ib.
Gryphus, auis fabuloſa 288. 289.
Gummi Arabicum, unde promanet 204.
Guſtûs organum quodnam ſit 774.

H.

Haarſee, lacus in ditione Tigurina, num A. 1623. reuera in ſanguinem fuerit conuerſus 123.
Hæmorrhoidibus num afflicti fuerint Philiſtæi ob captam DOMINI arcam 484.
Hæmorrhous vel *Hæmorrhoides* ſerpens, num ſit Hebræorum Seſiphon 110. deſcriptio ejus ex Rajo ibid.
Halcyon non eſt Jaanah Hebræorum 291. 769. eſt auis maritima, cantu triſti ſed ſuauiſono ib.
Haliætus vid. *Aquila*.
Halimus Dioſcoridis eſt Bocharto Malluch Hebræorum 760. quid ſit 761. parari ſolet in cibum ib. ejus ſpecies *atriplex ſalſa* ib. eſt planta in maritimis locis creſcens ib. imo & in ſepibus, locis ſiccis & terræ ſalebris ib.
Haſtæ apud veteres fuerunt vel puræ ſiue ligneæ vel acuatæ ferro 1455. poſterioris generis vocabantur lanceæ ib.
Hebræorum Siclus quanti fuerit valoris 75. illis non fuit moneta ſignata ante templum ſecundum ib. habent voces clamoribus brutorum proprias 900.
Hecuba quare fingatur in canem mutata 148.
Heliolatria gentilium 222. 770. ei imprimis dediti ſemper fuerunt, qui vel in Zona ipſa torrida, vel prope eam habitant 403. Ægyptiorum ibid. ejus abſurditas & impietas 404. 770. fuit antiquiſſima & fere communis omnibus gentibus 770. 771.
Heluetiæ comparatio cum Palæſtina 411. abundantia *lactis* & *butyri* 432. *montes* abundantes aquis, fœcundi paſcuis, feraces vini, &c. 693. 694. 954. montes Diis olim dicati 727. *venti* periodici & ſtati 752. conſtitutiones tempeſtatum annuarum variantes 753. quanto uſui ei ſit *nix in Alpibus* 784. montes glaciales *Gletſcheri* dicti 810. abundantia *pecudum* præ reliqua Europa 883. diues inprimis bouibus robuſtis & prægrandibus 884. *fontibus* & *riuis* abundat 1118. 951. pluuia 952. Heluetii cur ſint robuſto ac pleno corpore 1156.
Heneti num ſint mulorum inuentores 96. num deſcendant ab Ana, Eſaui ſocero ib.
Hepatis lobus quinam DEO in ſacrificium offerri debuerit 233. maximus eſt, cui veſicula fellis incumbit ib. ille vocatur Græcis Trapeza ib. *amoris ſedes* juxta veteres in hepate 992. cur 993. hepar non eſt ſanguificationis, ſed ſecretionis bilis officina 993.
Hercules, veſte indutus ab hydræ Lernææ veneno infecta, illa interemtus dicitur 386. leonicida 472. *in Carcharia* 1289. quænam ſit hujus fabulæ origo ib. cur *leo trinoctius* audiat ib.
Hernia inteſtinalis, ſeminalis & carnoſa 341. qualis ſit morbus 646. ea laborantibus ſæpe diſrumpitur peritoneum 1394.
Herodes M. Rex ampliauit templi veſtibulum quoad altitudinem, latitudinem & longitudinem 525. templum ipſum altius ædificauit Salomoneo, ib. veſtibuli in templo Herodiano thalami & porta cum ſuo aulæo 526. ejus vitis aurea templo donata 542. *Herodis Agrippæ* tyrannis in Apoſtolos 1467. faſtus 1468. morbus num fuerit vermicularis, an pedicularis 1468. 1469. Yuonis Gaukes cogitationes de morbo Herodis ib.
Herodion qualis ſit auis 297. num ſit Chaſidah Hebræorum ib.
Hexaëmeron creationis quo ſenſu ſit accipiendum 8. illud varii varie explicant 188. 189. an myſtice durationem mundi per ſex annorum millia denotet 9.
Hierichuntis urbis mirabilis obſeſſio & occupatio 451. *muri* ejus nonnullis intra terram abſorpti videntur ib. rationes eorum ib. examinantur & refutantur ib. aliis non omnes in toto ambitu muri, ſed tantum exercitui Iſraëlitico expoſiti collapſi videntur 452. quæ quoque rejicitur ib. aſſeritur ergo omnium in circulo murorum collapſus lateralis ib. an collapſus ille adſcribi debeat *clangori tubarum* & *vociferationi populi*, tanquam cauſis naturalibus ib. rationes affirmantium ib. 453. examinantur & refutantur ib. negatur ergo quæſtio, & miraculoſum fuiſſe iſtum collapſum, adſtruitur 454. ejus *diſtantia* a Jordane & Hieroſolymis 596. *aquæ* ejus unde tam vitioſæ, & *ſolum* adeo ſterile fuerit ibid. miraculoſa aquarum illarum per Eliſæum dulcificatio ib.
Hieroſolyma quomodo a Romanis fuerit obſeſſa & incluſa 1101.
Hin, menſura liquidorum, quantæ fuerit capacitatis 234. 239. 379.
Hippocrates, quo ſenſu calidum & ipſum cœlum pro immortali ac ipſo quaſi DEO venditauerit 1262.
Hippopotamus videtur eſſe Behemoth Hebræorum 835. deſcriptio alicujus hippopotami nondum ex maximis 835. 836. alia ejuſmodi animalis deſcriptio ex Theuenotio & Kolbio ib. cujus ſit *magnitudinis* ib. ubi inueniatur 837. depaſcitur gramina & ſegetes ib. 839. *cutis* ejus tantæ eſt craſſitiei, ut lædi, ipſeque occidi nequeat, niſi globulo ſclopeti per caput ejus trajecto 837. *cauda* ejus eſt craſſa,

craſſa, ſed breuis & flecti neſcia ib. quatenus illa cum cedro comparetur ib. *oſſa* ejus æri ferroque contra dura 838. duriſſimi quoque illius *dentes*, & inſtar falcis curuati ib. ejus *aſtutia* & *voracitas* ib. *cubile* 839. ab inundatione aquarum non fugit, ſed ſecurus degit ſub undis 840. quomodo capiatur 841. Romæ haud ſemel in ſpectaculis publicis viuus fuit productus ibid. hodie non viuus, ſed enecatus in Europam tranſportatur ibid. *nares* ejus patulæ ignitum fumum ſpirant 849. num ſit Hebræorum Chajah Kannæh 917.

Hiram, Rex Tyri, quare Salomonem omnibus fere materialibus ad ſtructuram templi neceſſariis donauerit 571. & quantam ei ſummam auri dono miſerit ib.

Hirci ſinguli ad denas capras pariuntur 89. culti olim fuerunt ab Ægyptiis 335. 1090. ſacri fuere gentilium Diis 336. 1090. hircus dux gregis 1028. unde Chriſtianorum multorum perſuaſio ſit orta, diabolum ſub hirci forma comparere 1090.

Hirdaphnin non tam herba, quam arbuſtum eſt 152. Græcorum Rhododaphne ib. 153.

Hirudo qualis ſit vermis 1018. vocatur & *Sanguiſuga* ib. an ſit ἄτρεκος 1019. num habeat linguam bifurcatam ib. quales homines in ſenſu morali denotet ib. quænam ſint *binæ hirudinis filiæ* ib. ejus deſcriptio quoad formam externam 1020. quoad internam ſtructuram ibid. quomodo ſanguinem exſugat ib. Scriptores de ea ib. non eſt Hebræorum Semamith 1023.

Hirundinis deſcriptio 867. num vox illius ſit triſtis & querula 1112. num ſit Sis Hebræorum ib. 1148. eſt auis migratoria & veris nuntia 1147. 1148.

Hirzen-Sprung unde locus prope Francofurtum & alius Baronatum inter Altoſaxenſem & vallem Rheguſcam ſitus dicatur 1110.

Hiskiæ regis morbus qualis fuerit 619. 620. conualeſcentia miraculoſa ib. miraculum in Sciaterico Ahaſi in ejus confirmationem de recuperanda mox ſanitate patratum 621. ſeqq. cur Hiskias ſerpenti comparetur 1093.

Hiſpania abundat cuniculis 281. a quorum Hebræo nomine illa quoque nomen ſuum duxiſſe videtur ib. *cuniculoſa* quoque aliis vocata 282. abundauit etiam olim argentifodinis 1202. ſtanno item, ferro & plumbo ib. unde in ea Tharſis Hebræorum ſita fuiſſe videtur ib. copioſe ibi creſcit ſpartum 1212.

Hiſtoria de 38. *annorum ægroto*, a CHRISTO miraculoſe ſanato, num in Euangelio S. Johannis ſit genuina an ſpuria 1447. affirmatur prius ib.

Hœdi in lacte matris ſuæ coctio cur prohibita fuerit Iſraëlitis a DEO 192. de ſenſu legis hujus variæ interpretum ſententiæ ib.

Holocauſtorum mentio deprehenditur quoque apud gentiles 270. quamuis plerunque partem tantum eorum concremauerint ib.

Homer quantæ capacitatis menſura fuerit 183. 350. 379. 516. 1080. 1254.

Homo cur omnium ultimus fuerit creatus 22. 794. in imagine DEI fuit conditus 22. ejus *facies* eſt corporis mentisque ſpeculum 249. quo propior eſt homo ſuo ortui, eo mollior eſt, quo remotior autem ab illo, eo rigidior 515. hinc ejus juuentus feruida, ſenectus frigida ib. 585. hominum *natura*, *indoles*, *virtutes*, *vitia*, num ex lineamentis faciei dijudicari queant 628. quid de collatione faciei hominum cum certo animali ſit ſtatuendum 628. homo cur ſalem appetat, & inſulſos cibos reſpuat 670. *caducitas* ejus comparata veloci curſui curſoris, nauis atque aquilæ 677. *præſtantia* ratione animæ & corporis 679. 861. ejus Creator eſt ſolus DEUS ibid. ex puluere formatus, in puluerem redibit 680. qua ratione ejus *formatio* comparetur a Jobo lactis fuſioni & caſei coagulationi ib. *Vita* in quo conſiſtat 682. conſtat homo ex anima & corpore, quorum *unio* eſt plane admiranda ib. cur comparetur onagro 686. hominum *immolatio* uſitata apud Americanos 405. turpis *in cognitione DEI ex illius operibus negligentia* 692. 693. qui tamen, cum ſoli nouerint, quantum DEO debeant, præ ceteris quoque viſibilibus creaturis DEUM celebrare deberent 699. quanta ſit hominum *miſeria* 700. 701. 861. 928. 942. qua ratione vita hominum comparetur flori & umbræ ib. quo ſenſu homo, quamdiu viuit, *dolere corpore* & *mœrere animo* dicatur 705. 706. in primis ſuis rudimentis eſt *vermiculus* 721. ſit domicilium vermium mox atque viuit, & quamdiu viuit ib. metaphorice quoque eſt vermiculus 722. quibuſnam ex cauſis *nigrorem induere* queat 766. ex facie *humana indoles* vel praua vel bona prolucet 785. non tamen de indole iſta judicandum tam ex faciei & manuum lineamentis, quam potius ex geſtibus, vitæ ratione & actionibus 786. turpis circa rara curioſitas, & circa quotidiana incuria 790. 791. *cerebrum* hominis quomodo in ſtructura ſua conueniat cum equino, & differat a bouino 827. homini quoad affectuum in corpore ſuo effectus proxime accedit equus ibid. cur homines robore multum inferiores, ferociſſima tamen animalia ſuperare queant 846. ſeq. *dominium* hominis in corpus ſuum 864. in ideas ib. in alias quoque creaturas 865. etiam poſt lapſum, licet debilitatum admodum ibid. agnitum & a gentilibus ib. *officia* ex præſcripto religionis naturalis erga DEUM 873. 1496. erga proximum 874. 1497. erga ſeipſum 874. 1496. homini quam neceſſaria ſit *cura animæ* ib. ejus *ſanitas* in quo conſiſtat 483. 898. quam facile perdi queat ib. vitæ caducitas ac *miſeria* quanta ſit 898. 939. 941. quo ſenſu *inſtar aquilæ rejuueneſcere* dicatur 940. quam utilis ei ſit labor 960. quo ſenſu vocetur *informis fœtus in utero matris* 982. *luxuriei & veneri deditus* quantopere ſanitati corporis ſui noceat 987. in quantum a brutis non differat 1037. 1038. hominis *morientis* emblema eſt *ardor cadens* 1042. 1043. poſt mortem homo fit *eſca vermium* 1090. 1091. quomodo homines *inſtar ouium errare* dicantur 1129. hominis *ſtatura* quam proportionata ſit ejus actionibus 1323. *prima hominum origo* unde ſit deriuanda 1484. an ab influxu & aſpectibus aſtrorum ib. aut a neceſſario cauſarum naturalium nexu independente a DEO ib. veterum philoſophorum ſomnia de ea ib. 1485. ortus illorum ex terra inſtar fungorum refutatur ex mechanicis fluidorum legibus ibid. ordinatiſſima *corporis humani fabrica* infert ſimultaneam totius hominis productionem ib. num ex putredine oriri potuerint ibid. aut caſu fortuito orti ſint 1486. aut fato ib. *duas* tantum *partes eſſentiales* homini tribuit Scriptura Sacra 1511. num tres ei adſcribat Paulus Apoſtolus ibid. quo ſenſu ſpiritum hominis ab ejus anima diſtinguat 1512.

Hora crucifixionis CHRISTI quare Marco tertia, Joanni ſexta fuiſſe dicatur 1422. num Marcus numeret horas Judaicas, & Joannes Romanas, an vero Marcus loquatur de hora præſentationis CHRISTI coram Pilato, & Joannes de hora crucifixionis ejus ibid. quomodo Bynæus utrumque Euangeliſtam conciliet ib.

Hordeum ſatum fuit in Ægypto ante hyemem 141. *polyſtichi biberni* deſcriptio ex C. Bauhino ib. hor-

dei *primitiæ* qua ratione a Judæis DEO fuerint oblatæ 343.
Horologium Solare vid. *Sciatericum. Horologia pendula* cur tardius moueantur, & lineæ ſpatio decurtanda ſint ſub æquatore 751.
Horripilatio, effectus terroris, quid ſit 665.
Horti in climatibus orientalibus & calidioribus cur ad flumina & lacus locari debeant 394. cur non item in frigidioribus ib. horti *oleracei* Ægyptiorum 411.
Hortulanus quidam Suecus in 18. ulnarum profunditate in aquam ſubmerſus, ibi vero erectus ſtans absque omni motu & ſenſu per 16. horas, protractus tandem ad vitam rediit per 18. adhuc annos durantem 1147.
Hottentottorum trituratio per equos 1267. in area rotunda ſub dio locata 467.
Huitzitzil, auicula Mexicana, quomodo contra aërem æſtiuum calidum ſe viuam conſeruet 1147.
Humanum genus cur priſcis mundi ætatibus in majori numero ſe multiplicauerit, quam noſtris temporibus 160. cur iſtis temporibus longiori ætatis termino gauiſum fuerit, quam nunc 1032. in *propagatione* ejus omnia exquiſitiſſime ordinata ſunt ib. ejus *origo* unde ſit deriuanda 1484. veterum philoſophorum ſomnia de ea 1485. nec non hodiernorum atheorum ib. 1486.
Hyacinthus flos & gemma 198. utriusque *color*, aliis purpureus potius eſſe videtur, quam violaceus ib. aliis vero cœruleus ib. 1535. quomodo uterque color conciliari queat 198. videtur tamen color hyacinthinus diſtinctus eſſe a purpureo ibid. *hyacinthus gemma* videtur eſſe Leſchem Hebræorum 227. 229. aliis eſt illorum Tharſchiſch 228. videtur fuiſſe veteribus, quem nos hodie vocamus Sapphirum 739. modernorum hyacinthus eſt flauus vel rubro-flauus 1535.
Hyæna eſt Bocharto Tſabhua Hebræorum 1154. eſt ſpecies lupi orientalis ib. varia ejus nomina Arabica ib. eſt beſtia maculoſa ib. mutat colores in oculis ib. eſt ſymbolum hypocritæ ib.
Hydracontiſterii ſtructura & vis 892.
Hydrophobi cur ab aſpectu & potu aquæ abhorreant 387.
Hydrophylacia in ventriculo cameli cui fini inſeruiant 280. ad illa ipſis peregrinantibus in extrema ſiti eſt refugium ib. *hydrophylaciorum ſubterraneorum* uſus 437. hydrophylacia in *veſicis orygis* 478.
Hydropis variæ dantur ſpecies 1435. quali laborauerit hydropicus ille a CHRISTO ſanatus ib. quam miraculoſe ille a morbo ſuo fuerit liberatus ib.
Hydropicis aliquando contingit, ut nimis extenſum abdomen in umbilico vel viuis vel mortuis diſrumpatur 1394. hydropici ſimulati 1435.
Hydrus qualis ſit ſerpens 386. quando vocetur *Cherſydrus* ib. effectus ejus urentes ib. ejus veneno interemtus dicitur Hercules apud Poëtas ib. ejus *deſcriptio* ex Leone Africano & Ludolfo ib. *hydræ* fuiſſe videntur ſerpentes illi, a quibus Iſraëlitæ in deſerto fuere morſi ib. degunt in aquis & paludibus fœtidis 387.
Hyeme mitiori gaudent regiones æquatori vicinæ, *aſperiorem* ſufferunt ſeptentrionales 753. imo in iisdem altitudinis polaris gradibus ac ſub eodem climate quandoque non eadem eſt hyemis conſtitutio ib. qualis ſit hyems plerarumque Zonæ torridæ prouinciarum ib. *duplex* datur ſub æquatore *hyems pluuioſa* ib. in æquatorem inter & tropicum cancri ſitis regionibus quando hyems illa pluuioſa ingruat ibid. item in illis æquatorem inter & tropicum capricorni ſitis ib. hyems illa pluuioſa quanto ſit ſolatio incolis ſub Zona torrida ob nimium Solis æſtum 754.
Hypochondriaci cur plerumque ſint nigricante corporis habitu 766. num *malo hypochondriaco* & hydrope ſimul Judas proditor perierit 1394. malum hypochondriacum Wedelio fuiſſe videtur *palus in carne Pauli* 1510. hypochondriaci dolores quam acuti ſint ac diuturni 1510.
Hyſginus color qualis ſit 203.
Hyſſopus qualis ſit herba 155. varia dantur ejus genera ib. *hyſſopi vulgaris* deſcriptio ib. eſt planta aromatica 156. quid myſtice repræſentet ib. creſcit copioſe circa Hieroſolymam in montoſis regionibus 519. quo ſenſu *ex muro progerminari* dicatur ib. *Hyſſopaica ars* quænam dicta fuerit veteribus chymicis 904. Arabibus duo ſunt hyſſopi genera, *ficcum* & *humidum* 1408. *cauli hyſſopi* impoſita fuiſſe videtur ſpongia aceto plena, quæ CHRISTO in cruce ſitienti ad os admota fuit ibid. an tam firmi caulis hyſſopus creuerit in monte Golgotha ib. hyſſopus potius pertinet ad arbuſcula aut frutices, quam ad plantas ibid. Dioſcoridis non eſt idem cum Europæo ibid. Dioſcoridis duplex eſt, *montanus* & *hortenſis* ib. ob odorem blandum una cum aceto adhibebatur apud veteres in lipothymiis ib.
Hyſtrix quale ſit animal 1091.

I.

Jacobi patriarchæ *ceruical* Bethele in monumentum erectum 79. Judæorum fabulæ de eo ib. hunc lapidem & alios ſub Bætylorum nomine coluerunt Phœnices 80. *artificium pro multiplicandis ouibus* triplex 85. ſeq. num ſecundum an ſupra vires naturæ illud fuerit operatum 86. annon hac ratione contra conſcientiam egerit 87. cur decies plures oues & capras Eſauo fratri dono dederit, quam arietes & hircos 89. ejus *lucta cum angelo* non in ſomno vel viſione facta, ſed realis 90. *claudicatio* a relaxato ligamento in capite femoris, aut a contracto vel relaxato nimium triplici femoris muſculo prouenit 90. 91. quo mox diuinitus reſtituto illa quoque non diu durauit ibid. cur Jacob & Eſau ſe invicem amplexati & exoſculati fleuerint ib. num ouibus an nummis agrum Sichemi ſibi acquiſiuerit 93. Enantiophaniæ quædam in *Genealogia Jacobi* conciliantur 105. ſeq. quem in finem patrem mortuum Joſephus balſamandum curauerit 114.
Janua ex Sancto in Sanctiſſimum pentagona in templo Salomoneo 541. conſtabat duabus ex valuis ib. ejus menſura ibid. aperta ſemper, ſed aulæo tecta ib. *inter Sanctum & veſtibulum* quadrangula, ib. ejus menſura ib. forma 542. ex mente Judæorum duplex, interior & exterior ib. ſupra hanc ſuſpenſum fuit in veſtibulo templi ſecundi candelabrum aureum ex dono Helenæ, ib. & vitis aurea, donarium Herodis ib.
Jaſminus Arabum num per Dudaim ſit intelligendus 81. omne Jaſmini genus grati eſt viroris & odoris 652.
Jaſpis num ſit Jahalom Hebræorum 226. eſt illorum Jaſpeh 228. 229. num ſit eorum Bahat 654. Jaſpis Scripturæ S. videtur eſſe hodiernus Adamas 1533. hodie reponitur inter viliores gemmas ib. varia Jaſpidis hodiernæ ſynonyma ibid. cujus ſit coloris 1534.
Jauan videtur eſſe Græcia 1203. mercaturam exercebat circa animas hominum ib. alias juxta Bochar-

chartum notat quoque Jeman, urbem intimæ Arabiæ 1207.
Ibex num ſit Jachmur Hebræorum 414. juxta Bochartum eſt illorum Jaal 493. ejus rationes ibid. eſt Arabum Aloruia ib. ibicum cornua olim fuerunt merx pretioſa 1204. cui uſui fuerint ib.
Ibis num ſit Janſuph Hebræorum 294. 1107. eſt auis Ægyptiaca ib. extra Ægyptum aliorſum deducta ſpontanea fame perire dicitur ib.
Ictterus qualis ſit morbus 1165. ejus cauſæ ac ſymptomata ib. quando apud nos oriri ſoleat ib.
Idearum uniuerſalitas, æternitas & immutabilitas 862. eſt fundamentum omnis ratiocinii 863. cur apud omnes ideæ hæ fundamentales ſint eædem ib.
Idololatriæ gentilium origo & progreſſus unde deriuandus 95. 770. objectum ib. idololatria Iſraëlitarum in deſerto 245. ſeq. ſubtilis inter Chriſtianos 770. ejus abſurditas & irrationalitas 1123. ab ipſis gentilibus philoſophis & poëtis ludibrio expoſita 1479.
Idolorum artifices quinam 1121. fabrefactio deſcripta ib. materia ex qua, varia lignorum genera ibid. arbores tamen illis eorumque uſibus deſtinatæ, non hominum manibus, ſed imbre cœli rigari debebant 1122.
Jecur cur ſibi DEUS in ſacrificium expoſcerit 232.
Jejunium quadrageſimale Moſis, Eliæ atque CHRISTI plane fuit miraculoſum 196. 1314. *Guſtaui de Bernhard* jejunium quadrageſimale ipſi exitiale ib.
Jeremias quanto pretio emerit agrum in Anathoth tempore obſidionis Hieroſolymorum 1170.
Jeroboami manus quomodo exaruerit 583. & quidem plane per miraculum ibid. cujus quoque ſanatio fuit miraculoſa ib. *ara idololatrica* per miraculum fiſſa 583. 584.
Jeſabelis ultima fata 614. fucus oculorum ejus quinam 615.
Igne cœlitus delapſo, eoque plane miraculoſo, conſumta ſacrificia 273. 465. 590. 629. *ignis perpetuus* in altari ali debuit 273. talem etiam habebant gentiles ib. 629. ignis, quo necati fuerunt Nadab & Abihu, qualis fuerit 274. *ignis e petra* per miraculum elicitus 465. ignis cœlitus delapſus, qui necuit duos centuriones cum ſuis 50. militibus 593. ſeq. & qui conſumſit oues Jobi cum paſtoribus 658. *ignis ſacer in altari* quamdiu fuerit conſeruatus 629. ignis ab aëre ambeunte accenditur & alitur, illo vero abſente extinguitur 1014. igne aliquando terram deſtructum iri, jam prædixerunt Prophetæ 1106. 1128. 1385. quænam hujus cataſtrophes futura ſit cauſa ſecunda 1385. quomodo illa concipienda 1097. 1128. 1385. ſeq. ejus deſcriptio ex verbis CHRISTI, Petri & Joannis ib.
Ilex, planta Africana & Aſiatica, cujus grana vermiculis ſcatent, ex quibus color coccineus conficitur 199. talis quoque datur in variis Europæ prouinciis ib. quæ deſcribitur ib. Medici ex granis ejus conficiunt Alkermes 200.
Iliaci quandoque diſruptione inteſtinorum vitam finiunt 1394. quo fato mortui fuiſſe credantur Judas proditor atque Arrius hæreticus ib.
Imaginis diuinæ in homine characteres, etiam poſt lapſum ſuperſtites 22. 23. in quonam illa conſtiterit 27. 864.
Imber quid ſit, & quibus plantis proficuus aut noxius 430. imbres largi & continui cadere ſolent menſibus hibernis ſub & prope Zonam torridam 486. imber in terris iſtis æſtate cadens eſt portentum ib. quænam ſit ejus rei cauſa ib. cur diutinam ſiccitatem ordinarie ſequantur imbres denſi 591. imbris orientis in promontorio Capitis bonæ ſpei quænam ſint ſingularia præſagia ib.
Imperator bellicus peritus ſit Geographiæ neceſſe, eſt maxime ob itinera militaria 460.
Impetigo qualis ſit morbus 341. quatuor dantur ejus ſpecies ib.
Impurum materiale aſſumtum ore num impurum reddere poſſit corpus aut ſanguinem 1362.
Incantandi ars in quonam conſiſtat 420. eſt vel magna vel parua ib. *Incantatio ſerpentum* fuit antiquiſſima & olim frequentiſſima 907. quid de ea ſit habendum ibid. illi, quæ fit *ſolo tactu*, nihil mali ſubeſt ib. alii incantationum modi ib. modus per *cantiunculas* vel *carmina* ad quos fines fuerit adhibitus 908. de variis iſtis incantationum modis judicium ib. eam cur & quando ſerpentes non curent 909. num a ſerpente neglecta recidat in incantatorem ipſum ib.
India diues auro & argento, ebore gemmisque variis 575. *India ultra Gangem* veteribus ignota fuit ibid. abundat quoque elephantis, ſimiis, pauonibus & pſittacis 576. 577.
Indica ficus quænam ſit, 82. ejus fructus ſunt Dudaim ib. unde ita dicantur ib.
Indorum de animabus potentum ac diuitum in ſidera poſt mortem commutandis ſententia ridicula 798. quibuſnam auibus canum loco in venandis leporibus ac vulpibus utantur 832. quomodo ſerpentes ad tibiæ modulamen ſaltare doceant 906. eorum modus curandi per incantationes magicas 908. unde panem ſibi parent 954.
Inebriandi vis ineſt vino & omnibus vegetabilium ſuccis expreſſis 274. unde ib.
Inedia quousque absque vitæ diſpendio produci queat 196. varia ejus exempla ib. quid de ea judicandum 1314.
Infantes jam apud Hebræos nutricibus concredi ſolebant, ut hodie 254. ſed magna hac in re opus eſt cautione 255. ſalubrius forte lacte vaccino, quam nutricum, aut etiam materno educantur ib. olim educati fuerunt primo melle, deinde lacte 1016. quomodo nutriantur in Italia & Heluetia ib. *genuinos a ſuppoſititiis diſcernendi* mos apud Pſyllos 1087. infantum cum ſerpentibus ludentium exempla ib. cur infantes per nouem menſes in utero materno lateant 313. quomodo ſe habeant, & unde nutriantur in illo ib. 1194. quomodo ex utero materno prodeant ib. qua ratione *infans recens natus* ab obſtetrice tractari debeat 1195. cur ei umbilicus obligetur ib. & aqua tepida vel lacte abluatur, inungaturque oleo, &c. ib. cur lac infantibus in cibum præbeatur 1502.
Inferni ſedes juxta nonnullos in ſeptentrionali plaga quærenda eſt 718.
Infinitatis terminus quo ſenſu ab hodiernis Phyſicis & Mathematicis uſurpetur 697. *idea* a DEO animæ impreſſa 862. 863. *cœlorum infinitas* quam longe diuerſa ſit ab infinitate DEI 941.
Inflammationes in quo conſiſtant 620. quomodo curentur ib.
Inſectorum ſtructura eſt ſtupendum diuinæ ſapientiæ & potentiæ opus 17. *ſingula genera* in arca Noachi fuere conſeruata 42. illis cur omne oleum ſit nociuum 240. eorum in Theologia uſus maximus 301. inſecta omnia, præter quasdam locuſtarum ſpecies, lege diuina fuerunt *immunda* ib. 312. non ſolum polypoda, ſed & apoda 301. cur Moſes inſecta vocet tetrapoda, cum pleraque ſint hexapoda ibid. *crura* eorum *ſaltatoria* 302. cauſæ phyſicæ *prohibitionis eſus eorum diuinæ* ib. qualibuſnam conſtent particulis ib. victitant cibis immundis ib.

in orientalibus regionibus acrioris ſunt ac venenatæ naturæ ib. *Xylophaga inſecta* quænam dicantur 312. comedi ſolent a quibusdam 313. inſecta alia ſunt *viuipara* alia *ouipara* 688. quare dulcia & alcalica ad fermentationem & putredinem diſponant 1041. omnes plantæ infeſta ſibi habent certi generis inſecta 1294. quænam ab iis ſint ſecuriores ib. inſecta motum ac quietem accommodant præciſe aëris conſtitutioni 1298. cur fumum & ſulphureas ejus particulas ſufferre nequeant, ut potius plane pereant 1530.

Inſipidum quid ſit 474.

Inſpiratorum modernorum miræ conuulſiones & inſpirationes num epilepſiæ ſint adſcribendæ 1369.

Inſulæ per terræ motus in mari exortæ 1386.

Inſultare Latinis modo idem eſt ac *ſaltare*, *ſalire*, modo *graui inceſſu comparere* 850.

Intellectus hominis non adæquatum de DEO infinito conceptum formare ſibi poteſt 684. ut genuinum de ſingulis rebus ſibi conceptum formet, quid requiratur ibid. ideæ, quas format, quomodo ſint uniuerſales, æternæ, immutabiles 862. *intellectus diuinus* cur ſit omniſcius 980.

Intercoſtales nerui qua ratione tangant ophthalmicos 91. ſeq.

Inteſtinorum motus periſtalticus, in quo conſiſtat 1052. in iliacis inteſtina interdum diſrumpuntur 1394. id quod Judæ proditori contigiſſe videtur ib.

Intybum qualis ſit planta 151. *Picris*, intybum ſylueſtre 152. *Meruria*, intybi ſylueſtris ſpecies ib.

Inuidiæ deſcriptio 34. 667.

Inuoluulus, Conuoluulus, Voluox, eſt vermis vitium 428. 1270. unde nomen ſuum habeat 428. eſt ſpecies erucæ ib. ejus deſcriptio ib.

Joannis Baptiſtæ veſtis, num fuerit ex cannabi craſſiori 1306. an ex panno camelotino, aut ex pilis camelinis & cannabe ſimul contexto ibid. 1307. an pellis camelina pilis hirta ib. aut ſaccus rudis pilis craſſis hiſpidus ib. fuit ex panno rudiori, e pilis camelinis confecto, quali plebs infima utebatur ib. *Zona coriacea* ibid. *Victûs primum genus* num fuerint placentæ mellitæ 1308. an ſummitates arborum vel plantarum cum melle coctæ ibid. an poma ſylueſtria, aut ſquillæ ib. fuere locuſtæ 1309. *alterum victûs genus* num fuerit Manna ordinaria, qualis ad nos deferri ſolet ib. an folia mellei ſaporis, aut medulla arundinum ib. an mel ab apibus agreſtibus collectum ſaporis amariſſimi ibid. fuit mel commune, ſed ſylueſtre ib. hoc victu ægre traxit vitam ſuam, & fere jejunaſſe dici poteſt ib. non ſine prouidentia locuſtas cum melle conjunxit 1310. & alia ſibi ad edendum appoſita comediſſe credendus eſt ib. quo ſenſu dicatur *neque ediſſe, neque bibiſſe* ib. Scriptores de victu & amictu ejus ib. cur Joannes Phariſæos ac Sadducæos *ſerpentum ac viperarum* nomine traduxerit 1311. *Naſiræus ab utero matris* cur eſſe debuerit 1423.

Jobi liber eſt ſchola phyſica 656. *diuitiæ*, in quo conſtiterint ib. *hiſtoria*, in quæ tempora incidat ibid. 854. cur certus ouium ejus numerus indicetur, cum tamen illæ ſeſe multiplicent fere in dies 656. quot habuerit camelos ibid. juga boum 657. aſinas ibid. oues ejus omnes igne cœlitus delapſo conſumtæ una cum paſtoribus 658. filii ac filiæ interierunt, corruente per validiſſimam venti vim domo, ibid. ejus *morbus*, in quo conſtiterit 659. nempe in ulceribus longæ durationis, totum corpus occupantibus, inflammatoriis, ſubinde ſuppuratis ibid. quænam ſit cauſa vehementiſſimorum inde dolorum ib. *morbi hujus effectus & conſequentia*, fiſſa cutis & maraſmus 660. aſpectus horridus & fœtor continuo exhalans ib. omnia ſigna elephantiaſeos habuit hicce morbus ibid. cur Jobus teſta ſe fricuerit ibid. *mali grauitas* cognoſcenda ex diſpnoëa ingenti, lacrymis & ſuſpiriis, mentis triſtitia, inſomniis & phantaſmatibus in ſomno, defectu quietis, continua ſtomachi anorexia ib. viſcerumque inflammatione 661. quare omnis reconualeſcentiæ ſpes euanuerit ib. & ortum fuerit faſtidium vitæ & deſiderium mortis ib. *cauſæ hujus morbi* naturales, ſed & præter- & ſupernaturales ib. quali nomine ſit inſigniendus ib. cur Jobus *in puluere & cinere ſederit* ib. quo ſenſu ulcera ſua urentes dolores ipſi cauſantia vocet *ſagittas* DEI *feruore ſuo ebibentes ſpiritum ejus* 668. videtur de aſtris loquens ex uniuerſo aſtrorum numero ſelegiſſe præcipua in punctis polaribus & æquinoctialibus ſita 676. atque ſic deſignare voluiſſe quatuor anni tempora, ver & autumnum, æſtatem & hyemem 677. an hominem poſt mortem totum annihilari ſtatuerit 704. Jobus ſeipſum ut mortis candidatum conſiderans quo ſenſu *ſepulchrum patrem ſuum* & *vermes matrem ſuam* appellet 709. num ei cognita fuerit via quoque humida metalla probandi, an ſolum ſicca 719. per *Septentrionem* non intelligere videtur hemiſphærium cœli ſuperius, ſed aërem ultimi Septentrionis denſum valde ac compreſſum 724. ei *terra* eſt globus in fluidiſſimo aëre *a nihilo pendens* ib. qua ratione ſtudium metalla ex terra eruendi comparet cum ſtudio diſcendæ ſapientiæ 734. ſq. an ariſtotelizet, & priuationem pro principio generationis rerum agnoſcat 748. *nox*, omnis alias doloris leuamen, quomodo Jobo facta ſit *tortura* 764. num laborauerit phthiriaſi, aut angina 765. quot annos vixerit ante ſuum afflictionis ſtatum 854. quanta probabiliter fuerit integra ejus ætas ib.

Jonas propheta a DEO Niniuen abire juſſus aufugit, & naui mare petit 1287. ſeq. quem DOMINUS perſequitur excitando typhonem in mari ib. cujus cauſam ille agnoſcens, quid faciendum ſecum, nautis ipſe oſtendit ibid. nec maris æſtus aliter, quam projiciendo illum in mare, ſedatur ibid. *piſcis*, a quo fuit deglutitus, ex communi ſententia fuit *canis Carcharias* 1289. unde hæc hiſtoria originem dediſſe videtur fabulæ Græcorum *de Hercule in Carcharia* ib. & *de Andromeda ſcopulo alligata & a Perſeo liberata* 1290. non ab hoc piſce in Pontum Euxinum uſque fuit delatus ib. multominus ad oras Niniues ejectus ib. quid communi huic de Carcharia, Jonæ deglutitore, ſententiæ objiciat Haſæus ib. cui piſcis ille fuiſſe videtur *cetus magnus dentatus* ſiue *Orca* ib. Jonasque verſatus non in ventre, ſed in faucibus illius ib. fuiſſe videtur piſcis ille non ex carniuoris, ſed herbiuoris, adeoque potius orca, quam carcharias 1291. Judæorum fabulæ de piſce Jonam deglutiente ibid. ejus *conſeruatio in piſce* per tres dies noctesque fuit plane miraculoſa ib. Jonæ *preces & epinicion* ib. Scriptores de piſce Jonæ deglutitore ibid. *exitus Jonæ ex piſce* itidem fuit miraculoſus 1292. ubi fuerit a piſce ejectus ibid. probabiliſſime prope Joppen vel in littoribus Palæſtinæ ib. *Kikajon Jonæ* num ſit cucurbita an hedera, grauiſſima olim fuit controuerſia Hieronymum inter & Auguſtinum 1293. Rabbinis & aliis eſt Ricinus ib. ei reſpondet Kiki Ægyptiorum 1294. miraculoſe tam cito excreuit ibid. quomodo rurſus cito exaruerit ibid. Eurus quid æſtuoſo flatu & Sol calore ſuo Jonæ cauſati ſint, ut vitæ tædium illum inuaſerit ibid.

quæ in hoc Opere continentur.

Jorami regis morbus ventris vel viſcerum aliis eſt dyſenteria, aliis teneſmus, aliis fiſtula ani, aliis hernia, aliis colica 646. quid probabiliſſime de eo dici queat ib.

Jordanis deſcriptio ex Bellonio 448. tranſitus per eum tempore Joſuæ plane fuit miraculoſus ibid. cur tempore meſſis ſuper ripas ſuas effundatur ib. id fit tempore meſſis hordeaceæ, non triticeæ 449. fabulæ Judæorum de tranſitu Iſraëlitarum per Jordanem ib. an aquæ ejus ſuperiores refluxerint ad ſuos fontes ib. miraculoſus Eliæ & Eliſæ per Jordanem pallio diuiſum tranſitus 594.

Joſephi patriarchæ *lacrymæ* coram fratribus unde ortæ ſint 103. fratrum ejus terror unde fuerit ortus ib. quem in finem corpus patris balſamari curauerit 114. quinam fuerint *Medici ejus* ibid. ad eum refertur a veteribus nonnullis cultus Serapidis in Ægypto 246. 438. cur comparetur *primogenito bouis* 438.

Joſua dum Solem ſtare juſſit, num Ptolemaicum, an Copernicanum egerit 455. ſeqq. dux Iſraëlitarum fortiſſimus & prudentiſſimus 460. in ejus tempora incidit inuentio mapparum Geographicarum 461.

Jouis planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ibid. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. ſatellites eorumque periodi & diſtantiæ a centro Jouis ib. aphelia pro 1. Jan. 1730. ibid. eccentricitas ibid. *Joui Hammoni* unde gentiles affinxerint *cornua arietina* 69. 402. quare *quercus* olim Joui fuerit ſacra 95. ei a gentilibus *fulmen* datum in manus 730. cur hoc ab illis fuerit factum 749. dederunt quoque ei in manum *globum cryſtallinum*, quem fixis ſemper oculis aſpiceret, atque ſic mundum gubernaret ibid. cur vocetur *altitonans* 782. dederunt ei gentiles *dominium* in cœlum & corpora cœleſtia 814.

Joy, Guil. Pſeudo-Simſon modernus 480. roboris ejus ſpecimina naturam & artem non ſuperantia ib. Simſoni comparari non meretur ib.

Iræ deſcriptio 34. 666. 667. ſigna in facie hominis 250. 666. 667. iræ diuinæ deſcriptiones metaphoricæ 510. 512.

Iris. Variæ ſunt de ea interpretum ſententiæ 59. 60. fuit jam ante diluuium, & poſt illud nouo duntaxat uſu & ſignificatu aucta ib. eſt meteorum valde admirabile ibid. breuis iridis hiſtoria ib. 61. quomodo iris in ſenſu myſtico ad CHRISTUM applicari queat 61. *Iris Florentina* aromatica 238.

Iſaaci immolationis impeditæ veſtigia in mythologia Græcorum 76.

Iſidis ſiue *Cybeles* Ægyptiorum forma 246. coluerunt ſub ea Lunam 403.

Iſpidæ ſiue *Alcyonis* cantus triſtis, ſed ſuauiſſimi ſoni 769. num ſit Bath Jaanah Hebræorum ib.

Iſraëlitarum numeroſa *in Ægypto multiplicatio* 158. cauſæ illius naturales ibid. præcipua tamen cauſa in ſingulari DEI prouidentia quærenda 160. quomodo ex tam paruo ſtemmate intra 210. annos tam ſtupendum in modum multiplicare ſe potuerint 159. 353. 354. 513. *tranſitus per mare rubrum* miraculoſus 165. 166. Judæorum de illo fabulæ 167. gentilium de eo teſtimonia ib. ex temporis circumſtantia miraculum illius demonſtrari poteſt, quo mare ad maximam intumeſcentiam progreſſum eſt ibid. abominanda *idololatria in deſerto* 245. ſeq. cur vitulum aureum ſibi formauerint in idolum 246. quantam auri, argenti ærisue ſummam ad tabernaculi in deſerto ſtructuram contribuerint 253. 254. unde tantas habuerint diuitias, cum alias fuerint pauperculi 254. num d. 14. ſole occidente, an d. 15. menſis Niſan ſole oriente egreſſi ſint ex Ægypto 258. *numerationes* eorum tres occurrunt in ſcriptis Moſaicis 351. tabula genealogica illorum 352. ſingularum tribuum numerus, qua ratione ex quatuor generationum multiplicatione ſucceſſiua prodeat 353. 354. *caſtrametationis* eorum in deſerto ratio 357. totius exercitus quatuor acies ib. ſingularum tribuum *vexilla*, eorumque colores & ſigna, ex mente Judæorum ib. *caſtrorum* mundities ib. 358. alæ verſus omnes quatuor plagas ib. abundantia victus in his caſtris ib. portæ caſtrenſes & excubiæ ad eas ib. amplitudo caſtrorum & ambitus quantus fuerit ib. caſtrorum *præfecti* ſummi & infimi, ad progreſſionem denariam totius exercitus ordinati 359. decadicæ exercitus diuiſionis prærogatiua & utilitas præ aliis diſtributionibus 360. *tentoriorum* ſeries & plateæ 361. ſpatium caſtrenſe ſingularum tribuum ib. integrorum caſtrorum facies & ſpatium 362. 363. *ignis caſtra Iſraëlitarum hinc inde conſumens* videtur fuiſſe ventus urens 367. qui non ſine miraculo ortus eſt 368. plebis Iſraëliticæ, cibos Ægypti anxie appetentis, inſana contra DEUM rebellio 368. Iſraëlitarum ob necem turbæ Koraiticæ contra Moſen murmurantium pœna plane miraculoſa 382. Iſraëlitarum ſecunda vice ad Jordanem numeratorum numerus cur minor fuerit priori illo in deſerto numero 396. cur ex eorum urbibus ſtabula, horrea & fimeta exeſſe debuerint 397. *ſuburbia pro Leuitis* quomodo menſuranda fuerint ibid. 398. *veſtes* eorum in deſerto quo ſenſu *non attritæ* fuiſſe dicantur 405. Judæorum fabulæ de hac re ib. Patrum Eccleſiæ ſententia 406. non cum ipſis corporibus creuerunt ib. Hardtii, Noodii & Clerici de hac veſtium conſeruatione, ſententia ib. non videtur illa miraculo, ſed ſingulari DEI prouidentiæ adſcribenda ibid. Iſraëlitarum *tranſitus per Jordanem* plane miraculoſus fuit 448. cur in illo ſpatium 20000. cubitorum inter ipſos & arcam DOMINI relinquere juſſi fuerint ibid. Iſraëlitæ non fuerunt Geometriæ ignari 461. duplex illis *meſſis*, hordeacea & triticea 477. illorum ſpatio annorum 472. multiplicatio mirabilis ex numeratione Dauidica perſpici poteſt 514. quantus totius populi utriusque ſexus omnisue ætatis numerus tempore Dauidis præſumi queat ib. quomodo regio illorum non adeo magna tam inſignem multitudinem alere potuerit ib. quoto ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto anno templum Salomoneum ædificari cœperit 521. calculus chronologicus iſtius epochæ ib. Iſraëlitarum commercium cum Tyriis 1206.

Iter Sabbathicum quantæ diſtantiæ menſura fuerit 1457.

Judæa fertilis vino optimo 109. 954. *lacti- & melliflua* 255. abundauit fontibus aquarum viuis, tritico, hordeo, malogranatis, oleo & melle 407. ſeq. ejus fertilitas tempore Hiskiæ poſt deuaſtationem Aſſyriacam absque præcedente ſeminatione anno primo & ſecundo 618. 619. naturalia DEI beneficia in hanc terram collata 913. abundauit *ferro & ære* 408. ejus comparatio cum Heluetia 411. quomodo tantam populi multitudinem alere potuerit 514. fuit *nucifera* 1075. it. *pinifera* 1122. eam perflant ex auſtro venti calidiores & ficciores 1433.

Judæi quid intelligant per *neruum oblinionis* 91. quamnam carnis partem in memoriam luxati Jacobo ab Angelo increato femoris non comedant ibid. cur in ſuis precibus faciem verſus Occaſum vertant 222. illorum *æra* ſiue *epocha* ab exitu ex Ægypto 257. *annus duplex*, eccleſiaſticus & ciuilis ib.

utriusque initium ib. *ciuilis* fuit ſolaris ib. *eccleſiaſticus* num fuerit lunaris, an ſolaris, an lunæ-ſolaris ib. hodienum illorum annus eſt vel *communis* vel *intercalaris* ib. ille vel medius vel abundans vel deficiens ib. ſinguli diei *veſpera duplex* illis datur 257. ſeqq. tres *feminum* apud illos claſſes 338. quid in ſatione illorum obſeruare debuerint ib. itemque in oblatione primitiarum de frugibus 343. ac in feſto tabernaculorum ib. nec non in contractu emtionis & venditionis 344. 345. quomodo apud eos *uxor adulterii ſuſpecta* judicialiter tractetur ad explorandam ejus innocentiam aut culpam 364. confuſa & intricata eorum in Talmude de *Templo Hieroſolymitano* idea 527. deſcriptio laquearis & tecti templi Judaica 534. Judæorum ex captiuitate Babylonica reuerſorum numerus, alius apud Eſram, alius apud Nehemiam quomodo ſit conciliandus 649. ſeq. reducti ab iisdem Hieroſolymam auri argentiue ſumma pro reædificatione templi quanta fuerit 651. Collecta pro reædificando templo inſtituta ib. 652. ex quibusnam arboribus frondes atque ramos in feſto tabernaculorum pro erigendis tabernaculis deſumſerint ib. quænam fuerit apud Judæos *adulterorum pœna* 975. duo tantum illis ſunt anni tempora, æſtas & hyems, vere ſub illa, autumno autem ſub hac comprehenſo 990. 1011. varii Judæorum *triturandi* modi diuerſaque inſtrumenta 1100. in quibusnam Regiminis Nebucadnezaris annis ſenſim in captiuitatem Babylonicam fuerint abducti 1164. anni, quibus in illa fuerunt, ſeptuaginta quomodo ſint numerandi 1165. Judæorum merces, quas Tyri emporio intulerunt 1206. *pœnitentiarii* quibuſnam ſaccis induti eſſe debuerint 1307. in quot *vigilias* Judæi noctem diſpertiti ſint 1360. fuere legum de externa munditie obſeruantiſſimi 1362. prognoſticationi futuræ tempeſtatum conſtitutionis admodum dediti 1366. eorum prouerbialis locutio *de elephante per foramen acus tranſeunte* 1372. cur vinum propter vinulas tam ſolicite percolare fuerint ſoliti 1379. num autochirum & maleficorum corpora ſoliti fuerint ſepelire, an in foueas præcipitare 1395. Judæorum mos *flagellandi* 1397. & maleficis ad ſupplicium ducendis vinum ad bibendum porrigendi 1399. cur vino iſti immiſcuerint thus 1400. *acetum aquæ mixtum* fuit potio plebeja apud Judæos 1407. num illis interdictum fuerit alere gallos in domibus ſuis 1420. eorum mos in conuiuiis apponendi prius vinum generoſum, poſtea vilius vel & aquam meram 1444. *ars exorciſandi malos ſpiritus* 1487. quorundam exorciſmus in nomine CHRISTI a Paulo prædicati quam fatalis illis fuerit 1487. ſq. *epiſpaſmus* cur quandoque Judæis ſit familiaris 1503.

Judæorum fabulæ de cetis 15. 1098. de coruo a Noacho ex arca dimiſſo 56. de folio oleæ a columba ex arca emiſſa decerpto 57. de ariete Abrahami 76. de Jacobi lapide ceruicali 79. de altitudine turris Babelicæ 65. de ranis Ægyptiacis 127. 128. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum 167. de arbore Maræ a Moſe in aquam amaram injecta 170. de Manna Iſraëlitarum in deſerto 176. 178. 179. de oleo unctionis 240. de vitulo aureo 246. de auro potabili Moſis 247. de uua magna Cananæa, ejusque pondere, geſtatione, &c. 377. de virga Aaronis 384. de decem a DEO poſt finitam creationem productis entibus 389. de veſtibus Iſraëlitarum in deſerto 405. de tranſitu eorundem per Jordanem 449. de incolis Hierichuntis varios variarum rerum in templo Hieroſolymitano ſonos audientibus &c. 453. de lapſu murorum Hierichuntinorum per clangorem tubarum a Sephiroth tenſarum ib. de Kore, aue 497. de corona Ammonitica capiti Dauidis impoſita 503. de vitulo Jeroboami a magnete ſuſpenſo ib. de verme Schamir 532. 1158. de nomine tetragrammato 537. de coruorum pullis a parentibus ex odio derelictis, & per vermiculos & muſcas e fimo eorundem enatas a DEO nutritis 818. de ceruis parturientibus 820. de angelo hieracomorpho 832. de ceruo aquilege 901. de aue Ziz & aliis ſimilibus 903. de Behemoth ib. de Sammiele angelo 930. de aquila rejuueneſcente 940. de coloſſo Nebucadnezaris 1049. de Lilith 1108. de tritico Minnith 1206. de piſce, qui Jonam deglutiuit 1291. de Sinape 1357. de luna quaſi ſole contracto 1507.

Judas Iſcharioth quanto pretio CHRISTUM prodiderit 1391. ſeipſum ſtrangulaſſe videtur 1393. 1396. morbo iliaco prius correptus, & ſic medius diſruptus 1394. variæ de mortis ejus genere ſententiæ Patrum Eccleſiæ & aliorum 1394. 1395. num inſepultus auibus rapacibus fuerit expoſitus ib. Scriptores de ejus morte 1396.

Jugerum unde dicatur 487. ejus magnitudo apud Romanos ibid. 1080. jugeri Hebraici quantitas non præciſe conſtat 487.

Juli ſiue nucamenta quercus 94. juliferæ arbores ibid.

Juliani Apoſtatæ phyſiognomia parum boni præ ſe ferens ex Nazianzeno 785.

Juncus qualis ſit planta 671. *junci floridi* deſcriptio ex C. B. 672.

Juniperus in noſtris Regionibus eſt frutex humilis 592. arboreſcit vero in Gallia Narbonenſi & Hiſpania ib. Orientalis etiam arboreſcit ib. variæ ejus ſpecies ibid. num *umbra* ejus ſit grauis atque noxia ib. 763. ejus deſcriptio 592. 593. num ſit Rothæm Hebræorum 762. ejus *radix* non videtur in cibum venire ib. *baccæ* ejus Theæ vel Caffeæ loco ad præparandum potum adhibentur ib. junipero acris ineſt ſal & oleum penetrantiſſimum 976. an truncus juniperi accenſus & proprio cinere contectus ignem ſeruet annuum ib. *Juniperi alpinæ I. B.* deſcriptio ex Cluſio ib. Juniperus videtur eſſe Arar Hebræorum 1159.

Jurare idem ſæpe eſt, quod *adjurare*, *obteſtari* 1062. quomodo phraſis, *jurare per capreas & ceruas*, ſit intelligenda ib.

Juuencus & *juuenca* ætate tantum differunt a boue & vacca 89. 230. quomodo Hebræis appellentur ib.

Juuenis cur & quomodo creatoris ſui ſedulo memor eſſe debeat 1045.

K.

Kab, menſura aridorum, quantæ fuerit capacitatis 611.

Kadim Bocharto videtur eſſe ventus auſtralis 100. habet in Oriente vim exſiccandi & urendi ibid. 706. videtur eſſe Kampſim, venti Ægypto hodienum funeſti 100. communiter & generatim eſt ventus orientalis tum ad meridiem tum ad ſeptentrionem deflectens 706. vitibus inprimis eſt infeſtus ib. cur in noſtris regionibus ſit temperatior ib.

Kakul Syrorum quid ſit 760. quid Turcis hodie notet ib.

Kali ſiue *Uſnen* Hillero eſt Borith Hebræorum 1140. ex illo Syri conficiunt ſaponem, Veneti vitra ib.

Kar eſt prænomen variarum auium apud Arabes 497.

quæ in hoc Opere continentur.

Karæorum de duplici veſpera Judæorum ſententia 258. Ferrandi rationes pro hac ſententia ib. 259.

Karon juxta Arabes inuentor fuit mulorum 96. videtur eſſe Core ib.

Kedareni, *Kedræi*, qualis fuerint natio 1055. ubi habitauerint ib.

Kermez Arabum quid ſit 199.

Kikajon Jonæ magnum excitauit Hieronymum inter & Auguſtinum bellum 1293. juxta Hieronymum eſt ex genere Cucurbitarum ib. quinam ſtent ab ejus partibus ib. Auguſtino eſt Hedera ib. quinam ab hujus acie ſtent ibid. Rabbinis & aliis eſt Ricinus ib. ei reſpondet Ægyptiorum Kiki 1294. miraculoſe excreuit tam cito ib. quomodo tam cito rurſus exaruerit ib.

Kiki Ægyptiorum eſt Ricinus 1294. oleum & unguentum ex fructu hujus plantæ paratum ib.

Kirſenna qualis ſit herba 152.

Kupfer Germanorum, unde nomen ſuum habeat 571.

L.

Laban reſtitutionem pecudis a feris laceratæ aut furto ablatæ absque illius culpa a genero ſuo Jacobo injuſte petiit 88. ejus *Teraphim* quare a Rahele filia furtim illi ablata fuerint 95. illorum materia, forma, uſus ib.

Labia coccinea quænam dicantur 1067. unde eorum rubedo proueniat ib. cur comparentur *liliis diſtillantibus myrrham probam* 1072. 1073.

Labor quam utilis ſit homini 960. 1001.

Labrum quid veteribus fuerit 569. *labra ænea* in quem finem pro Templo Salomoneo fuerint confecta 568. 570. eorum *baſes æneæ*, habentes areas pulcherrimis ſculpturis exornatas ib. quarum laterales juxta Joſephum figuris leonum, taurorum & aquilarum fuere exſculptæ 569. cur baſes illæ rotis fuerint impoſitæ ib. *humeruli* ſubter labris ib. *os intra coronamentum* quid fuerit ib. ubi labra iſta fuerint locata ib. an eodem ſemper loco ſteterint ib. eorum *capacitas* 570. quomodo ex illa Eiſenſchmidius cubiti longitudinem determinet ibid. eorum *pondus* & *grauitas* ib.

Lac quot conſtet partibus eſſentialibus 1028. ejus præſtantia & utilitas 71. 432. 1502. *lactis ſuilli* noxa 284. lac emollit cutem, eamque teneram reddit 956. *lactis caprilli* uſus in cibum fuit antiquiſſimus 1016. cur veteres Medici lac caprillum prætulerint ouillo ib. in præſcribendo lacte caprillo pro domeſticis ac medicis uſibus caute procedendum eſt ib.

Lacerta eſt Hebræorum Coach & Arabum Guaril ſiue Alwardo 309. *viridis* Italorum ib. *caudiuerbera* ſiue cordylus ib. *Iguana* in India ibid. ad lacertarum genus quoque referendum eſt Hebræorum Letaa ib. & Chomet ib. nec non Semamith, quod videtur eſſe Stellio 1024. deſcriptio τῆς Semamith Stellioni applicata ib.

Lacrymæ cur ad affectum cordis exprimantur ex oculis 91. ratio eſt neruorum ophthalmicorum & intercoſtalium, qui ſimul cardiaci ſunt, conſenſus ib. quatenus ſint *effectus gaudii* 103. 1452. duplex earum fons 103. ſunt ordinarie *conſequens triſtitiæ* 708. 1451. quomodo nimiæ lacrymæ oculos obſcuros reddant 708. quid ſint, & quomodo ſecernantur & excernantur 1451. notant ſæpe afflictiones ipſas 1452. *CHRISTI lacrymæ* in quo differant a noſtris ib.

Lactuca capitata, picris, ſatiua 151. illa fuit Judæorum Chazareth in Paſchate comedi ſolitum ibid. iſta Hebræorum Meror 152. lactuca ſylueſtris ib.

Ladanum num ſit Lot Hebræorum 98. quid ſit ibid. quomodo colligatur ibid. herba, ex qua fit ladanum, vocatur *Ledus* ibid. duplex ladanum hodie cognitum eſt ib. *Ladani Cretici* deſcriptio ex Alpino 242.

Lætitiæ affectus deſcriptio 470. ejus effectus in corpore 868. 995. quantum ſit bonum 1000. quomodo excitetur potu vini 1029.

Lænigatione quomodo aurum in puluerem redigi queat 248. ea Moſes in pulueriſando vitulo aureo uti non potuit ib.

Lamia infantes rapere ac occidere olim credita 1108. 1109. 1183. *Lamia piſcis* vid. *Canis Carcharias*.

Lana ex pinnis, certo conchyliorum genere, an ſit byſſus veterum 201. magni olim fuit æſtimata ib. ex illa veſtes fuere confectæ 202. netur ab ipſis conchis ib. ex ea confectum quoque fuiſſe perhibetur vellus illud aureum in Colchide ibid. *lanæ tractatio* etiam fœminis principibus olim familiaris fuit 1030. *lana nigra* nullum, *alba* omnes admittit colores 1077.

Lancea, quam piſcatores in balænas vibrare ſolent, duplicis eſt generis 851. lancea num fuerit, qua latus CHRISTI fuit perfoſſum 1455. qualenam haſtæ genus fuerit ib. lanceæ geſtatores quomodo fuerint vocati ibid. hinc Germanorum *Lanz-Knecht* nomen ſuum habere videtur ib.

Lapidis a Jacobo Bethele in monumentum erecti memoria Judæis admodum ſacra 79. nomen dedit *Bætylis*, quos coluerunt Phœnices 80. lapides dantur *acuti* inſtar cultri ſcindentes 450. uſi illis ſunt Americani ante Europæorum aduentum ib. lapides quomodo *ab aqua excauentur* 705. quomodo a modernis in fluorem redigantur per ignem 734. *lapis angularis* quinam dicatur 797. *lapis terræ angularis* quinam dicatur ib.

Laquear templi quomodo formatum fuerit 534. fuit concameratum 535.

Larignum lignum an ſit inflammabile 217. an ex illo ara holocauſti fuerit confecta ib.

Larus qualis ſit auis 292. 293. num ſit Schachaph Hebræorum 292. 345.

Laſſitudo qualis ſit corporis affectus 858.

Laterum parallelepipediformium uſus in Architectura ciuili & militari 63. gluten eorum eſt bitumen & mortarium ib.

Latrinarum parietes quare tandem eroſi fiant 330.

Laureolæ ſpecies datur duplex, vulgaris & ſemper virens 897. ejus deſcriptio ex I. B. ibid. quomodo ſit ſymbolum felicis impiorum ſtatus, ſed inconſtantis ib. varia ejus nomina ib.

Laurus arbor in Oriente frequens 703. exareſcente licet trunco, tamen germinat & fructificat ibid. eſt felicitatis & infelicitatis ſymbolum 896. ad varia olim a gentilibus fuit uſurpata ib. ejus deſcriptio ib. 897.

Lazarus febri acuta laboraſſe videtur 1450. cur jam quarto poſt mortem die in ſepulchro putruerit & fœtuerit ibid. per miraculum a CHRISTO vitæ fuit reſtitutus 1451.

Lazuli lapis videtur eſſe Sapphirus veterum 739. alia ejus nomina ib. reperitur non ſolum in Europa, ſed olim quoque adferebatur ex Armenia ib.

Lectus ferreus in Oriente utilior eſt lecto ligneo 401.

Ledus herba, ex qua fit ladanum 98.

Leges motuum cœli cœleſtiumque corporum fundantur non in cauſis mechanicis, ſed in ſolo DEI nutu 813. 814.

Legislatio in monte Sinai cur tam majeſtatica fuerit 188. an tum per terræ motum mons Sinai tremuerit 974.

Lentigo, *Lenticula*, qualis ſit morbus ex cutaneis 324.
Lentium cibus Græcis in magno fuit pretio 78. inprimis Stoicis ib. Medicis male audit ib. Eſauo appoſitus a fratre Jacobo videtur paratus fuiſſe ex lente vulgari ib.
Leonis varia pro diuerſitate ſexus, ætatis, coloris, &c. apud Hebræos *nomina* 107. 472. 662. *fortitudo* 108. 393. 474. 475. 507. 1027. *accubitus in antris* 108. 817. *Leæna* robore & feritate leonem æquat, vel etiam ſuperat 108. 393. 664. Leo quo ſenſu ſit ſymbolum tribus Judæ & CHRISTI 108. eſt *Rex animalium* 393. 474. degit in montibus & ſyluis altioribus 393. 1143. hinc varia ejus epitheta apud veteres 393. ſomno indulget ubique ſecurus, etiam in apertis campis 395. fuit frequentius olim, quam hodie in Palæſtina animal 471. 472. 1142. *Gur* notat catulum leonis 472. 662. 1197. *Cephir* eundem paulo adultiorem 472. *Arjeh* leonem quemuis ibid. *Schachal* leonem coloris nigri 662. 930. leonis mento decies major reſiſtentiâ vis ineſt 472. quomodo Simſon in cadauere leonis poſt aliquot dies examen apum cum melle deprehendere potuerit 473. leo non prædatum it in conſortio aliorum animalium, imo nec leænæ 491. leonum *barba* 492. Arabes facile leones aut fugant, aut capiunt ac trucidant ibid. leo a Dauide occiſus ibid. leoni ob fortitudinem comparantur viri bellicoſi 507. 627. 667. leo cur nec cadauer Prophetæ a ſe occiſi, nec aſinum adſtantem deuorauerit 584. cur noui Samariæ incolæ a leonibus fuerint occiſi 617. leonum irruptio in loca habitata eſt inſolitum & ſingulare DEI judicium ibid. 1013. 1143. appetunt homines demum ætate prouecti & apprehendendis diſcerpendisque feris inepti 618. 1143. leonis *robur* num hyeme augeatur 627. leoninæ *faciei* deſcriptio 628. noctu prædam leo quærit 960. Leonis nomen apud Græcos & Romanos tranſiit ad alia quoque animalia, imo & inſecta 662. 931. *Lajiſch* notat, non decrepitum, ſed fortem leonem ex fœuiſſimis 663. 1027. *Myrmecoleones* quale ſint leonum genus ibid. vocantur & formicæ ib. leones decrepiti, & leænæ catulos recentes habentes, non eunt prædatum, ſed a leonibus junioribus ad prædæ participationem admittuntur 817. leo dura commolit dentibus, mollia diſcerpit unguibus 858. impius & tyrannus leoni comparatus ib. 1017. cur *os* leonis vaſtum & terribile ſit 885. *dentes* illius quot & quam validi ſint 910. illis comparantur in Scriptura Sacra res maxime nociuæ ib. leonum *fremitus* 1000. eſt ſymbolum iræ Regis 1001. leo tardis & grauibus incedit greſſibus 1028. eſt ſymbolum variarum rerum 1154. ejus *vox* varie in ſacris literis exprimitur 1180. aculeo ſuo leonem interimere poteſt Scorpio 1531. Leænæ unicum tantum per totam vitam partum eſſe, fabula eſt 1197. quoties per vitam utero geſtet, & quot catulos pariat, dici nequit ib. num leo capiatur retibus 1198. quo ſenſu DEUS ſe comparet leoni 1265. leonis *rugitus* quam ſit terribilis & cur 1280. an ei ſit tanta vis, ut animalia territa loco ſuo ſe dimouere nequeant 1281.
Lepas vide *Patella*.
Lepra manui Moſis per miraculum inflicta & ablata 118. ex eſu carnis ſuillæ facile oritur 284. *ſpecies lepræ* triginta circiter numerant Judæi, comprehendentes ſub iis omnes morbos cutaneos 319. tres ejus ſpecies a Moſe recenſitæ quomodo ſint intelligendæ ibid. deſcribitur a Moſe ut malum Iſraëlitis jam cognitum, nec in Oriente rarum 320. fuit morbus familiaris Phœnicibus & Ægyptiis ibid. ejus rei cauſæ ibid. Diætetica Leuitica Iſraëlitas ab hoc & cognatis morbis præſeruare debuit ib. inprimis prohibitio eſus carnis porcinæ, ſerpentum & lacertarum ib. in lepram lues venerea tranſire poteſt ib. lepra non ſolis Judæis, ſed & aliis morbus fuit abominandus ibid. inter Chriſtianos contagium lepræ per leproſoria impeditur 321. 1328. *lepræ completæ* ſignum pathognomonicum 321. quo reſpectu homo *totus lepra obductus pro mundo declaratus* fuerit ib. ſcriptores de lepra 322. *lepra veſtium & pannorum* in quo conſiſtat 326. cur DEUS de ea peculiares leges dederit ibid. ritus *mundationis a lepra* 327. *lepra ædium* 330. num fuerit Judæis a DEO per miraculum immiſſa ib. corroſiua lepræ vis 376. lepra eſt *morbus inſanabilis* 1328. ejus deſcriptio ſecundum ſua ſymptomata ib. 1329. miraculoſa lepræ a CHRISTO ſanatio 1328.
Lepus idem cum *daſypode* Græcorum 283. ab ejus eſu ſemper abſtinuerunt Judæi ib. an *ruminet* ib. ruminationis indicia ib. num caro leporis ſit inſalubris ib. cur lepus ſit animal immundum, & eſus ejus interdictus ib. *lepus cornutus* ib.
Leucacanthæ, *Hagendorns*, deſcriptio 763. videtur eſſe Charul Hebræorum ib.
Leuce Græcorum, qualis ſit morbus cutaneus 319. eſt Hebræorum Tſaraath ib. & ſpecies vitiliginis ibid.
Leuiathan juxta Bochartum & Ludolfum eſt Crocodilus, juxta Haſæum bellua quædam maxima & indomita ex genere cetaceo 844. utraque ſententia probabiles admodum pro ſe habet rationes ib.
Libanus æris ferax 439. niue ſemper obductus eſt 448. abundat cedris & abietibus 572. 957. num & metallis, ac ſpeciatim ære abundet 1527. *Libani Saltus Domus* vid. *Domus*.
Libellam quid vocent Architecti 797.
Liber naturæ & ſcripturæ, qui ad cognitionem DEI ducit, quam ſedulo ſit euoluendus 942.
Libido cur ex alimenti abundantia oriatur 433.
Libra quot conſtiterit unciis apud Romanos 1390. 1457. reductio ejus ad pondera Europæa 1390.
Lignum Orientalibus dicitur omne illud, quod ignem concipit 445.
Lilia alba num fuerint Dudaim 81. lilium eſſe videtur Schoſchannah Hebræorum 1061. quid intelligatur per *lilia ſtillantia myrrham probam* 1072. quomodo naturalis lilii pulchritudo magnificentiam Salomonis in veſtitu ſuperare dici queat 1325. *Narciſſo-Lirion Sarnienſe* lilii ſpecies ib.
Lilith notare videtur auem ex nocturnis, ſpeciatim ex bubonum vel ululorum genere 1109.
Limaturâ quomodo aurum in puluerem redigi queat 248. num Moſes vitulum aureum in ſubtiliſſimam ſcobem elimauerit ib.
Limax, vid. *Cochlea*.
Lincurius, *Lyncurius*, num ſit Leſchem Hebræorum 227. qualis ſit lapis, num Succinum, an Achates, an Belemnites ib. veterum lincurius nobis penitus eſt ignotus ib.
Lineæ Meridianæ uſus in Aſtronomia & Geographia 926. per totam Galliam juſſu Regis Ludouici XIV. ductæ ſingularis præſtantia & uſus 736. 796. 926.
Lingua doloſa vel *blanda* quo ſenſu comparetur vaſi teſtaceo argenti ſcoria obducto 1014.
Lini uſus & deſcriptio ex Plinio 141. ex Bauhino ib. quando ſeratur ibid. in Ægypto ſatum fuit ante hyemem ib. *linum confectum ex byſſo arbore* 201. 654. coloris candidiſſimi 201. vocatur & *linum Xylinum* ib. eſt hodiernum Goſſypium ib. lini cauliculis num fractis an integris tecti fuerint exploratores terræ

terræ a Rahab 445. *linum carbasinum* 653. *amiantinum* siue *asbestinum* quodnam sit ib.
Linteamina quomodo hodie pura & alba reddantur 1139. quomodo a veteribus talia fuerint reddita ibid.
Liuor vid. *Inuidia.*
Lixiuium unde parari soleat 1139. quomodo illo linteamina pura & alba reddantur ib.
Lochia cur & quamdiu post partum fluant 313. fluxus lochiorum cur mulierem lege diuina reddat immundam 314.
Locustæ in climatibus calidioribus sunt formidabiles ac noxiæ 143. raræ in frigidioribus, qualis est Heluetia ib. decem habent *nomina* in sacris literis ib. sunt *fœcundissimæ* ibid. 303. generantur successiue 144. 1284. *omnia demordent*, & tandem seipsas deuorant 144. contactu etiam adurunt ibid. 1273. mortuæ sæpe plus nocent, quam viuæ, quum excitant fœtore suo pestem 144. 1278. quo sensu *necare* dicantur 145. sunt quandoque extraordinariæ magnitudinis ib. *gregatim volant*, & ventis aduehuntur & deuehuntur ibid. ex Æthiopia in Ægyptum adductæ fuisse videntur ib. quæ plaga Ægypti fuit plane miraculosa ibid. locustæ fuisse videntur *Selauim* illæ Israëlitarum in deserto 181. rationes Ludolfi pro hac sententia 181. 182. pro qua inprimis pugnant 1) *ventus*, quo fuere adductæ 373. 2) immensus earum *numerus*, quo aduenerunt, & duorum cubitorum altitudo, qua in castris jacuerunt 374. 3) *collectionis & mensurationis* illarum *modus* ibid. 375. locustæ pluribus populis sunt in deliciis 182. 1308. earum *esus* lege ceremoniali licitus 182. *crura* cui usui sint eis 302. quænam illarum genera fuerint munda & ad esum licita, difficile est determinatu ibid. *Arbe*, *Solam*, *Chargol* & *Chagab* notant distincta locustarum genera ib. horum nomina apud interpretes Græcos ibid. nec non nomina, species & descriptio apud Talmudistas ib. variæ hodie dantur locustarum distinctiones 304. *descriptio* illarum generalis ib. variæ sistuntur illarum species ib. locustæ in symbola rerum & prouerbia tractæ a sacris & profanis scriptoribus 378. locusta num sit Tselatsal Hebræorum 428. unde ita dicatur ib. quomodo differant a vermibus plantarum ib. est animalculum inquietum & timidum 971. cui sedes instabilis ibid. quomodo irruant, ac enecari queant 1104. multæ in capite inprimis sunt *birsutæ* 1177. num *Gasam*, *Arbe*, *Jelek* & *Chasil* diuersæ sint locustarum species 1270. an tantum diuersos ætatis illarum gradus denotent 1271. aut successiuas per quatuor annos locustarum inuasiones indicent ibid. num per eas locustæ proprie an improprie dictæ sint intelligendæ ib. in Oriente & Africa plurimæ dantur locustarum varietates 1270. homines locustis comparantur vel ob multitudinem vel ex contemtu 1116. 1271. quo sensu locustæ vocentur *gens robusta, habens dentes leoninos* ib. 1272. 1530. vitibus ac ficubus præcipue sunt infestæ 1272. quomodo arbores deglubant ac decorticent ibid. *saliua* illarum est *virulenta* 1273. eis competit potius constitutio aëris arida, quam humida 1274. quomodo abigi queant ex agris ibid. agminatim per aërem volant, diemque obtenebrant ib. 1278. unde Latinis locustæ dicantur 1275. cur equis comparentur ib. quibus in circumstantiis ab Arabibus comparentur decem diuersis animalibus ib. *magno cum strepitu inuolant* ib. locustarum *vox* 1276. qua ratione sonum atque stridorem excitent ibid. cur comparentur exercitui bellicoso ib. *ubique penetrant* 1277. nec homines nec arma metuunt ib. hominibus inprimis sunt insidiosæ ib. quo sensu *terram contremefacere cœlumque commouere* dicantur 1277. 1278. sæpe integri locustarum exercitus in maria præcipitantur 1278. volant non solum interdiu, sed & noctu ib. oua sua recondunt in terra 1284. idque autumno ib. *locusta*, *herba*, 1308. locustæ fuerunt cibus Joannis Baptistæ 1309. præcipitantur fumo in terram, & sic capiuntur 1529. 1530. per æstiuos tantum menses noxam inferunt, hyeme vero disparent ibid. *locustæ mysticæ* 1529. seq.
Log, *Logus*, quantæ capacitatis mensura fuerit 328.
Lolium quam noxium sit tritico, eodem in loco cum illo crescenti 1355. pani immixtum homini vertiginem & temulentiam infert ib. num mutari queat in triticum, & vice versa ib.
Loquela est homini propria 388. quomodo formetur ibid. quid lingua, trachea, glottis & palatum ad formationem ejus conferant ibid. exprimit sensa animi ib. *loquela asinæ Bileami* fuit maximum miraculum ib. *loquelæ animalium* varia dantur apud scriptores profanos exempla 389. quæ vel fabulis accensenda vel diaboli ac sacerdotum gentilium præstigiis adscribenda sunt ib. *loquelæ organum* non est collum, sed guttur 918. ad eam quænam requirantur instrumenta ib.
Lothi uxor videtur non solum retrospexisse, sed & retrocessisse 72. quo sensu in Salis statuam conuersa dicatur 72. 73. an tantum *ut* statua salis diriguerit 72. an intus & foris *sale oppleta* obriguerit ib. an hæc commutatio per miraculum contigerit 73. non videtur ib. num hæc historia fabulæ poëtarum de Niobe in saxum conuersa ansam dederit ib.
Lotiones Israëlitis injunctæ variæ, ob contactum vel portationem cadauerum 305. 306. post sanatam lepram & alios morbos cutaneos 323. 327. post fluxum seminis 333. post coitum conjugalem ib. *Turcarum* superstitiosæ unde sint arcessendæ 332. *aliarum gentium* ob coitum conjugalem 333. sunt in Oriente necessariæ & sanitati proficuæ 678. *gentilium* ante sacrificia, preces atque vota ib.
Lotus arbor 98. Ægyptia celebris est in nummis ib. 370. non videtur esse Lot Hebræorum 98. a Loto arbore distinguunt veteres *lotum herbam* 370. quæ sub nomine *fabæ Græcæ* olim in Italia magni fuit habita ib. & planta Diis olim sacra ib. num sint eadem cum *Nymphæa alba* ib. species loti, ex qua olim Ægyptii potum parabant ibid. num sit Chatsir Hebræorum ib.
Ludouici XIV. Regis Galliæ, merita de dimensione terræ per lineam Meridianam per totam Galliam ductam 736. 796. 926. de nauigatione & commerciis per Oceani cum Mediterraneo mari conjunctionem 736.
Luna, satelles terræ 3. 958. quanto minor sit terrâ ibid. ejus periodus circa Solem ibid. quanto minor sit Sole 15. cur vocetur *luminare magnum* ib. est corpus *opacum*, lumen suum habens a Sole 720. 721. 958. 1507. non habet vim calefaciendi, sed refrigerandi 88. 976. *ejus influxus in terram nostram* 437. 959. an etiam ad productionem frugum terræ aliquid conferat ib. cur in medio lunæ totaliter eclipsatæ corpore color ruber conspiciatur 601. 721. ob fulgorem suum celebris est apud poëtas 720. seq. quo sensu Luna *nunquam magis illuminata* dicatur, *quam cum minus splendet* ibid. est symbolum Ecclesiæ CHRISTI ib. juxta Alex. Sarrauium non luna mouetur circa terram, sed terra circa lunam 950. quænam sint ejus rationes ib. quam intricati sint ejus motus 958. quantos *usus*

præſtet terræ 959. quomodo diſpertiatur tempus in ſeptimanas, menſes & annos ibid. cur reuolutionem ſuam plus quam ſemel in anno circa ſolem abſoluat ib. dici poteſt *Calendarium ſocietatis humanæ perpetuum* ib. nec humectandi vim habet 977. quo ſenſu luna *homines noctu pungere* dicatur ib. cur luna noua ac plena motus epileptici ac alii ſpaſtici ſiue conuulſiui ſint vehementiores 1368. quid de Calendariographorum regulis de ſeminatione &c. pro variis lunæ phaſibus conceptis ſit habendum ib. num ſigna Zodiaci influant in lunam, & cum ea in ſingula corporis humani membra ib. *eclipſis lunæ* eodem, quo eclipſis ſolis paſſionalis contigit, die obſeruata 1404.

Lunaticus a CHRISTO ſanatus epilepſia laboraſſe videtur 1368. unde ita dicatur ib. Vid. *Epilepticus*.

Lupus aureus quinam dicatur 112. lupus eſt rex canini generis ib. animal ſumme rapax & ſæuum ib. 1143. 1199. ejus tempus & modus rapiendi 112. 1143. lupi Marti olim apud gentiles dicati 113. fortiſſimis viris luporum nomen jam olim fuit impoſitum ibid. aliàs lupus eſt ſymbolum hominum injuſtorum ac tyrannorum 1143. per diem famelicus ſub veſperam eſt fæuior ib. lupis abundat Arabia ib. eſt animal velox & acutiſſime cernens 1299. *lupus, inſecti genus*, grana corrodens 666.

Luſtra quid ſint juxta Feſtum 923. 1519.

Lux qua ratione primo creationis die facta fuiſſe dicatur, cum jam ab initio fuerit in mundo 7. lux hæc *primigenia* non diuerſa eſt a luce ſolari ibid. proportionata lucis in terram noſtram diſpartitio ib. *lucis & tenebrarum alternatio* quam utilis ſit terræ noſtræ, 7. 8. lux eſt totius uniuerſi nobiliſſimum ens 944. quo ſenſu DEUS *luce tanquam veſtimento amictus* dicatur ib.

Lychnites, Lygdus, marmor Parium 634. unde nomen ſuum habeat 655.

M.

Macula candicans ſubrufa quid Moſi denotet 321. 322.

Maculæ Solis quid ſint 1499. quando fuerint detectæ ib. num & *fixæ* ſuas habeant maculas ib.

Magi in Ægypto an vera patrauerint miracula 121. 124. 127. 128. cur pediculos producere non potuerint 132. ridicula Judæorum ratio ibid. *Magi recens natum Saluatorem quærentes* quinam fuerint 1304. Scriptores de illis ib. *ſtella*, quæ illis apparuit, fuit meteorum inſolitum & miraculoſum ib. rationes pro hac ſententia ib. 1305. quale fuerit præciſe meteorum, dici nequit ib. *quomodo ex ſtella iſta Magi natiuitatem Meſſiæ certò colligere potuerint* ib. num id didicerint ex conſeruata in Oriente Bileami prophetia de ſtella ex Jacob oriunda, an ex oraculis Sibyllinis ib. num tum artes illorum magicæ fuerint eneruatæ 1306. an ex ſcientia ſua aſtrologica intellexerint, natum eſſe Meſſiam ib. aut Judæi per Babyloniam & Perſiam diſperſi, & ex prophetiis Danielis de tempore naſcituri Meſſiæ edocti id illos docuerint ib. Videntur *per immediatam DEI reuelationem* hac de re fuiſſe informati ib.

Magicis cantilenis quantam in ſerpentes vim adſcripſerint veteres 908. *Magicæ artes* num CHRISTO in carnem aduentante eneruatæ fuerint 1306.

Maginnim inter & *Tſinnah* Hebræorum quænam ſit differentia 580.

Mahomedis fabulæ de gallo albi coloris, qui DEO eſt a ſeruitiis 904. de ſerpente quodam ib.

Mala Punica vide *Malo-Granata*.

Malacca, peninſula Indiæ, Relando videtur eſſe Ophir 574. ſeq. quomodo quadrent in eam merces ex Ophir allatæ 575. ſeqq. nec non iter nauale trium annorum 577.

Maleficus idem ſæpe eſt, ac Magus & occultorum prædictor 419.

Malefici capitali affecti ſupplicio num apud Judæos fuerint ſepulti 1395. apud Romanos ſolebant ante crucifixionem flagellari 1397. iis jam olim vini potio porrigebatur, quum ad locum ſupplicii ducerentur 1399. cur tali opus habeant 1400.

Malogranata ſiue *Mala Punica* quot fuerint in ambitu fimbriæ veſtis ſacerdotalis 229. *fructus arboris* deſcribuntur ib. arbor ipſa deſcribitur ex Tournefortio 408.

Malua eſt planta non tam alimentoſa, quam potius medicamentoſa 761.

Mammas inter quænam a ſexu ſequiori & olim geſtari ſolita ſint, & adhuc ſoleant 1058. cur vel ipſæ vel earum papillæ a Salomone comparentur hinnulis gemellis capreæ 1067. a veteribus comparantur quoque liliis ob nitentem albedinem ib.

Mancipiorum nundinatio quibus olim fuerit in uſu 1203. mancipia Afra ex tædio vitæ, retinendo halitum ſeipſos præfocant 1394.

Mandragoræ num ſint Dudaim 80. ſunt aptæ ad philtra juxta veteres ibid. proſunt ex illorum mente purgando conceptui 81. genus earum candidum paſtoribus in uſu fuiſſe perhibetur ibid. radicis hujus abuſus impius inter Chriſtianos ibid. non poſſunt eſſe Dudaim ib.

Maniaci quam robuſti ſæpe ſint corpore ac furibundi 1335.

Manna naturalis eſt ſuccus ſiue lacryma fraxini & orni 175. quæ *Calabræ* titulo venit, triplex eſt ibid. quando colligi ſoleat ib. *Laricæa* & *Maſtichina* ib. aliæ ib. *Manna miraculoſa*, Iſraëlitarum in deſerto cibus 175. 176. quo ſenſu coriandri ſemini & bdellio comparetur 176. Manna Europæa & Aſiatica medicamentoſa eſt, non alimentoſa, uti Iſraëlitarum 177. 309. num horum Manna habuerit omnes delicatiſſimorum ciborum ſapores 177. unde nomen ſuum habeat ibid. quanta illius *copia* Iſraëlitis quotidie fuerit neceſſaria 177. 178. quare ſingulis diluculis matutinis colligi debuerit ib. quo ſenſu nullus Iſraëlitarum plus minusue, quam opus habuit, de illa collegiſſe dicatur ib. quales *vermes* in Manna in alterum uſque diem relicta orti fuerint 179. quomodo inde prognati ſint ibid. duodecim Abarbanelis rationes, quod manna illa non fuerit naturalis, ſed miraculoſa ib. de manna hac Scriptores ib. præparatio mannæ in cibum, inprimis in placentas 372. Manna naturalis ac ordinaria num fuerit cibus Joannis Baptiſtæ 1309.

Manus pice fœdatæ melius mundantur oleo quam ſapone 955. quomodo emolliri queant 956. quo ſenſu *remitti* & *diſſolui* dicantur 1088. aquis ſuffocati arctiſſime ſtringunt manibus adhuc poſt mortem ib.

Mapparum Geographicarum antiquitas 461. tales jam confectæ ſunt tempore Joſuæ ibid. cuinam communiter adſcribi ſoleat illarum inuentio ib. variæ eas conficiendi methodi ib. methodus aſtronomica cur non ſit applicabilis ad conficiendas mappas ſpeciales ib. methodus Cheualerii prolixe deſcribitur ib. 462. Geometræ Joſuæ methodo geometrica mappas ſuas confeciſſe videntur 461.

quæ in hoc Opere continentur.

Maragna Græcorum notat vel lorum ſpinis ſiue aculeis armatum, vel fruticem ſpinis horridum 582. qua frutex eſt rhamni tertii ſpecies ib.

Maraſmus unde oriatur 660.

Mare mortuum eſt ſalſum vid. *Aſphaltites lacus*. Marium uſus 11. *mare rubrum* per miraculum diuiſum tempore exitus Iſraëlitarum ex Ægypto 164. ſeq. num a vento diſciſſum, an tantum exſiccatum fuerit 165. refutatur Clerici de diuiſione maris per æſtum naturalem ſententia 165. 166. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum teſtimonia gentilium 167. maris refluxus ex temporis circumſtantiis refellitur ib. num inter rubrum & mediterraneum mare olim fuerit foſſa ſiue canalis 579. quomodo *maris altitudo* ſit intelligenda 675. 1426. maria cur terminos ſuos non egrediantur, terramque inundent 726. 727. 800. quid per *radices maris* intelligatur 779. maris fluctus quam alte aſſurgant 728. *imperium maris* ſoli DEO competit ib. qui illud etiam vario modo exercet 729. 799. *maris creatio, diuiſio*, &c. ſoli DEO competit 799. mare ſæpe eſt organum iræ & gratiæ diuinæ ib. quænam ſit *maris origo* 800. ex mente Burnetii & Clueri ib. ab exhalationibus maris præcipue nubes oriuntur ib. *maris æquilibrium* cum terra ſicca quomodo diluuii tempore de nouo fuerit conſtitutum 801. num ſit *altius terra*, adeoque continuo miraculo retineatur, ne illam inundet ibid. 891. *maris æſtus* qualis ſit motus 801. ad horas & minuta hodie determinari poteſt ib. ejus harmonia cum motu lunæ, ibid. in quibuſnam maribus obſeruetur fortius aut minus fortiter ib. quænam ejus rei ſit ratio ib. maxime ſentitur circa pleniluniun & nouilunium, & circa æquinoctia ibid. *profundum maris* eſt inæquale 803. mare in profundo magis ſalſum eſt, quam in ſuperficie ibid. inſignis aquæ in profundum preſſio quando ſentiatur ab urinatoribus ib. malacia profundi, ſæuiente deſuper æquore ibid. ſcriptores de profundo maris ibid. mare quo ſenſu *caneſcere* dicatur 852. 853. quanta ſit maris profunditas 962. quam varia & innumera contineat animantia 963. nauigationi magis inſeruit aqua maris ſalſa, quam dulcis ib. num *fontes & flumina e mari oriantur* per ductus ſubterraneos, an per euaporationem particularum aquearum ex mari, earumque collectione in nubes, quæ per aquas pluuiales ac niuales in terram ſe demittunt 1034. 1035. quanta quotidie aquarum quantitas in mare mediterraneum per flumina influat, & per euaporationem illi decedat 1035. miraculoſa *maris exæſtuatio ac ſedatio* propter Jonam 1287. 1288. Miracula CHRISTI patrata in mari æſtuoſo ac procelloſo 1333. 1334. miraculoſa ejus ſuper mari deambulatio 1360. 1361. in mari per terræ motus variæ ſubinde ortæ ſunt inſulæ 1386.

Mare æneum in templo Salomoneo ubi ſteterit 544. fuit illi magno ornamento 557. Scriptores de eo ibid. ejus *diameter*, *altitudo* & *peripheria* ex mente Sturmii, Bernardi & Eiſenſchmidii 558. ſeq. proportio inter diametrum ejus 10. & peripheriam 30. cubitorum quomodo concilianda ſit cum Archimedea diametri ad peripheriam proportione 559. num habuerit *figuram ellipticam* an *circularem* ib. Anonymo Anglo & Villalpando placet figura *hemiſphærica* 560. Reyhero & Sturmio *hexagona* ib. Melio *rotunda ſuperius incurnata* ad modum cyathi ib. Rabbinis & Lundio figura *inferius quadrata*, *ſuperius rotunda* 561. Freyero *cylindrica* ib. omnibus anteferenda videtur ſententia Sturmii, qui illud ſub forma fontis ſalientis ſiſtit ib. quomodo verſio ſeptuagintauiralis heic cum Hebræo textu ſit concilianda ibid. *ornamenta* ejus *externa* quænam fuerint 562. variæ interpretum de illis ſententiæ ib. epicriſis de iſtis 562. ſeq. ſententia Sturmii omnium eſt conuenientiſſima ib. *boues* ei ſubſtrati duodecim ib. quomodo illi locati fuerint ib. eorum altitudo & interna cauitas ib. maris ænei *craſſities* & *capacitas* 564. quo ſenſu mox 2000. mox 3000. bathorum capax fuiſſe dicatur ib. an heic ſupponendus ſit bathus ſacer a communi diuerſus ibid. an dicendum, 3000. bathos capere potuiſſe, ſed 2000. tantum ordinarie continuiſſe ibid. num capacitas 2000. bathorum de aqua, 3000. vero de frumento in conum accumulato intelligi debeat 565. an hæc diuerſitas a duplici ejus figura, ſuperius cylindrica, inferius quadrata, ſit deriuanda ibid. quid dicendum ſit de conciliatione Meliana, qua conchæ tribuuntur 1000. cupæ inferiori 2000. atque ſic toti mari 3000. bathi ib. feliciſſime difficultatem tollit Sturmius, duplici ratione 565. 566. quænam in ejus explicatione ſint deſideranda ib. in cupa maris ænei inferiori lauabant Sacerdotes manus ac pedes ſuos 568.

Margarita videtur eſſe Dar Hebræorum 655. rationes pro hac ſententia ib. profuſa olim apud Perſas & alios Orientales margaritarum copia ib. in templo Solis in India pauimentum margaritis ſtratum fuiſſe dicitur ib. Margaritæ ſunt Peninim Hebræorum 745. rationes pro hac ſententia variæ ib. cur vocentur *lapides pinnini* ib. earum *piſcatura* ubi & quomodo olim fuerit inſtituta ibid. Indi olim & alii Orientales ex margaritis pretioſa pararunt monilia & corollas ib. auro gemmisque æquiparantur, vel & præferuntur 746. mulierum olim ex margaritis luxus quantus fuerit ibid. piſcaturæ earum hodienum ſunt admodum frequentes & diuites ib. quales ſint lapilli 1326. num pertineant ad regnum animale, an minerale 746. ad utrumque pertinent certo reſpectu 747. accenſitæ fuerunt olim lapidibus pretioſis 986. ordinarie ſunt *coloris albi* 1184. dantur tamen etiam *rubentes* & *flauæ* ib. num illarum nulla fiat in veteri teſtamento mentio 1326. quænam ex margaritis vocentur uniones 1358. varia magnarum margaritarum exempla ib.

Mariſcæ ſunt ex tumorum genere 484. & admodum moleſtæ ib. per annos circumferri poſſunt absque vitæ diſcrimine ib. in Philiſtæis aſſociauit ſe illis morbus peſtilentialis ib.

Marmor onychinum quodnam vocetur 634. marmorei lapides absque glutine in ſtructuram duraturam inuicem ſuperimponi poſſunt 63. 533. marmora varii generis & coloris in ſtructura templi Hieroſolymitani adhibita fuiſſe videntur 634. *uſus marmoris in architectura* olim & hodie frequentiſſimus ib. *marmor Parium* quodnam dicatur ib. marmor ſtructuræ templi omnium ſaxorum commodiſſimum 635. *Ophites & Porphyrites*, marmoris ſpecies 654. it. *Alabaſtrites* ibid. marmor varicolor quid ſit, quo pauimenta conclauium in aula Ahaſueri ſtrata fuiſſe leguntur 655. marmoreæ cujusdam tabulæ, ex marmore menſario nigro, varie figuratæ, ceu monumenti cujusdam diluuiani, deſcriptio 1536.

Marſus veteribus dictus incantator per cantilenas magicas 908. quantam vim incantationes iſtæ in ſerpentes habuerint ib.

Martes quale ſit animal 203.

Martis planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. aphelia pro primo die Januarii A. 1730. 3. eccentricitas ib.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Materia non eſt æterna, ſed ex nihilo creata 1472. ei non competit ſenſatio, perceptio ac cogitatio 1482.

Mathematicarum ſcientiarum elogia apud veteres 419. augmenta per varia inuenta Sec. XVII. 736.

Mathematici quinam dicantur proprie 418. Aſtrologi quo ſenſu vocentur Mathematici 419. bene hos diſtinguit Cicero ab illis ib. hoc titulo male audiunt ib. *Mathematici Gallici* quantam menſurando inuenerint terræ peripheriam & diametrum 796. quomodo detexerint graduum terræ inæqualitatem ibid. qualem deprehenderint figuram terræ ib.

Mauſen, in der Mauſs ſeyn, quid notet Germanis 1295. unde hæc vox ſit deriuanda ib.

Mauz vid. *Muz.*

Mechanicæ diuinæ in corporibus viuentibus ſe exſerentis, & *humanæ* in machinis ſe exercentis *differentia* in quo conſiſtat 677.

Medici olim & Pharmaceutæ iidem fuerunt 114.

Medicinæ per noua inuenta Sec. XVII. augmentatio 736.

Mel olim & inter principum dapes fuit 101. *Cananæum* præ ceteris eſt laudatiſſimum ib. 1309. eſt liquor pretioſiſſimus ibid. triplicis generis hodie datur in Europa 101. 882. Mellis in ſacrificiis gentilium quotidianus fuit *uſus* 346. Judæis vero uſus ejus in ſacrificiis a DEO fuit interdictus ib. Melli in ſacris literis & ſcriptoribus profanis comparatur, quicquid gratum eſt & delectabile 474. 999. Judæis mel fuit res vitæ pretioſiſſima & utiliſſima 1006. ad quid ſit utile ib. veteribus inſeruiit pro ſaccharo 1007. cur *nimis hauſtum cauſetur vomitum* 1008. mel variat guſtu pro varia plantarum indole, ex quibus exſugitur 1309. datur etiam mel *ſaporis amari*, imo & venenatæ indolis ib. *mel agreſte* quodnam dicatur ib. fuit cibus Joannis Baptiſtæ ib. eo vixerunt olim integræ nationes ib. an mel *nutriat* ib. quænam interdicti mellis in ſacrificiis uſus ſint rationes 346. oblatum Baccho fuit præter vinum etiam mel ib. *mel palmæ* quodnam dicatur 408. quo ſenſu mel *de petra fluere* dicatur 431. 432. quomodo colligatur ab apibus 882.

Melancholici cur plerunque nigricante corporis habitu ſint præditi 766. ſtupendo ſæpe corporis robore gaudent 1335. ecſtaſibus naturalibus ſunt obnoxii 1465.

Melandrya quid ſint 850.

Melanthium num ſit Kæzach Hebræorum 1099. qualenam intelligi debeat 1100.

Melis veterum quale ſit animal 203.

Melita inſula, quomodo in Romanorum poteſtatem venerit 1492. ejus incolæ quid de Paulo judicauerint, cum vipera manum ejus inuaderet ibid. quid in hoc judicio laudandum ac vituperandum ib. quid de eo judicauerint, cum a vipera iſta nil mali pateretur 1493. cur terra Melitenſis ſerpentes non toleret ib. num id factum a Paulo per miraculum in ſui memoriam ib.

Melochia Ægyptium olus 411. ejus deſcriptio ex Alpino ib. characteres ib.

Melolonthæ deſcriptio 1177.

Melones num fuerint Dudaim 82. eorum apud Arabes, Perſas, Syros & Ægyptios nomina ib. unde pepones dicantur 369. melones Ægyptiorum ib.

Menſa aurea in Sanctuario 207. ejus *dimenſiones* ad pedes Pariſinos & Tigurinos ibid. *ſtructura* & *forma* ad mentem Judæorum ib. Tornielli, ib. Lundii 208. anonymi Angli, Scacchi ib. *menſæ duæ in atrio Sacerdotum*, argentea & marmorea 544. cui fuerint uſui in templo Salomoneo ib.

Menſium fluxus in mulieribus unde oriatur 313. cur illas lege diuina immundas reddiderit 314.

Menſurarum diuerſarum apud Hebræos nomina & capacitates 1253. Gomer ſiue Homer 183. Epha ib. Bathus ibid. Hin 234. Middah 339. Meſurah ib. Abhanim ib. Satum 71. eas cum Romanis & Græcis menſuris comparauit Joſephus 1253. earum *inæqualitas* inter nationes, imo haud raro inter ſingulas ciuitates, quanto ſit incommodo ib. quomodo tolli queat ibid. menſurarum Hebræarum tum fluidorum tum aridorum ad menſuras Tigurinas reductio 1443. it. menſurarum diſtantiarum & interuallorum 1444. *juſtæ* ſolidorum & fluidorum *menſuræ* quanta ſit in commerciis *neceſſitas* 998.

Mentha quid ſit 1378. menthæ hortenſis variæ dantur ſpecies ib.

Mentum hominis quantas habeat vires ad ſubleuanda onera 472. *leonis* decies majores reſiſtentiâ vires habet ib. Dauid leonem in mento apprehendit, eumque occidit 492.

Mercurii planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. aphelia pro 1. die Januarii 1730. 3. eccentricitas ib.

Merops qualis ſit auis 296. num ſit Racham Hebræorum ib.

Meſech notare videtur Moſchos, Caucaſi montis accolas 1203. quibusnam rebus mercaturam olim exercuerit ib.

Meſpilus, ſpina alba 468. ejus character ibid. multi illam habent pro Oxyacantha Dioſcoridis ib. orientalis ib. an ſit Barkanim Hebræorum ib.

Meſſis duplex in Ægypto 142. 477. in Palæſtina 477. cur in Oriente pluuia & nix meſſi ſint noxiæ 1012.

Metallorum venæ juxta veteres ad inſtar plantæ ex radice ſuccreſcunt 733. juxta alios tales a foſſoribus inueniuntur, quales fuere diluuii tempore in terra depoſitæ, aut ab illo tempore aliunde ad fiſſuras delatæ ib. quam periculoſum ſit in cuniculis & cauernis ſubterraneis metalla effodere 737. duæ *metalla fundendi* methodi dantur in fodinis metallicis 1145. quam caute & accurate in metallorum fuſione procedendum ib.

Metempſychoſis commune fere veterum orientalium philoſophorum dogma fuit 390. 628. unde ortum ſuum habeat ib. in quo conſiſtat 1054.

Metenſomatoſis quid notet Platonicis 1054.

Metreta menſura fluidorum apud Græcos 1443. æqualis Batho Hebræorum ib. quot ſextarios continuerit apud Athenienſes ib.

Metus in quo conſiſtat 446. ejus effectus in corpore ib. *metu liquefieri* vel *diſſolui* quid ſit ib. ejus conſequens eſt deſperatio aut audacia ib. quo ſenſu ex metu cor Nabalis fuerit emortuum, & factum ut lapis ibid. ejus effectus purgatorius in inteſtinis 851.

Miluus, auis rapax & immunda 289. pertinet ad accipitres macropteros ib. eſt Hebræorum Daah ib. num ſit illorum Ajah 290. aut Dajah 416.

Mina quanti fuerit valoris apud Hebræos 652. 1253. Minæ Atticæ valor 1370.

Minare proprie dicitur de pecore & jumentis 116. 1114.

Minium num ſit Schaſchar Hebræorum 1162. color miniaceus magni olim æſtimatus & in uſibus ſacris frequens ib. quando ſit inuentum ib.

Miracula ſolus DEUS facere poteſt 120. differunt a *miris* & *mirandis* ib. quid ſint ib. cur opera naturæ, utpote etiam DEI, non ſint miracula 121. *diabolus*

bolus non patrare poteſt miracula ib. *Magi Ægyptii* non ediderunt miracula, ſed mira & præſtigias ib. *Miracula Moſis* patrata in Ægypto 118. 123. 127. 131. 133. 135. 136. 139. 143. 146. 157. in deſerto 164. ſeq. 185. 181. 373. ſeqq. 368. 382. 175. &c. *Eliæ* 588. 589. 590. 593. 594. *Eliſæi* 594. 596. 602. 604. 605. 607. 608. 609. 610. 616. CHRISTI in ſemetipſo 1314. 1360. 1405. 1409. 1439. in dæmoniacis 1316. 1335. 1344. 1351. 1414. in leproſis 1328. 1437. in paralyticis 1329. 1330. 1337. ſeq. in febricitantibus 1331. ſeq. 1445. in mari æſtuoſo ac procelloſo 1333. ſeq. in muliere ſanguinis fluxu laborante 1343. in mortuis ad vitam reſuſcitatis 1341. ſeq. 1427. 1450. in cœcis 1344. 1351. 1373. 1417. 1449. in mutis 1344. 1351. 1416. in manu arida 1350. in ſaturandis per paucos panes piſcesque multis hominum millibus 1359. in lunatico 1367. ſeqq. in piſce ſtaterem in ore habente 1369. ſeq. in ficu arefacta 1375. ſeqq. in ſole obſcurato tempore paſſionis ſuæ 1403. ſeqq. in velo templi tempore mortis CHRISTI diſciſſo 1410. in terræ motu & petrarum diſruptione eodem tempore 1411. 1412. in ſanctorum demortuorum reſuſcitatione 1412. in ſurdis 1416. in piſcibus 1426. in muliere per 18. annos ægra 1434. in hydropicis 1435. ſeq. in auricula Malchi a Petro vel plane abſciſſa vel grauiter ſaltim ſauciata 1441. in aqua in vinum conuerſa 1443. in homine per 38. annos ægroto 1448. *Petri* Apoſtoli in claudo nato 1460. in Ænea paralytico 1464. in mortua Tabitha 1465. *Pauli* Apoſtoli Epheſi patrata 1482. in Eutycho juuene mortuo 1489. in febricitante Publii patre 1494. miraculum in *tribus Danielis ſociis* in fornace ardenti a DEO conſeruatis patratum 1257. ſeq. miraculum in mari *propter Jonam* editum 1287. ſeq. Miracula Veteris Teſtamenti maximam partem terrifica, hominibusque noxia, Noui vero Teſtamenti ſalutaria 381. *Miracula mundi ſeptem* quænam ſint 638. illis ſimul ſumtis longe præſtitit Salomoneum templum ib.

Miſerere quinam morbus dicatur 1394.

Moabitarum rex Meſa an tot agnorum & arietum tributum quotannis, an ſemel duntaxat in vita ſoluere Iſraëlitarum regi obligatus fuerit 598. *fallacia ſenſuum & imaginationis in Moabitis*, aquas ſole oriente rubras apparentes pro ſanguine habentibus 601.

Modulus quid ſit Architectis 551.

Mœris lacus in Ægypto admodum eſt piſcifer 287.

Mœrore nimio ſuffocatus num perierit Judas Iſcharioth 1394. ſeq.

Moneta ſignata non fuit Hebræis ante ſecundum templum 75. *Perſica*, Daricum 635. 651. 652.

Monocerotis deſcriptio ex Plinio 391. ex Paulo Veneto ib. ex Arabibus & aliis ib. quæ tamen deſcriptiones admodum fabulas redolent ib.

Montes primi orbis an fuerint depreſſiores noſtratibus, incertum eſt 47. fuere jam ante diluuium ib. 706. 707. 927. montium ſtrata, rupturæ, curuaturæ mire variantes teſtes ſunt uniuerſalis diluuii 48. quo ſenſu dicantur *æterni* 438. & *a facie* DOMINI *fluere & colliqueſcere inſtar cereæ* 463. eorum *fundamenta concuſſa & conquaſſata* ſtilo Scripturæ notant terræ motum 510. 728. montes cur optimum præbeant ædificio fundamentum 637. cur ſubſtructione & congeſtione opus habeant, ſi fundamento ædificii inſeruire debeant ibid. montium *uſus, neceſſitas & præſtantia* 693. caſus & ruinæ eorum unde oriantur 705. montes cur intus ſint caui 804. quo ſenſu *cacumina montium DEI eſſe* dicantur 937. it. *ſubſilire ut arietes* 973. 974. *montes ſciſſionis* quinam vocentur 1065.

Morborum cutaneorum origo unde ſit arceſſenda 319. tres illorum ſpecies a Moſe recenſitæ quomodo ſint intelligendæ ibid. *Leuce* Græcorum qualis ſit morbus cutaneus ib. Morbi ſæpe denominantur a regionibus, ubi ſunt vel primigenii vel endemii 320. *morbi per Muſicam curati* 488. 489. quomodo hæc curatio principiis Medicinæ mechanicis conueniat ib. morborum in ſacris literis memoratorum explicatio cur tam difficilis ſit 645. *morbus Aſæ Regis* num fuerit podagra, an tumor pedum œdematoſus ib. tot morbis corpus humanum eſt obnoxium, quot in eo dantur errores 700. quam facile morbi in corpore hominis oriantur 700. 705. *Morbus Jobi* in quo conſtiterit 659. ſeqq. *Hiſkiæ Regis* qualis fuerit 619. 620. quomodo quis a morbo colore nigricans fieri queat 766. *vertiginoſus nauigantium (See-Kranckheit)* qualis ſit 970. Morborum *magnitudo* ſiue *grauitas* unde ſit æſtimanda 1331. *morbus inſputatus* Plauti eſt Epilepſia 1418. illius per 38. annos ægroti a CHRISTO ſanati morbus num fuerit paralyſis 1448. *morborum vermicularium* exempla 1468. tali num perierit Herodes Agrippa ib. *morbus pedicularis* eſt vel uniuerſalis vel particularis ib. varia hujus exempla ibid. huic morbo obnoxii ſunt Acridophagi ib. *Morbus ſapientiæ* quinam vocetur 1490. unde oriatur ib. eo Paulus laborare videbatur Feſto ib. Democritus Abderites ſuis ciuibus ib. *morbus ſacer* cur vocetur Epilepſia 1418.

Moria mons fuit locus ille, cui templum Salomoneum eſt inædificatum 637. cur opus habuerit congeſtione, ſubſtructione & complanatione ib. ſubſtructionis orientalis altitudo, ima longitudo & muri craſſities 638. congeſtionis latitudo ib. ſubſtructionis anterides & ſcamilli, ibid. collatio hujus ſubſtructionis operis cum muris Babylonicis ib.

Mortarium quid ſit 63. paratur ex calce & arena 1194. Romani in quanta proportione ex utraque materia illud confecerint ib. ejus ingredientia Romani atque Græci diu & exacte commiſcebant ib.

Mortis portæ ſunt cauernæ ſubterraneæ 804. mors quo ſenſu arboribus, plantis, imo terræ ipſi tribuatur 1505.

Morticina vid. *Cadauera.*

Mortuorum ad vitam reſuſcitatio eſt opus ſolius omnipotentis DEI 1341. quid ſtatuendum de illorum reditu in vitam, qui pro mortuis habiti jam loculo aut ſepulchro fuerunt illati ib. varia horum exempla ib. 1342. quinam mortui præ aliis breui putreſcant ac fœteant 1450. 1451.

Morus qualis ſit arbor 502. *mori nigræ* deſcriptio ib. num ſit Schikmim Hebræorum 581.

Moſchus ſiue *Muſcus* quid notet Rabbinis 236.

Moſes infans arculæ incluſus, & in ripa Nili expoſitus, variis gentilium fabulis anſam dedit 115. arcula hæc Moſis facta ex papyro ib. 116. bitumine & pice fuit oblita, ne grauior per aquam fieret & mergeretur 116. Moſes *paſtor bonus* ib. ejus *baculus* in ſerpentem mutatus per verum miraculum 118. *manus* miraculo ægra, miraculo rurſus ſana ib. *miracula* patrata in Ægypto 123. 127. 131. 133. 135. 136. 139. 143. 146. 157. ad mare rubrum 164. in deſerto 175. 181. 185. 368. 373. 382. &c. *jejunium quadrageſimale* 196. Moſes num fuerit *Chymicus* 247. qua ratione vitulum aureum in puluerem redegerit 248. ejus *facies* unde tam fulgens euaſerit 250. cur *cornutus* pingatur ibid. enantiophania Moſen inter & Stephanum in hiſtoria Jacobi

cobi patriarchæ quomodo tollenda 105. Moſes cur in deſcriptione hiſtoriæ creationis ſtatim deſcendat ad creationem terræ & eorum, quæ in ea ſunt, omiſſis corporibus cœleſtibus 866.
Motiones, *Mouſſons*, quales ſint venti 577. 751. ubinam ſub æquatore obſeruentur ib. quænam ſint earum cauſæ ib.
Motus non poteſt eſſe æternus 1472.
Mulctæ olim certo pecorum numero ſolui ſolitæ 598.
Muli num inuenti fuerint ab Ana 96. an ab Henetis ib. non ſunt Jemim Hebræorum ib. ad generandos mulos Judæi in equorum ſtabulis aluerunt prægrandes aſinos 337. mulorum uſus tempore Dauidis & Salomonis 504.
Mulierum ſexui cur DEUS plus laticis ſanguinei contulerit quam maſculo 313. quomodo exceſſus ille ſanguinis extra grauiditatis tempus tollatur ib. in grauiditate & poſt partum cui fini inſeruiat ib. mulier cur *ob fluxum menſium & lochiorum immunda* fuerit lege diuina 314. mulieres menſtruatæ non facile tractare debent res fermentationi obnoxias 335. leges diuinæ de profluuio ſanguinis in mulieribus an in natura ſint fundatæ ib. *mulieris illius per duodecim annos ſanguinis profluuio laborantis* morbus quam grauis fuerit ac inſanabilis 1343. adeoque curatio quoque fuit miraculoſa ib. videtur quoque hæc mulier per miraculum tot annis in vita conſeruata fuiſſe ibid. exemplum mulieris per biennium continuo ſanguinis fluxu laborantis in febrem tandem hecticam perlapſæ ibid. exemplum alſus a diuturno tali fluxu per ſolam imaginationem ac fiduciam in Medico poſitam ſanatæ ib. *mulier per* 18. *annos ægra*, poſt per miraculum a CHRISTO ſanata, quali laborauerit morbo 1434. quo ſenſu *ligata* dicatur ib.
Mulſum olim mane bibi ſolebat 1498. rarius potatur in regionibus vini feracibus 1499.
Mumiæ Ægyptiacæ 113.
Munditiem externam cur DEUS Iſraëlitis tam ſeuere injunxerit 444. etiam in iis, quæ natura requirit ib. *mundities faciei & cutis* quomodo oleo obtineatur 955. 956.
Mundus non eſt æternus 1. 1471. ſed creatus 1. 1472. ex nihilo ib. quo anni tempore ſit conditus 2. in omni ſua pulchritudine in principio creatus fuit, excepta terra ib. *Mundi ſyſtemata* varia 2. 3. vindicatur diſtinctio mundi Moſaica in cœlum & terram 4. an propter ſolos terricolas ſit creatus 5. *Mundi corpora totalia* natant in æthere 482. conſiſtentia eorum in preſſione uniuerſali & mutua ad inuicem conſiſtit, ibid. quo ſenſu Plato mundum vocauerit *animal* 689. 1262. Mundus ex mente Atheorum modernorum eſt Deus 1262. quo ſenſu poſſet ſtatui *æternus* 1471. a parte ante non poteſt dici æternus ib. quænam contra æternitatem mundi pugnent ib. corporum mundi totalium fines ſecundarii, num unice colliment ad uſus hominum 1474.
Muri ædium quomodo lepra infici queant 330. it. peſte ib. *Babylonici* ſunt unum ex ſeptem mundi miraculis 638. *murorum contracturæ* in ædificiis quem in finem fiant 530. in ædificio templi Salomonei quales fuerint ib. ob murorum templi craſſitiem paſſim in iis loculamenta ſecreta fuiſſe videtur 532.
Mus Alpinus videtur eſſe Schaphan Hebræorum 282. 1023. ejus deſcriptio apud veteres ib. cur ſit animal immundum ibid. *agreſtis* videtur eſſe Achbar Hebræorum 307. ejus deſcriptio ex Teixeira & Oleario ib. mures agreſtes comeduntur ab Arabibus ib. prohibitum fuiſſe videtur Iſraëlitis omne murium genus ib. quænam ſit ejus rei ratio phyſica ibid. *mus araneus* num ſit Anakah Hebræorum 308. mures infeſtarunt ſæpe integras nationes & prouincias 485.
Muſca canina dicitur ab impudentia 133. ejus deſcriptio ex Philone & aliis ib. vocatur etiam *militaris* & *canis* ibid. canibus imprimis eſt infeſta ibid. ejus nomina apud Anglos, Germanos, Polonos, Arabes & Turcas ib. plaga miraculoſa fuit in Ægypto ib. muſcarum in ilice coccigera generatio 200. muſcæ proprie loquendo non ſunt *hexapodæ*, ſed *tetrapodæ* 302. ſuis ouulis & excrementis omnia inficiunt & corrumpunt ib. muſca eſt inſectum vagabundum 1041. cur muſcæ mortuæ unguentum reddant fermenteſcibile & fœtidum, ſi in illud incidant ib. muſcæ ſpecies eſt *vinula* ſiue *culex vinarius* 1378. *muſcam excolare* quid prouerbialiter notet 1379.
Muſculi fluuiatilis & marini deſcriptio 964. utriusque ligamenta, motus progreſſiuus, lingulæ, deſcenſus & aſcenſus in aqua &c. ib. lingula ejus quid ſit 965.
Muſculorum corporis admiranda ſtructura 681. quomodo vectibus ſint comparandi 687.
Muſica Saulem Regem a ſpiritu malo liberauit 488. Orpheus & Amphion quo ſenſu ſaxa, arbores & beſtias muſicâ mouiſſe dicantur ib. Spartani hoſtes ſuos illâ ſuperaſſe leguntur ib. ejus *efficacia* in variis animi corporisque morbis ib. 1009. ea veteres uſi ſunt ad domandos affectus 489. 1010. *Morſorum a tarantula* curatio per muſicam ib. hæc per muſicam medendi methodus Philoſophiæ ac Medicinæ Mechanicæ eſt conformis ib. Num etiam Muſicæ vis quædam ſit in obſeſſos a Satana ib. illa quoque *inſtrumentum diuinæ inſpirationis* fuit ib. 598. vis ejus in flectendis & domandis affectibus ibid. quomodo & emollire animos & triſtiores reddere queat 1010.
Muſtela plurimis videtur eſſe Choled Hebræorum 307.
Muſtum qualis ſit liquor 1172. quomodo clarificetur ac defæcetur ib. 1173. quale ſit vinum 1458. recens a fermentatione cur inebriet, dulce autem, fermentationem non ſubiens, non inebriet ibid. num muſtum intellexerint per potum illum, quo inebriatos crediderunt empæctæ iſti Apoſtolos in feſto pentecoſtes ib.
Mutationi omnia ſunt obnoxia, quæ ſunt in cœlo & in terra 939. mutatio & alteratio futura num ad uniuerſam mundi machinam ſe ſit extenſura ibid. 940. *mutatio corticis terræ uniuerſalis* in diluuio 970. *particulares in variis prouinciis mutationes terræ* ibid. quænam ſint illarum cauſæ 971. quantis mutationibus corpora animantia ſubinde ſint obnoxia 1070. quænam ſint illarum cauſæ ibid. *mutationes tempeſtatum* unde dependeant 1431. cur pro diuerſo locorum ſitu varient ib. quam utiles ſint hominibus, animalibus atque plantis ib. quot ſint mundi ſiue terræ mutationes palmariæ 1520. veterum philoſophorum de iis ſententiæ 1521.
Muti cur plerunque ſint illi, qui ſunt ſurdi 1416. quomodo linguas edoceri queant ib. muti ac ſurdi alicujus ſanatio miraculoſa 1417.
Muz vel *Mauz* Arabum eſt ficus Indica 82. fructus ejus omnium optime intelliguntur per Dudaim ib. ficus illius deſcriptio ib. num uua illa Cananæa ab exploratoribus terræ Canaan in caſtra Iſraëlitarum allata fructus hujus ficus fuerit 377.
Myrmecia, ſpecies verrucæ, deſcribitur ex Celſo 342.

quæ in hoc Opere continentur.

Myrrha. Quomodo ex ea paretur ſtacte 98. myrrhiferæ arboris deſcriptio ib. 236. myrrhæ nomina Arabica 236. ubi creſcat ib. quænam ſit *ſelecta* & *optima* ibid. ſumitur pro frutice ipſo & pro ſucco ejus reſinoſo, ex cortice inciſo ſponte fluente 902. 1057. *myrrha tranſiens* quænam dicatur 1071. hodierna non videtur eadem eſſe cum veteri illa pretioſa ib. myrrhæ vis torpefactiua 1400. *vini myrrhati* potus eſt medium eludendi torturæ verberumque dolores ib. myrrhæ uſus in medicina & balſamatione cadauerum 1456.

Myrtorum uſus in feſto tabernaculorum apud Judæos 344. 652. *Myrti Italicæ* deſcriptio 653.

N.

NAaman Syrus *leproſus* 608. a rege ſuo Regi Iſraëlitarum ad ſanandum a lepra commendatus ib. quantam auri argentiue ſummam pro faciendis donariis ſecum ſumſerit ib. conſilium Prophetæ primo contemſit, poſtea monitu ſeruorum ſuorum exſecutus eſt 608. 609. *ſanatus a lepra* per miraculum 609.

Nabal triſte voluptatum ac paſſionum ſacrificium 496. quo ſenſu *cor ejus emortuum & ut lapis factum* dicatur ib. quo morbo fuerit extinctus ib.

Nabathæi unde nomen & originem ſuam ducant 1137. fuere natio pecoribus & camelis diues ib.

Naphthali tribus fœcunditas ſolique fertilitas 111.

Nardus unde nomen ſuum habeat 1057. unde in Europam adferatur ib. *Syriaca* & *Gangetica* eſt eadem ibid. *Nardus Europæa* ejusque variantes ſpecies in Valerianæ genere ib. *Orientalis* unde odorem aduerſum acquirat ib. *unguentum ex nardo* ob odoris fragrantiam in maximo fuit æſtimio apud veteres 1389. *Neapolitanum* collatum cum Aſiatico pro nihilo fere fuit habitum ib. *Nardus adulterina* ex quibusnam plantis fuerit parata 1390. unguentum nardinum interne quoque fuit propinatum ib.

Nares vehementer emungendo cur eliciatur ſanguis 1028.

Narhual, piſcis ex genere cetaceo 392.

Nationes omnes diuiduntur in *albas* & *nigras* 1155. quænam dicantur albæ, quænam nigræ ib. earum diuerſa corporum diſpoſitio, robur, color, &c. unde dependeant 1156.

Naues an hodienum ad imitationem ſtructuræ arcæ Noachicæ ædificari queant 41. *nauis curſus* quomodo ex legibus motus ſit explicandus 677. 1517. num ad minuta usque determinari queat 1022. *nauis bellicæ ex maximis* dimenſio quoad omnes ſuas partes 1201. *nauis motus* quomodo facilitetur 1517.

Nauigatio veterum cur tam manca fuerit 574. ab hodierna multum differt ib. 577. 969. cur tantum temporis ab uno loco ad alterum perueniendi requiſiuerit ib. impedimenta nauigationis veterum in Indiam quænam fuerint ibid. nauigatio eſt *medium commercii mutui* inter homines maribus diſjunctos 963. eſt maxime periculoſa 969. 970. *morbus* ille *vertiginoſus* prima vice ſe mari committentium in quo conſiſtat, & unde oriatur 670.

Naziræorum votum 365. abſtinentia ab omni potu inebriante ib. etiam ab uuis paſſis 366. quænam ſit hujus abſtinentiæ ratio ib.

Nebucadnezaris coloſſus quid repræſentare debuerit 1256. ejus altitudo & craſſities ibid. erectus, ut ab omnibus adoretur 1257. conjectio in fornacem ardentem pœnæ loco dictata renuentibus hunc cultum ib. Socii Danielis ob recuſatum cultum in illum conjecti, per miraculum a DEO in eo illæſi conſeruantur ib. 1258. Nebucadnezar ob ſuperbiam diuinitus immiſſâ *maniâ correptus* 1258. quid egerit in ſtatu hoc maniaco ibid. num pili ejus ad aquilinarum plumarum craſſitiem creuerint 1259. num fuerit dæmoniacus, aut in bouem vel porcum mutatus ib.

Nebula vocatur in imo aëre, quæ in ſuperiori *nubes* audit 726. non parum occultat & infirmat Solis lumen ib. nebulæ quid ſint 1124.

Necromantia qualis ſit ars ex prohibitis 499.

Necromanta quinam dicatur 420.

Nerium qualis ſit arbor 171. ejus deſcriptio 364. num aquæ maledictæ pro uxore adulterii ſuſpecta fuerit immixtum ib.

Neruus obliuionis quinam dicatur Judæis 91. vocatur aliis *neruus contractionis*, rectius *elongationis* ib. quomodo deſcribatur ib. non eſt neruus ſtricte ſic dictus, aut ligamentum, ſed triplex muſculus extenſioni inſeruiens ibid. neruorum *ophthalmicorum* & *intercoſtalium*, eorumque cardiacorum, inter ſe conſenſus ib. nerui *pathetici* quinam ſint 492. nerui unde oriantur, & quid corpori proſint 682. 1051. in eorum moderata tenſione conſiſtit vita & ſanitas corporis 1051. a neruorum contractione ac elongatione quinam oriantur morbi ib.

Nidificare in S. S. tribuitur non ſolum auibus, ſed & hominibus ac animalibus 1109.

Niger color pilis Judæorum familiaris 323. eſt indicium ſuffeni probique nutrimenti in pilis ib. unde illis veniat ib.

Nigredo hominum unde ſit deriuanda 766. alia eſt naturalis & connata, alia a Solis radiis cuti inducta 1055. ejus varii dantur gradus 1155. nigredo incolarum Siciliæ, Libyæ & Mauritaniæ, Arabiæ & Ægypti ib. *Æthiopum nigredo* qualis ſit ib. cur niteat ib. *cauſa nigredinis eorum* non eſt cuticula, neque cutis, utraque in iis, ut in Europæis, alba ib. ſed *membrana cuticulam inter & cutim media* ib. quæ nigrorem accipit a *fluido fuliginoſo & oleoſo ſecreto* inque illam depoſito 1156. quare nigror ille neque ablui neque mutari poteſt ib. num nigredo iſta *a fermento cutis*, partes ſanguinis ibi depoſitas nigras reddente, dependeat ib. an *a maledictione a Noacho in Chami poſteros jactata* ſit deriuanda ib. negatur ac refutatur ib. an *a Solis intenſo ardore* ſit deducenda ib. negatur & hoc, ac refutatur ib. cur Americani & Abyſſini ejusdem cum Æthiopibus climatis ſint albi, non atri ib. cur Noruegi, Grœnlandi, Lappones & Samojedi, item Americani ſeptentrionales & Scythæ ſint nigri ibid. Æthiopum nigredo num a prima eorum generatione ſit deriuanda ib. *vera ejus origo* quærenda videtur in primis illorum in lumbis Adami rudimentis ac ouulis 1157.

Nihil ex nihilo fit, num hoc axioma creationi ex nihilo repugnet 1472.

Nili papyrus 115. 840. *aqua* cur ad potum præ aliis aquis ſit ſalubris juxta Alpinum 124. qui refutatur ib. an ita ſit nutritiua, ut pota tota in ſanguinem conuertatur ib. negatur ib. *limus* quam ſit fœcundus 126. aqua a Junio usque in Septembrem quotannis ſtagnat, & tandem in putrilaginem abit 137. abundat Nilus piſcibus 368. ſed ad tuendam ſanitatem peſſimis 369. *annua ſua inundatione* Ægyptum rigat 411. quæ Ægyptiis neceſſitatem impoſuit Geometriam inueniendi & excolendi 461. quænam ſit inundationis hujus cauſa 738. 839. 840. incrementa capiente Nilo Ægyptii *efflorescentia cutis doloroſa* affliguntur 426. inuenitur in eo Hippopotamus 837. ad ejus ripas dantur arundines copioſiſſimæ 839. vitices & oleagni 840.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Nilus per *torrentem Ægypti* in S. S. intelligitur ib. cur torrentis nomine veniat ib. cur & *maris* nomine 852. eſt cauſa pinguis corporis habitus apud Ægyptios 1055. per totam Ægyptum canalibus diuiditur & diducitur 1104.

Nilometrion Ægyptiorum ubi inueniatur 205.

Nimbi plantis minus proſunt, quam pluuiæ 809. quem in finem effundantur in terram 817.

Nimrodus fuiſſe videtur primarius ædificandæ turris Babelicæ auctor 64. ejus hac in re intentio quænam fuerit ib.

Nitrum veterum diuerſum fuit ab hodierno 1009. 1139. illius deſcriptio ex Dioſcoride & Plinio 1009. *hodiernum* quomodo præparetur ib. nitrum veterum cur affuſo aceto efferbuerit 1010. modernum aceto irrigatum magis fit acidum ib. nitro fœminæ apud veteres uſæ ſunt in balneis 1139.

Niuis aqua cur præ aliis aquis a ſordibus mundet 678. eâ olim lotæ fuerunt manus pedesque ibid. dealbat cutim & roborat membra ib. cur comparetur lanæ 984. *figura* 806. æuiternæ in Alpibus & igniuomis quoque montibus ejus moles 784. nix quanto ſit uſui in terris ſeptentrionalibus ib. anni ſunt fertiliſſimi, qui copioſam niuem ſequuntur ibid. *niuis theſauri* ſunt atmoſphæra 805. niuis figuræ miræ varietates 806. *nix in æſtate* notat χιονυλάκια 1008. cur, ſi caderet in æſtate, eſſet noxia 1012. quo ſenſu dicatur *non redire eo, unde venerat* 1131. niuis *utilitas* in hyeme 1281. ejus defectus compenſari poteſt pluuia verna & æſtiua ibid.

Noachus, uti vi mandati diuini arcam intrauit, ſic nec ſine illo arca egredi voluit 58. mora ejus in arca 59. Plura vid. in voce *Arca Noachi*. Noachus vinitor & agricola 62. ebrius vino ib.

Noctium dierumque proportionata in prouinciis terrarum *longitudo* 8. 878. *viciſſitudo* quam utilis ſit & neceſſaria terræ ejusque incolis 735. 878. 959. 960. nox *terrorum mater* 147. 665. prior fuit die 960. quam utile ſit hominibus, quod feræ beſtiæ noctu egrediantur ad capiendam prædam, die vero quieſcant ib. *noctis vigiliæ* quænam dicantur 1360. *nox media*, qua CHRISTUS ad judicium venturus dicitur, non literaliter, ſed myſtice eſt intelligenda 1388. quid notet ſenſu myſtico ib.

Noctua num ſit Hebræorum Jaanah 291. 769. Thachmas, 292. Cos 293. Janſuph 294. Thinſemeth 295. an ſit Syrorum Cocabi & Græcorum Aſterias ib. unde Hebræis nominetur ib. ad ejus viſum aues obſtupeſcunt ib. eſt auis ſolitaria, quæ noctu vigilat & canit 938. 939.

Nubium proportionata *quantitas*, *numerus* & *mobilitas* quanto ſint uſui 10. 726. nubes in S. S. veniunt *aquarum ſupracœleſtium* nomine 9. 946. qua ratione condenſentur 511. 778. nubes *Oculus bouis* dicta in promontorio Capitis Bonæ Spei quid indicare ſoleat 591. 592. conſtant nubes ex bullulis liberrime natantibus 725. cur ſublatæ a ventis, calore & aliis ex cauſis non decidant in terram ibid. quomodo colligentur ex bullulis ibid. earum expanſio, condenſatio vel contabulatio impedit proſpectum cœli aſtriferi, aſpectum & vires Solis 726. 778. ſunt magnificum & admirandum DEI opus 779. 791. quo ſenſu *Sedes & thronus DEI* vocentur ib. lumen ſuper illas extenſum num ſit fulgur, an cœlum ſupra-aëreum lucem tranſmittens ib. montibus adhærentes eorumque culmina obtegentes ſunt prognoſtica pluuiæ atque tempeſtatum ib. ſunt organa, quibus DEUS voluntatem ſuam exequitur ib. reſolutione in pluuias debilitantur nubes, & aër ſereneſcit iterum 789. quomodo *a luce Solis diſſipentur* ibid. earum motus ab uno loco in alium quantæ ſit utilitati ib. *periodica nubium ventorumque circulatio* 790. ab exhalationibus marium nubes inprimis oriuntur 800. cur comparentur *veſtimento* & *faſciæ* ib. cur in diſtantia triginta milliarium conſpici nequeant 802. quo ſenſu vocentur *DEI vehiculum* 946. quomodo ſint ſymbolum diuitis erga pauperes liberalis 1042. quid ſint 1124. *nubes matutina* quænam dicatur 1266. eſt ſymbolum pietatis breuiter durantis ib. 1526.

Nuditas cur jam poſt lapſum primorum parentum pudorem hominibus ſuffundat 30.

Nummi veterum Græcorum & Romanorum figuris animalium ſignati 93.

Nutrices jam apud Hebræos fuerunt in uſu 254. magna circa eas ſeligendas cautio eſt adhibenda 255.

Nux qualem notet fructum in genere 1075. nucifera fuit Palæſtina ib.

Nymphæa alba qualis ſit planta 370.

O.

O Bolus quanti valoris moneta fuerit 1348.

Obſeſſioni diaboli tum pii tum impii ſunt obnoxii 1316. quinam in Eccleſia primitiua dicti fuerint *obſeſſi* ib. *Obſeſſio ſpiritualis* quænam dicatur, & quodnam ſit ejus ſubjectum ib. *corporaliter a diabolo obſeſſi* fuerunt multi tempore CHRISTI ibid. num adhuc hodie tales dentur ib. *characteres veræ obſeſſionis* certi atque dubii ib. *Bekkeriana de obſeſſis a CHRISTO curatis ſententia*, cum ſuis fulcris & addita epicriſi 1317. 1318. duo iſti in regione Gadarena a CHRISTO ſanati, num fuerint tantum maniaci, an vere obſeſſi 1335. Bekkeri de illis ſententia 1336.

Obſtetricis officium circa infantem recens natum 1194. 1195.

Occaſus diſtantia quanta ſit ab Ortu 941.

Oculorum rubor qua ratione oriatur a nimio vini potu 109. 1004. *oculi imminuti* qualis ſint morbus 345. *oculorum ſanitas* in quonam conſiſtat 483. cur caliginoſi fiant in ſenectute oculi ibid. 585. ſunt *proditores affectuum* 492. quænam ſit ejus rei ratio ib. *oculi ampliati* olim a fœminis orientalibus inter notas pulchritudinis relati 615. ampliabantur autem fuco nigro ſuperciliis illito ib. oculus eſt *camera obſcura* diuini artificii 687. 934. quomodo per lacrymas nimias obſcurentur 708. *ſingularum oculi partium ſtructura*, *finis* & *uſus* 934. demonſtratur inde DEI exiſtentia, potentia & ſapientia 935. 936. ſtupenda in tot animantibus *oculorum varietas*, eorumque elongationes ac contractiones variantes &c. ibid. quomodo atheus inde conuinci queat, quod detur DEUS ibid. oculi cur a fumo grauiter afficiantur 995. cur ob alimenti penuriam deficiant 1158. oculus eſt *lucerna corporis* 1322. oculi frequenter produnt valetudinem totius corporis ib. *oculus ſimplex* & *malus* quinam dicatur 1323. an acutior, quam ordinarie eſt, oculorum acies nobis eſſet ſalutaris 1483. quomodo aciei oculorum acuendæ conſuli queat ib.

Odoratus ſumitur ab Hebræis pro ſenſatione omni 830.

Oenoplia ſpinoſa C. B. qualis ſit arbor 470. videtur eſſe Atad Hebræorum ib.

Oeſophagi in animalibus ſingularis ſtructura 279. inſeruit eorum ruminationi ib.

Oeſtrum, *aſilus*, *tabanus*, quale ſit inſecti genus 1263. *œſtro percita animalia* in fabulis Poëtarum memorata ib. vaccarum & taurorum œſtro percitorum de-

descriptio ex Oppiano ib. *œstri descriptio* 1264. ubi ouulum suum deponat, & quomodo ex illo sensim generetur œstrum ib. quando pecoribus insidere soleat ibid. cur ouibus & capris nocere nequeat ib. quomodo ab œstro præmuniri queant ib. ubi sit sedes ejus in pecoribus ib. quænam pecora & ubi illa maxime incommodet ibid. varia ejus nomina pro diuersa ejus ætate ac incremento ibid.

Ogus, rex Amorræus, quantæ staturæ vir fuerit 401. cur in lecto ferreo cubuerit ibid. lecti hujus dimensio ib.

Oleæ folium unde columba a Noacho ex arca emissa desumserit 57. Judæorum de illo fabulæ ib. qualis hæc olea fuerit ib. quomodo Noachus ex oleæ folio diminutionem aquarum super terra colligere potuerit 58. *oleæ arboris descriptio* 469. *olea satiua* qualis sit arbor 223. ejus descriptio ib. fructus ib. *olea syluestris* 469. olea est variarum rerum symbolum 652. gentilibus fuit admodum sacra ib.

Oleagineum lignum est valde durabile 539. num ex eo confecti fuerint Cherubini in Sanctissimo Templi Salomonei ib.

Olera hortensia & sylueſtria 1377. qualem dent nutritionem ib. quænam veniant in cibum ib. quænam sint condimentaria ibid.

Oleum oliuarum qualis sit liquor 223. ejus tres ratione bonitatis graduum species ib. *contusum* & *pressum* ib. *omphacinum* est omnium præstantissimum ib. *oleum unctionis sacrum* 236. ejus ingredientia sicca ib. & seqq. singulorum pondus 239. ingrediens liquidum, Hin olei ib. ejus compositio pharmaceutica, ex mente Talmudistarum ib. quæ regulis artis non respondet ib. quapropter alia substituitur ib. compositio ex mente Hilleri 239. 240. fuit odoratissimum & præstantissimum ibid. quænam illo inungi debuerint ib. posteris temporibus ungebantur eo solus summus Sacerdos, unctus belli, & reges ibid. quem in finem hoc oleo instrumenta ac vasa sacra fuerint inuncta ib. *oleum omne insectis est nociuum* 240. quo sensu *oleum e duro saxo fugi* dicatur 431. 432. olea tusa an sint Necoth Hebræorum 97. miraculosa olei per Elisæum in lecytho viduæ alicujus prophetæ augmentatio 602. 603. caput, pedes, aliaque corporis membra oleo ungendi antiqua consuetudo 755. 955. præeunte lotione 956. quales particulæ essentiam olei constituant 755. 956. cur corporibus tam facile adhæresçant ib. Oleum *purgat faciem ab immunditie* 955. cutim reddit nitentem, læuem ac mollem ib. inprimis id facit *oleum amygdalinum* ibid. *Medicus olei usus in variis morbis* 956. 1518. conseruat vires in climatibus tum calidioribus tum frigidioribus ib. emollit cutem, eamque teneram reddit ibid. quem in finem oleo corpus suum inunxerint athletæ ibid. veteres usi sunt non solum oleo simplici & communi, sed & variis rebus odoratis intermixto ib. *olei usus in sanandis vulneribus* 1430. *oleum Samaritanum* quodnam vocetur ibid. *oleum cedrinum* quodnam sit 1456. quomodo oleum, ut morborum remedium, consecratum fuerit in usum ægrotorum ab ecclesia veteri 1518.

Omentum quid sit 232. ejus usus ibid.

Omnipræsentia diuina quomodo ex natura & ratione demonstrari queat 714. quomodo sanæ mentis Philosophus eam sibi concipiat 749.

Omniscientiæ diuinæ objectum & fundamentum 980. illa est fundamentum nostræ fiduciæ & inuocationis, qua DEUM colimus 1515.

Onager non est Hebræorum Jachmur 414. sed Pere 669. 685. ejus conuenientia cum & differentia ab asino domestico ib. ejus *cibus*, ib. *ruditus* propter famem ib. *forma* & *color* ib. descriptio ex Oppiano & Philostorgio ib. *onagri Africani* descriptio ex Kolbio ib. quo sensu homo comparetur onagro, 686. 1141. 1266. onager statim rudit, atque hominem conspicit 820. num domari queat ib. onagri fœminæ *velox cursus* per montes 1141. quo sensu vocetur *animal solitarium*, cum quandoque gregatim collecti inueniantur 1266.

Onocrotalus qualis sit auis 293. Bocharto videtur esse Cos Hebræorum ib.

Onyx, conchyliorum genus, vid. *Unguis odoratus*. *Onyx, lapis*, notat gemmam & marmor 634. marmor adhibitum fuit in structura templi Salomonei ib. onyx quoque vocatus fuit Alabastrites 1390.

Ophiomaches, locustarum species, unde nomen suum habeat 303.

Ophir, qualis fuerit regio, & ubi sita, dictu est difficillimum 574. quænam regiones Ophir esse nequeant ib. Relando videtur esse *Malacca*, peninsula Indiæ ib. ejus rationes ib. quomodo merces Salomoni ex Ophir allatæ quadrent in Indiam 575. seq. nec non iter Ophiriticum nauale trium annorum 577. num *duplex* fuerit *Ophir*, unum in Arabia apud Cassanitas & Sabæos quærendum, alterum insula Taprobana ib. adeoque num *Ceylon* insula sit Ophir ib. nonnullis Ophir est *Iberia* siue Hispania 578. iter Ophiriticum quomodo ex Ezeongeber, portu maris Idumæi, institui, & nautæ tamen Tyrii, maris mediterranei accolæ, ejus socii esse potuerint ib.

Ophitæ vel *Ophiani*, hæretici, per serpentem seductorem intelligunt CHRISTUM vel ens CHRISTO majus 29. refutantur ib.

Ophites quale sit marmor 654.

Opbthalmici nerui qua ratione tangantur a neruis intercostalibus & cardiacis 91. seq. eorum structura & usus 935.

Opobalsami descriptio ex Alpino 241. 242. est liquor pretiosus ib. quomodo adulteretur ibid. ubi crescat 1149.

Opopanax qualis sit succus 1206.

Opuntium qualis sit planta 200. ejus descriptio 201. ex ea colligitur insectum, quod dat Cochenillam ibid.

Orca, cetus magnus dentatus, Hasæo videtur piscis ille fuisse, a quo Jonas fuit deglutitus 1290. ejus rationes ibid.

Orcanus, *Orkan*, vid. *Typho*.

Orichalcum, *Aurichalcum*, intelligitur per *æs* in historia sacra 197. 651. ejus quoque sub æris nomine meminit Aristoteles 198. 651. unde nomen suum habeat 1187. veterum fuit auro haud multum inferius ib. recentius auro longe est inferius ibid. veterum videtur esse Chasmal Hebræorum ibid. quod hodie in India sub Suassæ nomine notum est ib. *æs candens*, *fulgens*, apud Danielem videtur esse aurichalcum veterum 1262. *Chalcolibanus* Joannis idem quoque est cum aurichalco 1528.

Orion plerisque est Chesil Hebræorum 676. 812. est omnium cœli constellationum pulcherrima 676. varia ejus nomina ib. situs ib.

Orni succus siue lacryma vocatur Manna 175. num sit Oren Hebræorum 1122.

Oroth Hebræorum notant olera, non erucas, 605.

Orpheus quo sensu in fabulis Poëtarum dicatur lyra sua leones & tigrides, imo cerberum ipsum compescuisse 488.

Ortûs distantia ab occasu quanta sit 941.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Ortygometra num diuerſa ſit a coturnice auis 180. videtur eſſe ſpecies coturnicis ib. ejus deſcriptio ibid.

Oryx eſt animal ferox 392. ejus deſcriptio ex Oppiano ib. Bocharto videtur eſſe Reem Hebræorum ib. item Tho illorum 415. 1129. eſt genus ceruorum grandium aliquando unicorne 415. orygis veſicæ aqua repletæ, quam bibunt Getuli in deſerto ſitientes 478.

Oſſa quo recentiora, eo tenaciora; quo ſicciora, eo fragiliora 477. oſſium corporis humani miranda ſtructura 681. 682. dolores unde tam ſenſibiles 764.

Oſſifragus, aquilæ ſpecies 288. num ſit Peres Hebræorum ib. ejus deſcriptio ex Geſnero ib.

Oſtia ædium veteres olim nonniſi quadrangula fecerunt 1241. unde arcuata originem ſuam ducant 1242.

Otus qualis ſit auis 295. num ſit Thinſemeth Hebræorum ib.

Ouibus & capris multa ſunt communia 67. 149. *oues maculoſæ* quænam ſint 83. interdum oues ſunt *biferæ*, vere nempe atque autumno 86. 1066. partus earum autumnales ordinarie meliores ſunt vernalibus ibid. qua ratione Jacobus patriarcha hos illis prætulerit ibid. videntur intelligi heic *partus tantum vernales*, iique primo editi tanquam robuſtiores, prælati poſt editis ceu infirmioribus ib. num *miraculo* an *viribus naturæ* ſe per artificium Jacobi tam numeroſe multiplicauerint ib. videtur poſterius, non excluſa tamen ſingulari DEI benedictione ib. licet dici nequeat, quænam præciſe ſint cauſæ naturales hujus phænomeni 87. an licuerit Jacobo hac ratione ſocerum ſuum optima bonorum parte ſpoliare ib. rationes pro & contra ib. *ad denas oues arietes ſinguli pariuntur* 89. num *ouis figura* nummis ſuis ab Iſraëlitis fuerit impreſſa 93. ouium titulo apud Romanos antiquiſſimis temporibus pecunia venit ibid. oues delectantur *paſcuis montanis* 116. propterea quod ibi inueniunt nutrimentum præſtantiſſimum ib. quapropter & carnes talium pecorum ſunt delicatiores ibid. ex ouibus electus fuit agnus paſchalis 149. ouis fuit gentilibus *hoſtia maxima* ib. in Oriente naſcuntur oues non *rubri* tantum, ſed & *purpurei coloris* 203. tamque longas ibi & graues habent *caudas*, ut ploſtello impoſitas & alligatas poſt ſe trahere neceſſe habeant 232. *ouium renes* ſunt pinguiſſimi 233. cur oues ante octauum natiuitatis ſuæ diem DEO in ſacrificium offerre non licuerit 349. ouium multitudine abundabant Judæa ac vicinæ ejus regiones 913. *ouium fœcunditas* 983. 1066. *lana earum & pelles* ad veſtitum utiles 1016. oues cur in Oriente & climatibus calidioribus ante & poſt meridiem ad potatum deducantur 1056. *oues gemelliparæ*, veteribus Romanis *ambegnæ* dictæ 1066. oues *a grege errant* grato plantarum odore allectæ 1129. *ouium manſuetudo* laudata ſacris & profanis ſcriptoribus 1130. oues ſequuntur paſtorem, canes & capras 1449. quo ſenſu *paſtoris ſui vocem noſſe* dicantur ibid. quibus vocibus Græci & Arabes oues alloquantur & alliciant 1450. miſere degunt absque paſtore ib.

Oui albumen cur ſit inſipidum 670. ouum quot partibus conſtet 690. rudimenta auis in illo ib. quanta ſit auium circa oua ſua cura ib.

Oupara, urbs Indiæ veteribus laudata, num ſit eadem cum Ophir Sacræ Scripturæ 574.

Oxyacanthæ deſcriptio apud veteres varia & obſcura 467. Barkanim Hebræorum qualis ſint oxyacantha 468. Oxyacanthæ C. B. & Dioſcoridis deſcriptio 763. alia oxyacantharum ſpecies 468.

P.

PAlæſtina vid. *Judæa.*

Paliurus quid ſit 470. idem eſt cum rhamno tertio 582. jam olim ob ſpinoſitatem ſuam fuit famoſus ib. Italis dicitur Azarolo 763. num ſit Charul Hebræorum ib. paſſim arboreſcit 764.

Palma, arbor dactylifera, deſcribitur 172. ejus uſus in feſto tabernaculorum apud Judæos 344. 653. num ex ea uua illa Cananæa, uti vocatur, ab exploratoribus terræ Canaan fuerit decerpta 377. *dactyli* palmæ ſunt Hebræorum Debhaſch 408. *Palmæ longæuitas* 757. nomina ejus Arabica, Perſica & Turcica ib. ſingularis *fertilitas* 758. *duplex ſexus*, maſculinus & fœmininus ib. *ſpadices* & *ſpathæ* ib. *floſculi* & *ſtamina* ib. dactyli ibid. palma præ aliis arboribus pro nutrimento ſuo aut vehiculo *aqua indiget* 759. unde diligenter irriganda eſt ib. irriguis locis gaudet 856. quomodo ei comparetur *homo pius* ib. eſt una ex arboribus perennibus, & perpetuo læteque virentibus 857.

Palmi Hebraici diuiſio & menſura 208. 225. differt palmus à palma 1212.

Palorum uſus in Architectura militari 1509. *impalationis pœna* apud Turcas, Hungaros, Japonenſes ib. *Palus in carne Pauli* quid fuerit 1510.

Panax num ſit Pannag Hebræorum 1206. ejus deſcriptio ib.

Panis nomine comprehendi ſolent omnes cibi 954. 1321. eſt optimum corporis nutrimentum ibid. unde & quomodo præparetur & conficiatur 954. ejus nunquam capitur faſtidium ib. Americanorum panis ex planta ſucci venenati 1321.

Panes propoſitionis quinam fuerint 208. eorum ſtructura, forma, impoſitio ibid. grauitatis menſura 350.

Panni ex cannabe 1306. ex pilis Camelinis 1307.

Panthera num ſit alia beſtia a Pardo 1268. cur DEUS ſeſe ei comparet 1265. 1268.

Papiones num ſint Hebræorum Ijim 1090. Arabum fabulæ de hoc animalium genere ib. ubi degant, & quales ſint ib.

Papyri plantæ deſcriptio ex Dioſcoride, Plinio, & Albino 115. ex ea formati olim, & adhuc hodie formantur funes 845.

Parabolæ orientalibus populis admodum ſunt familiares 671. ter mille Salomonis quid continuerint ib. ad eas excogitandas aut explicandas opus eſt inſpectione & cognitione proprietatum ac virium corporum naturalium ib.

Paradiſi ſitus variis obnoxius eſt interpretum ſententiis 24. 25. quæ recenſentur ib.

Parallelepipeda læuigata absque glutine in ſtructuram duraturam inuicem ſuperimponi poſſunt 63.

Paralyſis qualis ſit morbus 1329. quid generaliter ſumta ſub ſe comprehendat ib. ea laborantes priuantur ſenſu ac motu ibid. quo ſenſu ergo ſeruo centurionis Capernaitici paralytico dolores tribuantur vehementiſſimi ibid. *Paralyſis ſpaſmodica ac conuulſiua* quænam ſit 1330. hæc unde oriri ſoleat ib. eam ſæpe prægreditur morbus alius dolorificus ib. miraculoſe a CHRISTO ſanata ib. alius paralytici æque miraculoſa per CHRISTUM ſanatio 1337. 1338. *paralyſis manus vel brachii* unde oriatur 1350. vel plane non vel difficulter & tarde admodum curari poteſt ib. ejus ergo curatio a CHRISTO ſuſcepta fuit plane miraculoſa ibid. paralyſis num fuerit morbus illius 38. annorum ægroti

quæ in hoc Opere continentur.

ægroti 1448. *cura paralyſeos* quam lente ſuccedat 1464. aliquot annorum paralyſis eſt plane inſanabilis ib.

Pardus in quonam differat a tigride 1068. 1268. eſt animal nobilitate leoni ſecundum, & olim Baccho ſacrum ib. *montes Pardorum* quinam dicantur ib. eſt animal valde inſidioſum 1143. 1144. ejus *maculæ* ſunt immutabiles 1157. pelle ejus a collo pendente quinam hodie ſuperbiant ibid. quale ſit animal 1265. num ſit eadem beſtia cum Panthera 1268. cur ſeſe DEUS Pardo comparet 1265. 1268. eſt animal ſaltatorium & velocis curſus 1298.

Parietes templi intus tabulis cedrinis obducti fuerunt 535. *ſculpturæ* in illis quales fuerint 536. 540. tecti fuerunt laminis aureis, & ornati paſſim fulgentibus gemmis 540. *paries Sanctum inter & Sanctiſſimum intergerinus* 541. in cujus medio fuit janua pentagona ib. conſtans ex duabus valuis ſemper apertis verſus Sanctum, ſed aulæo tecta, ib.

Parium Marmor candidum 634. vocatur etiam *Lygdus* & *Lychnites* ib. item *Marmor Græcum* ib. Marmor in ſtructura templi Salomonei adhibitum non fuiſſe videtur ex Paro inſula allatum, ſed in Phœniciæ montibus exciſum ibid. num ſit Scheſch Hebræorum 654.

Partus hominum & animalium quomodo per fragorem tonitruum promoueatur 889.

Paſcua pinguiſſima ac uberrima dantur in montibus ac ſummis alpibus 954. iis inprimis abundat Helvetia ib. 694.

Paſſer eſt auis admodum timida, præ curis & metu parum dormiens 938. quomodo ſit ſymbolum animæ tentatæ ib.

Paſtoris boni officia 1113.

Patella ſiue *Lepas*, num gaudeat motu progreſſiuo 964. quomodo ſaxis adhæreat 965.

Patriarcharum diuitiæ in quo conſtiterint 68. 656. vita eorum erat paſtoralis & migratoria 68.

Patrum Eccleſiæ ageometria peperit opiniones ridiculas 36. traditiones ac opiniones phyſicæ minus fundatæ variæ 498. 726. 756. 757. 798. 886. 906. 940. 945. 1072. 1134. 1281. 1285.

Pauli Apoſtoli conuerſio & vocatio quam mira ac miraculorum plena fuerit 1462. ſeq. *cæcitas* num ex cauſis naturalibus, an per miraculum ei obtigerit 1463. qualis fuerit ib. curatio ejus miraculoſa ib. annunciat Elymæ mago cæcitatem in temeritatis pœnam, qua ſtatim affligitur 1469. ejus *miracula* patrata in claudo ab utero matris tali 1470. Epheſi 1487. in Eutycho juuene graui delapſu mortuo 1489. in patre Publii febre ac dyſenteria laborante, aliisque Melitenſibus 1494. *Concio* ad Athenienſes habita 1481. num Athenienſes Anaſtaſin, de qua Paulus ad illos loquebatur, habuerint pro noua Dea ib. unde Paulus in hoc ſermone argumenta ſua pro demonſtranda DEI exiſtentia deſumſerit 1482. ſeqq. *morbo ſapientiæ* laborare videbatur Feſto 1490. illo in inſula Melite poſt naufragium ſarmenta colligente, *manum ejus inuadit vipera* 1491. num illa eum momorderit ibid. quid Melitenſes hanc ob rem de eo judicauerint ibid. 1492. cur ei nil mali inde euenerit ibid. hinc a Melitenſibus pro Deo habitus 1493. num per miraculum inſulam Melitam in perpetuum a ſerpentibus immunem reddiderit ib. *quo anno poſt C. N. epiſtolam ad Romanos ſcripſerit* 1497. qualia fuerint tempora, cum illam ſcriberet ib. quo ſenſu dicat, *ſeminatum debere prius mori, ſi viuificari debeat* 1505. item, *non corpus, quod naſcatur, ſeminari* ib. quo ſenſu lunæ tribuat gloriam ſiue claritatem 1507. *raptus ejus in cœlum tertium* quando contigerit 1508. cur ſe non nominet, dum illius meminit ib. cur ignorauerit, num tum temporis fuerit in corpore, an extra corpus ib. tertium illud cœlum quid & ubi ſit ib. *Palus carni ejus infixus* a variis varie exponitur 1509. nonnulli per eum intelligunt omnis generis aduerſitates a Paulo perpeſſas 1510. alii varios animi corporisque affectus morboſos ibid. videtur fuiſſe morbus corporis admodum dolorificus ib. aliæ aliorum minus commodæ ſententiæ ib. num tribuat homini *tres partes eſſentiales* 1511. quo ſenſu ſpiritum ab anima diſtinguat 1512. cur Timotheo ſuo ob debilitatem ſtomachi aquæ potum diſſuadeat, vini autem dilutioris modicum uſum ſuadeat 1512. 1513.

Pauones ſunt Hebræorum Thuccijim 576. eorum locus natalis eſt India ib. 823. cur auis hæc vocetur *Perſica*, *Medica auis* 576. unde Salomon hanc auem acceperit ib. pauonis elogium ex Tertulliano ibid. nomina ejus Græca, Arabica & Turcica nomini ejus Hebræo affinia ib. num pauones ſint Hebræorum Renanim 822. 823. ſuperbiunt non tam pennis, quam potius cauda 823. ſunt ſymbolum ſuperborum ib. ſero innotuerunt Arabibus & Judæis, ſerius adhuc Græcis ib.

Pecquetianus ductus thoracicus quinam vocetur ab Anatomicis 1051. ejus deſcriptio ib. primus in moribundis euaneſcit ibid.

Pectorale Summi Sacerdotis 225. gemmæ ei inſertæ ibid.

Pecuaria res diuitias Patriarcharum conſtituebat 68. & aliorum 598. 656. ejus tractandæ nec Reges olim puduit 598.

Pecudes triennes cur Abrahamus DEO ſacrificare juſſus fuerit 70. a *pecude* ejusque figura nummis impreſſa Romani nominarunt *pecuniam* 93. *pecudum lues peſtifera* in Ægypto fuit miraculoſa 135. cur illis detur pabulum mixtum 1102. *pecora œſtro percita* quid ſint 1263. 1264. quibusnam ſpeciatim œſtrum ſit infeſtum ib. cur noctu ab illo ſint immunia ib. quomodo ab eo præmuniri queant ib.

Pecunia Romanis dicitur a *pecude* ob ejus figuram pecuniæ olim impreſſam 93. 598. antiquiſſimis temporibus *ouium* titulo venit ib. & Græci pecuniæ ſuæ bouium, teſtudinum, noctuarum, &c. figuras impreſſerunt ib. pecuniâ etiam, non ſola permutatione, bona ſibi acquirebant jam Patriarchæ ibid.

Pediculi ſunt Hebræorum Cinnim 130. rationes Bocharti diſcutiuntur ibid. non *vulgares*, ſed *ferales*, Germanis *Filzläuſe* dicti ibid. imo non unius, ſed varii generis ib. ſingula animalium genera peculiare pediculorum genus infeſtat ib. pediculorum *ſtructura & generatio* 131. unde generentur ib. copioſa illa in hominibus & pecudibus productio in Ægypto fuit plane miraculoſa ib. cur tam exilia & contemta animalcula DEUS in pœnam Ægyptiorum elegerit 132. cur Magi Ægyptiorum pediculos non potuerint producere ibid. *pediculi terreſtres* quantopere noceant foliis arborum 991. mutantur in muſcas ib. perfodiuntur ac deuorantur a formicis ib. pediculi ſunt vel *ordinarii capitis* vel *plani* ſiue *latiores* 1468. num naſcantur ex putredine ibid. diſcedunt ab ægrotis, appropinquante morte 1469. *morbus pedicularis* vid. *Morbus.*

Pedum tumor œdematoſus qualis ſit morbus 645. talis fuiſſe videtur morbus pedum Aſæ regis ib. *pedes oleo ungendi*, præſertim in conuiuiis, antiqua eſt conſuetudo 755.

Pelecanus eſt Bocharto Hebræorum Kaath 295. qualis ſit auis ib. fabula veterum de eo 296. num ſit Racham Hebræorum ib.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Pelles arietum rubræ 203. melium ib. ouium & hircorum 1016.

Pennæ cur auibus non hyeme, ſed vere excidant 832.

Pepones quid ſint 369. unde nomen habeant ib. melius audiunt veteribus, quam cucumeres ib. Ægyptiorum quales fuerint ib.

Percnopterus vulturis ſpecies 1382. de eo intelligit Bochartus id, quod in prouerbio dicitur: *ubi cadauer, ibi aquila* ib. vocatur etiam *Pygaëtus* & *Oripelargus* ib. ejus deſcriptio ex Willougby ib.

Perdix qualis ſit auis 497. num ſuffuretur aliis auibus oua, iisque incubet ib. an aues a perdice excluſæ, relicta nouerca, veram ſequantur matrem 498. an potius illis a perdice ita imponatur, ut eam pro vera matre agnoſcant ib. perdix mas an incubet ouis ib. num ſit Kore Hebræorum ib.

Perjurii ſuſpecti per aquam redargutionis olim a gentilibus explorari ſolebant 365.

Perpendiculum quid ſit 797.

Perſarum nomen unde ſit ortum 288. Regum luxus profuſiſſimus 655.

Pertica quale ſit inſtrumentum menſorium 1211. 797.

Perturbatio oſſium, oculorum, &c. quid notet Medicis 857.

Peru. Auſter Peruuianus in littoribus ad mare pacificum ſpirans qualis ſit ventus 752. quanto ſit incolis ſolatio ib. quænam illius cauſa ib. in regionis hujus locis planis nulla cadit pluuia, at in montoſis, unde flumina ad humectandam terram incrementa capiunt 754. *balſami Peruuiani* deſcriptio 1150.

Peſtis ex nonnullorum hypotheſi eſt *lues verminoſa* 134. 135. infert damna maxima 135. 425. fuit in pecoribus Ægyptiorum lues uniuerſalis & plane miraculoſa 136. ejus in Europa graſſantis origo ſemper ex Oriente deriuanda fuit ib. ejus fere patria eſt Ægyptus 137. quænam ejus rei ſit ratio ib. *ex fœtore locuſtarum mortuarum ſæpe oritur* 144. id quod probatur exemplis ibid. propagatur per pannos, lintea, veſtes 326. 327. 425. & ædes quoque interdum, earumque muros & parietes inficit 330. peſtis fuiſſe videtur morbus Philiſtæorum, ob raptam fœderis arcam iis a DEO inflictus ib. *metaphorice* peſtis notat omne noxium & exitioſum 617. metaphorica quoad inſultus & effectus ſuos deſcriptio 929. cur comparetur *laqueo venatoris* ib. de *vera ejus cauſa* adhuc eſt controuerſia inter Philoſophos & Medicos ibid. lædit ipſam fluidorum craſin & ſolidorum tonum in corpore humano cito & inopinato ib. 930.

Petra baculo Moſis percuſſa per miraculum aquas dedit 185. idque bis contigit ib. petra baculo Angeli tacta ignem dedit ſacrificium Gideonis conſumentem 465. *petrarum diſruptio* tempore mortis CHRISTI num fuerit effectus naturalis terræ motus, an miraculoſa 1411.

Petri ſocrus a febre per CHRISTUM miraculoſe ſanata 1330. *miracula* patrata in claudo a natiuitate tali 1460. in Ænea paralytico 1464. in mortua Tabitha 1465. annunciat Ananiæ & Sapphiræ repentinam mortem in pœnam mendacii 1461. *ecſtaſis diuina* 1465. miraculoſa e vinculis Herodis per angelum liberatio 1467.

Phæno, Phunon, urbs metalli fodinis celebris 409. 734.

Phaſianus fuit apud veteres ultimus deliciarum gradus 181.

Philiſtæorum morbus ob ablatam fœderis arcam qualis fuerit 484. ejus ſedes ib. peſtem fuiſſe, credibile eſt ibid. *terra* quoque eorum ideo a muribus fuit infeſtata 485. *donaria aurea* eorum, quibus DEUM Iſraëlis ſibi placare ſtuduerunt ibid. videntur ex malitioſa conſilii ratione proueniſſe ib. *ſtatus ſub Uſia*, Judæorum rege, ejusque ſucceſſoribus 1093.

Philoſophia quo ſenſu *Catechiſmus ad fidem* dicatur 972.

Philoſophorum veterum *de ortu rerum omnium ex aqua* opinio 6. unde fuerit hauſta ibid. quo ſenſu admitti queat ib. nunquam illi vel raro diis ſacrificare ſoliti ſunt 1481. videntur agnouiſſe DEUM omnia in omnibus operantem 689. quo ſenſu brutorum animas pro eſſentiæ diuinæ particulis habuerint ibid. quid *de omnipræſentia diuina* ſenſerint 714. 715. eorum ſententia *de mundi incorruptibilitate & mutationibus* 1520. ſeq. *de deſtructione mundi per ignem vel aquam* 1521. unde hanc opinionem hauſerint 1522.

Phlegon Trallianus quis fuerit 1404. ejus elogium apud Euſebium ibid. teſtimonium de eclipſi Solis tempore paſſionis CHRISTI ib. quinam ex Patribus Eccleſiæ illud allegent ib. quænam contra id moueantur dubia ib.

Phœnix. Fabulæ veterum de ejus vita longæua, concremationе ſui ipſius & ex cineribus propriis reſuſcitatione 756. concrematio ejus veteribus fuit ſymbolum futuræ mundi combuſtionis 1521. frequenter in nummis & apud Sinenſes eſt felicitatis ſymbolum ib. auis hæc fabuloſa originem ſuam trahit ex palma moriente ac ex ſeipſa renaſcente 757.

Pholades, animalcula marina, quomodo nidos ſibi forment 965.

Phoſphorus 162.

Phthiriaſis qualis ſit morbus 1468. quotuplex ſit ibid. an eâ perierit Herodes Agrippa 1469.

Phthiſis ſiue *tabes* videtur eſſe Schachæphæth Hebræorum 345. 425.

Pica vel *Picus* eſt Racham Hebræorum 296. num ſit eorum Anaphah 298.

Piger ad laborem per formicam excitandus 989. 990. quam ineptus ſit ad demandata ſibi negotia feliciter expedienda 995. ejus deſcriptio 996. quantum noceat ſua deſidia ſuæ ipſius ſanitati 1001. nec non reipublicæ & œconomiæ ib.

Pilati uxoris ſomnium fuit diuinum 1396. miſera ſub Cajo Caligula *fata*, & autochiria ibid. *Pilati mons* in Heluetia pertinet inter Legendas ib. cur Pilatus CHRISTUM flagellari juſſerit 1397.

Pilorum in hominibus & brutis ſtructura & uſus 83. 1320. *pili caprarum* in Oriente ſunt longiores, quam in Europa 202. 1016. quapropter varia ex illis confici poſſunt ib. hominis *pilorum color niger* eſt ſuffeni probique nutrimenti indicium 323. quænam ſit ejus rei cauſa ib. cur *pili capitis & barbæ* ſint craſſiores & longiores aliis ib. cur Judæis ſint plerumque pili nigri ib. *pili nigri nitentes* olim magni fuerunt æſtimati 1071. *pili Camelorum* ſunt admodum teneri in Caſpii maris regione 1307. ex illis conficiuntur pretioſi panni ibid. pili quomodo ſub microſcopio ſe repræſentent 1320. unde *diuerſus eorum color* dependeat ib. quomodo *cani* reddi queant ib. quo ſenſu CHRISTUS neget, poſſe ab homine pilos albos vel nigros pro lubitu reddi ib.

Pinguedo quid ſit 707. propria eſt inprimis hominibus otio & voluptati deditis ib. cur impii in S. S. pingues vocentur ib. hominum & animalium ſub æquatore unde deducenda ſit 1055.

Pinnæ non inſeruiunt piſcibus ad natandum 286. earum ergo uſus in quonam conſiſtat ib. 697. 698. varia dantur piſcium pinnatorum genera 286.

quæ in hoc Opere continentur.

Pinnæ, conchylia, dant lanam pretioſiſſimam 201. 202. iis abundat Colchis ib. ipſæ nent lanæ iſtius fila ib. quæ illis ſunt inſtar anchoræ ib. Pinna Græcis & Romanis denotat *conchamm margaritiferam* 745. hinc *pinninus lapis* & *pinnina lana* ib. conchyliorum horum *piſcationis modus* duplex fuit veteribus ibid. per urinationem ib. & per retia 746. quomodo illa in Perſide inſula inſtituatur ib.

Pinus, arbor, num ſit Rothæm Hebræorum 762. ejus *ſummitates & cortex* inſeruiunt Lapponibus loco panis, ſalis & aromatum ibid. num ſit Thirza Hebræorum 1121. ex ea thyrſi, tædæ, baculi Bacchici formari ſolebant ib. num ſit Oren Hebræorum 1122. eſt vel *ſylueſtris* vel *ſatiua* ibid. in quo conſiſtat utriusque diſcrimen ib. iis abundat Palæſtina ib. ejus uſus in ſacris gentilium ib.

Piſces ſunt ſtupendum diuinæ potentiæ & ſapientiæ opus 18. 697. perierunt & illi in aquis diluuii, ſeruatis tantum eorum generibus & ſpeciebus 51. quænam ſit ejus rei cauſa ibid. cur in aquis Ægyptiorum in ſanguinem conuerſis ſtatim ſint mortui 123. num *pinnæ* piſcibus ad natandum inſeruiant 286. verus earum uſus ib. piſces varie diſtinguuntur ib. *ſquamarum* uſus in piſcibus ibid. 698. quatuor ſunt juxta Moſen *piſcium claſſes* ibid. quorum ſoli, qui pinnati & ſquamati ſimul ſunt, ex lege diuina ſunt mundi ib. *piſcium mundorum & immundorum diſcrimen* etiam apud alias gentes fuit obſeruatum 287. immundi & prohibiti ſunt omnes *anguilliformes* ib. & omnia animantia tardigrada in aquis ib. nec non omnia exanguia aquatica ibid. quænam ſint hujus prohibitionis cauſæ phyſicæ ib. piſcibus abundabat Ægyptus 368. *piſces oryctι* quinam dicantur 402. *piſcium auditus* absque organis 698. *branchiæ* cui ſint illis uſui ib. quod & quomodo *reſpirent* ib. eorum *veſica natatoria* ib. motus inſtrumentum quodnam ſit ib. *generatio eorum* admodum numeroſa ib. in quem finem multi piſces os protendere & retrahere queant 697. eorum *dentes* quales ſint ratione ſtructuræ & uſus ibid. *oculi* eorum quales ib. cur careant palpebris, collo & pedibus ib. cur inſtructi ſint pinnis & cauda ib. eorum *viſcoſitas* 698.

Piſtacia quid ſint 101. ſunt fructus laudatiſſimi 102.

Placentarum nomina Hebræa, Chaldaica, Arabica & Græca 70. ubi earum in S. S. fiat mentio ib. quomodo olim fuerint paratæ 71. 372. *ſubcineritiæ* quænam fuerint dictæ 1192.

Plagæ mundi dantur numero infinitæ 402. 968. quas nautæ reduxerunt ad triginta duas ibid. quatuor numerantur *cardinales* ib. quæ ex quotidiana ſtellarum circumuolutione dignoſcuntur ib. nomina quatuor plagarum cardinalium apud Hebræos 718. cardinales quomodo Geographorum lingua diſtinguantur ab inuicem 968. *collaterales primariæ & ſecundariæ* quænam ſint ib. diſtantiæ illarum ab inuicem ib. quemnam habeant uſum 969.

Planetarum ſoliditas 3. diſtantiæ a Sole ib. 1167. periodi circa Solem 3. 1167. proportiones reſpectu Solis 3. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ibid. diuina circa planetas ſtatuta 1167. ſeqq. *motus* per ætherem fluidiſſimum ordinatiſſimus 674. 1475. diuerſæ pro quantitate lucis a Sole acceptæ *denſitates* 807. & *diſtantiæ a Sole* pro diuerſa incolarum ſuorum qualitate 878. ratio *virium centripetarum* illorum reciproca 1168. *grauitatio* primariorum verſus Solem, & ſecundariorum verſus ſuos primarios ib. motus conſtantiſſimus & ordinatiſſimus ibid. 1475. commune *grauitatis centrum* 1169. motus in orbibus ellipticis ibid. idem inter ſe *ſitus* & *ordo* conſtans ibid. cur nullo gaudeant influxu in noſtram terram ibid.

Plantarum tota *ſtructura* in ſemine vel fructu præ- vel inexſiſtit 13. 695. utrum illa in productione ſinguli indiuidui demum a DEO fingatur, an in prima creatione omnia omnium futurarum plantarum ad finem uſque mundi rudimenta a DEO ſimul fuerint formata 13. 696. *poſterior* ceu recepta hodie inter eruditos *ſententia affirmatur*, variisque obſeruationibus & experimentis confirmatur 696. plantarum omnis generis *flores* in ſua varietate & ſuis characteribus 14. plantæ in eodem ſolo juxta ſe inuicem cultæ, aliæ læte creſcunt, aliæ minus 338. non ſolum aquis cœlo deciduis, ſed & ſubterraneis aluntur 437. plantæ *ſponte naſcentes & cultæ* quænam dicantur 618. *paluſtres* cujus ſint naturæ & uſus 672. quomodo ſe multiplicent & propagent 688. mira plantarum, fruticum & arborum cum animantibus & hominibus *analogia* 695. earum ſtructura ſolum DEUM auctorem agnoſcit ib. *uſus* illarum varius ib. neque ſuccus neque terra plantam producere poteſt, ſed ſemen ope ſucci atque terræ diu ante in ſe formatam & latentem euoluit 696. quapropter ſemen in generatione plantæ mari, terra autem fœminæ comparari poteſt ib. plantæ in ſe habent non tantum innumerum ſeminum pro propagatione ſui numerum, ſed & incredibilem in generatione varietatem 697. an plantis quoque competat *ſenſus* 703. earum *nutritio* num aquæ potius, quam terræ tribuenda ſit ib. plantis *pluuiæ magis proſunt quam nimbi* 809. omnes cum ſuis floribus, foliis, &c. *inſecta ſibi habent certi generis inſecta* 1294. quænam ab iis ſint ſecuriores ibid. omnibus ineſt *ſal* 1319. quomodo creſcant ex ſemine 1353. an etiam plantis competat *reſpiratio* 1479. plantas Diis ſuis in ſacrificia obtulerunt antiquiſſimi gentiles ibid. plantarum Dii Deæque, ac *apotheoſes* apud ethnicos ibid. vitam ac reſpirationem plantis tribuerunt Stoici & Epicurei ib. quo ſenſu de plantis *vita* & *mors* prædicetur 1505.

Plato quo ſenſu mundum vocauerit animal 689. 1262.

Pleiades ſunt Chimah Hebræorum 676. varia conſtellationis hujus nomina ibid. Aſtrologis ſunt ſidus aquoſæ indolis 812.

Pleura notat & latus imi ventris, & id, quod pectoris cauum intus ſuccingit, & pectus ipſum 1455. Pleura CHRISTI a milite confoſſa notat pectus ejusque latus dextrum, vel potius ſiniſtrum ib.

Ploſtellum Pœnicum quid notet Varroni 1100. fuit inſtrumentum triturationis apud veteres ib.

Plurii urbis per terræ motus interitus 673.

Pluuia quadrageſimalis diluuii unde orta ſit 45. *ſulphuris & ignis* ſuper Sodomam & vicinas urbes 71. *pluuialis aquæ* prærogatiua præ alia quauis 411. 809. 778. ſapientiſſima ejus a DEO diſpenſatio 411. 667. ſeq. *pluuia ſicca* ſiue *arenoſa* quænam dicatur 426. pluuiæ *utilitas* 429. 430. 809. 913. quo anni tempore in regionibus ſub Zona torrida ſitis pluuiæ cadere ſoleant, quo minus 486. 752. quænam ſint ejus rei cauſæ, quod hyeme, non æſtate, ibi pluat ib. pluuiæ num ſupprimantur ab aëre conſtricto 725. 726. *defectus pluuiæ* in regionibus nonnullis, quomodo a DEO compenſetur 754. *pluuiæ auctor ac director* eſt DEUS ib. quo ſenſu *pluuiæ terminus a DEO præfigi* dicatur ib. *pluuia primitiua & ſerotina* quænam dicatur 759. 760. 1144. quomodo generetur in aëre 778. *hyemalis & æſtiua* in Oriente qualis ſit 784. eſt arborum agrorumue cibus ib. quantum ſit DEI erga nos beneficium 809. 952. qua ratione in diuinam cedat pœnam im-

morigeris ib. inſtante pluuiâ aër fit leuior & barometrum deſcendit ibid. cur apud nos menſibus æſtiuis dentur pluuiæ copioſæ ib. plus pluuiæ cadit in regionibus montanis, quam planis ib. an pluuiæ in regionibus montanis præſtantiores ſint iis, quæ decidunt in planis 977. cur pluuia tempore meſſis in Oriente ſit noxia 1012. quo ſenſu dicatur *non redire eo, unde venerat* 1131. ejus utilitas ac neceſſitas in noſtris climatibus 1265. eſt ſymbolum gratiæ diuinæ animam in calamitatibus refocillantis ib. pluuia larga & continua putrefacit ſemina 1273. maxime in climatibus calidioribus ib. pluuia in hyeme orientalibus regionibus magis neceſſaria eſt, quam nix terris noſtris 1281.

Podagra qualis ſit morbus 645. quamdiu non ſit periculoſa ib. morbus pedum Aſæ regis num fuerit podagra ib.

Pœna ſeductori hominum Gen. II. 14. lata an in ſerpentem naturalem quadret 30. quadrat in ſolum diabolum 31.

Poëtarum phraſes & loquendi formulæ metaphoricæ de terra lacti- & melliflua 255. 755. de mutatione plantarum ſucceſſiua & renouatione annua, comparata infelici hominum ſorti 702. de binis Solis domibus, noctisque peculiari domo 804. de ira, furore, terrore, ceu equis Martis currum trahentibus 850. de loquela per collum 918. de auibus, muſcis, porcis, muribus, locuſtis, tanquam gentibus 1272.

Polaris ſtella cur dicatur *ſtella maris*, *cynoſura & umbilicus* 675. quot minutis quotannis propius accedat ad polum 676. num ſit Aſch vel Ajiſch Hebræorum 675.

Pollucere & *Polluctum* quid fuerit apud Romanos 287.

Polus. Quo propius acceditur ad polos, eo major eſt aëris denſitas 724. hinc & in regionibus ſeptentrionalibus Sol infra horizontem demerſus ſupra illum tamen conſpicitur ib.

Pondera cur vocentur lapides ſacculi 998.

Ponti Euxini accolis commercium mancipiorum olim fuit familiare 1203.

Porcus, animal immundum 284. 1326. quare ſit *immundus* ib. *Judæis eſt animal maxime odioſum*, imo plane abominandum & maledictum ib. falſæ ejus rei & a gentilibus fictæ rationes ib. vera cauſa eſt ſpurcities & ſordium comeſtio ibid. nec non metus lepræ ibid. *caro ſuilla* ægrotis magna adfert incommoda ibid. *lac ſuillum* lepram cauſari non temere creditur ibid. Patrum eccleſiæ allegoriæ de hoc animali deſumtæ 285. quatenus admitti queant ib. *eſus carnis porcinæ* DEO ſemper in Iſraëlitis fuit ſumme abominabilis ib. hinc præciſa Judæorum ab illa abſtinentia tyrannis occaſionem dedit, illos deridendi & perſequendi ib. aliæ quoque gentes ab eſu carnis ſuillæ abſtinent ib. *porcorum uſus in agricultura* apud Ægyptios 924. porcus eſt animal agris vineisque infeſtum ib. ei alienas ſegetes depaſcenti in pœnam olim dentes fuerunt extruſi ibid. in ſacrificium offerri ſolebat Cereri & Baccho ibid. num porci *prouolutione ſui in cœno impinguentur* 1519. cur in anguſta ſtabula cogantur ib. cur toties ſeſe prouoluant in luto ib. cœnoſa ejusmodi loca quomodo vocentur a Græcis & Latinis ib.

Pororum cutaneorum extrema ſubtilitas 682. 683. quot ab uno arenæ grano contegantur ibid. quantum tranſpiratione per poros illos ſingulis momentis ex corpore auolet ib.

Porphyrion qualis ſit auis 295. num ſit Thinſemeth Hebræorum ib.

Porphyrites quale ſit marmor 654.

Porrum non eſt Chatſir Hebræorum 370.

Portarum templi ſtructura 1215. 1216. totius ſtructuræ latitudo & longitudo 1218. *porta orientalis* portarum templi præcipua 1214. cur in templo Ezechielis *clauſa* eſſe debuerit ib. *portæ exteriores* aditum ad templum aperientes fuerunt tres 1223. his reſpondentes tres *interiores portæ*, quæ ducebant ad atrium ſacerdotum 1225. num & ad Occaſum fuerit porta ibid. ad portam ſeptentrionalem interiorem octo ſtabant menſæ pro mactandis ac locandis ibi holocauſtis 1227. ſeq. nec non pro inſtrumentis & vaſibus ad mactationem neceſſariis 1229. totidem quoque menſæ poſitæ erant ad portam interiorem meridionalem ib.

Potentia DEI ex operibus creationis demonſtrata, vid. *Sapientia DEI*.

Potus pro ſe ſuisque & animalibus in arca unde ſuppetierit Noacho ex mente Sturmii 38. ad conſeruationem humani corporis eſt ſumme neceſſarius 196. *Lapponum* ex juniperi baccis præparatus 762. *aquæ frigidæ* quantæ ſit refectioni homini languido & defatigato 1011.

Præadamitæ quinam ſint juxta Peirerium 1480. quo nitantur fundamento ib. refutantur ib.

Prædiorum apud Judæos ex lege diuina præſcripta emtio & venditio 344. 345. *ruſticorum* pretium pro numero annorum ad Jubilæum usque æſtimandum erat ibid. *urbana* abalienari poterant ſub jure reluitionis intra annum ib.

Prata arundini- & juncifera cur in noſtris regionibus ſecus, ac in Oriente, viliora æſtimentur 1111.

Precandi ritus verſus ortum apud veteres Judæos, Arabes & Chriſtianos 718.

Preſter, *ventus urens* 367. admodum infeſtus, imo lethalis eſt iter facientibus per Ægyptum, Æthiopiam & Arabiam ibid. in caſtris Iſraëlitarum aliquando miraculoſe exortus fuit 368.

Preſter, *ſerpens urens*, deſcribitur 386. quid ejus morſus cauſetur ib.

Principium duplex, bonum & malum, quinam ſtatuerint 61. rejicitur ib.

Procellæ unde oriantur in Orientalibus & Europæis regionibus 1095.

Proteruia quale ſacrificium fuerit apud Romanos 153.

Protocolla omnium hominis cogitationum, dictorum & factorum, duo ſunt, infallibilis DEI omniſcientia & propria cujuſuis conſcientia 1158.

Prouidentiæ diuinæ ſpecialis quodnam ſit objectum 482. quomodo verſetur circa pluuiæ diſpenſationem 486. circa media conſeruationis corporum 670. patet ex rerum creatarum conſeruatione, propagatione & ad tot diuerſos fines directione 737. quomodo ſe exerat circa fulmina & tonitrua 782. circa vitæ humanæ initium, progreſſum & finem 805. circa coruos 818. circa paſtum & potum animalium 951. circa animalia marina 965. circa proportionatum hominum natorum & mortuorum numerum ſingulis annis obſeruandum 1032. circa minima 1349.

Proximus quomodo ſit ex præſcripto religionis naturalis amandus aliisque officiis proſequendus 847.

Pruina quid ſit 810. quando & quibus plantis ſit noxia ib. in quo conſiſtat ejus uſus ib.

Prunæ ardentes ſunt ſtilo Scripturæ ſacræ fulmina 511.

Pſeudo-Simſones duo moderni 480. roboris eorum ſpecimina ibid. nil habent miraculoſi, ſed omnia natura & arte nituntur ib. adeoque Simſoni ratione roboris non comparandi ſunt ib.

quæ in hoc Opere continentur.

Pſittacus num ſit Anaphah Hebræorum 298. eſt auis Indica 576. nomen ipſum quoque eſt Indicum ib. num hæc auis intelligatur per Thuccijim ib.

Pſoas qualis ſit muſculus 272.

Ptolemaici medium cœli, quo Sol tempore Joſuæ ſtetiſſe dicitur, proprie & ad literam intelligere nequeunt 455. 456. eos quoque ferit objecta Chronologiæ per hoc miraculum interruptio 458. neque Solis egreſſum & ingreſſum in thalamum inſtar ſponſi literaliter exponere poſſunt 878. eorum argumenta varia ex S. S. petita pro quiete ac immobilitate terræ 482. 510. 672. 673. 878. 879. 948. 949. 1030. 1031. 1032. 1137. 1138.

Pudor an excitetur tantum rebus abuſui obnoxiis 30.

Puella pulchra cur Dauidi ſeni in remedium caloris vitalis data fuerit 515. paralyticis etiam quandoque in remedium præſcripta fuit ib.

Pueri quinam dicantur in S. S. 596.

Puerpera cur lege diuina fuerit immunda 314. & apud Ægyptios Græcosque immunda fuit habita ibid. diſcrimen immunditiei in puerpera Hebræa ratione partus maſculi ac fœmellæ ibid. an ei ſubſint rationes etiam phyſicæ, an tantum ceremoniales ibid. immunditiei ejus *ſeptenarius dierum numerus* an myſterium in ſe contineat 315. quando pro mundatione ſua offerre debuerit oblationes ſuas ib.

Pulex, animal abjectiſſimum & viliſſimum 494. cur Dauid ſe ei comparet ib. variæ de pulice deſumtæ locutiones prouerbiales ibid. admiranda ejus generatio & ſtructura ib.

Pulmones quid ſint 687. 731.

Pulpitum ſabbathi quid fuerit, & *pulpitum Leuitarum* 544.

Pulueris comeſtio an ſerpenti naturali in pœnam fuerit dictata 31. quid notet myſtice & metaphorice ibid.

Pulueriſatio auri qua ratione fiat 248. vituli aurei a Moſe inſtituta ib.

Punica mala vid. *Malogranata*.

Purpura magis commendatur a rubro quam a cœruleo 198. num *color purpureus* & *hyacinthinus* ſit unus idemque ib. quomodo differat color purpureus a *coccineo* 1349. purpura ſumitur & pro colore & pro conchylio 199. unde olim fuerit elicita ibid. hodie pertinet inter res deperditas ibid. ubi noſtris temporibus purpura fuerit quæſita ib. purpura videtur Olao Rudbeckio eſſe Borith Hebræorum 1140. ejus rationes ibid. 1141. *purpureæ* vocantur apud Scriptores etiam res candidiſſimæ ib. 1184. *purpura Babylonica* olim æque celebris erat ac *Tyria* 1205. veſtis CHRISTI patientis purpurea 1399.

Puſillanimitas quantum ſit malum 1000.

Puſtulæ ſimplices ubinam dentur 324. quando ſanationis dent indicium ib.

Pyracantha unde nomen ſuum habeat 468. num ſit Barkanim Hebræorum ib.

Pyrenæi montes unde ita dicantur 1202. argento ſunt diuites ib.

Pythagoræ dogma de Metempſychoſi unde ortum ſuum habeat 628. cur ille fabarum eſum ſuis interdixerit 508.

Pytho quid ſit 420. nonnullis eſt draco ingens, aliis homo ab Apolline occiſus 713. ab hoc nomen ſuum habent Pythii ludi, Python Delphorum urbs, Apollo ipſe Pythius, ventriloqui pythones ib. *Pythoniſmus* 772.

Pyxis nautica veteribus fuit ignota 574. quantopere nauigationem hodiernam promoueat ib.

Q.

Quadrans Romanorum quota pars denarii fuerit 1419. valor ejus reductus ad Germanorum monetas ib. ei valore proxime accedit obolus ib.

Quercûs arboris deſcriptio 94. ejus fructus ſunt *glandes* ib. quare tantus ei habitus fuerit honor apud gentiles ib. quo animo Socrates per eam dejerauerit ibid. fuit Joui ſacra ib. ex ea conficiebatur *corona ciuica* Romanorum ibid. unde adagium ortum ſit: *Per tenebras ad quercum jurare* ib. quercus olim fuêre templorum loco 95. idolorum materia ib. Botanicis quercus alia eſt mas, alia fœmina 465. varia quercus genera juxta Theophraſtum 466.

R.

Rabbanitarum de duplici diei veſpera apud Judæos ſententia 257. 258.

Rahabæ linea fili coccinei, qua exploratores Iſraëlitarum de muris urbis Hierichuntis demiſit, non funis cylindricus, ſed faſcia lata fuiſſe videtur 462.

Rabel cur patri ſuo idola ejus furtim abſtulerit 95.

Ranarum generatio quomodo ſucceſſiue fiat 126. productio earum miraculoſa in pœnam Ægyptiorum 126. 127. ranæ ſunt *animalia amphibia* 127. quomodo in domos, cubicula, lectos, furnos, mactras Ægyptiorum aſcenderint ib. an unquam ranas pluerit ibid. innoxium alias animal, Ægyptiis fuit moleſtiſſimum ib. quandoque integras nationes ſedibus ſuis expulerunt ibid. ranarum ſublationem cur Pharao demum in alterum diem a Moſe ſibi expetierit 128. quæ æque fuit miraculoſa, ac illarum immiſſio ib. quomodo ranæ iſtæ fuerint ſublatæ ibid. rana an ſit Tſab Hebræorum 307. multis eſt edulis ibid.

Raptus Pauli in Paradiſum quando contigerit 1508. cur ſe non nominet, dum illius meminit ib. cur ignorauerit, num tum temporis fuerit in corpore, an extra corpus ib. quis Paradiſus ille ſit, & ubi quærendus ib.

Rationis lumen quid ſit 863.

Reem quale ſit animal 390. ejus proprietates in S. S. annotatæ ib. num ſit Rhinoceros ib. Bocharti rationes contra hanc ſententiam examinantur 391. variæ variorum de hoc animali fabulæ ibid. num ſit urus 392. Bochartus illud quærit in capreârum familia ib. ac orygem eſſe putat ib. ejus rationes ib.

Regum Perſarum luxus profuſiſſimus 655. *Regum ira* comparata leonis fremitui 1001. *cor* quo ſenſu dicatur eſſe imperueſtigabile 1007.

Religionis Chriſtianæ commoda maximi momenti 870. officia rationi quam maxime conueniunt 871. *religionis uſus* in ſocietatem humanam redundantes ibid. *religio naturalis* qualia præſcribat officia homini erga DEUM 873. 1496. erga proximum 874. 1497. erga ſeipſum 874. 1496. religio eſt fortiſſimum ſocietatis humanæ vinculum 985. quantam illi noxam inferat religionis neglectus 986.

Reliquiæ diluuianæ teſtes ſunt uniuerſalis cataclyſmi 48. tales ex regno dantur vegetabili 49. ex familia quadrupedum 50. ex inſectis 51. inprimis autem ex piſcibus 51. ſeqq. reliquiæ ſceleti humani 49. 50.

Remorum vis mechanica quanta ſit 1517.

Renes pecudum cur DEUS ſibi in ſacrificium poſtulauerit 233. cur obuoluantur membrana adipoſa ib. *renum & cordis combinatio* frequens eſt in S. S. 815.

eorum nomine quid intelligant Scriptores ſacri ibid.
Reptare ventre ſuo quid metaphorice notet 31.
Reptatio an ſerpenti ob ſeductionem hominum ad lapſum in pœnam fuerit data 30. ſeq.
Reptilia quænam dicantur Moſi 306. eorum diuiſio in ea, quæ ſanguine gaudent, & exanguia ibid. quænam ex iis lege diuina fuerint immunda 307. ſeq.
Reſina eſt nomen genericum, omnibus arboribus reſiniferis & inde fluenti ſucco commune 98.
Reſpiratio quid ſit 731. ejus neceſſitas & utilitas ib. follis, quo ſpiramus, eſt pulmo ibid. ejus auctor eſt ſolus DEUS ib. organa ib. quomodo fiat ib. unde reciproca inſpiratio & exſpiratio dependeat 732. an & quomodo piſces reſpiratione gaudeant 698. an etiam plantis competat reſpiratio 1479.
Reſuſcitatio mortuorum ad vitam eſt opus ſolius omnipotentis DEI 1341. *filiæ Jairi* verum fuit miraculum ibid. num reditus ad vitam eorum, qui pro mortuis fuerunt habiti, vera fuerit mortuorum reſuſcitatio ib.
Reuelationes diuinæ in quo conſiſtant 772. ſunt triplicis generis, per ſomnia, per viſionem nocturnam, per medium inter vigilias & ſomnum ſtatum ib. cur DEUS reuelationes ſuas noctu Prophetis ſuis communicauerit 773.
Rhamni tertii deſcriptio ex Dioſcoride 582. idem nonnullis eſt cum paliuro ibid. rhamnus Hillero eſt Naazuz Hebræorum 1132. rhamnorum variæ ſpecies 1398.
Rhinoceros eſt animal unicorne 390. 821. Ludolfo eſt Hebræorum Reem ib. Bocharti rationes contra hanc ſententiam examinantur 391. competunt ei proprietates τῷ Reem in S. S. attributæ 391. 393. inuenitur in Æthiopia & India 391. 821. an ejus cutis aut cornu ſit Ramoth Hebræorum 744. cornu ejus longitudo, craſſities & color 821. ejus magnitudo, cutis, roſtrum, oculi, &c. 822.
Rhododaphne quid ſit 152. vis ejus variis pecoribus eſt lethifera 153. idem eſt, quod Nerium 171.
Richtſcheit quale Germanis notet inſtrumentum menſorium 1211.
Ricinus num ſit Kikajon Jonæ 1293. ejus deſcriptio ex Rajo ib. eſt Ægyptiorum Kiki 1294. & Arabum Elcheroa ib. varia ejus ſynonyma ib.
Robigo, rubigo, qualis ſit frugum calamitas 1282. pro ea auertenda Romani coluerunt *Deum Rubigum*, & celebrarunt *feſta rubigalia* ib.
Romanis quid fuerit *pollictum* & *pollucere* 287. quid uſu venerit in venditione & emtione prædiorum 344. eorum *Vulpinalia* quale fuerint feſtum 476. videtur a vulpeculis Simſonis originem ſuam trahere 477. illorum *fœminæ* templum Veneris frequentaturæ ſe lauare & ungere ſolebant 481. *jugera* quantæ fuerint magnitudinis 487. quid Romanis notauerit *Actus* ibid. isque vel ſimplex vel quadratus ib. *vas futile* in Sacris Veſtæ quid fuerit 568. *caluities* apud eos erat exprobrationi obnoxia 597. quid illis notauerit *porticus* 632. *cœnacula* in qua parte ædium habuerint ib. *luxus* eorum quantopere creuerit 655. quid *neogamæ* maritis ſuis adferre fuerint ſolitæ 1030. qualia *opera* exſtruxerint in obſidione Hieroſolymorum 1101. *idola* ſua ſibi fingebant ex arboribus non domeſticis, ſed ſyluaticis 1122. Deus *Rubigus* quis fuerit apud eos 1282. *Rubigalia feſta* quænam ibid. eorum *mos flagellandi* maleficos ante crucifixionem 1397. *corona ciuica* erat quercea 1398. an & in quem finem illis in uſu fuerit, *vaſa aceti plena* deferre ad locum ſupplicii 1407. *acetum aquæ mixtum* erat apud eos potio militaris ib.
Ros quid ſit 759. cur præſtantia ſua antecellat pluuiam 430. eſt plantis *aqua cordialis* 466. ex æquo cadit in terram 467. quum itaque cecidit ad preces Gideonis mox in vellus ſolum mox in ſolam terram, alterutro ſicco manente, per miraculum id contigit ib. eſt in climatibus torridis ad meſſem uſque perneceſſarius 759. eſt ſumme utilis ib. gramine per rorem humectato, optimum demetendi illud tempus eſt matutinum ib. ex quibusnam conſtet ros particulis 809. 810. haud alte aſcendit & mox delabitur 977. *montanus* præcellentior eſt *campeſtri* ibid. an ros montis Hermon deſcendiſſe in montes Zion dici queat, cum hi ab illo centum circiter milliaribus Romanis diſſiti fuerint ibid. quasnam rationes adferat Harenbergius pro ſententia affirmatiua ib. *ros matutinus & veſpertinus* quinam 1071. 1266. matutinus eſt ſymbolum pietatis breuiter durantis ib. 1526.
Roſa num ſit Chabbazeleth Hebræorum 1061. inſeruiit jam olim ad ſerta & corollas 1398. *roſarum frutices* a militibus Romanis adhibiti fuiſſe videntur ad plectendam coronam ſpineam CHRISTO patienti imponendam ib.
Rubigus Deus Romanorum 1282.
Rubigalia feſta quænam dicta fuerint apud Romanos 1282.
Rubinus videtur eſſe Nophech Hebræorum 226. 229. Arabibus eſt Jahalom Hebræorum 226.
Ruborum varia dantur genera 117.
Rubrica fabrorum lignariorum unde parata fuerit a veteribus 1121. *ſinopica* quando ſit bonâ ac proba 1162. ubi effodiatur ib.
Rubrum mare ubi ſit ſitum 164. non ab æſtu marino, ſed per miraculum ad tranſitum Iſraëlitarum per illud a DEO fuit diuiſum ibid. 165. num a vento etiam fuerit diſciſſum, an tantum exſiccatum 165. *latitudo* maris rubri a littore Arabico ad Suez vix eſt 4000. vel 5000. paſſuum ib. refutatur Clerici de diuiſione maris hujus per æſtum naturalem opinio 165. 166. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum teſtimonia gentilium 167. naturali maris refluxui ipſa contradicit temporis circumſtantia ibid.
Ruminantia animalia quænam ſint 277. quo ſenſu aues inter ea referantur 287.
Ruminatio animalium quid ſit 278. organa ei inſeruientia ib. nempe ventriculus quadruplex ib. muſculi pectoris & abdominis cum diaphragmate ib. œſophagi ſingularis ſtructura 279. ruminationis in auibus duplex datur indicium 287.
Rupicapra idem ac Cemas 414. videtur eſſe Jachmur Hebræorum ib. ejus cornua ib. pabulo licet ficco hieme nutrita, nihil tamen vel bibit vel de niue lambit 901.
Ruſcus quid ſit Dioſcoridi 1132. num ſit Sirpad Hebræorum ib.
Ruſticola qualis ſit auis 497. num ſit Hebræorum Kore ib.
Ruta ſylueſtris cibis non apponitur 1378. *domeſtica* magis eſt edulis ib. reddit viſum acutum ib.
Rutha, Naëmi nurus, cur lauare ſe & inungere a ſocru ſua juſſa fuerit, quum conjugalem Boaſi amorem ſibi quæreret 481. quantam hordei menſuram in urbem portandam Boas ei impoſuerit ib.
Rutilus quid notet Latinis 1207.

quæ in hoc Opere continentur.

S.

Sabæ Reginæ imperium fuit in Arabia Felici, eaque Meridionali 572. unde Salomoni tantam auri, gemmarum & aromatum copiam dono adferre potuerit 572. 573. *Sabæa regio* fuit thurifera 1144. ſeq.

Sabbathi tegmen ſiue *pulpitum* in templo Salomoneo quid & ubi fuerit 544. *iter ſ. via* quantam notet interualli diſtantiam 1457.

Sabina Græcis *Brathys*, Plinio *bruta arbor* dicta, videtur eſſe Berothim Hebræorum 1060. ejus deſcriptio ex Plinio ib. eſt duorum generum ib.

Saccorum uſus apud veteres Judæos 1307. unde illi fuerint confecti ib.

Sacerdotibus cur *vini & ſiceræ uſum* in functione miniſteriali DEUS prorſus interdixerit 275. 1423. *Ægyptiorum ſacerdotes* vel plane abſtemii vel admodum ſobrii in vini uſu fuerunt 275. iidem fuerunt omnium piſcium oſores 287. illisque aues carnuoræ prohibitæ 288. abſtinebant etiam à concubitu cum uxoribus, inſtantibus feſtis ſacris 333. itemque ab eſu ceparum & alliorum 370. *corporis integritas* requiſita in ſacerdotibus Judæorum & gentilium 340. quænam corporis vitia illos a munere ſacro excluſerint ib. 341. quantæ *ex oblatione primitiarum de frugibus diuitiæ* acceſſerint Sacerdotibus Judæorum 343. quinam ex ſacerdotibus & quare vocentur *canes muti* 1133. ſeq. ſacerdotibus Græcorum fuere *ſceptra* 383.

Sacrificia cruenta apud gentiles prima fuerunt ex porcis deſumta 924. *incruenta* obtulerunt ex plantis 1479.

Saga Endorea necromantiæ dedita 499. Joſepho dicitur *ventriloqua* ibid. per eam rex Saul Samuelem mortuum conſulere non dubitauit ib. quare Saulem ſe noſſe diſſimulauerit ibid. cur de vita ſua prius ſecura eſſe ſtuduerit ib. an reuera Samuelem quendam perſonatum produxerit ib. videtur vel ipſa vel per alium ſub Samuelis nomine cum Saule locuta fuiſſe 500. unde notitiam de Saulis geſtis, fatis, ſucceſſore Dauide, & ſimilibus circumſtantiis habuerit ib. aliquoties in prædictione ſua errauit ib. adeoque tota fabula per impoſturam absque præſtigiis diabolicis acta fuiſſe videtur ib. Scriptores hac de re ib.

Sagittæ DEI ſtilo Scripturæ Sacræ ſunt *fulmina* 512. etiam ſtilo Poëtarum ib.

Sal ineſt omni fimo 612. 1319. ex decoctione urinæ hominum parari quoque poteſt ibid. non eſt cibus, ſed condimentum ib. *ſalis uſus* 670. 1319. ſalis *communis* præ *alcalico* & *acido* in uſu quotidiano præſtantia ibid. *ſalſuginoſæ terræ* ſterilitas 821. differunt particulæ ſalinæ plantarum a ſale communi ibid. omnibus plantis ineſt ſal 1319. *ſpiritus ſalis acidus* quomodo obtineatur ibid. cur olim ſal infanti recens nato purgando fuerit adhibitus 1195. quanti ſal æſtimetur a Chymicis & Medicis 1318. quinam ſit bonæ notæ 1319. quomodo ſalſedine ſua exui queat ibid. *ſal fatuus* idem quod inſipidum ib. quænam ſit inſipiditatis illius cauſa ib. ſal vegetabilibus eſt inimicus ib.

Salices num ſint Arabhim Hebræorum 979. procreſcunt in ſolo humido ad ripas amnium ib.

Saliuæ uſus in digeſtione & concoctione ciborum 1418. vis reſoluens in multis morbis ſalutaris ibid.

Salomonis Regis *aula* quid indies conſumſerit 516. quantum tritici & olei ille dederit Hiramo loco tributi annui, & quantum ſeruis ejus loco mercedis 517. Salomo *Botanicorum & Zoographorum princeps* 518. num librum de plantis & animalibus ſcripſerit ibid. cur Tyrium hominem totius *fabricæ templi* directorem conſtituerit 519. 520. quantum operariorum numerum conſcripſerit 520. quo anno ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto templum ædificare cœperit 521. cur ædificandæ *domui ſuæ* plures annos impenderit, quam ſtructuræ templi 546. ejus *domus ſaltus Libani* ibid. quanta auri ſumma ei ab Hiramo rege, Regina Sabæ & ex Ophir fuerit allata 573. unde ei quotannis ſumma 666. talentorum auri aduenerit 579. an ex annuo Iſraëlitarum tributo ib. quantæ ducatorum ſummæ hæc talentorum auri ſumma reſpondeat 580. ejus *parabolæ* unde fuerint deſumtæ 671. 1072. quænam ejus in *Eccleſiaſte* ſuo ſit intentio 1031. num ibi egerit *Epicureum & Scepticum* 1038. 1054. num *immortalitatem animæ negauerit* ib. num & unde *Anatomiæ peritus* fuerit 1053. an fuerit *exorciſta* 1487.

Samaria. De *fertilitate regionis* ejus teſtimonium Joſephi 437. quanta in ea a Syris obſeſſa fuerit *fames* 611. quanto tunc pretio conſtiterit caput aſininum ib. *Chirjonim*, tunc magni pretii cibus, quid notent ib. notare videntur cibum columbarum, ſpeciatim cicer 612. ſeq. inſecuta hanc famem *annonæ vilitas* quomodo ſit æſtimanda 613. noui ejus incolæ cur a leonibus fuerint infeſtati 617.

Samaritanum oleum quale ſit 1430.

Samaritanus ille quam apta remedia ſemimortuo ac grauiter vulnerato Judæo applicauerit 1430.

Samia teſta quænam dicatur 450.

Sanctiſſimum ſ. Sanctum Sanctorum in templo Salomoneo deſcribitur quoad ſuam longitudinem, latitudinem, parietes eorumque ornamenta, aream, tabulatum, contentum, h. e. arcam fœderis 523. 1235. heic fuit *ſedes DEI ſuper arca fœderis* ib. num habuerit feneſtras 529. ejus *altitudo* 535. fuit oraculum, ubi DEUS voluntatem ſuam manifeſtauit 537. ubi & quomodo arca fœderis in eo fuerit locata ib. obductum fuit laminis auri optimi 537. ejus ſtatuæ ſiue *Cherubini* 539. *paries intergerinus* Sanctiſſimum inter & Sanctum 541. 1234. ſeq. *janua pentagona* in hoc pariete, conſtans ex duabus valuis ſemper apertis, ſed aulæo tecta ib.

Sanctum ſiue *Domus Templi major*, deſcribitur quoad ſuam longitudinem, latitudinem, altitudinem, contenta &c. 524. 535. *Ara ſuffitus* ſeu *incenſi* in Sancto 537. *janua* Veſtibulum inter & Sanctum 541. duo *vela* ſeu *aulæa*, *exterius* Sanctum inter & Atrium, *interius* Sanctum inter & Sanctiſſimum 1410. num illud an hoc tempore mortis CHRISTI fuerit in medio ſciſſum ib. *interius* quam craſſum & altum fuerit ib. in templo ſecundo illud fuit duplicatum ibid. Sciſſio hæc fuit miraculoſa ib. num hoc miraculum idem ſit cum illo, quod circa portam templi ſponte ſe aperiendo 40. annos ante, quam templum fuit a Romanis deſtructum, contigit 1411.

Sanguificationis opus in homine & animalibus eſt imperſcrutabile & inimitabile 123.

Sanguinei coloris phænomena varia dantur in Sole, cadaueribus, fontibus, lacubus, fluminibus mere naturalia 122. ſeq. exempla nonnulla illorum 123.

Sanguinis plus cur DEUS contulerit mulieribus, quam maribus 313. nimius ille ſanguis quomodo extra grauiditatis tempus tollatur, ne noceat, ib. ejus *fluxus per menſes & lochia* ib. qui in ſe non eſt immundus ibid. cur ergo mulierem eo laborantem lege diuina immundam reddiderit 314. *ſanguis extrauaſatus* fermenteſcit & putreſcit 335.

ſanguinis eſus cur a DEO Iſraëlitis fuerit prohibitus 348. 1477. *ſanguis uuæ* quid notet 433. *ſanguinis circulatio* quoties per horæ ac diei ſpatium contingat 894. *ſanguinis fluxus continuus* mulieres tandem conjicit in febrem hecticam aut hydropem 1343. exemplum mulieris a diuturno ſanguinis fluxu per ſolam imaginationem & fiduciam in Medico collocatam ſanatæ ib. mulier illa tempore CHRISTI per duodecim annos tali fluxu laborans tamdiu per miraculum in vita conſeruata fuit ib. curatio ejus per CHRISTUM fuit plane miraculoſa ib. cur ſanguis *limites arteriarum ac venarum ordinarie transgredi* nequeat 1439. etiam nimium accreſcens vel acrimonia infectus non poros cutis, ſed patentiores exitus per os, fauces, &c. petit ibid. dantur tamen exempla ſanguinis, qui cutis poros tranſiit ibid. quænam ſit hujus rei ratio ibid. cur ſanguinis eſu omni abſtinuerint primi Chriſtiani 1476. ſeq. cur eſus iſte ſit noxius 1477. num homini ingeneret mores animalium ib. præceptum Concilii Hieroſolymitani de abſtinendo ab eſu ſanguinis magis ceremoniale fuit, quam morale, magis conſilium, quam mandatum ib. Græci hodienum ab illo abſtinent ib.

Sanguiſuga vid. *Hirudo.*

Sanitas hominis ratione animæ & corporis in quonam conſiſtat 483. 898. nunquam homini contingit perfecta ſanitas 483. facile plane tollitur ibid. quænam ſint præcipua ejus fulcra 929. quantum ad ſanitatem corporis conducat ciborum ſimplicitas 1015.

Santon vel *Senton* Arabum videtur eſſe Hebræorum Sittim 204. 215. ejus deſcriptio ib. ex iſta arbore eſt Gummi Arabicum ib. ubi creſcat ib. 215.

Sapientia, Potentia & Bonitas DEI ſumma demonſtratur ex proportionata *terræ a Sole & ſtellis fixis diſtantia* &c. 7. 1475. *dierum noctiumque viciſſitudine & longitudine* proportionata 8. 15. 735. 878. *crepuſculis* 8. *aëre* terram ubique ambiente & æqualiter premente 10. 1475. proportionata *nubium* quantitate & mobilitate ib. *ventis* eorumque uſu & diſpenſatione 11. 750. 751. 752. *marium* limitibus, ſapore, æquilibrio, &c. ibid. 12. *plantarum* ductibus nutritiis, ſeminibus 13. *anni* proportionata longitudine ſtatisque temporibus 15. *inſectis* 17. *auibus* ib. *piſcibus* 18. 697. ſeq. *animalibus* 21. *generationibus* illorum non inſtantaneis, ſed ſucceſſiuis 126. ex *culicum & pediculorum* ſtructura 131. ex ſtructura *ventriculi animalium* artificioſiſſima 278. non ſolum ex magnis, ſed & ex *minimis* conſpicitur 301. ex *generatione hominis* 313. ejusque *loquela* 388. ex *pluuia* 667. ſeq. ex corporis humani *cute, carne, oſſibus & neruis* 681. 682. ſpeciatim ex inſigni *pororum cutis* ſubtilitate 682. 683. ex *unione animæ & corporis* arctiſſima 682. 862. ſeq. ex *animantium* ſtructura, mediis ſe conſeruandi, ſtudio alimenta quærendi & pericula vitæ effugiendi, generatione & propagatione, &c. 687. 688. ex *auium* ſtructura & volatu 689. 690. ex *terra*, & quæ in illa ſunt 692. 693. ex *plantis* 695. 696. ex *bullulis aqueis in nubibus*, earumque rotundatione, colligatione, &c. 725. ex *finibus rerum creatarum* 737. ex *nihilo*, ex quo omnia a DEO creata ſunt 748. ex *hominis* natura & præſtantia 861. *anima* ejusque facultatibus, ideis, voluntate 862. ſeq. dominio in corpus & ideas 864. *dominio* in alias quoque creaturas 865. ex animantium *ore* cujusuis generi viuendi adaptato 885. ex *aëre* ejusque conſtitutione 877. 878. ex ſtructura *cordis* 892. ſeqq. *auris* 932. ſeq. *oculi* 934. ſeqq. ex *animalibus marinis* 964. ſeqq. ex *aranearum* ſtructura & actionibus 1025. ſeq. ex animalculis quoque minimis 1022. ex *cœlo ſtellifero* 1116. ex ordinatiſſimis *planetarum* reuolutionibus 1475. ex *terræ* ordinatiſſimo in orbita ſua circa Solem motu & inæquabili ſuperficie 1475. ſeq. ex *ſitu partium* corporis humani finibus ſuis aptiſſimo 1504. Sapientiæ diuinæ laus & encomium 961.

Sapientiæ humanæ fundamentum eſt timor DOMINI 985. pretium majus eſt pretio auri, argenti & margaritarum 986. comparatur melli 1007. *ſapientiæ morbus* quinam dicatur 1490. unde oriatur ibid. eo Paulus Apoſtolus laborare videbatur Feſto, Democritus Abderitis ib.

Sapo unde vim ſuam abſterſoriam habeat, 955. ex quibusnam conſtet partibus 1139.

Saponaria herba num ſit Borith Hebræorum 1140. illâ hodienum Perſæ veſtes ſuas eluunt ib.

Sapor in quonam conſiſtat 474. 1166. quænam dicantur acria, inſipida & dulcia 474. quatuor ſaporum genera 987. quodnam ſit eorum organon ibid. *ſapor oleoſus* in quo conſiſtat ib. *amarus* quinam dicatur ib. itemque *ſapor acris* ib. quomodo particulæ, quæ ſaporem excitant, ſint figuratæ ib. *ſapor acidus & acerbus* cur dentes obſtupefaciat ib.

Sapphirus qualis ſit gemma 195. 1534. ſeruauit nomen ſuum in plerisque linguis 195. fuit inter lapides Pectoralis Sacerdotalis ſecundæ ſeriei ſecundus ex omnium interpretum conſenſu 226. 229. qualis vero hic intelligatur, *albusne* an *viridis*, an *cæruleus* ib. qui ultimus probabiliſſime intelligitur ib. Joſepho eſt Jahalom Hebræorum ib. Sapphirus *punctis micisue auri collucens* apud veteres quinam fuerit 740. videtur eſſe lapis Lazuli ib. 1534. *modernus* autem Sapphirus veterum Amethiſtus vel Hyacinthus ibid. Sapphirorum patria alia juxta veteres, alia juxta modernos ib. *Sapphirus albus* num ſit Gabiſch Hebræorum 744. Sapphirus non rubri eſt coloris, ſed cœrulei 1073. 1185.

Sara, Abrahami uxor, per miraculum grauida 604.

Sarda, Sardus, qualis ſit gemma 1535. 225. num differat ab ea Sardonyx ib. *Sarda veterum* eſt hodiernus Carneolus ibid. Broughtono eſt Jahalom Hebræorum 226.

Sardonyx qualis ſit gemma 225. 1534. *nomen* ſuum habet a loco, ubi inuenitur, nempe Sardinia ibid. ſecundum Braunium ab Hebræorum Sered, quod notat colorem rubrum ibid. Joſephus Sardonychem intelligit modo de Odem, modo de Schoham Hebræorum ib. *differt* Sardonyx *a Sarda* ib. videtur eſſe Schoham 228. 229. nonnullis eſt Ramoth Hebræorum 743. reperitur apud Indos & Arabes, Arabica autem eſt optima ib. *optimæ* quænam ſint, quænam *viliores* 1535.

Sarepta urbs unde nomen ſuum habeat 439. 1527. ubi ſita fuerit 587. Sareptanæ viduæ ob Eliam alendum miraculoſa paucæ farinæ paucique olei augmentatio 588.

Sarrauius, Alexander, Copernicanæ de motu terræ hypotheſeos reformator 950.

Satellitum Terræ, Jouis & Saturni periodi & diſtantiæ a centro horum planetarum 3. 1168.

Satum, menſura aridorum, quantæ fuerit capacitatis 71. 481. 495. 590. 613. 1357.

Saturni, planetæ, ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. *ſatellites* eorumque periodi & diſtantiæ 3. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ib.

Satyri veterum quinam 77. videntur fuiſſe animalia ἀνθρωπόμορφα ib. *ſatyri* cujusdam *Indici* ex Angola in Belgium delati deſcriptio ib. 336. alius ex Plinio

nio descriptio 336. sub satyrorum forma culti olim a gentilibus dæmones ib. 1090.
Saulem, Regem Israëlis, quo sensu modo *Spiritus DOMINI* modo *spiritus malus agitasse* dicatur 487. qualis morbus hæc illius a spiritu malo agitatio fuerit 488. ejus *per Musicam curatio* ib. respondet Medicinæ Mechanicæ principiis 489. Saul æger rectius habetur pro *Melancholico-Maniaco*, quam *Energumeno* ibid. an non tam Musica, quam potius psalmis a Dauide decantatis fuerit curatus ibid. Saul *adit sagam Endoream*, per eam Samuelem mortuum consulturus 499. unde, licet se alium esse simulauerit, facile tamen ab illa agnosci potuerit ibid. an Samuelem quendam personatum viderit 500. videtur vel ipsa vel per alium Samuelis nomine Saulem allocuta fuisse eique illusisse ibid. quomodo ab eo materiam responsionis suæ astute elicuerit ib. unde notitiam de ejus gestis & successore Dauide habuerit ib. an omnia vera fuerint & euenerint, quæ illi prædixit ibid. videtur Saul *ab ea per meram impostu*ram *absque interuentu diaboli delusus* fuisse ib.
Saxis durissimis sæpe pretiosissimæ auri argentiue venæ immersæ sunt 741. quæ a metallifossoribus vel igne & aceto rumpuntur, vel effodiuntur 742.
Scabies humida quid sit, & *sicca* 341. scabiei sæpe se associat intumescentia cutis, ut vestes fiant angustiores 765. Scabies est Hebræorum Mispachath 320. *capitis* humida & sicca 323. decernendæ in hoc morbo *munditiei aut immunditiei signa* ibid. ejus *pustulæ* 324.
Scalæ templi ex vestibulo ad contignationes superiores, & ex thalamorum lateralium una contignatione ad aliam 533. fuerunt cochleares in muro ipso occultæ ib. & forte fractæ ib.
Scarabæus arboreus num sit Arbe vel Chasil Hebræorum 1279. argumenta pro sententia affirmatiua ibid.
Scarlatinus color unde conficiatur 200. affinis est colori coccineo ib.
Sceptra regiminis symbola 383. talia fuerunt Græcorum Sacerdotibus & Persarum Magis ib.
Schamir, vermis. Fabulæ Judæorum de eo 532.
Scholasticorum generationes animalium æquiuocæ quam sint absurdæ 121. 126. 131. 179. 473. 688. 1018. conceptus *de generatione hominis* 680. sententia *de cœli cœlestiumque corporum immutabilitate* 720. de genesi tonitrui, fulguris, fulminis & pluuiæ 780. *de origine crystalli ex glacie* 811. de cordis unico usu in conseruando calore vel flammula vitali 851. quomodo explicent solem, lunam, lumen & stellas in descriptione senectutis Salomonea occurrentes 1046.
Sciatericorum inuentio tribuitur a nonnullis Græcis, ab aliis Babyloniis 621. Hebræis æque facile inuentu illa fuit, ac aliis ibid. quomodo *umbra stili erecti* in sciaterico bis regrediatur in locis Zonæ torridæ, certa solis statione 624. *sciatericum Achasi* num in tabula marmorea an ænea fuerit descriptum 621. *ejus forma* siue structura num constiterit in gradibus scalæ ib. fuisse videtur *throni-seu scalæforme* ib. juxta Gaffarellum fuit scapheum seu hemicyclicum ib. aliis verticale, aliis horizontale 622. *ejus diuisio in partes* num facta fuerit in horas an semihoras ibid. *usus* illius ex mente Salmasii & Gregorii Michaëlis ibid. in quo verè constiterit ib. *miraculum in eo patratum* ib. ex mente variorum *non in sole ipso*, sed tantum *in umbra sciaterici* ib. eorum rationes examinantur ibid. aliis *Sol ipse cum vortice planetarum integro retrocessisse* videtur 623. eorum rationes, cum addita epicrisi ib. num *umbræ retrogressus* fuerit *momentaneus*, & *nouus Solis progressus longior*, an vice versa, aut uterque fuerit successiuus ibid. quantus fuerit per hoc miraculum dies ibid. quomodo miraculum hoc factum fuerit, dici nequit 624. Georgii Hartmanni artefactum Sciatericum Achasianum ibid. *Scriptores* hoc de miraculo ib.
Scincus Ægyptiacus siue terrestris est Tsab Hebræorum, & Crocodilus terrestris 308.
Scirpus qualis sit planta 671.
Sciurus volans Virginiensis quomodo post somnum per totam hyemem durantem expergefieri queat 1079. alterius cujusdam descriptio ibid. num idem sit cum eo *vespertilio admirabilis* Bontii ib. 1080.
Scobe aurea subtilissima olim capilli conspergi solebant 248. num in ejusmodi scobem Moses vitulum aureum elimauerit ib.
Scorpionis nomina Hebræa, Græca, Arabica 409. *descriptio* ex Swammerdamo ib. *aculeus* in cauda formidabilis ib. 1530. qui perforatus est 410. 1531. non pertinet inter serpentes, licet ratione veneni illis jungatur ib. in calidioribus climatibus scorpiones in societate viuunt ib. dantur loca, quæ a scorpionibus nomen suum sortita sunt ib. Scorpius est animal venenatum & noxium 1189. qualemnam hominem in sensu morali notet ib. Scorpiones dantur *nigri* & *albi* 1430. alii sunt *terrestres*, alii *alati* & *volantes* 1530. alii *marini*, venenum habentes in capite ac toto corpore ibid. non solum hominem, sed & ipsum leonem aculeo suo interimunt 1531. quinam effectus sequantur ictum scorpionis ib. noxium est animal æstiuo tempore, innoxium hyemali ib. cur *flagella aculeis vel spinis armata* dicantur scorpiones 582. datur *machinarum bellicarum species* apud veteres, quæ vocabatur Scorpio 647. 648.
Scriptura Sacra num loquatur ad captum vulgi aut sensum vulgarem 456. probatur variis exemplis, quod ita loquatur ib. 909. *contradictiones ejus apparentes* vid. *Enantiophaniæ*. Unde metaphoras, allegorias & parabolas suas desumere soleat 856.
Secale luxurians & temulentum quid sit, 100. ejus causæ ibid.
Seculum XVII. inuentorum in scientiis & artibus feracissimum 736.
Seditiosa in populo Israëlitico turba deglutita fuit a terra per miraculum 380. cum illud non fortuito contigerit, sed a Mose fuerit prædictum ibid. in regione nullis subterraneis ignibus aut terræ motibus obnoxia ibid. ejus coryphæi quomodo igne fuerint consumti 381.
Seirim quales fuerint deastri 336.
Selauim num fuerint *coturnices* 180. an speciatim *orygotometræ* ib. an *pisces volantes* 373. quatuor dantur *τῶν* Selauim species ex mente Judæorum 181. videntur fuisse *locustæ* ib. rationes hujus sententiæ 373. sqq. quo vento fuerint adductæ 373. quanta fuerit illarum *copia* 374. quinam fuerit eas *colligendi modus* 374. 375. plaga hanc Israëlitarum cibationem insecuta in quo constiterit 375.
Selenolatria est antiquissima, fuitque gentilibus fere omnibus communis 770. 771.
Semen totam plantæ, fruticis aut arboris structuram quoad partes ejus essentiales in se continet 695. 696. habet se in generatione illarum instar *maris*, terra autem instar *fœminæ* ibid. seminibus primarum plantarum, fruticum & arborum rudimenta omnium futurarum ad finem usque mundi a DEO fuerunt indita ib. *tres seminum classes* dantur apud Judæos 338. quid *in satione diuersorum seminum* ab illis obseruari debuerit ib. in serendo semine oppor-

tunum quidem tempus, non tamen nimis ſcrupuloſe, eſt attendendum 1043. ſemina juxta Plinium in locis humidis citius, in ſiccis vero ſerius ſerenda ſunt 1274. *Semen terræ conditum* cur illapſa impura aqua aut cadauere non fuerit immundum redditum 312. *nondum ſatum* autem his rebus fuit impuratum ib. *diuerſo ſemine eundem agrum conſerere* cur DEUS Iſraëlitis prohibuerit 338. putreſcunt ſemina ab imbribus copioſis ac continuis 1273. vaneſcunt ac putreſcunt etiam, ſi terra nimis arida eſt ac ſicca 1274. ex ſemine quomodo planta creſcat 1353. qualem requirat terram, ſi ei utiliter immitti debeat ib. cur in agris petroſis citius germinet ib. ſed & mox germen iſtud exareſcat ib. quomodo a ſpinis ſuffocari queat 1354. cur juxta effatum CHRISTI *ſemen emori* debeat, ſi fructus ferre debet 1453. terræ commiſſum non moritur quoad *vitæ ſuæ principium*, ſed tantum quoad *cortices*, quibus inuolutum eſt 1505. quo ſenſu ſeminatum cum arbore, planta vel fructu inde naſcituro idem ac non idem dici queat ib.

Senectutis deſcriptio a malis eam comitantibus 1044. *Salomonea* a quibus fuerit ſcriptis illuſtrata 1046. *obſcuratio ſolis, luminis, lunæ & ſtellarum* in ſenectute num de oculis corporis an mentis h. e. viſûs an intellectus virium decrementis ſit intelligenda ib. *nubes poſt pluuiam* ſunt catharrales affectus ſenibus infeſti ibid. non defectus calidi natiui & humidi radicalis ib. *cuſtodes domus* ſunt artus, crura & brachia 1047. cur in ſenectute *tremant* ib. *viri validi* non tantum pedes & crura ſunt, ſed vertebræ omnes ſpinæ dorſi ib. cur & quomodo *vacillent* in ſenio ibid. *molentes* ſunt dentes, quorum defectui ſenes ſunt obnoxii ibid. *ſpeculantes in feneſtris* ſunt oculi cum tunica cornea & tribus humoribus 1048. feneſtræ illæ an ſint ſpecilla ib. *oſtia in platea* ſunt os & labia in facie ib. quomodo *claudantur* ib. intelligi quoque poſſunt obſtructiones ſenibus frequentes ibid. *ſurrectio ad vocem auis* notat ſenum ἀγρυπνίαν ib. quænam ejus ſint cauſæ ib. *filiæ cantici* ſunt aures vel ſonus in ſenectute haud facile auditu perceptibiles ib. *loca alta timent* ſenes ob vertiginem & reſpirationis defectum 1049. *flos amygdali* eſt canities ib. unde illa in ſenibus oriatur ib. *cicadam moleſtam* varii varie exponunt ibid. 1050. quid per eam probabiliſſime intelligi queat ibid. *appetitus faſtidium* in ſenibus ibid. *funis argenteus* eſt integrum neruorum ſyſtema, ſpeciatim medulla ſpinalis, vel etiam vaſa lactea & lymphatica omnia 1051. *aureus liquor* num ſit cerebrum ib. an bilis cum veſicula biliaria 1052. aut cor ib. probabiliſſime eſt ſanguinis maſſa ib. *hydria ad fontem* videtur eſſe cor ibid. *rotæ ad ciſternam* num ſint pulmones ibid. rectius intelligitur motus inteſtinorum periſtalticus ib.

Senis cujusdam anno ætatis CIX. denati anatomia 855. ſenibus cur rigeſcant ſolidæ corporis partes 515. 585. quo modo quis ſenex fieri queat ante ſenectam ibid. rigeſcunt ſenibus fibræ & membranæ 855. imo inſenſiles plane fiunt ib. partes cartilagineæ haud raro redduntur oſſeæ ib. ſenum ætati centum annorum vel proximorum vel eâ ſuperiorum ſobolem procreantium exempla 856.

Senſus cui fini inſeruiant 774. ubi *ſedem* ſuam habeant 699. cur viſus, auditus, olfactus & guſtus ſedem ſuam habeant in capite ib. 774. 1504. tactus autem per totum corpus ſit diſperſus 700. 774. quot dentur ſenſus 700. eorum *organa externa* ib. quid illa ſint 774. cur non dentur plures ſenſus quam quinque 1483. an habeant adæquatum ſtatui noſtro præſenti perfectionis gradum ib. ſenſuum *perceptio* fit in cerebro ab anima 700. quæ proinde ſola proprie dicitur videre, audire, &c. 699. 774.

Serakrak eſt Judæis auis fauſti ominis 296. qualis ſit ex eorum mente ib.

Serapidis cultum in Ægypto referunt nonnulli veterum ad Joſephum patriarcham, qui hoc nomine Ægyptiis venerit 246.

Serpens æneus in remedium morſus ſerpentum urentium Iſraëlitis in deſerto a Moſe erectus 387. videtur confectus fuiſſe ex ære Phunonenſi, ubi tum caſtra ſua habuerunt ib.

Serpens in hiſtoria lapſus non eſt voluptas 28. neque ſerpens mere naturalis 29. qui vel ſolo exemplo Euam ſeduxerit ibid. neque CHRISTUS aut ens CHRISTO majus ibid. neque ſerpens metaphoricus, diabolus, absque ſerpentina ſpecie ib. neque ſerpens naturalis a Satana obſeſſus ib. ſed *diabolus ſub larua ſerpentis naturalis*, ejusdemque pulcherrimi ib. Serpentes num in pœnam ſeductionis hominum repant 30. ſeq. an in eandem pœnam puluerem comedant 31. qualis ſerpens ſit intelligendus per Sephiphon Hebræorum 110. probabiliter *Hæmorrhous* ibid. ſerpentes dantur in Oriente, qui ſunt *edules* 312. *ſerpentes urentes* unde dicantur, num a colore igneo, an a dolore urente, quam morſu ſuo excitant 386. quales ſint ib. ubi dolores urentes ab eorum morſu excitentur ib. quænam ſit ejus rei cauſa ib. variæ dantur illorum ſpecies ib. num illi, a quibus Iſraëlitæ in deſerto morſi ſunt, fuerint *hydri* ſiue *cherſydri* ib. rationes Bocharti pro iis ib. curatio Iſraëlitarum ab eorum morſibus per aſpectum ſerpentis ænei fuit plane miraculoſa 387. num dentur ſerpentes *alati & volantes* 386. *magni* vocantur *dracones* 434. cur in climatibus temperatis & frigidioribus non ſint adeo noxii, ac in calidioribus 434. ſerpentes *vini appetentes* ſunt, quo temulenti & facilius capiuntur, & venenum eorum intenditur 435. cur & quando incantationes nihil curent 909. quinam iſti ſint, qui incantationes non curant ibid. Serpentum *bilis* non eſt venenum 711. tali bili vulneribus infuſo potius hæc breui tempore fuerunt curata ib. juxta veteres ſerpentum *venenum* latet in capite ſub dentibus in certis veſiculis 712. illorum *morſus* tum ſunt venenati, ſi antea ad furorem uſque fuerunt laceſſiti & exaſperati ibid. num ſerpentes aliquem morſuri *linguam ejaculando acuant* ib. ſerpentum genus veneni acerrimi ſunt *aſpides* ib. eorum maximi in Ægypto ſunt aſpides 713. *ſerpentes longiores* a nonnullis vocantur dracones ib. 766. *Serpens ille vectis* a variis varie exponitur 729. *ſerpentis criſtati* in Heluetia obſeruati deſcriptio 767. 768. *ſerpentum caro* quare & ſitim excitet & nutrimentum det optimum, ſi comedatur 901. quomodo Indi ſerpentes ad tibiæ modulamen ſaltare doceant 906. num ſerpentes facilius, quam alia animalia, *conjurari* queant ib. quorum conjuratio fuit & antiquiſſima & olim frequentiſſima 907. quid de ea ſit habendum ib. impune tractari poſſunt, niſi concitentur ad iram ib. varii *conjurationis eorum modi*, per ſolum contactum ibid. per circulum, herbis quibusdam in aream ſparſis ib. per figuras taliſmanicas ib. per certas voces 908. per cantilenas & carmina ibid. cujus modi varii prætenduntur uſus ibid. quid generatim de illis omnibus ſit judicandum ibid. *ſerpens niger* num ſit Schachal Hebræorum 930. varii dantur ſerpentes nigri ibid. quinam ſerpens vocetur Hebræis Cephir, Græcis Leo 931. quomodo ſerpentes, depoſitis verno tempore exuuiis, rejuueneſcant 940. *ſerpentis lingua* qua ratione ſit ſymbo-

lum

lum calumniatoris 982. cujusnam ſerpentis venenum ſit præſentiſſimum atque acerrimum 983. in dumetis, fruticetis & ſepibus frequenter degere ſolent 1041. 1042. etiam perniciosiſſimi raro inferunt noxam, niſi irritati 1086. ſæpe manſuefiunt 1086. 1087. Ægyptiis, Chinenſibus & aliis Orientis populis ſunt ſymbolum regiæ majeſtatis & potentiæ 1093. oua pariunt, iis incubant fœtumque excludunt 1109. ſerpentum nomen cur ſit tam odioſum 1310. 1311. quo ſenſu dicantur *prudentes* 1345. contra ſerpentum venena cur Apoſtolos ſuos præmuniuerit CHRISTUS 1429. quo reſpectu ſerpentes conferantur piſcibus 1431. olim fuerunt agniti pro vindictæ diuinæ adminiſtris 1492. ſerpentum orientalium morſus eſt admodum venenatus ibid. eum ſequitur ſanguinis obſtructio, inflammatio atque tumor ibid. Serpentum variorum *deſcriptiones & icones* ex muſeo Linckiano 1087. 1178. 1179. 1180. 1283. 1286. 1295. 1296. 1302. 1311. 1312. 1346. 1347. 1429. 1430. 1431. 1493. 1532. ſeq.

Seſeli herba num promoueat difficilem ceruæ partum 820.

Sibyllina oracula quando fuerint contexta 1305. ſunt ſpuria ac ſuppoſititia ib.

Siccitas tempore Eliæ extraordinaria plane fuit 587. quousque ſe diffuderit ib. in frigidioribus climatibus a frigore & grandine, in calidioribus ab æſtu metuenda eſt ib. quid cauſetur ib. grauis ſiccitatis exempla 953. noxia non tantum eſt vegetabilibus, verum etiam animalibus, maxime herbiuoris 1158.

Sicera qualis ſit potus 275. contradiſtinguitur vino ibid. quare ſacerdotibus a DEO fuerit prohibita ibid.

Sicilia & ignibus ſubterraneis & fertilitate ſoli jam olim fuit celebris 739.

Siclus, moneta apud Hebræos uſitata 75. ſicli ſolebant ponderari ib. ejus *valor* in pondere & moneta ib. 1253. 1370. num duplex fuerit, *communis* & *ſacer* 252. 505. negatur 252. rationes Schickardi pro uno tantum Sicli genere ib. *Sicli Sanctuarii* originale in Sanctuario cuſtoditum fuiſſe videtur ibid. *Siclus Babylonicus* fuit tertia duntaxat pars ſicli Hebraici 505. an pondus cæſariei Abſalomi ad hos Siclos fuerit æſtimatum ib. Sicli Judaici conuenientia cum tetradrachmo Attico 1370.

Sidera jam primo die fuerunt creata 2. quarto autem demum die conſpicua facta in terra inque ejus uſum data 15. ſunt ſubſtantiæ nobiliſſimæ, non tamen a ſeipſis, ſed a DEO productæ 404. hinc *eorum cultus* abſurdus & impius ib. 770. *ſiderum diſtributio* quam ſapienter a DEO ſit inſtituta 404. ſidera quo ſenſu *contra Siſseram pugnaſſe* dicantur a Debora 463. quare a gentilibus pro diis fuerint culta 625. certæ illorum *conſtellationes* 675. *influxus in terram* magnus ex mente veterum 676. quid de illo ſtatuendum ſit ib. eorum *motus proprius* ab occaſu verſus ortum quot annorum ſpatio abſoluatur ibid. quo ſenſu dicantur *laudare DEUM* 717. cur *ſtellæ DEI* vocentur ibid. immenſa illorum *altitudo* ibid. num gaudeant intellectu, & anhelent vitam æternam 798.

Signa rebus ſignatis poſteriora 618. *ſigna cœli* num mala futura portendant 1151. an proinde extimeſcenda ſint ib. quam grauiter S. S. a reformidandis illis dehortetur ib. quam male præcones verbi diuini ea in occaſionem prædicandæ pœnitentiæ rapiant, aliis motiuis ad eam ſatis inſtructi 1152.

Silicis ad cultellos & alia inſtrumenta inde conficienda uſus 119. unde & olim in circumciſione, ſacrificiis & bello adhibebatur inſtar cultri ib.

Siliquæ quid ſint 1436. ſiliquæ arboris deſcriptio ib. ſiliquæ, ejus fructus, quando comedi queant ib. ab Ægyptiis ex illis trahitur mel ib. num cibi loco fuerint filio prodigo ib. varia earum nomina ibid.

Simiæ qualia ſint animalia 576. nomina earum Perſica, Æthiopica, Græca, nomini illarum Hebræo affinia ib. num ſint Thuccijim Hebræorum 578. inhabitant ſpeluncas ib. ingens earum datur copia in Africa ibid. Simia num ſit Semamith Hebræorum 1024.

Simila, *Similago*, flos farinæ 379. 516.

Simplicitas quando cedat in laudem, & quando in opprobrium 1266. 1346. *columbarum* quo ſenſu a CHRISTO ad imitationem commendetur 1345. ſeq. in quo hæc conſiſtat ib.

Simſonis hiſtoria empæctarum & atheorum cenſuris admodum eſt obnoxia 471. Simſon *inermis diſcerpſit leonem juuenem* inſtar hœdi 472. viribus non propriis, ſed ei diuinitus collatis ibid. qua ratione poſt aliquot dies in cadauere iſtius leonis examen apum cum melle deprehendere potuerit 473. Bocharti & Clerici ſententiæ hac de re ib. Simſonis Schualim non fuerunt manipuli ſtraminis, ſed *vulpes* 475. quomodo vulpes has caudis ſuis colligatas, tædis accenſis interpoſitis, in agros Philiſtæorum emiſerit 475. 476. undenam tot vulpes deſumſerit 476. potuit & animalia Thoës dicta & ſimilia adjungere ibid. forte ſeptimanam vel medium menſis illis capiendis inſumſit ib. imo & per alios eas cepit ibid. cur vulpes ad ſcopum ſuum elegerit, non lepores aut canes ib. videntur ab hoc facto Simſonis Romanorum *Vulpinalia* originem ſuam habere 477. an & Bœotiorum ſuperſtitio ſit inde deriuanda, qua per faces dorſo animalium alligatas incendium facere pro licito reputabant ibid. Scriptores de vulpibus Simſonis ibid. Simſonis arma contra Philiſtæos, recens *maxilla aſini* 477. ſitis ejus poſt pugnam cum Philiſtæis 478. an ei a DEO in pœnam fuerit immiſſa ibid. aqua pro ſiti extinguenda num ex alueolo dentis in maxilla, an ex petra aliqua aut foſſa in illo loco profluxerit ib. an hæc maxilla aſini notet agmen militum ibid. 479. *robur* Simſonis miraculoſum a Spiritu DOMINI ei datum 480. illius ſpecimina plane miraculoſa ib. 481. quomodo ab iis differant ſpecimina roboris duorum pſeudo-Simſonum modernorum ib.

Sinai mons in latione legis diuinæ igniuomus fuit per miraculum 188. & per terræ motum tremefactus cum tota vicina regione 974.

Sinapeos ſatiui deſcriptio 1356. ſemen ejus minimum eſt omnium non abſolute, ſed relatiue ib. ſinapi cur inter olera referatur ib. quo ſenſu dicatur arbor, cum ſit planta ibid. in quantam altitudinem creſcere ſoleat ib. fabulæ Judæorum de eo 1357.

Sinopes num ſit Schaſchar Hebræorum 1162. ubi inueniatur & unde nomen habeat ib.

Sipho qualis ſit machina 156.

Sirenes num ſint Jaanah Hebræorum 290. ſunt aues fabuloſæ 291. 769.

Sitis unde oriatur in ceruo 900. 901. quare eſus carnis ſerpentinæ ſitim excitet ib. ſitis Saluatoris in cruce quænam fuerint cauſæ naturales 1406. ſeq.

Sittim videtur eſſe Senton vel Santon Arabum ſiue Acacia vera 204. quænam vaſa ſacra ex hoc ligno fuerint confecta ib. fuit ſymbolum æternitatis ib. creuit in deſerto Sittim 215.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Smaragdus nonnullis eſt Phitdah Hebræorum 226. rectius illorum Bereketh ib. unde Braunius Smaragdi vocem deriuet ib. Onkeloſo eſt Nophech Hebræorum ib. Relando Schoham 228. num ſit Bahat illorum 654. qualis ſit gemma 1534.

Smiris videtur eſſe Schamir Hebræorum 1158. qualis ſit lapis ibid. in quonam conueniat cum Adamante 1159.

Sodomæ excidium quomodo euenerit 72. 444. ejus veſtigia apud Strabonem & alios Scriptores profanos 72. 459. abundauit olim Sodomæ regio vitibus præſtantiſſimis 435. cur jam poſt excidium proferat fructus amaros & male ſapidos ib.

Sol eſt centrum mundi 2. ejus ſoliditas 3. quanto major ſit planetis ibid. quo ſenſu quarto demum die in expanſione cœli factus fuiſſe dicatur 15. de *ſole duplici* Empedoclis & Eimmarti ſententia ib. cur vocetur *luminare magnum* 16. ejus *influxus* in plantas & arbores 437. *ſtatio tempore Joſuæ* 455. medium cœli, quo Sol ſtetiſſe dicitur, proprie & ad literam intelligere nequeunt Ptolemaici ibid. cur Copernicani, hanc de ſolis ſtatione loquendi formulam ad captum vulgi & ſenſum vulgarem accommodatam eſſe, dicant 456. quid hi per medium cœli intelligant ib. ſolis ſtationem eatenus literaliter intelligunt, quatenus diurna Solis circa proprium ſuum centrum gyratio ſe ſiſtere, & Sol ab hoc motu quieſcere juſſus eſt ib. *Peyrerio* non Sol ipſe ſtetiſſe, ſed partim reflexione radiorum ſuorum in occaſu ſuo a jugis montium partim refractione illorum, formato inde in aëre Parhelio, prolongatus fuiſſe videtur dies 457. ſed refutatur 458. *Spinoza* partim idem cum Peyrerio ratione Parhelii ſentit, partim miraculum hoc a Judæis ex pio dolo fictum aſſerit ib. an per hoc miraculum in Sole patratum Chronologia fuerit interrupta ib. *Clericus* quoque hoc miraculum extenuat, & ad naturales cauſas reducere nititur ib. rationes ejus futiles refutantur 459. num dentur veſtigia aliqua hujus miraculi in hiſtoria profana ib. num ex Solis phænomenis in regionibus polaribus ratio phyſica ejus, quod hic contigit, dari queat 458. 459. quo ſenſu Sol dicatur *oriri* & *occidere* 464. *ortus Solis in fortitudine ſua* quid notet ib. quid ſit *Solis exitus* ib. ejus *vires irradiatoriæ* fortiores ſunt immediate poſt lapſam pluuiam, quam cœlo caliditſimo atque ſereniſſimo 513. quænam ſit hujus phænomeni ratio ib. unde *color aquarum* ex reflexione radiorum Solis crepuſculinorum *ruber* appareat 601. *Solis retrogreſſus in gratiam Hiskiæ* ſanitati reſtituendi miraculoſus 622. 623. quomodo Sol in Zonæ torridæ regionibus bis retrogredi videatur 624. ſingulare retrogreſſi in ipſa meridie Solis phænomenon ibid. quo ſenſu Sol, *DEO imperante*, *non oriri* dicatur 674. ſyſtematis ſolaris altitudo & magnitudo immenſa 717. Sol in regionibus ſeptentrionalibus infra horizontem demerſus, cur ſupra eum conſpiciatur 724. lumen ſolis non parum occultatur & infirmatur a nubibus ac nebulis 726. Sol aërem intra Tropicos rarefacit, & ante ſe ad occaſum pellit 751. hinc ventus ille orientalis communis ſub æquatore & in Zona torrida ibid. cur homines a Sole fiant *nigri*, ut ſub Zona torrida 766. Solis varia *nomina & figuræ*, ſub quibus cultus fuit 771. inprimis *ſolis orientis cultus* fuit antiquiſſimus ib. Sol eſt omnis lucis & caloris in terram atque planetas incidentis fons inexhauſtus 771. *lux ejus* omnibus planetis proportionate & ſufficienter ſe communicat 807. inde eſt diuerſa planetarum denſitas ibid. *radii illius* diuerſimode colorati varieque refrangibiles & reflexibiles ib. Sol quo ſenſu *occaſum ſuum noſſe* dicatur 959. ejus *gyratio centralis* omnium planetarum reuolutiones poſt ſe trahit ib. radii ſolis in climatibus calidioribus pungunt & urunt 976. Solis *diſtantia a terra* 1030. ſæpe in S. S. ſumitur non de ſuo corpore, ſed emanante lumine ac calore h. e. die 1032. 1033. cur tolerabilior ſit Solis æquatorem tranſeuntis calor, quam quem ille ad Tropicos excitat 1055. cur radii Solis infuſcent homines omnium regionum, etiam ſeptentrionalium 1056. diuerſi eorundem Solis radiorum in diuerſis corporibus effectus ibid. Sol in futura terræ deſtructione num luce ſua ſit defecturus ob denſam tunc & confuſaneam atmoſphæram, an ob magnam ſui partem tunc a maculis obducendam 1386. *Solis eclipſis*, CHRISTO in cruce pendente, extraordinaria plane fuit atque miraculoſa 1403. uniuerſalis quoque per totum terrarum orbem, & non per ſolam Judæam conſpicua ibid. quid de Dionyſii Areopagitæ teſtimonio de illa ſit habendum ibid. num Phlegontis Tralliani de extraordinaria ac uniuerſali quadam ſolis eclipſi teſtimonium hanc ipſam innuat paſſionalem 1404. hujus veritatem ut demonſtrent, prouocant Patres Eccleſiæ non ſolum ad Phlegontis & Thalli teſtimonia, ſed & ad archiua & acta publica Romanorum ibid. num & maxima illa tum temporis in China obſeruata Solis eclipſis ſit hæc ipſa paſſionalis ib. *differt paſſionalis illa a naturali* ratione obſcurationis, temporis & durationis 1405. quomodo heic miraculum a DEO fuerit patratum, dici nequit ib. Scriptores de illa ibid. Sol eſt corpus igneum propria luce fulgens 1507.

Solida quænam dicantur 914. quomodo mutentur in fluida 184. ſolidis tranſeuntibus fluida quæuis pro ratione grauitatis & denſitatis reſiſtunt 877.

Somnia inter *naturalia* & *diuina* magnum eſt diſcrimen 79. 1396. quibusnam ſomnia obtigerint diuina 79. 1396. ſomnium *Pharaonis* 100. *Archelai*, Regis Judæorum ib. *Eliphaſi* 664. Somnium quid ſit ib. naturam ſomniorum explicare admodum difficile eſt 710. variant pro temperamentorum diuerſitate ibid. eorum *obliuio* & *recordatio* unde dependeat 711. ſomnium *uxoris Pilati* 1396.

Somnus Adami profundus 28. Somnus quid ſit 664. in ſomno ordinario præſentationes nocturnæ utplurimum ſunt majores magisque terrificæ, quam quæ vigilantibus obtingunt 772. ſomnum profundum comitantur ſæpiſſime repræſentationes terrificæ ib. *ſomnus diſcipulorum CHRISTI* in horto Gethſemane quaſnam habuerit cauſas naturales 1393. cur poſt diuturnum laborem & poſt paſtum, itemque ob grauiorem triſtitiam homines obruantur ſomno 1393.

Sono magna eſt vis ad tremefaciendum 452. ſolo ſono diffracta ſæpe fuerunt vitra ib. Merſenni ratiocinium de vi ſoni ibid. an illo terra concuti queat 453. varia fortioris ſoni inſtrumenta paſſim celebrata ib.

Sophir linguâ Copticâ dicitur de tota India, ſpeciatim peninſula Malacca, 574. num ergo ſit Ophir veterum ibid.

Sorek celebris a fertilitate vini 109. 476.

Sparganii deſcriptio ex Dioſcoride 672.

Spartum quid ſit 1212. ubi creſcat ib. ejus deſcriptio ex Bauhino ib.

Spectra alii nimis fingunt, alii nimis negant 1361. pleræque de ſpectris hiſtoriæ ſunt falſæ vel ſaltim ſuſpectæ ibid. dari ſpectra, penitus negari nequit ibid.

quæ in hoc Opere continentur.

Sphacelus eſt conſectarium ambuſtionis 322.

Sphæræ armillares & aliæ ſtellarum ſitum, ordinem & motum repræſentantes 945.

Spica tritici & hordei ex quibuſnam conſtet partibus 1118.

Spinæ ſunt plantæ ſpinoſæ agris infeſtæ 32. varia earum genera ib. earum uſus & neceſſitas ib.

Spina alba ſiue *Meſpilus* 468. qualisnam ſpinæ ſpecies ſint Barkanim Hebræorum ibid. ſpina alba, qua CHRISTUS nonnullis coronatus fuiſſe videtur, eſt ex genere carduorum 1398.

Spinæ dorſi ſtructura & uſus 682. incuruatura in muliere per octodecim annos contractura laborante quam miraculoſe a CHRISTO fuerit ſanata 1434. ſeq.

SPIRITUS SANCTUS eſt ille Spiritus DEI, qui in prima creatione aquis incubuiſſe easque fœcundaſſe a Moſe dicitur 5. num in baptiſmo CHRISTI apparuerit in corporea columbæ forma, an tantum in columbina ſpecie ac figura 1313. 1314.

Spiritus fuliginis eſt antidotum contra peſtem pro hominibus & pecoribus 136. *ſpiritus acidi* cur alcalicis ſalibus affuſi efferueſcant 1010. *ſpiritus vitales* & *animales* quinam dicantur Medicis 1038. *ſpiritus ſalis acidus* quomodo obtineatur 1319. *ſpiritus vini* uſus in vulneribus &c. 1430.

Spithamæ longitudo 225.

Spongia, quæ aceto plena CHRISTO in cruce ſitienti propinabatur, ſanguine a militum manibus abſterſo imbuta fuiſſe videtur 1407. num haſtæ aut arundini fuerit impoſita ib. an ei hyſſopus fuerit circumligatus 1408. videtur cauli hyſſopi impoſita fuiſſe ib. vel arundini hyſſopi faſciculo infixæ alligata 1409.

Squamæ quem in finem piſcibus a DEO fuerint additæ 286.

Squillæ ſunt genus cancrorum edulium 1308. & cibus ex delicatioribus ib. num fuerint cibus Joannis Baptiſtæ ib.

Stacte num ſit Lot Hebræorum 98. quid ſit ib. 236. vera hodie eſt ignota, paratur autem adulterina 98. non eſt Hebræorum Nataph 242. eſt myrrha ſelectiſſima 902. quænam hodie pro ſelecta habeatur ibid.

Stadii Alexandrini ratio ad *Græcum*, & hujus ad *Italicum* 796. quanta ſit ſtadii longitudo 1361. quo modo inueniri queat ib. 1442. ſtadium quid ſit 1442. 1457. *Romanum* quot confecerit paſſus 1442. quot ſtadia conficiant milliare Germanicum ib.

Stannum ab argento & auro non facile ſeparari poteſt absque combuſtione 1078.

Statera quid ſit 998. ejus accuratio quanam fundetur lege mechanica ib.

Stateris valor 75. 1370. *aureus ſtater* quinam dicatur 635.

Statua Salis unde dicatur 72. num usque ad tempora Joſephi & Tertulliani durauerit ib. fabulæ veterum de illa ib. quo ſenſu Lothi uxor in ſtatuam ſalis conuerſa dicatur 72. 73.

Statuarum apud Græcos & Romanos genera fuerunt quatuor 539. earum in Sanctiſſimo Templi Salomonei magnitudo ib. de quarum forma ſententiæ dantur variæ ib. earum materia ib.

Statura hominis ac animalium quam proportionata ſit illorum finibus 1323. 1324.

Stella marina quot habeat pedes 965. motum habet lentiſſimum ib. ejus os ib. cui fini inſeruiant tot illius pedes ibid. ejus motus progreſſiuus per radios caudæ lacertæ ſimiles ib.

Stella, Magorum ad natum Meſſiam dux, fuit ſingulare prorſus phænomenon 1304. quid fuerit ibid. rationes, quod fuerit meteorum inſolitum & miraculoſum ib. 1305. quale fuerit meteorum, dici nequit ib. quomodo ex apparitione ejus Magi Meſſiæ natiuitatem certo concludere potuerint ib. num id ſit deriuandum ex conſeruata in Oriente prophetia Bileami de ſtella ex Jacob oritura ibid. an ex Sibyllinis oraculis ibid. aut eneruatis ipſorum artibus magicis 1306. aut arte aſtrologica ib. aut prophetiis Danielis de Meſſia per Babyloniam ac Perſiam a Judæis ibi commorantibus peruulgatis ib. videntur de eo per immediatam DEI reuelationem inſtructi fuiſſe ib.

Stellæ vid. *Sidera*. *Stellarum caſus* in futura terræ per ignem deſtructione neque de planetis neque de ſtellis fixis, ſed vel meteoris ſtelliformibus, vel de cometis intelligendus eſt 1387. 1499.

Stellio quale ſit reptile 309. num ſit Semamith Hebræorum 1024. rationes Bocharti pro ſententia affirmatiua ibid. deſcriptio ꝛc̃ Semamith Salomonea ſtellioni applicata ib. eſt animalculum minimum ib. mire ſedulum in capiendis muſcis ib. ei loco manuum duo ſunt anteriores pedes ibid. eſt animal domeſticum 1025. ubi alias degat ib.

Stercus vid. *Fimus*.

Stercorationis uſus in quo conſiſtat 1434.

Sternutationis uſus & effectus in capite 604. illa eſt ex Solis aſpectu frequentior 849.

Stibium vid. *Antimonium*.

Stoicorum ſententia de exuſtione mundi 1521. quo ſenſu mundum & æternum & corruptibilem eſſe ſtatuerint ib. ſententia eorum de innumeris mundi reuolutionibus 1522. & de nutritione ſiderum per halitus e terra exſurgentes 1523.

Strata terræ in diluuio fuerunt eleuata 47.

Strix eſt ſpecies ululæ 291. num ſit Jaanah Hebræorum ib. 769. de ſtrigibus alatis noctiuolis fabulæ poëtarum 1108.

Structuræ lapideæ cur præferendæ ſint ligneis 634. fuerunt triplicis generis apud veteres ibid. cujus generis ſtructura fuerit Templum Salomonis ib.

Struthio fœmina eſt Jaanah Hebræorum 291. 769. 1089. cur *ejus* ejus fuerit prohibitus ibid. qualis ſit auis ib. 1090. ejus *oua & caro* dura ſunt & concoctu difficilia 291. duplex ei eſt *ventriculus* ibid. carne ejus populi quidam Arabiæ & Africæ veſcuntur 292. aliis quoque illa in deliciis fuit ib. in ſtruthionum genere mari præfertur fœmina ib. *Struthio mas* eſt Thachmas Hebræorum ib. Struthionis deſcriptio ib. 770. videtur eſſe Renanim Hebræorum 823. fœminæ vox acutior, maris craſſior eſt ib. *alæ* ei inſeruiunt non ad volatum, ſed ad curſum ib. num facile capiatur ib. unde *velocitas* ejus dependeat ib. vocatur etiam *paſſer marinus* ib. *plumarum* ejus venuſtas & ſumma æqualitas ib. eſt quaſi medius inter animalia quadrupeda & volatilia 824. ad *oua* ſua ſemel deſerta nunquam redit ib. illa in arena recondit ib. varia ouorum ejus apud Arabes nomina ib. *pullorum* ſuorum eſt incuria ib. *meticuloſa* ib. quot deponere ſoleat oua 825. num ea in certas claſſes certumque in finem diſtinguere ſoleat ib. quid ei cedat in cibum ib. an ſingulari concoquendi vi gaudeat ejus ventriculus ib. quem in finem tam heterogenea deglutiat ib. num caput in frutice occultet, ut latere credatur ibid. quomodo a venatoribus ſe decipi patiatur 826. quo ſenſu ei tribuatur inſipientia ib. in quo Arabes illam apud ſtruthionem quærant ib. *procera ſtatura* aues omnes ſuperat ibid. velocior eſt equo, imo omnibus fere animantibus ib. cur non poſſit eſſe Chaſidah Hebræorum 957.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Struthium Dioſcoridi eſt herba lauandæ lanæ utilis 1140. num ſit Borith Hebræorum ib.

Styrax qualis ſit arbor 85. num ſit Necoth Hebræorum 97. num ſtyrax liquida ſit Hebræorum Lot 98. num ex ea fuerit virga Aaronis 384.

Suaſſa hodiernum Indiæ Orientalis eſt aurichalcum veterum 1187.

Subſtructio quid ſit Architectis 637. templi Hieroſolymitani fundamentalis ibid. 638. ejus anterides & ſcamilli 638. comparatio illius cum muris Babylonicis ratione altitudinis, latitudinis, lapidum & operariorum ib.

Suburbia quem in finem ab Iſraëlitis in terra ſua extrui debuerint 397. ſuburbia pro Leuitis quomodo fuerint menſuranda ib. diuerſæ, quæ ſibi contrariari videntur, eorum menſuræ quomodo ſint conciliandæ 397. 398.

Succinum eſt Græcorum electrum 1186. *aurei coloris* ſuccinum magni inprimis olim fuit habitum ibid. igni immiſſum opaceſcit & fumat ib.

Sudoris ſanguinei exempla dantur varia 1439. ſed tanquam effectus morbi & acris corporis diſpoſitionis ib. quomodo ergo ab hoc qualicunque differat *ſudor CHRISTI ſanguineus* ib. quid in eo fuerit præternaturale ac ſupernaturale ib. quænam fuerit ejus cauſa 1440. num mere naturalis fuerit ib. ſcriptores de illo ib.

Sueuiæ agri in bello Gallico A. 1703. & 1704. pedibus tot millium hominum equorumue conculcati tantam dederunt frugum copiam, quanta nunquam ſpe concepta fuiſſet 618. id quod & antea factum A. 1694 poſtquam integri exercitus in illis caſtra metati fuerant, multumque frumenti ab iis projectum & conculcatum fuerat 619.

Suffimenti ſacri ingredientia 241. Balſamum ib. Unguis odoratus 242. 243. Galbanum 244. Thus mundum ſiue maſculum ib. quibus Judæi alias addunt ſpecies ib. nec improbabiliter 245. ſuffimentorum Ægyptiorum compoſitio ib.

Sulphur ſumitur vel pro elemento Chymicorum vel pro ſucco minerali 709. poſteriori ſenſu ſumtum ex quibusnam conſtet particulis ib. *ſulphuris ſparſio ſuper habitaculo* varie explicatur ab interpretibus ib. quænam explicatio ſit optima 710. *ſulphure luſtrari* ſolebant olim apud gentiles domus & alia ib. Sulphuris uſus in depurando argento 867.

Sunamitidis cujusdam mulieris miraculoſa *conceptio & partus* 604. *filii ex ea prognati morbus*, dolor capitis & inſecuta hunc apoplexia, unde fuerit ortus ib. ejus *mors* num vera fuerit, an tantum lipothymia ſiue ſyncope ib. miraculoſa per Eliſæum *ad vitam reſuſcitatio* ibid. ſingularis prophetæ mortuum reſuſcitandi methodus ibid.

Supara, urbs Indiæ veteribus laudata 574.

Suph Nili eſt papyrus, non fucus aut alga 115.

Surdi cur plerumque etiam ſint muti 1416. quomodo illis aliorum cogitata communicari queant ib. hominis alicujus ſurdi & muti ſimul ſanatio miraculoſa 1417.

Sus vid. *Porcus.*

Suſurro quinam dicatur 1014. cur comparetur ligno & prunis ad alendum ignem aptis ib.

Sycea fabuloſus num Adamum lapſum repræſentet 30.

Sycomorus num ſit Schikmim Hebræorum 581. in Ægypto eſt arbor admodum frequens ib. ejus deſcriptio ex Dioſcoride, Veslingio & Rauwolfio ib. nomina ejus Arabica ib.

Syri in S. S. veniunt ſub nomine *Aramæorum* 1205. nullo non tempore mercaturæ fuerunt dediti ib. *purpura Syriaca* ſiue *Babylonica* ib. quasnam merces Tyro intulerint ib. Syrorum ad capiendum Eliſæum emiſſorum *viſus* per miraculum corruptus fuit & poſtea eis reſtitutus 610. illorum *exercitus*, Samariam obſidens, *ſolo ſtrepitu* diuinicus excitato *fugatus* 614.

Syrii, ſtellæ fixæ, diſtantia a terra, ſecundum calculum Hugenii 3. 717. venenato ejus influxui Romani veteres tribuerunt rubiginem frugum 1282.

Syſtemata Mundi, Copernicanum 2. Ptolemaicum ⅓. Tychonicum ib. Medium inter Tychonicum & Copernicanum ib.

T.

Tabanus vid. *Oeſtrum.*

Tabernaculum Moſaicum cur fuerit ſtructuræ mobilis 214. illius aulæa 210. ſeqq. atrium 221. ſitus ratione atrii & Sancti verſus ortum, ratione Sanctiſſimi verſus Occaſum 222. quod cauſa eſſe videtur, quare Judæi in precibus ſuis faciem vertant verſus occaſum ib.

Tabernaculorum feſti ritus apud Judæos 343. ſeq. qualibus in eo arboribus earumque ramis ad geſtationem & tuguriorum obtectionem uſi fuerint ib. 652. ſimiles ritus fuerunt gentilibus 344.

Tabes vid. *Phthiſis.*

Tabulæ cujusdam ex marmore menſario nigro exciſæ varieque figuratæ, ceu monumenti cujusdam diluuiani, deſcriptio 1536.

Tactu ſolo num quis a veneficio conſtringi & ad amorem cogi queat 907. num & quomodo ſerpentes conjurari queant ib. num tactus ſubtilior eo, quo gaudemus, nobis eſſet uſui 1483.

Talentum eſt Kikar Hebræorum 253. *talenti Hebraici* valor in ſiclis ibid. 208. reductio ad pondera & monetas Europæas ib. 209. 503. 1370. *Talentum Babylonicum* quot confecerit Minas Atticas 635. *Græcum* quot pependerit libras Romanas 1370. ejus reductio ad pondera moderna ibid. *Atticum* quot habuerit drachmas, & denarios conſulares ibid. quot imperiales ac ducatos conficiant *decem millia talenta* ib.

Talpa eſt Bocharto Choled Hebræorum 307. in quo conueniat cum veſpertilione 1078. *talpis objicere* quid notet ib.

Taprobana inſula, hodie Ceylon, num ſit Ophir veterum 577.

Tarandus quale ſit animal 415. an ſit Zemer Hebræorum ib.

Tarantulæ, quæ ſpecies eſt Araneæ, deſcriptio 1026.

Tarteſſus in Hiſpania triplex occurrit apud veteres Geographos, Carteja, Gades & urbs ad oſtium Bætis 1202. quænam ex illis ſit Tharſchiſch Hebræorum ib.

Tauri ſunt in S. S. ſymbolum principum & belli ducum 917. 1105. taurorum œſtro percitorum deſcriptio ex Oppiano 1263.

Taxus num ſit Thachaſch Hebræorum 203. 1195. negat Bochartus ob varias rationes ib.

Tecta Judæorum erant plana 420. 1314. 1337. hinc loricis muratis aut ambitu clathrato inſtruenda ib. in illis non deambulare modo, ſed & per noctem dormire moris erat 421. utebantur quoque illis ad conuenticula & idolorum cultum ibid. variæ inde deſumtæ S. Codicis locutiones metaphoricæ ibid. *tectum templi* num fuerit planum an acuminatum 1315. ejus conſpectus ex mente Judæorum ib. *uſus tectorum* in genere 1337. ex quanam materia antiquis temporibus fuerint ſtructa ib. quomodo paralyticus ille in lecto portatus per tectum ad CHRISTI pedes demitti potuerit 1338.

Tectorium in quem finem muris adhibeatur 1194. unde paretur ib. ingredientia ejus diu & exacte inuicem sunt commiscenda ib.

Tempestas grandine & fulminibus stipata 511. quam consternatos reddat homines, etiam summe impios 512. ejus effectus in mari ib. num jumenta aliaque animantia futuras tempestates præsentiant 780. 786. earum mutationes cur in diuersis locis varient 1433. unde sit tempestas pluuia & humida ib. vera illarum prognostica sunt Zephyrus & Auster ib.

Templum Salomoneum. Ejus *structura* est perfectissimum architecturæ ciuilis exemplar 519. 632. *director*, architectus Tyrius 519. admodum commendatus Salomoni a rege Hiramo 520. *operariorum* numerus ingens, ex Israëlitis, Tyriis, Ægyptiis ibid. quot fuerint *præfecti* operis ib. *fabri* in monte Libano, & lapicidæ & lignicidæ ib. *ædificatio* jam a Dauide intenta, sed a DEO ipso Salomoni reseruari jussa 521. a quo ipso exemplar structuræ ejus Dauidi fuit exhibitum ibid. 632. *prærogatiua* præ omnibus aliis, quotquot unquam fuere, celeberrimis structuris 521. triplicis templi in S. literis sit mentio, Salomonei, Zorobabelici & Ezechielici ib. a Secundo non differt *Herodianum* ib. quænam *secundo templo* defuerint ib. *tertium* nunquam actu extitit, sed tantum mystice & typice regnum CHRISTI spirituale adumbrare debuit ibid. quo anno ab exitu Israëlitarum ex Ægypto *templum Salomoneum ædificari cœperit* ib. ubi fuerit extructum 522. *ichnographia* & *scenographia* ejus generalis ib. templi κατ' ἐξοχὴν sic dicti longitudo & latitudo 523. Scenographia 524. Orthographia ib. *Vestibulum* 525. seq. 632. Templum Herodianum altius fuit Salomoneo 525. hujus *fenestræ* 529. seq. *thalami* ad parietem templi extructi ad meridiem, occasum & septentrionem 530. 632. 1237. cur *in extructione templi neque malleus neque securis audita fuisse* dicatur 532. 533. *scalæ* ex vestibulo ad contignationes superiores, & ex una thalamorum lateralium contignatione in aliam 533. *laquear* & *tectum* templi 534. *parietes* intus tabulis cedrinis & auro obducti 535. 538. *pauimentum* auro obductum 540. quando ædificium templi fuerit absolutum 545. *columnæ* ejus binæ, Jachin & Boas, eæque æneæ 549. seqq. *mare æneum* 557. seqq. *labra ænea* 568. præcipuæ Templi Salomonei partes 632. *lignum cedrinum* cur in structura ejus fuerit adhibitum 634. quænam *saxa* & ubi in eadem fuerint usurpata ib. ea fuisse videntur *marmora* nec ejusdem generis neque unius coloris ib. quomodo templum *monti Moriæ* fuerit inædificatum 637. *fundamenti* ejus substructio, congestio & complanatio ex Josepho & Villalpando 637. 638. structura hæc celebratis illis septem mundi miraculis simul sumtis præferenda est ib. templi *clausi aurei* 640. num in ejus trabibus aues fuerint nidulatæ 925. 926.

Templum Ezechielis. *Murus extra atrium gentium circumductus* cujus fuerit crassitiei & altitudinis 1213. non videtur ubique ejusdem crassitiei fuisse ibid. muri hujus necessitas unde pateat ib. cur Angelus atrium gentium non mensurauerit ib. *Porta orientalis* portarum templi præcipua 1214. cur in hoc templo *clausa*, & non aperta esse debuerit ib. quare per *gradus* fuerit in templum ascendendum ib. quot numero gradus fuerint ib. cur fuerint depressiores & latiores ibid. quanta fuerit *liminis* portæ crassities ib. *atriorum portæ* comparari possunt portis urbium 1215. *tota* enim *porta* constabat porta exteriori & interiori, utrâque turrita, & interjacente platea ab utroque latere ædibus siue cubiculis ornata ib. quanta fuerit integræ portæ longitudo & latitudo ibid. *portæ* ipsæ *turritæ* fuerunt & ab ante & a post apertæ & fornicatæ ibid. *cubiculorum* ab utroque latere intermediæ plateæ positorum, longitudo, latitudo & altitudo ibid. 1216. muri illis interjecti crassities & retractio 1215. fenestræ, transitus siue scalæ ab uno cubiculo ad alterum, & ostiola in muro illo ib. liminis interioris portæ, spectantis versus atrium exterius, crassities ib. *vestibulum ante portam* quomodo formatum fuerit 1216. mensura, fenestræ ac columnæ ejus ib. latitudo *plateæ* inter portam interiorem & exteriorem 1217. totius portarum structuræ latitudo 1218. & longitudo ib. *fenestrarum* in thalamis & vestibulis forma 1220. *Atrii exterioris* siue *Israëlis* areæ, cellæ & pauimentum 1221. longitudo & latitudo ex mente Villalpandi 1222. *porta inferior* quænam dicatur ib. tres portæ exteriores aditum ad templum pandentes 1223. his respondentes tres interiores, ducentes ad atrium sacerdotum 1225. num & *ad occasum templi porta* fuerit ib. *Mensæ* octo ad portam septentrionalem interiorem pro holocaustis 1227. 1228. & pro instrumentis atque vasibus ad illa necessariis 1229. totidem mensæ ad portam meridionalem ib. mensarum harum atque tabularum iis superimpositarum dimensiones ibid. 1230. num mensæ habuerint opercula ibid. *Uncini* parietibus & columnis infixi pro suspendendis holocaustis ib. *cellæ cantorum* ubi locatæ fuerint ib. nec non *cellæ custodum templi* 1230. 1231. *Atrii interioris* siue *Sacerdotum* dimensio & facies 1231. *area* intersepimento quodam ab hoc atrio distincta quid fuerit 1232. *Vestibuli domus* mensura juxta Villalpandum & Sturmium ib. longitudo 1233. scalæ ad Vestibulum & Sanctuarium ducentis gradus quot fuerint ib. *columnæ vestibuli* quales fuerint ib. ostium ejus in Sanctum quam latum & altum fuerit 1234. *muri inter Sanctissimum & Sanctum medii* spissitudo ib. *Sanctissimi* longitudo, latitudo & altitudo 1235. *anterides muri* templi ib. *duplex templi murus*, externus & internus ib. inter utrumque fuerunt *cellæ* siue *conclauia* ibid. 1236. tres illorum contignationes, & superiores inferioribus ampliores 1237. ab una contignatione ad aliam scalæ cochleares binæ, ad Septentrionem una, altera ad Meridiem ibid. conclauium istorum altitudo ib. & latitudo 1238. latitudo integri ædificii 70. & longitudo parietis 90. cubitorum, ubi quærenda & inuenienda sit 1239. itemque longitudo 100. cubitorum 1240. latitudo totius *faciei orientalis* templi ibid. longitudo totius templi ib. ostia & fenestræ ubique fuerunt quadrata & angulis rectis clausa 1241. *Ostium Sanctissimi* ejusdem fuit ordinis, formæ & ornatus cum ostio Sancti 1242. utrumque ostium juxta Villalpandum habuit duas valuas, & quæuis valua ostiolum minus pro sacerdotum ingressu 1243. ostia hæc cur ornata fuerint sculpturis cherubinorum & palmarum ib. cur & quomodo tigna transuersim per ostia fuerint acta ib. *Altaris incensi* materia, forma, dimensio & proportio ad altare incensi Mosaicum 1242. *ædificii in atrio exteriori* a latere septentrionali ad occasum situs, longitudo, latitudo, conclauia, murus, &c. 1244. seq. ambulacrum intercussatum inter conclauia ista 1245. inferiora conclauia cur altiora fuerint superioribus ib. & inferiores columnæ altiores ac spissiores superioribus 1246. ædificii istius altitudo ib. scalæ extra illud 1247. eadem fuit architectura in ædificiis orientalibus ac meridionalibus, quæ in septentrionalibus erat ib. *refectoria Sacerdotum*, in

quibus comedebant oblationes 1248. *quatuor templi porticus* juxta Josephum, earumque una semper sanctior altera ib. longitudo lateris cujusuis templi hujus Ezechielici 500. calamorum quomodo sit intelligenda & inuenienda 1249. *Altare holocausti* in hoc templo in multis differens ab altari templi secundi 1250. ejus dimensiones & forma ibid. partes illius cum suis dimensionibus 1251. 1252. *Sacerdotum culinæ* 1254. *culinæ populares* in atrio exteriori 1255.

Templi secundi tectum num fuerit planum an acuminatum 1315. ejus constitutio ex mente Judæorum ib. *thronus regius* in illo quale fuerit ædificium ib. *tribunal ligneum* in atrio mulierum quouis septennio in festo tabernaculorum erigi solebat ib. Gasith siue *conclaue templi* pro Synedrio magno ibid. quinam ex omnibus istis locis sit illa *templi pinna*, in qua tentator Satanas CHRISTUM constituit ib. in quonam templum Israëlitarum diuersum & distinctum fuerit a templis Ægyptiorum 221.

Tempus quo sensu *parere* dicatur 1019. quid sit 1036. est vel *absolutum*, verum & Mathematicum, vel *relatiuum*, apparens & vulgare ib. temporum mutationes omnes prouidentiæ diuinæ subsunt ibid. *temporis opportuni* verus ac legitimus usus quam sit necessarius 1043.

Tenebræ super abyssum an sint causa mali moralis 6. tenebrarum usus in terra nostra quantus sit 7. 8. *tenebræ Ægypti triduanæ* fuerunt extraordinariæ prorsus & miraculosæ 146. earum causa non fuit Solis obscuratio, sed atmosphæræ Ægyptiacæ condensatio ib.

Tenesmus qualis sit morbus 646.

Tentorium Tabernaculi Mosaici ubi in atrio steterit 222. ejus parietes tres 214. patuit ab ortu ad introitum ib. parietes componebantur ex asseribus 214. 215. illius aulæa 210. seqq.

Teraphim Labani quare ei a filia Rahele fuerint ablata furtim 95. eorum materia, forma & usus ibid. num loco eorum DEUS Israëlitis substituerit Urim ejusdem muneris & figuræ ib.

Terebinthus num sit Zori Hebræorum 98. aut illorum Lot ib. aut Bathnim ib. Terebinthus Indica qualis sit ib. vulgaris ib. cum illa eadem sunt Pistacia 102.

Terra quid notet in Historia creationis 2. sæpe intelligitur per mundum ib. ejus specialiori elaborationi Hexaëmeron est insumtum ib. 694. ejus, tanquam *planetæ*, soliditas 3. distantia a Sole ib. 717. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. satelles ib. aphelia pro 1. Jan. 1730. ib. eccentricitas ib. *Terra punctuli rationem habet* vel ad ipsum Solem, nedum ejus vorticem ibid. 694. 717. 1115. *terræ chaoticæ* varia apud veteres nomina 4. descriptio ib. terra an ex aqua fuerit producta 6. proportionata gaudet luce 7. lucis & tenebrarum alternatione opus habet 7. 8. *terræ primæuæ* facies ex mente Sturmii 10. situs & motus annuus 15. *tristissima terræ conditio tempore diluuii* 45. cortex ejus in diluuio prorsus fuit dissolutus 47. 804. structura terræ per diluuium inæqualis facta in montes vallesque diuisa fuit 47. 940. inde quoque cauitates in visceribus terræ ortæ sunt ad recipiendas aquas diluuii 47. terra ex naturalibus causis non amplius inundabitur ib. terra post diluuium juxta leges naturæ absque miraculo sensim fuit exsiccata 59. *terræ lacti- & mellifluæ* phrases etiam poëtis sunt usitatæ 255. 432. *terra ferrea* quid notet 351. 426. *terræ scissio*, hominumque hinc & ædium absorptio suas habet causas naturales 380. contingit sæpe in Sicilia & Italia ib. at absorptio turbæ seditiosæ Israëlitarum in deserto a terra dehiscente fuit miraculosa ib. quid per *terræ columnas* intelligatur 482. 510. 673. 948. in æthere natat, ut corpora planetica omnia 482. 724. *consistentia* ejus dependet a pressione omnium vorticis sui partium versus centrum ipsius ibid. *radices terræ* quænam dicantur 512. quænam sint causæ terræ motuum 673. terra & qua elementum & qua planeta est insigne DEI opus 692. in quem finem fuerit a DEO condita & quantis bonis exornata 693. cur non sit plana, sed passim habeat partes eleuatiores ib. 804. quantæ sit capacitatis 694. quam præcisum sit elementorum terræ tum siccorum tum fluidorum æquilibrium ib. *externa facies terræ* nec nimis dura nec nimis mollis est, sed fini suo plane adæquata 693. terra plantas, frutices & arbores non ipsa format, sed in semine jam formatas tantummodo tegit, fouet & nutrit 696. quo sensu a Jobo dicatur *pendere a nihilo* 724. innatus terræ calor ad fertilitatem ejus est necessarius 739. terra frugifera & simul ab interno igne fota, qualis est Neapolitana, Sicula ib. terræ auri gemmarumque feraces plerumque sunt steriles, ut Hispaniæ montes, Scythia, &c. 741. quænam ejus rei ratio ib. dantur tamen etiam terræ metalliferæ, quæ abundant vino, frumentis, &c. ut Hungaria, India Orientalis ibid. *diurnus terræ motus* ab occasu versus ortum, num sit causa venti illius orientalis, qui per totum annum circa totam terram ab ortu in occasum spirat 751. terræ descriptio 794. *mensuratio* & licita est & difficilis 795. 796. a quibus & olim & recentiori æuo suscepta fuerit ib. instituta jussu & liberalitate Ludouici XIV. Regis Galliæ Anno 1669. seqq. magna cum cura & felici euentu in Gallia ibid. qualis sic inuenta fuerit terræ peripheriæ, diametri & semidiametri quantitas ib. inuenta quoque hac ratione fuit graduum terræ inæqualitas & figura terræ sphæroidea ibid. terra in ipsa irregularitate, qua prima facie apparet, regulariſſima est 797. quid per *angularem terræ lapidem* intelligatur ib. duplex ejus fundatio, in prima creatione & in diluuio 800. ejus *viscera* siue *cauernæ subterraneæ*, cujus sint structuræ 804. *distantia a Sole* adæquata capacitati lucis solaris sufficienter adipiscendæ 807. quanta in terram ex ordinatissimo cœli motu redundent commoda 814. cur & quomodo subinde humectetur aqua 817. *terræ salsuginosæ* sterilitas 821. 1159. terra quo sensu *super maria & flumina fundata* dicatur 886. quo sensu *firma* dici queat 932. an ex fundatione terræ *quies & immobilitas* ejus colligi queat 948. quo sensu *non dimoueri* dicatur 949. ejus *motus* juxta Sarrauium triplex est, circa propriam axin, lunam atque Solem 950. ejus pro motu terræ circa lunam rationes ibid. quo sensu *benignitatis DOMINI plena* dicatur 961. *corticis terræ mutatio uniuersalis* in diluuio & *particulares* variæ in his istisue prouinciis 970. causæ harum mutationum vel politicæ vel naturales 971. quo sensu a Salomone *perstare* dicatur 1031. hæc locutio neque quietem neque æternitatem probat ib. *futura terræ per ignem destructio* quomodo sit concipienda 1097. 1128. 1385. seq. jam a Prophetis fuit prædicta 1106. 1128. 1385. 1522. quænam sit futura catastrophes hujus causa secunda 1385. ejus descriptio ex verbis CHRISTI, Petri & Joannis 1385. seqq. 1522. mutabitur terra, & non annihilabitur 1520. Philosophorum veterum hac de re sententia ibid. 1521. Scripturæ Sacræ testimonia 1521. destructio terræ per mutationem, & non per annihilationem, non repugnat sanæ rationi

tioni ib. num ultima hæc terræ cataſtrophe *ex aſpectibus ſiderum* ſit deducenda 1523. de *tempore* conflagrationis terræ nil certi prædici poteſt 1523. ſeq. neque etiam de *cauſa ejus inſtrumentali* 1524. tunc facies rerum omnium erit triſtiſſima ibid. quot & quales ſint *terræ periodi* 1525. quomodo poſt deſtructam hanc igne terram DEUS *nouam terram* ſit formaturus, dici nequit 1138. qua ratione Burnetius futuram hanc nouæ terræ creationem ſibi imaginetur ib. *Terræ motus tempore mortis CHRISTI* num etiam alibi terrarum extra Judæam fuerit obſeruatus 1411. non fuit naturalis, ſed miraculoſus ib. num naturali conſequentia ei juncta fuerit petrarum ſciſſio ib. *terræ motus Philippis Macedoniæ ob Paulum & Silam in vincula conjectos exortus* itidem fuit miraculoſus 1478. per terræ motus variæ ortæ ſunt in mari inſulæ 1386. *terræ diſtantia a Sole, motus circa illum*, circumuolutio in eadem ſemper orbita, atmoſphæra circumflua, ſuperficies inæqualis, quomodo demonſtrent DEI exiſtentiam & prouidentiam 145. ſeq. terra num olim fuerit fertilior ac hodie, & num *de virtute ſua aliquid amiſerit* 1485. quot jam mutationes terra ſubierit, & quamnam adhuc ſubire debeat 1520.

Terrigenæ cur dicti fuerint Athenienſes 795.

Terror quid ſit 665. 781. ad illum multum confert tempus nocturnum ib. ejus effectus eſt *horripilatio* 665. magnum terrorem excitare ſolent tonitrua 781. quomodo terror excitet tremorem in lumbis, cruribus, imo toto corpore 1095.

Teſtudo num ſit Tſab Hebræorum 303. 304. fuit inſtrumentum bellicum apud veteres, ſub teſtudinis nomine notum 1191.

Tetradrachmi Attici valor 75. conuenientia cum ſiclo Judaico 1370.

Thalamorum in tribus templi lateribus ſeries tres, unius ſuper alium 530. unde ſit diuerſa eorum latitudo, ib. eorum longitudo, latitudo & altitudo juxta Joſephum eſt plane erronea 531. quot illorum fuerint in utroque templo, Salomoneo & Herodiano ib. area imorum thalamorum non eadem fuit in utroque templo ib. *oſtium & aſcenſus* ab inferiori ad ſuperiorem ibid. quanta fuerit totius eorum ſtructuræ *altitudo* ib. fuerunt intus cedrinis tabulis & auro puro obducti 532. quid in illis fuerit aſſeruatum ib. eorum *ambitus* & hydrophylacia ib. *ſcalæ* ex una thalamorum contignatione in aliam 533. thalamus toti templo ſuperexpanſus muroque inædificatus 534.

Thamca qualis ſit apud Judæos planta 152. ejus ſapor qualis ib.

Tharſis nonnullis eſt mare mediterraneum 1201. videtur eſſe certus quidam locus ſiue emporium ib. 1202. non eſt Tharſus Ciliciæ 1202. neque Africa ac ſpeciatim Carthago ib. ſed Tarteſſus in Hiſpania ib. cum veteribus triplex fuerit Hiſpaniæ Tarteſſus, quænam hic intelligatur ib.

Tharſus, urbs Ciliciæ, num ſit Tharſis Hebræorum 1202.

Theæ potus nimius ventriculum debilitat, moderatus autem præſtantiſſimum ei eſt remedium 1513.

Thebæ olim equorum cultura & multitudine celebres 1103.

Thela Aelan quale ſit animal 203. ejus ſpecies ex mente Judæorum eſt Thachaſch ibid. unde nomen ſuum habeat ib.

Theologia Naturalis quantopere exculta & commendata fuerit a viris DEI ſanctis 942. inprimis a Jobo 656. Dauide 957. ſq. Paulo 1495. ejus contemtus quam grauiter reprehendatur in S. S. 1116. 1120. cui fini inſeruiat 1119. 1123. quomodo deſcribatur a Paulo 1495. quo ſenſu a DEO gentilibus reuelata dicatur ib. quænam hominem doceat officia erga DEUM, ſeipſum & proximum 1496. 1497. *Gentilis* differt a naturali 1495. eſt rejicienda ib. quotuplex ſit juxta Varronem ib.

Theriaca num ſit Zori Hebræorum 98.

Theſauri quid notent Latinis 805.

Thogarma, num notet Scythas ac Tartaros, an Germanos 1203. notare videtur Phrygiam & Cappadociam ib.

Thos, *Thoës*, quale ſit animal 476. num Simſon hæc animalia vulpibus ſuis junxerit ib.

Thronus DEI quinam ſit 726. *regius* in ſecundo templo quinam dictus fuerit 1315.

Thubal notare videtur Tibarenos, Caucaſi montis accolas 1203. quibusnam rebus mercaturam olim exercuerit ibid.

Thus maſculum 244. Chalcolibanus dictum, æris habens ſpeciem 1527. ejus deſcriptio ex Dioſcoride 244. & ex Hermanno ib. datur etiam *Thus Indicum* & *mammoſum* ib. arbor ipſa Plinii ætate nondum fuit ſatis nota ib. etiam gentiles diis ſuis thus adolebant ib. *thus vino immiſtum* habet vim ſtupefaciendi 1400. quare Judæi vino, quod neci tradendis bibendum propinarunt, immiſcuerint thus ib. num *thus flauum* an *album* ſit optimum 1528. num per Chalcolibanum intelligatur thus a Joanne ib.

Thynnus hominibus in cibum venit 919. num ſit ex genere cetaceo 920. nomen ſuum habere videtur ab Hebræorum Thannin ibid. ejus piſcatura olim frequens fuit apud Phœnices ib. in quantam creſcat magnitudinem ib. refertur ab aliis ad piſces inter aculeatos & non-aculeatos medios ib. non delicatus quidem, at ſapidus tamen piſcis eſt ib. ubi hodie capiatur ib.

Thyrſi quid fuerint apud veteres 1122.

Tigris quomodo differat a pardo 1068. 1268. *montes tigridum* in Capite Bonæ Spei unde ita dicantur 1068. catulis ſuis orbata eſt admodum fœua 1269.

Timor DOMINI eſt fortiſſimum ſocietatis humanæ vinculum 985. 986. quantam ejus defectus inferat noxam hominibus, ſiue ſint in ſtatu naturali ſiue ciuili ib.

Timotheo, qui debili laborabat ſtomacho, cur Paulus aquæ potum diſſuaſerit, modicum autem vini uſum ſuaſerit 1512. 1513.

Tinea qualis ſit morbus 320.

Tinea, inſectum, quantum noceat 666. 899. num ex lana puluerulenta naſcatur ibid. eſt ſymbolum judiciorum DEI occultorum in impios ib. 899. 1265. ejus deſcriptio 666. ex ouulis ejus prodit lupus, animalculum granariis infeſtum ib. eſt vel ligni- & frumentiuora vel lanam erodens 700. 1322. eſt ſymbolum hominis auari & injuſti, 732. *tineæ argenteæ* deſcriptio 899. quo ſenſu theſauros erodere dicatur 1322.

Tinctura auri Chymicorum Panacæa 247.

Tolutani balſami deſcriptio 1150.

Tonitrua. Qualem ſibi de iis conceptum formauerint veteres philoſophi, & qualem ſibi formet Carteſius 731. 783. incutiunt hominibus magnum terrorem 781. eorum deſcriptio ex Seneca 782. directio diuina & prouidentia circa illa ib. comparantur cum tormentorum exploſione 783. 887. vera illorum *natura & geneſis* a nobis inueſtigari nequit ib. quid ſit tonitru 887. ejus excitatio eſt ſoli DEO adſcribenda 888. quem in finem DEUS illud excitet ibid. tremunt ex ejus motu non ſolum fluida, ſed & ſolida ibid. magis terret homines in libero campo, quam in urbibus 889. quomodo partum animalium & hominum fragor e-

jus promoueat ib. qua ratione ſyluas nudare dicatur ib.
Topaſius eſt Hebræorum Phitdah 225. 747. num inde nomen ſuum habeat ibid. male veterum nonnulli illum *rubicundum* faciunt ib. veterum Topaſius fuit *viridis* 226. 1535. & coloris vitrei, ita tamen, ut & ex auri colore aliquid traxerit ibid. Topaſius modernorum eſt Chryſolithus ibid. nomen ſuum habet ab inſula Topazio ib. 747. Arabibus eſt Bereketh Hebræorum ib. ubi inueniatur 747.
Tragelaphi animalis deſcriptio ex Bellonio 415.
Traha quid ſit 1100. ejus forma ibid.
Tribuli aquatici deſcriptio 32. alia illius genera ibid. quorum nullum quadrat ad exprimendum Hebræorum Dardar ib. *tribulus terreſtris* 1327.
Tributa olim ſolui ſolita per certum pecorum numerum 598.
Triſtitiæ effectus & ſigna in facie & corpore hominis 249. 250. 884. 995. in oculis & ſanguine 427. quomodo exprimat lacrymas 708. ejus ſymbolum eſt color ater 766. ex triſtitia hominis quoque nigror oriri poteſt ibid. quantum ſit malum 1000. quomodo conſopiatur vini potu 1029. quomodo ſomnum & inferat & prohibeat 1393.
Triticum in genere notat omne frumentum 141. 507. *hibernum ariſtis carens* deſcribitur ex C. Bauhino ib. *adeps tritici*, i. e. triticum optimum 432. Minnith, triticum præſtantiſſimum, unde ita dicatur 1206. triticum num mutetur quandoque in lolium, & vice verſa 1355.
Triturandi ſemina modi pro diuerſitate illorum diuerſi fuerunt veteribus 1100. nempe *baculo* vel virga ibid. *tabula lignea*, ferro obducta & lapidibus grauata, a jumentis tracta ib. *tribula rotata* ſiue plo-ſtello pœnico ib. *bobus* ib. quorſum & hodie pertinet *mola trituratoria* 1101. mos Hottentottorum triturandi *equis* ib.
Trochilus, animal paruum, eſt Crocodilo loco dentifricii 849.
Truncus arboris ex quibuſnam partibus conſtet 703.
Tſchirnhuſiana ſpecula cauſtica quantam vim exerceant in ſoluendo auro 247. majores effectus produnt, ſole poſt lapſam pluuiam radiante, quam cœlo caliditſimo & ſereniſſimo 513. quænam ſit hujus rei ratio ibid.
Tſimnah inter & Maginnim Hebræorum quænam ſit differentia 580. utraque fuerunt a Salomone ex auro confecta ib.
Tubera ſubterranea an ſint Dudaim 81.
Tubuli marini qualia ſint animalcula 965.
Tumor pedum œdematoſus qualis ſit morbus 645. num fuerit morbus Aſæ Regis ib.
Turcarum ſuperſtitio circa lotiones unde ſit arceſſenda 332. cui uſui ſint fœminis illorum folia cypri ſiccata & pulueriſata 1059. præparatio & uſus fuci hodiernus apud eos 615. eorum goſſypia qualem referant colorem 198.
Turcoides nonnullis eſt Hebræorum Schebho 227. aliis Tharſchiſch ib. 228.
Turdus delitioſa admodum eſt auis, & talis jam habita apud veteres 181.
Turris Babelica ex qua materia fuerit extructa 63. quænam fuerint ejus extruendæ cauſæ impulſiuæ 64. num ex intentione ædificantium altitudo ejus ad cœlos usque ſtelliferos aſcendere debuerit 65. de illa fabulæ Judæorum ib. & diuerſæ variorum ſententiæ ib. ſtructura & altitudo ejus ex mente Sturmii ibid. 66. ſeqq. numerus hominum & annorum tantæ ſtructuræ perficiundæ neceſſarius 67. vera turris hujus hiſtoria anſam dediſſe videtur Poëtarum fabulis de gigantibus cœli oppugnatoribus ib.
Turtur num mortuo conjuge maneat vidua 920. & illo viuo ſe non commiſceat alii ib. aduentu ſuo eſt verni temporis nuntius 1063. num reuera autumno auolet, an tantum occultetur ib. turturis vox ib.
Typho ſeu *turbo* validiſſimus, qui Jobi filios filiasque, domo ſuper illos vi iſtius corruente, necuit 658. qualis ſit ventus 1288. ubi inprimis obſeruetur ibid. quomodo a nautis vocetur ib. ejus deſcriptio ex Schulzio ibid. talis fuit, qui Jonam cum ſociis ſuis in mari adortus eſt ib.
Tyranni deſcriptio 470. 1468. quomodo a DEO ira & furor ejus coërceatur 801. leoni comparatur 1017. & lupo 1345.
Tyrus, celebris urbs maritima ob commercia 1200. quibuſnam cum gentibus commercia habuerit 1201. ſeqq. quare Salomo Tyrium natione directorem totius templi fabricæ elegerit 519. 520.

V.

VAcca rufa ad ſacrificium apta ne duos quidem pilos albos aut nigros habere debebat 385. vaccarum fœtus monſtroſi varii in Heluetia obſeruati 414. vacca ſiue *bucula ſpecioſa* quænam dicatur 1171. vaccæ fortiore gaudent voce, quam boues 1094. *vacca triennis* viribus præſtantior eſt, quam vel ante vel poſt ætatem iſtam ib. quando ſit jugo ſubducenda ibid. vaccæ œſtro percitæ deſcriptio ex Oppiano 1263.
Vaticinandi facultate naturali an homines polleant 598. 599. refutantur Spinoza & alii id aſſerentes ib.
Vectes combinandis aſſeribus pro conſtruendo tabernaculo Moſaico inſeruientes, formati ex ligno Sittim & auro obducti 215. fuêre longiores & breuiores ib. quinque vectes per ſingulos aſſeres transmittebantur ib. præter quos unus adhuc fuit prorſus occultus, per aſſerum medium tranſiens ib. Vectes ad portandam arcam fœderis & aram holocauſti 219.
Vellus aureum Colchidarum ex lana pinnarum confectum fuiſſe videtur 202.
Vena portæ cum adjacentibus partibus commodiſſime per Peder Hebræorum intelligitur 271.
Venenum non eſt bilis ſerpentum 711. *aſpidum & ſerpentum* latet juxta veteres in capite eorum ſub dentibus in certis veſiculis 712. morſui ſerpentum tum demum adhæret, ſi prius ad furorem uſque fuêre irritati ib. *acerrimum* eſt aſpidum ib. & viperæ caudiſonæ 983. venenum ſerpentum orientalium totum corpus inflammat ac tumidum reddit 1492.
Venerea lues facile tranſit in lepram 320. veſtibus inhærere illasque induentes inficere ſolet 326.
Veneris planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem ib. 813. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ib. quando vocetur *phoſphorus*, & quando *Veſperus* 812. diuerſæ ejus pro vario ad Solem terramque ſitu phaſes 813. elongatio ejus ab Ecliptica, motus gyrationis circa proprium centrum ib. diameter juxta Hugenium ib. ſplendor comæ cometarum ſimilis ibid. cur major appareat nudo viſui, quam armato teleſcopiis ib.
Venter cur præ angore dolere incipiat 1088.
Ventorum uſus 11. 750. 790. 946. 1433. *ventus urens* quid ſit 367. quam infeſtus ſit peregrinantibus per Ægyptum, Æthiopiam & Arabiam ib. quodnam adhiberi ſoleat contra illum remedium ibid.

per miraculum in caſtris Iſraëlitarum in deſerto fuit exortus 368. ventus ille quinam fuerit, qui Selauim Iſraëlitis in deſerto adduxit 373. venti quo ſenſu arenam & puluerem aduehere dicantur 426. *ventus auſtr-orientalis* in Promontorio Capitis Bonæ Spei unde oriatur, & quid cauſetur 592. ventus, qui impetu ſuo domum ſuper Jobi filios filiasque dejecit, num fuerit *Typho* ſiue Ouragan, an *Ecnephias* ſiue Trauado 658. ventorum cauſæ quærendæ non ſunt in aſtris, ſed in atmoſphæra noſtra 677. *ventus orientalis*, ſi ad meridiem deflectit, *Subſolanus*, ſin ad boream, *Eurus* vocatur 706. quomodo a DEO ventis adhibeatur pondus ſub æquatore & in Zona torrida 750. *generalis ventus orientalis* per totum annum ſpirans circa totam terram ab ortu ad occaſum in quibuſnam maribus inprimis obſeruetur ibid. *cauſa illius* num a motu terræ diurno ab occaſu verſus ortum ſit deriuanda 751. rationi huic quænam obſtent ibid. juxta Hallejum potius deriuanda eſt a Sole aërem intra tropicos rarefaciente & ante ſe ad occaſum propellente ib. & *venti hujus declinatio ad auſtrum vel ad boream* a peculiari iſtarum regionum diſpoſitione ib. quacum hypotheſi facile conciliari poteſt hypotheſis Voſſii de aëre, ubi Sol eſt vel proxime fuit, altius eleuato, ac poſtea deorſum ruente verſus occaſum, ubi minor eſt aëris altitudo ibid. *venti hujus orientalis maximus uſus* eſt in nauigationibus Indicis & in ipſo Africæ & Americæ continenti ib. quales venti ſint illi, quos nautæ *motiones* ſiue *mouſſons* vocant ibid. ubinam obſeruentur ib. quænam ſint illarum cauſæ juxta Hallejum ib. qualis ventus ſpiret in littoribus Peruuianis 752. quanto ſolatio ille ſit incolis ibid. quænam ejus cauſa ib. venti certis anni & diei temporibus a continenti verſus mare, & viciſſim a mari verſus continentem ſpirantes ib. quænam ſint eorum cauſæ ib. venti in Zona noſtra temperata a DEO ponderati quoque dantur ib. ut ſunt venti *Eteſiæ* dicti ib. *venti periodici* ſiue *ſtati* in vallibus Helueticis ib. *ventorum penetralia* ubi ſint quærenda 786. *venti ſeptentrionales* diſſipant nubes, ſerenitatem inducunt cœlo, & atmoſphæræ noſtræ frigus 787. 793. ventorum pugna quid cauſetur ibid. venti boreales ſiue aquil-orientales congelant aquas, & pluuiam vertunt in grandinem 788. *periodica ventorum circulatio* obſeruatur non ſolum in Zona torrida, ſed & extra eam in climatibus Europæis 790. 1033. non eſt punctum in Horizonte, ex quo non ſpirent & ſpirare queant venti ib. trans tropicum capricorni venti aquilonares ſunt humidi, boreales frigidi & ſerenaſcentes 793. *ventorum alternatio* quam neceſſaria ſit corporum animatorum conſeruationi 1070. 1433. quomodo hæc ventorum alternatio myſtice ad Eccleſiam CHRISTI & SPIRITUS SANCTI dona applicari queat 1070. 1071. Ventus, qui Jonam & ſocios in mari adortus eſt, fuit typho 1288. *venti auſtrales* cur in Palæſtina calidiores & ſicciores ſint, quam apud nos Europæos 1433.

Ventriculus eſt organum ruminationis animalium primarium 278. *quadruplex* eſt in biſulcis ibid. *primi ventriculi* nomina, magnitudo, figura, partes, tunicæ, uſus ad ruminationem ib. *ſecundi* nomina, forma, uſus ib. *tertii* nomina, figura, uſus ad digeſtionis perfectionem ibid. *quarti* nomina ibid. quadruplex ille ventriculus egregie inſeruit chylificationi ib. *Cameli ventriculus quadruplex* qualis ſit 280. *ſtruthionis ventriculus duplex* qualis 291. *Vulturis Bætici ventriculus* qualis 416. ventriculus quid ſit in genere 687. 1512. *mala ejus diſpoſitio* in quo conſiſtat ib. & qualium morborum mater ſit 1513. cur non omnis ventriculi indiſpoſitio hominem in lectum conjiciat ib. quænam *ventriculi cura* ſit optima ib. aquæ ac theæ potus in quantum ſtomacho noceat ac proſit ibid. quam præſtans ſtomachicum ſit *vinum*, non nimis, ſed moderate hauſtum ib. tenue etiam ac diiutius, debili quippe ſtomacho amicum magis, quam generoſum ibid.

Veris tempeſtas qualis ſit ordinarie 792. ejus deſcriptio Salomonea 1062. 1063. & Ouidiana ib. aues veris nuntiæ ib.

Veritates uniuerſales & fundamentales cur vocentur æternæ & immutabiles 862. ſunt fundamentum omnis ratiocinii 863. veniunt ſub nomine Rationis ib. cur apud omnes ſint eædem ib.

Vermes quare ex Manna Iſraëlitarum in alteram diem relicta ſint nati 178. quales fuerint 179. quomodo ſint inde orti ib. *vermiculi in Ilice coccigeri* dant colorem coccineum 199. 200. hinc ipſe Coccus vermiculi nomine venit ib. quomodo illi generentur 200. ſunt omnium inſectorum genus pretioſiſſimum ibid. *vermes plantarum & vitium* 428. vermes naſcuntur in putredine 721. homo in primis ſuis rudimentis eſt vermiculus ib. fitque domicilium vermium mox atque viuit & quamdiu viuit ibid. vermis *metaphorice* notat ſtatum abjectum & contemptum 722. vermium eſca eſt homo mortuus 1090. 1091. num vermibus corroſus fuerit Herodes Agrippa 1468. ſub Zona torrida viuentibus ſæpe creſcunt cubitales lumbrici ſub cute ib. vermicularium morborum exempla varia ib. *Verminio animato* nonnulli peſtem & hominum & pecorum adſcribunt 134. quomodo eam ex hac hypotheſi explicent 135.

Verrucæ ſpecies eſt Myrmecia 342. excluſit animalia ſecundum legem diuinam ab aris ib.

Veſpæ num metaphoricæ an propriæ gentes ante Iſraëlitas expulerint 193. quomodo differant a crabronibus 194. infeſtant homines ib.

Veſpera cur ſit apud Judæos initium diei naturalis 8. 257. *duplex veſpera* ſinguli diei eſt illis 257. quænam Rabbanitis ſit prima, quæue ſecunda ib. 258. quænam Karæis ibid. rationes Ferrandi pro ſententia Karæorum adducuntur & examinantur 258. 259. etiam gentilibus fuit veſpera duplex 258. quo ſenſu ergo agnus paſchalis inter duas veſperas mactari juſſus fuerit ib.

Veſpertilio, ambiguum inter volatilia & quadrupeda animal 299. 1078. unde apud Hebræos nomen ſuum habeat ib. in quo conueniat cum talpa ib. *veſpertilionibus objicere* quid notet ibid. *veſpertilionis admirabilis* deſcriptio ex Bontio 1079. num pertineat ad claſſem ſciurorum volantium 1080. num *felis volans* dici queat ib.

Veſtes Iſraëlitarum quo ſenſu *per totum in deſerto iter non conſumtæ* dicantur 405. an id miraculo ſit adſcribendum 406. videtur ſoli diuinæ prouidentiæ, eique ſingulari, adſcribenda eſſe illarum copia ib. num cum corporibus ipſis creuerint ibid. veſtimenta cur Dauidem ſenem non calefecerint 515. veſtes olim fuere inter theſauros relatæ 1322. *veſtium uſus & neceſſitas* 33. *veſtes pelliceæ* ſunt antiquiſſimæ & utiliſſimæ ib. *veſtium lepra* 326. cur DEUS de ea dederit leges ibid. veſtes ex lana & lino contextæ cur Iſraëlitis fuerint prohibitæ 338. veſtes proprie corpus non calefaciunt, ſed auolaturum calorem retinent 800. veſtis CHRISTI patientis purpurea ſiue coccinea 1399.

Veſtibuli templi longitudo, latitudo & altitudo 525. 1233. fuit ædificium turritum templo eleuatius ib. 525.

ib. 525. ejus quanta fuerit altitudo in templo ſecundo ib. quantopere ampliatum fuerit ab Herode ib. ejus altitudo ſecundum Joſephum ib. tempore primi Hieroſolymorum excidii nonnulli ſacerdotes turrem hanc conſcendiſſe clauesque templi verſus cœlum projeciſſe dicuntur ib. *veſtibuli conclauia* 526. quomodo aſcenſus ad ea patuerit ib. conclauia ad angulos veſtibuli meridionalem & ſeptentrionalem 632. in templo Herodiano bina fuerunt 526. in illis erant arcæ & cultri ſacerdotum ibid. *veſtibuli porta* verſus Sanctum alta & alata, eaque magnifica ibid. quam alta & lata fuerit in templo Salomoneo & Herodiano ib. habuit in templo Salomoneo non aulæum, ſed alas, in Herodiano autem non alas, ſed aulæum ib. *veſtibuli menſura* in templo Ezechielis juxta Villalpandum & Sturmium 1232. Scala ad veſtibulum & ſanctuarium ducens quot habuerit gradus 1233. *columnæ veſtibuli* quales fuerint ibid. *oſtii ejus* verſus Sanctum latitudo & altitudo 1234. ejusdem proportio ad parietes laterales Sancti ib.

Veſuuii montis igniuomi, uti ſub Veſpaſiano fuit, deſcriptio ex Dione Caſſio 1386.

Via lactea quænam dicatur Aſtronomis 729. num intelligatur per ſerpentem vectis ib.

Vicia num ſit Kæzach Hebræorum 1100. variæ dantur ejus ſpecies ib.

Victimarum bonarum criteria apud gentiles 341. illarum integritas corporis requirebatur tum apud Judæos tum apud gentiles ib. quænam vitia juxta legem diuinam animalia ex claſſe victimarum excluſerint 342.

Vigiliæ noctis quem in finem fuerint ordinatæ 1360. quot fuerint apud Judæos ib. earum nomina ib. quarta vigilia quando fuerit addita ib.

Vinea quandoque eſt ſymbolum Eccleſiæ Judaicæ 923. vineæ quantum damnum inferant porci & apri 924.

Vini cultura incolis primi orbis non fuit incognita 62. vinum cur vocetur *ſanguis uuæ* 109. nimius vini potus oculos reddit rubicundos ibid. 1004. quænam ſit hujus rei ratio ibid. alia ejuſdem uſus nimii incommoda ib. 1002. 1004. 1005. *vini uſus* in functione miniſteriali cur Sacerdotibus Leuiticis a DEO fuerit interdictus 275. etiam a Carthaginenſibus ſuis fuit lege prohibitus ibid. cur *nimius vini uſus inebriet* 274. ſerpentes ſunt vini appetentes 435. vini vires inebriantes & exhilarantes 470. 954. 1002. primi ejus effectus 470. uſus ſalubris eſt, abuſus noxius ib. 955. 1002. 1005. vinum moderate ſumtum eſt remedium triſtitiæ 470. *vini fermentatio* unde deriuanda 772. varia præſtantium vinorum genera 954. vini copia & præſtantia in Palæſtina ib. vinum eſt palato gratum & ſanitati proficuum 955. vini uſus moderatus nusquam eſt prohibitus, ſed tantum abuſus ib. *vini rubedo* unde oriatur 1005. vinum cur dicatur *lac veneris* ibid. quomodo vini potu triſtitia pellatur, & excitetur lætitia 1029. cur a nimio vini potu abſtineant reges & principes, judices & ſacerdotes ib. cur damnatis ad mortem vinum ſit porrigendum ib. quo ſenſu *in doliis matureſcere* dicatur 1172. quomodo, ne vappeſcat, per immiſſionem in alia dolia a fæcibus abſtrahatur 1173. *vinum vappidum* eſt ſymbolum populi opulenti ac ſecuri ib. *Chalybonium* olim fuit optimum & menſæ regum Perſarum familiare 1207. ubi creuerit ibid. *vinum nouum* cur rumpat utres & dolia 1339. cur & aluum moueat 1458. in *vino acido* generantur & morantur vinulæ 1378. ſeq. vinum jam olim maleficis ad ſupplicii locum ducendis fuit porrectum 1399. vinum bile mixtum notat *vinum myrrhatum* 1400. vinum quid remedii adferat vulneribus, imprimis orientale 1430. vinum factum ex aqua per miraculum 1443. quomodo quotannis naturali modo in vitibus ex aqua fiat vinum ibid. *vinum dulce* quodnam vocetur 1459. tali inebriatos empæctæ reputauerunt Apoſtolos diuinitus in die pentecoſtes inſpiratos actosque ib. vinum cur ſit tam præſtans *ſtomachicum* 1513. quale & quantum pro curando ſtomacho ſit bibendum ibid. vinum ὀλίγον & de qualitate & de quantitate intelligi poteſt ib.

Vinula eſt muſcæ ſpecies 1378. ubi generetur ib. vinum a vinulis percolatione ſollicite purgare ſolebant Judæi 1379.

Viola alba num ſit Dudaim Hebræorum 81.

Vipera videtur eſſe Hebræorum Epheh 713. ſubtilis ejus auditus 906. quomodo audiat, cum tamen organo auditus ſit deſtituta ibid. *viperæ caudiſonæ* venenum eſt omnium præſentiſſimum & acerrimum 983. 1493. varia ejus nomina ibid. veneno ſuo paucis momentis enecat ib. cur vocetur caudiſona ib. ejus deſcriptio ib. *Baſiliſcus ex viperæ ouo natus* eſt fabula 1134. vipera num pertineat ad animalia ouipara an viuipara ibid. cur viperarum nomen ſit tam exoſum & execrabile 1310. 1311. viperæ ſæpe latent in virgultis 1491. tempore brumali dormiunt, & quaſi mortuæ jacent ibid. vipera, quæ Pauli Apoſtoli manum in inſula Melite inuaſit, num eum quoque momorderit ibid. viperæ morſu corpus intumeſcit 1492. 1493. quando morſus ejus ſit magis venenatus ib. *Giaria* Arabum qualis ſit viperæ ſpecies ib.

Virga Aaronis per miraculum unica nocte floruit, germinauit fructusque tulit 383. qualis etiam per multa ſecula manſit, in teſtimonium rei geſtæ in Sanctiſſimo aſſeruata 384. num intra vel juxta arcam fœderis fuerit recondita ib. num fuerit ex ſtyrace arbore deſumta ib. ex amygdalo arbore decerpta fuiſſe neceſſe eſt, quæ amygdala tulit ib. in numis Judæorum repræſentari ſoluit ib.

Virgini verecundæ, venuſtæ & caſtæ eſt tenerrima cutis in labiis & genis 1067. quarum rubedo proinde eſt modeſtiæ ac verecundiæ ſignum ib. virginis intemeratæ partus eſt plane miraculoſus 1082.

Virginitatis ſigna de ſolis virginibus intra 12. & 13. ætatis annum conſtitutis juxta Judæos deſumebantur 424. in quo conſtiterint ib. ritus Muhammedanorum in Africa circa illa ibid. num diuina circa hæc ſigna lex omnes promiſcue virgines cujuscunque ætatis & temperamenti reſpexerit ib. quænam DEI circa legem iſtam fuerit intentio ib. Virginitas in quo conſiſtat, & quomodo amittatur 1304.

Viſus acutior, quam quo jam gaudemus, num nobis eſſet uſui 1483.

Vita humana miſeriarum plena 700. 701. 898. 928. ſimilis eſt flori & umbræ 701. 941. 942. 971. ſomnio 710. herbæ mane florenti, veſpere autem arefactæ 929. fumo 938. curſui nauis ad ſcopum properantis 1032. vento 1034. ejus initium, progreſſus atque finis eſt in manu DEI 805. 928. ejus terminus quam arctus jam fuerit tempore Moſis 928. eſt quaſi mors perpetua 1032. cur vitæ humanæ terminus primis a creatione ſeculis ad aliquot centenos annos ſeſe extenderit, poſtea magis magisque decurtatus ib. exactum ſeruatur inter vitam & mortem hominum æquilibrium ib. Vita auium, hominum, &c. per longum tempus absque aëre & alimento protracta 1147. vitæ in vege-

vegetabilibus principium ubi lateat 1505. Vita quo ſenſu plantis, arboribus, &c. tribuatur ib.
Vitiligo qualis ſit morbus ex deſcriptione Celſi 319. ejus tres ſpecies, Alphus, Melas & Leuce ib.
Vitis cur braſſicam juxta ſe plantatam non toleret 338. in Oriente & climatibus quibusuis calidioribus excreſcit admodum ample & alte 377. in quanta diſtantia a vitibus alia ſemina ſerere Judæis licuerit 421. vitium *vermes* 428. vitis deſcriptio 470. productum ejus, *muſtum*, quo ſenſu DEUM exhilarare dicatur ib. *vitis aurea* ab Herode rege templo ſecundo Hieroſolymitano donata 542. vitis eſt lignum debile, & ad alios uſus inutile 954. vitibus locuſtæ admodum ſunt infeſtæ 1272. quomodo rubigine afficiantur vites 1273. vitibus infeſtus quoque eſt carbunculus 1282.
Vitrum num intelligatur a Moſe per *theſauros arenæ* 438. 439. vitra ſolo vocis ſono diffracta 452. olim fuit in maximo pretio 743. inuentio vitri eſt antiquiſſima ib. unde parari queat ib. olim malleabile reddi poterat, quæ ars hodie eſt deperdita ib. annon jam tempore ædificatæ turris Babelicæ fuerit inuentum ibid.
Vitulus aureus, idolum Iſraëlitarum in deſerto, originem ſuam dedit ſuperſtitioni vitulinæ Ægyptiorum 246. qua ratione a Moſe fuerit pulueriſatus 248.
Vitulus anniculus quinam dicatur 347. cur ante octauum natiuitatis ſuæ diem ſacrificare eum non licuerit 349. vitulinæ carnis deliciæ 71. vituli ſunt ſymbolum militum gregariorum 917. 1171. *vitulus non aſſuetus* quinam dicatur 1166. modus veterum vitulos coërcendi ſub jugum ib. *vitulus ſaginatus* quinam ſit 1171. 1176. *bucula* ſiue *vitula ſpecioſa* quænam dicatur 1171. 1175. *aſſueta* quænam vocetur 1267. *indomita* quænam 1263.
Viuerra quale ſit animal 203.
Ulcera dantur varii generis & ſpeciei 321. illis æger quando mundus aut immundus ſecundum legem diuinam fuerit declaratus ib. *ulcera longæ durationis* Ægyptiis & Syris ſunt familiaria 659. *inflammatoria* Jobi ib.
Ulmi unico ex ſemine quot prognaſci queant fructus 13. 696. Ulmus num ſit Tidhar Hebræorum 1119.
Ulſin eſt vel agri vel horti 151. illud Cichorium, hoc Endiuia vocatur ib.
Ulula num ſit Jaanah Hebræorum 291. 769. ejus ſpecies eſt ſtrix ibid.
Ululatus ferarum in deſerto intelligitur a Bocharto per Ochim Hebræorum 1089.
Umbræ projectio & motus 623. num in ſola umbra ſciatherici Achaziani, an in Sole ipſo miraculum fuerit factum 622. 623. quomodo umbra ſtili erecti bis regrediatur in locis Zonæ torridæ, Sole verſante in arcu eclipticæ inter tropicum vicinum & loci parallelum intercepto 624. umbra quid ſit, & quomodo exprimat imaginem vitæ humanæ 701. 971.
Unctionum tam frequentium apud Orientales & Occidentales quænam ſint cauſæ phyſicæ 240. 481. ratione corporum inanimatorum ib. ratione hominum ib. ungi ſolebat in hominibus non caput tantum, ſed & pedes 1390. Unctio CHRISTI per Mariam, Lazari ſororem, unguento nardino 1389. num vas unguenti alabaſtrinum ab ea fuerit confractum, an tantum concuſſum, & quem in finem 1390.
Unctus belli quinam dictus fuerit apud Judæos 240.
Unguenti, quo CHRISTUS fuit a Maria, Lazari ſorore, unctus, *pretium* 1389. *materia ex qua*, nardus, ib. eaque ſincera & non adulterata ibid. *vas illud continens* fuit alabaſtrinum 1390. *quantitas*, libra ibid.
Ungues hominum quando fiant auium unguibus ſimiles 1259. cur reſecari debeant ib.
Unguiculata animalia quænam ſint 277.
Unguis odoratus ſiue *onyx* num ſit Schelcheleth Hebræorum 242. in ſcriptis Arabum frequens ejus fit mentio 243. ejus deſcriptio ex Rumphio ibid. nouem diuerſæ ſpecies ib. ſynonyma ib.
Ungula quid ſit 277. quem in finem animalibus inſint ungulæ ib.
Ungulata animalia quænam ſint 277.
Unicornia animalia dantur varia 390. veterum de iis teſtimonia atque fabulæ 391. qualenam unicorne animal denotet Reem Hebræorum 391. 392.
Uniones, quæ præcipuæ ſunt margaritarum, unde nomen ſuum habeant 1358. quænam margaritæ ita vocentur ib.
Voluntas quantum ſit donum DEI in homine 863. unde mutationes ejus dependeant 864. in ejus libertate conſiſtebat imago DEI ib.
Vomitus unde oriatur 1008.
Vopperi, Jo. Leon. Heluetii, Vita & Fata 855. ætas ultra centenarium annorum numerum protracta ib. corporis ejus poſt mortem ſectio anatomica & detecta conſtitutio ib.
Vortex ſolaris 2. 3. 717. terra ad eum relata vix puluiſculi habet rationem in tota ſua amplitudine 1115.
Vox DOMINI ſtilo Scripturæ Sacræ ſunt tonitrua, fulminum crepitus, grandineorum lapidum fragor 511.
Upupa videtur eſſe Dukiphath Hebræorum 298. 299. ubi moretur ib.
Urbium Iſraëliticarum limitibus cur ex diuino mandato exeſſe debuerint ſtabula, horrea & fimeta 397.
Urim num loco Teraphim Iſraëlitis a DEO fuerint ſubſtituta 95.
Urinatores Sinus Perſici, oleo guttatim ex ore emiſſo, in fundo cuncta cernunt diſtincte 853.
Urſus; urſa orbata catulis ſuis cur ſit tam ferox 506. 1269. urſa urſo longe fortior eſt ac ſæuior ibid. urſi ſunt admodum piloſi 597. unde duo illi urſi puerorum Bethelicorum diſcerptores prodierint ibid. fabulæ Judæorum de illis ibid. *urſus famelicus* quantopere fremat ac ſæuiat 1017. urſi clamor quam varie in variis linguis exprimatur 1135. eſt animal aſtutum 1182. cur DEUS ſeipſum comparet urſo 1269.
Urtica in cibum quoque adhiberi ſolet 152. 760. 763. ejus amarities 152. *Urticæ marinæ*, animalis, mechaniſmus admirandus 964.
Urus num ſit Reem Hebræorum 392. an eorum Theo ſiue Tho 415.
Uſal, urbs Arabiæ Felicis, hodie vocatur Suana 1207.
Uſtilago quid ſit 100. 1282. ſecali inprimis eſt infeſta ib. ejus rei cauſæ ib.
Uſuras modicas & publice permiſſas num pro commodata pecunia accipere liceat 874.
Uterus matris quo ſenſu vocetur carcer & habitaculum hominis tenebricoſum 982. fœtus in illo exiſtens quo ſenſu dicatur informe quid ib.
Uua magna Cananæa ab exploratoribus terræ Canaan in caſtra reportata, num decerpta fuerit a ficu Indica, Mauz dicta 377. aut a Palma dactylifera ib. plurimi deſumtam illam fuiſſe ſtatuunt de vite botrifera ib. Judæorum fabulæ de illa ib. cur vecte fuerit geſtata ib. *uuæ* ſanguis quid notet in S. S. 433. quid ſint *uuæ felle tinctæ* 435.

Vulnera quare immediate ſequatur dolor 93. isque intenſior, quo magis tenduntur fibræ in loco vulnerato ib. qui tertio & quarto die adhuc magis exacuitur ibid. quare Chirurgi illo die partes vulneratas leniter tractent ib. dolor ex circumciſione tertio cumprimis die eſt maximus ibid. unde febres, conuulſiones atque deliria vulneribus accedant ib. *vulnus ad quintam coſtam* num pectus an abdomen ferierit in Aſahele 501. poſterius videtur probabilius ibid. vulnus quid ſit, & quid illud ſequatur 1430. quid remedii adferant vulneribus vinum, inprimis orientale, & oleum ibid. item ſpiritus vini & balſamum vulnerarium ibid.

Vulpes. Quid per illas Simſon ſuſceperit 475. undenam ille tot vulpes ſumſerit 476. vulpibus abundabat Palæſtina ibid. 1064. quapropter & variæ ejus urbes a vulpibus nomina ſua acceperunt 476. *vulpium captura* difficilis admodum eſt ibid. cur Simſon vulpes ſcopo ſuo exequendo elegerit ib. vulpes eſt animal frugi - & carniuorum 912. infeſtum inprimis cadaueribus humanis ib. quæ eminus odoratur & effodit ibid. vineis etiam eſt infeſta 1064. *caro ejus* quando a venatoribus tenera & pinguis habeatur ib. quanta olim ad Caſpium mare fuerit vulpium copia ib. vulpes num paratas a melibus foueas occupet 1332. non unum modo habet latibulum, ſed plura ib.

Vulpinalia, feſtum Romanorum annuum, 476. eorum origo juxta Ouidium ibid. Bocharto videtur a Simſonis facto per vulpes ſuſcepto deriuanda eſſe 477.

Vultur Bocharto videtur eſſe Racham Hebræorum 296. quænam ſit de vulturum ſexu opinio Ægyptiorum & Patrum Eccleſiæ ibid. *Vultur nigra* Bocharto eſt Dajah Hebræorum 416. ventriculus *vulturis Bæticæ* deſcribitur ib. num vultures in ſocietate viuant 1109. 1110.

Uxoris de adulterio ſuſpectæ exploratio judiciaria apud Judæos 364. num ex cauſis naturalibus an miraculoſis potus aquæ maledictæ crimen ejus detexerit ib. *uxoris caſtæ amor* cur comparetur amatæ ceruæ & capreæ gratioſæ 988. *uxor rixoſa* quantum ſit malum 1001. 1015. *uxor bona* quid in re familiari tractare debeat manibus ſuis 1030.

X.

Xylon, lana xylina, id eſt, byſſus 201.
Xylophaga inſecta quænam ſint 312. comedi ſolebant olim a nonnullis populis 313.

Z.

Zabii hordeum & uuas paſſas ſimul ſeuiſſe dicuntur 338.

Zacharias, Joannis Baptiſtæ pater, non ſolum ſurdus, ſed & mutus factus eſt poſt annunciatam ſibi filii natiuitatem 1424.

Zea dioccos veteribus vocatur far 142.

Zebzeb Arabum eſt animal feli ſimile 203.

Zecora onager Africanus 685. ejus deſcriptio ex Kolbio ibid.

Zeli ſigna in facie humana quænam ſint 250.

Zephyrus qualem indicet flatu ſuo tempeſtatis mutationem 1433.

Zibethicæ felis ſudor odoratus non eſt Schelcheleth Hebræorum 243.

Zizania ſunt herbæ æque alte ſurgentes ac triticum 1355. tritico ſuffurantur alimentum & pani immixta vertiginem & temulentiam homini inferunt ib.

Zobellæ non ſunt pelles Thachaſch 203.

Zodiacus unde nomen & partitionem ſuam habeat 625. duodecim ejus ſignorum cultus eſt antiquiſſimus ib. & inuentio Ægyptiis adſcribenda ibid. diuidebatur ab illis in duodecim domos, quarum genii, ſymbola & hodierna nomina exhibentur 625. 626.

Zonæ torridæ regiones & adjacentes terræ pluuia gaudent menſibus hibernis, æſtiuis vero cœlo ſereno 486. quænam ſit ejus rei ratio phyſica ibid. ventus orientalis communis, qui in ea obſeruatur, qualis ſit, & quænam ſint ejus cauſæ 750. 751. particulares in ea venti ſunt motiones ſiue mouſſons 751. auſter Peruuianus 752. venti a continenti ad mare & vice verſa temporibus certis ſpirantes ib. Ecnephiæ ibid. in *Zona temperata* quales dentur venti a DEO ponderati ib. ſapientiſſima in Zonæ temperatæ *regionibus ſeptentrionalibus* aquarum pluuialium & niualium per quatuor anni tempora diſpenſatio ibid. non tamen omnibus tempora anni ſunt æqualia, ſed differunt gradibus 753. quin variant quandoque annuæ conſtitutiones in eadem regione ib. in Zona temperata *meridionali* inuerſa eſt conditio tempeſtatum anni ibid. quænam ſint cauſæ conſtitutionum harum annuarum tum ordinariarum tum extraordinariarum ibid. *Zona torrida* a veteribus fuit credita æſtu torrefacta & plane inhabitabilis, nobis autem experta fructibus ditiſſima & fœcundiſſima ib. 1055. in plerisque hujus Zonæ prouinciis eſt hyems pluuioſa & ventoſa, Sole ipſis verticali, non in maxima ejus declinatione ibid. qualesnam ſint anni conſtitutiones ſub æquatore, inter æquatorem & tropicum cancri, inter æquatorem & tropicum capricorni ib. quanto ſit uſui hyems illa pluuioſa omnibus hiſce incolis in tanto Solis æſtu 754. cur ſub Zona torrida dentur homines & animalia pinguiſſimi habitus 1055.

Zonarum uſus apud orientales in ſuccingendis veſtibus 1307.

Zoophyta quænam dicantur 688.

Zoroaſtres quis fuerit 6. fuit auctor duplicis principii, boni & mali ib. quæ Perſæ de ſeceſſu ejus in montem fabulantur, ex hiſtoria Moſis deſumta fuiſſe videntur 250.

Zygæna eſt piſcis ex genere cetaceo 1097. videtur eſſe Leuiathan, ſerpens vectis ibid. unde nomen ſuum habeat ib. eſt emphaticum ſymbolum diaboli & hoſtium eccleſiæ ibid. quam formidabilis ſit nautis 1098.

Zythus, Ægyptiorum potus, unde fuerit paratus 1423.

V. INDEX FIGURARUM,
quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

A.

*A*bdellaui, Ægyptiorum melo, Tab. CCXCVII. Fig. B.

Abel Beth Maacha obſeſſa, Tab. CCCCXII.

Abeo ut umbra, Tab. DLXX.

Abies Tab. XXXIV. Fig. C. Tab. XXXV. Fig. C. ejus conus Tab. XXXIV. Fig. K. Abies muſicis grata Tab. CCCCV. cum ſuis characteribus, in marg. Abies pro rubo, Tab. DCXX.

Abigail Dauidi ſupplex, Tab. CCCXCIX.

Abiſag Dauidi a ſeruitiis, Tab. CCCCXVI.

Abrahami opes pecuariæ, Tab. LXXIV. ſacrificium fœderale, Tab. LXXVI. conuiuium Abrahamiticum, Tab. LXXVII. Abrahamus ſacrificans, Tab. LXXXII.

Abſalom κάλλιθριξ, Tab. CCCCVIII.

Abſinthium calamitatis ſymbolum, Tab. CCCLV. Santonicum Alexandrinum Fig. A. vulgare majus Fig. B. characteres omni abſinthio communes Fig. C. in marg.

Abundantia Camelorum obruens, Tab. DCXXII.

Acacia, Tab. CLXXVIII. Fig. I. ejus characteres, in marg.

Acarnan, Tab. XV. n. 18.

Accipiter, Tab. CCXLI. Fig. E. Tab. CCXLIV. Fig. D.

Achaſi Sciatericum, Tab. CCCCXCIV.

Acontia, ſerpens, Tab. XXVIII. n. 5. in marg. Surinamenſis, longa, prætenuis &c. Tab. DCLV. Fig. 7. Africana, capitis roſtro & ſuperciliis flaueſcentibus &c. Tab. DCLVII. Fig. I.

Acorus adulterinus C. B. Tab. DXIII. Fig. H.

Actus Romanus Tab. CCCXCII. ſimplex Fig. a e f d. quadratus Fig. a g h d.

Adamas Magni Mogolis, Tab. DXXIII. in marg. n. 1. Magni Hetruriæ Ducis, n. 2. omnium hactenus viſorum maximus, n. 3.

Ægypti Plagæ. Sanguis ex aqua, Tab. CXXIII. Plaga ranarum, Tab. CXXIV. Pediculorum, Tab. CXXVII. Muſcarum, Tab. CXXIX. Lues pecuaria, Tab. CXXX. Bubones peſtilentiales, Tab. CXXXI. Grando, Tab. CXXXII. Plaga locuſtarum, Tab. CXXXIV. Tenebræ, Tab. CXXXV. Cædes primogenitorum, Tab. CXLVII. Ægyptus fulcrum arundineum, Tab. DCXXXV.

Ægyptia Lotus, Tab. CIII. Fig. VI. Ægyptius Sacerdos cum loto in capite, ib. Fig. VII. Ægyptia numiſmata loti florem exhibentia, ibid. Fig. a. b. c. Ægyptius melo Tab. CCXCVII. Fig. B.

Ægyptiorum ſubuerſio in mari rubro, Tab. CLV. *μολατρεία*, Tab. CCXIX.

Æſalon Tab. CCXLII. Fig. B.

Æthiopis cutis, Tab. DCXXVI.

Agallochum ſiue lignum Aloës, Tab. CCCXVII. Fig. A.

Agitur vento nauis, feritur undis, Tab. DCXLIX.

Agnus paſchalis ſelectus, Tab. CXXXVII. aſſatus, Tab. CXXXVIII. ejus comeſtio, Tab. CXLIV. agnus coram tonſore mutus, Tab. DCXIX.

Agraria lex Judæorum, Tab. CCLXXXV.

Aharonis pectorale, Tab. CCI. ornatus, Tab. CCII. Aharon *μοσχάτοιος*, Tab. CCXVIII. ejus filii, Nadab & Abihu, igne cœlitus delapſo necati, Tab. CCXXVII. Virga Aharonis, Tab. CCCIX.

Ahaſiæ emiſſarii *πυρίφλογες*, Tab. CCCCLXXIV.

Ahaſueri regia magnificentia, Tab. DV.

Akrabbim, Rhamnus, Roſa, Tab. CCCCLXV.

Alce, Tab. CCCXL. b. Fig. O.

Alga anguſti-folia vitriariorum C. B. Tab. DCL. Fig. D.

Allium ſatiuum alterum &c. Tab. CCC. Fig. M. cum characteribus, in marg. Fig. M.

Aloë ad aquas, Tab. CCCXVII. ejus lignum Fig. A. & herba Fig. B.

Altare holocauſtorum in templo Ezechielis, Tab. DCXLI.

Aluco minor Aldrouandi, Tab. CCXLVIII. Fig. C.

Ammodytes, ſerpens, Tab. XXX. n. 8. in marg.

Amphisbæna Americana, ex rubro, flauo & albido varia &c. Tab. DCXXVIII. Fig. B. ſubcinerea, lineis plurimis transuerſis nigricante colore ſtriatis &c. ib. Fig. D. alia capite diademato, eodem & dorſo ex albo & nigro perbelle teſſellatis &c. Tab. DCXXIX. Fig. F. Amphisbænæ ſimilis, ex pallido fuſca & nigricans diademata &c. Tab. DCXLVIII. Fig. 2. Amphisbæna ſubflaui in dorſo, in ventre carnei magis coloris, Tab. DCLII. Fig. 1. Americana nigra, atris punctis in nigro notata &c. Tab. DCLX. Fig. 3. Americana ex albo & nigro varia &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 2. alia dorſo ex albo & nigro, lituris innumeris &c. Tab. DCCXLVII. Fig. 4. Iſebequenſis ærei vel rubicundi coloris &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 6. Americana nigra variis lineis albis notata &c. Tab. DCCXLIX. Fig. 10.

Amygdalus, arbor, Tab. XCIV. Fig. F. ejus characteres, in marg. 2. 2. 2. alia Tab. CV. Fig. II. Tab. CCCIX. in marg. Fig. A. Amygdali nux germinans &c. Tab. DCCXL. Fig. 1. ſeqq.

Ananiæ triſte fatum, Tab. DCCXXVIII.

Anas, Tab. XIV. Fig. M.

Anethum hortenſe C. B. Tab. DCXCIII. Fig. III. ejus characteres, in marg. Fig. C.

Anguilla, Tab. XV. n. 7. Tab. CCXXXVIII. Fig. A.

Anguis Æſculapii niger, Tab. XXX. n. 3. vulgaris n. 6. in marg. craſſus, turgido capite ex albo flaueſcente & nigro vario &c. Tab. DCLXII. Fig. 11.

Anguria Tab. CCXCVIII. Fig. C. ejus characteres, Fig. H. in marg.

Ανθρωποφθορμαχία, Tab. DXXVIII.

Animal moſchiferum, Tab. CCX. Fig. M. animalia munda & immunda, Tab. CCXXIX. munda, Tab. CCCXXXV. magnifice incedentia, Tab. DLXXXVIII. domeſtica & rapacia ſocia, Tab. DCV.

Animantium introitus in arcam, Tab. XLII. animantia cuncta DEI opus, Tab. DLI.

Annus a DEO coronatus, Tab. DLV.

Anſer, Tab. XIV. Fig. L.

V. Index Figurarum,

Aper e ſaltu, Tab. DLVIII. Calydonius in nummis & ære, Fig. A. B. C. D.

Apidis Ægyptiorum variæ repræſentationes, Tab. CCXIX. Fig. B. C. D. E. G. in nummis Fig. F. H.

Apes, Tab. DXLI. earum rex ſeu potius regina Fig. 1. fucus Fig. 2. apis communis Fig. 3. ejus roſtrum in longum extenſum Fig. 4. caput Fig. 5. crus Fig. 6. alueoli Fig. 7. 8. 12. 15. geneſis Fig. 9. 10. 11. faui Fig. 13. 14. fuci canalis Fig. 16. 17. 19. ſaccus Fig. 18. apis aculeus, Fig. 20. pleraque ſub microſcopio.

Aquæ amaræ dulcificatæ, Tab. CLVI. aqua ſale ſanata, Tab. CCCCLXXVII. aquæ eminus affluentes, Tab. CCCCLXXX. aquarum circulus, Tab. DXC. aqua miraculo vinum, Tab. DCCXXI.

Aquila, Tab. XIII. Fig. A. pullos geſtans, Tab. CLXVI. Scythica, Tab. CCXL. Fig. A. oſſifraga Fig. B. Haliætus ſiue Melanætus, Tab. CCXLI. Fig. C. Girfalco Fig. D. aquilæ ſceleton Fig. F. ventriculus Fig. G. aquila fulua ſiue aurea, Tab. CCLI. Fig. G. nidum excitans, Tab. CCCLVII. ubi cadauer, ibi aquilæ, Tab. DCXCV.

Ara holocauſti Moſaica, ſecundum Lundium, Tab. CXCI. Ezechielica vid. *Altare holocauſtorum*. Aræ templi ſecundi ichnographia, Tab. CXCII. ara eadem conſtructa, Tab. CXCIII. ejusdem proſpectus alius, Tab. CXCIV. Ara Witſii Tab. CXCV. *Ara Pacis* Romana, Tab. CXCVI. ara cum crate, Tab. CXCVII. *Ara ſuffimenti* ex Lundio, Tab. CCVII. Fig. A. juxta Scacchi, Tab. CCVIII. Fig. B. ſecundum alios, Tab. CCIX. Fig. C.

Aranea prudentiæ exemplar, Tab. DLXXXVII. ubi ſe ſiſtunt oculorum ſitus & forcipes ſub microſcopio araneæ domeſticæ Fig. 3. hortenſis Fig. 4. cellerariæ Fig. 5. Aranea vagabunda Fig. 6. caput, oculi & forcipes araneæ campeſtris Fig. 7. araneus venatorius major piloſus domeſticus Fig. 8. cancriformis major Fig. 9. cancriformis minor campeſtris Fig. 10. minor cinereus compreſſus Fig. 11. minor reticulum ſpirale texens Fig. 12. domeſticus reticulum tenue texens Fig. 13. cancriformis major reticulum ſpirale texens, e flauo & nigro varius, Tab. DCXXI. Fig. A. longipes ſiue Trojanus Fig. B. Luzonenſis longipes domeſticus Fig. C. Luzonenſis telarius, argenteo, flauo & nigro transuerſim ſtriatus Fig. D. Luzonenſis teſtaceus trilunatus, ex flauo & nigro varius Fig. E.

Arbe, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLVI. Fig. 9.

Arbor gummifera, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. arbor ſcientiæ boni & mali, Tab. XXVI. arbor myrrhifera, Tab. CII. Fig. IV. Tab. CCX. Fig. A. arborum dialogus, Tab. CCCLXXIX.

Arca fœderis ex Lundio, Tab. CLXXIX. & quidem arca ipſa Fig. a. propitiatorium Fig. b. corona per circuitum Fig. c. c. Cherubim Fig. d. d. columna nubis Fig. e. e. capſula arcæ adjuncta, in qua liber legis, Fig. f. alia, in qua Manna & baculus Aharonis Fig. g. alia pro Philiſtæorum clinodiis Fig. h. tabula, cui arca inſtitit, Fig. i. annulus pro vecte Fig. k. vectes Fig. l. l. arca Villalpandi, Tab. CLXXX. Fig. A. Tornielli, Fig. B. Scacchi, Tab. CLXXXI. Fig. A. B. Anonymi Angli, Tab. CLXXXII.

Arca Noachi ex Gopher, Tab. XXXIV. XXXV. ejus Architectura & Cubitus, Tab. XXXVI. *ichnographia* Sturmii, Tab. XXXVII. ubi repræſentatur cœnaculum Noachi Fig. A. conclauia ejus & conjugis Fig. A. A. Semi & conjugis Fig. B. B. Japheti & conjugis Fig. C. C. Chami & conjugis Fig. D. D. culina Fig. E. alia camera Fig. F. repoſitoria Fig. G G. H H. I I. penuaria Fig. K K. conclauia pro auibus aquaticis Fig. L. L. pro cæteris, ab M. ad N. granaria pro alimentis auium Fig. O O. ſtabula quadrupedum Fig. Y. ſpeciatim porcorum Fig. X. repoſitoria pro alimentis quadrupedum Fig. Z. Ejus *orthographia*, Tab. XXXVIII. ubi contignatio ſumma A B C A. tertia A C D D. ſecunda D D E E. prima & ima H I K H. *Scenographia* Tab. XXXIX. & XXXIX. A. quæ ſiſtit arcam aquis innatantem, contignationem mediam Fig. I. & ſummam Fig. II. Arcæ repræſentationes variæ, Tab. XL. nimirum Mureri Fig. A. Sturmii Fig. B. communiſſima Fig. D. arca collata cum nauibus hodiernis, Tab. XLI. animantium introitus in arcam, Tab. XLII. tecti arcæ remotio, Tab. LXIV.

Ardea cinerea major, Tab. CCXLVII. Fig. D. ejus ſceleton Fig. E. ſtellaris Tab. CCXLIX. Fig. F. cœrulea Tab. CCL. Fig. A.

Arenæ theſauri, Tab. CCCLXIII.

Argenti excoctio, Tab. DXXXVIII. ubi ſiſtitur catinus Fig. A. teſta Fig. B. tegula Fig. C. forceps Fig. D. catinus ferreus vel æneus Fig. E. teſta, in qua panis minutus argenti Fig. F. cochleare Fig. G. cuneus ferreus Fig. H. panis major argenti Fig. I. Argentum reprobum Iſraëlitæ, Tab. DCXXIV. ubi ſe ſiſtit fornax fuſorius Fig. A. B. os fornacis, quod pertunditur Fig. C. catinus ſiue fouea ſuperior Fig. D. ejus os Fig. E. catinus inferior Fig. F. panis argenti Fig. G.

Argus Tab. XIX. Fig. W.

Aries. DEO ex ariete ſacra, Tab. CCV.

Aries, inſtrumentum veterum bellicum Tab. DCXXXI. rudis Fig. A. compoſitus Fig. B. C. arietaria teſtudo Fig. D.

Arnebeth, lepus, Tab. CCXXXVI.

Arundo, Tab. CXV. in marg. Fig. B. ejus characteres Fig. D. graminea aculeata Alpini, Tab. DCXXXV.

Aſabelis vulnus lethale, Tab. CCCCIII.

Aſellus major, Tab. XV. n. 11.

Aſer metallifoſſor, Tab. CCCLXIV.

Aſinus Tab. XXI. Fig. A. aſina viti alligata, Tab. CX. aſina Bileami loquens, Tab. CCCXII. aſinorum bigæ, Tab. DCIX. aſini triumpho parati, Tab. DCXC.

Aſotiis grauis DEI manus, Tab. CCCLXXXIX.

Aſpalathus arboreus ſeu Pſeudo-Ebenus &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. I.

Aſpis Danis, Tab. CXI. vulgaris ex patina vinum lingens, Tab. CCCLX. Angolenſis in dorſo fuſca, in ventre cœruleo-alba &c. Tab. DCXXVIII. Fig. C.

Aſſur ferarum domicilium, Tab. DCXIII.

Aſtacus, Tab. XVIII. Fig. D.

Ασεολατρεία gentilium, Tab. CCCXXVII.

Ασεομάντις, Tab. CCCXLIV.

Ασωτία ebriorum, Tab. DLXXX.

Atmoſphæra DEI armamentarium, Tab. DLXII.

Atrii Moſaici ichnographia, Tab. CXCVIII. ſcenographia, Tab. CXCIX. *atriorum templi Salomonei* protographia, Tab. CCCCXXII. & quidem ſeptem interiorum ſiue arearum ſubdialium Q Q. atrii Sacerdotum a b c d. ſpeciatim interioris a b e f. ichnographia, Tab. CCCCXXIII. 5. Scenographia, Tab. CCCCXXIV. m m. ſpeciatim atrii gentium h. *Atrium Sacerdotum*, Tab. CCCCXL. ubi ſiſtitur ſtatio Iſraëlitarum in ſuo atrio Fig. A. pulpitum Leuitarum Fig. B. locus annulorum pro alligandis victimis Fig. E. locus columnarum pro appendendis illis Fig. F. locus menſarum pro illis imponendis & diſſecandis Fig. G. locus ſummi Pontificis ſortem legentis pro binis hircis in feſto

feſto expiationis Fig. H. menſæ binæ ad altare Fig. I. atrii hujus ichnographia, Tab. CCCCLVI. Scenographia ad mentem Sturmii, Tab. CCCCLVII. Sacra in atrio intimo peragenda, Tab. CCCCXL.

Atriplex latifolia, Tab. DXXVI. in marg. Fig. A. characteres ejus Fig. B.

Attagen, gallina corylorum, Tab. CCLIV. Fig. Q.

Augures, Tab. CCCXLV. nummi eos repræſentantes, ib. in marg. Fig. A. B. C.

Aulæi primi in Tabernaculo Moſaico ichnographia, Tab. CLXXXVI. aulæa e caprinis pilis, Tab. CLXXXVII. quatuor aulæis tectum tentorium, Tab. CLXXXVIII.

Auium ſtructura, Tab. DXVII. & ſpeciatim pennarum in alis Fig. 1 - 6. ſecurus ſomnus & ſeſſio in ramis arborum Fig. 7. vibratio in altum Fig. 8. volatus Fig. 9. uſus caudæ in volatu Fig. 10.

Auris fabrica ſecundum omnes ſuas partes, Tab. DLX.

Auris marina, Tab. XIX. Fig. Z.

Aurora Borealis, Tab. CXLIX.

B.

Babelica turris. Laterum & mortarii coctio, Tab. LXVIII. illius Ichnographia generalis, Tab. LXX. & quidem areæ turris ſupremæ, Fig. I. truncorum turritorum Fig. II. Orthographia, Tab. LXXI. totius turris Ichnographia, Tab. LXXII. Scenographia, Tab. LXXIII.

Baculus Moſis ſerpens, Tab. CXVIII. baculi Magorum ſerpentes, Tab. CXXII.

Bala Malabarenſium, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Balani, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. a.

Balæna Tab. XVI. Fig. A. de pene ejus ſegmentum, Tab. XVII. Fig. E. ejus oculus ib. Fig. A. humor oculi cryſtallinus Fig. B. papilla uberis Fig. C. Balæna Leuiathan, Tab. DXXXIII.

Balliſtæ, Tab. DI.

Balſamum, Tab. CII. Fig. II. ex Peru I. B. Tab. DCXXV. Fig. A. de Tolu I. B. Fig. B. Copaiba Fig. C. fructu racemoſo ex Hiſpaniola C. B. Fig. D.

Bananas Americanorum, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Bardanæ ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 8.

Bathnim & Schekedim, Tab. CV.

Bedolach, Bdellion, Tab. XXV. arbor vel planta gummifera ib. Fig. III. Tab. CLIX. Fig. 2.

Behemoth, Hippopotamus, Tab. DXXXII.

Benaja, heros, Tab. CCCCXCVI.

Benjamin, lupus rapiens, Tab. CXIII.

Berberis dumetorum C. B. Tab. CCCLXXVII. Fig. C. ejus characteres Fig. E. in marg.

Bethesdæ piſcina miraculo clara, Tab. DCCXXII.

Bigæ camelorum & aſinorum, Tab. DCIX.

Bilanx DOMINI judicium, Tab. DLXXIX. Fig. II.

Bileami aſina loquens, Tab. CCCXII.

Bon, arbor, Tab. CCCCXIV.

Boëthuſia gentilium, Tab. CCXXIII. Fig. A.

Borraginis ſpinæ in caule & ſuperiori foliorum parte, Tab. XXXI. Fig. 4.

Botrus Caphuræ, Tab. DXCVI.

Boues ſubneruati, Tab. CVIII. bouini ventris primi fibræ, Tab. CCXXXI. Fig. III. ventres bouilli ſeparati, Tab. CCXXXII. bos cornupeta, Tab. CLXVIII.

Brachii muſculi, Tab. CLXV. in marg. Fig. A. B. C. D. E.

Bruchi in pœnam, Tab. DCXLVI.

Bryonia alba, Tab. CCCCLXXXIV. Fig. A. ejus characteres Fig. B. in marg.

Bubalus, Tab. CCCXXXVII. Fig. C. E.

Bubo, Tab. CCXLVI. Fig. A.

Bubones peſtilentiales, Tab. CXXXI.

Buccinum Tritonis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. P.

Bucula indomita, Tab. DCXLV.

Buena vida padre y madre oluida, Tab. CCCLIX.

Bufonis ſceleton, Tab. CCLXI. Fig. F.

Buxus arboreſcens C. B. Tab. DCXVI. Fig. B. ejus characteres, in marg. Fig. ccc. DDD.

C.

Cadauer ubi, ibi aquilæ, Tab. DCXCV.

Cadus ad fontem, Tab. DXCIV.

Cædes primogenitorum in Ægypto, Tab. CXLVII.

Cain ira feruens, inuidia pallens, Tab. XXXIII.

Calamus aromaticus veterum, Tab. CCXI. Fig. C. recentiorum, Tab. CCXII. Fig. D.

Caligæ ſiue Calcei veterum, Tab. CCCXXIX.

Camelo-Pardalis, Tab. CCCXLI. Fig. P.

Camelus Tab. XXI. Fig. I. Tab. CCXXIV. ubi repræſentatur planta pedis ima ſolida integra Fig. I. K. ungulæ pars ſuperior diuiſa Fig. L. ventriculus primus & maximus Fig. II. III. A A A. œſophagus Γ. ventriculus ſecundus B. tertius C. quartus D. pylorus E. ventriculus ſecundus in quatuor partes diſſectus O. ſacci ὑδροφόροι P P P. oſtium ex primo ventriculo in ſecundum N. Camelorum bigæ, Tab. DCIX. abundantia obruens, Tab. DCXXII.

Canaanitæ perterriti, Tab. CCCLXVI. ἐπιχαλαζόμενοι, Tab. CCCLXX. Cananæa mulier CHRISTO ſupplex, Tab. DCLXXXVI.

Cancer marinus, Tab. XVIII. Fig. E.

Canella Malabarica, Carua dicta, Tab. CCXII. Fig. E.

Canis Tab. XXII. Fig. O. exeuntibus mutus, Tab. CXXXVI. Canis Tab. CCLIX. imago ſtultorum, Tab. DLXXXI. canis ad vomitum rediens, Tab. DCCXLIII.

Cannabis, Tab. CCCLXV. Fig. B.

Caphuræ botrus, Tab. DXCVI.

Capitis bonæ ſpei Promontorium, Tab. CCCCLXXII.

Capra Libyca, Tab. CLXXVII. Fig. I. capræ ventriculi quatuor, Tab. CCXXX. cibus & veſtes e capris, Tab. DLXXXIII.

Caprea Tab. CCCXXXVI. Fig. B. capreæ cornutæ cornua, Tab. DL. Fig. B.

Capreoli caput cornibus monſtroſis inſtructum, Tab. DL. Fig. C.

Captura piſcium copioſa, Tab. DCCXIII.

Carcharias Tab. XV. n. 1. ejus rictus, Tab. DCL. Fig. A. dens Tab. DCCXXXVI. Fig. B.

Carpio Tab. XV. n. 14.

Caſia caryophyllata, Tab. CCXIII. Fig. F. ſylueſtris, Fig. G.

Caſſis cinerea læuis, Tab. XIX. Fig. K. tuberoſa prima Alpina, Fig. H.

Caſtanea Tab. XCIV. Fig. G. ejus characteres, in marg. Fig. 3. 3. 3. caſtaneæ 18. menſium orbiculus transuerſim ſectus, Tab. DXIX. Fig. IV.

Caſtella pro coërcendis tributariis, Tab. DII.

Caſtor Tab. DCVIII. Fig. B.

Caſtra pro ducentis Iſraëlitis, Tab. CCLXXXIX. pro duobus millibus & quingentis, Tab. CCXC. pro omnibus Iſraëlitis, Tab. CCXCI. Caſtra Iſraëlis ad Jordanem, Tab. CCCXX.

Cecilia, Tab. CCLXIII. Fig. A.

Cedrus, Tab. XXXIV. Fig. A. Tab. CCCXVIII. Fig. E. fructus ejus, Tab. XXXV. in marg. Fig. E. folia Fig. F. Cedrus magna ſiue Libani conifera I. B. Tab. CCCCXVIII. Fig. A. ejus fructus Fig. B. Ce-

drus Cupreſſi folio baccifera major &c. Tab. CCCCLXIII. Fig. G.
Cenchris veterum, Tab. XXVIII. n. 6. in marg.
Centurio CHRISTO ſupplex, Tab. DCLXX.
Cepe Aſcalonica, Tab. CCC. Fig. L. cum characteribus, in marg. Fig. L.
Cephus vid. *Simia.*
Cera diuinum artificium, Tab. DXLI.
Ceraſtes, coronatus ſerpens Grevini, Tab. XXVIII. in marg. n. 3. Tab. CXI. Fig. A. Libycus Aldrouandi, Tab. XXVIII. in marg. n. 4. Tab. CXI. Fig. B. Capitis bonæ ſpei ib. Fig. C. διπέρατος Dioſcoridis Fig. D. Hæmorrhous Fig. E.
Cercopithecus, Tab. CCCCLXII. Fig. D. ejus ſceleton Fig. d.
Ceruus Tab. XXI. Fig. E. Ceruus Naphthali celer, Tab. CXII. Ceruinum genus Tab. CCCXXXVI. Ceruus ὑδρέδιπος, Tab. DL. Cerua cornuta ibid. Fig. A. Cerui Africani crus Fig. D.
Cetus Jonæ, Tab. DCL.
Chagab edulis, Tab. CCLVI. Fig. 3.
Chamæ aſperæ, Tab. XX. ſubrotunda Fig. c. ſquamata Fig. d. *leues* ibid. literata Fig. e. Ghama cum lingulis, Tab. DLXV. Fig. VI. B B.
Chamæleon cum ſceleto, Tab. CCLXII. D.
Chamæmelum, Tab. CXLII. Fig. IX.
Charadrias, Tab. CCLIII. Fig. M.
Chargol, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLV. Fig. 1.
Chate, ſpecies cucumerum, Tab. CCXCVII. Fig. A.
Chazir, porcus, Tab. CCXXXVII.
Chelbnab, Tab. CCXVII.
Cherſydrus, ſerpens, Tab. XXX. in marg. n. 5. Tab. CCCXI. in marg. Fig. A.
Cherubini in templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXVII. ex mente R. Judæ Leonis Fig. A. Joſephi Medi Fig. B. R. Moſis Maimonidis Fig. C. Villalpandi Tab. CCCCXXVIII.
Chol, Phœnix, palma vel arena, Tab. DXXIV.
Chryſaëtos, Tab. CCLI. Fig. F.
Chryſalis, Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Cibus de comedente, Tab. CCCLXXXI. e capris & ouibus, Tab. DLXXXIII.
Cicer nigrum &c. Tab. CCCCLXXXIX. Fig. C. in marg. Ciceris characteres ib. Fig. D.
Cicborium, Tab. CXXXIX. Fig. III.
Ciconia, Tab. XIV. Fig. I. alba Tab. CCLII. Fig. G.
Cicuta major C. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCLXI.
Cinnamomum Ceylonenſe, Tab. CCXI. Fig. B.
Cinnim, culices, Tab. CXXVI. pediculi, Tab. CXXVII.
Circumciſio Iſraëlitarum Galgalitica, Tab. CCCLXVIII.
Ciſtus Tab. CII. Fig. V. Tab. CCXV. Fig. B.
Citharæ ad ſalices ſuſpenſæ, Tab. DLXXII.
Cnicus ſylueſtris, Tab. XXXI. Fig. 3.
Coaua, Coffée-Baum, Tab. CCCCXIV.
Cobras de Capello, ſerpens Indicus, Tab. XXVIII. in marg. n. 1.
Coccigera ilex, Tab. CLXXIII. Fig. 5.
Cochinilla, Tab. CLXXV.
Cochlea lunaris, Tab. XIX. Fig. C. pennata Fig. N. umbilicata Fig. O.
Cœci vident, Tab. DCLXXVII. ſanantur miraculo, Tab. DCLXXXIX. cœcus lotione ſanatus, Tab. DCCXXIII.
Cœlum ſub DEO ſapphirinum, Tab. CLXXI. cœli enarrant gloriam DEI, Tab. DXL.
Cœna paſchalis, Tab. CXLIV.
Cœnaculorum Templi Salomonei Scenographia, Tab. CCCCXXV. gg. Sectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. Fig. D.
Colocynthis major fructu rotundo C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. A.
Colon, Tab. CCCXL. a. Fig. M. ejus cornu, in marg.
Color ruber purpureus ſiue Goſſypinus, Tab. CLXXIII. Fig. 1. cœruleus Fig. 2. purpuraceus Fig. 3. hyſginus, Tab. CLXXVII.
Coluber Americanus, venenatiſſimus, ſonorus, &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 4.
Columbæ emiſſio, Tab. LXII.
Columna nubis diurna, Tab. CL. *ignis* nocturna, Tab. CLI.
Columnarum Templi Salomonei *æneārum*, Jachin & Boas, Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. 9. 9. Scenographia, Tab. CCCCXXIV. f. f. Tab. CCCCXXV. c c. Scenographia illarum in veſtibulo Sancti, Tab. CCCCXLVI. b. ante Sanctiſſimum, Tab. CCCCXLVI. c.
Columnæ Sacræ ordo, Tab. CCCCXLIII. ubi ſiſtitur baſis ſeu ſtylobata, ſcapus & capitulum ib. Capituli Epiſtylium, Zophorus & Coronix, Tab. CCCCXLIV. Capitulum ex Villalpando, Tab. CCCCXLV. Capitulum marmoreum Collegii Romani, Tab. CCCCXLVI. a. Fig. G. Reticulum cum malis punicis, ib. Fig. E.
Cometæ, qui ex mente Whiſtoni & Cluueri fuit diluuii cauſa ſecunda, curſus integer, Tab. XLIV. Fig. I. inde dependens ruptio fontium abyſſi magnæ Fig. II. illuſtrata quodam experimento Fig. III.
Concha margaritifera, Tab. XX. Fig. O.
Conjux ſedula netrix, Tab. DLXXXIX. ſeruans fœdera lecti, Tab. DLXXVI.
Conuiuium miraculoſum, Tab. DCLXXXIV.
Conyza major vulgaris C. B. Tab. DCXX. Fig. A.
Copaiba, balſamum, Tab. DCXXV. Fig. C.
Corda omnia DEUS finxit, Tab. DXLIV. Cor ἀμυκοντιςήριον, Tab. DXLV. In his tabulis comparent, & quidem Tab. DXLIV. Cor humanum in ſitu naturali Fig. II. A. rami venæ coronariæ B. rami arteriæ coronariæ C. auricula dextra D. rami venoſi ex ea prodeuntes E. auricula ſiniſtra F. truncus arteriæ magnæ G. truncus arteriæ pulmonalis H. truncus aſcendens venæ cauæ I. ſiniſtri cordis ventriculi interior cauitas, Fig. III. valuulæ ſemilunares Fig. IV. oſtia cordis, & fibrarum ductus Fig. V. fibræ exteriores ventriculi dextri, Fig. VI. aliæ rectis illis exterioribus proxime ſubjectæ, Fig. VII. Tab. DXLV. fibræ interiores a dextro cordis latere oblique verſus ſiniſtrum latæ &c. Fig. VIII. aliæ, quæ circa medium cordis ambitum incuruantur &c. Fig. IX. fibræ exteriores ventriculi ſiniſtri, Fig. X. fibræ interiores ventriculi ejusdem Fig. XI. fibræ exteriores ſpirali ductu in conum coëuntes, Fig. XII.
Coriandrum, Tab. CLX. Fig. 3.
Cornix, Tab. CCXLIII. Fig. C.
Cornu Hammonis, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. B.
Coruus Tab. XIII. Fig. C. coruus euolans, Tab. LXI. coruinum genus, Tab. CCXLIII. coruus Indicus Bontii, Tab. CCCCLXVIII. corui immorigerorum carnifices, Tab. DLXXXV.
Corylus, arbor, Tab. XCIV. Fig. E. ejus characteres, in marg. 1. 1. 1.
Coſtus Arabica, Tab. CCCXVIII. Fig. C.
Coturnix, Tab. CLXII. Fig. 2.
Crabrones exercitum fugantes, Tab. CLXX.
Crates aræ, Tab. CXCVII. Fig. O.
Creatio uniuerſi, Tab. I. opus primæ diei, Tab. II. III. ſecundæ Tab. IV. V. tertiæ Tab. VI. VII. VIII. IX. quartæ

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

quartæ Tab. X. XI. quintæ Tab. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. ſextæ Tab. XXI. XXII.

Cretenſium inſtrumentum pro colligendo ladano, Tab. CCXV. Fig. b.

Crocodilus Tab. XXII. Fig. Z. Tab. DXXXIV. ejus ſceleton ib. in nummis frequens ib. Fig. A. B.

Crocus, Tab. DCII. Fig. A. cum characteribus, in marg.

Cryſtallus, Tab. XXV. Fig. I.

Cuculus, Tab. CCXLIV. Fig. F. Tab. CCCCI. in marg. Fig. C.

Cucumis Ægyptiacus reticulatus, Tab. LXXXIX. Fig. V. Cucumeris characteres Tab. CCXCVII. Fig. D.

Cucurbitæ ſpinæ in caule, floribus & foliis, Tab. XXXI. Fig. 5. in marg. Cucurbita aſpera &c. Tab. CCCCLXXXIV. Fig. C.

Culicum plaga in Ægypto, Tab. CXXVI. ubi ſiſtitur culex aquaticus, & quidem vermiculus, ex quo naſcitur, Fig. A. B. nympha ex vermiculo prodiens, Fig. C. D. culex maſculus, Fig. E. F. culex fœmella, Fig. G. H. culicis theca & aculeus, Fig. I. in marg.

Cumino baculus, Tab. DCXI. Cuminum orientale ſiue fœniculum, Tab. DCXCIII. Fig. IV. ejus characteres, in marg. Fig. D.

Cuniculus, Tab. XXII. Q. Tab. CCXXXV.

Cupreſſus, Tab. XXXV. Fig. D. ejus fructus, in marg. Fig. L.

Curculio, Tab. CLX. Fig. 5. vermis, ex quo naſcitur, Fig. 4. in marg. roſtrum ejus cum forficibus Fig. 6.

Curcuma, Tab. DCII. Fig. B. cum characteribus, in marg.

Cutis ulceroſa aſperitas, Tab. CCLXX.

Cyamos leguminoſa I. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCCXI.

Cybele ſiue Iſis, magna Deorum mater, Tab. CCXIX. Fig. A.

Cygnus, Tab. XIV. Fig. K. Tab. CCXLVIII. Fig. A. Cygni ſceleton, Fig. B.

Cylinder Porphyreticus, Tab. XIX. Fig. X.

Cyperus rotundus orientalis major C. B. Tab. DXCVI. Fig. III.

Cypreſſinæ ædes, Tab. DXCVII.

Cyprus Dioſcoridis & Plinii, Tab. DXCVI. Fig. II.

D.

Daemoniacus in medium projectus, Tab. DCCX.

Dama platyceros, Tab. CCCXIV.

Danieli parcunt leones, Tab. DCXLIII. ejus hoſtes præda Leonum, Tab. DCXLIV.

Danis ſerpens aſpisque, Tab. CXI.

Dauid citharœdus, Tab. CCCXCIII. λεοντομάχος, Tab. CCCXCV. pulex Tab. CCCXCVIII. ejus coronatio, Tab. CCCCVI. filii mulis fugientes, Tab. CCCCVII. Dauid & ſocii ὑμολέοντες, Tab. CCCCX. Dauidis donaria ab Ammon & Galaad, Tab. CCCCXI. populi numeratio, Tab. CCCCXV. Abiſag Dauidi a ſeruitiis, Tab. CCCCXVI. ignis Dauidi oraculum, Tab. CCCCXCVII.

Deboræ ſepulchrum, Tab. XCIX. B.

Decimatio menthæ & rutæ, Tab. DCXCII. anethi & cumini, Tab. DCXCIII.

Delphinus Tab. XVI. Fig. C.

Dendrites ſiue lapis Sinaiticus, Tab. CXVII. in marg. Fig. A.

Δενδροφορίαι Judæorum, Tab. CCLXXXIV.

Deſerti fontes, Tab. DCXVI.

Deſperatio Tab. XXXIII. in marg. n. 4.

Deuotio Tab. XXXIII. in marg. n. 2.

DEO ex ariete ſacra, Tab. CCV. DEUS fulminans, Tab. DXX. halitum vitamque dat DEUS, Tab. DXXI. Terra DEI ἀρχιτεκτόνημα, Tab. DXXIX. DEO, proximo, tibi ipſi, Tab. DXXXIX. gloriam DEI enarrant cœli, Tab. DXL. finxit DEUS omnia corda, Tab. DXLIV. DEI opus ſunt animantia cuncta, Tab. DLI. annus a DEO coronatus, Tab. DLV. DEUS ὠτοτέχνης, Tab. DLX. ὀφθαλμοτέχνης, Tab. DLXI. atmoſphæra DEI armamentarium, Tab. DLXII. prouidet DEUS paſſerculis, Tab. DCLXXIX.

Dii factitii, Tab. DCXVII.

Diluuii initium, Tab. XLIII. feneſtræ cœli apertæ, Tab. XLIV. ejus fatalis progreſſus, Tab. XLV. reliquiæ cataclyſmi vid. *Reliquiæ Diluuianæ*. Diluuianum quoddam monumentum, Tab. DCCL.

Dipſas, ſerpens, Tab. CCCXXXIII. in marg. Fig. E. E. Surinamenſis capite ex nigro, fuſco & albo vario &c. Tab. DCLIV. Fig. 5. Angolenſis capite ex flauo albicante veluti reticulato &c. Tab. DCLXII. Fig. 10. longa, tenuis, capite ex fuſco & albo perbelle picto &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 3. dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 5. Zeylanica longa, tenuis, collo & cauda prælongis &c. Tab. DCCXXXIX. Fig. 8.

Δοκιμασία ſuſpectarum, Tab. CCXCIII.

Domus Saltus Libani ichnographia, Tab. CCCCXLI. Scenographia, Tab. CCCCXLII. *Domus Sacra* funiculo lineo menſurata, Tab. DCXXXVI.

Donaria Principum Iſraëlis, Tab. CCXCV. pro Sacerdotibus, Tab. CCCXLIII. Dauidis ab Ammon & Galaad, Tab. CCCCXI.

Draco marinus, Tab. XV. n. 17. draco bipes, Tab. XXX. n. 2.

Ductus thoracicus, Tab. DXCIV.

Dudaim in mandragoris, liliis, violis, terræ tuberibus quæſita, Tab. LXXXVIII. Melo, Pepo, Luffah, Tab. LXXXIX. faſciculo compacta, Tab. XC. Mauz, ficus Indica, Tab. XCI.

Δωδεκατεμοριολατρεία deleta, Tab. CCCCXCV.

E.

EBriorum ἀσωτία, Tab. DLXXX.

Echinus, Tab. XXII. Fig. S. marinus Tab. DLXVII. Fig. XXV.

Eclipſis paſſionalis, Tab. DCCVI.

Ecquid eſt homo mortalis? Tab. DXXXVII.

Edom, ferarum domicilium, Tab. DCXIII.

Effuſisque grauis decidit imber aquis, Tab. CCCXCI.

Elæochriſma ſacrum, Tab. CCX.

Elephas, Tab. XXI. Fig. H. Tab. CCCCLXI. Fig. A. Elephantis dens, Fig. B.

Elias coruorum alumnus, Tab. CCCCLXVIII. puerum reſuſcitans, Tab. CCCCLXX. ejus ſacrificium conſumtum igne ἐρανοπετεῖ, Tab. CCCCLXX. A. Elias tempeſtatem prænuntians, Tab. CCCCLXXI. ſub junipero, Tab. CCCCLXXIII. Emiſſarios Ahaſiæ igne delens, Tab. CCCCLXXIV. Jordanem pallio diuidens, Tab. CCCCLXXV. Eliæ currus & equi ignei, Tab. CCCCLXXVI.

Eliphas inſpiratus, Tab. DX.

Eliſæus ad Muſicam vates, Tab. CCCCLXXIX. θαυματέργος poſt mortem, Tab. CCCCXCII.

Elymas miraculo cœcus, Tab. DCCXXXIII.

Embryones variæ ætatis & magnitudinis, Tab. XXIII. in marg. Fig. I. ſeqq.

Enakim, Tab. CCCV.

Endiuium, Tab. CXXXIX. Fig. II.

Equus Tab. XXI. Fig. A. equi pardis velociores, Tab. DCLVI.
Equus viridis, ſpecies locuſtarum Indica, Tab. CCLVI. Fig. 6.
Erinaceus cum ſceleto, Tab. CCLXII. Fig. A.
Eruca Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Eſauus villoſus, Tab. LXXXIV. φακοφάγος, Tab. LXXXV.
Ἑτεροζυγία prohibita, Tab. CCLXXVIII.
Euæ ex coſta Adami productio, Tab. XXVII.
Eutychus miraculo reſuſcitatus, Tab. DCCXXXV.
Exercitus irruentes, Tab. CCCLIV.
Exit ſeminator ad ſeminandum, Tab. DCLXXXI.
Expiatio mortis ſubitaneæ, Tab. CCCVIII.
Exploratores βοτροφόροι, Tab. CCCIV. ſub lino, Tab. CCCLXV.

F.

FAba C. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCCXI.
Falco peregrinus, Tab. CCLII. Fig. L.
Felis Tab. CCLIX. Zibethica Tab. CCXVI. Fig. E. ſylueſtris Tab. DCVII. Fig. A.
Femoris os, Tab. XCVII. in marg. Fig. A B. ubi ſiſtitur capitulum Fig. a. articulatio cum iſchio Fig. D. caput acetabulo inſerendum Fig. f. ligamentum teres Fig. h.
Feneſtræ cœli apertæ, Tab. XLIV.
Feruent ſpirantibus æquora ventis, Tab. DLXIX. DCLXXII.
Ferula, quæ dat Galbanum, Tab. CCXVII. Fig. F. ejus characteres, in marg. Fig. f.
Feſtuca graminea glumis birſutis C. B. Tab. DCLXXXII. Fig. II.
Ficedula, curuca, Tab. CLXII. Fig. 3. rubrica, Fig. 4.
Ficus communis, Tab. XXVI. ejus folium nuditatis tegmen, Tab. XXIX. fructus tum integri tum diſſecti, cum incluſis floribus & ſeminibus ib. in marg. ficus Indica maxima, Tab. CCCLXXVIII. Fig. B. Ficus maledicta, Tab. DCXCI. ubi ſiſtitur ficus Indica maxima folio oblongo &c. Fig. A. ejus fructus minor ſphæricus ſanguineus Fig. B.
Finxit DEUS omnia corda, Tab. DXLIV.
Flagellatio Judæorum, Tab. DCCII. Fig. A. Romanorum Fig. B.
Florentina iris, Tab. CCXIII. Fig. H.
Fluyte, Belgarum nauis, Tab. XLI. Fig. E.
Fœniculum, Tab. DCXCIII. Fig. IV. ejus characteres, in marg. Fig. D.
Fœnum mortalitatis ſymbolum, Tab. DXLVI.
Fœtus ſerpentis in tunicis latens, Tab. CXXII. in marg. Fig. III. explicatus, Fig. IV.
Fontes deſerti, Tab. DCXVI.
Folium oliuarum, Tab. LXIII.
Formicæ tum nudo tum armato oculo conſpicuæ ouum, Tab. XII. Fig. 1. vermiculus Fig. 2. 3. 4. ipſa formica operaria fœtum in ore gerens Fig. 5. mas Fig. 6. fœmina Fig. 7. in marg. formica maxima nigra alata &c. Tab. DLXXVII. ejus certamen cum aranea, & nidus arbori affixus ib. formica arbori ſalutaris, pulici noxia, Tab. DLXXVIII.
Fragum, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. g.
Frigus DOMINI quis ſuſtinebit? Tab. DLXXV.
Frugum primitiæ, Tab. CCLXXXIII.
Fulica, Tab. CCXLIV. Fig. E. fulica major Tab. CCL. Fig. B.
Fulmen & Septum in Sinai, Tab. CLXVII. fulminea tempeſtas, Tab. CCCCXIII.
Fungi Tab. CCCCXXXVI. lamellares & pileati Fig. C. fiſtuloſi ſiue poroſi Fig. D.
Funis argenteus, Tab. DXCIII.

G.

GAbiſch & Ramoth, Tab. DXXIII.
Gaditæ λεοντομόρφοι, Tab. CCCCXCVI.
Gallina Tab. XIII. Fig. F. oui gallinacei incubati diuerſi ſtatus, in marg. n. 1. ſeqq. Tab. XIV. n. 16. ſeqq. in marg. Hieroſolyma gallinæ pullis comparata, Tab. DCXCIV.
Gallinago Tab. CCCCI. in marg. Fig. A.
Gallus Tab. XIII. Fig. G.
Gaudium Tab. XXXIII. in marg. n. 3.
Gazella ſeruans fœdera lecti, Tab. DLXXVI.
Gedeonis ſacrificium, Tab. CCCLXXIV. miracula areæ, Tab. CCCLXXV. conſignatio rebellium ad pœnam, Tab. CCCLXXVI.
Geniſtæ affinis anonyma arbor flore coluteæ buxi folio &c. Tab. CCCCLXXIII. Fig. C. geniſtæ characteres Fig. D. Geniſta ſpinoſa major &c. Tab. DLXXI. Fig. II.
Gentilium βοοβυσία, Tab. CCXXIII. A. ἰχθυολατρεία, Tab. CCCXXVI. Ἀξεολατρεία, Tab. CCCXXVII. Ἡλιολατρεία, Tab. CCCXXVIII.
Gingidium folio fœniculi &c. Tab. CXL. Fig. V. foliis chærefolii, Tab. CXLI. Fig. VI.
Girfalco Tab. CCXLI. Fig. D. Tab. CCLI. Fig. E.
Glis Tab. CCLX. Fig. D.
Glutæi muſculi, Tab. XCVII. Fig. I.
Γνῶθι σεαυτὸν, Tab. DXV.
Γοῆτες, incantatores, Tab. DLII.
Goliath, gigas, Tab. CCCXCIV.
Gomer, decima pars Ephæ, Tab. CLXIII.
Gonorrhœorum purgatio, Tab. CCLXXV.
Goſſypium Turcicum, Tab. CLXXIII. Fig. 1. 2. arboreum, Tab. CLXXVI. Fig. 1.
Graculus Tab. CCLII. Fig. K.
Grana (ſub microſcopio) hordei, Tab. VIII. Fig. III. tritici Fig. I. II. in marg. ilicis coccigeræ, Tab. CLXXIV. Fig. 10. B. Fig. 12. C. Fig. 14. D. Fig. 16. E.
Grando Ægyptiaca, Tab. CXXXII.
Grœnlandicum nauigiolum, Tab. XLI. Fig. G.
Grus Tab. XIV. Fig. H. grus garriens, Tab. DCXIV. Fig. A. Balearica Fig. B. aſperæ arteriæ labyrinthei ductus in grue, Fig. C. gruis ſceleton Fig. D.
Gubernacula vectes, Tab. DCCXLII.
Gulæ muſculoſæ ſtructura cum ſuis fibris, Tab. CCXXXIII. Fig. XI.
Gummifera planta, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. Tab. CLIX. Fig. 2.

H.

HAemorrhous, ſerpens, Tab. CXI. in marg. Fig. E.
Haliætus, Tab. CCXLI. Fig. C.
Halimus latifolius ſeu fruticoſus C. B. Tab. DXXVI. in marg. Fig. A. ejus characteres Fig. B.
Harengus Tab. XV. n. 15.
Harpa, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. T.
Harpago, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. U.
Helenam aquila liberat ſacrificio, Tab. LXXXIII.
Heliolatria gentilium, Tab. CCCXXVIII.
Herba mortalitatis ſymbolum, Tab. DXLVI. Herbæ amaræ, Endiuium & Cichorium, Tab. CXXXIX.
Hercules Λεοντοφόνος in nummis & carneolo gemma repræſentatus, Tab. CCCLXXX. Fig. A. B. C.
Hericius vid. Erinaceus.
Hieracii floris ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 9.
Hierichuntis murorum lapſus, Tab. CCCLXIX.
Hieroſolymæ oppugnatio præuiſa, Tab. DCXXXI. Hieroſolyma gallinæ pullis comparata, Tab. DCXCIV.
Hin Tab. CCVI.

Hiobi diuitiæ, Tab. DVI. decora & pecora proſtrata, Tab. DVII. Hiobus pauper & æger, Tab. DVIII. ſenex felix, pius, Tab. DXXXV.
Hippocampus, Tab. XV. n. 10.
Hippopotamus, Tab. DXXXII. collum ejus & dentes Fig. IV. nummi eum repræſentantes Fig. I. II. III.
Hirci pedibus albi, Tab. XCII. Fig. III. hircinum caput aræ impoſitum in cultum religioſum, Tab. CCLXXVII. Fig. A.
Hirudo ex familiaribus, Tab. DLXXXIV. Fig. I. alia fuſci coloris Fig. II. ſanguine tumida Fig. III. interna ejus ſtructura Fig. IV.
Hirundo domeſtica Tab. CCLII. Fig. I. Tab. DCXIV. Fig. E.
Hœdus in lacte matris non coquendus, Tab. CLXIX.
Holocauſtorum ara, Tab. CXCI. Tab. DCXLI. holocauſta ex adipe & auibus, Tab. CCXXIV.
Homo ex humo, Tab. XXIII. homo mortalis ecquid eſt? Tab. DXXXVII. homo tinea, puluis & umbra, Tab. DXLIX.
Horcholiuos, numinis Americani, fanum, Tab. CCCXXVIII. Fig. C.
Hordei granum nono germinationis die, Tab. VIII. Fig. III. totum germen eodem die Fig. IV. Hordeum polyſtichum, Tab. CXXXIII. in marg. Fig. III. hordei characteres Fig. IV. hordeum diſtichon, Tab. CCCCLXXXV. in marg.
Hortus nucum, Tab. DCIII.
Hyacinthinum, Tab. CLXXIII. Fig. 1. 2.
Hydracontiſterium Tab. DXLIV. Fig. I. ubi exprimuntur cylindri caui a. b. embolus f. g. valuulæ d. e. ſipho h h.
Hydropicus ſanatus, Tab. DCCXVIII.
Hydrus, ſerpens, Tab. CCCXI. in marg. Fig. B.
Hyſſopus vulgaris ſpicatus &c. Tab. CXLV. Fig. I. ejus characteres Fig. II. in marg. Hyſſopi fruticulus minimus, Tab. CCCCXVIII. Fig. C.
Hyſtrix, Echini ſpecies, Tab. DCVIII. Fig. A.

I.

Jaal, ibex, rupicapra, Tab. CCCXCVII.
Jacobus patriarcha ſomnians, Tab. LXXXVI. lapis Bethele ab eo erectus, Tab. LXXXVII. Ouium varietas, Tab. XCII. Virgæ Jacobææ, Tab. XCIII. artificium paſtorale, Tab. XCIV. Jacob paſtor fidus, Tab. XCV. dona fraterna, Tab. XCVI. luĉta cum angelo, Tab. XCVII. amplexus fraterni, Tab. XCVIII. genealogia Jacobi, Tab. CVII. Jacobus aromate conditus, Tab. CXIV. numeroſa ejus poſteritas, Tab. CCLXXXVII.
Jaculatrix Surinamenſis, dorſo cœruleo nigricante, capite ex cœruleo purpureo &c. Tab. DCXXIX. Fig. G. Ceylanica ſubcœrulea major, Tab DCXXX. Fig. A. Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris a capite ad caudam in dorſo longa & tenuis, Tab. DCCXV. Fig. 2. ſubcœrulea ex viridi major, capitis roſtro acuto &c. Tab. DCCXVII. Fig. 2.
Jairi filia reſuſcitata, Tab. DCLXXV.
Japonenſium numen ſolare, Tab. CCCXXVII. Fig. A.
Jaſminum vulgatius flore albo C. B. Tab. DIV. Fig. A. ejus characteres, in marg. Fig. B.
Ibex, Tab. CCCXXXVII. Fig. D. Tab. CCCXCVII.
Ibiboboca, ſerpens, Tab. XXVIII. in marg. n. 7.
Ibis Tab. CCXLVII. Fig. F.
Idololatrarum ſtultitia, Tab. DCXVIII.
Jejunium Moſis quadrageſimale, Tab. CLXXII.
Jeroboam paralyſi correptus & ſanatus, Tab. CCCCLXVI.
Jeſabel fuco picta, Tab. CCCCXCI.
Jeſchurun pinguis, Tab. CCCLVIII.
JESUS natus & adoratus in ſtabulo, Tab. DCLVIII. baptizatus Tab. DCLXIV. a Satana tentatus Tab. DCLXV. Medicus Tab. DCLXVI. centurio ei ſupplex, Tab. DCLXX. JESUS ſuper mari ambulans, Tab. DCLXXXV. mulier Cananæa ei ſupplex, Tab. DCLXXXVI. JESUS unguento pretioſo unctus, Tab. DCXCVIII. πεφίλυπος Tab. DCXCIX. flagellatus Tab. DCCII. ſpinis coronatus Tab. DCCIII. JESU acetum cum felle propinatum Tab. DCCIV. JESUS crucifixus Tab. DCCV. acetum JESU propinatum in ſpongia, Tab. DCCVII. JESUS ſudore ſanguineo diffluens, Tab. DCCXX. ejus latus lancea apertum, Tab. DCCXXV.
Ignis ſacer ἀφανοπτὴς Tab. CCXXVI. & CCCCLXX. A. igne peccantes igne necantur, Tab. CCXXVII. ignis Dauidi oraculum, Tab. CCCCXCVII.
Ilex coccigera Tab. CLXXIII. Fig. 5. ejus tubercula c c c. & Tab. CLXXIV. Fig. 6. fruſtulum cum grano adnato Fig. 7. a. Fig. 8. A. idem granum ſitu inuerſo Fig. 9. b. Fig. 10. B. pellicula nudatum Fig. 11. c. Fig. 12. C. verticaliter ſectum Fig. 13. d. Fig. 14. D. exhibens ouulorum nidos vacuos Fig. 15. e. Fig. 16. E. ouum ipſum inſecti a grano ſeparatum Fig. 17. F. ouum, e quo id prodire incipit, G. inſectum magis ex eo prominens H. idem extra ouum I. inſectum ſeu muſca in pleno ſuo ſtatu K.
Ἰματολεσία Tab. CCLVIII.
Imber Tab. CCCLVI. imber grauis Tab. CCCXCI. Sulphureus Tab. LXXXIX.
Immorigerorum carnifices corui, Tab. DLXXXV.
Immundi ex cadaueribus, Tab. CCLXIV.
Impii felices ut plantæ paluſtres, Tab. DXIII. impiorum ſymbolum laurus, Tab. DXLVII. impius eſt limax, Tab. DLIV. impiorum interitus, Tab. DLVI. impii texunt telas araneæ, Tab. DCXXI.
Incantatores, malefici, Tab. CCCXLVI. incantatores, incantatrices, Tab. DLII.
Inſecta varii generis tum nudo tum armato oculo conſpicua, Tab. XII. inſecta in granis ilicis coccigeræ, ſiue vermes coccigeri, Tab. CLXXIV. Fig. 17. F. G. H. I. K. in Opuntia maxima, quæ dant Cochenillam, Tab. CLXXV. Fig. 3. 4. 5. 6. in marg. inſecta & reptilia immunda, Tab. CCLXV. inſecta regioni infeſta, Tab. CCCLIII.
In ſomno veritas, Tab. DCCI.
Interroga aues, Tab. DXVII. piſces Tab. DXVIII.
Inuidia Tab. XXXIII. in marg. n. 6.
Johannes Baptiſta eremita, Tab. DCLIX.
Jonæ cetus, Tab. DCL. Kikajon Tab. DCLI.
Joram colicus Tab. D.
Jordanes pallio diuiſus, Tab. CCCCLXXV. Iſraëlitarum caſtra ad Jordanem, Tab. CCCXX. tranſitus per Jordanem, Tab. CCCLXVII.
Joſephus patriarcha fratribus manifeſtatus, Tab. CVI. bos & rhinoceros, Tab. CCCLXII.
Joſuæ Solſtitium, Tab. CCCLXXI.
Jothami Apologus, Tab. CCCLXXVIII.
I piger ad formicam, Tab. DLXXVII.
Ira Tab. XXXIII. in marg. n. 5.
Iridis ſignum, Tab. LXV. demonſtratio Tab. LXVI.
Iris Florentina Tab. CCXIII. Fig. H. iris paluſtris lutea &c. Tab. DXIII. Fig. H.
Iſis vid. *Cybele*.
Iſraëlitæ ſtipulas in Ægypto legentes Tab. CXXI. eorum exitus ex Ægypto, Tab. CXLVIII. trajectus per littus arenoſum, Tab. CLII. tranſitus miraculoſus, Tab. CLIII. Tribuum tranſitus per duodecim hiatus, Tab. CLIV. triumphata Ægyptiorum ſubuer-

V. Index Figurarum,

ſubuerſio, Tab. CLV. aquæ amaræ dulcificatæ, Tab. CLVI. fontes & palmæ in Elim, Tab. CLVII. CLVIII. Mannæ collectio, Tab. CLIX. Selauim, locuſtæ, Tab. CLXI. rupes aquiflua, Tab. CLXIV. Iſraëlitæ ἐνωτισδόται, Tab. CCXVII. A. tribuum vexilla, Tab. CCLXXXVIII. caſtra pro ducentis Iſraëlitis, Tab. CCLXXXIX. pro duobus millibus & quingentis, Tab. CCXC. Iſraëlitarum Tactica, Tab. CCXCI. uxorum ſuſpectarum δοκιμασία, Tab. CCXCIII. principum Iſraëlis donaria, Tab. CCXCV. placentæ ex Manna contrita, Tab. CCCI. tumultuantium interitus, Tab. CCCVII. ſubitaneæ mortis expiatio, Tab. CCCVIII. caſtra ad Jordanem Tab. CCCXX. Iſraëlitæ ut apes fumigatæ, Tab. CCCXXIII. eorum tranſitus per Jordanem, Tab. CCCLXVII. circumciſio Galgalitica, Tab. CCCLXVIII. Iſraëlitæ Geographi, Tab. CCCLXXII. feſtum tabernaculorum, Tab. CCLXXXIV. DIV. Iſraëlitæ argentum reprobum, Tab. DCXXIV. Σιτέμποροι, Tab. DCXXXIV.

Judæ Leones, Tab. CIX.

Judæorum δεντεροφορία, Tab. CCLXXXIV. DIV. lex agraria, Tab. CCLXXXV. morbi rebellium pœnæ, Tab. CCLXXXVI. exitus ex Babele, Tab. DIII. flagellationis mos, Tab. DCCII. Fig. A.

Judas proditor πρηνὴς, Tab. DCC.

Jugerum Tab. CCCXCII. Fig. a b c d.

Juglans Tab. DCIII. cum characteribus, in marg.

Junci characteres Tab. DXIII. in marg. Fig. B. juncus maximus Fig. C. floridus major C. B. Fig. G. characteres ejus Fig. F.

Juniperus Tab. CCCCLXXIII. Fig. B. ejus characteres Fig. A. in marg. minor montana folio latiore &c. Tab. DLXXI. Fig. I.

Jupiter Ceraunius in nummis, Tab. DXX. in marg. Fig. A. B. C. D. *Jouis Ammonis* ſimulacrum, Tab. CCCXXVI. Fig. A.

Juſtus arbor ad riuos, Tab. DXXXVI.

Ἰχθυολατρεία gentilium, Tab. CCCXXVI.

K.

Καλὴ κέφαλος κακὸν ὤον, Tab. CCCLXI.

Kali Arabum primum genus Rauwolf. I. B. Tab. DCXXIII. Fig. B. geniculatum alterum vel minus C. B. Fig. C. Kali characteres ad marg. Fig. D.

Kely Bramanum, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Κερατία prodigo, Tab. DCCXIX.

Kefita Sichemitarum, Tab. XCIX.

Kikajon Jonæ, Tab. DCLI.

Kippod Babelis incola, Tab. DCVIII.

Kore, gallinago &c. Tab. CCCCI.

L.

Labra ænea in Templo Salomoneo, ad mentem Villalpandi Tab. CCCCLIV. Lundii Tab. CCCCLV.

Lacerta Tab. XXII. Fig. Y. caudiuerbera Tab. CCLXIII. Fig. F. viridis cum ſceleto Fig. G. Iguana Fig. I. K.

Lactuca capitata, Tab. CXXXVIII. in marg. Fig. I.

Ladani colligendi inſtrumentum Cretenſium, Tab. CCXV. Fig. b.

Lampetra altera minor, Tab. CCXXXVIII. Fig. C.

Lapis Sinaiticus Tab. CXVII. in marg. Fig. A.

Larix, arbor, Tab. XXXIV. Fig. A. ejus fructus, Tab. XXXV. Fig. E. folia Fig. F. in marg. Larix orientalis fructu rotundiore obtuſo &c. Tab. CCCCXVIII. Fig. A. ejus fructus Fig. B.

Laterum coctio, Tab. LXVIII.

Lauro affinis Terebinthi folio &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K. Laurus impiorum ſymbolum, Tab. DXLVII. ubi ſiſtitur laurus ipſa arbor Fig. A. Laureola folio deciduo Fig. C. ejus characteres Fig. D. Laurus camphorifera, Tab. DXCVI. Fig. I.

Lazarus ex mortuis reſuſcitatus, Tab. DCCXXIV.

Lebbonah Tab. CCXVII.

Lectus Ogi ferreus, Tab. CCCXXIV.

Ledon latifolium Creticum &c. Tab. CII. Fig. V.

Lens vulgaris, Tab. LXXXV. Fig. I. major Fig. II. in marg. utriusque characteres Fig. III.

Leo Tab. XXII. Fig. L. Tab. CCLIX. leones Judæ, Tab. CIX. Leo & Leæna ἀγέλειοι, Tab. CCCXVI. Leo dormiens, Tab. CCCXIX. Leonis ſceleton, Tab. CCCLXXXI. Leo πεοφητοκτόνος, & πεσόφαγος, Tab. CCCCLXVII. leones ἀνθεωποκτόνοι, Tab. CCCCXCIII. leo rex & vile inſectum, Tab. DIX. λέκτι χάσμ' ὀδόντων, Tab. DLIII. leunculi ad prædam ruge.entes, Tab. DLXIV. leones parcunt piis, Tab. DCXLIII. leonum præda hoſtes Danielis, Tab. DCXLIV.

Lepra Tab. CCLXVIII. Moſis manui immiſſa & amiſſa, Tab. CXIX. lepra veſtium, Tab. CCLXXI. ædium Tab. CCLXXIV.

Leproſorum purgatio, Tab. CCLXXII. ſacrificium purgatorium, Tab. CCLXXIII. leproſus ſanatus, Tab. DCLXIX.

Lepus Tab. XXII. Fig. P. Tab. CCXXXVI. ejus ſceleton Fig. A. lepus rarior cornutus Fig. B. ejus cornua, Fig. C.

Lepus marinus, Tab. XVIII. Fig. C.

Leuiathan balæna, Tab. DXXXIII. Crocodilus Tab. DXXXIV. Leuiathan vectis Tab. DCX.

Leuitarum numerus, Tab. CCXCII. ſuburbia Tab. CCCXXI. & CCCXXII.

Lignum Rhodium Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K. Ligno ſpes reliqua Tab. DXIX.

Liguſtrum orientale, Tab. DXCVI. Fig. II.

Lilia alba Tab. LXXXVIII. in marg. Fig. II. Lilia vallium Tab. DXCVIII. Lilia agri Tab. DCLXVIII.

Liliaſphodelus luteus, Tab. DXCVIII. Fig. B. ejus characteres, in marg. Fig. c.

Lilio-Narciſſus Japonicus, Tab. DCLXVIII. Fig. I. ejus flos expanſus cum ſuis petalis Fig. II. ſtilus Fig. III. 1. ſtamina cum ſuis apicibus n. 2. floris umbilicus n. 3. vaſculum ſeminale n. 4. pedunculus n. 5. duo petala n. 6. vaſculi ſeminalis tria loculamenta Fig. IV.

Limax communis cum ſuis ſpeciebus, Tab. DLIV. Fig. A. marina Fig. B. tertia Rumphii Fig. C. nuda cinerea terreſtris Fig. D.

Linguæ petulantia lædit, Tab. DLXXI.

Linum Tab. CXXXIII. in marg. Fig. I. ejus characteres Fig. II. ſcandens flore dilute purpureo &c. Tab. CCCLXV. A.

Locuſtarum plaga in Ægypto, Tab. CXXXIV. locuſtæ Selauim in deſerto, Tab. CLXI. locuſta talpa Capenſis pro Chargol declarata, Tab. CCLV. Fig. 1. Capenſis pro Solam habita Fig. 2. minor flauicans ſeu Chagab edulis, Tab. CCLVI. Fig. 3. fuſcogriſea Capenſis Fig. 4. Capenſis duplici ornata criſta Fig. 5. ex Batauia Indiæ orientalis Fig. 6. viridis Tunitana & Tripolitana Fig. 7. Surinamenſis omnium pulcherrima Fig. 8. Sumatrenſis pro Arbe habita Fig. 9. ex Europæis Saxonica Fig. 10. ex maximis in China & Tartaria obuia Fig. 11. Braſilienſis Gaayara Fig. 12. alia, cujus caput, crura & aluus veluti foliis ſunt tecta Fig. 13. maxima cinereo-purpurea maculis brunis Fig. 14. maxima viridis alis latiſſimis Fig. 15. viridis media Fig. 16. viridis minor Fig. 17.

Log, menſura Hebræorum, Tab. CCLXXIII.
Lolium Dioſcoridis ſiue gramen loliaceum ſpica longiore C. B. Tab. DCLXXXII. Fig. I.
Lothi uxor fit ſtatua ſalis, Tab. LXXX.
Lotus Ægyptia Tab. CIII. in marg. Fig. VI.
Lucius, piſcis, Tab. DXVIII. Fig. I. II. ejus veſica natatoria Fig. III. IV. V. cor & arteria magna cum ſuis ramis Fig. VI.
Lues pecuaria, Tab. CXXX.
Luffab Arabum, Tab. LXXXIX. Fig. V.
Lunæ facies ſub tubo, Tab. XI. Fig. II. phaſes diuerſæ reſpectu terræ Fig. III. eclipſis totalis Fig. V.
Lunaticus ſpumans miraculo ſanatus, Tab. DCLXXXVII.
Lupus rapiens Tab. CXIII. Fig. A. aureus Fig. B. τῶν ὤτων λύκον κρατεῖ, Tab. DLXXXII.
Lupus, piſcis, Tab. XV. n. 16.
Lycium Indicum alterum C. B. Tab. DCCIII. Fig. A.

M.

Majorana vulgaris, Tab. CXLV. Fig. V. ejus characteres Fig. VI.
Malefici, incantatores, Tab. CCCXLVI.
Malua vulgaris minore flore &c. Tab. DXXVI. Fig. D. ejus characteres Fig. E.
Mandragora Tab. LXXXVIII. Fig. I. in marg.
Mannæ collectio, Tab. CLIX. Manna aſſeruata σκωληκόβρωτος, Tab. CLX. placentæ ex Manna contrita, Tab. CCCI.
Mantis minor viridis, locuſta Braſilienſis, Tab. CCLVI. Fig. 12.
Manus votiua pro ſalute prolis maſculæ &c. Tab. CCXLVII. Fig. G. G. manus DEI Aſſotiis grauis, Tab. CCCLXXXIX. manus arida miraculo extenſa, Tab. DCLXXX.
Margarita in conchis margaritiferis, Tab. XXV. Fig. II. Tab. CLIX. Fig. I. omnium maxima Monarchæ Perſarum, Tab. DXXIII. in marg. n. 4. ex maximis Magni Mogolis n. 5.
Mare æneum Eduardi Bernardi Tab. CCCCXLVII. Leon. Chriſtoph. Sturmii Tab. CCCCXLVIII. ejusdem ichnographia Tab. CCCCXLIX. & ſectio orthographica maris illius Tab. CCCCL. Villalpandi Tab. CCCCLI. Lamii & Freyeri Tab. CCCCLII. Reyheri Tab. CCCCLIII. A. Melii ib. B.
Maris reptilia, Tab. DLXV. mare æſtuans Tab. DLXIX. DCLXXII.
Marrubium album vulgare, Tab. CXL. Fig. IV.
Martes, Tab. CLXXVII. Fig. 4.
Matricaria vulgaris ſiue ſatiua, Tab. CXLII. Fig. VIII.
Mauz, ficus Indica, Tab. XCI. Fig. VIII.
Mel, diuinum artificium, Tab. DXLI.
Melanætus Tab. CCXLI. Fig. C.
Melo, Ægyptiis Abdellaui dictus, Tab. CCXCVII. Fig. B. Indicus, Tab. CCXCVIII. Fig. C. melonis characteres, Tab. CCXCVII. in marg. Fig. E.
Melopeponis characteres, Tab. CCXCVIII. Fig. G. Melopepo clypeiformis C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. B.
Menſa aurea in Tabernaculo Moſaico, ſecundum Scacchum Tab. CLXXXIII. Fig. A. Torniellum ibid. Fig. B. Lundium Tab. CLXXXIV. Fig. C. panes propoſitionis illi imponi ſoliti Fig. D. patina aurea Fig. E. panis in patina Fig. F. menſa panesque Scacchi, Tab. CLXXXV. Fig. H. anonymi Angli Fig. G.
Menſtruatarum purgatio, Tab. CCLXXVI.
Mentha hortenſis verticillata ocymi odore C. B. Tab. DCXCII. Fig. I. ejus characteres, in marg. Fig. A.
Merops Tab. CCXLIX. Fig. G.
Meror, Sonchus, Tab. CXLIII.
Meſpilus apii folio ſylueſtris ſpinoſa &c. Tab. CCCLXXVI. Fig. A. ejus characteres Fig. D. in marg. Spinæ rigidæ & acutæ Tab. CCCLXXVII. Fig. F. in marg.
Miluus Tab. CCXLII. Fig. C. æruginoſus Tab. CCL. Fig. C.
Miraculum ad piſcinam Betheſdæ, Tab. DCCXXII.
Mirjam leproſa, Tab. CCCIII.
Moabum perdit fallacia viſus, Tab. CCCCLXXXI.
Mola, qua ingredientia miſcentur pro caſeo viridi Glarenenſium, Tab. CCCI.
Monedula Tab. CCLII. Fig. K.
Monoceros, piſcis, Tab. XVI. Fig. E.
Monſtrum ex valle Tellina, Tab. CCCXXXVIII. Fig. F.
Montis ſancti Ichnographia, Tab. CCCCXXI. montes in ſtatera appenſi, Tab. DCXV.
Monumentum quoddam diluuianum, Tab. DCCL.
Morbi rebellium pœnæ, Tab. CCLXXXVI.
Mori claſſicum canentes, Tab. CCCCIV. morus nigra I. B. ibid.
Mors in olla, Tab. CCCCLXXXIV. ultima linea rerum, Tab. DXLVIII. mortis ſubitaneæ expiatio, Tab. CCCVIII.
Mortarii coctio, Tab. LXVIII.
Mortuus reſurgit, Tab. DCCXIV.
Moſchiferum animal, Tab. CCX. Fig. M.
Moſes in arcula, Tab. CXV. μυλωτὴς Tab. CXVI. ejus baculus ſerpens, Tab. CXVIII. lepra ei immiſſa & amiſſa, Tab. CXIX. Moſes in precando ſuſtentatus, Tab. CLXV. Moſis jejunium quadrageſimale, Tab. CLXXII. Moſes μοσχολέτωρ, Tab. CCXX. μαγμαγωγὸς Tab. CCXXI. circumſpiciens plagas Tab. CCCXXV.
Mulier αἱμορροοῦσα ſanata, Tab. DCLXXVI. Cananæa CHRISTO ſupplex Tab. DCLXXXVI.
Mulorum inuentio, Tab. C.
Mundi Syſtemata, Copernicanum Tab. I. Ptolemaicum ib. Fig. I. Tychonicum Fig. II. Medium inter Tychonicum & Copernicanum Fig. III. Sphæræ mundanæ diuiſio in circulos, lineas & puncta Fig. VI. VII. Mundi plagæ, Tab. DLXVIII.
Muræna Tab. CCXXXVIII. Fig. B.
Murex ramoſus Tab. XX. Fig. L.
Mus Tab. XXII. Fig. R. Tab. CCLX. Fig. C. ejus ſceleton, ib. Fig. C. Mus Alpinus, Tab. CCXXXV. ejus ventriculus Fig. A.
Muſcarum plaga in Ægypto, Tab. CXXIX. In margine ſiſtitur muſca canina Fig. 1. muſcæ equinæ aculeus Fig. 2.
Muſculi Glutæi Tab. XCVII. Fig. I. muſculi brachii Tab. CLXV. in marg. Fig. A. B. C. D. E.
Muſculus vulgaris, Tab. XX. Fig. I. fluuiatilis Tab. DLXV. Fig. I. marinus Fig. II. muſculi motus progreſſiuus Fig. III. lingula Fig. IV. ejusque ſitus internus Fig. V. A. muſculi quomodo ſe corporibus affigant, Tab. DLXVI. Fig. XVI. quomodo neant Fig. XVII.
Muſtela Tab. CCLX. A.
Muſto expleti, ſed gratiæ diuinæ, Tab. DCCXXVI.
Myricæ in deſerto, Tab. DCXXVII.
Myrrhifera arbor, Tab. CII. Fig. IV. Tab. CCX. Fig. A.
Myrtus ſylueſtris foliis acutiſſimis C. B. Tab. DIV. Fig. C. characteres ejus in marg. Fig. D. Myrtus pro urtica, Tab. DCXX.

V. Index Figurarum,

N.

Naaman ſanatus a lepra, Tab. CCCCLXXXVI.
Nabal λιθοκάρδιος, Tab. CCCC.
Naphthali ceruus celer, Tab. CXII.
Nardus ἔυοσμος, Tab. DXCV. nardi Indicæ radix piloſa Fig. A. nardus montana radice oliuari C. B. Fig. D. Gallica Fig. E. adulterina Fig. F.
Nataph, balſamum, Tab. CCXIV.
Nauigiolum Grœnlandicum, Tab. XLI. Fig. G.
Nauis, Belgis Fluyt dicta, Tab. XLI. Fig. E. triremis turrita veterum, Tab. CCLVII. Fig. 18. bellica ex maximis, Tab. DCXXXIII. nauis agitur vento, feritur undis, Tab. DCXLIX.
Nautilus, Tab. XIX. Fig. A.
Naziræorum leges, Tab. CCXCIV.
Necoth, Styrax, Tab. CI.
Nerium arboreum &c. Tab. CCXCIII. in marg. Fig. A.
Neruus cruralis, Tab. DXV. Fig. C. neruorum pars præcipua, Tab. DXCIII. nerui ophthalmici, Tab. XCVIII. Fig. A. B. C. D.
Neſcher, aquila, Tab. CCXL.
Netrix ſedula conjux, Tab. DLXXXIX.
Nigella Cretica folio fœniculi C. B. Tab. DCXI. Fig. A.
Nitrum Tab. DCXXIII.
Niuis theſauri, Tab. DXXX. dendrites niuoſi ibid. Fig. A. B.
Noa agricola & vinitor, Tab. LXVII.
Noctua Tab. CCXLIV. Fig. C. ex rarioribus minor, Tab. CCXLVI. Fig. B.
Non miſſura cutim niſi plena cruoris, Tab. DLXXXIV.
Numen Solare Japonenſium, Tab. CCCXXVII. Fig. A.
Nummi antiqui Tab. XXXII. in marg. *Judaici* Tab. LXXXI. in marg. Tab. CCXXI. in marg. Tab. CCLXXXIV. in marg. Fig. A. B. Tab. CCCIX. in marg. *Ægyptiaci* loti florem exhibentes Tab. CIII. in marg. Fig. a. b. c. *Romani* præferentes aquilam in conſecrationis ſignum Tab. CLXVI. in marg. aras Tab. CXCVI. Fig. A. B. C. alii Tab. CCCXLV. Fig. A. B. C. alii exhibentes Herculem λεοντοφόνον Tab. CCCLXXX. Fig. A. B. Orpheum muſica beſtias domantem Tab. CCCXCIII. Fig. A. *Siculi* præferentes capras Tab. CCCXXXVIII. in marg. Fig. G. H. I. alii Tab. DXXII. Fig. A. B. Nummus *Rhodiorum* ſolem cum roſa exhibens Tab. CCCXX VII. Fig. B. Nummi *Quadrati* & *Mithridatis* Tab. CCCXXVIII. Fig. D. E. Varii variorum nummi repræſentantes palmas Tab. CLVII. CLVIII. in marg. Tab. DXXV. Fig. I. II. apidem Ægyptiorum Tab. CCXIX. Fig. F. H. Βοοβυσίων gentilium Tab. CCXXIII. Fig. A. Hiſpaniam cum cuniculo ceu ſymbolo Tab. CCXXXV. Fig. B. Gryphum Tab. CCXL. Fig. I. II. aquilam fulmigeram ib. Fig. III. coruum Tab. CCXLIII. Fig. D. ibidem Tab. CCXLVII. Fig. H. noctuam Tab. CCXLVI. Fig. I. ciconiam, ut pietatis ſymbolum Tab. CCLII. Fig. H. H. naues Tyrias Tab. CCLVII. Fig. 19. 20. 21. hircorum & caprarum cultum religioſum Tab. CCLXXVII. Fig. C. D. E. Jouis Ammonis, Alexandri M. & Lyſimachi capita Tab. CCCXXVI. Fig. C. D. E. leonem Tab. CCCCX. Jouem Ceraunium Tab. DXX. in marg. Fig. A. B. C. D. Phœnicem auem Tab. DXXIV. Fig. A. B. C. D. dracones criſtatos Tab. DXXVIII. Fig. C. D. E. Hippopotamum cum Nilo Tab. DXXXII. Fig. I. II. III. Crocodilum Tab. DXXXIV. Fig. A. B. aprum Calydonium Tab. DLVIII. Fig. A. B. C. Pardum ſiue pantheram, Tab. DCI. Fig. B. C. D. cetum Tab. DCL. Fig. C. in gratiam Pauli ob relegationem ſerpentum ex inſula Melita, Tab. DCCXXXVI. Fig. C.
Nymphæa alba major &c. Tab. CCXCIX. Fig. I. cum ſuis characteribus, in marg. Fig. I.

O.

Obſeſſi a dæmone, Tab. DCLXXIII.
Oculus ſiniſter, Tab. CVI. in marg. Fig. I. oculus Tab. DLXI. ubi ſiſtuntur ejus muſculi in ſitu naturali Fig. I. oculus vituli ſiniſter Fig. II. muſculi oculi ouilli Fig. III. oculi tunicæ & humores Fig. IV. tunica vitrea cum ligamentis ciliaribus Fig. V. cornea humana facie poſteriore viſa Fig. VI. eadem ſub microſcopio Fig. VII. humor cryſtallinus vitulinus Fig. VIII. oculus juuenci Fig. IX. oculus humanus ſiniſter Fig. X. modus repræſentandi imagines in fundo oculi Fig. XI.
Odium Tab. XXXIII. n. 5. in marg.
Oenoplia ſpinoſa C. B. Tab. CCCLXXIX. Fig. D.
Oeſtri vermis ex cute bouina vel vaccina Tab. DCXLV. in marg. Fig. I. ventre ſupino Fig. II. per longitudinem ſectus & capite truncatus Fig. III. chryſalis, in qua conſpicitur nympha aſili nondum plene matura dorſotenus Fig. IV. eadem nympha intra chryſalidem ventretenus ſpectata Fig. V. chryſalis alia perfectior & aperta Fig. VI. vermis ſub microſcopio Fig. VII. œſtrum ipſum perfectum ſub eodem Fig. VIII.
Ogi lectus ferreus, Tab. CCCXXIV.
Obim Tab. DCVII.
Oleæ ramus oliuis onuſtus, Tab. LXIII. in marg. Fig. A. flos arboris monopetalus cum & ſine calyce, Fig. B. C. fructus ouatus mollis Fig. D. idem oſſiculo fœtus Fig. E. ex olea oleum, Tab. CC. Olea ſylueſtris Tab. CCCLXXVIII. Fig. A.
Oleaſter ſiue olea ſylueſtris I. B. Tab. DCCXL. Fig. A.
Oleum ex olea, Tab. CC. oleum & farina Sareptanæ, Tab. CCCCLXIX. oleum ex vacuo Tab. CCCCLXXXII.
Oliuarum folium, Tab. LXIII.
Omaſus, ventriculus capræ tertius, Tab. CCXXX. Fig. I. C. bubulus externis fibris denudatus, Tab. CCXXXII. Fig. VII. ejus ſubſtantia membranacea & foliacea Fig. VIII. folia integra &c. Tab. CCXXXIII. Fig. IX. X.
Ὁμοζυγία injuncta, Tab. CCCXLIX.
Onager Tab. DXII. Africanus Tab. DXVI.
Onocrotalus Tab. CCXLVI. Fig. C.
Ononidis ſpinæ Tab. XXXI. Fig. 10. in marg.
Ophirea claſſis aurifera, Tab. CCCCLVIII. iter ad Ophir, Tab. CCCCLX.
Ophthalmici nerui, Tab. XCVIII. Fig. A. B. C. D.
Opobalſamum Tab. CCXIV. Fig. A.
Opuntia maxima, planta, Tab. CLXXV. Fig. 1. ejus folium & flos Fig. 2. inſectum ex hac planta, quod dat cochenillam, Fig. 3. in marg. ubi F. eſt chryſalis, G. Scarabeolus ipſe; idem inſectum ſub microſcopio Fig. 4. 5. 6.
Orbis muricatus Tab. XV. n. 8.
Orca Tab. XVI. Fig. B. Orcæ dens Tab. XVII. Fig. D. rictus Tab. DCL. Fig. B.
Origanum ſylueſtre, Tab. CXLV. Fig. III. ejus characteres Fig. IV.
Orion, ſidus, Tab. DXIV. DXXXI.
Orpheus Muſica beſtias & cerberum domans in nummo & gemma repræſentatus, Tab. CCCXCIII. Fig. A. B.
Ortygometra Tab. CLXII. Fig. 1.
Oryx Tab. CCCXIV. Tab. CCCXL. b. Fig. O. orygum vetus tabula, Tab. CCCXV.
Oſſa tria innominata, Tab. XCVII. in marg. Fig. C. in oſſe iſchio acetabulum d. ligamentum latum & circulare g.

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

Oſſifraga aquila, Tab. CCXL. Fig. B.
Oſtium Sanctiſſimi in templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXV. CCCCXXXVIII. Veſtibulum inter & Sanctum, Tab. CCCCXXXIX.
Oſtreum echinatum Tab. XX. Fig. n.
Oua tum armato tum nudo oculo conſpicua formicæ Tab. XII. Fig. 1. papilionis ib. Fig. a. b. gallinæ incubantis, ejusque diuerſi ſtatus Tab. XIII. n. 1. ſeqq. in marg. ſerpentis tunicis tum inuoluta tum euoluta, Tab. CXXII. in marg. Fig. I. II. vermis coccigeri Tab. CLXXIV. Fig. 17. F. G. ſtruthionis Tab. CCXLV. Fig. III.
Ouis Tab. XXI. Fig. D. ouium varietas Tab. XCII. oues punctis reſperſæ Fig. I. maculatæ Fig. II. oues laticaudæ Tab. CCIV. cibus & veſtes ex ouibus Tab. DLXXXIII.
Oxyacanthæ ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 12. in marg. Oxyacantha C. B. Tab. CCCLXXVI. Fig. A. Dioſcoridis Fig. B. utriusque characteres Fig. D. Galeni Tab. CCCLXXVII. Fig. C.

P.

Palæſtinæ abundantia campeſtris, Tab. CCCXXX. Palæſtina hortenſis & melliflua, Tab. CCCXXXI. ejus palmæ & metalla, Tab. CCCXXXII. terra ex omni parte beata, Tab. CCCXXXIV.
Paliurus Tab. CCCLXXIX. Fig. F. ejus characteres Fig. E.
Palma, arbor, Tab. CLVII. CLVIII. in nummis frequens, in marg. Fig. 1. ſeqq. palma dactylifera major vulgaris, Tab. CCCXXXII. Palma mas & fœmina, Tab. DXXIV. Fig. E. F. palma obtinet palmam, Tab. DXXV. ubi ſiſtitur ſpatha Fig. 1. 2. ſpadix nouellus, Fig. 4. isque turgeſcens e ſpatha prorumpens in virgulas reſolutus Fig. 3. 6. 12. ſpadicis floſculi Fig. 5. ſpadix fœmineus Fig. 6. 12. variæ fructuum formæ Fig. 7. 8. 9. 10. maturitas Fig. 11. nummi palmam exhibentes, ib. Fig. I. II.
Palpebra Tab. CVI. in marg. Fig. II.
Panax paſtinacæ folio an Syriacum C. B. Tab. DCXXXIV. Fig. A. coſtinum C. B. Fig. B.
Panes propoſitionis ex mente Lundii Tab. CLXXXIV. Fig. D. panis iſtiusmodi in patina aurea Fig. F. panes iſti ex mente Scacchi, Tab. CLXXXV. Fig. H. anonymi Angli Fig. G.
Panis pentadi, Tab. CCCCLXXXV. panis quotidianus, Tab. DCLXVII.
Panthera in nummis & achate expreſſa, Tab. DCI. Fig. B. C. D. E.
Papilionis tum nudo tum armato oculo conſpicui ouum Tab. XII. Fig. a. b. vermiculus ſiue eruca Fig. c. d. aurelia mas & fœmina Fig. e. f. papilio nocturnus, mas alatus Fig. g. fœmina impennis Fig. h. i. in marg. Papilio viti inſidens, Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Papio Tab. DCVII. Fig. B.
Papyrus Nilotica, Tab. CXV. in marg. Fig. A. papyri thyrſus Fig. C.
Paradiſi ſitus, Tab. XXIV.
Paralyticus tecto demiſſus, Tab. DCLXXIV.
Pardus Tab. DCI. Fig. A. Pardi maculæ Tab. DCXXVI.
Παροικία Sacerdotum, Tab. CCXXVIII.
Paſſer montanus, Tab. DCLXXIX. Fig. A. canarius Fig. B.
Paſtinacæ notæ characteriſticæ, Tab. DCXXXIV. in marg. Fig. C.
Paſtorale artificium Tab. XCIV.
Patella Tab. XIX. Fig. Y. Tab. DLXV. Fig. VIII. IX.
Patina aurea menſæ aureæ imponi ſolita, Tab. CLXXXIV. Fig. E.
Paulo vipera innoxia, Tab. DCCXXXVII.
Pauo Tab. CCCCLXII. Fig. E.
Pauperiores Iro, Tab. DXXVI.
Peccatoribus dignæ pœnæ, Tab. CCCLII. peccatorum vindicta, Tab. CCCLX.
Pecten vulgaris, Tab. XX. Fig. f.
Pectorale Aharonis, Tab. CCI.
Pectunculus Tab. DLXV. Fig. VII.
Pecuaria lues Tab. CXXX.
Pediculorum plaga in Ægypto, Tab. CXXVII. ubi ſiſtitur in marg. piatula Fig. A. pediculus capreoli Fig. B. cameli Fig. C. aſini Fig. D. arietis Africani Fig. E. gallinæ Guineenſis Fig. F. Cerui Fig. G. tigridis Fig. H. pediculi geneſis Tab. CXXVIII. ubi ſiſtitur in marg. lens Fig. 1. 2. nympha ouiformis Fig. 3. 4. 5. 6. pediculus a tergo conſpicuus Fig. A. inuerſus Fig. B. formæ maximæ Fig. C. ungula ejus Fig. D. unguis magnus Fig. E F G. partes, quibus crines apprehendit Fig. H I. caput Fig. K. aculeus extra papillam prolatus Fig. L. Pediculus terreſtris, Tab. DLXXVIII. ſub microſcopio Fig. I. nudo oculo Fig. II. in muſcam mutatus Fig. III.
Pelecanus Tab. CCXLVIII. Fig. E.
Pentadi panis, Tab. CCCCLXXXV.
Peponis characteres, Tab. CCXLVIII. Fig. F. in marg. Pepo clypeiformis C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. B.
Perdix Tab. CCCCI. in marg. Fig. B.
Peſtilentiales bubones, Tab. CXXXI.
Peſtis laqueus, Tab. DLIX.
Petri ſocrus febricitans ſanatur, Tab. DCLXXI. piſcatura miraculoſa, Tab. DCLXXXVIII. Petrus ecſtaticus, Tab. DCCXXXI. miraculo liberatus, Tab. DCCXXXII.
Pharaonis ſomnium, Tab. CIV.
Phariſæus vipera, Tab. DCLXIII.
Phaſianus Tab. CLXII. Fig. 6.
Philiſtæorum expiatorium, Tab. CCCXC.
Phocæna Tab. XVI. Fig. D.
Phœnicum naues, Tab. CCLVII. Fig. 18.
Phœnix auis in nummis frequens, Tab. DXXIV. Fig. A. B. C. D. in marg. Chinenſium Fig. G. Japonenſium Fig. H.
Pholas, teſtaceum marinum, Tab. DLXVII. Fig. XXII. XXIII.
Piatula Tab. CXXVII. Fig. A.
Pica caudata, Tab. CCXLIII. Fig. B.
Pietas Tab. XXXIII. n. 2. in marg.
Piger, i ad formicam, Tab. DLXXVII.
Pilati uxor ſomnians, Tab. DCCI.
Pili candidæ pelluciditatis, Tab. CCLXVIII. Fig. I. II.
Pinus, arbor, Tab. XXXIV. Fig. B. ejus conus, in marg. Fig. G. flores Fig. H. folium Fig. I. pinus domeſtica, Tab. DCXVII. Fig. A.
Pinna oblonga, Tab. XX. Fig. m. concha & ab ea protenſum ſericum byſſinum, Tab. CLXXVI. Fig. 2.
Piſces varii generis, Tab. XV. piſcium captura copioſa, Tab. DCCXIII.
Pius feris ferocibus cinctus, Tab. DCXCII. piis parcunt leones, Tab. DCXLIII.
Placentæ ex manna contrita, Tab. CCCI.
Plagæ Mundi, Tab. DLXVIII.
Planeticorum corporum proportiones reſpectu Solis, Tab. I. Fig. IV.
Plantarum flores varii, Tab. IX. planta gummifera, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. plantæ paluſtres, Tab. DXIII.
Platanus, arbor, Tab. XCIV. Fig. H. ejus characteres, in marg. 4. 4. 4.
Pleiades, ſidus, Tab. DXIV.

V. Index Figurarum,

Pœnæ rebellium morbi, Tab. CCLXXXVI. pœna vitæ diſſolutæ, Tab. CCCLI. pœnæ peccatoribus dignæ, Tab. CCCLII.

Polypus Tab. XVIII. Fig. A.

Pontificis ſummi pectorale, Tab. CCI. ornatus Tab. CCII. nempe tunica Fig. a a. baltheus ſiue cingulum Fig. b b. tiara ſiue pileus Fig. c c. pallium Fig. d d. humerale Fig. e e. cingulum ephodi Fig. f f. pectorale Fig. g g. corona aurea Fig. h h. lapides in humeris Fig. i i.

Populus alba, Tab. XCIII. Fig. B. nigra Fig. D. characteres populi, in marg. 2. 2. 2.

Porcus, Tab. XXI. Fig. F. Tab. CCXXVII.

Porrum commune capitatum, Tab. CCXCIX. Fig. K. cum ſuis characteribus, in marg. Fig. K.

Portarum Templi Salomonei Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. & quidem Orientalis 1. 1. Septentrionalis 2. y. Meridionalis 3. 4. *Scenographia* Tab. CCCCXXIV. portæ Orientalis Fig. l. Septentrionalis Fig. n. Meridionalis Fig. p. intimæ ad Sanctum Fig. r. *Portarum templi Ezechielis* Ichnographia, Tab. DCXXXVII. Scenographia Tab. DCXXXVIII. & interſectio Tab. DCXXXIX.

Porticuum Templi Salomonei protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. S S.

Portulaca marina C. B. Tab. DXXVI. Fig. C.

Poſtes ſanguine ſparſi, Tab. CXLVI.

Primitiæ frugum, Tab. CCLXXXIII.

Primogenitorum cædes in Ægypto, Tab. CXLVII.

Principum Iſraëlis donaria, Tab. CCXCV.

Priſtis Tab. XV. n. 3.

Prodigo κερατίς, Tab. DCCXIX.

Prouidet DEUS paſſerculis, Tab. DCLXXIX.

Pſeudo-Ebenus buxi folio &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. I.

Pſeudo-Sandalum croceum &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. H.

Pſittacus Tab. XIII. Fig. B. Tab. CCLIII. Fig. N. ejus ſceleton ib. Fig. O. maximus cyano-croceus Tab. CCCCLXIII. Fig. F.

Pſora Tab. CCLXIX.

Ptolemæorum, Cyrenarum Regum, cujusdam ſimulacrum, Tab. CCCXXVI. Fig. B.

Puerperarum immundities, Tab. CCLXVI. ſacrificium, Tab. CCLXVII.

Pulex Tab. CCCXCVIII. Fig. I. ejus geneſis Fig. II-VI. pes poſterior cum tendine abrupto, oculo armato ſe ſiſtens Fig. VII. coitus maris & fœminæ Fig. VIII.

Punica malus, arbor, Tab. CCCXXXI. Fig. A. ejus characteres, in marg.

Purgatio leproſorum, Tab. CCLXXII. gonorrhœorum Tab. CCLXXV. menſtruatarum Tab. CCLXXVI.

Purpura, cochlea, Tab. CLXXIII. Fig. 4. purpuraceus color, Fig. 1. 3.

Pygargus Tab. CCCXXXIX. Fig. L.

Πυρ θεσπιδαὲς, Tab. CCXCVI. πυρίβιοι πυρίπλεκτοι, Tab. DCXLII.

Pythoniſſa Endorea, Tab. CCCCII.

Q.

Quercus Tab. DXIX. & quidem ejus cortex Fig. I. lignum ſiue truncus per longum ſectus Fig. II. arboris hujus horizontale ſegmentum Fig. III.

Quis ſuſtinebit DOMINI frigus? Tab. DLXXV.

R.

Radix te portat, Tab. DCCXL.

Raja, Tab. XV. n. 4.

Ramoth & Gabiſeh, Tab. DXXIII.

Rana Tab. XXII. Fig. W. Tab. CCLXI. Fig. E. ranarum plaga, Tab. CXXIV. forma & metamorphoſis, Tab. CXXV. earum generatio, in marg. ubi ſiſtitur ouum rotundum & nigricans Fig. 1. ruptum Fig. 2. magis prodeunte gyrino Fig. 3. qui prorſus extricatus in aqua natare incipit Fig. 4. cujus exhibentur excreſcentiæ juxta caput Fig. 5. oculi Fig. 6. rotundum oris veſtigium Fig. 7. appendicula ſiue excrementum Fig. 8. maculæ Fig. 9. pedes poſteriores Fig. 10. & anteriores Fig. 11. cauda Fig. 12. rana perfecta Fig. 13.

Reem Tab. CCCXIII.

Reliquiæ Diluuianæ nonnullæ ex regno vegetabili & animali, Tab. XLIII. in marg. Fig. I. II. III. ratione miræ configurationis ſtratorum terræ in circuitu lacus Urii in Heluetia, Tab. XLVI. ex regno vegetabili aliæ, Tab. XLVII. XLVIII. Sceletum humanum, Tab. XLIX. ex familia quadrupedum, Tab. L. LI. LII. ex auibus, piſcibus & teſtaceis marinis, Tab. LIII. ſeqq.

Renes cum pinguedine & omento, Tab. CCXXV.

Reptilia marina varii generis, Tab. XVIII. XIX. XX. DLXV. DLXVI. DLXVII.

Reſinæ in Galaad, Tab. DCXXV.

Reſpirationis organa, Tab. DXXI. nempe thoracis oſſa Fig. I. pulmones Fig. II. vena ſine pari, caua, & arteria magna Fig. III.

Rhamnus ſpinis oblongis flore candicante, Tab. CXVII. in marg. Fig. D. foliis buxeis minimis confertim naſcentibus ſpinis longis armata, Tab. CCCCLXV. Fig. A. ejus characteres Fig. B.

Rhinoceros, Tab. XXI. Fig. G. Tab. CCCXIII.

Rhodium lignum, Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K.

Rhombus, piſcis, Tab. XV. n. 6.

Ricinus Tab. DCLI. Fig. A. ejus characteres Fig. B. minor ſtaphyſagriæ folio &c. Fig. C. minor viticis obtuſo folio &c. Tab. DCLXVII.

Romanorum Ara pacis, Tab. CXCVI. Actus ſimplex & quadratus, Tab. CCCXCII. flagellatio Tab. DCCII. Fig. B.

Ros Tab. CCCLVI.

Roſarum ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 11. in marg. rubus Tab. CXVII. in marg. Fig. C. roſa campeſtris ſpinoſiſſima &c. Tab. CCCCLXV. Fig. C. Roſa Saron, Tab. DXCVIII. & quidem roſa rubra multiplex C. B. Fig. A.

Roſtrum anatis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. K.

Rubus ardens, Tab. CXVII. vulgaris ſiue fructu nigro, ib. in marg. Fig. B.

Rupes aquiflua, Tab. CLXIV.

Rupicapra Tab. CCCXXXVII. Fig. C. & Tab. CCCXCVII.

Ruſcus Tab. DCXX. Fig. B.

Ruſticola, Tab. CCCCI. in marg. Fig. A.

Ruta hortenſis latifolia C. B. Tab. DCXCII. Fig. II. characteres ejus, ad marg. Fig. B.

S.

Sabæorum reginæ introitus, Tab. CCCCLIX.

Sabina folio Cupreſſi C. B. Tab. DXCVII.

Sacerdos Ægyptius cum loto in capite, Tab. CIII. in marg. Fig. VII. Sacerdotum initiatio, Tab. CCIII. πυρφοινία Tab. CCXXVIII. ſacerdotii incapaces, Tab. CCLXXXI. Donaria pro ſacerdotibus, Tab. CCCXLIII. Sacra in Sacerdotum atrio peragenda, Tab. CCCCXL.

Sacrificia ex mundis, Tab. CCXXIII. gentilium ex bobus, in nummis frequentia, Tab. CCXXIII. A. ſacrificia rejicula, Tab. CCLXXXII. ſacrificium ciba-

cibarium, Tab. CCCVI. Gedeonis Tab. CCCLXXIV. Sacrificia ad clauos & in menſis, Tab. DCXL.
Salamandra Tab. CCLXII. Fig. E.
Salix, arbor, Tab. XCIII. Fig. C. ejus characteres, in marg. 3. 3. 3. Salix folio late ſplendente &c. Tab. DLXXII. Fig. I.
Salomonis panis quotidianus, Tab. CCCCXVII. operarii in Libano, Tab. CCCCXIX. templi ſtructura vid. *Templum Salomoneum*. Domus Saltus Libani, Tab. CCCCXLI. CCCCXLII. claſſis Ophirea aurifera, Tab. CCCCLVIII. exemplar templi ei traditum, Tab. CCCCXCVIII.
Samaria obſeſſa, Tab. CCCCLXXXIX.
Samarita Medicus, Tab. DCCXVI.
Sancti in Templo Salomoneo protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. h. ichnographia Tab. CCCCXXIII. Fig. t. ſcenographia Tab. CCCCXXV. Fig. h h. ſectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. Fig. B. alia ichnographia Tab. CCCCXXIX. ubi ſiſtitur Sanctum ipſum, Fig. i. porta ad illud Fig. h h. in eo locus candelabrorum Fig. k k. menſarum Fig. l l. altaris incenſi Fig. m. Sanctum inter & Veſtibulum janua, Tab. CCCCXXXIX. columnæ, Jachin & Boas, in veſtibulo Sancti, Tab. CCCCXLVI. b.
Sancti Sanctorum in Templo Salomoneo protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. S. ichnographia Tab. CCCCXXIII. Fig. u. ſcenographia Tab. CCCCXXV. Fig. i i. ſectio orthographica Tab. CCCCXXVII. Fig. C. interna ſtructura Tab. CCCCXXVIII. alia ichnographia Tab. CCCCXXIX. ubi ſiſtitur Sanctiſſimi porta Fig. n. Sanctiſſimum ipſum Fig. o. locus arcæ fœderis Fig. p. paries ejus Fig. q. Oſtium Sanctiſſimi Tab. CCCCXXXV. & CCCCXXXVIII. Cherubini in eo Tab. CCCCXXXVII. columnæ, Jachin & Boas, ante Sanctiſſimum, Tab. CCCCXLVI.
Sancti monumentis apertis prodeuntes, Tab. DCCIX.
Sanguis ex aqua, Tab. CXXIII.
Santalum lignum, Tab. CCCXVIII. Fig. D.
Saponaria lychnidis folio floſculis an Condiſi Arabum C. B. Tab. DCXXIII. Fig. A.
Sapphirinum ſub DEO cœlum, Tab. CLXXI.
Sareptanæ oleum & farina, Tab. CCCCLXIX.
Sarrauii, Alexandri, nouum motus terræ lunæque ſyſtema, Tab. DLXIII.
Satanas ſerpenti inequitans, Tab. XXX. n. 1.
Satum, tertia pars Ephæ, Tab. LXXVIII.
Saul furioſus, Tab. CCCXCVI.
Saulus fit Paulus, Tab. DCCXXIX.
Scala cochlearis in latere Sanctuarii, Tab. CCCCXXIV.
Scarabæus arboreus major &c. Tab. DCXLVI. ubi ſe præſentat ſpondylus, ex quo ille naſcitur, Fig. a. idem mutatus in chryſalidem Fig. b. Scarabæus fœmina Fig. c. mas Fig. d.
Sceleton corporis a parte anteriori, Tab. DXV. Fig. A. Myologicum Fig. B.
Schechbeleth, Ciſtus, Tuſſilago, Tab. CCXV.
Schekedim & Bathnim, Tab. CV.
Schikmim, Sycomorus, Tab. CCCCLXIV.
Schittim, Acacia, Tab. CLXXVIII.
Schoham lapides acromio ſummi Pontificis affixi, Tab. CCI. A. A. B. B.
Sciatericum Achaz, Tab. CCCCXCIV.
Scincus, Tab. CCLXI. Fig. H. fuſcus maximus, Fig. I.
Scirpi characteres, Tab. DXIII. in marg. Fig. A. Scirpus ipſe Fig. C.
Sciurus volans, Tab. DCIV.
Scorpionum terra ἄνυδρος, Tab. CCCXXXIII. In marg. ſiſtitur Scorpionis aculeus Fig. A. B. Scorpio communis naturali magnitudine Fig. C. C. majori Fig. D. Scorpio, cochlea cornuta nodoſa &c. Tab. CCCXLV. Fig. A. Scorpius minor ſiue Scorpæna Rondeletii, ib. Fig. B. Scorpius, piſcis, Tab. XV. n. 19.
Sculpturæ colocynthidum & florum in Templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXVI.
Securis innatat aquis, Tab. CCCCLXXXVII.
Selauim, locuſtæ, Tab. CLXI. coturnices aliæque aues, Tab. CLXII. Selauim in plagam, Tab. CCCII.
Seminandi modi circa vites, Tab. CCCXLVIII.
Seminator exit ad ſeminandum, Tab. DCLXXXI.
Semini cuique ſuum corpus, Tab. DCCXLI.
Senii infirmitates, Tab. DXCII.
Sepia, Tab. XVIII. Fig. B.
Sericum byſſinum, Tab. DLXXVI. Fig. 2.
Serpens Tab. XXII. Fig. a. *ſerpens ſeductor*, Tab. XXVIII. ſerpens Indicus coronatus, in marg. n. 1. coronatus Greuini n. 3. alii n. 2. 4. 5. 6. 7. *Serpentis pœna* Tab. XXX. ubi eſt in marg. ſerpens marinus ex mari Norwegico n. 4. Aëtii ex Matthiolo n. 7. *Serpens aſpisque Danis*, Tab. CXI. Moſis baculus ſerpens, Tab. CXVIII. Baculi (Magorum) ſerpentes, Tab. CXXII. ubi ſiſtuntur in marg. oua ſerpentis per tunicas unita Fig. I. ouum, cujus tunica exterior eſt ſemota Fig. II. fœtus in tunicis latens Fig. III. fœtus explicatus Fig. IV. *Serpentes urentes*, Tab. CCCXI. Serpentum & Scorpionum terra ἄνυδρος, Tab. CCCXXXIII. *Serpens Indicus Nierembergii*, Tab. CCCLX. Serpentis cujusdam criſtati caput, Tab. DXXVIII. Fig. A. Serpens craſſus capite & corpore, vertice fuſco &c. Tab. DCVI. Fig. A. ſerpens tenui capite, vertice & corpore hepatici coloris &c. Fig. B. tenuis longus ſulphurei coloris &c. Fig. C. *Serpens Surinamenſis* aquaticus, dorſo cœruleo-nigro &c. Tab. DCXXVIII. Fig. A. *Amphisbæna Americana*, ex rubro, flauo & albido varia &c. Fig. B. *Aſpis Angolenſis* in dorſo fuſca, in ventre cœruleo-alba &c. Fig. C. Amphisbæna Americana ſubcinerea, lineis plurimis transuerſis nigricante colore ſtriatis &c. Fig. D. *Vipera Iſebequenſis* ſublutea, capite craſſiore &c. Fig. E. Amphisbæna Americana, capite diademato, eodem & dorſo ex albo & nigro perbelle teſſellatis &c. Tab. DCXXIX. Fig. F. *Jaculatrix Surinamenſis*, dorſo cœruleo-nigricante, capite ex cœruleo-purpureo &c. Fig. G. Jaculatrix *Ceylanica* ſubcœrulea major, Tab. DCXXX. Fig. A. *Serpens Americanus* craſſior, ex coloribus fuſco & flauido varius &c. Fig. B. Americanus dorſo nigro, ad latus lineis albis reticulato &c. Tab. DCXLVII. Fig. 1. *Vipera Americana*, capite ex carneo & nigro vario, lituris per dorſum totum album variis nigris &c. Fig. 2. Serpens tenuis ex flauo & albo varius &c. Fig. 3. Serpens ex venenatiſſimis, cujus morſus paucis momentis vel horis hominibus & canibus vitam adimit, Tab. DCXLVIII. Fig. 1. Amphisbænæ ſimilis, ex pallido fuſca & nigricans diademata &c. Fig. 2. Amphisbæna ſubflaui in dorſo, in ventre carnei magis coloris, Tab. DCLII. Fig. 1. Serpens lato capite marmorato ex nigricante, fuſco, albo & flauido varia &c. Fig. 2. Serpens Americanus cœruleus, Tab. DCLIII. Fig. 1. Americanus ferrugineo dorſo, maculis per totam laterum longitudinem ſemilunatis nigricantibus &c. Fig. 2. Surinamenſis aquaticus ex nigro, cœruleo & albo varius &c. Fig. 3. Americanus tæniatus, tæniis latioribus cupreis & anguſtioribus ſordide albis &c. Tab. DCLIV. Fig. 4. *Dipſas Surinamenſis*, capite ex nigro, fuſco & albo vario &c. Fig. 5. Serpens Americanus, ex luteo & griſeo in

capite & collo veluti reticulatus &c. Tab. DCLV. Fig. 6. *Acontia Surinamenſis* longa prætenuis &c. Fig. 7. Serpens Americanus tæniis ſubalbidis & cupreis latis &c. Fig. 8. *Acontia Africana*, capitis roſtro & ſuperciliis flaueſcentibus, dorſo cœruleo &c. Tab. DCLVII. Fig. 1. Serpens Americanus, ex albo, lutido & fuſco pulchre variegatus &c. Fig. 2. *Vipera Surinamenſis* alba, faſciis latis vix ſemicircularibus fuſcis &c. Tab. DCLX. Fig. 1. Serpens Americanus griſei coloris &c. Fig. 2. Amphisbæna Americana nigra, atris punctis in nigro notata &c. Fig. 3. Serpens Americanus ex luteo & griſeo in capite & collo veluti reticulatus &c. Fig. 4. alius dorſo nigricante, lineolis per maximam dorſi partem albis &c. Fig. 5. Vipera Iſebequenſis toto corpore ex coloribus terreo, luteo & alba varia &c. Fig. 6. *Guineenſis* craſſa ſubcœrulea &c. Fig. 7. Americana, linea nigra per longitudinem in dorſo &c. Tab. DCLXI. Fig. 8. Surinamenſis coloris luridi &c. Fig. 9. *Dipſas Angolenſis*, capite ex flauo albicante veluti reticulato &c. Tab. DCLXII. Fig. 10. *Anguis Æſculapii* craſſus, capite turgido ex albo flaueſcente & nigro vario, Fig. 11. Serpens Americanus flauo-cinereus, ſtriis per dorſum nigris &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 1. Amphisbæna Americana, ex albo & nigro varia &c. Fig. 2. Dipſas longa, tenuis, capite ex fuſco & albo perbelle picto &c. Fig. 3. Vipera capite ex lurido & nigro vario &c. Fig. 4. Serpens Americanus tribus faſciis per totam dorſi longitudinem ferrugineis in collo punctatis &c. Tab. DCCXV. Fig. 1. Jaculatrix Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris &c. Fig. 2. Serpens carnei coloris, lituris in dorſo nigricantibus &c. Tab. DCCXVII. Fig. 1. *Jaculatrix ſubcœrulea* ex viridi major &c. Fig. 2. Serpens Surinamenſis, punctis nigris, albo colore interfectis &c. Tab. DCCXXXVII. Fig. 1. *Vipera Americana*, capite & collo nigro, diademate albo &c. Fig. 2. Serpens ex fuſco, nigro & albo varius &c. Fig. 3. *Coluber Americanus* venenatiſſimus, ſonorus &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 4. Dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia &c. Fig. 5. Serpens dorſo bruno lituris albis picto &c. Fig. 6. Serpens Americanus tractibus nunc tortuoſis longis, nunc ſubrotundis nigris &c. Tab. DCCXXXIX. Fig. 7. *Dipſas Zeylanica* longa, tenuis, collo & cauda prælongis &c. Fig. 8. Vipera Americana coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta &c. Tab. DCCXLVI. Fig. 1. ſubcœrulea & nigra teſſellata, ventre flauicante, Fig. 2. Serpens capite & dorſo atro, ſed maculis albis variæ figuræ mire interſtincto &c. Tab. DCCXLVII. Fig. 3. Amphisbæna dorſo ex albo & nigro, lituris innumeris &c. Fig. 4. ſerpens tenuis dorſo fuſco, maculis nigricantibus &c. Fig. 5. *Amphisbæna Iſebequenſis* ærei vel rubicundi coloris &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 6. Vipera Surinamenſis capite fuſco, diademate albo &c. Fig. 7. Serpens Americanus ex coloribus nigro, albo, griſeo, flauido varius &c. Fig. 8. *Vipera Indica* ex coloribus flauo, fuſco, ſubalbido veluti marmorata, Tab. DCCXLIX. Fig. 9. Amphisbæna Americana nigra, variis lineis albis notata, Fig. 10. Serpens ex coloribus nigro, albo, flaueſcente, purpureo veluti marmoratus, Fig. 11.

Sichemitarum Keſita & vulnera, Tab. XCIX. Sichemitæ cæſi Tab. CVIII.

Siclorum diuerſitas, Tab. LXXXI.

Siliqua, arbor, ſiue Ceratia I. B. Tab. DCCXIX. Fig. A. characteres ejus, in marg.

Simia Tab. XXI. Fig. K. Tab. CCLIX. CCCCLXII. Fig. C. caudata vid. *Cercopithecus*.

Simſon λεοντοφόνος, Tab. CCCLXXX. ejus cibus de comedente, Tab. CCCLXXXI. Simſon ænigmatiſtes, Tab. CCCLXXXII. ejus vulpes, Tab. CCCLXXXIII. victoria poſt ſitim reſtinctam, Tab. CCCLXXXIV. Simſon καλωδιοδιασπάχης, Tab. CCCLXXXV. πυλοφέρταξ, Tab. CCCLXXXVI. ultima roboris Simſonici, Tab. CCCLXXXVII.

Sinaiticus lapis, Tab. CXVII. in marg. Fig. A. fulmen & ſeptum in Sinai, Tab. CLXVII.

Sinapi, ſemen minimum, olerum maximum, Tab. DCLXXXIII. ubi ſiſtitur ſinapi rapi folio C. B. Fig. A. erucæ folio C. B. Fig. B.

Smegma Tab. DCXXIII.

Σμιρνοκαυσίχαρτος, Tab. DXCI.

Socrus Petri febricitans ſanatur. Tab. DCLXXI.

Sodomæ excidium per imbrem ſulphureum, Tab. LXXIX.

Sol duplex ex mente Empedoclis & Eimmarti, Tab. X. Fig. I. II. Solis maculæ ſub Tubo, Tab. XI. Fig. I. eclipſis totalis Fig. IV. Sol in fortitudine oriens, Tab. CCCLXXIII. lucis ejus influxus in terram, in marg. eclipſis paſſionalis, Tab. DCCVI.

Solam, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLV. Fig. 1.

Solea cum ſquamis, Tab. CCXXXIX. Fig. I. II.

Solen, teſtaceum marinum, Tab. DLXVII. Fig. XXI.

Solſtitium Joſuæ, Tab. CCCLXXI.

Somnium Pharaonis, Tab. CIV. uxoris Pilati, Tab. DCCI.

Sonchus lævis laciniatus latifolius, Tab. CXLIII. Fig. X. lævis anguſtifolius, Fig. XI.

Sorbus ſylueſtris domeſticæ ſimilis, Tab. DCXVII. Fig. B.

Sorex, Tab. XXII. Fig. T.

Sparganium ramoſum C. B. Tab. DXIII. Fig. D. ejus planta Fig. E.

Sphæræ Mundi diuiſio in circulos, lineas & puncta, Tab. I. Fig. VI. VII.

Spica Tritici 15. ariſtarum, Tab. CIV. in marg. Fig. I. ſpica luxurians Fig. II.

Spinæ & tribuli, Tab. XXXI. varia ſpinarum genera, ib. in marg. Fig. 4. ſeqq.

Sponſa mecum a Libano, Tab. DCI.

Sponſus capreæ ſimilis, Tab. DXCIX. ſponſi pili ut grex caprarum, Tab. DC. Sponſus media nocte veniens, Tab. DCXCVII.

Σπόρος licitus & prohibitus, Tab. CCLXXIX.

Squatina Tab. XV. n. 4.

Statera DOMINI judicium, Tab. DLXXIX. Fig. I.

Statua ſalis, Tab. LXXX.

Stella marina, Tab. XVIII. Fig. F. Tab. DLXVI. Fig. XIV. XV. alia ejus ſpecies, Tab. DLVII. Fig. XXIV.

Stellæ innumerabiles, Tab. LXXV.

Stellio Tab. CCLXII. B. Tab. DLXXXVII. Fig. I.

Stipulæ lectæ, Tab. CXXI.

Strages in Jugeri dimidio, Tab. CCCXCII.

Strombus tympanorum, Tab. XIX. Fig. R.

Struthio Tab. XIII. Fig. E. Tab. CCXLIV. Fig. A. ejus ventriculi, Tab. CCXLV. Fig. I. ſceleton Fig. II. ouum Fig. III.

Stultorum imago canis, Tab. DLXXXI.

Styrax, arbor, Tab. XCIII. Fig. A. ejus characteres, in marg. Fig. 1. 1. 1. eadem arbor, Tab. CI. & CCCIX. in marg. Fig. B.

Subſtructio Templi Salomonei, Tab. CCCCXCIX.

Suburbia Leuitarum, Tab. CCCXXI. CCCXXII.

Suchotani ſpinis cæſi, Tab. CCCLXXVII.

Suffimenti ara, Tab. CCVII. CCVIII. CCIX.

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

Sunamita miraculo ſanatus & ſuſcitatus, Tab. CCCCLXXXIII.
Surdo ἔφαθα, Tab. DCCXI.
Surgens ambula, Tab. DCCXXVII.
Sus ad cœnum, Tab. DCCXLIII.
Suum cuique, Tab. CCLXXX.
Sycomorus Tab. CCCCLXIV. ejus ſpecies prima Fig. A. ſecunda Fig. B.
Syri ſcotomate percuſſi, Tab. CCCCLXXXVIII. ſtrepitu θεμελίτῳ perculſi, Tab. CCCCXC.
Syſtemata mundi varia, Tab. I. Syſtematis Solaris proportio ad diſtantiam Syrii ib. Fig. V.

T.

Tabernaculorum feſtum, Tab. CCLXXXIV. DIV.
Tabernaculum Moſaicum juxta Scacchum, Tab. CLXXXIX. Lundium Tab. CXC. ejus Ichnographia, Tab. CXCVIII. Scenographia, Tab. CXCIX.
Tabitha ſurge, Tab. DCCXXX.
Talpa Tab. CCLX. Fig. B. ejus Sceleton Fig. B.
Tamarix ſiue Tamariſcus Germanica, Tab. DCXXVII. Fig. A. altera folio tenuiore ſiue Gallica C. B. Fig. B.
Tanacetum vulgare luteum, Tab. CXLI. Fig. VII.
Tarandus Tab. CCCXLI. Fig. Q.
Tarantula Tab. DLXXXVII. Fig. 2. Luzonienſis, Tab. DCXXI. Fig. B.
Taxus Tab. CLXXVII. Fig. 3.
Tecta lorica plana defenſa, Tab. CCCXLVII. tecti in templo Salomoneo lorica, Tab. CCCCXXV. Fig. ff. laqueares cedrini, Tab. CCCCXXXV.
Tekupha Tab. CCXXII.
Tellina virgata, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. h.
Tempeſtas fulminea, Tab. CCCCXIII.
Templi Salomonei prima idea, Tab. CCCCXX. montis ſancti Ichnographia, Tab. CCCCXXI. templi Protographia, Tab. CCCCXXII. diductior templi Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. Scenographia Tab. CCCCXXIV. Sanctuarii facies orientalis & ſeptentrionalis, Tab. CCCCXXV. CCCCXXVI. Sectio orthographica templi interioris & veſtibuli, Tab. CCCCXXVII. primum Sanctuarii veſtigium, Tab. CCCCXXIX. Talmudiſtarum Ichnographia templi, Tab. CCCCXXX. alia ſecundum Judæos, Tab. CCCCXXXI. Scenographia templi ad exemplar Hallenſe, Tab. CCCCXXXII. Proſpectus cubiculorum parietibus & antis concluſorum, Tab. CCCCXXXIII. Scala cochlearis in latere Sanctuarii, Tab. CCCCXXXIV. laqueares cedrini, Tab. CCCCXXXV. Sculpturæ colocynthidum & florum, Tab. CCCCXXXVI. Exemplar templi Salomoni traditum, Tab. CCCCXCVIII. Subſtructio templi, Tab. CCCCXCIX. Ichnographia portarum, veſtibulorum & thalamorum in *Templo Ezechielis*, Tab. DCXXXVII. Portarum Scenographia, Tab. DCXXXVIII. Interſectio portarum, veſtibulorum & thalamorum, Tab. DCXXXIX. Templi ſecundi velum ſciſſum, Tab. DCCVIII.
Tenebræ Ægypti, Tab. CXXXV.
Tentorium tabernaculi Moſaici quatuor aulæis tectum, Tab. CLXXXVIII.
Tenues erepti, Tab. CCCLXXXVIII.
Terebinthus Tab. CII. Fig. III. Indica major fructu rotundo, Tab. CV. Fig. I.
Terræ globus ſub forma oui repræſentatus, Tab. IV. primæuæ facies ex mente Sturmii, Tab. V. terræ orthographica ſectio, Tab. VII. ſitus & motus annuus, quatuorque anni tempora, Tab. X. Fig. III. ſtatus in diluuio, Tab. XLV. Fig. I. nouus ſtatus per diluuium Fig. II. ſitus terræ tempore Solſtitii Joſuani varius, Tab. CCCLXXI. in marg. Fig. A. B. &c. terra firmata Tab. CCCLXXXVIII. DEI ἀρχιτεκτόνημα Tab. DXXIX. ſuis fundata baſibus Tab. DLXIII. nouum motus terræ lunæque ſyſtema Alexandri Sarrauii, ib. Fig. I. II. terra frugibus felix, ubere læta, Tab. DLXXIV. terra pix ardens, Tab. DCXII. περιφλυνὴς Tab. DCXCVI. terræ motu ſoluuntur vincula, Tab. DCCXXXIV. ultima terræ per ignem δοκιμασία, Tab. DCCXLIV.
Teſtacea marina varii generis, Tab. XIX. XX. DLXVI.
Teſtudo Tab. XXII. Fig. X. Tab. CCLXXI. Fig. G.
Thalamorum Templi Salomonei Protographia, Tab. CCCCXXII. V. V. Ichnographia Tab. CCCCXXIII. juxta portas A A. Sacerdotum B B. C. D D. Scenographia Tab. CCCCXXV. Fig. K. K. eorum circumcirca templo adjectorum ichnographia, Tab. CCCCXXIX. r. r. Thalamorum in Templo Ezechielis Ichnographia, Tab. DCXXXVII. interſectio Tab. DCXXXIX.
Thannin, Thunnus, Tab. DLVII.
Theſauri in arena, Tab. CCCLXIII.
Thoracicus ductus, Tab. DXCIV.
Thunnus Tab. DLVII. Fig. A. B.
Thus, arbor, Tab. CCXVII. Fig. G.
Thynnus Tab. XV. n. 12.
Tigris Tab. XXII. Fig. M.
Tinea, morbus, Tab. CCLXIX.
Tinea (inſectum) miſeriæ ſymbolum, Tab. DXI. In marg. ſiſtitur tinea ipſa A A. Fig. 1. ejus pars poſtica Fig. 3. 4. vermiculus ex ouo prodiens Fig. 5. ouum diſruptum Fig. 6. plumæ Fig. 7. 8. 9. tinea, puluis & umbra eſt homo, Tab. DXLIX.
Topazius Magni Mogolis, Tab. DXXIII. n. 6. in marg.
Torpedo, piſcis, Tab. XV. n. 5.
Torrentes erumpunt, Tab. DXXII.
Tragelaphus, Tab. CCCXXXIX. Fig. K.
Τραγοσκυτοτελατρεία Tab. CCLXXVII.
Tribulus, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. M.
Tribulus terreſtris, Tab. XXXI. Fig. 1. aquaticus Fig. 2. ſylueſtris Loniceri Fig. A. marinus Fig. B.
Triſtitia Tab. XXXIII. n. 1. in marg.
Tritici granum octauo & duodecimo germinationis die, Tab. VIII. Fig. I. II. accretio in genicula Fig. V. ſpicæ variæ ætatis Fig. VI. VII. VIII. IX. in marg. ſub microſcopio. Tritici ſpica 15. ariſtarum, Tab. CIV. in marg. Fig. I. Triticum hibernum ariſtis carens, Tab. CXXXIII. A. in marg. Fig. V. generales tritici notæ Fig. VI.
Trutta Tab. XV. n. 13.
Tſeri, balſamum, terebinthus, Tab. CII.
Tubera ſubterranea, Tab. LXXXVIII. in marg. Fig. IV.
Tubuli vermiculares Tab. XX. Fig. b. dentales Fig. c. marini Tab. DLXVI. Fig. XVIII. XIX. XX. Tab. DCCXXXVI. Fig. A.
Tumultuantium interitus, Tab. CCCVII.
Turba ἀναλητόφαγος, Tab. DXXVII.
Turdus Tab. CLXII. Fig. 5.
Turris Babylonica, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. Q.
Turrium Templi Salomonei Protographia, Tab. CCCCXXII. R. R. Ichnographia Tab. CCCCXXIII.

V. Index Figurarum,

XXIII. n. 7. Scenographia Tab. CCCCXXIV. Fig. o o.

Tuſſilago vulgaris, Tab. CCXV. Fig. C.

Tyrus, emporium maritimum, Tab. DCXXXII.

V.

VAcca, Tab. XXI. Fig. C. Vacca rufa, Tab. CCCX. *Valeriana tuberoſa I. B.* Tab. DXCV. Fig. C. alpina minor C. B. Fig. D.

Valuata, *Vitellus* dicta, Tab. XIX. Fig. E. alia lactei candoris Fig. F. ſtriata alpina Fig. G.

Ubi cadauer, *ibi aquilæ*, Tab. DCXCV.

Velum templi ſciſſum, Tab. DCCVIII.

Venenum ſub aſpidis labiis, Tab. DLXXIII.

Veneris labri ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 8.

Ventriculi quatuor *caprilli*, Tab. CCXXX. Fig. I. Magnus ſiue *primus* Fig. A A A. reticulum ſiue *ſecundus* Fig. B B. Omaſus ſiue *tertius* Fig. C. abomaſus ſiue *quartus* Fig. D D. Pylorus Fig. E. Gulæ Fig. G G. Vena cœliaca Fig. H. arteria cœliaca Fig. I. Ventriculus primus ſeorſim, Tab. CCXXXI. Fig. II. ubi ſiſtitur œſophagi ima portio A. magni ventris hemiſphærium dextrum B B. ſiniſtrum C C. faſtigium turbinatum dextrum D. ſiniſtrum E. ſulci F. fibroſi laterales G. H. ſinus ingens I. Sic etiam *bouis* venter primus Fig. III. magni ventris interna facies, Tab. CCXXXII. Fig. IV. Reticuli fibræ muſculoſæ interiores, Fig. V. ejusdem interna ſuperficies cancellata Fig. VI. Omaſus bubulus externis fibris denudatus Fig. VII. Omaſi membranacea & foliacea ſubſtantia Fig. VIII. ejus folia integra cum ſuis fibris Tab. CCXXXIII. Fig. IX. X. gula Fig. XI. *Cameli* ventriculi quatuor, Tab. CCXXXIV. Fig. II. III. *muris Alpini* ventriculus, Tab. CCXXXV. Fig. A. *Struthionis* ventriculi, Tab. CCXLV. Fig. I.

Vermis cocciger, Tab. CLXXIV. in marg. Fig. 7. o-uum, ex quo prodit Fig. F. inſectum ipſum ex o-uo prodiens G. H. idem extra ouum I. vermis ipſe ſiue muſca K. K.

Verrucoſa Ceramica Tab. XIX. Fig. I.

Veſpertilio Tab. XX. Fig. II. Tab. CCXLVIII. Fig. D. Tab. CCLIV. Fig. S. ejus ſceleton Fig. T.

Veſtibulorum Templi Salomonei Protographia Tab. CCCCXXII. portarum v v. Sancti & Sancti Sanctorum g. & hujus Scenographia, Tab. CCCCXXV. a. & Sectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. A. Veſtibuli alia Ichnographia Tab. CCCCXXIX. A. ubi repræſentatur ejus longitudo a b. latitudo c d. porta e f. columnæ duæ æneæ g g. ſcalæ ad veſtibulum ab oriente t. a meridie u. a ſeptentrione w. cochlea ad thalamos y. *Templi Ezechielis* veſtibulorum Ichnographia, Tab. DCXXXVII. interſectio Tab. DCXXXIX.

Veſtis corporis clypeus, Tab. XXXII. veſtium lotio Tab. CCLVIII. lepra Tab. CCLXXI. veſtes ex capris & ouibus, Tab. DLXXXIII.

Vexilla tribuum Iſraëlis, Tab. CCLXXXVIII.

Viæ quatuor imperuiæ, Tab. DLXXXVI.

Viciæ virga, Tab. DCXI. vicia Romana ib. Fig. B.

Vincula ſoluuntur terræ motu, Tab. DCCXXXIV.

Vindicta peccatorum, Tab. CCCLX.

Viola alba Tab. LXXXVIII. Fig. III. in marg.

Vipera Tab. XXVIII. n. 2. *Indica* vittata n. 1. in margine, *caudiſona* Tab. DLXXIII. Fig. I. ejus caput Fig. II. dentes Fig. III. crepitacula Fig. IV. V. VI. *Iſebequenſis* ſublutea, capite craſſiore &c. Tab. DCXXVIII. Fig. E. *Americana*, capite ex carneo & nigro vario &c. Tab. DCXLVII. Fig. 2. *Surinamenſis* alba, faſciis latis vix ſemicircularibus fuſcis &c. Tab. DCLX. Fig. 1. *Iſebequenſis* toto corpore ex coloribus terreo, luteo & albo varia &c. Fig. 6. *Guineenſis* craſſa ſubcœrulea &c. Fig. 7. *Americana*, linea nigra per longitudinem in dorſo &c. Tab. DCLXI. Fig. 8. *Surinamenſis* coloris luridi, capite perbelle maculato &c. Fig. 9. vipera capite ex lurido & nigro vario &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 4. vipera Paulo innoxia, Tab. DCCXXXVI. *Americana*, capite & collo nigro, diademato albo &c. Tab. DCCXXXVII. Fig. 2. *Americana* coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta &c. Tab. DCCXLVI. Fig. 1. ſubcœrulea & nigra teſſellata, ventre flauicante, Fig. 2. *Surinamenſis* capite fuſco, diademato albo &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 7. *Indica* ex coloribus flauo, fuſco, ſubalbido veluti marmorata &c. Tab. DCCXLIX. Fig. 9.

Virgæ Jacobææ Tab. XCIII. vel ſpirali linea vel multis lineis parallelis inciſæ, Tab. XCIV. Fig. I. K. *Virga Aharonis*, Tab. CCCIX. virga viciæ, Tab. DCXI.

Virginitas defenſa, Tab. CCCL.

Vitæ diſſolutæ pœna, Tab. CCCLI.

Vitellus Tab. XIX. Fig. E.

Vitis Tab. CCCLXXIX. Fig. C.

Viuerra Tab. CLXXVII. Fig. 2. Tab. CCLXII. Fig. C.

Ulmus campeſtris Tab. DCXVI. Fig. A. ejus characteres, in marg.

Ulula Tab. CCXLIV. Fig. B.

Umbilicus marinus, Tab. XIX. Fig. D.

Unguis odoratus, Tab. CCXVI. Fig. D.

Unguis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. i.

Uniuerſi creatio, Tab. I.

Voluta Tigerina, Tab. XIX. Fig. S.

Vopperi, Jo. Leon. ſenis Rhæti, icon Tab. DXXXV. Fig. A.

Vox DOMINI, Tab. DXLIII.

Upupa Tab. XIII. Fig. D. Tab. CCLIV. Fig. R.

Uranomachi Tab. LXIX.

Urogallus Tab. CCLIII. Fig. P.

Urſus Tab. XXII. Fig N. Urſa catulis orbata, Tab. CCCCIX. Urſi puerorum carnifices, Tab. CCCCLXXVIII.

Urſa minor, ſidus, Tab. DXIV.

Urticæ mortuæ & urentis ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 6. 7. Urtica urens maxima C. B. Tab. DXXVII. Fig. A. racemoſa, fruticoſa, anguſtifolia, fructu tricocco, Fig. B. Urticæ characteres Fig. C.

Urtica marina, Tab. DLXV. Fig. X. XI. XII. Tab. DLVI. Fig. 13.

Urus Tab. CCCXIV. CCCXL. b. Fig. N.

Vulnus lethale Aſahelis, Tab. CCCCIII.

Vultur Tab. CCXLII. Fig. A. aureus Tab. CCXLIX. Fig. H. Tab. CCCXLII. Fig. B. gallinæ Africanæ facie, Tab. CCLI. Fig. D. cinereus Tab. CCCXLII. Fig. A. Braſilienſis Fig. C. vulturis Bætici caput Fig. D.

Uxorum ſuſpectarum δοκιμασία, Tab. CCXCIII.

Uzeg Alpini, Tab. DCCIII. Fig. A.

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

X.

Xiphias Tab. XV. n. 9.

Y.

Yguana Luzonenſis edulis, Tab. CCLXIII. Fig. K.

Z.

Zacharias ſurdus & mutus, Tab. DCCXII.

Zea dicoccos ſiue major, Tab. CXXXIII. A. in marg. Fig. VII.
Zecora Tab. DXVI.
Zibethica felis Tab. CCXVI. Fig. E.
Zibim Tab. DCVII.
Zipora circumcidens, Tab. CXX.
Zizania inter triticum, Tab. DCLXXXII.
Zodiacus Tab. CCCCXCV. ejus duodecim domus ibid.
Zygæna, piſcis, Tab. XV. n. 2. Leuiathan vectis Tab. DCX. Fig. 1. 2.

FINIS.